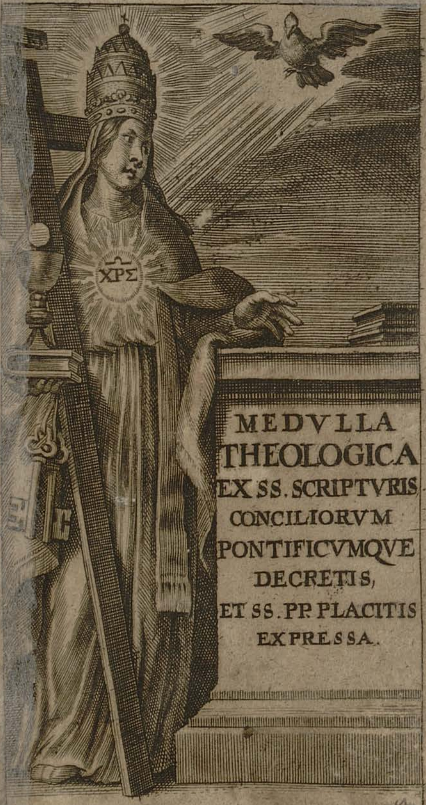
Si quis me quærit
Hoc nomen erit

COLONIÆ,
Apud Ioan: Carolum Munich.
Cum Priuilegio S. C. M.

MEDULLA THEOLOGICA,

EX SACRIS SCRIPTURIS, CONCILIORUM, PONTIFICUMQUE DECRETIS, AC SANCTORUM PATRUM ET DOCTORUM PLACITIS EXPRESSA.

In qua, quidquid tum ad fidei mysteria sanè ac rectè intelligenda, & ab erroribus quibusvis secernenda, tum ad Sacramenta debitè conficienda & ministranda, tum ad actiones humanas juxta divinæ legis normam dirigendas spectare potest, facili ac compendiariâ methodo explicatur.

Auctore Magistro LUDOVICO ABELLY Parisino, Episcopo Ruthenensi.

PARS PRIMA.

Complectens ea quæ ad Sacramenta & mores pertinent.

EDITIO NONA;

De novo Emendata, & quamplurimis Capitibus & Sectionibus aucta; adjectis etiam variis indicibus, nec non methodica catechesi, ex ipsius medullæ Theologicæ effatis concinnata.

COLONIÆ,
Apud JOANNEM CAROLUM MÛNICH.
Anno M. DC. LXXIII.

PRÆFATIO,

IN QUA EXPLICATUR,

Quis sit hujus operis scopus, quodve authoris consilium.

CUm inter plurima & maxima, quæ propria sunt Sacerdotis munera, illud inprimis recenseatur, quòd (sicut olim per Prophetam *Malach*, 2. sancivit Deus) doctrinam legis ab illius ore populus requirere debeat, ideoque (ut sanctus Leo Papa edixit *epist*. 23. ad confess.) inscitia in sacerdotibus nec excusatione digna sit nec veniâ, cùm illa (ut habetur in Concil. Tolet. 4. c. 24.) cunctorum errorum mater, imò innumerorum propè malorum in Ecclesia radix sit & origo: inde inferri potest, quâ ratione illi, quos in sortem suam Christus Dominus elegit, & quibus docendi ducendique alios officium commisit, scientiam illam divinæ legis non solùm sedulò adipisci, sed & adeptam sollicite custodire teneantur.

Quæ cùm ita se habeant, experientiâ nihilominus satis manifestâ compertum est, plurimos sacrorum ordinum charactere insignitos divinæ illius scientiæ studium vel omnino abjicere, vel si annos aliquot in eo impendant, illis elapsis, continuò libros ac scripta deponere, & eorum oblivionem paulatim incurrere, quorum cognitionem sibi non sine labore comparaverant.

Idcirco quibusdam spectatæ virtutis viris, ac in eo doctrinæ genere versatissimis visum est, ordini sacerdotali consultissimum fore, si ex universa Theologia tam speculativa, seu (ut vocant) scholastica, quàm practica seu morali, ea potissimum seligerentur, ac in quoddam

veluti compendium redigerentur, quæ ab universis sacerdotibus maximè sciri oporteret, ut muneri suo satisfacere, omnesque injuncti sibi officii partes, ut par est, adimplere possent. Quâ ratione & iis aliquo pacto provideretur, qui jam ad sacerdotium promoti, hujus tamen divinæ scientiæ notitiā aut temporis injuriâ, aut rerum sibi ad id necessariarum defectu, aut alia quavis ex causâ comparare vel neglexerunt, vel nullatenus potuerunt: ac etiam alii, qui Theologiæ operam navârunt, illiusque stadium aut totum aut in partem emensi sunt, ex plurimis & variis, quæ in palæstra Theologica didicerunt, ea potissimùm ob oculos haberent, quæ maximè ipsis utilia imò & necessaria esse censentur.

Hinc patet, quisnam sit hujus operis scopus, nimirum his & illis æquè consulere, & ad hoc præcipuas ac scitu maximè necessarias veritates ex vastissimo illo Theologicæ scientiæ sinu, veluti pretiosas quasdam margaritas colligere, ipsisque in mente recondendas offerre.

Ut verò hunc finem ac scopum author assequeretur, ea potissimùm in hac Theologica Synopsi seligere propositum illi fuit, quæ tum ad fidei mysteria, sanè ac rectè intelligenda, & a quibusvis erroribus secernenda; tum ad sacramenta debitè conficienda & ministranda, tum ad actiones humanas juxta divinæ legis normam dirigendas conducere possunt, omissis aliis difficilioribus ac subtilioribus ipsius Theologiæ quæstionibus non quidem ut inutilibus (quippe quæ multùm splendoris ac roboris huic divinæ scientiæ afferre possunt, ideoque à sapientissimis magistris & doctoribus cum uberrimo ingeniorum fructu tractantur) sed ut fini à se intento minus necessariis.

In hac autem prima hujus operis parte, quam hîc exhibet, quæque præcipuarum veritatum ad fidei mysteria spectantium elucidationem complectitur, hunc sibi majoris facilitatis gratiâ ordinem præfixit, ut scilicet 1. explicaret ea, quæ ad ipsius fidei rationem spectant; cùm hæc virtus sit veluti basis ac fundamentum non modò

rerum

rerum sperandarum (quod dixit Apostolus Heb. 11.) sed etiam veritatum cognoscendarum: tum de primario illius fidei objecto ageret, nempe Deo, sive ut in essentia uno aut ut trino in personis : exinde rerum omnium creationem ab ipso Deo, & sic Angelorum naturam, primi hominis conditionem, ejusdemque ac secum totius humani generis lapsum exponeret : postea de ipsius humani generis per divini Verbi incarnationem reparatione : ac demum de præcipuo ipsius Incarnationis fructu, nimirum gratia divina tractaret: & sic hæc prima pars in sex tractatus divideretur, quorum primus esset de fide; secundus de Deo ut in essentia uno ; tertius de eodem ut trino in personis ; quartus de creatione Angeli & hominis & utriusque lapsu; quintus de humani generis reparatione per Verbi divini Incarnationem ; sextus denique & ultimus de gratia divina ejusque effectibus, nempe justificatione ac merito.

Hoc etiam in quolibet tractatu sibi peculiari studio servandum proposuit, ut quantùm fieri potest, res veras à falsis, & certas ab incertis discerneret : ac etiam ut, quoties aliquæ veritates probandæ occurrerent, illæ præsertim, quæ erroribus ab Ecclesia proscriptis sunt oppositæ, ad earum probationem primò adhiberet scripturas, tum Conciliorum aut Pontificum decreta (si quæ sint) exinde sanctorum Patrum authoritates, ac demum argumenta aliqua Theologica, servatâ tamen semper in omnibus eâ brevitate ac facilitate, quam compendii ratio exigit.

Ex quibus intelligi potest, quare opusculum istud, Medullæ Theologicæ titulo inscriptum sit, quia nimirum sepositis omnibus aliis (ut suprà dictum est) quæ mysticam Theologiæ arborem instar corticis circumvestiunt, aut vice frondium vel florum exornant, sola hìc illius veluti medulla expressa reperitur: & eò libentiùs titulus is usurpatus est, quò insolentiùs eumdem ante aliquot annos pseudo-Theologus quidam Amstelodamensis libello variis erroribus & mendaciis consarcinato affixerat, illum videlicet hâc ratione ab injusto possessore vindican-

[ap]licando, & veræ ac legitimæ Theologiæ restituendo. Non deerunt fortassis, qui post tot & tam nobiles insignium Theologorum lucubrationes, opusculum istud frustra & inutiliter in lucem prodire arbitrentur, præsertim cum jam aliàs & etiam nuper viri doctissimi in Theologia compendioso modo explicanda operam posuerint, ejusque synopsim absolutissimam ediderint, ita ut idem iterum attentare, nihil aliud esse videatur, quàm actum agere. Verùm ex ijs, quæ suprà dicta sunt, facilè quivis intelligere poterit, scopum huic operi propositum longè diversum esse ab eo, quem alij spectasse videntur: illi siquidem hoc præsertim intenderunt, ut ipsius Theologiæ arcana omnia etiam reconditissima & subtilissima evolverent, lectoremque aptum & idoneum efficerent ad exercitationes in Theologicis palæstris assuetas; at verò in hoc opusculo, omissis omnibus alijs, necessitati soli consultum est, idque præsertim intentum, ut illi, qui ordinibus sacris ascripti sunt, eam (quam scientiam salutis Propheta vocat) probè teneant, sicque & seipsos & alios, quos juvare & instituere tenentur, salvos facere possint.

Cæterùm an scopum illum sibi propositum author attigerit, pio atque benevolo lectori judicandum relinquit, hocque ab illo solùm obnixè peccatur, ut si quid in hoc qualicunque opusculo improbandum occurrat (quod utique fore non diffitetur) id sibi tanquam Christiano, Christianus condonet & ignoscat; si quid utile aut aptum, illud omne Deo optimo maximo ejusque gratiæ ascribat, eique proinde laudem omnem & gloriam tanquam illi soli debitam rependat.

INDEX
TRACTATUUM, CAPITUM, & Sectionum huius primæ partis.

QUÆSTIONES PROOEMIALES de ipsa Theologia.

TRACTATUS I.
De Fide.
CAPUT I.
De Fidei necessitate.

CAPUT II.

De objecto materiali fidei.

CAPUT III.

De objecto formali fidei.

TRACTATUS II.

De Deo.

CAPUT I.

De existentia Dei.

CAPUT II.

De Attributis divinis.

CAPUT III.

De Scientia Dei.

CAPUT IV.
De voluntate Dei.

CAPUT V.
De Prædestinatione.

CAPUT VI.
De cognoscibilitate Dei, seu de modo, quo ab intellectu creato Deus clarè cognosci potest.

III.

TRACTATUS III.

De sanctissimæ Trinitatis Mysterio.

CAPUT I.

De ijs quæ spectant ad mysterium sanctissimæ Trinitatis in genere.

CAPUT II.

De personis divinis in particulari.

TRACTATUS IV.

De creatione Angeli & hominis, ac utriusque lapsu.

CAPUT I.

De creatione rerum in genere.

CAPUT II.

De creatione Angelorum eorumque natura.

VI.

CAPUT III.

De Angelorum bonorum merito ac beatitudine, & malorum peccato ac damnatione.

CAPUT IV.

De creatione hominis ac statu innocentiæ.

CA-

CAPUT V.

De lapsu hominis, & peccato originali.

TRACTATUS V.

De generis humani reparatione per Verbi divini Incarnationem.

CAPUT I.

De veritate mysterii Incarnationis.

CA-

CAPUT II.

De modo, quo peractum est Incarnationis mysterium.

CAPUT III.

De modo, quo de mysterio Incarnationis loquendum est.

CAPUT IV.

De Gratia Christi.

CA-

CAPUT V.

De scientia Christi.

CAPUT VI.

De voluntate & merito Christi.

CAPUT VII.

De vitæ ac mortis Christi Domini mysterijs.

CA-

CAPUT VIII.

De adoratione Christo Domino debita, nec non de veneratione sanctissimæ Matri ejus, cæterisque Sanctis ac eorum reliquiis & imaginibus exhibenda.

TRACTATUS VI.

De gratia divina.

CAPUT I.

De necessitate gratiæ divinæ.

CAPUT II.
De gratia sufficienti.

CA-

CAPUT III.

De gratia efficaci.

CAPUT IV.

De gratiæ effectibus, ac in primis de justificatione.

CAPUT V.

De altero gratiæ effectu, seu de merito.

QUÆSTIONES PROOEMIALES.
de ipsa Theologia.

QUÆSTIO I.
Quid sit Theologia, & quodnam sit ejus objectum.

NOmen Theologiæ, si vim & significationem illius spectemus, pro quacunque de Deo ac rebus divinis doctrina sumi potest, ut docet S. Augustinus lib.8. de civit. cap.1. unde & ipsi Ethnici scriptores, qui de rebus divinis tractaverunt, olim Theologi dicti sunt, ut observat idem S. Pater lib.18. de civit. cap.14. Si verò illius nominis apud scriptores Ecclesiasticos communem acceptionem attendamus, Theologiæ nomine eam solùm de Deo ac rebus divinis doctrinam significari inveniemus, quæ non solo rationis lumine comparatur, sed divinâ præsertim revelatione nititur.

Est autem duplex doctrina, quæ divinâ revelatione innixa est: una est ipsa fides, quâ res divinitus revelatas intelligimus: altera, quâ res ipsas per fidem intellectas explicare, persuadere, ac contra hæreticos & alios ipsius fidei adversarios propugnare possumus. De utraque loquitur idem S. Augustinus lib.14. de Trinit. cap.1. *Aliud est*, inquit, *scire, quid credere debeamus, quod docet fides; aliud autem scire, quemadmodum hoc ipsum & piis opituletur, & contra impios defendatur, quod proprio appellare vocabulo scientiam videtur Apostolus.* Et hæc secunda doctrinæ species secundùm receptum communiter usum proprio nomine Theologia vocatur, de qua proinde quæritur, an sit scientia, an verò ad aliquam aliam virtutem intellectualem pertineat? Pro cujus resolutione

Di-

Dicendum 1. Theologiam non esse scientiam strictè sumptam eo modo, quo scientiæ nomen à Philosophis sumi solet: ad rationem enim scientiæ secundùm illos, requiritur, ut sit cognitio certa & evidens; quamvis autem Theologia sit certissima, imò scientias quascunque certitudine antecellat; non est tamen evidens, cùm ejus principia, quæ à fide petuntur, obscura sint & inevidentia.

Dicendum 2. Theologiam non esse fidem divinam, quamvis eam præsupponat, ipsique innitatur; Theologica siquidem doctrina discursiva est, fides autem nullo utitur discursu, sed in ipsa revelatione divina simpliciter requiescit.

Dicendum 3. Theologiam, quamvis nec scientia propriè dicta, nec fides sit, ex utraque tamen aliquid participare; ex fide quidem certitudinem cum inevidentia; ex scientia verò tum certitudinem, tum discurrendi rationem: quatenus enim nititur principijs per divinam revelationem cognitis, ex fide habet, quòd sit certissima, licèt inevidens; quatenus verò conclusiones aliquas ex illis principijs per discursum elicit, ex scientia habet, quòd sit discursiva seu argumentativa, simulque ex illa certitudinem illam accipit, quæ per ipsam discurrendi rationem haberi potest.

Dicendum 4. Theologiam, si alicujus intellectualis habitus nomine appellanda sit, dici posse sapientiam; proprietates siquidem omnes, quæ sapientiæ communiter tribuuntur, maximè illi conveniunt: sunt autem quatuor præcipuæ à Philosopho lib. 1. Metaph. cap. 2. enumeratæ.

Prima est, sapientiam esse cognitionem universalissimam: at nulla doctrina universalior esse potest ipsâ Theologiâ, quæ Deum ipsum, qui est prima & universalissima causa, tanquam principale objectum suum considerat; unde etiam aliquo modo spectat ad illam agere de omnibus rebus, quatenus à Deo sunt tanquam à causa prima efficiente, vel ad ipsum tanquam ad ultimum finem referuntur.

Secunda

Secunda sapientiæ proprietas est, quòd sit circa res difficillimas & maximè à sensibus remotas: & hoc Theologiæ convenit, cùm versetur circa cognitionem rerum supernaturalium, quæ sunt non solùm à sensibus, sed etiam ab ipsa ratione humana maximè remotæ, ac proinde difficillimæ; cùm ad illorum intelligentiam captivandus sit intellectus in obsequium fidei.

Tertia sapientiæ proprietas est, quòd sit certissima & procedat ex principijs certissimis: & hoc etiam Theologiæ competit, ut ex antè dictis patet.

Quarta denique sapientiæ proprietas est, ut ad nullam aliam cognitionem ordinetur, sed alijs omnibus præsit, easque dirigat: & hoc etiam habet Theologia; ad nullam enim aliam scientiam superiorem ordinatur, imò alijs scientijs tanquam ancillis, utitur juxta illud Prov. 9. *Misit ancillas suas, ut vocarent ad arcem.* Hoc est, quòd alias scientias ad altiorem finem dirigit & ordinat, verbi gratiâ moralis Philosophiæ cognitionem ad assecutionem vitæ æternæ. Sicque Theologia rectè dici potest vera & perfecta hominis sapientia.

Jam quod spectat ad ipsius Theologiæ objectum, breviter dicimus 1. illius objectum materiale, hoc est id, quod primò & per se ab ipsa Theologia consideratur, & in ordine ad illud cætera omnia, esse Deum: cætera enim omnia, de quibus præter ipsum Deum agit Theologia, referuntur & ordinem dicunt ad illum, vel ut est principium, vel ut est finis rerum omnium creatarum.

Dicimus 2. objectum formale ipsius Theologiæ esse ipsummet Deum, quatenus de illo alijsque rebus, quæ ad illum dicunt ordinem, aliquid demonstrari potest per discursum revelationi divinæ innixum: hâc enim ratione Theologia distinguitur ab omnibus alijs scientijs, quæ circa Deum quocunque modo versari possunt: illum enim solummodo considerant quatenus ex principijs naturali lumine notis aliquid de ipso demonstrari potest.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

Ex quibus locis argumenta Theologica educantur.

PEr locos Theologicos intelligimus sedes ac veluti promptuaria, ex quibus ipsi Theologi argumenta sibi propria desumunt.

Varij autem sunt illi loci, & variè à Doctoribus recensentur; alij siquidem plures, alij pauciores enumerant: probabilissimè loqui videntur ij, qui proprios locos Theologicos tres præsertim esse asserunt, ex quibus argumenta Theologica certissima educantur.

Primus locus est ipsa sacra Scriptura in Biblijs contenta, quæque ab Ecclesia tanquam canonica proponitur; de cujus authoritate, interpretatione, alijsque ad eam spectantibus agetur infrà, tract. 1. cap. 2.

Secundus locus est traditio divina, quæ (ut loquitur Concilium Tridentinum sess. 4) *ipsius Christi ore ab Apostolis accepta, aut ab ipsis Apostolis, Spiritu Sancto dictante, quasi per manus tradita, ad nos usque pervenit*: & de hac etiam agetur infrà loco proximè citato.

Tertius denique locus est authoritas ipsius Ecclesiæ sive per Concilia generalia, sive per summos Pontifices loquatur: cùm enim ipsa sit (ut dicit Apost. 1. Tim. 3.) *Columna & firmamentum veritatis*, ejus proinde authoritas infallibilis est, & argumenta illi innixa non possunt non esse certissima.

Ad hos tres Theologicos locos proximè accedit authoritas sanctorum Patrum, quæ maximi semper ponderis fuit apud Catholicos, & ex qua proinde argumenta Theologica rectè desumi possunt; unde S. Augustinus passim in libris contra Julianum adhibet authoritates sanctorum Irenæi, Athanasij, Basilij, Nazianzeni, Chrysostomi, & aliorum ad propugnandas veritates circa materiam gratiæ, quas Pelagiani hæreticis (quorum antesignanus erat ille Julianus) impugnabant.

Est tamen observandum id, quod rectè monet idem S. Augustinus lib. 11. contra Faustum cap. 5. authoritatem SS. Patrum quamvis maximi faciendam, *nullo modo tamen canonicæ sacrarum litterarum authoritati coæquari*; & *quòd, quamvis in illorum libris inveniatur eadem veritas, longè tamen est impar authoritas*: & epist. 19. ad S. Hieron. *Alios*, inquit, *ita lego, ut quantâlibet sanctitate doctrinâque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt*: & epist. 111. *Neque enim quorumlibet disputationes velut scripturas canonicas habere debemus, ut nobis non liceat, salvâ honorificentiâ quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare, aut respuere*, &c. *talis ego sum in scriptis aliorum, tales volo esse intellectores meorum.*

Præter suprà dictos locos argumenta etiam deduci possunt ad confirmationem veritatum Theologicarum ex historia non solùm Ecclesiastica, sed etiam prophana, præsertim adversùs ipsos Ethnicos, qui nec scripturas sacras nec traditiones aut Ecclesiæ authoritatem recipiunt. Idem etiam dicendum est de dogmatibus philosophicis & ipsa naturali ratione. Videmus siquidem multos antiquos Patres variis argumentationibus & ratiociniis ex Philosophia petitis ad elucidandas nostræ fidei veritates usos fuisse, quoties adversùs Ethnicos agendum illis fuit, ut â S. Justino martyre, Arnobio, Lactantio, Tertulliano & aliis factum esse, in eorum scriptis comperimus.

QUÆSTIO III.

Quænam sit conclusionum Theologicarum certitudo.

NOmine conclusionis Theologicæ intelligimus propositionem illam, cui assentitur intellectus ratione discursus Theologici, seu ex vi assensus, quem illius præmissis tanquam ex fide veris & certis præbuit. Hoc prænotato.

Dicen-

Dicendum 1. conclusionem Theologicam etiam ex duabus præmissis fide divinâ cognitis deductam, inferioris tamen esse certitudinis, quàm sint ipsæ veritates immediatè à Deo revelatæ, & per Ecclesiam ad credendum propositæ. Hæc assertio constat non solùm ex eo, quòd (ut dicunt Philosophi) major sit semper certitudo principiorum quàm conclusionis, quæ ex illis deducitur, sed præsertim quia veritates fidei immediatè divinâ revelatione innituntur, quæ est omnino infallibilis: at conclusiones Theologicæ non nisi mediante discursu, qui cùm sit operatio intellectus creati, æqualem cum veritatibus fidei certitudinem habere non potest, cùm omnis intellectus creatus in operationibus sibi propriis falli & decipi possit.

Dicendum 2. conclusionem Theologicam, certiorem semper esse quâvis aliâ conclusione cujuslibet scientiæ naturalis, id patet ex eo, quòd motivum, quo Theologica conclusio innititur, semper est certius motivo cujuscumque conclusionis cujuslibet scientiæ naturalis; cùm hæc solo lumine & ratione naturali, illa verò lumine fidei & attestatione divinâ innitatur.

QUÆSTIO IV.

Quænam dispositiones requirantur in eo, qui investigandis veritatibus Theologicis incumbit.

PRima dispositio ad Theologiæ notitiam rectè capessendam est sana fides; cùm enim (ut diximus) primarium & præcipuum Theologiæ fundamentum sit ipsa fides: nisi sana sit, & inconcussa teneatur, reliquum ipsius Theologiæ ædificium, quod superstructum fuerit, consistere non potest.

Secunda dispositio est cordis munditics; quod ipse

 Chri-

Christus Dominus satis apertè innuit, cùm dixit *Matt.5. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt*; unde S. Greg. Nazianz. orat. 33. adversùs Ennomianos rectè monet, *non omnium esse de Deo disputare, sed eorum duntaxat, qui explorati sunt, ac contemplando longè processerunt, ac priùs etiam tam corpus quàm animum repurgârunt, aut saltem purgare jam instituunt; impurè enim rem puram attingere fortasse ne tutum est quidem, quemadmodum nec agris oculis solis radios intueri.*

Tertia dispositio est ipsius intentionis rectitudo; cùm enim (ut æquè sapienter ac verè dixit Christus Dominus *Matt.6.* ex oculi id est intentionis simplicitate ac rectitudine, totius corporis, id est, totius operis claritas ac perfectio pendat, quisquis in hujus cælestis disciplinæ investigatione proficere desiderat, is oculum mentis simplicem ac rectum habere debet, qui neque ad lucri emolumenta, neque ad honoris blandimenta reflectatur, sed rectâ intentione in solùm Deum feratur, illiusque gloriam tanquam ultimum ac unicum sibi finem propositum spectet.

His ad Theologiam capessendam præcipuis & maximè necessarijs dispositionibus breviter explicatis, duo adhuc monita subjungenda sunt: primum est (quod rectè docuit Theodoretus præfatione in Cantica) ad hoc, ut quis divinas veritates pervidere, & in hujus altissimæ scientiæ arcana penetrare possit, mentem agilem, ac veluti pennis quibusdam instructam requiri, neque segniter aut perfunctoriè, sed totis ingenij viribus maximaque sedulitate ac diligentiâ studijs Theologicis esse incumbendum, aliàs nullus profectus, imò non leve periculum, ne in illa cœlesti disciplina vel inscij vel semidocti (quod non rarò evenit) falsum pro vero, dubium pro certo accipiant, ac postea non sine fidei catholicæ detrimento alijs venditent.

Secundum est, in disquisitionibus veritatum Theologicarum modum quemdam esse servandum, illudque humiliter tenendum, quod præmonuit Apostolus Rom.12. *Non plus sapere, quã oportet sapere, sed sapere ad sobrietatẽ: & uni-*

& unicuique ſicut Deus diviſit menſuram fidei. Ut igitur (ſicut loquitur S. Hilarius lib. 10. de Trinit.) *Sol ita videndus eſt, ut poſsit videri, tantuſque excipiendus lumine eſt, quantus admittitur; ne, ſi plus velimus expetere, minùs quoque quam poſſumus, conſequamur. Ita & ratio cæleſtis in tantùm intelligenda eſt, in quantùm ſe permittit intelligi, in tantùm expetenda eſt, in quantùm apprehendendam ſe dedit; ne, ſi contenti indulgentiæ moderatione non ſimus, amittamus indulta.*

APPROBATIO DOCTORUM.

NOs in ſacra Theologiæ facultate Pariſienſi Doctores Sorbonici fidem facimus lectum eſſe examinatumque à nobis librum, cui titulus eſt, *Medulla Theologica, ex ſacris Scripturis, Conciliorum, Pontificumque decretis, ac ſanctorum Patrum, & Doctorum placitis, expreſſa* &c. *Authore Magiſtro* LUDOVICO ABELLY, *Doctore Theologo, & ſancti Iudoci Pariſiis Rectore, dein Epiſcopo Ruthenenſi*, nihilque repertum in eo, quod ſit Catholicæ, Apoſtolicæ, & Romanæ fidei, ac Doctrinæ bonisque moribus contrarium. Datum Pariſiis, die quintâ Februarii, anno Domini. 1650.

R. DUVAL.

M. GRANDIN.

ME-

MEDULLA
THEOLOGICA
EX SACRIS SCRIPTURIS, CONCILIORUM PONTIFICUMQUE DECRETIS, ET SANCTORUM PATRUM AC Doctorum placitis expressa.

TRACTATUS I.
De Fide.

Cum fides (ut ait sanctus Basilius in Psalm. 115) sit *sacrorum, quæ de Deo sunt, eloquiorum dux*, vel (ut S. Bernardus loquitur serm. 76. in cant.) ea sit quæ, *attingit inaccessa, deprehendit ignota, comprehendit immensa, apprehendit novissima, ipsam denique æternitatem suo illo vastissimo sinu quodammodo circumcludit*, nobis, quibus in hoc veritatum Theologicarum compendio, de Deo ejusq; perfectionibus, nec non de decretis & operationibus divinis, de donis supernaturalibus, de Sacramentis divinitus institutis, aliisq; similibus rebus rationi humanæ inaccessis & ignotis agendum incumbit, hac cœlesti face imprimis opus esse existimavimus, quæ

depulsis errorum quorumlibet tenebris, veritatis certum ac securum tramitem ostendat. Ut igitur, sicut propositum nobis est, compendiariâ viâ procedamus, ex multis, quæ à Theologis disputari de Fide solent, pauca tantùm excerpemus, quæ magis necessaria visa sunt, & ad tria capita revocabimus, in quorum primo videbimus, quæ sit necessitas fidei: in secundo, quodnam sit ejus objectum materiale: in tertio denique, quodnam sit ejusdem objectum formale: seu quod in idem recidit, an sit ad salutem necessarium credere: quid oporteat credere: quomodo & quâ ratione oporteat credere.

CAPUT I.

De Fidei necessitate.

SECTIO I.

Quid sit, & quotuplici modo sumatur Fides.

OMissis variis ac multiplicibus modis, quibus passim in sacra Scriptura nomen Fidei accipitur, nos hic per Fidem intelligimus virtutem illam supernaturalem, per quam (ut Catechismus Romanus loquitur part. 1. cap. 1. num. 1.) *id ratum habemus, quod à Deo traditum esse sanctissimæ matris Ecclesiæ authoritas comprobavit.* Eo sensu accepta Fides multipliciter à Theologis dividi solet, quod hîc præmittendum esse duximus, ut, quæ de illius necessitate dicenda sunt, distinctiùs & clariùs possint intelligi: alia siquidem est fides habitualis, alia actualis: alia fides externa, alia interna: alia explicita, alia implicita: alia formata sive viva, alia informis, sive mortua.

Fides habitualis est ipse fidei habitus, qui; cùm sit supernaturalis, non producitur per actus, sicut alii habitus natu-

naturales, sed à Deo infunditur in animam; unde ab Apostolo Ephes. 2. vocatur donum Dei: *Gratiâ*, inquit, *salvati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est.*

Habitus autem ille fidei non tantùm in intellectu, sed etiam in voluntate tanquam in subjecto recipitur (ut docet S. Thomas 2. 2. q. 4 a. 2.) in intellectu quidem, quia assensus fidei pertinet ad potentiam cognoscitivam, cum habeat verum pro objecto: in voluntate autem, quia movere debet intellectum ad assentiendum, ut liberè assentiatur; alioquin assensus ille fidei, virtutis actus esse non posset: unde S. August. lib. de prædest. Sanct. c. 5. dicit, quòd fides *in credentium voluntate consistit.*

Fides actualis est assensus ipse liberè elicitus, quo quis credit actu alicui veritati divinitus revelatæ, propter authoritatem Dei revelantis, qui quidem assensus est supernaturalis, tum ratione objecti formalis, cui innititur (de quo infra dicendum est) tum etiam ratione principii, à quo producitur, non enim per solas naturæ vires produci potest, sed ad hoc supernaturali aliquo auxilio opus est, ut supponimus ex tractatu de Gratia.

In illo autem assensu fidei *triplex* communiter notatur à Theologis respectus circa Deum, quod ab illis ex S. August. tract. 29. in Joann. desumptum est. *Primus* est circa Deum tanquam objectum materiale, quod creditur: *Secundus* circa Deum tanquam objectum formale, quo creditur: *Tertius* denique circa Deum tanquam finem ultimum, in quem assensus fidei dirigitur; unde intelligi potest, quid sit credere Deum, credere Deo & credere in Deũ.

Fides interna est ille idem assensus fidei, quatenus in animo solo liberè concipitur, nec ullis verbis aut signis exterioribus se prodit.

Fides verò externa est illius assensus interni per verba aut signa exteriora manifestatio: de utraque loquitur Apostolus Roman. 10. dicens: *Corde creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem.*

Fides implicita est ea, quâ quis in genere assentitur iis omnibus veritatibus, quas Deus revelavit, & per Eccle-

ſiam credendas propoſ[illegible]t, licèt nullam illarum in particulari vel cogitet, vel cognoſcat.

Fides verò explicita eſt, quâ aſſentitur in particulari veritati alicui à Deo revelatæ, ut cùm quis credit eſſe Deum unum in eſſentia, trinum in perſonis.

Denique fides formata & viva eſt illa, quæ cum gratia & charitate conjuncta eſt, qualis in juſtis reperitur.

Fides verò informis & mortua, quæ à gratia & charitate ſejuncta eſt, ſine qua cùm operationes vitales, ſeu æternæ vitæ meritorias habere non poſſit, rectè ab Apoſtolo Jacobo Jac. 2. mortua appellatur.

SECTIO II.

An fides neceſſaria ſit ad ſalutem neceßitate præcepti.

QUæſtio intelligenda eſt de fide actuali interna (de externa enim agetur poſtea) reſpectu adultorum: nam ſi de parvulis ſermo ſit, cùm ſine actuali baptiſmi ſuſceptione ſalui eſſe non poſſint (ut ſupponimus ex tractatu de Sacramentis) & in baptiſmo ſimul cum gratia ſanctificante, habitus fidei aliarumque virtutum ſupernaturalium iis infundantur (ut Concilium Tridentinum expreſſè declarat ſeſſ.6.cap.7.) certum eſt illos, cùm fidei actualis incapaces ſint, ſine fide habituali tamen non poſſe ſalutem conſequi.

Ad hujus autem quæſtionis ſolutionem, notandum eſt aliquid duplici modo dici poſſe ad ſalutem neceſſarium, vel neceſſitate medii, vel neceſſitate præcepti. Illud dicitur neceſſarium neceſſitate medii, quod ſecundum legem ordinariam ita neceſſarium eſt, ut ſine illo ſalus obtineri nullatenus poſſit: illud autem dicitur neceſſarium neceſſitate præcepti, quod eâ ſolùm ratione neceſſarium eſt, qui à præceptum eſt: unde quæ priori modo ſunt neceſſaria, licèt aliquando in noſtra poteſtate non ſint eamdem tamen ſemper inferunt neceſſitatem; quæ autem po-

ſteri-

ſteriori, ſi poſſibilia eſſe deſinant, deſinunt etiam eſſe neceſſaria.

Hâc diſtinctione ſuppoſitâ, ad quæſtionis propoſitæ ſolutionem, dicendum eſt primò, impoſitum eſſe hominibus à Deo præceptum in genere de actu aliquo fidei ſupernaturalis eliciendo: hoc conſtat primò ex his Chriſti verbis Matth. ult. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur*: neque enim damnaretur quis ob alicujus actus omiſſionem, niſi præceptum aliquod de illo eliciendo impoſitum eſſet: præterea cùm omnibus hominibus impoſitum ſit præceptum de Deo ex toto corde diligendo, quod quidem Chriſtus Matth. 22. vocat primum & maximum, ex præcepto illo diligendi rectè inferri poteſt præceptum credendi; ſiquidem dilectio ſupernaturalis Dei, ejuſdem cognitionem ſupernaturalem neceſſariò præſupponit: Unde Apoſtolus dicit Hebr 11. *Accedentem ad Deum credere oportet*, & hac de cauſa (ut rectè obſervat S. Thomas 2. 2. q. 16. a. 1.) præceptum de credendo in Deum, in primo decalogi præcepto contineri cenſetur, tanquam fundamentum ac principium totius legis divinæ, & ſine quo cætera religionis & charitatis officia, quæ Deum ſpectant, impleri nullatenus poſſunt.

Dicendum ſecundò, præceptum fidei duplex eſſe, unum affirmativum, ut credamus ea omnia, quæ à Deo revelata ſunt, & ut talia nobis ab Eccleſia proponuntur; alterum negativum, ut non diſſentiamus ulli veritati à Deo revelatæ, & ab Eccleſia nobis propoſitæ. Utrumque illud præceptum primis Decalogi verbis apertè inſinuatur, in quibus una ex parte præcipitur, ut unum Deum per fidem agnoſcamus; & ex altera prohibetur, ne diis alienis & falſis fides habeatur.

SECTIO III.

An fides necessaria sit ad salutem necessitate medii,

LIcèt quidam Doctores, ut Andreas Vega, & Dominicus à Soto existimaverint fidem esse tantùm necessariam ratione præcepti divini, ac proinde illos, qui mysteriorum per eam credendorum ignorantiâ invincibili laborant, si tamen aliunde secundùm rectam rationem vivant, & Deum ut authorem naturæ cognoscant & ament, posse nihilominus salutem consequi.

Contraria tamen sententia communis est inter Theologos, ac proinde ut certa tenenda est, prout in sequenti assertione declarabitur.

Dicendum est igitur, actum fidei supernaturalis esse ad salutem necessarium necessitate non tantùm præcepti, sed etiã medii, ita ut nullus adultus possit sine tali actu justificari: probatur primò ex Apostolo, in epistola ad Hebræos cap.11. ubi dicit, quòd *sine fide impossibile est placere Deo;* quæ verba non nisi de medii necessitate intelligi possunt, cùm omnem possibilitatem placendi Deo excludant, nisi per fidem tanquam per medium absolutè necessarium.

Probatur secundo ex Concilio Tridentino sess.6. cap. 7. ubi, postquam dixit baptismum esse Sacramentum fidei, addit: *Sine qua nulli unquam contigit justificatio*, & capite octavo: *Fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis justificationis: sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum ejus consortium pervenire*: quæ verba Concilium desumpsit ex sancto August. serm.38. de tempore, ubi & hæc, quæ sequuntur, addit: *Sine fide nullus in hoc sæculo justificationis consequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit æternam.*

Obiicies multos fuisse olim, & hodie adhuc esse infideles, in variis mundi partibus, qui de Christo & Evangelio nihil prorsus audierint, omniaque fidei mysteria invinci-

biliter ignoraverint, & adhuc ignorent, quibus proinde ad consequendam salutem sufficere videtur, ut Deum, prout possunt, cognoscant, & super omnia diligant, cùm aliud præstare non possint, & ad impossibile nemo teneatur. Respondetur ignorantiam illam in prædictis infidelibus vincibilem esse, si non proximè & immediatè, saltem remotè & mediatè, in quantum scilicet sufficiens divinæ gratiæ auxilium ipsis offertur ad legem naturæ servandam (ut ex tractatu de Gratia supponimus) cui si fideliter cooperentur, ipsamque naturæ legem servent, Deus pro sua ineffabili bonitate uberiora illis gratiæ suæ præstabit auxilia, & alia media externa necessaria præparabit, quibus tandem ad fidem recipiendam sufficienter disponentur. Id colligi potest ex capite primo Evangelii S. Joannis, ubi dicitur, quod Deus *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, hoc est (ut explicat S. Chrysost in eum locum) quòd Deus, quantum in ipso est, illuminat omnem hominem, si qui non illuminantur, ideo non illuminantur, quia lumen oblatum recipere nolunt: ita etiam sentit S. Basil. in regulis brevioribus regul. 224. & S. Thom. quæst. 14. de veritate, art. 11. ad 1. ubi agit de parvulo infante, qui in mediis sylvis procul à cœtu & commercio Christianorum educaretur, dicitque certissimè tenendum esse, quòd si rationis naturalis ductum sequeretur, Deus ei vel per internam inspirationem revelaret ea quæ credenda sunt, vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret, sicut misit S. Petrum ad Cornelium Actor. 10.

SECTIO IV.

An sit ad salutem necessarium explicitam mysteriorum aliquorum fidem habere & quorum.

Duo certa sunt, *primũ* est, omnes Christianos adultos ad credenda omnia & singula mysteria generaliter fide

de implicita obligari; hoc enim nihil aliud est, quàm assentiri debere huic generali principio, quo asseritur, illud omne, quod Deus Ecclesiæ revelavit, esse infallibiliter verũ, quod qui negaret, fidelis & christianus dici nõ posset.

Secundum, non omnes Christianos obligari ad habendam fidem explicitam de omnibus & singulis fidei dogmatibus; aliàs non esset opus Doctoribus, & frustra dixisset S. Paulus 1. Cor. 12 aliis dari per spiritum sermonem scientiæ, aliis sermonem sapientiæ, &c. si omnes æquè scientes & sapientes in rebus fidei esse deberent.

Quæstio est igitur, an omnes adulti teneantur aliqua fidei nostræ mysteria explicitè & distinctè credere, & quænam illa sint: pro cujus resolutione.

Dicendum 1. omnes adultos obligari ad aliquid credendum explicitè, ac in primis illud, nempe unum esse Deum, illumque justum remuneratorem, decernere præmia justis & supplicia improbis, non tantùm in hac vita, sed potissimum in futura. Hæc veritas constat manifestè ex verbis S. Pauli in epistola ad Hebræos cap. 11. ubi postquam dixit, quòd *impossibile est sine fide placere Deo*, mox declarans, quænam sit illa fides, per quam Deo possimus placere, subjungit: *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit*; qualis autem sit illa remuneratio, declarat Christus S. Matthæi cap. 25. ubi loquens de reprobis ait: *Ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.*

Dicendum 2. omnes adultos teneri similiter ad habendam fidem explicitam de mysterio sanctissimæ Trinitatis, ita S. Thomas 2. 2. q. 2. a. 8 c. Hoc constat primò ex verbis Christi, qui mittens Apostolos Matth. ult. injunxit illis expresse, ut docerent omnes gentes, & baptizarent in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.

Secundò ex S. Athanasio in symbolo, ubi postquam dixit fidem catholicam ab eo tenendam esse, qui velit esse salvus, subjungit: *Fides autem Catholica hæc est, ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatẽ in unitate veneremur*; & etiam ex S. Cyrill lib. 1. in Joan. cap. 16. ubi sic loquitur: *Non*

sufficit

sufficit nobis cognitio, Dei absque cognitione Patris & Filii & Spiritus Sancti.

Constat denique ex ritu sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, quæ neminem ad baptismum recipit, quin prius diligenter inquirat, an credat in Deum Patrem, an credat in Jesum Christum filium ejus, an credat in Spiritum Sanctum; qua ceremonia satis apertè declarat neminem gratiæ baptismalis, ac proinde justificationis esse capacem, qui non explicitam & distinctam de sanctissimæ Trinitatis mysterio fidem habeat.

Dicendum tertiò, omnes adultos præterea teneri ad habendam fidem explicitam de mysterio Incarnationis. Probatur 1. ex variis locis novi Testamenti id expresse declarantibus, ut S. Joan. cap. 1. *Dedit potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine ejus*, non aliis; ejusdem cap. 3 *Qui non credit, jam judicatus est: quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.* Item cap. 17. *Hæc est vita æterna: ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.* Act. cap. 8. S. Philippus baptismum Eunucho postulanti conferre noluit, quin priùs professus fuerit expressis verbis: *Credo, Filium Dei esse Iesum Christum.* Denique videmus Christum Dominum passim in Evangeliis exactè petiisse à cœco nato Joann. 9. & pluribus aliis, ut distinctè & explicitè in se crederent.

Probatur 2. ex symbolo S. Athanasii suprà citato in quo proposito mysterio sanctissimæ Trinitatis adjungit postea: *Sed necessarium est ad æternam salutem, ut incarnationem quoque Domini nostri Iesu Christi fideliter credat.*

Probatur 3. ex SS. Patribus, S. Hieron. in cap. 3. epist. ad Ephes. *Non possumus*, inquit, *esse filii per adoptionē, nisi priùs fidem filii Dei & intelligentiam recipiamus.* Et S. August. lib. de bono perseverantiæ cap. 2. *Nullū*, inquit, *verius initium Christiani hominis quàm credere in Christum.*

Cæterùm hic observandum est ea, quæ diximus, intelligenda esse tantùm respectu temporis consequentis Christi incarnationem; alia enim ratio est eorum, qui sive in lege Moysi, sive in lege naturæ vixerunt; plurimorum

enim Theologorum sententia est, fidem explicitam Trinitatis tunc illis non fuisse necessariam nec medii nec præcepti necessitate, licèt quidam existiment pontifices, sacerdotes ac legis Doctores ad illam fidem fuisse obligatos, utpote sibi sufficienter in scripturis propositam.

Quod verò spectat ad mysterium Incarnationis, plurimi existimant ante Christi adventum fuisse quidem necessariam fidem aliquam generalem & implicitam de Mediatore ac Redemptore futuro, non verò distinctam & explicitam eo modo, quo nunc ad eam obligamur.

Quæres, an præter illa mysteria sint adhuc alia, de quibus explicita fides ab omnibus adultis habenda sit. *Respondetur* omnes adultos obligari, præterea 1. ad ea omnia scienda & credenda, quæ tum in symbolo Apostolorum, tum in Oratione Dominica continentur, hoc manifestè colligitur ex Catechismo Concilii Tridentini part. 2. cap. 2. num 22. ubi dicitur teneri patrinos ad symbolum & Orationem Dominicam eos docendum, quos de fonte levaverint: ergo si illi ad docendum tenentur; ii, qui baptizantur, ad discendum adhuc strictius tenebuntur. Idem expresse declaratur de consecrat. distinct. 4. c. (vos ante omnia) ubi hæc verba ex S. August. serm. 6. de temp. desumpta ad patrinos diriguntur; *Ante omnia Symbolum & Orationem Dominicam & vos ipsi tenete, & illis, quos de sacro fonte suscepistis; ostendite.*

Secundò ad ea cognoscenda & credenda, quæ in decalogo continētur; cùm illorum observatio ad salutē sit necessaria, dicente Christo Matt. 91. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*: servari autem non possunt, si ignorentur.

Tertiò ad ea etiam cognoscenda & credenda, quæ ad eorum Sacramentorum rationem pertinent, quorum susceptio illis est ad salutem necessaria: cùm enim (ut ex tractatu de Sacramentis supponimus) prima dispositio ad Sacramentum aliquod digne suscipiendum in adultis sit fides respectu Sacramenti illius, quod suscipi debet; sequitur, quòd obligatio illius Sacramenti suscipiendi necessariò secum inferat obligationem habendæ fidei explicitæ

respe-

respectu illius: Quod & similiter dicendum est de his Sacramentis, ad quæ suscipienda non obligatio, sed sola devotio impellit, cùm utrobique sit par ratio.

Quartò denique ad ea omnia & singula explicitè credenda, quæ secundùm exigentiam peculiarem cujusque status & conditionis ad salutem consequendam juxta divinæ legis præscriptum necessaria sunt: & eâ ratione in Pastoribus & Doctoribus Ecclesiæ fides haud dubiè magis explicita requiritur, quàm in aliis, qui eorum curæ sunt commissi; in sacerdotibus item magis quàm in laicis, quia sine illa fide magis explicita omnibus officii sui partibus dignè, ut par est, fungi non possunt.

SECTIO V.

An fides externa sit ad salutem necessaria.

Dicendum est primò externam fidei confessionem esse necessariam ad salutem necessitate præcepti affirmativi. Probatur 1. ex Christi verbis S. Matt. cap. 10. *Qui negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est.* Et S. Luc. 9. *Qui me erubuerit, & sermones meos: hunc Filius hominis erubescet, cùm venerit in majestate sua.* Itē ex verbis Apostoli Rom. 10. *Corde creditur ad justitiam: ore autē confessio fit ad salutē.* Probatur 2. ex S. Aug. lib. de fide & symbolo; *Fides*, inquit, *à nobis exigit duplex officium, cordis & linguæ; nec salvi esse possumus, nisi fidē ore profiteamur, quā corde gerimus.*

Probatur 3. exemplo sanctorum Martyrum, qui potiùs elegerunt tormenta omnia & ipsam mortem subire, quàm Christi fidem vel ad momentum negare: quod si quis atrocitate tormentorum victus fidem negavisset aut dissimulâsset, eiiciebatur ab Ecclesia tanquam gravissimi peccati reus, nec nisi publicâ pœnitentiâ peractâ in eam recipiebatur, ut constat ex S. Cypriano lib. de lapsis c. 3. & S. Ambr. lib. 1. de Pœnitentia. Cui opposita olim fuit hæresis Elcesaitarum dicentium, negari posse fidem exteriùs, in-

ſtante perſecutione, etiam addito juramento;ac ſufficere, ut tunc in animo interiùs retineretur; ut docet Euſebius lib.6.c 31. Quæ quidem hæreſis damnata fuit in Concilio Romano ſub S.Cornelio Papa, ut colligi poteſt ex iis, quæ habentur apud Baron.ad Ann.254.& 255. Ubi dicitur in illo Concilio (cujus quidem acta interciderunt) firmo decreto ſtabilitum fuiſſe, non aliâ ratione iis, qui etiam ore tenus fidem ejuraverant, veniam eſſe concedendam, niſi poſt gravem pœnitentiam ab illis impletam: unde ſequitur apoſtaſiam, etiam ore tenus factam, tanquam graviſſimum peccatum damnatam fuiſſe.

Diximus in aſſertione, præceptum obligans ad externam fidei confeſſionē eſſe affirmativum, quæ eſt S. Thomæ doctrina 2.2.q.3.a.20. ex qua proinde ſequitur illud non obligare omni tempore, ſed tantùm certo ac determinato. Ut ergo diſtingui poſſit, quo tempore obliget.

Dicendum 2. tunc nos obligari ad externam fidei confeſſionem, quando neceſſaria eſt vel ad honorem Dei, vel ad utilitatem proximi. Ita S. Thomas loco citato: quod probat in reſponſione ad primum ex eo, quod finis noſtræ fidei ſicut & aliarum virtutum, referri debet ad finem charitatis, qui eſt amor Dei ac proximi, & ideo quando Dei honor vel proximi utilitas id requirit, non debet eſſe contentus homo (ut ait S. Doctor) ut per fidem ſuam ipſi veritati divinæ conjungatur; ſed fidem illam debet exteriùs profiteri.

Dicendum 3. etſi nunquam liceat ullo modo negare fidem Chriſti; tamen, quando ſpectatis circumſtantiis nulla honori divino irrogatur injuria, nec ullum proximi ſaluti damnum infertur, non ſolùm licitum eſſe, ſed etiam aliquando neceſſarium; fidem occultare. Ita S Doctor loco citato in reſponſione ad tertium, ubi dicit, quòd, quando ex confeſſione fidei manifeſta turbatio aliqua infidelium oriretur, in tali caſu laudabile non eſſet fidē publicè confiteri; & ad hoc probandum affert verba Chriſti dicētis Matt.7. *Nolite ſanctum dare canibus neq; mittatis margaritas veſtras ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus ſuis, & converſi dirumpant vos.*

Cùm

Cùm autem occultatio illa fidei variis modis fieri possit, vel fugiendo, vel aliquo signo exteriori fidem dissimulando.

Dicendum 4. licitum esse homini Christiano tempore persecutionis fugere: hoc permisit Christus dicens Matt. 10. *Cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam.*

Hoc tamen limitandum est, nisi ex hac fuga damnum aliquod redundet in honorem Dei vel proximi salutem, ut si Episcopus aut Pastor tempore persecutionis fugiat, cùm tunc maximè illius ope subditi indigeant: nam ut rectè dicit Nicolaus Papa cap. (sciscitaris) 7. quæst. 1. *Si gubernator navis tranquillitate non debet deserere navim, multo minus in tempestate.*

Dicendum 5. licitum quidem esse occultare fidem signis, quæ ex se sint indifferentia, non verò illis, quæ ad profitendam falsam religionem instituta sint. Est communis Doctorum sententia, præsertim S. Antonini part. 2. titulo 12. cap. 6. Alexandri Halensis part. 3. quæst. 183. Navarri lib. 5 Conciliorum tit. de hæret. cap. 10. & in Manuali cap. 11 num. 25 & aliorum. Prior assertionis pars probatur; quia hæc signa, cum sint ex se indifferentia, nihil in se mali habent, qualia sunt illa, quibus natio una ab altera secernitur, vel status unus ab altero, militis v. g. à mercatore distinguitur; nec lædunt honorem divinum, nec proximi conscientiam feriunt, sic S. Sebastianus in aula Diocletiani Imperatoris ethnici (ut observat S. Thomas 2. 2. q. 10. a. 10. ad 2.) fidem suam sub militari sago & chlamide occultabat, ut Christianis commodiùs opitulari posset, eosque in tormentis confortaret.

Posterior verò pars assertionis probatur ex eo, quòd, qui talibus signis uteretur, censeretur non solùm veram religionem occultare, sed falsam profiteri, quod omnino illicitum est; unde lib. 2. Machab. cap. 6. Eleazarus non tantùm porcinas carnes in lege prohibitas, sed & alias idolis immolatas manducare noluit, quia illa manducatio, licèt ex se indifferens (ut dicit S. Aug.) tamen instituta censebatur ad falsam religionem profitendam; quæ etiam

iam fuit ratio, cur olim præceperint Apostoli Act.15.ut omnes ab immolatis simulachrorum abstinerent; & eo sensu vestes paganorum illicitas esse dixit Tertullian. lib. de idol.c.18.nempe eas, quibus homo astringitur officiis vel sacerdotiis idolorum, quas ideo asserit *profanationis suæ maculam habere, & neminem posse esse mundum, qui tunicam inquinatam habuerit.*

CAPUT II.

De objecto materiali fidei.

AD clariorem intelligentiam eorum, quæ dicenda sunt, notandum est nos hîc sumere nomen objecti sive materialis, sive formalis, eo sensu, quo à S. Thoma sumitur 2.2. q.1.a.10. & quo etiam communiter à Philosophis & Theologis sumi solet; scilic. per objectum materiale alicujus habitus cognoscitivi intelligimus id omne, quod cognoscitur, & per objectum formale id, per quod illud cognoscitur; unde per objectum materiale fidei intelligimus omnia, quæ fide divinâ creduntur, aut credi debent; per objectum verò formale illud, per quod seu ratione cujus, iis omnibus assentimur.

Cùm igitur quærimus, quodnam sit objectum materiale fidei, idem est, ac si quæramus, quænam sint ea, quæ nobis à Deo revelata sunt, ac proinde, quæ fide credenda sunt.

Hæc autem Concil. Trident. sess. 4. contineri dixit partim in sacris & canonicis scripturis, partim in traditionibus non scriptis, quæ ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis Spiritu Sancto dictante, quasi per manus traditæ, ad nos usque pervenerunt; de utrisque proinde in sequentibus sectionibus agendum nobis est.

SECTIO I.

Quinam libri sacræ Scripturæ sint canonici?

CUm Concil. Trident. sess. 4. suprà citatâ sacram Scripturam vocet Canonicam, ejusque legitimos libros jam olim appellari consuevisse canonicos testetur S. Aug. epist. 19. cap. 2. ad S. Hieronymum; observandum est ad faciliorem intelligentiam eorum, quæ dicenda sunt, sic appellari duabus de causis ex duplici vocabuli (canonis) significatione desumptis: Canon enim significat normam aliquam seu regulam, & præterea catalogum seu numerum aliquarum rerum. Scripturæ sacræ igitur vocantur canonicæ, & earum libri canonici, tum quia continent normam seu regulam, quam in fide & moribus sequi debemus, tum etiam quia, cùm hæretici jam à primis Christianismi temporibus, ut veritati fucum facerent, erroribusque suis patrocinarentur, aliquando falsas scripturas pro veris supponerent, aliquando veras pro libito repudiarent; Ecclesia eorum fraudibus & impiis conatibus obsistere volens, certum canonem & catalogum librorum sacræ Scripturæ constituit; unde libri illi, quos Ecclesia pro veris & legitimis agnovit, canonici dicti sunt.

Hoc colligi potest ex variis Conciliis, præsertim ex Concilio Carthaginensi tertio, quod celebratum est temporibus Siricii Papæ circa annum Domini 397. in cujus canone 47. hæc verba leguntur: *Placuit, ut præter scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine divinarum scripturarum: sunt autem canonicæ scripturæ, Genesis, Exodus, Leviticus, &c.* Ubi eosdem libros canonicos enumerat, qui postmodum in Concilio Tridentino sessione suprà citatâ recensiti sunt.

De iis autem libris canonicis duo sunt hîc observanda: primum est ad Ecclesiam pertinere veram & legitimam scripturam canonicam pòpulo Christiano, ut talem proponere,

ponere, eamque à falsa & supposita scriptura discernere. Hoc constat tum ex usu ipsius Ecclesiæ suprà relato, quo illius scripturæ canonem constituendi jus atque authoritatem perpetuò sibi vendicavit, tum ex S. August. lib. contra epist. fundamenti cap. 5. ubi sic loquitur: *Evangelio non crederem; nisi me Ecclesiæ Catholicæ commoveret authoritas*: & paulò pòst loquens de libro Actuum Apostolorum: *Cui libro*, inquit, *necesse est, ut credam, si credo Evangelio; quoniam utramque scripturam similiter mihi catholica commendat authoritas.*

Secundum est, nihil in scriptura canonica contineri, quod non fide divinâ tenendum sit. Hoc expresse definitum est in Concil. Trident. loco citato, ubi post enumerationem librorum canonicorum hæc habentur: *Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris, & canonicis non susceperit; anathema sit.*

Unde patet omnino repudiandum esse id, quod Erasmus dixit in annotationibus suis super caput 2. & 27. S. Matth. posse aliquem errorem levem in sacris libris reperiri, & sanctos Evangelistas aliquando memoriâ lapsos esse. Quanto humilius & sapientius dixit S. August. scribens ad S. Hieron. epistolâ suprà citatâ cap. 1. *Ego*, inquit, *fateor charitati tuæ, quòd libris illis scripturarum, qui jam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre ut nullum eorum authorem scribendo aliquid errâsse firmissimè credam; ac si aliquid in eis libris offendere, quod contrarium videatur veritati, nihil aliud quàm vel mendosum codicem, vel interpretem non assecutum esse, quod dictum est, vel me minimè intellexisse non ambigam.*

S. E-

SECTIO II.

De variis sacræ Tcripturæ editionibus, & quænam ex illis sit authentica.

NOtandum est sacræ scripturæ libros variis linguis & idiomatibus editos fuisse, ac in primis vetus Testamentum, licèt primùm linguâ Hebraicâ à Moyse, Prophetis & aliis authoribus conscriptum sit; variis tamen ex causis Chaldaicè, Syriacè, Græcè & Latinè temporum successu translatum & editum fuisse.

Quòd autem spectat ad novum Testamentum, constat omnes ejus libros fuisse primum Græcè conscriptos, si tres tantùm excipias, scilicet S. MatthæiEvangelium, quod Hebraicè primùm ab illo scriptum fuit; Evangelium S. Marci, quod multi existimant Latinâ linguâ primùm ab illo editum fuisse; & epistolam ad Hebræos, de qua ambigitur, an primùm Hebraicè, an verò Græcè scripta fuerit: de his omnibus agit fusissimè Bellarm. lib. 2. de Verbo Dei, cap. 1. & sequentibus.

Hâc observatione præsuppositâ dicendum est, ex his omnibus Scripturæ sacræ editionibus solam vulgatam editionem Latinam decreto Concil. Trident. & Romani Pontificis authoritate factam, esse veram legitimam & authenticam canonicam scripturam. Hoc expresse definitum est in Concil. Trident. in decreto suprà sæpius citato sess. 4. his verbis: *Insuper eadem sacro sancta Synodus considerans non parum utilitatis accedere posse Ecclesiæ Dei, si ex omnibus Latinis editionibus, quæ circumferuntur, sacrorum librorum, quænam pro authentica habenda sit, innotescat; statuit, & declarat, ut hæc ipsa vetus, & vulgata editio, quæ longe tot sæculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus & expositionibus pro authentica habeatur*

Illud idem præterea constat ex comparatione ipsius vulgatæ editionis & aliarum, quæ supra memoratæ sunt: Hebraicâ enim editionem, partim negligentiâ liberario-

rum,

rum, partim Rabbinorum ignorantiâ (qui puncta addiderunt, quæ vocalium litterarum, quibus carebant Hebræi, supplerent vicem) fuisse aliquo pacto depravatam, & quosdam etiam in eam errores irrepsisse certum est, ut notat Bellarm. loco citato.

Quod spectat ad editionem vel potius paraphrasim Chaldaicam (si paucos libros veteris Testamenti excipias, scilicet Tobiæ, & Judith, & aliquam Esdræ & Danielis partem; qui libri existimantur fuisse primùm Chaldaicè editi) tota illa paraphrasis (quæ Targum à Rabbinis vocatur) nullius unquam momenti fuit in Ecclesia, cùm in ea multa reperiantur christianæ veritati parum consentanea.

Editio Syriaca (quæ fuit tantùm novi Testamenti, & quorundam librorum veteris) licèt ab illius linguæ peritis probetur, nunquam tamen ab Ecclesia, authentica declarata est.

Quod pertinet ad Græcam; cùm plures editiones linguâ illâ prodierint ex variis authoribus, ut Aquila, Theodotione, Symmacho & aliis; editio tamen Græca, quæ à septuaginta interpretibus in Ægypto tempore Ptolemæi Philadelphi facta est, omnibus aliis Græcis meritò anteponenda censetur. Quia tamen etiam illam vitiatam esse & corruptam multis in locis constat (ut testatur S. Justinus martyr in dialogo cum Triphone, & S. Hieronymus præfatione in libros Paralipomenon & in Esdram (restat editio Latina, quæ quidem multoties & multipliciter etiam facta est, ita ut ante tempora S. Hieronymi innumerabiles propè reperirentur versiones & editiones Latinæ, ut testatur S. Augustinus lib. 2. de Doctrina Christiana cap. 11. verùm una fuit inter omnes illas, quæ specialem semper in Ecclesia authoritatem obtinuit; quæ vetus & vulgata editio dicebatur: ut constat ex S. Gregorio præfatione in lib. Moralium c. 5. & ex S. Hieronymo in cap. 14. & 49. Isaiæ: quam etiam S. August. lib. citato cap. 15. Italam vocat, & omnibus aliis anteponit.

Et hæc est illa editio, quæ (licèt ejus author certus ignore-

gnoretur) ab universa tamen Ecclesia communiter recepta, & novissimè in Concil. Trident. Authentica declarata est; ac proinde in qua verum & legitimum Dei verbum continetur. Unde sequitur omnia & singula, quæ in Canonicis sacræ Scripturæ libris secundùm illam authenticam editionem continentur, pertinere ad fidei divinæ objectum; tanquam divinitus revelata & attestata, ab omnibus esse recipienda, & credenda.

SECTIO III.

Ad quem pertineat definire verum & legitimum sacræ Scripturæ sensum.

ANtequam ad propositam quæstionem respondeamus, supponendum est tanquam certum, multis in locis S. Scripturæ sensum esse maximè reconditum & abstrusum; unde fit, ut non sine magna difficultate percipi & intelligi possit. Hoc constat ex epist. 2. S. Petri, cap. ult. ubi loquens de epistolis S. Pauli dicit, in illis *esse quædam difficilia intellectu quæ indocti & instabiles depravant, sicut & cæteras scripturas ad suam ipsorum perditionem*: & S. Ambrosius Epistolâ 44. ad Constant. *Mare*, inquit, *est Scriptura divina, habens in se sensus profundos, alitudinem Propheticorum Ænigmatum, &c.* S. item August. lib. 2. de Doct. Christ. cap. 7. postquam dixit Scripturam sacram plenam esse multiplicibus obscuritatibus & ambiguitatibus, addit hæc verba: *Quod totum provisum divinitus esse non dubito ad edomandam labore superbiam, & intellectum à fastidio revocandum, cui facilè investigata plerùmque viluerunt.*

Ex quibus patet, quam falsò hæretici hujus temporis dicant scripturas esse apertas, & cuivis ad intelligendum facillimas, nempe ut eo prætextu eas ad libitum contorqueant.

Cùm igitur Scriptura sacra obscura sit, & interpretatione

ne indigeat; quæritur, unde petenda sit illa interpretatio; & ad quem pertineat ejus verum ac legitimum sensum definire. Pro cujus quæstionis resolutione.

Dicendum primò, verum ac legitimum scripturæ sensum petendum non esse ab ingenio ac judicio privato cujusq; hominis. Probatur ex verbis Hierem. c. 23. *Nolite audire verba Prophetarum, qui prophetant vobis & decipiunt vos: visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini.* Et ex epist. 2. S. Petri c. 1. ubi dicit, quòd *omnis Prophetia scripturæ propriâ interpretatione non fit*; quibus verbis (ut exponit glossa ordinaria super hunc locum) declarat scripturæ expositionem & interpretationem petendam non esse ex proprio ingenio. Quod confirmatur ex verbis proximè sequentibus, ex quibus sic possumus argumentari: eodem ingenio ac judicio libri sacri interpretandi sunt, quo scripti fuerunt; atqui humano ingenio ac judicio non fuerunt conscripti: ergò non sunt ingenio aut judicio humano explicandi seu interpretandi.

Dicendum secundò ad Ecclesiam pertinere de vero & legitimo sensu scripturarum judicare. Id constat ex Concil. Trident. in decreto sæpius jam citato sess. 4. ubi hæc verba habentur: *Præterea ad coercenda petulantia ingenia, decernit sancta Synodus, ut nemo, suæ prudentiæ innixus, in rebus fidei, & morum ad ædificationem christianæ Doctrinæ pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens; contra eum sensum, quem tenuit, & tenet sancta mater Ecclesia: cujus est judicare de vero sensu, & interpretatione Scripturarum sanctarum; aut etiam contra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam sacram interpretari audeat.*

Unde appositè ad hujus veritatis confirmationem S. August. contra Cresconium cap. 33. *Tunc*, inquit, *scripturarum à nobis tenetur veritas, cùm id facimus, quod universæ placuit Ecclesiæ, quam ipsa scripturarum commendat authoritas.*

SE-

SECTIO IV.

An præter Canonicas Scripturas sint aliquæ traditiones fide divinâ credendæ?

OBservandum est nos hic sumere nomen traditionis, prout communiter sumi solet à sanctis Patribus & Doctoribus; nempe pro doctrina divinitùs revelata & tradita, quæ tamen scripta non invenitur in ullo scripturæ canonicæ libro: unde S.Epiph. hæresi 61. *Non omnia,* inquit, *à divina scriptura possunt accipi: quapropter aliqua in scriptis, aliqua in traditione sancti Apostoli tradiderũt.*

Hoc supposito, dicendum est dari aliquas traditiones divinas, quæ & Apostolicæ vocantur; quia Apostoli eas à Christo acceptas ad nos transmiserunt; quæ traditiones parem cum scripturis canonicis authoritatem habent; quibus proinde eâdem fide atque illis credendum est. Probatur 1. ex Apostolo 2. ad Thess. cap 2. *Tenete traditiones, quas didicistis sive per sermonem, sive per epistolam nostram*: in quem locum ita scribit S. Chrysost. *Hinc patet quòd non omnia per epistolam tradiderit, sed multa etiam sine litteris.*

Probatur 2. ex Concil. Trident. sess. 4. in citato decreto de canonicis scripturis: ubi dicitur, *veritatem & disciplinam Christianam contineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quæ ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis, Spiritu Sancto dictante, quasi per manus traditæ, ad nos usque pervenerunt.* Eadem veritas antea definita fuerat in Concilio Niceno secundo, actione 7. ubi hæc verba habentur: *Fatemur unanimiter nos ecclesiasticas traditiones sive scripto, sive consuetudine valentes & decretas retinere velle, quarum de numero est imaginum effiguratio* (& paulò pòst) *Qui ausi fuerint aliud sentire aut docere, aut more impiorum hæreticorum ecclesiasticas traditiones contamináre, &c. anathema.*

Probatur 3. authoritate sanctorum Patrum. S. Basilii lib. de Spiritu Sancto cap. 17. *Dogmata,* inquit, *quæ in Ecclesia* pradi-

prædicantur, quædam habemus ex doctrina scripto prodita, quædam rursus ex Apostolorum traditione, in mysterio, id est, in occulto tradita recepimus; quorum utraque parem vim habent ad pietatem : S.Epiphanii hæresi 61. *Oportet autem* inquit, *& traditione uti; non enim omnia à Scriptura divina possunt accipi; quapropter aliqua in scripturis, aliqua in traditione sancti Apostoli tradiderunt.*

Probatur 4. ex eo, quòd multa sunt, quæ fide divina credimus. quæ tamen nusquam in scripturis reperiuntur, e.g. credimus in una divina essentia esse tres personas distinctas; & tamen nomen personæ in scripturis ad id significandum expressum non reperitur. Credimus Filium esse Patri consubstantialem, & ita in Concilio primo Niceno definitum est; nec tamen vox consubstantialis habetur in scriptura. Credimus sanctissimam Mariam Matrem Dei fuisse, & esse semper virginem; Heluidius, Jovinianus aliiq; contrarium docentes tanquam hæretici proscripti sunt, ut patet ex S.Epiph hæresi 48. & ex S. August. hæresi 82. & 84. Item ex S. Hieron. in libris contra præfatos hæreticos; & tamen nullibi in scripturis hæc veritas expressa invenitur. Credimus similiter ad baptismi validitatem necessariò proferendas esse has voces (Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti) & tamen nusquam in scripturis hæc prolatio ore facienda præscribitur, aut necessaria esse dicitur Denique ipsam scripturam sacram esse à Deo revelante, ac in ea verbum Dei contineri, nusquam nisi ex traditione scimus; & tamen ut articulum fidei credimus. Ergo multa sunt, quæ fide divina creduntur, licèt in scripturis expressa non habeantur.

Observandum est autem præter traditiones illas Apostolicas, seu divinas, esse quasdam alias purè ecclesiasticas, quæ ipsius Ecclesiæ seu prælatorum & pastorum vel authoritate vel approbatione expressâ aut tacitâ post Apostolorum tempora introductæ sunt. Quæ licèt parem cum Apostolicis authoritatem non habeant, meritò tamen à christianis servanda sunt, sicut & aliæ leges ab Ecclesia ipsis impositæ.

SECTIO

SECTIO V.

De Symbolo Fidei.

Cum inter Apostolicas traditiones una ex præcipuis, & populo christiano maximè necessariis sit symbolum fidei; ideo de illo breviter hîc agendum est.

Ac in primis dicendum est valde necessarium fuisse condi libellum illum, qui dicitur vulgo symbolum fidei; quo primaria catholicæ fidei capita velut in compendium brevissimum, redigerentur: hâc enim brevitate (ut docet S. August. lib 1. de Symb. ad catech. c. 1.) consultum fuit idiotis rusticis & pueris, ut fidem explicitam de præcipuis mysteriis faciliùs concipere & retinere possent. Deinde eadem brevitas aptissima fuit, ut fidei unitas & conformitas toto orbe faciliùs servaretur; omnesque Christiani essent unius labii & unius oris, ut innuit S. Irenæus l. 1. contra hæreses cap. 3.

Dicendum 2. symbolum fidei Catholicæ ab Apostolis fuisse conditum. Hoc tanquam certum tenendum est; ac meritò temeritatis & erroris damnandus Erasmus, qui præfatione ad suas paraphrases in S. Matth. dubitat de hac veritate, quam tamen indubitatam universa semper tenuit Ecclesia, & quam unanimiter docent sancti Patres, ut S. Ambros. in serm. de Elia & jejunio, S. Hieron. epist. 61. S. Leo epist. 13. S. August. serm. 2. Dominicæ in Palmarum ramis: ubi etiam unicuique Apostolorum suum articulum tribuit, & ideo illud fidei compendium vocatum est symbolum, quasi collátio & mutuum consilium; quia scilicet (ut docet S. Clemens epist. 1. ad Jacobum) Apostoli communi consilio inter se habito illud condiderunt: vel quia est quasi indicium vel signum, quo fideles ab infidelibus discerni possent, ut notat idem S. Clemens ibid.

Dicendum 3. alia quoque fidei symbola in Ecclesia Catholica edita esse variis temporibus occasione diversarum hæreseon erumpentium: quæ tamen nihil aliud continent, quàm pleniorem psius symboli Apostolici explicati-

cationem: sunt autem tria præ cæteris in Ecclesia recepta; primum est illud, quod in 1. Concilio Niceno adversus hæresim Arrii editum fuit; in quo ea, quæ ad divinitatem filii spectant (quam impiè negabat Arrius) fusiùs exponuntur.

Secundum symbolum editum fuit in Concilio Constantinop. 1. contra Macedonium hæreticum, qui divinitatem Sancti Spiritus impugnabat: in quo proinde, quæ ad ipsius Spiritus Sancti divinitatem spectant, fusius explicantur: Et illud idem est, quo Ecclesia Romana in Missæ sacrificio utitur; uno tantum verbo adversus errorem Græcorum addito, quo profitetur Ecclesia Spiritum Sanctum non tantùm à Patre, sed etiam à Filio procedere. Cui symbolo etiam ipsi Græci cum eorum Patriarcha in Concilio Florentino subscripserunt.

Tertium denique symbolum est S. Athanasii, quod ipse, cùm Arrianis persequentibus Romæ profugus esset, composuit, & Julio summo pontifici obtulit; illi tanquam Christi vicario fidei suæ rationem reddens: quod postea universa Ecclesia in tanta veneratione habuit, ut undique terrarum (sicut docet Baronius ad ann. Christi 340.), variis idiomatibus versum fuerit; & pro legitima fidei professione susceptum.

SECTIO VI.

An objecta fidei creverint successu temporis.

Sensus quæstionis est, an plures veritates tanquam à Deo revelatæ, uno tempore credendæ fuerint quàm alio; v. g. tempore legis gratiæ, quam legis Mosaicæ; item his posterioribus seculis post tot Conciliorum in materia Fidei definitiones, quàm primis Ecclesiæ temporibus, in quibus nulla vel paucissima Concilia habita fuerant: pro cujus resolutione.

Dicendum 1. eamdem fuisse prorsus fidem, etsi non æqualiter explicitam, in sanctis Patriarchis ante Christum.

quæ

quæ postea fuit in Apostolis, & aliis Christianis post ejus adventum. Probatur 1. ex S. Paulo epist. 2. ad Cor. c. 4. ubi postquam locutus est de Fide antiquorum Patriarcharum, hæc verba subiicit: *Habentes autem eumdem spiritum fidei credimus; propter quod & loquimur.*

Probatur 2. ex sanctis Patribus: S. Epiphanio lib. 1. cont. Hæreses initio ipsius libri, ubi loquens de Fide Patriarcharum, *Illa*, inquit, *eadem obtinebat, quæ hodie in sancta & Catholica Dei Ecclesia perseverat Fides.* Et S. August. lib. 18. de Civit. Dei c. 47. *Vnus*, inquit, *Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus in carne venturus, sic antiquis Sanctis prænunciabatur, quemadmodum nobis venisse nunciatus est; ut una eademque fides per ipsum omnes prædestinatos perducat ad Deum.*

Dicendum 2. nec Concilia, nec summos Pontifices, cùm aliquam veritatem ad fidem pertinere definierunt, condidisse novos fidei Articulos; sed illas veritates jam divinitus revelatas, quæ non ita perspectæ ac cognitæ fidelibus erant, vel quæ hæresibus obscuratæ videbantur; suæ luci reddidisse, ac fidelibus credendas proposuisse. Probatur 1. ex Apostolo epist. 1. ad Timoth. c. 6. *O Timothee, depositum custodi.* Quæ Apostoli verba explicans Vincentius Lirinensis lib. 1. adv. hæres. c. 27. *Quid est*, inquit, *depositum, quod tibi creditum est, non quod à te inventum? quod accepisti, non quod excogitâsti? rem non ingenii, sed doctrinæ; non usurpationis privatæ, sed publicæ traditionis; rem ad te perductam, non à te probatam; in qua non author debes esse, sed custos; non institutor, sed sectator; non ducens, sed sequens.*

Probatur 2. ex praxi totius Ecclesiæ, etiam in Conciliis Oecumenicis, in quibus, quando aliqua difficultas in materia Fidei solvenda erat, diligens semper scripturarum & Conciliorum ac sanctorum Patrum inquisitio fiebat: unde S. Basilius (ut refetur lib. 7. historiæ tripartitæ cap. 56.) dicebat Episcopos non esse inventores alicujus doctrinæ, sed tantùm custodes depositi sibi per Apostolos commissi.

CAPUT III.

De objecto formali Fidei.

PEr objectum formale Fidei, intelligimus motivum illud, quo intellectus excitatur ad assentiendum divinæ revelationi. Certum est autem objectum illud formale ad Deum, utpote omnis veritatis fontem, referri debere; cùm Fides sit virtus Theologica, quæ Deum ut objectum suum immediatè attingit: sed difficultas est, sub qua ratione ad Deum referatur, cujus difficultatis solutio ex dicendis in sectionibus sequentibus pendet.

SECTIO I.

An Deus, quatenus est suprema & infallibilis veritas revelans, sit formale objectum Fidei.

NOtandum est veritatem hoc loco sumi, non pro veritate transcendentali (ut loquuntur Philosophi) quæ omnibus rebus inest, in quantum veram habent entitatem; sed pro veracitate, quâ quis verax est in dicendo. Hæc autem veracitas, ut sit perfecta & infallibilis, duo requirit in eo, qui loquitur; 1. talem sapientiam, ut perfectè & infallibiliter cognoscat rem, de qua loquitur; ita ut errare aut decipi nullo modo possit. 2. talem bonitatem, ut neque velit eum fallere, cui loquitur, neque etiam illud velle possit. Hoc prænotato, pro quæstionis propositæ resolutione.

Dicendum 1. objectum formale Fidei, seu rationem formalem, quâ movetur intellectus ad assentiendũ, esse supremam & infallibilem Dei veritatem. Ita S.Th.2.2.q.1.a.1.

Proba-

Probatur 1. ex Apoſtolo epiſt. 1. ad Corinth. c. 2. *Vt Fides veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei*; & epiſt. 1. ad Theſſ. cap. 2. *Cùm accepiſſetis à nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud, non ut verbum hominum, ſed (ſicut eſt verè) verbum Dei.*

Probatur 2. ex ſanctis Patribus: S. Baſil. in ſerm. de Fidei confeſſione ſeu de vera ac pia Fide in Aſceticis; *Eſt*, inquit, *Fides eorum, quæ dicta ſunt, aſſentiens approbatio, ſine ulla hæſitatione, cum animi perſuaſione de veritate eorum, quæ Dei munere ſunt prædicata*; & S. Aug. lib. 11. de Civit. *Vt mens*, inquit, *in fide fidentius ambularet ad veritatem; ipſa veritas Deus, Dei filius, homine aſſumpto, non Deo conſumpto, eamdem conſtituit ac fundavit Fidem.*

Probatur 3. hâc ratione, quam S. Thomas inſinuat loco citato: illud eſt objectum formale Fidei, propter quod immediatè & formaliter credimus rebus Fidei; atqui non ob aliam formalem & immediatam rationem illis credimus, niſi quia Dei ſummè & infinitè veracis authoritate & atteſtatione nituntur: ergo Deus quatenus ſummè & infinitè verax, ſeu quatenus ſuprema & infallibilis veritas, eſt objectum formale Fidei. Major evidens eſt; minor probatur exemplo fidei humanæ, quæ non alio motivo innititur quàm veracitate atteſtantis; nec ob aliam rationem credimus alicui, niſi quia veracem arbitramur; & quo magis conſtat illum eſſe veracem, eò etiam firmior fides ejus atteſtationi habetur: unde ſimiliter dicendum eſt Fidem divinâ veracitate, tanquam formali & immediatâ ratione niti, quæ perfecta & infallibilis eſt.

Dicendum 2. actualem revelationem earum rerum, quæ credendæ ſunt, pertinere ad rationem objecti formalis Fidei.

Probatur 1. ex variis ſcripturæ locis, in quibus revelatio divinitus facta, ponitur ut baſis & fundamentum, cui omnis Fides noſtra innititur. S. Matth. cap. 16. *Beatus es Simon Barlona: quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pa-*

ter meus, qui in cœlis est: Ad Galat.cap.1. *Notum vobis facio Evangelium, quia non est secundùm hominem : neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Iesu Christi.*

Probatur 2.ex S. Athanas.orat. (quòd unus sit Christus) ubi de fide loquens, *Oportet,* inquit, *in sublimi rationem istarum rerum petere, non humi ex sanguine & carne conquirere, sed ex revelatione divina & cœlesti:* & ex S.Iren. lib.4 cap.14. *Deum scire nemo potest nisi Deo docente.*

Probatur 3. hâc ratione: Fides est rerum non apparentium (ut loquitur Apostolus Hebr.11.) & quæ in cor hominis non ascenderunt ; atqui ejusmodi res sublimes minimeque apparentes non possunt aliter credi Fide divina, quàm per revelationem Dei : Fides enim illa necessariò requirit, ut homo cum firmissimo assensu, qui omnèm penitus dubitationem excludat, rebus illis inhæreat ; non potest autem, imò nec debet talem assensum præbere, nisi certò sciat Deum esse, qui res illas revelavit; ubi enim supponit verè Deum illas revelâsse, statim videt se debere firmiter & citra omnem dubitationem assentiri ; cùm Deus, nec falli, nec fallere possit.

Objicies, constare ex Evangelio multos credidisse in Christum, non propter revelationem primæ & infallibilis veritatis, sed propter miracula ipsius Christi. Respondetur miraculorum patrationem, non fuisse propriè loquendo motivum formale & immediatum, quo fides illorum supernaturalis innixa est ; sed fuisse tantùm rationem inductivam ad hoc, ut agnoscerent divinæ veritati esse credendum. Quod ut faciliùs intelligatur, notandum est, objectum aliquod materiale Fidei supernaturalis posse duobis modis fieri credibile; 1.per miracula, & alia similia motiva (de quibus infrà) quæ id tantùm evincunt, ut per illa homo agnoscat tale objectum prudenter credi posse; 2. per revelationem primæ & infallibilis veritatis, quæ, ut talis cognita, facit hominem firmissimè, & citra omnem dubitationem illud credere.

Unde duplex formari potest judicium intellectus circa tale

tale objectum; 1. quo judicat tale objectum prudenter, & cum maxima ratione credi posse 2. quo judicat illud esse infallibiliter verum ob divinam revelationem, & sic firmissimè ac indubitanter credi debere; ex quibus primum est naturale, nec pertinet propriè ad rationem Fidei; secundum verò, est verus ac proprius Fdei supernaturalis actus, soli veritati divinæ revelanti innixus.

SECTIO II.

An revelatio divina, ut sit formale objectum Fidei, debeat esse obscura & inevidens.

DUobus modis potest divina revelatio esse obscura seu inevidens: 1. ex parte rei revelatæ; quando ipsa non repræsentatur per revelationem evidenter intellectui; 2. ex parte Dei revelantis; quando non constat evidenter ipsam revelationem esse à Deo. Est ergo quæstio, an utroque modo revelatio debeat esse obscura: pro cujus resolutione.

Dicendum 1. revelationem divinam, quatenus est objectum formale Fidei, debere esse obscuram & inevidentem ex parte rei revelatæ.

Probatur 1. ex Apostolo ad Hebr. 11. *Fides est argumentum non apparentium*, & epist. 1. ad Corinth. cap. 13. loquens de cognitione, quam nunc habemus per Fidem, & comparans illam cum visione beatifica; *Videmus*, inquit, *nunc per speculum in ænigmato: tunc autem facie ad faciem.*

Probatur 2. ex S. Aug. tract. 4. in Joan. *Quid est Fides, nisi credere, quod non vides*; & S. Chrysost. hom. 22. in epist. ad Heb. *Fides est aspectus eorum, quæ non sunt manifesta.*

Probatur 3. ex eo, quòd experientiâ ipsâ constat, nos nullam evidentiam propriè dictam habere de mysteriis, quæ per Fidem credimus; &, si aliqua sit ipsius Fidei veritas, quam evidenter agnoscamus, prout ita cognoscitur, ad fidem non pertinet, sed ad aliquod aliud genus cognitionis.

Est observandum hujus assertionis veritatem talem esse, ut illius oppositum inter Manichæorum hæreses recensuerit S. August. lib. de utilitate credendi cap. 1. ubi ait illos existimâsse, vanâ superstitione teneri Christianos in eo, quòd Fides illis imperaret ante rationem; & hanc fuisse inter Manichæos & catholicos differentiam; quòd catholici crederent, ut cognoscerent; Manichæi autem priùs vellent cognoscere, ut postea, si liberet, crederent.

Objicies hæc Christi verba Joan. 20. *Quia vidisti me Thoma, credidisti*; ex quibus infertur S. Thomam priùs vidisse, ac proinde evidentiam habuisse; & postea credidisse. Respondetur cum S. Gregorio hom. 26. in Evang. S. Thomam aliud vidisse, aliud credidisse: vidisse scilicet Christi humanitatem, credidisse divinitatem; proindeque evidentiam ejus, quod credidit non habuisse.

Dicendum 2. ad perfectam rationem Fidei necessarium esse, ut revelatio divina sit etiam obscura & inevidens ex parte revelantis. Probatur ex iis omnibus sacræ Scripturæ & SS. Patrum authoritatibus, quibus suprà ostensum est, revelationem divinam obscuram esse debere ex parte rei revelatæ; quia quidquid cognoscitur evidenter à Deo esse revelatum eo ipso quo ut tale cognoscitur, cessat esse obscurum: sed fit aliquo modo evidens intellectui propter infallibilitatem Dei revelantis.

Quod quamvis verum sit probabilis tamen est illorum sententia, qui existimant Fidem posse subsistere cum evidentia ex parte Dei revelantis; sed semper verum est, Fidem cum tali evidentia fore in ratione fidei longè imperfectiorem illâ, in cujus assensu nulla prorsus reperiretur evidentia, imò maxima obscuritas tam ex parte rei revelatæ, quàm ex parte Dei revelantis.

Ex dictis aliquot consectaria colligi possunt: 1. est, objectum fidei non posse proprie cognosci sensibus; unde S. Greg. hom. 26. in Evang. *Fides*, inquit, *illarum rerum est, quæ apparare non possunt; quæ enim apparent, tam fidem non habent.*

Secundum est, nihil propriè loquendo sciri posse per fidem,

dem, sed tantùm credi; licèt diversis mediis ejusdem veritatis duplex notitia in eodem intellectu possit reperiri; una obscura per fidem; altera evidens per demonstrationem scientificam, quo pacto v. g. & credimus & scimus esse unum Deum; credimus, quia scriptura credendum proponit; scimus, quia naturali ratione demonstrari potest.

Tertium est, inter hæc duo media cognitionis hanc esse differentiam, quòd cognitio per scientiam evidens sit; cognitio verò per fidem, quamvis obscura sit, certitudine tamen & infallibilitate antecellat; cùm maximè certo & infallibili fundamento nitatur, nempe revelatione & attestatione divinâ: unde S. Thomas 2.2.q.4. art.8. ad 2. dicit hominem multò magis esse certiorem de eo, quod audit à Deo, qui falli non potest; quam de eo, quod videt propriâ ratione, quæ falli potest.

SECTIO III.

An divina revelatio debeat esse publica vel privata.

NOtandum est revelationem illam dici publicam, quæ Prophetis & Apostolis à Deo facta est pro tota Ecclesia, & per totum orbem publicata, privatam verò, quæ alicui personæ privatæ fit.

Hoc prænotato, sensus quæstionis duplex esse potest: 1. An sufficiat revelationem illam divinam, quæ ad objectum formale fidei pertinet, esse publicam & toti Ecclesiæ factã; an verò præterea privata aliqua revelatio unicuiq; credentium facta requiratur: 2. an, si daretur aliqua revelatio privata, illa sola sufficere possit ad formale objectum fidei supernaturalis. Pro cujus duplicis quæstionis resolutione.

Dicendum 1. publicam revelationem sufficere ad rationem objecti formalis fidei, eamque singulis sufficienter applicari per Evangelii prædicationem & Ecclesiæ authoritatem; nec opus esse ullâ aliâ privatâ. Hæc assertio de fi-

de, est contra Calvinistas, qui in articulo 4. confessionis Fidei suæ profitentur se libros Scripturæ canonicos à non canonicis dignoscere, non tam communi Ecclesiæ consensu, quàm interiori testimonio & suasione Spir. S.

Refellitur hic error, & veritas nostræ assertionis probatur 1. ex cap. ultimo S. Marci, ubi postquam Christus discipulis suis dixit: *Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ*: statim subjungit: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur*, quibus verbis apertè declarat revelationem factam Apostolis, & per prædicationem illorum aliis notificatam sufficere ex parte notificationis ipsius objecti ad credendũ: si quid enim aliud requireretur, Christus eos, qui credere nollent, damnationi æternæ non subiiceret.

Probatur 2. authoritate S. August. lib. 1. de Doct. Christ. statim initio, ubi agit ex professo contra eos, qui dicunt se accepisse divinitus cognitionem scripturarum, monetq; unumquemq; debere sibi cavere ab illa superbissima & periculosissima tentatione, ut, velit edoceri à Deo & non ab hominibus; quod ibi pluribus exemplis urget.

Probatur 3. ex eo, quòd (ut refert Eusebius lib. 5. histor. Eccles. cap. 15.) jam à primis Ecclesiæ temporibus Montanus & Maximilla tanquam hæretici damnati sunt, quòd particulares revelationes prętenderent, contrà quàm quòd Ecclesiæ consuetudo tum traditione, tum successione antiquitus ab Apostolorum temporibus eò usque derivata postulabat.

Dicendum 2. licèt privatæ revelationes valde dubiæ sint & suspectæ; si tamen alicui personæ certò innotesceret revelationem sibi aliquam à Deo esse factam, illa ei posset sufficere ad credendum. Hoc constat 1. ex eo, quòd in sacris litteris recensentur privatæ quædam revelationes à Deo factæ, quibus fides habita est; ut Gen. cap. 15. refertur Abrahæ tanquam privatæ personæ factam fuisse revelationem à Deo, quòd filius ipsi nasciturus esset, quod ipse credidit; unde dicitur de illo: *Credidit Abram Deo, & reputatum est illi ad justitiam.*

Con-

Constat 2. ex Concil. Trident. seſſ. 6. cap. 12. & can. 16. ubi docet & definit neminem poſſe eſſe certum certitudine fidei de ſua gratia & finali perſeverantia, niſi per ſpecialem Dei revelationem; quibus verbis ſupponit aſſenſum ſupernaturalem fidei poſſe ſufficienter inniti revelationi factæ à Deo alicui, tanquam privatæ perſonæ.

Diximus in aſſertione; ſi revelatio privata tanquam divinitus facta certò innoteſcat: & in eo præcipua verſatur difficultas; quâ ratione ſcilicet poſſit certò innoteſcere revelationem illam privatam eſſe à Deo; de qua proinde ſectione ſequenti nobis agendum eſt.

Porrò notandum eſt nos in hac ſectione locutos eſſe tantùm de iis, quæ requiruntur ex parte objecti ad aliquid credendum ſupernaturaliter: certum eſt enim, præter publicam revelationem & externam Evangelii prædicationem, neceſſariam quoque eſſe in ſubjecto fidei, ſeu in perſona credente internam gratiam excitantem & adjuvantem, ut ſupponimus ex tractatu *de gratia.*

SECTIO IV.

Unde poſsit dignoſci, an revelatio privata ſit à Deo, ac proinde ſufficiens pro eliciendo actu fidei.

Sicut nemini dubium eſſe debet; quin aliquando Deus privatis quibuſdam perſonis res aliquas olim revelaverit, & nunc etiam pro ſuo beneplacito revelare poſſit; ſic experientiâ nimis crebrâ compertum eſt, plurimas revelationes, quas privatæ perſonæ ſibi factas prætendunt, variis illuſionibus & erroribus eſſe refertas; unde Syneſius epiſt 54. ante duodecim ſecula conqueſtus eſt, multos tum temporis privatos homines & etiam ſacerdotes finxiſſe ſomnia pro revelationibus.

Ut ergo veritas ab errore & illuſione in hac materia dignoſci poſſit, aliquas obſervationes ex probatiſſimis au-

thoribus collectas hîc breviter proponemus, quæ maximam cuivis hac in re lucem afferre possunt.

Observandum igitur 1. qualis sit persona, quæ sibi factam esse revelationem aliquam dicit; ac 1. num sit sana in fide: quamvis enim Deus infidelium linguâ ad enunciandas aliquas veritates uti possit, & aliquando etiam usus sit: tamen, cùm hoc rarissimè fecerit, & è contrà dæmon sæpissime talibus illuserit, & revelationes falsas aut blasphemiis & aliis impietatibus immixtas ipsis suggesserit (ut testantur annales sacri in Manete, Montano, & pluribus aliis hæresiarchis) meritò defectus veræ & sanæ fidei in ea persona, cui fiunt revelationes, maximam præbet rationem, non solùm dubitandi, an tales revelationes à Deo sint; sed etiam illas penitus repudiandi, tanquam à spiritu erroris & mendacii suggestas.

Videndum præterea, num fidei sinceritatem vitæ ac morum integritas virtutesque commendent, & præsertim humilitas; an è contrà vitia & imperfectiones notabiles illam dehonestent: ideo non credendum superbis, ambitiosis, carnalibus, impatientibus, odia exercentibus, alios diffamantibus, vel pecunias hinc inde corradentibus; nec etiam hypocritis, qui singularia quædam affectatæ pietatis aut pœnitentiæ signa per superiores minimè approbata ostentant. Hoc argumento usus est olim unus ex antiquis patribus Apollonius nomine (ut refert Eusebius lib. 5 hist. Eccl. c. 17.) ad convincendum falsitatis revelationes & Prophetias Maxillæ & Quintillæ mulierum, quæ in secta Montanistarum primas partes tenebant; eo quòd (ut refert hic author) essent pecuniæ cupidæ, fœnus exercentes, tesseris & tabulis ludentes, deditæ choreis & cultui corporis, & sumptuoso luxui vestimentorum. Certè Christus Dominus loquens de falsis Prophetis & docens, qua ratione à veris discerni possent, nihil aliud dixit Matth. 7. nisi: *A fructibus eorum cognoscetis eos.*

Consideranda est præterea corporis & animi constitutio in tali persona; an sit v.g. parum firma valetudo, aut quæ præferat redundantiam bilis atræ; an habitus corporis

inediâ, vel insomniis plus æquo sit deformatus; an cerebrum læsum sit; an imaginatio turbida, &c. Ejusmodi enim personis dæmon facillimè illudere & imponere potest, ut experientiâ satis constat.

Non est etiam negligenda ætatis & sexus differentia: si enim ætas caduca sit, delitii periculum est: si puerilis, levitatis & morbi imaginosi; quia (ut medici testantur) pueri sunt cerebro humidiore & pleni vaporibus, ac proinde facili negotio commoventur.

Quod spectat ad sexum, certum est mulieres esse imbecilliores, abundare passionibus admodum acribus & vehementibus; quare, quod à passione natum, id sæpe à veritate profectum putant; sunt etiam naturæ humicidioris: humidum verò faciliùs commovetur, & varias impressiones recipit, ideo citiùs imaginantur: cumque minùs ratione polleant, & minùs habeant prudentiæ, facilius est dæmoni eas similitudine falsâ & apparente deludere. Ea de causâ notatur à quibusdam, paucas admodum in sacris paginis reperiri mulieres, quæ Prophetiæ dono præditæ fuerint: & in historia Ecclesiastica refertur, plures mulieres imaginationibus suis tanquam revelationibus à Deo immissis adhærentes, non solùm se ipsas, sed & plures alios, & etiam viros quosdam eruditos in errorem induxisse. Testis est sui temporis doctissimus Tertullianus, qui dum visionibus & revelationibus muliercularum confidit, in hæresim & varias absurditates turpissimè delapsus est.

Observandum 2. qualis sit ipsa revelatio; an scilicet conformis sit sapientiæ illi, qui de cœlo est: talis autem erit, si (ut ait Gerson in tractatu de probatione spirituum) qualitates à S. Jacobo c. 3. enumeratas habuerit: si nimirum sit, *pudita, deinde pacifica, modesta, suasibilis, bonis consentiens, plena misericordiâ & fructibus bonis.* Videndum est igitur, an in ea revelatione reperiatur aliquid oppositum veritati, & doctrinæ Christi Domini; an aliquid modestiæ, humilitati, charitati aut aliis virtutibus repugnans; an aliquid curiosum, inutile, aut lucrum aliquod & commo-

dum temporale tantummodo ſpectans; an reddat perſonam proprio judicio vel propriæ voluntati magis addictam, quæ ſuperiorum cenſuram aut refugiat, aut etiam contemnat: hæc enim indicia, & alia ſimilia ſatis evincunt talem revelationem à Deo eſſe non poſſe.

Præterea, quando in ejuſmodi revelatione ſuadentur aliqua, quæ bona & pia videntur, diligenter perpendendum eſt, num ſimul alia etiam ſuadeantur, quæ ſint vana, inutilia, improba aut pietati adverſa; hæc eſt enim ars, quâ frequenter dæmon plures decipit. Unde S. Arſenius (ut refert Metaphraſtes in ejus vita) monebat, ut caveremus, ne boni alicujus prætextu dæmon in mala nos impelleret.

Frequentia item nimia revelationum merito illas ſuſpectas reddere debet; neque enim Deus niſi maximis & graviſſimis de cauſis aliquid revelare ſolet: & quamvis ante Chriſti adventum eſſent crebriores revelationes, eò quòd mundo tenebris errorum operto tunc eſſent neceſſariæ, ut illis quaſi quibusdam faculis & luminaribus in illa nocte cœcitas hominum juvaretur; at nunc exorto ſole veritatis & diffusâ undequaque Evangelii luce, cùm minùs neceſſariæ ſint, rariùs à Deo fieri ſolent.

Videndi ſunt ſuper hac materia præfatus Joannes Gerſon in dicto tractatu de probatione ſpirituum; S. Vincentius Ferrerius tractatu de vita ſpirituali cap. 11. & 12. Martinus Delrio lib. 4. Diſquiſit. magicarum c. 1. quæſt. 3. & alii plures, qui de hac re fuſiùs egerunt.

SECTIO V.

An fidei divinæ poſſit ſubeſſe falſum.

Hujus quæſtionis, quæ à S. Thoma & aliis Theologis communiter proponitur, reſolutio lucem dabit variis difficultatibus, quæ in materia fidei occurrere poſſunt; ideoque à nobis prætermitti non debuit. Duplex autem ſenſus illius eſſe poteſt 1. an poſſit fidei ſubeſſe

esse falsum ex parte primæ veritatis revelantis; hoc est, an possit fieri, ut aliquid falsum reveletur à Deo; 2. an possit fidei subesse falsum ex parte ejus, qui credit; hoc est, an fieri possit, ut quis per actum fidei supernaturalis aliquid bonâ fide credat tanquam verum, quod tamen falsum sit: pro cujus resolutione in priori sensu.

Dicendum est; impossibile esse Deum, sive per se, sive per alios, aliquid tanquam verum affirmare, credendumque proponere; quod non sit re ipsâ verum; hoc constat ex variis scripturæ locis, Num.23. *Non est Deus quasi homo, ut mentiatur.* Ps.144. *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis.* S.Luc.cap 21. *Cœlum & terra transibunt: verba autem mea non transibunt.*

Et certè, si revelationi divinæ posset subesse falsum, nulla ampliùs esse fidei certitudo, & tota scripturarum authoritas corrueret, ac proinde totius Christianæ religionis fundamenta everterentur; quia semper incertum esset, an id, quod credendum proponeretur, foret verum; quod est contra omnem rationem, & dici nullatenus debet: unde Apostolus, in Epist. ad Hebr.cap.6. *Abundantiùs (inquit) volens Deus ostendere pollicitationis heredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum: ut per duas res immobiles, quibus impossibile est Deum mentiri, fortissimum solatium habeamus.*

Obiicies 1. in scripturis sacris reperiri aliquas propositiones contradictorias; quarum ea est conditio, ut, si una vera est, altera sit falsa; unde sequi videtur Deum in uno scripturæ loco verè locutum esse, & in altero veritati contradixisse. Respondetur nullam in scripturis sacris reperiri contradictionem, ut rectè probat S.August.in lib. de consensu Evangelistarum: si enim aliquid negatur in uno loco, quod in altero affirmetur, hoc fit juxta varios sensus: e.g. apud S.Joann. cap.14. dixit Christus: *Pater major me est:* & cap.10. dixerat: *Ego & Pater unum sumus:* quæ verba licèt primo aspectu sibi repugnare & contradicere videantur, optimè tamen inter se cohærent; & verissima sunt; prior enim locus intelligendus est de Christo ut homi-

homine; ſecundus de eodem ut Dei Filio & ejuſdem cum Patre ſubſtantiæ & naturæ.

Obiicies 2. Deum in ſcripturis multa per ſe, vel per Prophetas prædixiſſe, tanquam eventura; quæ tamen poſtea non evenerunt. Reſpondetur cum S.Thoma 1.p.q.19.a.7. ad 2.& 2.2.q.171.a. 6.ad 2. tales prophetias fuiſſe tantùm vel comminatorias vel conditionales; interdum enim (ut ait S.Doctor) Deus prædixit aliquid, non quod abſolutè & ſimpliciter futurum erat, ſed tantùm ſub certa conditione; quam tamen ob aliquas rationes ſibi notas reticebat, nec cognoſci volebat.

Obiicies 3. Deum aliquando in ſcripturis movere & inducere alios, ut decipiant, & falſum aliquid dicant & denuncient; aut immittere ſpiritum erroris; & cauſam eſſe, cur alii decipiantur. Reſpondetur iis omnibus ſcripturæ locis, in quibus hæc & ſimilia dicuntur, ſignificari tantùm permiſſivam Dei voluntatem, quâ Deus ſinit iſta evenire; quæ tamen permiſſiva voluntas aliquando in ſacris litteris explicatur terminis importantibus, vel imperium, vel etiam cauſalitatem ſeu influxum in effectum, ut rectè obſervat S. Damaſc.lib.4. de fide cap.20. *Moris eſt* (inquit) *divinæ ſcripturæ permiſſionem Dei vocare ejus actionem*; Unde S. Auguſt.lib.13.de Trinit.cap.2. *Modus* (inquit) *quo traditus eſt homo in Diaboli poteſtate, non ita intelligendus eſt, quaſi hoc Deus fecerit, aut fieri juſſerit, ſed quòd tantùm permiſerit.*

Quòd ſi quæſtio propoſita in 2. ſenſu intelligatur; pro illius reſolutione dicendum eſt, aſſenſum illum, quo quis crederet aliquid falſum, exiſtimans illud eſſe verum, non eſſe fidei ſupernaturalis. Hoc conſtat ex eo, quòd Concil. Trident.ſeſſ.6.cap 9.dicit, *quòd nullus ſcire valet certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſecutum*: quibus verbis apertè declarat fidei ſupernaturalis aſſenſum ita eſſe certum: ut illi nullo modo falſum ſubeſſe poſſit: unde ſequitur aſſenſum illum, cui falſum ſubeſt aut ſubeſſe poteſt, non eſſe fidei ſupernaturalis.

Obiicies aſſenſum illum, quem quilibet fidelium elicit,

cit, v.g. circa hanc aut illam hostiam consecratam in particulari; quòd scilicet corpus Christi realiter sit sub illius speciebus; esse verum assensum fidei supernaturalis; fieri autem posse, ut ibi non sit corpus Christi, vel defectu intentionis ministri, vel defectu materiæ; ac proinde in illo casu posse fidei supernaturali subesse falsum. Respondetur cum S. Thoma 2.2.q.1.a.3.ad 4. duplicem hic distinguendum esse assensum; priorem, quo quis in genere credit corpus Christi esse verè & realiter sub speciebus panis ritè consecratis; posteriorem, quo credit has panis species esse ritè consecratas; ac proinde corpus Christi sub illis realiter contineri. Prior ille assensus est fidei supernaturalis & divinæ; cùm revelatione divina innitatur. Posterior verò non item; neque enim ex revelatione divina scimus hunc hominem esse sacerdotem, aut intentionem debitam in consecratione habuisse; sed tantùm habemus moralem quamdam certitudinem & probabilitatem de his omnibus in particulari.

Neque hinc sequitur species illas panis consecratas non posse absolutè & simpliciter adorari, sed tantùm sub conditione, quòd ritè consecratæ sint; nam in praxi virtutum moralium (de quarum numero est ipsa religio, per quam cultus latriæ redditur Sacramento Eucharistiæ) sufficit, ut, qui illarum actus exercet, id faciat juxta rectam rationem, & prudens judicium, unde, cùm in præsenti casu judicemus prudenter species illas in particulari esse ritè consecratas, nec ulla subsit causa rationabilis dubitandi de consecratione illarum; hinc fit, ut purè & simpliciter ac etiam cum merito illas adorare possimus; neque in eo plus est difficultatis vel dubitationis; quàm in reddenda obedientia iis, quos secundùm prudens judicium & rectam rationem cognoscimus esse nostros parentes vel principes; quos tamen non tales agnoscimus eâ certitudine, cui non possit subesse falsum: ergo sicut sufficit moralis illa certitudo, quòd illi tales sint; ad hoc non tantùm, ut possimus, sed etiam, ut teneamur illis debitam observantiam reddere, quàm illis denegare

negare ſine peccato non poſſumus ; ſic etiam ſimilis certitudo moralis prudenti judicio innixa ſufficit, ut non tantùm licitè poſſimus, ſed etiam ut obligemur ad reddendum latriæ cultum huic hoſtiæ conſecratæ, ſub cujus ſpeciebus corpus Chriſti eſſe, prudenter & ſecundum rectam rationem judicámus ; quem cultum haud dubiè, tanquam minimè debitum omittere ſine gravi peccato non poſſumus.

SECTIO VI.

An ſit aliqua evidentia credibilitatis in iis veritatibus, quæ fide ſupernaturali credi debent.

CUm ſuprà dixerimus objecta fidei eſſe obſcura, obſcureque à Deo revelata ; & nihilominus illa eſſe firmiſſimè ac ſeclusâ omni dubitatione credenda ; inde oritur quæſtio, an ſaltem in iis ſit aliqua ſufficiens ratio credibilitatis, per quam poſſit quis agnoſcere & prudenter judicare ſe obligari ad aſſenſum illis dandum.

Eſt autem obſervandum hæc duo (*eſſe verum & eſſe credibile*) valdè inter ſe diſtingui ; prius enim affirmat ſimpliciter rem ita ſe habere ; poſterius verò aſſerit tantùm dari aliquod ſufficiens argumentum, propter quod res illa prudenter credi poſſit.

His prænotatis, pro quæſtionis propoſitæ reſolutione, dicendum eſt veritates noſtræ fidei, licèt obſcuræ ſint & inevidentes, eſſe tamen evidenter credibiles.

Probatur 1. ex his verbis Pſal. 92. *Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis.*

Probatur 2. ex S. Aug. lib. de utilitate credendi cap. 15. & 16. ubi fusè agens de hac evidentia credibilitatis dicit pertinuiſſe ad providentiam Dei conſtituere aliquam authoritatem, *quâ velut gradu certo innitentes, attollamur in Deũ, & poſſimus credere ſine temeritate & periculo errandi:* &

paulò

paulò pòst addit nos duobus modis moveri ad credendum, ſcilicet miraculis, quæ in confirmationem fidei facta ſunt, & multitudine populorum illam profitentium; quæ etiam repetit & confirmat in lib.cont. Epiſt. fundamenti cap.4 his verbis: *Multa ſunt, quæ me juſtiſſimè tenent in Eccleſiæ Catholicæ gremio; tenet conſenſio populorum & Gentium; tenet authoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata; tenet ab ipſa ſede Petri Apoſtoli uſque ad præſentem Epiſcopatum ſucceſſio ſacerdotũ.*

Probatur 3. hâc ratione: veritates noſtræ fidei ſunt à Deo revelatæ, & ad credendum propoſitæ cum talibus circumſtantiis, ut aſſenſus fidei ſupernaturalis poſſit circa illas prudenter & abſque ullo levitatis peccato elici, alias, ſi leviter & imprudenter eliceretur, non eſſet actus virtutis: atqui talis aſſenſus elici prudenter non poteſt circa veritates illas, niſi evidentiam aliquam habeant credibilitatis; neque enim ille prudens eſſe cenſeretur, qui temerè & inconſideratè quidvis ſibi propoſitum crederet, nihil in ſe perpendens, an dignum ſit, quod credatur.

SECTIO VII.

Quibus argumentis ſeu motivis veritates fidei noſtræ ſint evidenter credibiles.

VAria ſunt argumenta, quibus SS. patres uſi ſunt ad illam credibilitatis myſteriorum noſtræ fidei evidentiã demonſtrandam: nos ex plurimis illuſtriora hîc ſeligemus.

1. Ducit S. Auguſt. lib. de utilit. credendi cap.14. & cont. Epiſt. fund. cap.4. à multitudine, conditione & authoritate eorum, qui fidem Chriſtianam omnibus ſæculis amplexi & profeſſi ſunt: illud enim procul dubio dignum eſt credi, quod omnes pene Gentium nationes, & in his innumerabiles viri ſummâ authoritate, ſummo ingenio & eximiâ doctrinâ præditi, firmiter & ſeclusâ omni dubitatione crediderunt.

2. Argumentum duci poteſt ex conſideratione Martyrum propè innumerabilium omnis conditionis, ſexus & ætatis, qui pro aſſerenda fidei veritate mortem oppetere non dubitaverunt; & tormenta atrociſſima non ſolùm forti, ſed etiam alacri animo pertulerunt: hoc argumento S. Juſtinus & ipſe martyr Apolog.1.ad Senat.Rom.teſtatur ſe maximè fuiſſe permotum ad fidem Chriſtianam amplectendam.

3. Ducit S. Chryſ.Hom.4. & 5.in 1.ad Corinth. à modo, quo fides & religio Chriſtiana propagata eſt: quis enim non obſtupeſcat, ſi attentè conſideret, quâ ratione id factum ſit à pauciſſimis hominibus nullâ eruditione humanâ aut eloquentiâ inſtructis, nullâ vi aut potentiâ armatis, nullâ nobilitate claris, nullâ opulentiâ præſtantibus, & præterea ejuſmodi res docentibus, quæ naturali hominum propenſioni eſſent maximè repugnantes; his tamen non obſtantibus, totum ab illis orbem Chriſto ſubjugatum eſſe, & in eo plurimos ſapientiſſimos, eloquentiſſimos, potentiſſimos, opulentiſſimos homines ita eſſe perſuaſos; ut ultro deſertis patriis religionibus, & abdicatis omnibus naturæ deſideriis, Chriſtianæ religionis jugum ſubierint, & illam fidē, quæ docet abnegare ſeipſum, crucem ferre, *&c.* ſummo ſtudio & affectu profeſſi fuerint: quis, inquam, hoc conſiderans non exclamet cum Propheta Pſ.76. *Hæc mutatio dexteræ Excelſi?*

4. Idem S. Chryſoſt. Hom.3. in 2.ad Cor. ducit à miraculis fere innumeris, quæ in confirmationem fidei noſtræ variis temporibus & occaſionibus ſunt divinitus facta, ut teſtantur vel ipſi Ethnici. Et hoc argumentum ipſemet Chriſtus Dominus ſuggeſſit, cùm Apoſtolis & diſcipulis patrandorum miraculorum in confirmationem fidei dedit poteſtatem, apud S. Matth.cap.10.dicens illis: *Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones ejicite*, &c.

5. Duci poteſt à Prophetiis, quæ multis ſæculis ante Chriſti adventum editæ ſunt, vel ipſis Judæis teſtibus, qui etiam nunc illas eſſe veras Prophetias agnoſcunt & teſtan-

testantur; in quibus tamen videmus omnia vitæ ac mortis Christi mysteria tam distinctè fuisse prædicta, & tam fideliter suo tempore adimpleta, ut ab alio spiritu procedere non potuerint, nisi ab illo, cui soli omnia nota sunt & aperta, æquè futura atque præsentia. Ad illas Prophetias mittebat Christus Judæos Joan 5. ut ex illarum adimpletione moverentur ad credendum in se; *Scrutamini scripturas; illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me.* Hoc argumento usus est Tertul. in Apolog. cap. 20. & S. August. lib. 17. de civit. cap 15.

6. Argumentum, quo tanquam efficacissimo & fortissimo usus est S. Justinus martyr in Apolog. 2. ad Antoninum Pium, & Tertul. in Apolog. c. 39. ducitur a rectitudine & sanctitate ipsius doctrinæ Christianæ: illa enim doctrina, quæ ex omni parte sanctissima est, meritò & cum summa ratione credenda est niti fundamento veritatis, cùm veritas & sanctitas maximè inter se cohæreant: atque talis est doctrina Christiana; nihil enim in ea nisi rectum & sanctum, nihil nisi veræ justitiæ, pietati, charitati aliisque virtutibus omni ex parte consentaneum, unde merito Propheta dixit Psal. 18. *Lex Domini immaculata convertens animas, &c.* Ubi è contra omnes aliæ sectæ, à Christiana religione alienæ, variis non solùm erroribus & absurditatibus, sed etiam vitiis, vanitatibus, obscœnitatibus, *&c.* corruptæ & fœdatæ semper extiterunt, ut vel ex ipsorum Ethnicorum historiis constat.

Denique ipsa Christi Domini persona tot mirabilibus coruscans, tantâ innocentiâ & sanctitate conspicua, tam præclaris virtutibus insignis, tantâ humilitate, benignitate, mansuetudine, charitate erga omnes & etiam acerbissimos hostes prædita, efficacissimum argumentum suggerit (ut rectè monet S. Bonavent. in stimulo div. amor. p. 1. c. 6.) quo convincantur animi, illius doctrinam dignissimam esse, cui credatur *neque aliud nomen sub cœlo datum esse hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Act. 4.

SECTIO

SECTIO VIII.
Quodnam sit illud, in quod ultimò fides resolvatur.

SEnsus quæstionis est,in quid fidei assensus ex parte objecti debeat ultimò resolvi, seu ad quod principium revocari debeat,ultra quod non progrediatur, sed in eo quiescat.

Antequam autem ad propositam quæstionem respondeatur,unum est hîc præsupponendum, scilicet ad assensum fidei supernaturalis præter revelationem Dei, requiri, ut veritas credenda proponatur ab ipsa Ecclesia tanquam à Deo revelata : quamvis enim hæc propositio Ecclesiæ, non sit de formali ratione ipsius objecti fidei, est tamen veluti conditio quædam requisita,sine qua fidei Christianæ assensus secundum legem ordinariam elici non debet.

Hoc constat ex iis scripturæ locis, in quibus dicitur ea, quæ fidei sunt, ab Ecclesiæ pastoribus & Doctoribus esse discenda; Jerem.3.*Dabo vobis pastores juxta cor meum, & pascent vos scientiâ & doctrinâ*: Malach.2.*Labia Sacerdotis custodient scientiam,& legem requirent ex ore ejus* : Ad Ephes.4.ubi dicitur,quòd Christus,*dedit Pastores& Doctores ad consummationem Sanctorum*, &c. *ut jam non simus parvuli fluctuantes,& circumferamur omni vento doctrinæ.*

Sancti etiam Patres idem docent. S. August. lib.1. de moribus Ecclesiæ cathol. cap.13. ait Ecclesiam *esse magistram totius Sapientiæ Christianorum*; & cont. Epist. fundamenti cap.5. *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ catholicæ commoveret authoritas*; & S. Cyril. Hierosol. cateh.5.*Fidem*, inquit *si didiceris,promissionem possidebis*; *& observa illam à sola Ecclesia esse traditam, & ex omni scriptura munitam.*

Diximus (secundùm legem ordinariam) nisi enim Deus ita voluisset, illa Ecclesiæ propositio necessaria non fuisset; sed pro sua infinita sapientia & bonitate ita dispo-

fuit

fuit ad majorem fidei nostræ securitatem & firmitatem; ut ad ea credenda tantùm obligaremur, quæ nobis ab Ecclesia (cujus authoritas Deo assistente falli non potest) proponerentur; quæ ideo vocatur ab Apostolo 1. Tim. 3. *Columna & firmamentum veritatis*, quam qui audire noluerit, esse nobis debet *sicut ethnicus & publicanus* Matth. 18

Hoc præsupposito, difficile non erit explicare, quomodo resolutio fidei nostræ fieri debeat: si enim v. gr. quærat aliquis, quare credas in una essentia divina personarum Trinitatem, vel alium quemlibet fidei articulum? distinguere debes, utrum inquisitio fiat de causa fidei secundum se, cur scilicet firmiter & indubitanter id credas, vel de causa seu ratione, ob quam illam fidem amplexus fueris, & illam profitearis Si primum, respondebis te id credere quia Deus revelavit. Si instet, unde scias Deum revelâsse, respondebis, quia id habetur ex scripturis, vel ex divina traditione. Si urgeat, cur credas huic scripturæ vel traditioni; ultimo loco respondebis, quia Ecclesia talem scripturam vel traditionem ut divinam agnovit; nobisque ut sic credendam proposuit: & in ea Ecclesiæ definitione & propositione fides nostra sisti debet, nec ultrà progredi.

Quod si ulteriùs adhuc quærat, quare credas Ecclesiæ, & unde cognoscas illam in propositionibus suis falli non posse: respondebis te id ex Scripturæ sacræ testimonio cognoscere: neque propterea ullus erit circulus vitiosus in eo, quòd scriptura per Ecclesiam, & Ecclesia per scripturam probetur; non enim eadem sed diversâ ratione fit hæc probatio reciproca; sicut Legatus à Rege missus exhibet primò litteras Principis, & declarat esse veras; sicque earum stabilit authoritatem, postea verò eædem litteræ jam receptæ vicissim Legati missionem potestatemque ipsi à Rege concessam probant, sed diversâ, ut dictum est, ratione; aliter siquidem authoritas est in Legato, & aliter in regiis litteris; in illis enim litteris est tanquam in signo authentico, quo voluntas regis declaratur; ut Legato verò tanquam in subjecto, in quo authoritas

ritas illa recipitur : ſic Eccleſia oſtendit & profert ſcripturas canonicas, per quas nobis divina veritas & voluntas innoteſcit, & viciſſim ab ipſis ſcripturis authoritatem ſuam accipit.

Quòd ſi iſta non plenè ſatisfaciunt, minimè mirum videri debet; cùm (ut ſuprà dictum eſt) obſcuritas & inevidentia ſit conditio abſolutè neceſſariam rebus credendis; fidesque noſtra ſuſtentari & roborari debeat potiùs à gratia interna, quæ nemini deeſt, & per quam Deus lucem & vires ad credendum ſubminiſtrat; quàm ab ulla demonſtratione externa.

Jam ſi fiat inquiſitio de 2. ſcilicet de cauſa & ratione movente ad credendum, & rogetur quis (cùm & divina revelatio, & Eccleſiæ propoſitio obſcuritatem & inevidentiam ſecum ſemper junctam habeant) quid ipſum impulerit, ut hunc quaſi labyrinthum rerum obſcuriſſimarum ingrederetur, & hanc fidem amplecti & profiteri vellet: tunc declarabit & exponet rationes & argumenta credibilitatis, quibus ipſe inductus fuerit, & quivis prudens induci meritò poſſit, ad amplectandam & profitendam hujuſmodi fidem.

SECTIO IX.

Quomodo actus fidei ſit in praxim redigendus.

CUm (ut ait S. Thomas 12.q.55.a.2.) virtus ſit habitus operativus, cujus perfectio in actione conſiſtit; ut nihil hic deſit eorum quæ ad fidei perfectionem requiruntur, reſtat adhuc videndum, quâ ratione fides actus ſuos exercere poſſit: pro cujus rei explicatione.

Obſervandum eſt 1. quod, quamvis fides ad potentiam cognoſcitivam pertineat; ad illius tamen actum (ut initio hujus tractatus dictum eſt) non ſolus intellectus, ſed etiam voluntas debet concurrere: quia, cùm actus fidei

ſit

sit actus virtutis, ac proinde meritorius, debet esse liber; ita ut, qui credit, possit si velit non credere; & qui non credit, possit etiam divinâ gratiâ adiutus, si velit, credere.

Observandum est 2. concursum illum voluntatis ad actum fidei in eo consistere, quòd ipsa voluntas non tantùm applicet intellectum ad considerand a motiva credibilitatis, quæ illum ad credendum inducere possunt; sed etiam quòd efficaciter velit & imperet intellectum ea credere propter authoritatem primæ veritatis, Dei scilicet illa revelantis & attestantis, ac per Ecclesiam proponentis; & sic captivet ipsum intellectum, quamvis aliquando reluctantem, in obsequium fidei.

His observatis, si quæratur, quid sit actum aliquem fidei supernaturalis elicere? Dicendum est nihil esse aliud, quàm liberè intellectum applicare ad firmiter assentiendum alicui veritati à Deo revelatæ, & per Ecclesiam nobis propositæ, quia veritas illa est à Deo revelata, & ut talis ab Ecclesia proponitur.

Unde patet ad actum fidei supernaturalis quinque requiri conditiones, quarum si vel una deficiat, deficit etiam fides; quod est valdè notandum iis, quorum est populum Christianum ad fidem erudire, ut virtutem adeò necessariam verè & perfectè in praxim redigere sciat.

Prima est, ut actus sit deliberatus & à libera voluntatis electione procedat, quod illi cum aliarum virtutum actibus commune est.

Secunda, ut habeat pro objecto veritatem aliquam à Deo revelatam sive per Scripturam sacram, sive per divinam traditionem; aliæ enim veritates, quæ à Deo revelatæ non sunt, quantumcumque ad pietatis sensum excitandum aptæ videantur, ad objectum tamen fidei non pertinent, ac proinde actus, qui circa illas versaretur, fidei supernaturalis dici non posset.

Tertia, ut intellectus assentiatur veritati à Deo revelatæ, propter authoritatem Dei revelantis; si enim id faciat ob aliquam rationem credibilitatis, non ampliùs actum fidei elicit; cùm fides sola Dei revelantis authoritate, non verò ullâ ratione innitatur. Quar-

Quarta, ut firmiter & seclusa omni dubitatione assentiatur, aliàs, si aliquam dubitationem deliberatè admittat, assensus ille non ampliùs innitetur revelatione divina; vel si innitatur, gravissimam injuriam Deo inferet, cujus veritatem & infallibilitatem hoc pacto in dubium revocabit.

Quinta denique conditio est, ut veritas à Deo revelata, per Ecclesiam credenda proponatur; cujus conditionis defectu fides hæreticorum non est vera fides supernaturalis, quia veritates, quas credunt, non ab Ecclesia, sed à sensu proprio & particulari judicio, credendas accipiunt: & non tantùm ex hoc capite deficit illorum fides, sed etiam ex eo quòd (ut docet S. Thomas, 2.2.q.5.a.3.) qui vel in uno articulo à fide deficit, totam fidem amittit, & S. Aug. quæst. 1. in Matt. asserit illum omnino deficere à fide, qui falsa de Deo vel de aliqua parte Christianæ Doctrinæ credit: unde inferendum est, quantumcumque hæretici plurima Christianæ religionis mysteria credere videantur, illos tamen non fide supernaturali & divinâ, sed fide tantùm & opinione humanâ credere.

Addunt aliqui & sextam conditionem, scilicet ut assensus fidei referatur in Deum tanquam finem ultimum, & hoc quidem verum est, si de fide viva & per charitatem formata sermo sit, cujus omnes actus saltem virtualiter ab ipsa charitate informante in Deum referuntur; verùm propriè loquendo tales actus potius actus charitatis, quàm fidei vocari debent; unde S. Aug. serm 181. de verbis Domini, loquens de fide illa per charitatem formata, dicit, quòd credere in Deum est Deum diligere, & ser. 6. hanc inter peccatorem & justum ponit differentiam, quòd peccator quidem credat Christo, & credat Christum, sed non credat in Christum; hoc enim sine charitate, quâ privatus est, facere non potest; ac proinde credere in Christum solius justi proprium est.

Atque hactenus de fide, nunc de primario ejus objecto, Deo scilicet, nobis agendum est.

TRACTATUS II.

De Deo.

POst tractatum de Fide, ſequitur, ut de illius primario & præcipuo objecto, nempe Deo, loquamur: cùm verò duplici modo ſpectari poſſit à nobis Deus, 1. quatenus eſt unus & indiviſus in eſſentia, 2. quatenus eſt trinus in perſonis; nos hîc illum priori modo conſiderabimus; de eodem ut in perſonis trino in ſequenti tractatu acturi.

Quamvis autem, quæ de Deo, utpote infinito in omni genere entis & perfectionis, dicenda forent, nullis poſſint terminis circumſcribi, nos ex innumeris veritatibus, quæ in illius infinitæ eſſentiæ cognitione continentur, paucas tantùm, eaſque noſtro captui magis accommodatas, & fidei noſtræ illuſtrandæ magis neceſſarias, excerpemus, eoque ordine proponemus, quem S. Doctor in prologo 2. quæſtionis partis 1. præſcripſit, cum dixit tria de Deo quæri poſſe, 1. an ſit, 2. qualis ſit, 3. qualiter operetur. Nos igitur illius veſtigiis inhærentes, agemus in 1. capite de exiſtentia Dei, in 2. de illius proprietatibus ſeu attributis; in 3. 4. & 5. de ejuſdem operationibus; in 6. demum videbimus, quâ ratione divina eſſentia clarè & perfectè à nobis cognoſci poſſit.

CAPUT I.

De existentia Dei.

SECTIO I.

Quibus rationibus probari poßit Deum esse.

QUamvis hujus quęstionis propositionẽ pietas interdicere videatur, refugiatque animus vel solùm cogitare, quòd Dei existentia in dubium rèvocari possit; nihilominus cùm non desint impii, qui, ut testatur Propheta Ps.52. dicant in corde suo (non est Deus) & cùm aliquando etiam pii tentationibus importunis circa ipsam Dei existentiam exagitentur, ideo non erit inutile breviter hìc rationes præcipuas adnotare, quibus Theologi Dei existentiam, non quidem à priori, hoc est per causam (quod impossibile est) sed à posteriori, hoc est per effectus, probare solent: ut enim rectè dicit Sapiens Sap.13. *A magnitudine speciei & creaturæ, cognoscibiliter poterit creator horum videri.* Et Apostolus ex creaturarum consideratione, Deum ita evidenter cognosci posse dicit, ut planè asserat esse inexcusabiles eos, qui Deum per illas non cognoverunt, vel cognitum non glorificaverunt. Sunt autem quinque præcipuæ rationes, quibus S. Doctor & cum illo communiter Theologi existentiam Dei probant.

Prima ducitur ex motu seu mutatione rerum creatarũ; nam sensu patet, aliqua moveri seu mutari: omne autem, quod movetur, ab alio movetur, nihil enim movetur, nisi prout est in potentia ad id, ad quod movetur, sicut nihil movet aliquid, nisi secundùm quod est in actu, educendo illud de potentia in actum; & quia non est possibile idem simul esse in potentia & in actu secundum idem

dem; hinc sequitur necessariò, quòd oportet aliud esse movens, aliud motum, cùm autem non procedatur in infinitum, quod impossibile est, & nullâ ratione concipi potest, necesse est devenire ad aliquem primum motorem, qui à nullo moveatur, & à quo motus omnis aliorum incipiat: & hunc dicimus Deum.

Secunda ratio ducitur ex consideratione causæ efficientis; in istis enim sensibilibus invenitur ordo causarum efficientium; nihil enim potest esse causa sui ipsius, alioquin esset prius se ipso, nec etiam admitti potest progressus in infinitum, ut suprà dictum est; quare necesse est devenire ad aliquam primam causam efficientem, quæ à nulla alia superiori oriatur, & à qua alii omnes effectus procedant: & hæc prima causa est Deus.

Tertia ratio ducitur ex possibili & necessario; cùm enim ea omnia, quæ videmus in rerum natura possint non esse: si omnia, quæ sunt, hujus conditionis essent, potuissent omnia non existere, & sic aliquando potuisset nihil esse, & ex consequenti neque modò aliquid esset; cùm illud, quod potest non esse, non potuerit à se ipso incipere esse; neque etiam ab alio, si totum, quod est, tale est, ut possit non esse: quare, ne illud absurdum sequatur, admittendum est aliquod ens necessarium per se, quod semper sit, & quod aliter se habere non possit, à quo alia omnia possibilia suum esse accipiant: & hoc est, quod vocamus Deum.

Quarta ratio desumitur ex variis gradibus, qui in rebus inveniuntur; in illis enim invenitur aliquid magis & minùs bonum, verum, perfectum, *&c.* sed magis & minùs dicuntur de diversis, secundùm quod diversimodè appropinquant ad aliquid, quod maximè est, ac proinde quod est optimum verissimum, perfectissimum, & ex consequenti, quod est maximè ens; quod autem dicitur maximè tale in aliquo genere, est causa omnium, quæ sunt illius generis: unde sequitur esse aliquid, quod in omnibus entibus est causa ipsius esse, & totius bonitatis, veritatis, & perfectionis, quæ ipsis inest: & hoc dicimus Deum.

Quinta denique ratio ducitur ex gubernatione rerum; videmus enim, quòd aliqua, quæ cognitione carent, scilicet corpora naturalia, operantur propter finem aliquem: quod apparet ex hoc, quia semper aut frequentiùs eodem modo operantur, unde patet, quòd non à casu, sed ex intentione perveniunt ad finem: ea verò, quæ cognitione carent, non tendunt in finem, nisi directa ab aliquo cognoscente & intelligente; est igitur in rerum natura aliquod perfectissimum intelligens, à quo res omnes naturales in suos fines diriguntur: & hoc Dicimus Deum.

His rationibus ex S. Doctore desumptis duas alias magis populares addere possumus; 1. est, quâ utitur S. Athanasius libro contra gentiles, ubi Deum esse probat ex conflictu perpetuo elementorum inter se, ob contrarias qualitates, quibus constant; quo quidem conflictu licèt se perpetuò infestent, & ad mutuam destructionem continuò tendant, tamen illâ non obstante conservantur, & perseverant in omnem temporum longinquitatem. *Atqui fieri non posset*, inquit ille S. Pater, *ut ista omnia invicem confligentia & contraria durarent & conservarentur, nisi summus aliquis esset moderator ac Dominus, qui ea sociarct, cui & elementa ipsa, velut hero famuli, ad nutum obtemperarent.*

Ratione diversâ S. Gregorius Nazianzenus orat. 4. ex pulchritudine, ordine, situ, dispositione, proportione *&c.* rerum omnium hujus universi, ac præsertim (ut cætera taceantur) ex tam constanti tamque mirabili cœlorum motu, solisque accessu & recessu demonstrari posse existimat, esse aliquem summum creatorem & conservatorem, qui hæc omnia tam diversa regat ac moderetur. Et S. Chrysostomus hom. nonâ ad pop. Antiochenum ait, creaturas tam clarè suum conditorem prædicare, ut neque Scytha, neque barbarus, neque Indus, neque ulla alia gens sit, quæ hanc vocem omni tubâ clariorem intelligere non possit.

SECTIO II.

Quibus rationibus demonstrari posit unum esse Deum, & non plures.

HUjus veritatis de unitate Dei demonstratio, ex præcedenti de ejusdem Dei existentia necessariò sequitur; ut enim rectè dixit Tertul.lib.1.contr. Marcion.cap. 3. *Deus, si non unus est, non est*; & S. Athan. in lib. cont. gentil. *Deos esse multos, perinde esse, ac nullos dicere.*

Ut tamen hæc veritas adhuc clariùs innotescat, variæ suppetunt rationes, quas SS. Patres scriptis suis inseruerunt, ex quibus aliquot seligemus.

Primam ducere possumus ex ipso naturali instinctu hominum, qui vel in mediis gentilitatis erroribus, tamen communi sermone Deum unicum semper agnoverunt. *Nam & cùm jurant*, ut ait Lactantius lib.2. institut. Christ. c.1. *& , cùm gratias agunt non Iovem, aut Deos multos, sed Deum nominant; adeò ipsa veritas cogente naturâ etiam ab invitis pectoribus erumpit.*

Secundam rationem desumit S. Athanas. sup. ex ordine & administratione hujus mundi: *Non enim*, inquit, *si plures essent rerum creatarum principes, servari posset ejusmodi universitatis ordo, sed omnia confusa & perturbata forent cum unusquisque omnia ad suum arbitrium traheret.*

Tertiam adhuc rationem nobis suggerit Boëtius lib.4. de consol. prof. 10. ex eo, quòd Deus est summè bonus & summè perfectus, adeoque summum creaturæ bonum; si enim hæc illi summa bonitas & perfectio deesset, jam non esset Deus; omnes enim in eo conveniunt, ut Deum esse sentiant illud, quod optimum & perfectissimum est, & quo nihil melius & perfectius excogitari potest: atqui si essent exemp. gratiâ duo Dii, totidemque summa bona, unum alterum non esset, atque adeò mancum & defectuosum esset; quia deesset illi summum bonum, quod esset alter Deus, à quo diversus esset: unde sequitur esse tantùm unum Deum, nec plures esse ullo modo posse.

SECTIO III.

An possit à nobis aliquod nomen Deo imponi, & qualiter nominari debeat.

AD priorem quæstionis propositæ partem cum distinctione respondendum est; si enim sermo sit de nomine, quod essentiam divinam perfectè & distinctè, sicuti est, significet, certum est (ut docet S. Thom. 1. p. q. 13. a. 1.) nullum tale nomen à nobis, quamdiu viatores sumus, posse vel exprimi, vel concipi: cùm enim nomina sint signa & expressiones conceptuum, quos de rebus formamus, eo tantùm modo possumus res aliquas per nomina exprimere, quo eas concipimus, & cognoscimus; atqui divina essentia non potest à nobis, quamdiu viatores sumus, perfectè, ut in se est, percipi & cognosci; ergo nec ullo nomine perfectè, ut in se est, exprimi aut explicari. Unde communiter SS. Patres vocant Deum innominabilem, ineffabilem, *&c.* & S. August. in ps. 85. *Faciliùs*, inquit, *dicimus, quid Deus non sit, quàm quid sit: terram cogitas, non est hoc Deus; omnia cogitas, quæ sunt in terra, in mari, in cælo, non est hoc Deus: hoc solum possum dicere, quid non sit Deus, non quid sit.*

Quòd si quæstio intelligatur de nomine, quo, licèt imperfectè, exprimamus naturam divinam, aut ejus aliquam perfectionem, prout à nobis in hac vita concipi potest, certum est eo modo posse à nobis Deum nominari; hinc videmus in scripturis tot illi nomina tribui, illumque vocari Dominum, Deum, Omnipotentem, æternum *&c.* unde S. August. tract. 13. in S. Joann. *Omnia*, inquit, *possunt dici de Deo, & nihil dignè dicitur de Deo; nihil latiùs hâc inopiâ: quæris congruum non invenis; quæris quoquo modo dicere, omnia invenis.*

Jam ut ad secundam quæstionis propositæ partem respondeatur, multiplici distinctione opus est; eorum enim nominum, quæ Deo tribui possunt, alia sunt negativa, per

quæ

quæ profitemur nihil in Deo defectuositatis aut imperfe-
ctionis reperiri, ut, quando dicimus illum esse increatum,
immutabilem, immensum, *&c.* alia verò sunt affirmati-
va, per quæ aliquam illius perfectionem, prout à nobis
concipitur exprimimus, ut, quando dicimus Deum esse
sapientem, justum, sanctum, *&c.* In quibus nominibus
duo debent considerari, ut rectè monet S. Doctor. sup.
art.3. scilicet id, quod illis nominibus significatur, & mo-
dus, quo significatur; quantum ad id, quod significatur;
nomina illa Deo propriè competunt & magis quàm crea-
turis; quantum verò ad modum significandi, non pro-
priè dicuntur de Deo; cùm habeant modum significan-
di, qui creaturis magis quàm Deo competit.

Rursus nomina affirmativa, quæ de Deo dicuntur, alia
sunt absoluta, ut, quando Deus dicitur sapiẽs, bonus, *&c.*
quæ quidem nomina (ut rectè notat S. Thomas art.2.)
Deum significant, non prout in se est, sed prout à no-
bis intelligitur in hac vita: cùm enim intellectus noster
ex creaturis Deum cognoscat, sic illum cognoscit, sicut
illum creaturæ repræsentant per illas perfectiones, quas
ab eo participant; unde (ut ait S. Doctor) cùm dicimus
(Deus est bonus) sensus est, id, quod bonitatem dicimus
in creaturis, præexistere in Deo, sed secundùm alium lon-
gè imò infinitè excellentiorem modum, & sic de aliis. A-
lia verò nomina sunt relativa, qualia sunt illa, quæ ali-
quam Dei perfectionem significant cum relatione ad cre-
aturas, vel potiùs creaturarum ad Deum (creaturæ siqui-
dem realem ad Deum habent relationem, non Deus ad il-
las) ut, quando vocamus illum creatorem, redemptorem,
justificatorem, *&c.*

Alia denique sunt nomina, quæ solius Dei sunt pro-
pria, ut, quando vocatur æternus, infinitus, immensus, *&c.*
hæc enim nomina soli Deo competunt, nec ullis creaturis
possunt communicari: alia verò, quæ aliquo modo sunt
ipsi cum creaturis communia, ut, cùm dicitur justus, sa-
piens, fortis, *&c.* hæc enim nomina etiam de creaturis suo
modo dici possunt.

Est autem observandum unum esse illi præ cæteris maximè proprium, scilicet hoc nomen (Deus) quod licèt ab aliqua ejus operatione derivetur nimirum à contemplatione (ex verbo enim Græco θεᾶσθαι, quod significat considerare seu contemplari, formatum est nomen θεὸς, à quo vox Latina, Deus) tamen communiter pro ipsa Dei natura significanda usurpatur; unde dicit Tertul. lib. cont. Hermog. *Deus, substantiæ ipsius nomen est, id est divinitatis; Dominus verò non substantiæ sed potestatis*; & eo sensu dicit S. Doctor c. 3. art. 9. nomen illud esse incommunicabile creaturis, cùm natura divina illis communicari non possit; unde, quando in scripturis, aliquibus creaturis tribuitur, ut Ps. 81. *Ego dixi: Dii estis*, hoc tantùm impropriè & secundùm quamdam imperfectam similitudinem, non autem secundùm propriam & formalem ipsius nominis significationem intelligendum est.

CAPUT II.

De Attributis Divinis.

SECTIO I.

An, & quomodo attributa Dei inter se & ab ejus essentia distinguantur.

Per attributa Dei nihil aliud intelligimus, quàm id quod per nomina Dei significari supra declaravimus, scilicet prædicata aliqua, quibus vel divina natura, vel illius perfectiones secundùm nostrum concipiendi modum exprimuntur; unde quæstiones eædem, quæ fiunt de attributis, etiam de nominibus Dei fieri possunt: utimur tamen voce attributorũ, tum ut apud Theologos magis usitatâ, tum etiam ut magis aptâ ad illa declaran-

claranda, quæ de divinis perfectionibus dicenda sunt: sicut enim nomen Dei, naturam ejus præsertim designat; sic attributa, ipsius naturæ perfectiones & proprietates tanquam ipsi adjunctas prout à nobis imperfectè concipiuntur, expressiùs significant.

Hoc igitur supposito, ad quæstionem propositam respondendum est cum distinctione, si enim sermo sit de attributis divinis, prout sunt reipsâ in Deo, dicendum est illa nec ab essentia divina, nec etiam inter se ullo modo esse distincta: si verò de iisdem loquamur, prout à nobis in hac vita concipi possunt, dicendum est illa distincta esse tam ab essentia divina, quàm inter se, non quidem realiter, sed per rationem.

Ut hæc assertio faciliùs intelligatur, notandum est, quòd quamvis Deus in se sit maximè simplex, ut sectione sequenti dicetur; quia tamen in unica illa sua & simplici essentia, omnes perfectiones & excellentias possibiles continet, nec possumus secundùm nostrum imperfectum concipiendi modum tantam perfectionum varietatem in uno simplici ente concipere; ideo noster intellectus indiget variis & distinctis conceptibus, quibus illarum divinarum perfectionum species aliquas in se exprimat, ad instar illarum, quas in rebus creatis inesse cognoscit, & sic illas divinas perfectiones per conceptus varios distinguit (quod Theologi vocant distinguere ratione) licèt in se nullo modo destinguantur, sed sint unica & simplicissima ipsius Dei perfectio.

Hæc assertio sic explicata continet veritatem, quæ medium locum tenet inter duos errores oppositos, primus est Gilberti Porretani, qui (ut refert S. Bernardus serm. 8. in cant.) dicebat sapientiam, justitiam, & reliqua divina attributa ab ipso Deo esse realiter distincta, ac proinde sapientiam, quâ Deus est sapiens, justitiam, quâ justus est, imò & divinitatem, quâ Deus est, non esse Deum, sed quid ab eo realiter distinctum.

Alius error huic oppositus fuit Aëtii, Eunomii, & aliorum, qui (ut refert S. Epiphanius hæresi 76. & S. Basil. lib.

cont.Eunomium (nullam distinctionem conceptus & rationis inter attributa divina recipere volebant, sed permiscebant & confundebant omnia, quæ de perfectionibus divinis dici aut cogitari poterant, asserentes omnem illam distinctionem in sola nominum prolatione consistere, & cum vocibus dissolvi & evanescere.

Jam probatur assertio, & simul errores illi refelluntur 1. ex eo, quòd in Scripturis sacris Spiritus sanctus diversos nobis de divinis perfectionibus conceptus suggerit; aliter enim de misericordia, aliter de justitia loquitur, aliter de omnipotentia, aliter item de sapientia, & sic de aliis: unde, qui istos conceptus scripturæ verbis expressos confunderet, & unum pro altero promiscuè acciperet, sensum omnem scripturarum everteret: unde sequitur nos rectè posse variis & distinctis conceptibus divinas perfectiones exprimere & enunciare; neque enim aliter nobis de Deo loquendum est (ut ait S. Hilarius lib. 5. de Trinit.) quàm sicut ipse ad intelligentiam nostram de se loquutus est, proindeque attributa illa Dei, secundùm nostrum concipiendi modum, esse aliquo pacto inter se distincta; atqui non sunt distincta realiter, hic enim fuit error Porretani, qui in Concilio Rhemensi ab Eugenio Papa damnatus est; ergo distincta sunt tantummodo per rationem.

Probatur 2. ex S. Basil. loco citato, ubi dicit, nullum esse nomen, quod totam Dei naturam comprehendat, & quantum satis est, explicet, quare multa esse ac diversa, quæ singula propriam habent significationem. Et ex S. Greg. Nysseno, qui lib. 1. adversùs eumdem Eunomium asserit uniuscujusque nominis, quod de Deo dicitur, propriam ac singularem esse notionem. Et appositè S. Cyril. Thesi 31. contra Eunomianos, *Non potest*, inquit, *humana natura majus aliquid, quàm ipsa sit, de Deo dicere; nostro enim proprio modo intelligimus ex iis, quæ in nobis sunt, majorum exempla sumentes, ut qui in parva tabula cœlestem describunt circulum.*

An autem præter illam distinctionem rationis inter attributa divina, aliqua alia distinctio formalis admittenda.

tenda sit. An item distinctio illa, sive formalis, sive quæ-
cumque alia, fieri debeat cum respectu ad proprietates
creaturarum realiter inter se distinctas, non est nostri in-
stituti curiosius inquirere; sufficit nobis, ut in illorum
Dei attributorum notione, sciamus fide divinâ creden-
dum esse aliquam inter illa reperiri distinctionem, illam-
que non esse realem; liberum relinquimus cuique illam,
sive ut formalem, sive quocumque alio modo concipe-
re, dummodo intra veritatis limites suos conceptus co-
ercere velit.

SECTIO II.

An divina essentia sit omnino simplex.

SUpponimus perfectam simplicitatem consistere in ex-
clusione cujuscumque compositionis, divisionis, &
potentialitatis, ac proinde dicere summam actualita-
tem.

Hoc breviter supposito, dicendum est essentiam divi-
nam esse cujuscumque compositionis, divisionis, & po-
tentialitatis prorsus expertem, ac proinde omnino sim-
plicem:

Probatur 1. ex scriptura Exod. 3. *Qui est, misit me ad vos,*
&c. quibus verbis scriptura de Deo tanquam de ente ma-
ximè simplici loquitur.

Probatur 2. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III.
cap. 1. ubi definitum est Deum esse unam substantiam, seu
naturam omnino simplicem.

Probatur 3. ex S. Aug lib 11. cap. 10. de Civit. ubi dicit
*solam naturam divinā esse simplicē; quia nihil habet, quod
possit amittere, nec in ea aliud est habens, aliud quod habe-
tur.* Et S. Greg. l. 16. c. 21. Mor. *Natura Dei est simplex, nec
aliud ipse, aliud dies ejus sūt; Deus enim hoc est, quod habet.*

Probatur 4. ratione, quia, cùm Deus sit primum ens in
genere perfectionis; omne id, quod perfectius est, debet
Deo inesse; atqui cæteris paribus perfectius est habere o-

omnem & quamlibet perfectionem consistentem in una tantùm simplici entitate, quàm in aliqua entitate composita, consurgente ex conjunctione plurium inter se: ergo, *&c.*

Ex hac veritate sic probata refellitur error Antropomorphitarum, qui (ut refert S. Epiph. hæresi 70.) asserebant Deum habere aliquod corpus; cujus erroris falsitas, præter ea, quæ supra dicta sunt, manifestè convincitur ex iis Christi verbis S. Joann. 4. *Spiritus est Deus*, quorum verborum authoritate utitur S. Epiph. suprà & alii SS. Patres ad illam hæresim refellendam.

Cùm igitur, ut ex dictis patet, Deus sit omnino simplex, hinc sequitur (ut rectè docet S. Thomas 1. p. q. 3.) illum nullo modo esse compositum, sive ex essentia & existentia, sive ex genere & differentia, sive ex potentia & actu, sive ex substantia & accidentibus; cùm omnes isti compositionis modi, ejus perfectissimæ simplicitati suprà assertæ & probatæ repugnent, ac proinde illum esse actum purissimum & simplicissimum.

SECTIO II.

An, & quâ ratione divina essentia in suæ simplicitate contineat omnes rerum omnium perfectiones.

DIcendum primò omnes rerum omnium perfectiones in Deo contineri. Ita S. Thom. 1. p. q. 4. a. 2.

Probatur 1. ex scriptura. Exodi 3. ubi Deus Moysi ejus conspectum desideranti dicit: *Ostendam tibi omne bonum* Ps. 49. *Pulchritudo agri mecum est.* Prov. 8. *Mecum sunt divitiæ & gloria & opes.*

Probatur 2. ex S. Dionys. lib. de Div. Nom. cap. 5. *Cuncta continet Deus secundùm superexpensam simplicem infinitatem suam.* Et S. Aug. lib. 4. de Trinit. cap. 1. *Unû est Dei verbû, per quod facta sunt omnia, quod est incommutabilis veri-*

veritas, ubi principaliter & incommutabiliter sunt omnia simul, non solùm quæ nunc sunt in hac universa creatura, verùm etiam quæ fuerunt, & quæ futura sunt, ubi nec fuerunt, nec futura sunt, sed tantummodo sunt, & omnia vitæ sunt, & omnia unum sunt.

Probatur 3. hâc ratione, quâ utitur S. Thom. loco cit. quidquid perfectionis est in effectu, oportet inveniri in causa effectiva; quidquid enim habet effectus, illud habet à sua causa efficiente, & nemo dat quod non habet; cùm ergo Deus sit prima causa effectiva rerum omnium, oportet omnium rerum perfectiones in illo præexistere.

Dicendum 2. rerum creatarum perfectiones, licet omnes in Deo sint, non uno tamen eodemque modo esse, sed quasdam esse in ipso formaliter, alias verò solùm eminenter. Quod ut meliùs intelligatur, notandum est perfectiones, quæ in rebus creatis reperiuntur, duplicis esse generis: quædam enim (ut observat S. Anselmus in Monol. c. 14. & ex eo Theologi) dicuntur perfectiones simpliciter simplices, quæ scilicet tales sunt, ut nullam secum imperfectionem habeant adjunctam, nec cum ulla alia perfectione majori vel æquali sint in eodem ente incompossibiles, quales sunt sapientia, justitia, *&c.* & hæ perfectiones, sunt formaliter in Deo: aliæ verò dicuntur perfectiones secundum quid, quæ, licèt sint quædam entis perfectiones, aliquam tamen imperfectionem habent sibi admixtam, vel repugnantiam & incompatabilitatem in eodem ente cum alia majori vel æquali perfectione, ut sunt qualitates & perfectiones rerum corporearum; illæ autem perfectiones cùm verè in Deo sint (ut suprà probatum est) & formaliter, hoc est, secundùm proprium rationem in eo esse non possint ut per se patet; sequitur, ut sint eminenter, hoc est modo quodam infinitè meliori & excellentiori, quàm sint in ipsis creaturis.

Quamvis verò totius entis creati perfectio in Deo sit alterutro ex his duobus modis, non tamen propterea creatura qualibet potest dici Deus; ipsa enim semper in

se remanet infinitè à Deo distans, ac proinde omnino distincta, quod hîc observamus contra quoddam VVicleffi delirium, qui (ut notat Thomas VValdensis lib. 1. Doctrin. fid. c. 1.) asserebat propter illud esse, quod habent creaturæ in Deo, quamlibet creaturam esse & posse dici Deum; quod ipse ibidem refellit, tanquam non solùm à veritate nostræ fidei sed etiam à ratione naturali prorsus alienum.

Hinc etiam similiter refellitur Servetus, qui eò usque insaniæ progressus est, ut in episto. 6. ad Calvi. diceret Deum in lapide verè & propriè esse lapidem, in trunco truncum, & sic in aliis, oblitus nimirum Sap. 13. *Quantò his dominator eorum speciosior est.*

SECTIO IV.

An Deus sit immutabilis.

CAtholicâ Fide tenendum est Deum esse omnino immutabilem, id est omnis mutationis omnino expertem.

Probatur 1. ex scriptura: Num 23. *Non est Deus, ut filius hominis, ut mutetur*: Malach. 3. *Ego Dominus, & non mutor*: S. Jacob. 1. *Apud quem non st transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.*

Probatur 2. ex S. Aug. in illa verba Ps. 89. *A sæculo & usque in sæculum tu es Deus*, ubi sic loquitur: *Non dicit Propheta à sæculo, tu fuisti, & usque in sæculum tu eris; sed præsentis significationis verbum posuit, insinuans Dei substantiam omni modo incommutabilem, ubi non est fuit, aut erit, sed tantummodo est*; ad quæ verba appositè S. Bernardus serm. 31. in Cant. *Tolle, fuit & erit, unde jam transmutatio aut vicissitudinis obumbratio?*

Probatur 3. ratione, quia (ut ait S. Aug. epist. 10.) omnis mutatio aut in pejus est, aut in melius; atqui Deus neque in pejus, neque in melius mutari potest; ergo omnino mutari non potest.

Obiicies multa reperiri in scripturis, quæ mutationem aliquam

aliquam in Deo significare videntur: Genes. 6. dicit Deus. *Pœnitet me fecisse hominem*. Jerem. 18. *Si gens illa egerit pœnitentiam à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi*. Respondetur omnes istas & similes locutiones debere accipi figuratè & metaphoricè, in hisque Deum se nostro imperfecto concipiendi modo accommodare, ut significet ita se exteriùs gerere, ac si vere sententiam mutaret, cùm tamen re verâ in se immutabilis perseveret, ac semper eodem modo se habeat; & hæc faciliùs intelligi poterunt, fientque evidentiora ex iis, quæ dicentur, cùm de operationibus ad intellectum & voluntatem Dei pertinentibus agetur.

SECTIO V.

An Deus sit æternus?

ÆTernitas communiter à Theologis definitur, interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio, quæ definitio desumitur ex Boëtio lib. 5. de cons. & ante Boëtium hanc attigit S. August. in Ps. 101. ubi dicit, quòd *in æternitate nihil est præteritum, quasi jam non sit; nihil est futurum, quasi nondum sit; sed non est ibi, nisi est*, & lib. 2. confess. cap. 11. *Quis tenebit illud* (cor scilicet hominis) *& affiget illud, ut paululum stet, & paululum rapiat splendorem semper stantis æternitatis, & videat esse incomparabilem, & videat longum tempus non nisi ex multis prætereuntibus motibus qui simul extendi non possunt, longum fieri, non tamen præterire quidquam in æterno, sed totum esse præsens.*

Ex quibus colligitur differentia duplex inter æternitatem & tempus; prima, quòd tempus principio & fine clauditur, æternitas verò nec principium nec finem habet; secunda, quòd tempus est in perpetuo fluxu, æternitas autem tota simul est, nec ullam patitur successionem.

Hoc breviter prænotato, ad quæstionem propositam dicendum est Deum esse æternum æternitatemque solius Dei esse propriam. Ita S. Th.

Hæc

Hæc veritas, quæ de fide est, constat 1. ex scripturis. Deut.32. *Vivo ego in æternum.* Dan.6. *Ipse est Deus vivens & æternus in sæcula.* 1.Timoth.6. *Solus habet immortalitatem.*

Secundò ex Concil. Lateranensi cap.1. sub Innocentio I. ubi statuitur firmâ fide credendum esse, quòd solus Deus sit æternus.

Eadem veritas à SS.Patribus asseritur, inter quos Isidorus Pelusiota Lib.3. epist. 149. hanc optimè explicat his verbis: *Æternitas velut sempiterna vitalitas est, ideo de sola ea natura, quæ initii est expers, & eodem modo se habet, usurpari consuevit: et enim immortale de eo quoque, quod, cùm ortum habuerit, minimè tamen moritur, hoc est de angelo & anima, pronunciari potest; atq; item incorruptibile de iis, quæ facta sunt, sed corruptione sunt omni potiora; at æternum propriè divinæ soli essentiæ convenit.*

Ex dictis colligitur; non tantùm Deum esse æternum, æternitatemque illius solius esse propriam, sed etiam omnia illi in æternitate sua esse præsentia; quod meliùs explicare non possumus quàm verbis Petri Damiani Opusc. 36.cap.8. ubi sic loquitur: *Omnipotenti itaque Deo non est heri vel cras, sed hodie sempiternum, cui nihil defluit, nihil accidit; cui nihil est varium, nihil à se diversum: illud hodie, æternitas est incommutabilis, indefectiva, inaccessibilis, cui videlicet nihil addi, nihil valet imminui; & omnia, quæ apud nos elabendo discurrunt, aut per temporum vicissitudines se variant, apud illud hodie stant, & immobiliter perseverant; in illo scilicet hodie dies ille adhuc immobilis est, in quo mundus iste sumpsit originem: in illo, jam & ille nihilominus est, quo judicandus est per æterni judicii æquitatem.*

SECTIO

SECTIO VI.

An, & quâ ratione Deus sit ubique præsens.

CUm duo sint, quæ rem quamlibet existentem necessariò consequantur, scilicet duratio & locus; & quidquid est, aliquando & alicubi esse oporteat, illudque nihil esse dicatur, quod nunquam & nusquam existit; ideo post considerationem æternitatis, quam ad instar durationis in Deo concipimus, agendum est de perfectione illa, per quam ipse rebus creatis præsens esse concipitur, quæ quidem à Theologis immensitas vocatur.

Dicendum est igitur Deum per illam suam immensitatem ubique realiter præsentem esse. Est de Fide.

Et probatur 1. ex scripturis Jerem. 23. *Cœlum & terram ego impleo.* Ps. 138. *Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernũ, ades:* Act. 17. *Non longè est ab unoquoque nostrûm. In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus.*

Probatur 2. ex S. Athan. in symb. *Immensus Pater, immensus Filius, immensus Spir. S.* & S. Aug. lib. 5. de Trinit. cap. 1. *Deus ubique est, sine ullo situ præsens sine habitu omnia continens sine loco ubique totus.*

Probatur 3. quia si Deus realiter ubique non esset, sed ab aliquibus locis abesset (ut quidam hæretici dixerunt) sequeretur eum non esse in omni genere perfectionis infinitum; deesset enim illi præsentia in aliquo loco, quæ est quædam perfectio: sequeretur præterea eum moveri posse de loco in locum, quod est absurdum, & ejus immutabilitati repugnans.

Jam quod spectat ad modum, quo Deus ubique esse concipitur; cum res creatæ duobus tantùm modis dici possint esse alicubi; vel circumscriptivè, cùm scilicet totum toti loco & partes totius loci partibus respondẽt, vel definitivè, cùm totum in toto loco est, & totum in quali-

bet

ber parte loci, ſicut in corpore hominis ineſt anima; Deus neutro ex his duobus modis dici poteſt rebus creatis eſſe præſens: non circumſcriptivè, cùm non conſtet partibus, quæ dividi aut extendi poſſint: unde S. Aug. epiſt. 57. ad Dardanum, *In eo ipſo* (inquit) *quòd dicitur Deus ubique diffuſus carnali reſiſtendum eſt cogitationi, & mens à corporis ſenſibus evocanda, ne quaſi ſpatioſâ magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi.*

Nec etiam definitivè, cùm ejus præſentia nullo definiatur loco; ita ut dicendum potiùs ſit (ut notat Boëtius) quòd Deo locus omnis ſit præſens, quàm quòd Deus in ullo ſit loco.

Cùm igitur, neutro ex his duobus modis Deus præſens ſit, & tamen verè ac realiter ubique ſit, reſtat, ut alio quodam longè perfectiori modo, licèt inexplicabili, illum ubique eſſe concipiamus: de illo autem divinæ immenſitatis inexplicabili modo variè loquuntur SS. Patres, S. Greg. lib. 16. mor. cap. 15. dicit, quòd *incircumſcriptus Dei Spiritus omnia intra ſemetipſum habet, quæ tamen & implendo circundat, & circundando implet, & ſuſtinendo tranſcendit, & tranſcendendo ſuſtinet.*

S. Joann. Damaſc. lib. 1. cap. 8. de fide vocat divinitatem *implentē omnia & à nullo comprehenſam, ſed potiùs amplectentē omnia & continentē, & ſuprà eminentē, & ſine ulla inquinatione ſubſtātiis omnibus inſiſtentē, & ultra omnia.*

Petrus Damianus Opuſc. 36 *Ipſe Deus*, inquit, *manet ſuper omnia, ipſe infra omnia, ipſe intra omnia, ipſe extra omnia; ſuperior eſt per potentiam, inferior per ſuſtentationem, interior per ſubtilitatem, exterior per magnitudinem.*

Quærunt hic aliqui, an Deus ſit extra hujus mundi ambitum in ſpatiis imaginariis, quæ illic eſſe concipiuntur? Reſpondetur breviter Deum non eſſe in illis ſpatiis, tanquam in locis realibus; cùm ibi nulla ſit ſubſtantia, nullum accidens, ſed merum inane; nec etiam hujus mundi terminis ejus immenſitatem definiri: ac proinde concipere debemus Deum extra mundum eodem modo eſſe, quo fuit, antequam ipſum e nihilo crearet mundum: *Ubi erat*

Deus

Deus (inquit S. Bernardus lib. 5. de Consid.c.6.) *antequam mundus fieret, ibi nunc est; non est, quòd quæras ultrà, ubi erat; præter ipsum nihil erat; ergo in se ipso erat.*

SECTIO VII.

An Deus sit in omni genere perfectionis infinitus.

QUoniam divinarum perfectionum nec numerus nec finis est, omnia, quæ de illis dici possunt, uno verbo concludemus, si dixerimus Deum esse in omni genere entis & perfectionis infinitum. Est de fide; & ut sic, definitum est in Conc. Lateranensi cap. 1. sub Innocentio III. & præterea probari potest ex scripturis: Ps. 44. *Magnus Dominus, & laudabilis nimis; & magnitudinis ejus non est finis*: Baruc. 3. *Magnus est, & non habet finem; excelsus & immensus.*

2. Ex S. Dionysio lib de Div Nom. cap. 9. *Magnus est Deus & supra omnem magnitudinem, & omnem transiliens infinitatem*: & S. Damasceno lib. 1. de Fide cap. 4. *Deus infinitus est & incomprehensibilis, & hoc unum de illo potest comprehendi, quod sit incomprehensibilis & infinitus.*

Illud præterea constat ex eo, quòd, cùm nihil possit excogitari Deo majus vel melius, ac ipse Deus de facto habeat in se perfectiones omnes possibiles; hinc sequitur illum esse infinite perfectum, ita ut præter ipsum nihil tale possit reperiri; quia quodcunque ens possit excogitari & quantumlibet perfectum, una tamen perfectio semper illi deerit, scilicet esse ab omni alio independens: quidquid enim non est Deus, essentialem ab illo dependentiam habet.

C A-

CAPUT III.
De Scientia Dei.
SECTIO I.
An sit in Deo scientia, & qualis illa sit.

NOmine scientiæ hîc non intelligimus illam, quæ vulgò à Philosophis definitur cognitio rei per causas, sed in genere, perfectam, certam & claram cognitionem cujuslibet veritatis, seu cujuslibet rei cognoscibilis: & eo sensu de fide est in Deo esse scientiam. Hoc manifestè pluribus in locis scriptura testatur: Hester 14. *Domine, qui habes omnium scientiam*; ad Rom. 11. *O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei.*

Non est hîc opus plura scripturæ vel sanctorum Patrum proferre testimonia in asserenda tam clara & perspicua veritate, cùm nulli dubium sit, quin Deus maximâ & perfectissimâ intelligentiâ & scientiâ præditus sit.

Restat igitur videndum, qualis sit illa Dei scientia: quod, ut à nobis utcunque intelligatur, observandum est scientiam illam divinam ab humana longè diversam esse, unde per prophetam dixit Deus Isaiæ 55. *Non enim cogitationes meæ, cogitationes vestræ, &c.* & S. August. lib. 2. quæst. 2. ad Simplicianum, *cùm dempsero* (inquit) *ab humana scientia mutabilitatem, & transitus quosdam à cogitatione, &c. in cogitationem, cùm hæc cuncta detraxero, & reliquero solam vivacitatem certæ atque inconcussæ veritatis unâ atque æternâ contemplatione cuncta collustrantis, imò non reliquero* (*non enim hoc habet humana scientia*) *sed pro viribus cogitavero; insinuatur mihi utcunque scientia Dei.*

Cùm autem in humana scientia tres præsertim defe-

ctus reperiantur, 1. quòd sit accidentalis, 2. quòd ab objecto suo pendeat, & à rebus ipsis hauriatur, 3. quòd varia sit & multiplex; cùm multis rationibus, demonstrationibus & argumentis constet, ac præterea pro varietate objectorum cognitorum etiam in se varietur: dicendum est nullum horum defectuum in scientia Dei reperiri, imò perfectiones oppositas illi inesse.

Primò enim scientia Dei non est accidentalis, sed est ipsa Dei substantia: cùm enim (ut ex antedictis constat) nulla in Deo compositio esse possit, nihilque in eo sit, nisi simplicissima & perfectissima substantia; & aliunde certum sit in illo scientiam & intelligentiam reperiri; inde sequitur scientiam & intelligentiã Dei non esse aliud quàm ipsam Dei substantiam, unde Synesius lib. de insomniis, *Deo* (inquit) *sola ad cognoscendum natura satis est.*

Secundò scientia Dei non hauritur à rebus, quas cognoscit, sed ipse Deus omnia in sese & in natura sua cognoscit, unde S. Ambros. cap. 1. tract. in symb. *Licèt*, inquit, *omnia cœlestia & terrestria ac minima quæque perspiciat Deus; nihil tamen extra se intelligere, sed singula in se intueri dicitur*: & S. Dionysius lib. de divinis Nom. cap. 7. *Non ex iis, quæ sunt* inquit, *ea quæ sunt addiscens, novit, divina mens; sed seipsa, & in seipsa secundùm eam scientiam, quæ omnium est causa*, &c. *non secundùm exemplar intentus singulis, sed secundùm unicam causæ præstantiam omnia cognoscens.*

Unde S. Thom. 3. p. q. 4. a. 6. ex eo, quòd Deus perfectè comprehendit suam essentiam, tanquam primam & necessariam omnium rerum creatarum causam, concludit, Deum in ea sic cognita cognoscere omnes creaturas; cùm ad perfectam comprehensionem alicujus causæ requiratur, ut in ea sic cognita, omnes ejus effectus cognoscantur.

Tertiò denique scientia Dei non est multiplex, nec varia aut mutabilis, sed una & simplicissima, Deusque unico & simplicissimo intuitu omnia ab æterno cognoscit, & eodem semper ac invariabili modo cognoscit: cùm enim scien-

scientia Dei(ut dictum est,sit ejus substantia, & illa sit unica & simplicissima,ac in se omnino immutabilis sequitur,ut & de scientia ejus idem omnino dici debeat: unde S.Aug.lib.de Civit.cap.10.explicans, quo sensu in scriptura spiritus divinæ intelligentiæ dicatur multiplex, *Cæterum* (inquit) *dictus est in Scripturis sanctis Spiritus Sapientiæ multiplex,eò quòd multa in se habeat; sed quæ habet,hæc & est,& ea omnia unus est; neque enim multæ sed una sapientia est,in qua immensi quidam sunt atque infiniti rerum intelligibilium thesauri* : & Petrus Damianus Opusc.36.cap.7. *Deo* (inquit) *nec novum aliquid penitus accedit, nec aliquid ab eo per temporis momenta recedit; sed nec diversis obtutibus diversa considerat, ut, cùm intendit præteritis, vacet à præsentibus vel futuris; vel rursus,cùm præsentia sive futura considerat, oculos à præteritis avertat, sed uno duntaxat ac simplici præsentissimæ majestatis intuitu simul omnia comprehendit, neque hoc confusè atque inexplicatè, sed omnia discernit, ac juxta proprietatem suam quæque distinguit.*

SECTIO II.

Quodnam sit objectum Scientiæ Divinæ, seu quasnam res Deus cognoscat.

Certum est 1. Deum se per suam essentiam perfectissimè intelligere & cognoscere. *Quæ sunt Dei* (inquit Apostolus 1.Cor.2.) *nemo cognovit,nisi Spiritus Dei, qui in ipso est.* Et certè,si Deus aliquid intelligit & cognoscit, ut certissimum est, nullum excellentius nec dignius habere potest objectum intelligentiæ ac cognitionis suæ quàm seipsum,ut per se patet.

Certum est 2. Deum se non solùm perfectissimè intelligere, sed etiam comprehendere. Id patet ex citato Apostoli loco, ubi dicitur, quòd *Spiritus Dei scrutatur omnia, etiam profunda Dei.* Id etiam probat S. Thom.1.p.q.14. a.3. ex eo quòd Deus tam perfectè cognoscit se ipsum, quàm est in se cognoscibilis; quia tanta est virtus Dei in

cogno-

cognoscendo, quanta est ejus actualitas in existendo; un-
de sequitur, quòd se comprehendit: rem enim aliquam
comprehendere, nihil est aliud, quàm illam tam perfectè
cognoscere, quàm est cognoscibilis.

Certum est 3. Deum cognoscere omnes alias res à se
distinctas, non tantùm universim & in genere, sed etiam
sigillatim & in particulari. Hoc evidenter constat ex scri-
ptura: Job.28. *Ipse fines mundi intuetur: & omnia quæ sub
cœlo sunt respicit:* Ps.49. *Meæ sunt omnes feræ sylvarũ, ju-
menta in montibus & boves. Cognovi omnia volatilia cœli.*
Præsertim verò testatur scripturæ Deum distinctè cogno-
scere actiones, verba, cogitationes uniuscujusq; hominũ.
Ps.138. *Domine, probasti me, & cognovisti me* &c. *intellexi-
sti cogitationes meas de longè &c.* Job.31. *Nonne ipse consi-
derat vias meas, & cunctos gressus meos dinumerat?* Hebr.
4. *Pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus,* &c. *&
non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus,* &c.

Probatur insuper eadem veritas ex eo, quòd nihil est
omnino in rebus creatis, ad cujus productionem & con-
servationem Deus ut causa prima concurrere non debeat;
unde sequitur nihil esse omnino, quòd Deus perfectè non
cognoscat: ut enim ait S. August. lib.5. de Gen. ad litt. c.
15. *Sufficere debet, ut quisque noverit, vel inconcusse cre-
dat, quòd Deus hæc omnia fecerit; non enim opinor eũ esse
tam excordẽ ut Deum quæ non noverat fecisse arbitretur.*

Et quamvis ea ratio non probet Deum cognoscere
peccata, cum sint privationes potiùs quàm entia, nec ad
ea, ut formaliter peccata sunt, Deus ullo modo concur-
rat; constat tamen ex variis scripturæ locis illa distinctè
à Deo cognosci, quocunque tandem modo illa cogno-
scat Ps.68. *Delicta mea à te non sunt abscondita:* & Ps.5c.
Malum coram te feci. Ps.138. *Imperfectum meum vide-
runt oculi tui.*

Certum est 4. Deum res omnes cognoscere, non tan-
tùm cùm sunt actu existentes, sed etiam antequam exi-
stant. Dan 13. *Deus æterne, qui nôsti omnia, antequã fiant:*
Eccli.42. *Cognovit Dominus omnẽ scientiam, & inspexit in*

signum

signum avi, annuntians, quæ præterierunt, & quæ futura sunt: unde S. Aug. lib. 5. de civit. cap. 9. optimè dixit *confiteri esse Deum, & negare præscium futurorum, apertissima insania est.*

Certum est denique cognitionem Dei extendere se ad illas etiam res, quæ nunquam existent, & quæ sunt purè possibiles; cùm enim se perfectè comprehendat (ut dictum est) nec possit causa aliqua perfectè comprehendi, quin cognoscantur effectus omnes ab illa producibiles; hinc sequitur Deum cognoscere omnia, quæ ab omnipotentia sua tanquam à causa effectrice dimanare possunt; unde dicitur Rom. 4. quòd *vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea, quæ sunt.*

Cùm igitur hæc certa sint & indubitatâ fide tenenda, duo sunt, quæ aliquam difficultatem recipiunt; primum est, quomodo Deus cognoscat futura contingentia; secundum, an etiam cognoscat futura conditionata. Et de his in sequentibus sectionibus agetur.

SECTIO III.

Quomodo Deus cognoscat futura contingentia.

QUæstio præsertim intelligenda est de actionibus liberis creaturarum rationabilium, quæ ideo dicuntur futuræ contingentes, quòd non pendeant à causis necessariis, sed liberis & indeterminatis, & pro illarum libito possint esse vel non esse.

Hujus autem quæstionis difficultas in duobus consistit. Primum est, quomodo infallibilitas & certitudo divinæ cognitionis, cum illarum rerum contingentia, subsistere valeat: secundum, quomodo libertas & indifferentia creaturarum rationabilium, à quibus pendent ejusmodi effectus contingentes, cum infallibilitate, & certitudine divinæ præscientiæ possit concordari. Pro quorum resolutione.

Dicen-

Dicendum 1. Deum cognoscere omnia futura contingentia libera. Hæc veritas de fide est, & plurimis scripturæ testimoniis probari potest, ut ex iis, in quibus Christus Dominus dicitur præscivisse & prædixisse multa, quæ futura erant, & quæ tamen à causis liberis & indeterminatis pendebant, qualis est trina Petri negatio, Judæ proditio, *&c.* item ex iis, in quibus res ejusmodi futuræ contingentes à Prophetis divinitus inspiratis prædictæ referuntur; ut enim rectè dixit Tertul. lib. 2. cont. Marcion. c. 5. *Divina præscientia tot habet testes, quot fecit Prophetas.*

Dicendum 2. cognitionem illam, quam Deus habet de futuris contingentibus liberis, esse certissimam & omnino infallibilem.

Hoc probari potest 1. ex illis omnibus scripturæ locis, in quibus veritas tanquam perfectio quædam essentialis Deo tribuitur, imò & ipse Deus veritas appellatur; hæc enim divina perfectio talis est, ut prorsus impossibile sit, Deum vel falli posse in cognoscendo, vel fallere in dicendo: unde sequitur omnem cognitionem, quam habet de quocunque objecto cognoscibili, esse verissimam, certissimam, & omnimodè infallibilem.

Probari 2. potest ex eo, quòd (ut superiùs dictum est) SS. Patres communiter docent Deo futura omnia esse ab æterno præsentia, ac proinde illum æquè certò ea cognoscere, licèt futura & contingentia, atque cognoscit ea, quæ actu existunt: unde S. Greg. lib. 20 mor. cap. 23 *Ante Dei oculos*, inquit, *præterita nulla sunt, præsentia non transeunt, futura non veniunt; quippe quia omne, quod nobis fuit & erit, in Dei prospectu præstò est:* & S. Aug. lib. 15. de Trinit. cap. 7. *Quis hominum*, inquit, *potest istam capere sapientiam, quâ Deus novit omnia, ita ut nec ea, quæ dicuntur futura, quasi desint, expectentur, ut veniant; sed & præterita & futura cum præsentibus sint cuncta præsentia.*

Dicendum 3. præscientiam illam futurorum contingentium liberorum nullo modo libertati humanæ repugnare.

Huic veritati, quæ de fide est, oppositus est error VVi-

clefi, qui dicebat omnia, quæ à Deo præſcita ſunt, ex abſoluta neceſſitate evenire. Refellitur hic error (qui cum plurimis aliis in Conc. Conſtantienſi ſeſſ.8. damnatus eſt) & veritas aſſertionis noſtræ probatur 1. ex eo, quòd in ſcripturis ex una parte habetur, Deum præſcire certiſſimè omnia, quæ liberè ab hominibus fiunt, antequam fiant, ut ex ante dictis conſtat; ex altera verò etiam habetur, ea, quæ ab hominibus fiunt, ab eorum libera electione pendere; eſſe in eorum libera poteſtate, & ab illis ita liberè fieri, ut poſſint, ſi velint, ea non facere: quod ex plurimis ſcripturæ locis probari poteſt, ut Gen.4. ubi Deus ſic alloquitur & admonet Cain, cùm fratris ſui cædem meditaretur: *Nonné, ſi bene egeris, recipies: ſin autem malè ſtatim in foribus peccatum aderit? ſed ſub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius*: Et Eccli.15. dicitur, quòd *Deus reliquit hominem in manu conſilii ſui*, &c. *Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi*: 1.Cor.7. *Nam qui ſtatuit in corde ſuo firmus, non habēs neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis*, &c.

Probatur 2. ex S. Hier. in c.26. Jeremiæ, ubi explicās hæc verba Prophetæ, *Noli ſubtrahere verbū ſi fortè audiant*, ſic loquitur. *Noſtro Dominus loquitur affectu, ut liberū homini ſervetur arbitrium, nec ex præſcientia ejus, quaſi ex neceſſitate, vel facere quid, vel non facere cogatur: non enim ex eo, quòd Deus ſcit futurum aliquid, ideo futurum eſt; ſed quia futurū eſt, Deus novit, quaſi præſcius futurorū*: & S. Aug. l.5. de Civit. c.10. *Quocirca nullo modo cogimur, aut retentâ præſcientiâ Dei tollere voluntatis arbitriū, aut retento volūtatis arbitrio Deū (quod nefas eſt) negare præſciū futurorū; ſed utrumq; amplectimur, utrumq; fideliter & veraciter confitemur*: & l.3. de libero arbit. c.4. *Sicut* (inquit) *tu memoriâ tuâ non cogis facta eſſe, quæ præterierunt; ſic Deus præſcientiâ ſuâ non cogit facienda, quæ futura ſunt.*

Probatur 3. ratione, quâ utitur S. Aug. cap.3. lib. citat. quæ ſic proponi poteſt: futura contingentia illa eodem modo reipſâ futura ſunt, quo à Deo per præſcientiam futura cognoſcuntur: atqui cognoſcuntur futura liberè:

neque

neque enim præſcientia Dei deſtruit voluntatis noſtræ
naturam, quæ (ut ait ſanctus ille Doctor) *voluntas non eſ-
ſet, niſi eſſet in noſtra poteſtate* : ergo liberè futura ſunt. *Non*
igitur, inquit ille, *per Dei præſcientiam mihi poteſtas adi-*
mitur, qua propterea mihi certior aderit ; quia ille, cujus
præſcientia non fallitur, adfuturam mihi eſſe præſcivit.

Confirmatur ex eo, quòd (ut ait S. Chryſoſt. hom. 60.
in Matth. explicans illud: *Neceſſe eſt, ut veniant ſcandala*)
non ideo futura eveniunt, quia Deus eventura præſcivit;
ſed quia eventura erant, ideo illa præſcivit.

Neque dicas, hinc ſequi cognitionem Dei ſuam ab ob-
jecto certitudinem accipere : hæc enim cognitionis divi-
næ certitudo non ab objecto, ſed ab infinita vi & perfe-
ctione intellectus divini derivatur ; quamvis veritas ob-
jecti ab illo cogniti ſit conditio, ſine qua ab illo non co-
gnoſceretur.

Objicies, quidquid Deus præſcivit faciendum, illud
neceſſariò fiet, aliàs præſcientia Dei certa non eſſet ; atqui
præſcivit Deus v. gr. Antichriſtum peccaturum, ergo ne-
ceſſariò peccabit Antichriſtus.

Ad hujus objectionis ſolutionem, duplex diſtinguen-
da eſt neceſſitas ; alia enim eſt antecedens, alia conſe-
quens : antecedens eſt illa, quæ oritur ex cauſa antece-
dente & neceſſariò operante ; poſitâ enim tali cauſâ ne-
ceſſariò ſequitur effectus : conſequens verò neceſſitas eſt
illa, quæ oritur ex ſola poſitione effectus, etſi à cauſa li-
bera proveniat. Hoc poſito, ad majorem objectionis
propoſitionem reſpondetur cum diſtinctione : cùm enim
in ea dicitur, illud, quod Deus præſcivit faciendum à
cauſa libera fieri neceſſariò debere ; ſi de neceſſitate an-
tecedente ſermo ſit, negatur, ſi de conſequente, conce-
ditur : verùm hæc neceſſitas (ut per ſe patet) nullo modo
libertati præjudicat, cùm ideo tantum aliquid facien-
dum neceſſariò dicitur, quia revera fiet, licet liberè fiat :
ſicut de eo, quod jam factum eſt, poteſt dici, quod neceſ-
ſariò factum eſt, hoc eſt, quòd fieri non poteſt ; quin fa-
ctum ſit, quamvis liberè factum ſit.

SECTIO IV.

An Deus cognoscat futura conditionata.

ILla dicuntur futura conditionata, quæ re ipsâ nunquam existent; sed tamen quæ liberè existerent, id est, ab aliqua causa libera fierent, si certa aliqua conditio poneretur: & de talibus quæritur, an Deus futura illa conditionata cognoscat? Ut autem ea, quæ dicenda sunt, clariùs intelligantur, supponendum est, quòd licèt scientia Dei sit in se simplicissima & maximè una, nihilominus secundùm diversam habitudinem, quam concipimus habere ad sua objecta, communiter à Theologis dividi solet in eam, quæ dicitur scientia simplicis intelligentiæ, & eam, quæ scientia visionis appellatur. Scientia visionis dicitur ea, quâ Deus cognoscit res, quæ in aliqua differentia temporis existentiam habent vel habuerunt aut habituræ sunt. Scientia verò simplicis intelligentiæ est, quâ cognoscit res omnes, quoquo modo esse possunt, sive re ipsâ aliquando futuræ sint, sive non. Hæc utraque scientia aliis nominibus aliquando appellatur: scientia enim simplicis intelligentiæ dicitur scientia necessaria; quia fieri non potest, quin creaturæ omnes respectu divinæ omnipotentiæ sint possibiles, ac proinde necessarium est illas à Deo ut tales cognosci: scientia verò visionis vocatur scientia libera, eò quòd supponit in Deo decretum liberum producendi creaturas, & ad illarum existentiam & operationes concurrendi.

Præter hanc duplicem scientiam Dei, alteram adhuc Theologi plerique assignant, quam vocant mediam: quâ Deus cognoscit res illas contingentes & liberas, quæ quidem nunquam futuræ sunt; sed tamen quæ, si certa aliqua conditio poneretur, essent futuræ: & de hoc quidem tertio genere scientiæ maxima est inter Theologos controversia, aliis pro parte affirmativa magno ardore certantibus, aliis, non minori conatu eam oppugnantibus.

bus. Nos hîc, prout propositum nobis est, & ratio compendii postulat, ea tantùm proponemus, quæ tanquam certa & indubitata tenenda sunt, reliquis omnibus, quæ inter Theologos controvertuntur, cujusque judicio & arbitrio permissis.

Dicendum est igitur Deum certò & infallibiliter cognoscere omnia illa futura contingentia conditionata; seu (quod idem est) Deum ab æterno prævidisse, quid angeli vel homines liberè facturi essent; si in tali vel in tali rerum ordine, cum his aut illis circumstantiis, collocarentur.

Probatur 1. authoritate scripturæ, quæ variis in locis testatur Deum prædixisse res quasdam eventuras esse, si aliqua conditio poneretur; quæ tamen, cùm posita non fuerit, res illæ non evenerunt. Unde sequitur Deum certò & infallibiliter cognovisse ejusmodi res, quæ non extiterunt, verè futuras fuisse, si talis conditio posita fuisset. Ita habetur in libro 1. Regum capite vigesimo tertio, ubi duo futura conditionata fuerunt divinitus Davidi revelata; nempe quòd, si maneret in urbe Ceila, Saul rex descensurus esset ad obsidendam urbem. Et quòd, si Saul urbem illam obsideret, incolæ illius tradituri essent ipsum Davidem in manus Saulis: quorum tamen neutrum evenit, quia conditio defuit: David enim ibi non remansit, sed accepto divino illo oraculo inde sine mora discessit. Idem patet ex S. Matth. cap. 1', ubi Christus testatur Tyrios & Sidonios pœnitentiam fuisse acturos, si apud eos ea miracula edidisset, quæ in Judæa patraverat.

Probatur 2. ex S. Aug. lib. de corrept. & gratia cap. 8. ubi ex his verbis Sap. 4. *Placens Deo factus est dilectus, & vivens inter peccatores, translatus est; raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, &c* colligit prædestinatos singulari Dei beneficio ex hac vita morte immaturâ subtrahi, quos, si diutius viverent, in peccatum lapsuros, & exinde gratiâ & salute privandos fore præscivit. Unde sequitur, Deo notum fuisse id, quod revera non contigit; contigisset autem certissimè, si vita illorum longiùs producta

cta fuisset. S. item Greg. Nissen. in orat. de infantibus, qui præmaturâ morte rapiuntur, sic loquitur: *Consentaneum est, ab illo, qui per æquè futurum novit ac præteritum, prohiberi parvuli progressionem ad perfectam ætatem; ne malum illud, quod præsciens illa vis & facultas cognoverit in eo, qui victurus esset, ita perficiatur, eiq; materia nequitiæ Vita fiat.*

Probatur; ratione. Nam scientia Dei non esset undequaque perfecta, nisi omne verum attingeret; at non attingeret omne verum, nisi futura conditionata cognosceret, cùm hæc non minùs vera sint quàm, quæ absolutè futura sunt, imò priùs secundùm rationem, futurum contingens sit verum conditionatè, quàm absolutè; nam si verum est, quòd Petrus positus in talibus circumstantiis peccat; certè, antequam in iis positus esset, verum erat, quòd si in iis poneretur, peccaret.

Quòd autem spectat ad id, quod aliqui Theologi dicunt, nihil esse futurum sive absolutè, sive sub conditione nisi dependenter à decreto aliquo ipsius Dei, quo efficaciter vult prædeterminare creaturam quamcunque, etiam liberam, ad agendum, & per quod proinde cognoscit futura sub conditione, atque ita hanc cognitionem non spectare ad scientiam illam conditionatam seu mediam, sed ad scientiam liberam; magnam id recipere videtur difficultatem. Si enim hoc verum esset, sequeretur Deum fore causam peccati, quia v.g. in illa prædictione suprà ex lib. 1. Reg. relatâ, sensus illius esset, Deum efficaciter decrevisse aut decreturum fuisse, ut Saul contra jus fasque ad necem Davidem quæreret, & eo animo urbem, in qnam confugerat, obsideret. Præterea exprobratio Christi suprà relata contra Judæos per comparationem Tyriorum & Sydoniorum cum ipsis, videretur parum rationi consentanea; potuissent siquidem Judæi respondere non mirum esse, quòd Tyrii in occasione ibi declaratâ essent convertendi, quia vi decreti alicujus divini auxilia quædam efficacia & ineluctabilia erant accepturi, quibus ipsi carere debebant, & sine quibus pœni-

tentiam

tentiam agere non poterant: quæ omnia & plura alia similia, quæ hîc in utramque partem dicenda forent, ex iis, quæ in tractatu de Gratia explicanda sunt, pleniùs intelligentur.

SECTIO V.

An aliquæ rerum creatarum Ideæ in Deo sint.

SUpponendum est nomen Ideæ nihil aliud significare, quàm formam illam seu speciem intelligibilem existentem in intellectu artificis, ad quam ille respiciens operatur; unde & derivatur à verbo εἴδειν, quod est videre; quia scilicet idea est veluti exemplar, quod artifex in agendo respicit & intuetur, ut similem ei effectum exprimat.

Hoc supposito, dicendum est 1. in mente divina esse ideas omnium creaturarum.

Probatur 1. ex scriptura: ad Hebr. 11. *Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent*, hoc est, ut juxta invisibile exemplar, quod est in mente Dei, fierent hæc visibilia: ita hunc locum explicat Hugo Cardin. & alii. S. Joann. cap. 1. *Quod factum est, in ipso vita erat*, hoc est, ut explicat S. Aug. tract. 1. in S. Joan. quod factum est extra Deum, erat vivens in Deo secundùm rationem & ideam ipsius in divina mente ab æterno existentem.

Probatur 2. ex eodem S. Aug. lib. 12. de civit. c. 20. ubi postquam dixit in sapientia divina esse invisibiles atque incommutabiles rationes rerum etiam visibilium & mutabilium, quæ per illam factæ sunt, hanc affert dicti sui rationem: *Quoniam Deus non aliquid nesciens fecit, quod nec de quolibet homine artifice rectè dici potest: porrò si sciens fecit, omnia ea utique fecit, quæ noverat*, &c.

Dicendum 2. ideas divinas non esse aliquid distinctum ab essentia Dei, sed ipsammet essentiam divinam ut cognitam ab ipso Deo, tanquam eminenter in se rerum omni-

omnium perfectiones continentem, ac proinde tanquam id, ad cujus imitationem res omnes ab ipso produci possunt. Ita S. Thom. 1. p. q 15. a. 2. & probatur; quia, cùm ex antedictis constet essentiam divinam esse simplicissimam, & nihilominus in ea rerum omnium perfectiones eminenter contineri, hinc sequitur ideas non esse aliquid distinctum ab essentia divina, illamque essentiam posse optimè & perfectissimè tenere rationem ideæ in mente divina, ad productionem cujuslibet creaturæ quantumcunque perfectæ; cùm in ea cujuslibet perfectionis exemplar absolutissimum reperiatur.

CAPUT IV.

De voluntate Dei.

SECTIO I.

An sit in Deo voluntas, & qualis.

Dicendum 1. in Deo verè & propriè esse voluntatem. Hoc evidenter constat ex scriptura S. Matt. 6. *Fiat voluntas tua.* Rom. 9. *Voluntati ejus quis resistit.*

Dicendum 2. voluntatem in Deo non esse, sicut in nobis, per modum potentiæ: sed actum purissimum & simplicissimum, seu ipsam actualem volitionem divinam. Hoc evidenter constat ex iis, quæ supra dicta sunt de simplicitate Dei, ubi probatum est in Deo nullam dari posse compositionem; daretur autem, si voluntas in eo esset per modum potentiæ.

Dicendum 3. voluntatem Dei, quamvis in se unica & simplicissima sit, esse tamen virtute, & secundùm nostrum concipiendi modum, multiplicem secundùm varios respectus ad creaturas, & diversa circa illas decreta. Hinc est, quòd aliquando scriptura in plurali numero de volun-

voluntatibus divinis loquatur, ut Ps. 102. *Notas fecit filiis Israël voluntates suas.*

Eo sensu multiplex apud Doctores reperitur divinæ voluntatis divisio; 1. enim dividitur in voluntatem signi, & voluntatem beneplaciti. Voluntas beneplaciti est ea, quâ Deus vult aliquid, quia ita placet ipsi. Voluntas verò signi est ipsius divinæ voluntatis declaratio per aliqua signa externa, quæ communiter à Theologis quinque numerantur, scilicet præceptum, prohibitio, consilium, permissio, & operatio: quando enim Deus aliquid jubet, signum est, quòd velit illud fieri; & è contrà quando prohibet, quòd nolit: simili modo, cùm aliquod consilium dat, signum est id quod consulitur, illi placere: quando verò aliquid permittit, signum, nolle impedire, cùm posset, si vellet: denique quando operatur, sive per se solùm, sive cum causa secunda, signum est velle id, quod ipse agit, aliàs si nollet, non ageret: unde S. Ans. dixit in lib. de volunt Dei. *Appellari Dei voluntatem, quidquid in nobis ipse misericorditer operatur*: & S. Aug. in Enchirid. c. 9. *Nihil fit, quod omnipotens non velit, vel sinendo, ut fiat, vel faciendo.*

Secundò dividitur in voluntatem antecedentem, & consequentem; quæ divisio desumitur ex S. Damasc. lib. 2. de Fide cap 29. ubi per voluntatem antecedentem, intelligit eam, quâ Deus vult ex se aliquid, nullâ ad id volendum ratione inductus ex parte creaturæ; & de hac voluntate intelligit illud dictum Apost. 1. Tim. 2. *Deus vult omnes homines salvos fieri*: per consequentem verò intelligit eam voluntatem, quâ Deus vult aliquid, aliquâ ratione ad id volendum inductus ex parte creaturæ; & hâc voluntate dicit Deum velle punire peccatores propter ipsorum peccata.

Tertiò dividitur in voluntatem absolutam, & conditionatam. Voluntas absoluta est ea, quæ semper impletur, & ideo vocatur etiam efficax; de ea intelligitur illud Esther. 13. *Non est, qui possit tuæ resistere voluntati.* Conditionata verò ea est, quæ ad hoc, ut impleatur, aliquam conditionem adjunctam habet, unde non semper est efficax, cùm

cùm non semper ponatur ea conditio; talis est ea voluntas, v.g. quâ Deus vult peccatores ad pœnitentiam reverti; cum hac conditione tamen, si & ipsi gratiæ suæ cooperari velint; quo sensu dixit Christus Dominus Matth. 23. *Quoties volui congregare filios tuos*, &c. *& noluisti*?

Dices, inde sequi aliquam voluntatem otiosam & imperfectam in Deo reperiri; hanc v.g. quâ vult omnes homines salvos fieri, cum hac conditione, scilicet, si & ipsi velint, & media convenientia ad salutem amplectantur: illa enim voluntas respectu reproborum otiosa est, cùm effectum suum nunquam habitura sit: est etiam imperfecta, quia sic potiùs dicenda esset velleitas quàm voluntas; hæc autem velleitas dicit impotentiam & defectum in voluntate. Respondetur voluntatem conditionatam, illam v.g. quâ Deus vult omnes homines salvos fieri, nec otiosam, nec imperfectam dici posse; non otiosam, cùm ex ea sequatur præparatio mediorum & auxiliorum, quæ dantur omnibus hominibus, ut salvi fiant (quod supponimus ex tractatu de Gratia) neque etiam imperfectam, cùm non sit velleitas, sed vera voluntas; non enim dicit Apost. quòd Deus vellet, sed quòd vult omnes homines salvos fieri; & in eo vera esse ostenditur, quòd per eam verè Deus movetur ad illorum mediorum & auxiliorum præparationem.

SECTIO II.

Quænam sint objecta divinæ voluntatis.

NOn hîc agimus de primario & præcipuo divinæ voluntatis objecto, quod est ipse Deus; certum est enim naturaliter & necessariò velle & amare seipsum, cùm sit sui ipsius summum bonum; nec ullam hæc veritas difficultatem recipit. Quæstio est igitur de objectis externis & secundariis divinæ voluntatis, de quibus.

Dicendum 1. Deum amare omnes creaturas, quæ existunt in aliqua differentia temporis. Hoc manifestè constat

stat ex scriptura; Sap.11. *Diligis omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti.* Deinde quia, sicut se habet intellectus divinus ad verum, ita & voluntas divina ad bonum: sed divinus intellectus fertur in omne verum, non solum increatum, sed etiam creatum, ut suprà ostensum est: ergo & voluntas divina in omne bonum, non tantùm increatum, sed etiam creatum, quale est omne ens à Deo productum, juxta illud Genes.1. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat: & erant valde bona.*

Dicendum 2. Deum velle & amare omnes creaturas in ordine ad se & propter seipsum. Hæc veritas constat ex scriptura. Prov. 16. *Universa propter semetipsum operatus est Dominus*: Is.43. *Omnem, qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum.* Deinde ex eo, quòd, cùm Deus sit omnium rerum ultimus finis, hinc sequitur res omnes naturaliter in illum referri & ordinari debere: alioquin esset ordo inversus & præposterus.

Quando autem dicitur Deum creavisse omnia propter se, hoc intelligi non debet, quòd Deus iis indigeat: verè enim psaltes regius Ps.15. *Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges*; sed ut in iis sapientiæ, bonitatis, ac potentiæ suæ opes ostendat, gloriamque suam clariorem & illustriorem reddat.

Dicendum 3 Deum velle malum pœnæ, non præcisè ut malum est (*Nemo enim*, ut ait S. Dionysius de diu.nom.c. 4. *intendens malum operatur*) sed quatenus bonum aliquod adjunctum habet. Hoc constat ex scriptura, Is.45. *Ego Dominus faciens pacem, & creans malum*: Jer.36. *Adducam super eos omne malum, quod locutus sum ad eos.*

Denique certum est, & experientiâ nimis compertum, Deum velle omnes pœnalitates hujus vitæ & mortem ipsam, ratione peccati originalis, & etiam aliorum peccatorum actualium; tum quia ipsius justitiæ divinæ ordo id exigit; tum etiam quia aliquando ipsius hominis bonum spirituale id requirit.

Dicendum 4. Deum nullo modo velle malum culpæ, neque per se, neque per accidens. Hæc veritas est de fide,

cui oppositus est error hæreticorum nostri temporis, qui eò impietatis devenerunt, ut dicerent, Deum non modò permittere, sed positivè velle peccatum, ut in eo puniendo justitiam suam ostendat, & proditionem Judæ æquè fuisse opus Dei, ac S. Pauli conversionem. Ita etiam olim senserunt alii hæretici, ut testatur Vincentius Lirinensis lib. 1. c. 24. adversus hæreses & Eusebius lib 5. hist. c. 20. Refellitur hic error, & veritas assertionis nostræ probatur 1. ex scriptura: Ps. 5. *Non Deus volens iniquitatem tu es*: S. Jac. c. 1. *Deus intentator malorum est.*

Probatur 2. ex S. Ambrosio lib. 2. de Cain & Abel cap. 9. *Quantò graviùs* (inquit) *peccato ipso, ad Deum referre, quod feceris, & reatus tui invidiã transfundere in authorem non criminis sed innocẽtiæ*: & S. Aug. Epist. 105. ad Sixtum: *Iniquitatẽ, quã rectißima veritas improbat, damnare novit ipse Deus, non facere*: S. Fulgent. lib. 1. ad Monimum c. 13. *In Sanctis coronat Deus justitiam, quã eis gratis ipse tribuit, gratis servavit, gratisq; perfecit: iniquos autẽ condẽnabit pro impietate vel injustitia, quã in eis ipse nõ fecit.*

Probatur 3. ratione, quâ utitur S. Ans. in lib. de libero arbitrio c. 8. quia justa voluntas hominis est ea, quâ vult id, quod Deus vult eam velle; injusta verò è contrario est ea, quâ vult id, quod non vult Deus eam velle. Unde sequitur, quòd, si Deus vellet hominem peccare, homo peccando non peccaret, simulq; voluntas ejus justa & injusta foret; justa in quantum conformis esset divinæ voluntati, quâ Deus vellet illum peccare; injusta, in quantum eidem voluntati repugnaret, quæ prohibet peccare.

Confirmatur ex eo, quòd (ut dicit S. Ambr. lib. 1. Exemeron cap. 8.) non alium ob finem filius Dei in mundum venit, nisi ut tollat peccata mundi, & dissolvat opera diaboli: quâ ratione igitur fieri potest, ut opera illa diaboli velit astruere, & ad peccata impellere & incitare?

Multa ex scripturis solent obiicere hæretici v. g. quòd in ea dicatur Deum velle, ut fiant aliqua mala opera, & ad ea impellere, hominesque excœcare, & eorum corda indurare, ut nec velint, nec possint benè agere.

Re-

Respondetur iis omnibus & similibus aliis loquendi modis, qui in scripturis occurrunt, significari tantùm, vel Deum permittere velle peccata, quod sapientissimè & cum summis rationibus facere potest, vel justo judicio suo subtrahere interdum hominibus peculiarem gratiæ suæ protectionem, unde sequitur eorũ lapsus in peccata.

Plura super hac re videri possunt apud Bellarminum tomo 4. lib. 2. de amissione gratiæ & statu peccati cap. 11. & sequentibus. Et universim ad has & similes dissolvendas objectiones è scripturis petitas, recurrendum est ad illud principium (de quo suprà in tractatu de Fide) nempe veram & certam scripturæ interpretationem, non à sensu particulari, sed ab authoritate ipsius Ecclesiæ & unanimi Patrum consensu esse petendam; & sic, cùm obiicitur aliquis scripturæ locus, videndum est, non quid illius verba præ se ferre videantur, sed quo sensu à SS. Patribus & ab universa Ecclesia intelligantur.

SECTIO III.

An voluntas Dei sit libera.

Ad clariorem hujus quæstionis resolutionem explicandum est breviter, quid sit libertas, & in quo verè & ptopriè consistat: id autem meliùs & certiùs dicere non possumus quàm à S. Bernardo in lib. de gratia & libero arbitrio, ubi dicit triplicem esse libertatem, de qua promiscuè mentio fit tum in scripturis, tum apud SS. Patres; 1. est, quam vocat libertatem naturæ, 2. gratiæ, 3. denique gloriæ. Per primam dicit nos liberari à coactione & necessitate. Per secundam à peccato. Per tertiam denique à morte & aliis hujus vitæ miseriis. In eo autem præsertim differunt, quòd 2. & 3. libertatis species statum quemdam & conditionem hominis propriè respiciunt; 1. verò respicit actiones ab ejus voluntate elicitas. Per secundam & tertiam ideo liberi sumus, quia liberati à statu subjectionis, tum peccati, tum mortis; per pri-

mam verò ideo sumus liberi, quia in eliciendis voluntatis nostræ actibus minimè sumus coacti aut necessitate adacti.

De hoc igitur 1. genere libertatis seu de libertate naturæ quærimus hîc, in quo illa consistat; ut evidentiùs fiat, quâ ratione divina voluntas propriè libera dici possit. Certum est enim ac per se evidens non ideo dici liberam, quòd sit liberata à peccato vel à morte; sed quia est ex se & natura sua: & jam vidimus secundùm mentem S. Bernardi in eo consistere, quòd voluntas in actibus suis eliciendis, non solùm à coactione, sed etiam à necessitate libera sit; si enim eo modo libera non esset, *jam*, inquit, *voluntas non esset; ubi quippe necessitas, ibi nõ est voluntas.*

Dicendum est igitur (secundùm illius S. Patris sententiam, quam fusiùs ibidem explicat & probat) libertatem naturæ, seu liberum voluntatis arbitrium verè & propriè in eo consistere, quòd voluntati nulla neque coactio neque necessitas inferatur, sed ut relinquatur libera & indifferens ad agendum vel non agendum, & ad hoc vel illud agendum, seu tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem actuum suorum.

Et hæc est etiam communis aliorum SS. Patrum sententia, ut S. Hier. l. 2. cont. Jovinianum, ubi sic loquitur: *Liberi arbitrii nos Deus condidit, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur; alioquin, ubi necessitas est, nec damnatio, nec corona est*: S. Ambr. l 2 in S. Lucam: *Non potes dicere, quia noluit te bonũ facere, ante quem posuit bonum & malũ, ut non ex necessitate bonũ tuum esset, sed voluntariũ.* S. Aug. deniq;, qui pluribus in locis agens de libero voluntatis arbitrio, dicit in eo consistere, quòd homo possit agere, vel nõ agere, & hoc vel illud agere, ut in Hom. 12. ex quinquaginta. *Rogo* (inquit) *vos fratres charissimi, quare Satanas seducit ad peccandũ, cùm Deus posuerit hominẽ in potestate nõ consentire Satanæ*, &c. *dat quidẽ diabolus consiliũ, sed Deo auxiliante nostrũ est, vel eligere, vel repudiare, quod suggerit*: & l. de spiritu & littera c. 34. *In omnibus misericordia ejus prævenit nos; cõsentire autẽ vocationi Dei, vel*

ab

ab ea dissentire propria voluntatis est: & lib.22.contra Faustum Manichæum cap.78.expresse dicit, ex illa indifferentia voluntatis, & potestate ejus ad agendum, vel non agendum, oriri rationem meriti vel demeriti.

His breviter circa propriam & veram libertatis notitiam delibatis, ad quæstionem initio sectionis propositam dicendum est 1. Deum non liberè sed necessariò suam ipsius bonitatem velle & amare, tam quoad specificationem quàm quoad excercitium actus. Ita S. Thom. 1.p.q.19.a.3. Hoc constat ex antedictis. Quòd enim Deus necessariò suam bonitatem velit & amet quoad specificationem actus, patet, quia Deus illam odisse non potest; cùm in ea nulla vel minima mali umbra esse possit; imò cùm in ea omnes boni rationes, tam in genere entis, quàm in genere moris reperiantur. Quòd autem eamdem bonitatem suam necessario velit & amet quoad exercitium actus, patet, tum quia Deus non potest non esse perfectè beatus; ad perfectam autem beatitudinem requiritur actualis amor summi boni; tum etiam quia actus ille divinæ voluntatis, quo Deus bonitatem suam vult & amat, est actus immanens & essentialis, imò est ipse Deus, ac proinde qui desinere non potest: sicut autem Deus necessariò suam bonitatem vult & amat, ita è contrario peccatum, quod est illi oppositum, ex necessitate non vult, & odio prosequitur; & hanc S. Aug. vocat Lib 1.cont.Julianum. *Beatam necessitatem, quâ Deus injustus esse non potest.*

Dicendum 2 Deum, quicquid extra se vult & amat, liberè & sine ulla necessitate velle & amare.

Probatur 1 ex scriptura: Ps.134 *Omnia, quæcumque voluit, Dominus fecit in cœlo, & in terra*; ad Ephes.1. *Operatur omnia secundùm consilium voluntatis suæ.*

Probatur 2. ex S Amb.lib.2.Examerons c.2.ubi contra quosdam Philosophos, qui Deum omnia fato quodam & necessitate fecisse dicebant, expresse asserit, Deum multa potuisse facere, quæ tamen facere noluit, ac proinde voluntate suâ elegisse, ex illis omnibus, quæ facere potuit,

ea,quæ reipsâ fecit,& lib.2.de Fide cap.3. *Omnia*,inquit, *operatur unus atque idem spiritus dividens singulis prout, vult,hoc est,pro liberæ voluntatis arbitrio, non pro necessitatis obsequio* : & S. Bernard.lib.cit. de Gratia & libero arbitrio, ubi sic loquitur : *Verùm libertas à necessitate, æquè & indifferenter Deo, universaq; tam malæ quàm bonæ rationali convenit creaturæ, nec peccato,nec miseriâ amittitur, vel minuitur; nec major injusto est,quàm in peccatore;nec plenior in Angelo quàm in homine*,&c.

Probatur 3.hâc ratione : illud agens censetur liberum, quod positis omnibus ad agendum prærequisitis potest adhuc ex se agere vel non agere, & à nulla re sibi extrinsecâ determinatur necessariò ad agendum, vel non agendum, atqui Deus eo modo se habet respectu eorum, quæ extra se operatur ; posita enim cognitione eorum omnium,quæ sunt possibilia,potest ex illis producere aliqua vel non producere, & nihil est quod eum ad id agendum vel non agendum necessitet : ergo Deus habet voluntatem plenè & perfectè liberam respectu eorum omnium, quæ extra se operatur.

Superest hîc una difficultas explicanda, in quo scilicet consistat illud velle liberum Dei; & quâ ratione in eo sit aliquis actus liber, quo possit velle aut nolle sine ulla sui mutatione. Pro cujus resolutione

Dicendum 3. liberam Dei volitionem non esse denominationem extrinsecam, aut respectum rationis, aut perfectionem aliquam realiter ab ipsa essentia divina distinctam; sed esse ipsammet volitionem necessariam, quâ Deus seipsum vult & amat, quatenus tamen hæc extenditur seu terminatur ad creaturas, ad quas posset non extendi & terminari; seu prout efficacitate sua illas infert & efficit, cùm posset non inferre & efficere; seu denique quatenus indifferens est, ut sine ulla sui mutatione eas efficiat,aut non efficiat.

Quod non sit denominatio extrinseca,patet; quia Dei volitio libera est in Deo ab æterno; denominatio verò extrinseca oritur à productione creaturarum, quæ est temporalis.

Quòd

Quòd non sit respectus rationis, patet; quia, cùm sit ab æterno in Deo, est ante omnem operationem intellectus, qui possit talem respectum rationis fingere.

Quòd etiam non sit aliquid distinctum realiter ab essentia divina; constat; quia id ejus omnimodæ simplicitati repugnat.

Restat igitur, ut dicamus, aut nullum actum liberum in Deo esse admittendum, quòd esset contra fidem; aut si quis admittendus est, non alium admittendum esse, quàm ipsum actum immanentem divinæ volitionis, sub ea ratione, quam suprà explicavimus.

SECTIO IV.

Quænam sit divinæ voluntatis efficacitas.

Dicendum 1. talem esse divinæ voluntatis efficacitatem, seu vim ad efficiendum; ut per illam solam Deus immediatè efficiat, quidquid extra se in ratione primæ causæ efficit. Ita communiter docent SS. Patres S. Cyrill. lib. 3. cont. Julianum dicit, Deum *solâ voluntate esse perfectorem operum*. Et Clemens Alexand. in Protreptico, *Sola*, inquit, *Deus voluntate molitur & solum ejus velle, factum esse consequitur*: & eo sensu S. Aug. lib. 3. de Trinit. cap. 4. docet voluntatem Dei esse primam & summam causam omnium corporalium specierum atque motionum, huc etiam spectat dictum Psalmistæ. Ps. 148. *Dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt.*

Dicendum 2. efficacitatem illam & vim effectricem divinæ voluntatis extendere se ad omnia possibilia, seu (quod idem est) divinam voluntatem esse omnipotentem, Deumque posse, quidquid voluerit efficere. Hoc constat manifestè ex innumeris scripturæ locis: Job. 42. *Scio, quia omnia potes*. S. Matt. 19. *Apud Deũ omnia possibilia sunt*: & hanc veritatem adeò manifestam existimavit S. August. ut serm. 139. de Tempore sic loquatur: *Non dico,*

co, da mihi Christianum, da mihi Iudæum; sed, da mihi paganum, idolorum cultorem, dæmonum servum, qui non dicat Deum esse omnipotentem. Negare Christum potest; negare Deum omnipotentem non potest.

Quæres, an sit defectus potestatis in Deo non posse mori; non posse peccare, non posse rem factam infectam reddere. Respondetur nullam esse in Deo impotentiam, sed potius maximam omnipotentiæ suæ perfectionem: posse enim mori, aut aliquid pati non est potentia, sed defectus potentiæ: unde rectè dixit S. Aug. lib. 5. de Civit. cap. 10. *Omnipotens est Deus, faciendo, quicquid vult; non patiendo quod non vult.*

Posse item peccare non est argumentum potentiæ, sed potiùs infirmatis. Rectè enim Petrus Damian. opusc. 36. de Omnipotentia Dei c. 10 *Quod malum est* (inquit) *potiùs nihil debet dici, quàm aliquid; atq; ideo nihil præjudicat si dicamus Deum omnia posse, licèt mala non possit: cùm mala non intrà omnia, sed potiùs extra omnia debeant supputari.*

Denique, quòd Deus non possit id, quod semel factum est, infectum reddere, non ex imbecillitate provenit, sed potiùs ex divinæ veritatis perfectione: ut enim rectè dixit S. Aug. lib. 26. contr. Faust. Manich. cap. 5. *Quisquis dicit: Si omnipotens est Deus faciat, ut, quæ facta sunt, facta non fuerint: non videt hoc se dicere: Si omnipotens est, faciat, ut ea, quæ vera sunt, eo ipso, quo vera sunt, falsa sint.* Inde patet, cur communiter Theologi dicant Deum illa non posse, quæ involuunt contradictionem.

SECTIO V.

An, & quâ ratione in divina voluntate amor, odium, misericordia, justitia & similes affectus reperiantur.

Certum est hos & similes affectus, si considerentur, prout secum inferunt aliquam immutationem sive

cor-

corporalem sine spiritualem, nullomodo in divina voluntate reperiri, cùm sit omnis prorsus immutationis expers, ut ex antedictis constat. Quæstio igitur proposita de iis intelligenda est, prout habent simpliciter rationem actus, sine ulla imperfectione adjuncta. Et in hoc sensu

Dicendum est 1. in divina voluntate esse verum amorem, non tantùm erga se, sed etiam erga creaturas. Hoc patet ex iis, quæ dicta sunt sectione secundâ; & confirmari potest, quantum spectat ad amorem, quem Deus habet erga creaturas, ex eo quòd, quidquid entitatis & bonitatis habent creaturæ, id totum habent, quia Deus vult ea habere; amare autem aliquem nihil est aliud quàm ei bonum velle. Ita S. Thomas 1. p q. 20. art. 2. Ubi rectè observat differentiam amoris divini & humani: homo enim supponit in objecto amato bonitatem; at verò Deus amando infundit bonitatem, atque adeò facit id, quod amat, bonum ac proinde amabile.

Dicendum 2. Deum non æqualiter omnes creaturas diligere: certum est enim, ut docet S. Thom. suprà art. 4. meliores semper magis amari à Deo quatenus meliores; eò enim meliores sunt, quò majus bonum à divina voluntate accipiunt; majus autem bonum à Deo accipere est magis ab eo amari. Est autem notanda doctrina S. Doctoris in responsione ad tertium, ubi docet præsumptuosum esse, velle dijudicare, an aliquis sanctorum sit altero sanctior & Deó charior; nam ut dicitur Proverb. 16. *Spirituum ponderator est Dominus.*

Sicut autem amor, sic etiam contrariam ob causam in divina voluntate reperitur odium, tam respectu peccati, quàm peccatoris, quatenus peccator est, Sap. 14. *Similiter odio sunt Deo, impius & impietas ejus.* Et hoc satis manifestè constat ex eo, quòd Deus peccatoribus vult malum vindictæ ac pœnæ æternæ; est autem proprius odii actus velle malum, sicut amoris velle bonum.

Dicendum 3 in Deo esse justitiam. Patet ex innumeris scripturæ locis: Psal. 118. *Iustitia tua, justitia in æternum.* Rom. 1. *Iustitia Dei in eo revelatur ex fide.* cùm autem du-

plex

plex sit justitia, commutativa & distributiva; prior, quæ consistit in eo, ut tantum reddatur, quantum acceptum fuerit, non est propriè in Deo, ut rectè docet S.Thom. quæst.21.art.1. juxta illud ad Rom.11. *Quis prior dedit ei, & retribuetur ei?* nihil enim à nobis Deus accipere potest, quin prius illud ipse nobis dederit: unde cum maxima ratione Conc. Trident. sess.6.cap.16. sic loquitur: *Absit, ut Christianus homo in seipso vel confidat, vel glorietur, & non in Domino: cujus tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona.*

Posterior verò justitia, quæ consistit in distributione bonorum communium juxta proportionem meritorum cujusque, si strictè sumatur, non est etiam propriè in Deo; quia nullum creaturæ meritum omnia Dei dona præcedere potest; cùm omne meritum ab aliquo gratuito Dei dono, hoc est ab ejus gratia, initium sumat, ut supponimus ex tractatu de gratia. Deinde quia Deus erga creaturas nullius rei debitor est.

Quare dicere debemus justitiam in Deo reperiri modo longè perfectiori, & eminentiori, considerando illam, prout abstrahit ab omnibus humanæ justitiæ conditionibus, quæ Deo minimè conveniunt, & dicit aliquam in Deo perfectionem, quæ secundùm nostrum concipiendi modum voluntatem ejus dirigit, tum in distributione præmiorum supposito creaturæ per ipsius Dei gratiam merito, tum in inflictione pœnarum supposito ejusdem creaturæ per propriam voluntatem peccato.

Dicendum 4. in Deo esse misericordiam. Hoc patet similiter ex scripturis, quæ ubique divinam prædicant misericordiam: Ps.88. *Misericordias Domini in æternum cantabo*; Tren.3. *Misericordiæ Domini, quia non sumus consumpti.* Et hæc propriè in Deo invenitur, ut docet S. Thom. suprà a.3. non quidem secundùm passionis affectum, sed secundum effectum: unde S. Anselm. in prosol. cap.10. *Misericors es, non quia tu sentis affectum, sed quia nos sentimus effectum.*

Observat autem rectè S. Doctor sup. art.4. in omnibus

Dei

Dei operibus misericordiam ejus, & justitiam simul inveniri: unde dicit in respons. ad 1. etiam in damnatione reperiri aliquam Dei misericordiam, non quidem totaliter relaxantem, sed aliqualiter sublevantem; hoc est quòd, cùm Deus justè possit acerbioribus adhuc pœnis eos affligere, id tamen ex misericordia non facit, sed eos semper citra condignum punit.

SECTIO VI.

An sit in Deo providentia, & ad quæ se extendat.

NOmine providentiæ intelligimus hîc actum aliquem tum intellectus, tum voluntatis Dei, quo ipse ordinat & dirigit res creatas in suos fines particulares, ac præsertim in finem omnium ultimum, qui est ipse Deus.

Hoc supposito dicendum est 1. in Deo esse providentiam respectu omnium rerum creatarum. Est de fide & probari potest ex pluribus scripturæ locis. Sap. 8. *Attingit à fine ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter*: & cap. 14. *Tua, Pater providentia gubernat.* S. Matth. 6. *Respicite volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater vester cœlestis pascit illa. Considerate lilia agri*, &c.

Probatur 2. ex S. Cypriano lib. de Idolorum vanitate: *Mundi unus est rector, qui universa, quæcumque sunt, verbo jubet, ratione dispensat, virtute consummat*: & ex S. Damasc lib. 1. de Fide cap. 2. *Quòd Deus bonus sit, justus, rerum omnium conditarum architectus; quòd vim omnem imperiumque habeat, omnia inspectet, omnibus prospiciat, omnia in potestate habeat; hæc, inquam, omnia scimus & confitemur.*

Probatur 3. ratione, quâ utitur S Thom. 1. p q. 22. a. 2. quia, cùm Deus sit causa efficiens prima & perfectissima omnium rerum, quæ ab illa pendent, non tantùm in fieri, sed etiam in conservari, hoc est, quòd creaturæ omnes indigeant, non tantùm ut initium sui esse à Deo accipiant,

ant, sed etiam ejusdem conservationem & perfectionem; hinc sequitur ad illum etiam pertinere res omnes, quas creavit, in suos fines dirigere; cùm inde potissimùm earum & conservatio & perfectio pendeat.

Tertullianus in libello de animæ testimonio, hanc veritatem manifestam esse dicit ex communi consensu omnium gentium & nationum, inter quas nulla fuit adeò barbara, quæ non senserit esse aliquod numen supremum, quod res humanas cognoscat & gubernet, & ad quod in periculis & afflictionibus sit confugiendum, & à quo præmia pro rectè factis, supplicia pro sceleribus sint expectanda.

Dicendum 2. providentiam divinam ad omnes prorsus res creatas etiam minimas se extendere. Est de Fide, & probatur 1. ex scriptura: Sap. 6. *Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus.* S. Luc. 12. *Nonne quinque passeres væneunt dipondio, & unus ex illis non est in oblivione coram Deo? Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt.*

Probatur 2. ex S. Iren. lib. 2. cap. 4. *Nihil omnino eorum, quæ facta sunt, & quæ fiunt vel fient, Deum fugit; sed per illius providentiam unumquodque & habitum, & ordinem, & numerum, & quantitatem accipit propriam.* Et S. Hieron. Epist. 3. *Creatorem non tantùm in cœlo miramur & terra, Sole & Oceano elephantibus, camelis, &c. sed in minutis quoque animalibus, formica, culice, muscis, vermiculis, & istiusmodi, quorum magis scimus corpora quàm nomina, eamdemque in cunctis veneramur solertiam.* Videndus S. Ambr. lib. 1. de officiis cap. 13. 14. & 15. S. Greg. lib. 4. mor. cap. 16. S. Aug. lib. 5. de Genesi ad litteram cap. 21. & alii.

Verùm contra hanc de providentia divina doctrinam duæ potissimùm fieri solent objectiones.

Prima est, quòd non videatur decere Dei majestatem, ut ejus providentia minimis rebus se immisceat, juxta illud Apostoli 1. Cor. cap. 9. *Nunquid de bobus cura est Deo?*

Secunda, quòd si Deus res humanas regeret & gubernaret,

naret, multi in ejus gubernatione & regimine defectus reperirentur; cùm boni & justi variis plerumque conflictentur adversis, mali è contra & peccatores bonis ac voluptatibus affluant.

Ad primam respondetur cum S. Ambr. lib. 1. de officiis, *Si non est injuria & probrum Dei minutissimas quasq; res fecisse, multò minùs probrum illius esse, eas factas regere.* Apostolus autem loco citato non omnino negat Deo curam esse de animantibus rationis expertibus, sed non talem nec tam specialem quam de hominibus, ac præsertim de iis qui se totus ejus obsequio & cultui mancipant, de quibus illic loquitur.

Ad secundam verò dicendum est, Deum cum summa sapientia permittere, imò velle, ut in hac vita interdum justi affligantur, mali verò prosperè agant: cùm enim nulli adeò mali sint, quin aliquando boni aliquid agant; Deus illos in peccatis morituros ob idque damnandos prævidens, illorum opera utcunque bona, prosperitate aliquâ temporali præmiatur. Justos autem afflictionibus variis exerceri vult, tum ad probandam eorum fidem, tum ad pleniorem pro peccatis satisfactionem, tum etiam ad meritorum cumulum agendum: quare optimè S. Aug. in Enchir. cap. 11. *Deus, cùm summè bonus sit, nullo modo sineret mali aliquid esse in operibus suis, nisi usque adeò esset omnipotens & bonus. ut etiam de malo benefaceret.*

CAPUT V.

De prædestinatione.

Quod olim Ezechieli Prophetæ, hoc cuilibet catholico in omnibus fidei mysteriis, sed præsertim in illis, quæ divinæ prædestinationis arcana spectant, humiliter profitendum est; hujus torrentis aquas ita profundas & altas esse, ut transuadari omnino non possint;

possint: unde meritò exclamat Apost. Rom. 11. *O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei: quàm incomprehensibilia sunt judicia ejus, &c.* Ideo juxta consilium ejusdem Apost. 2. Cor. 10. nosmetipsos in nobis metientes, in hoc prædestinationis negotio procedemus secundùm mensuram regulæ, quâ mensus est nobis Deus; id est, earum præsertim veritatum notitiam hîc inquiremus, quas Deus ipse revelare, & per Ecclesiam proponere voluit; cætera omnia ejus inscrutabili sapientiæ, & incomprehensibilibus judiciis relinquentes, memores illius effati à Salomone prolati Prov. 25. *Qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloria.*

SECTIO I.

Quid prædestinationis, quid item reprobationis nomine debeat intelligi.

PRædestinatio, si vim nominis spectes, idem est, ac præcedens destinatio; destinare autem est, vel aliquid omnino apud se statuere, vel (ut dicit S. Thom. 1 p. q. 23. a. 1) aliquid ad finem designare aut transmittere. Hujus autem vocis sic intellectæ apud SS. Patres duplex acceptio invenitur; una lata & minùs propria, pro ordinatione rationalis creaturæ factâ à Deo in quemlibet finem, sive in beatitudinem, sive in damnationem; quo sensu dicit S. Aug. lib. 15. de civit. cap. 1. civitatem Dei esse prædestinatam ad gloriam, civitatem verò diaboli ad ignem æternum esse prædestinatam. Altera stricta & propria, pro sola ordinatione rationalis creaturæ ad beatitudinem & vitam æternam; & eo sensu communiter tum in scripturis tum apud SS. Patres sumi solet, ut ex dicendis patebit. Cùm autem hæc divina ordinatio sit ab æterno, ac proinde omne tempus præcedat, ideo præordinatio & prædestinatio dicitur, ita ut particula (præ) nihil aliud significet quàm antecessionem durationis seu æternitatis

ad

ad tempus, ut docet Alensis 1.part. quæst. 28 memb. 8. Gamachæus in 1.part.quæst.23 cap.1. Isambertus ad eamdem quæst.disp.1.art.1.& alii communiter: unde dicit eo sensu Apost.Ephes.1.*Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem*: & Rom.8 *Quos præscivit, & prædestinavit*; ubi simul jungit, & in eodem sensu accipit præscientiam & prædestinationem;est autem evidens particulam (præ) in verbo(præscivit) significare tantùm antecessionem ipsius scientiæ divinæ secundùm durationem, id est Deum scire res, antequam existant; unde sequitur particulam illam in voce prædestinationis eodem modo esse accipiendam. Et sic dicendum est, quòd prædestinatio nihil est aliud, quàm æterna & omne tempus præcedens destinatio, quâ Deus ante mundi constitutionem creaturas aliquas ad gloriam & beatitudinem cœlestem elegit & destinavit.

Quæres, an prædestinatio sit propriè actus intellectus, an voluntatis Dei? Respondetur esse utriusque intellectus quidem, cùm in scriptura explicetur terminis significantibus actum intellectus,ut Rom. 11. *Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit*,id est,quam prædestinavit, ut explicat S.Aug.lib.de bono persev.cap.18. Voluntatis autem,cùm in eadem scriptura sæpe vocetur electio, propositum,beneplacitum,*&c.*ut Rom. 8.Ephes.1. & aliis in locis.Et hunc utrumqne actum conjungit S. August.lib. de bono persev.cap.14.cùm dicit, quòd prædestinatio *est præscientia & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur,quicunque liberantur*: præscientia siquidem ad intellectum divinum propriè spectat;præparatio verò beneficiorum ad voluntatem,cùm sit actus amoris & benevolentiæ.

Ex his autem verbis S.Aug. colligitur ad completam rationem prædestinationis,prout ab illo & aliis SS. Patribus sumitur,debere per eam intelligi, non tantùm electionem & destinationem ad gloriam & beatitudinem, sed etiam præparationem omnium mediorum ad illam consequendam, propositumque ac voluntatem media illa tribuendi; ita ut prædestinatio non tantùm respiciat

gloriam conferendam, sed etiam simul omnia gratiæ dona, quibus ad illam gloriam homines perducuntur.

Quòd autem spectat ad Reprobationem, dicendum est, per illam nihil aliud intelligi, quàm actum illum tum intellectus tum voluntatis Dei, quo ab æterno præscivit aliquos gratiæ suæ donis malè usuros, & in peccata mortalia lapsuros in iisque morituros; & propterea decrevit eos à gloria excludere, ac secundùm peccatorum meritum damnationis æternæ pœnas infligere. Quomodo autem ista debeant intelligi, & quâ ratione prædestinatio ac reprobatio inter se differant, evidens fiet ex dicendis.

SECTIO II.

Quid fides catholica de prædestinatione & reprobatione credendum proponat.

PRæcipuas hîc veritates circa prædestinationem & reprobationem fide catholicâ credendas, cum erroribus oppositis ab Ecclesia proscriptis & damnatis breviter proponemus; reliqua verò, quæ ad eamdem materiam spectant, in sequentibus sectionibus explicabimus.

Dicendum igitur 1. fide catholicâ credendum esse, in Deo prædestinationem ac reprobationem verè reperiri; seu Deum aliquos de facto prædestinâsse, alios verò reprobâsse. Hæc veritas expresè habetur in scripturis: Ephes. 1. *Prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum*: in eodem capite. *In quo etiam & nos sorte vocati sumus, prædestinati secundùm propositum ejus, qui operatur omnia secundùm consilium voluntatis suæ*: Sap. 9. *Noli me reprobare à pueris tuis*: Hebr 12. *Esau reprobatus est: non enim invenit pœnitentiæ locum.*

Eadem veritas etiam asseritur à SS. Patribus, præsertimque à S. Aug in toto lib. de prædestinatione sanctorum & alibi passim.

Ratio etiam suffragatur; quia cum fide divina certum sit, quosdam homines æternam salutem per Christi gratiam

tiam consequi, certum etiam esse debet Deum ijs gratiam & gloriam illam ab æterno præparâsse; cùm Deus nihil in tempore faciat, quod ab æterno facere non decreverit: è contrà cùm certum sit multos huic gratiæ deesse, idaoque gloriam illam non consequi, certum est etiam Deum ob peccata illorum prævisa decrevisse ab æterno eos à gloria excludere.

Dicendum 2. fide catholicâ credendum esse, ex parte prædestinati nullam omnino dari causam prædestinationis, si sumatur prædestinatio, prout comprehendit non tantùm electionem ad gloriam, sed etiam præparationem omnium gratiarum, seu decretum conferendi omnia gratiæ auxilia, ac proinde etiam primam gratiam, quâ Deus ipsum prædestinatum prævenire & excitare decrevit.

Huic veritati oppositi sunt varij errores: 1. fuit Origenis lib. 1. Periarchon c. 8, qui asseruit, Deum ad prædestinationis gratiam homini conferendam moveri propter bona opera quæ anima antequam ejus corpori uniretur, exercuit; existimabat enim animas omnes ante hunc mundum corporeum simul fuisse creatas.

Hunc errorem refellit S. Thomas quæst 23. art. 5 authoritate Apost. ad Rom. 9. ubi Jacob electum & Esau reprobatum dicit, *cùm nondum nati fuissent aut aliquid boni aut mali egissent*. Quòd autem dicit animas ante mundum corporeum fuisse creatas, hoc ab Ecclesia damnatum fuit in Conc. Lateranensi sub Innocentio III. sess. 8.

Secundus error fuit Pelagianorum, qui asserebant, hominem operibus bonis per solas naturales arbitrij sui vires factis, gratiam prædestinationis posse promereri. Hanc illorum hæreticorum sententiam explicat S. Aug. lib. de prædestin. Sanctorum cap. 18. his verbis: *Præsciebat Deus (ait Pelagianus) qui futuri essent sancti & immaculati per liberæ voluntatis arbitriũ; & ideo eos omnes ante mundi cõstitutionẽ in ipsa sua præscientia, quia tales futuros esse præscivit, elegit.* Et quãvis interdũ Pelagius ut veritati fucũ faceret, & Ecclesiæ damnationem effugeret, verbis magnificis

gnificis gratiam commendaverit; nunquam tamen ex animo pristinum errorem retractavit, sed illum varijs verborum involucris obtegere semper conatus est, ut patet ex S. Aug. toto fere lib. de gratia Christi, ac præsertim ex cap. 3. 4. 6. 7. 9. 41. & 42. quod in tractatu de gratia fusiùs explicabitur; ubi ostendetur hunc errorem à summis Pontificibus Innocentio, Zosimo, & Cœlestino, & à Conc. Milevitano, Carthaginensi & alijs damnatum fuisse. Ejus certè falsitas manifestè revinciturab eodem S. Aug. lib. cit. de prædest. Sanct. cap. 18. ex illis Apost. verbis ad Ephes. 1. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati*; ex quibus sic cōcludit: *Nō ergo quia futuri eramus, sed ut essemus sancti; ideo quippe tales eramus futuri quia elegit ipse prædestinans, ut tales per gratiā ejus essemus.*

Erroris Pelagianorum affinis fuit error Semipelagianorum & Massiliensium, qui, licèt faterentur nos sine Christi gratia non posse salutem æternam consequi (in quo à Pelagianis dissidebant) existimabant tamen Deum hanc nobis conferre gratiam ab æterno decrevisse, intuitu & occasione alicujus boni operis vel saltem alicujus boni desiderij seu conatus nostræ voluntatis, per naturæ vires eliciti; unde Cassianus hujus sententiæ præcipuus assertor lib. 2. de institutis renunciantium cap. 14. dicebat, *Dei misericordiam præstò esse occasione tantummodo bonæ voluntatis à nobis oblatæ* (& collatione 13. cap. 13.) *Ob id solùm Deum exigere, vel expectare ad suam gratiam tribuendam quosdam bonæ voluntatis conatus, ne penitùs dormientibus, aut inerti otio dissolutis sua videatur dona conferre.*

Refellitur hic error, & simul nostræ fidei veritas probatur 1. authoritate scripturæ: 2. ad Timoth. cap. 1. *Vocavit nos vocatione suâ sanctâ, non secundùm opera nostra, sed secundùm propositum suum*: 1. Cor. 4. *Quis te discernit? Quid autem habet, quod non accepisti?* 2. ad Cor 3. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.*

Probatur 2. authoritate conc. Arausicani 2. canone 2. in quo anathema profertur in eos, qui dixerint *Deum expe-*

ctare

ctare nostram voluntatẽ, quâ velimus à peccato purgari, non autem per Spiritus Sancti inspirationem fieri, ut etiam purgari velimus : & can.25. *Hoc etiam profitemur quòd in omni opere bono nos non incipimus, & postea per misericordiamDei adjuvamur; sed ipse nobis nullis præcedentibus meritis fidem & amorẽ sui inspirat.* Ex quibus conc.& scripturæ verbis cùm constet nos primam gratiã promereri non posse; constat etiam prædestinationem, prout illam primam gratiam complectitur, ex nostris meritis nusquam provenire.

Probatur 3. exeo, quòd prædestinatio parvulorum, qui ab hac vita statim post susceptum baptismum rapiuntur, ex pura Dei misericordia pendet, non verò ex ullis eorum meritis: neque enim audiendi sunt illi, quorum meminit S. Aug. in lib. de prædest. Sanctorum cap.12. qui dicebant, parvulos illos à Deo fuisse prædestinatos propter opera bona, quæ facturos illos, si diutiùs vixissent, ipse prævideat: ut enim rectè docet S. Aug. loco cit. omnes homines à Christo judicandi sunt (ut ait Apost. 2. Cor. 5 *Secundùm propria corporis*, id est, prout in hac vita corporali se gesserint. Et præterea, si ita esset, ut illi dicebant, parum prodesset justo rapi, antequam malitia immutaret intellectum ejus, ut dicitur Sap.4. & è contrà multùm profuisset Tyrijs & Sidonijs fuisse in Christum credituros, si ejus signa vidissent: siquidem isti ob illam fidem & pœnitentiam prævisam, quamvis actu non extiterit, præmium à Deo accipere meruissent; ille è contrà inconstantiæ ac mutabilitatis illius suæ à Deo prævisæ, quamvis eam actu non habuerit, pœnas luere debuisset: quod utrumque à veritate & ratione alienum est.

Confirmatur ab exemplo Christi, qui, sicut est caput, ita etiam est omnium prædestinatorum exemplar, quos (ut ait Apost Rom.8) ipse Deus *prædestinavit conformes fieri imaginis Filij sui*: sicut enim Christus ut homo, prædestinatus est nullis præcedentibus meritis, ut per unionẽ hypostaticam cum Verbo esset filius Dei naturalis; ita etiam nos sine ullis præcedentibus meritis prædestinamur, ut simus filij Dei adoptivi per gratiam. Hanc rationem e-

leganter tractat S. August. lib. de bono persev. capite ultimo & alijs in locis.

Dicendum 3. fide catholicâ credendum esse neminem à Deo reprobari, & ad pœnam æternam damnationis deputari nisi ratione prævisorum demeritorum. Huic veritati oppositus est error Calvini, qui lib.3. Instit. cap.21. parag.5. post antiquiores quosdam hæreticos (quos refert & refutat VValdensis lib.1. doctrin. fidei) asseruit Deum ante prævisionem cujuscunque peccati non tantùm exclusisse aliquos à cœlesti gloria, sed etiam efficaci voluntate eos ad pœnam æternam deputâsse; unde capite 23. parag. 9. ait Deum, ut ipsi reprobi efficaciter ad hunc finem à se intentum perveniant, non tantùm eos gratijs ad salutem necessarijs privare, sed etiam injicere ijs peccandi necessitatem, quam evadere non possint.

Hæc blasphemia refellitur, & veritas nostræ fidei probatur 1. Authoritate scripturæ varijs in locis, in quibus testatur Deus se nolle, ut ullus pereat, sed ut omnes peccatores ad pœnitentiam convertantur, & sic vitam æternam consequantur. Ezech.18. *Numquid voluntatis meæ est mors impii, dicit Dominus Deus, & non ut convertatur à vijs suis, & vivat?* & cap. 33. *Vivo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortem impij sed ut convertatur impius à via sua, & vivat.* S. Matth.18. *Non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in cœlis est, ut pereat unus de pusillis istis.* 2. Petri 3. *Dominus patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti.*

Probatur 2. ex Conc. Arausicano 2. can.25. & Trident. Sess.6. can.17. in quibus anathema dicitur ijs qui asseruerint aliquos divinâ potestate ad malum esse prædestinatos: item ex Conc. Valentino c.3. ubi dicitur, *in electione salvandorum, misericordiam prævenire; in damnatione autē periturorum, meritum malum præcedere justum judicium.*

Probatur 3. authoritatē S. Aug. lib. 3. cont. Julianum cap.18. *Bonus est Deus* (inquit) *justus est Deus: potest aliquos sine bonis meritis liberare, quia bonus est; non potest quemquā sine malis meritis damnare, quia justus est*; & S. Prosp. lib.1. respons.

respons. ad capit. Gallorum ad capit. 7. ubi sic loquitur: *Gratia Dei non priùs eos* (reprobos scilicet) *deseruit, quàm ab eis desereretur; & quia nos ipsos voluntariâ defectione illos non facturos prævidit, ideo in prædestinationis electione habuit.*

Probatur 4, ratione: quia sicut pœna necessariò peccatum præsupponit, cùm sit illius punitio: ita destinatio ad pœnam præsupponit etiam peccatum in eo, qui ad illam destinatur, & peccati cognitionem in eo, qui destinat; alìas judicium ejus nec justum nec determinatum esse posset; cum nec causam legitimam puniendi haberet, ubi nullum esset peccatum; nec rationem ullam determinandi pœnam ad certum gradum intensionis vel extensionis, cùm hoc ex cognitione gravitatis aut levitatis peccati pendeat: pro mensura enim delicti, debet esse plagarum modus.

Confirmatur ex eo, quòd ob eamdem causam Deus ab æterno damnationis pœnas reprobis infligere decrevit, ob quam re ipsâ eas inflicturus est: atqui ob reproborum peccata eas inflicturus est, ut testatur ipsemet Christus Dominus S. Matth. 25. *Discedite à me maledicti in ignem æternum*, &c. *esurivi enim, & non dedistis mihi manducare*. &c.

Quæres, quid de reprobatione parvulorum sine baptismi susceptione morientium sentiendum sit? Respondetur breviter reprobationis positivæ, quâ excluduntur à gloria, & destinantur ad pœnam damni (neque enim, ut docet S. Thom. originali peccato debetur ulla pœna sensus 3. p. q. 1. a. 4. ad 2. & 2. sent. dist. 33. q. 2. a. 2.) semper dari causam ex parte parvulorum ipsorum, scilicet peccatum originale, in quo concipiuntur, quod eos formaliter tali reprobatione dignos efficit.

SECTIO III.

An prædestinatio ad gloriam sit ante vel post prævisa merita.

SUmitur hîc nomen prædestinationis, non prout comprehendit præparationem mediorum seu gratiarum ad salutem æternam consequendam, sed prout significat tantùm electionem ad gloriam; & in eo sensu quæritur, an Deus omnes salvandos ita prædestinaverit, ut eos absolutâ & efficaci voluntate elegerit ad gloriam certumque gloriæ gradum, priusquam secundùm nostrum concipiendi modum ulla eorum merita prævideritan è contrà electio illa efficax ad gloriam facta sit propter prævisa bona illorum opera, & finalem in gratia perseverantiam.

Duæ sunt super hac quæstione oppositæ Theologorum sententiæ: 1. est eorum, qui existimant electionem salvandorum ad gloriam, à Deo factam esse absolutâ & efficaci voluntate ante ulla prævisa eorum merita; & virtute illius electionis, à Deo præparata & decreta esse omnia illa gratiæ supernaturalis auxilia, quibus electi ad opera bona illius gloriæ de condigno meritoria efficaciter excicarentur & adjuvarentur. Ita Scotus in 1 dist. 41. quæst. 1. Sotus in cap. 9. ep. ad Rom. Bellarm. lib. 2. de grat. & libero arb. cap. 15. Suar. lib. 3. de aux. cap. 16 & plures alii.

Probatur hæc sententia ab illis. 1. ex scriptura, quæ aliquibus in locis videtur significare Deum gratuitò ex mera benevolentia prædestinâsse ad gloriam, ut S. Luc. 12. *Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnum.* Rom. 6. *Gratia Dei, vita æterna.* Act. 13. *Crediderunt, quotquat erant præordinati ad vitam*: Rom. 8. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundùm propositum vocati sunt sancti. Nam, quos præscivit & prædestinavit,* &c.

Secundò authoritate S. Aug. quem illi authores maximè pro sua sententia stare contendunt, cujus hic citationes

nes ab illis factas recensere (cùm in eorum scriptis videri possint) minimè necessarium existimavimus.

Tertiò ratione; quia Deus ordinatissimè in suis consilijs & decretis procedit; ergo priùs intendit finem quàm media: atqui gloria se habet per modum finis, merita autem & bono opera sunt media ad illam: ergò priùs intendit absolutè illam gloriam electis conferendam, tum ijs postea de medijs ad illam consequendam per gratiæ suæ auxilia providere decernit.

Secunda sententia, est eorum, qui existimant electionem absolutam & efficacem prædestinatorum ad gloriam factam non esse nisi post prævisionem meritorum, ac finalis in gratia perseverantiæ. Huic sententiæ subscribunt Alexander Alensis 1. part. quæst. 28. num. 3. art. 3. S. Bonavent in 1. distinct. 41. quæst. 2. num. 15. & plurimi alij celeberrimi Doctores tam veteres quàm recentiores, quos citat & sequitur Lessius in opusc. de prædestinatione & reprobatione sect. 2. quibus addere possumus Philippum Gamachæum in 1. part. S. Thomæ quæst. 23. cap. 6. & Nic. Isambertum ad eamdem quæstionem disp. 4. art. 2.

Probatur ab illis authoribus hæc sententia 1. ex scriptura. Matth. 20. ubi Christus dicit: *Sedere ad dexteram meā vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo*, quibus verbis (ut SS Patres docent) Christus innuit non favori & gratiæ, sed laboribus & meritis paratam esse sessionem in regno suo. ita hunc locum explicant S. Epiph. hæresi 69. S. Cyr. lib. 10. thesauri cap. 16. & Hieron. lib. cont. Jovinianum, ubi ait ideo Christum Dominum ibi dicere (non est meum dare vobis) ut noverit unusquisque mansionem sibi in cœlo, non ex sola Christi largitate, sed etiam ex proprijs operibus esse præparandam. Item S. Matth. 25. *Venite benedicti*, &c. *possidete paratum vobis regnum*, &c. *esurivi enim &c.* quibus verbis apertè insinuatur regnum cœlorum ab æterno esse justis præparatum ob prævisa eorum bona opera; quod patet tum ex particula causali (enim) tum ex eo, quod similiter

dicitur reprobis: *Discedite à me maledicti in ignem æternū, qui paratus est diabolo &c.* Atqui hic ignis non est paratus diabolo, nisi ob prævisa ejus demerita: ergo nec regnum est justis præparatum, nisi ob prævisa eorum merita.

Probatur 2. ex S. Hieron epist. ad Hedibiam quæst. 10. *Deus,* inquit, *vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam suam, non irrationabiliter salvat & absque veritate, sed caussis præcedentibus; quia alij non susceperunt filium Dei, alij autem recipere suâ sponte voluerunt; ex quo ostenditur non gentes eligi sed hominum voluntates.* S. Ambr. lib. 5. de Fide cap. 3. *Quorum merita præscivit, eorum præmia prædestinavit.* S. etiam Aug. licèt contrariæ sententiæ aliquibus in locis favere videatur in aliis tamen satis apertè asserit electionem ad gloriam supponere bona opera & merita electorum, ut lib. 1. ad Simp. quæst. 2. *Non præcedit electio justificationem, sed electionem justificatio, nemo enim eligitur, nisi jam distans ab illo, qui rejicitur;* & Serm. 7. de verbis Domini paulò post medium. *Quos voluit, hos Deus elegit; elegit autem (sicut dicit Apostolus) & secundùm suam gratiam & secundùm illorum justitiam.*

His SS. Patribus meritò adjungi potest beatæ memoriæ Franciscus Salesius olim Gebennensium Episcopus, qui in opusculo de amore Dei lib. 3. cap. 5. id expressè docet, & probat ex verbis cujusdam Collectæ, in qua Ecclesia Deum alloquens dicit, illum *misereri omnium, quos suos fide & opere futuros esse prænoscit;* quibus verbis (ut ille dicit) fatetur Ecclesia gloriam ijs esse destinatam, quos divina sapientia prævidit gratiæ suæ vocationi obtemperaturos, & per illam ad fidem vivam, quæ per charitatem operatur, esse perventuros.

Probatur 3. ratione: quia si Deus ab æterno ante ulla prævisa merita aliquos efficaciter ad gloriam prædestinavit, sequitur eos, qui sic prædestinati non sunt, esse absolutè & ante ulla prævisa demerita à gloria exclusos, ac proinde reprobatos ac damnatos; cùm reprobatio & damnatio in exclusione à gloria propriè consistat: quod tamen dici non debet, & à divina bonitate maximè ali-

enum

enum est. Neque dicas non excludi positivè, sed tantùm negativè; quia quoad effectum nihil interest, cùm æquè certò & infallibiliter exclusio negativa atque positiva suum effectum consequatur. Neque item dicas, hanc exclusionem non esse factam nisi post prævisum peccatum originale, Deumque posse justè à gloria sua tali peccato infectos excludere; quia, etsi per justitiam possit, tamen id per misericordiam non fecisse, sed è contrà omnium salutem voluntate antecedenti velle, & copiosam pro omnibus redemptionem dedisse multis in locis scriptura testatur, ut patebit ex dicendis in tractatu de Incarnatione & de Gratia.

SECTIO IV.

Quid super quæstione in sectione præcedenti proposita sentiendum videatur.

UT in quæstione difficili & obscura lucem aliquam afferamus, neque tamen limites nobis propositos excedamus, tria hic breviter pro illius resolutione dicenda sunt.

Primum est, nihil adhuc ab Ecclesia definitum esse super illa quæstione ac proinde liberum esse unicuique illud tenere, quod sibi probabilius videbitur: & quamvis (ut sincere loquamur) verum sit S. Augustinum magis propendere in eam sententiam, quæ dicit electionem ad gloriam factam esse ante prævisa merita; ejus tamen authoritas, licèt maximi facienda, nullam secum fidei obligationem invehit, ut satis evidens est; tum ex eo, quòd tot maximi nominis Doctores & maximè catholici, qui sectione præcedenti citati sunt, non solùm ab hac sed & ab aliis plurimis S. Augustini sententiis apertè dissidebant; tum etiam ex iis, quæ idem S. Augustinus pro singulari sua & prorsus admirabili modestia & humilitate de seipso ac scriptis suis dixit variis in locis, & præsertim epist. 7, ad Marcellinum, & in prologo suarum Retractationum;

tionum: quamdiu enim ſuper aliqua quæſtione nihil ab Eccleſia definitum eſt, unicuique ſine cujuſquam præjudicio in ſuo ſenſu abundare permiſſum eſt.

Secundum eſt, quòd licet utraque non ſolùm ſit pietati conſentanea, ſed & plurimis tum rationibus tum authoritatibus fulciatur; illam tamen, quæ aſſerit electionem abſolutam & efficacem ad gloriam non niſi ratione præviſorum meritorum à Deo factam eſſe, videri longè probabiliorē: quod conſtare poteſt tum ex authoritatibus &rationibus in ejus probationem adductis, tum etiam ex refutatione eorum, quæ pro ſententia oppoſita allata ſunt.

Ad primum enim locum ſcripturæ reſpondendum eſt, Chriſtum Dominum loqui de complacentia dandi regnū, non abſoluta, ſed conditionata; ſicut & promiſſio dandi ejuſdem regni non abſoluta ſed conditionata eſt, ut expreſsè definivit Concilium Trident. ſeſſ.6. can.20.

Ad ſecundum, vitam æternam dici ab Apoſtolo gratiam Dei, non quia gratis abſolutè decreta ſit, ſed quia per gratiam Dei obtinenda ſit; & præterea quia, cùm talis & tanta ſit, tamen pro valdè exiguis operibus ex gratuito Dei beneplacito ſit tanquam merces conſtituta.

Ad tertium, dicendum eſt præordinationem illam intelligendam eſſe, non ad gloriam ſed ad fidem & juſtificationem, *juſtus* enim (ut ait Apoſtolus Rom.1.) *ex fide vivit; & cùm averterit ſe impius ab impietate ſua,* &c. *ipſe animam ſuam vivificabit*, ut ait Propheta Ezech.18. ac proinde rectè per præordinatos ad vitam intelligere poſſumus præordinatos ad fidem & ad juſtificationem.

Ad quartum, verum eſſe eos, qui à Deo per gratiam vocantur, ut ex peccatoribus fiant juſti & ſancti, vocari ad illam gratiam non ex meritis, ſed ex gratuito Dei propoſito, ut ex antedictis patet. Verba autem, quæ ſequuntur (*quos præſcivit & prædeſtinavit*) ſic intelligenda eſſe, quos præſcivit per vocationem gratiæ ſuæ, fidem & charitatem habituros, eos prædeſtinavit, ut eſſent conformes Filio ſuo, itaque ſicut Filio tribulationes cooperatæ ſunt in bonum, ita & illis cooperabuntur. Ita S.Cyrill. apud

apud Oecumenium in hunc locum; S. Amb. lib.5. de fide cap.3. S.Chrysost. hom.15. in epist.ad Rom. & alij.

Ad rationem denique respondetur, Deum intendere gloriæ collationem non simpliciter, nec tanquam purum & gratuitum donum, sed tanquam mercedem & præmium bonorum operum & meritorum, ut manifeste testatur scriptura, quæ varijs in locis sub nomine mercedis gloriã æternam designat: unde sequitur, quòd Deus nullum ad eam ab æterno efficaciter elegerit: nisi quē bonis operibus & finali perseverantiâ illam promeriturum esse prævidit.

Tertium denique est, hanc secundam sententiam, quam probabiliorem esse diximus, nullo modo derogare (quod aliqui sine ratione inficiantur) summæ & omnimodæ illi dependentiæ, quam homo in se agnoscere & profiteri debet respectu divinæ potentiæ & misericordiæ in negotio salutis; cùm illâ siquidem stat semper inconcussa veritas illa; quam ut basin & fundamentum totius Christianæ pietatis sæpius ingerit S. Augustinus; nimirum nihil in se habere hominem, unde coram Deo gloriari possit; nihil ex se posse in salute sibi procuranda, quod Deo acceptum referre non debeat; nullum ex se meritum proferre, quod gratiæ Christi adscribere non teneatur. Decrevit quidem Deus ab æterno gloriam homini ob merita conferre, sed quid ex se mereri potest, qui nequidem aliquid boni cogitare ex se sufficiens est? Unde, cùm sine gratiæ divinæ auxilio nihil omnino possit, gratia autē illa sit ei prorsus indebita, & ex pura tantùm Dei misericordia concedatur; sequitur ut & merita omnia & gloriæ ipsius præmia, tanquam gratiæ munera & divinæ misericordiæ dona debeat agnoscere. Cum autem gratiam illam Deus non æqualiter & uniformiter omnibus, sed unicuique, prout vult, largiatur, & uni quidem majorem, alteri minorem; huic efficacem tribuat, illi non item; istum modo speciali ad se trahat, alium derelinquat; vere ac meritò cum Apost. Rom.11. dicere semper debemus: *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei: quàm incõprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!* (&

Rom.9.) *Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit: quid me fecisti sic? an non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere, aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?*

SECTIO V.

Quinam sunt effectus prædestinationis & reprobationis.

QUamvis (ut rectè docet S.Thomas) 1.p.q.23.a.2. prædestinatio formaliter non sit in prædestinato, sed in Deo prædestinante; nihilominus, in quantum executioni mandatur, aliquos effectus producit in ipso prædestinato, de quibus quæstio proposita intelligenda est. Pro cujus resolutione.

Dicendum 1. duos esse in genere effectus prædestinationis gratiam scilicet & gloriam. Porrò quia gratia duplex est, una actualis, quæ dicitur gratia vocationis, altera habitualis, quæ vocatur gratia justificationis; hinc factum est, ut primus ille effectus nomine gratiæ comprehensus in duos subdividatur; & sic tres præcipui effectus prædestinationis numerentur, nempe vocatio, justificatio & glorificatio, juxta doctrinam Apost. Rom. 8. *Quos prædestinavit, hos & vocavit; & quos vocavit, hos & justificavit: quos autem justificavit, illos & glorificavit.*

Est autem observandum, ad gratiam vocationis reduci omnia auxilia & adjumenta, non solùm interna, sed etiam externa, quæ ad justificationem suo modo simul cum internis concurrunt; ut externa Evangelii prædicatio, à parentibus Christianis ortus & educatio, occasionum peccandi remotio, cum piis & bonis conservatio, fraterna correctio, & alia similia. Ad gratiam quoque justificationis pertinere omnes alios habitus supernaturales, qui simul cum ipsa gratia habituali infunduntur; ut habitus fidei, spei, charitatis, & aliarum virtutum supernaturalium, item dona Spiritus Sancti, gratias sacramentales ac donum finalis perseverantiæ. Ad glorificationem denique

denique pertinere non solùm ipsam visionem beatificam & amorem beatificum; sed etiam alia dona gloriæ accidentalis, quæ vel animam vel corpus respiciunt. Quæ omnia & similia inter effectus prædestinationis computari debent, & tanquam ab illa benevolentia & charitate provenientes, quâ Deus ab æterno prædestinatos ob Christi merita dilexit, & per quam illis tot & tanta suæ largitatis dona præparavit.

Dicendum 2. duos esse tantùm effectus reprobationis; primus est permissio peccati, unde dicit Apostolus Rom. 9. *quòd si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia, vasa iræ apta in interitum*: & ad hunc effectũ reducitur obduratio seu excæcatio reprobi; cùm nihil aliud sit quàm ipsa peccati permissio, quatenus Deus permittendo peccatum simul justa aliqua ex causâ subtrahit reprobo peculiare aliquod gratiæ suæ auxilium, quo ejus cor emolliretur, vel illuminaretur intellectus. Secundus verò effectus reprobationis est æterna ipsius reprobi punitio, ut patet ex illis Christi verbis Matth 25. *Discedite à me maledicti in ignem æternum.*

Quæres, an etiam peccata ipsius reprobi dici debeant effectus reprobationis? respondetur negativè, quia effectus reprobationis sunt à Deo reprobante, ut à causâ; atqui Deus peccatorum causa nec est, nec dici debet, ut jam alia occasione probatum est, & fusiùs probabitur in tractatu de peccatis.

SECTIO VI.

An prædestinatio sit certa, & an à prædestinato cognosci possit.

Quæstionis propositæ quoad primam illius partem sensus est, an prædestinatio certò & infallibiliter effectum suum consecutura sit: cùm autem duplex certitudo distingui possit; una cognitionis, quâ Deus certò

tò cognoſcit effectum illius futurum; altera medij & cauſalitatis, quatenus medium illius prædeſtinationis exequendæ tale eſt, ut eo poſito effectus certò & infallibiliter futurus ſit.

Dicendum 1. prædeſtinationem electorum ad gloriam eſſe Deo certiſſimam certitudine cognitionis. Probatur ex Apoſtolo 2. ad Timoth. cap. 2. *Firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculũ hoc: cognovit Dominus, qui ſunt ejus.* Id etiam præterea conſtat ex ijs, quæ ſuprà dicta ſunt de certitudine & infallibilitate ſcientiæ Dei.

Dicendum 2. prædeſtinationem electorum ad gloriam eſſe etiam certiſſimam certitudine medij & cauſalitatis. Ita S. Thom. quæſtionibus diſputatis de veritate q. 6. a. 3. Probatur 1. ex cap. 10. S. Joan. ubi Chriſtus de prædeſtinatis ſic loquitur: *Non peribunt in æternum, & non rapiet eas (oves) quiſquam de manu mea.* Probatur 2. ex S. Aug. libr. 5. cont. Julianum cap. 5. ubi loquens de prædeſtinatis, *Ex his*, inquit, *nemo perit, quacunque ætate moriatur; abſit enim, ut prædeſtinatus ad vitam ſine Sacramento mediatoris finire permittatur hanc vitam*; & lib. de bono perſev. cap. 14. dicit, quòd *Prædeſtinatio eſt præparatio beneficiorum, quibus certiſſimè liberantur, quicunque liberantur.*

Quoad ſecundam quæſtionis partem dicendum, neminem poſſe certò ſcire, ſe eſſe de numero prædeſtinatorum abſque ſpeciali aliqua Dei revelatione. Hæc propoſitio eſt de fide contra Calvinum aſſerentem lib. 3. inſtit. cap. 24. parag. 8. unumquemque fidelem certâ fidè credere debere ſe eſſe prædeſtinatum. Refellitur hic error, & veritas noſtræ fidei probatur 1. ex illis verbis Eccleſ. 9. *Neſcit homo, utrum amore an odio dignus ſit: ſed omnia in futurum ſervantur incerta.* Unde meritò admonet Apoſtolus 1. Cor. cap. 10. *Qui ſe exiſtimat ſtare, videat, ne cadat*; & ad Philip. 2. *Cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini.* Probatur 2. ex Conc. Trident. ſeſſ. 6. ubi Can. 15. anathema profertur in eum, qui dixerit, hominem renatum, & juſtificatum teneri ex fide ad credendum, ſe certò eſſe in numero prædeſtinato-

rum. Et Can. 16. in eum, qui donum finalis perseverantiæ se certò habiturum absolutâ & infallibili certitudine dixerit; nisi hoc ex speciali revelatione didicerit. Probatur 3. ex S. Aug. lib. de corrept. & gratia cap. 13. *Quis ex multitudine fidelium, quamdiu in hac mortalitate vivitur, in numero prædestinatorum se esse præsumat?* Probatur 4. ratione, quia, cùm prædestinatio ad gloriam pendeat à finali perseverantia, & ab eo statu, in quo quis futurus est in exitu vitæ; evidens est neminem certò scire posse, qualis tunc futurus sit; cum ea, quæ futura sunt contingenter, quale est istud, de quo loquimur, nullus naturaliter certò præscire possit.

Quærunt hìc aliqui, quomodo certitudo illa & infallibilitas prædestinationis cum humani arbitrii libertate concordari possit? Respondetur breviter, cum in prædestinatione duo considerari possint scilicet præscientia Dei, & decretum conferendi gratiæ auxilia ad gloriam promerendam, certum esse decretum illud non magis arbitrii libertatem lædere, quàm ipsam gratiam, quæ vi illius confertur, & quâ liberum arbitrium non cogitur, nec necessitatur, sed tantùm excitatur & adjuvatur, ut supponimus ex dicendis in tractatu de Gratia. Quod autem spectat ad præscientiam divinam, jam supra ostendimus, cùm ageremus de scientia Dei, quomodo nullum libertati humanæ afferat præjudicium, sed illam intactam & illibatam omnino relinquat, quare diutius non est in hac quæstione immorandum.

CA-

CAPUT VI.

De cognoscibilitate Dei, seu de modo, quo ab intellectu creato Deus clarè cognosci potest.

HActenus de Deo egimus, prout à nobis in statu viæ secundùm nostrum imperfectum concipiendi modum per fidem cognosci potest; superest nunc, ut eumdem consideremus, prout à beatis in statu gloriæ clarè cernitur.

SECTIO I.

An clara Dei cognitio sit intellectui creato possibilis.

QUæstio intelligenda est, non de potentia naturali; certum est enim nullum intellectum humanum posse naturaliter ad illam claram essentiæ divinæ cognitionem pertingere; unde meritò ab Ecclesia proscripti sunt Ætius & Eunomius & illorum discipuli Anomæi, qui (ut refert S.Epiphanius) Hær 76. non minùs impiè quàm stolidè, se perfectè & clarè Dei essentiam in hac vita videre & cognoscere jactabant.

Proposita igitur quæstio intelligi debet de potentia obedientiali, seu an intellectus creatus auxilio aliquo & lumine supernaturali possit ita confortari & elevari, ut ad claram & intuitivam essentiæ divinæ cognitionem pertingere queat. Pro cujus resolutione.

Dicendum est, claram & intuitivam divinæ essentiæ cogni-

cognitionem intellectui creato esse possibilem modo supra explicato. Huic veritati, quæ de fide est, oppositus est error cujusdam Gregorij Palamæ (de quo frequens mentio est in historia Joannis Cantacuzeni præsertim lib.2.cap. 40.) & aliorum illius assecIarum, nec non & Armenorũ quorundam, de quibus agit Richardus Radulphus Archiepiscopus Armacanus lib. 14. de quæst. armenorum c. 1. qui omnes tam Græci quàm Armeni negabant ab ullo intellectu creato divinam essentiam, prout in se est, clarè cognosci posse.

Refellitur hic error, & veritas nostræ fidei probatur 1. authoritate scripturæ. S. Matth. c. 5. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*; & cap. 18 *Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est*: 1. Joann. c.3. *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est*: 1.Cor.13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum.*

Probatur 2. authoritate Concilij Florentini in decreto unionis, in quo definitum est animas justorum in cœlo clarâ Dei Trini & unius visione & fruitione esse beatas.

Probatur 3. ex S.Greg. Papa lib. 18. mor. cap.28. ubi sic loquitur: *Sciendum vero est, quòd fuerunt nonnulli, qui Deũ dicerent, etiam in illa regione beatitudinis in claritate quidẽ sua conspici, sed in natura minimè videri.* Postea S. ille Pater varia scripturæ loca citat; quibus hunc errorem refellit, & Deum in sua essentia videri à beatis probat Iren. lib. 4. c. 27. *Deus incomprehensibilis visibilem se & comprehensibilem & capacem hominibus præstat ut vivificet percipientes & videntes se* (& paulò pòst) *Homines igitur videbunt Deum, & vivent per visionem immortales facti, & pertingentes usque ad Deum.* S Bernard. serm. 4. in festo omnium Sanctorum. *In hoc erit vita æterna, ut cognoscamus Patrẽ, & Filium cum Spiritu Sancto, & videamus Deum, sicuti est, non modò sicut inest, nobis videlicet aut cæteris creaturis: sed sicut est in semetipso.*

Probatur 4. duplici ratione, quâ utitur S. Thom. 1.p.q.

12.a.

12. a. 1. prima, quòd vel dicendum est in Deo repositam non esse beatitudinem nostram (quod falsum est, & fidei repugnat) vel si in Deo reposita est, debet esse in actu perfectissimo circa Deum ut objectum, qui actus alius esse non potest quàm clara ejus visio. Secunda ratio est, quòd naturale desiderium clarè Deum videndi nobis inditum sit; cùm enim homo intuetur effectum, naturaliter appetit videre causam; at, si clara Dei visio non esset possibilis, sequeretur Deum frustra & sine ratione desiderium illud naturæ nostræ indidisse, quod omnino dici non debet.

Objiciebant Armeni 1. Apost. dixisse 1. ad Timoth. cap. 1. Deum esse invisibilem, & cap. 6. inhabitare lucem inaccessibilem, nullumque hominum eum videre posse. Resp. (ex mente S. Aug. epist. 12. ad Paulinam, ubi hæc Apost. verba fusè explicat) illa esse intelligenda de statu Viatorum, non verò beatorum; hoc est Deum ab hominibus, quamdiu in hac mortali vita degunt, secundùm legem ordinariam, per solas naturæ vires clarè videri non posse, juxta illud Exodi 33. *Non videbit me homo, & vivet.*

Objiciebant 2. authoritatem multorum SS. Patrum, præsertim S. Joann. Chrysost. Theodoreti, Theophylacti, Euthymij (quorum verba refert Sixtus Senensis lib. 6. biblioth. sanctæ ann. 182.) qui denegare videntur, Deum ab ullo intellectu creato clarè, ut in se est, videri posse. Resp. cum eodem Sixto Senensi, verba illorum Patrum intelligenda esse, vel de visione Dei per oculum corporeum, quam fatemur esse impossibilem; vel de clara Dei visione ex solis naturæ viribus & secundùm legem ordinariam in hac vita; vel de eadem clara Dei visione etiam in altera vita, quatenus ipsius essentiæ divinæ comprehensionem significat, quæ haud dubiè cuicunque intellectui creato est omnino impossibilis.

Objiciebant 3. nullam esse proportionem inter Deum, ut clarè videndum & potentiam creatam intellectivam; cùm hæc sit finita, ille verò infinitus: unde sequitur Deum ab intellectu creato clarè videri non posse. Resp. ex mente S. Doctoris suprà, verum esse, nullam inter finitum & infinitum

finitum

finitum reperiri proportionem, si proportionis nomine intelligatur habitudo certa quantitatis unius ad alteram; at posse aliquam esse proportionem, si per illam quælibet unius ad alterum habitudo intelligatur, qualis est effectus ad causam, potentiæ ad objectum; & sic potest esse proportio creaturæ ad Deum, in quantum se habet ad illum ut effectus ad causam suam, vel ut potentia ad objectum suum: si enim inter potentiam & objectum finita aliqua & determinata proportio esse deberet, sequeretur nequidem voluntatem creatam posse ferri in Deum per actum charitatis supernaturalis, quod tamen evidenter falsum est.

SECTIO II.

An de facto nunc beati essentiam Dei clarè videant.

Sensus quæstionis est, an Sanctorum animæ, quæ hinc discedunt ab omni peccati tum macula tum pœna perfectè purgatæ, statim atque à corporibus solutæ sunt, clarâ Dei visione fruantur; an verò hæc visio post corporum resurrectionem, aut in aliud tempus differatur?

Partem negantem secuti sunt Millenarij sic dicti, quòd pravè intelligentes aliqua verba libri Apocalypseos, assererent Christum Dominum post communem resurrectionem cum Sanctis regnaturum super terram mille annis, antequam ad cœlestem beatitudinem ac divinæ essentiæ fruitionem illos deducat. Videri potest Lactantius lib. 7. Institutionum divin. cap. 20. & S. Hieron. lib. de scriptoribus Ecclesiast. cap. 28. ubi etiam Tertul. in eo errore fuisse dicit, nec non & Vigil. in eo libro, quem contra eum edidit. Calvinus etiam non nisi post communem resurrectionem beatos in cœlo Dei visione fruituros existimat lib. 4. Instit. cap. 20.

Pars verò affirmans, quæ ſanctorum animas nunc in cœlo clarâ Dei viſione frui aſſerit, de Fide eſt, & probatur, ac ſimul error oppoſitus refellitur 1. ex ſcriptura: S. Luc.23. ubi Chriſtus dixit latroni ſecum crucifixo, *hodie mecum eris in paradiſo*; in quibus verbis nomine paradiſi SS. Patres ipſam gloriam & viſionem beatificam intelligunt: ita S. Ambr. ſuper hunc locum, S. Hieron. in cap. 9. Zach. & S. Aug. epiſt. 57. ubi verba illa eo ſenſu intelligenda eſſe exiſtimat, ut à Chriſto dicta ſint, non in quantum homo erat, ſed in quantum Deus, cum quo futurus erat latro per viſionem claram ipſius, quod eſt eſſe in paradiſo, id eſt paradiſi gloria & beatitudine frui. Item ex 2. ad Cor. cap.5. ubi Apoſt. ſic loquitur: *Audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum*, hoc eſt, ut Deum ipſum intuitivè & facie ad faciem videamus, quo in ſenſu hæc Apoſt. verba intelligit S. Aug. lib.14. de Trin. cap.2.

Probatur 2. authoritate Concilij Florentini in decreto ſupra citato, ubi id expreſsè definitum habetur.

Probatur 3. ex S. Cypr. libr. de exhortatione ad martyrium cap. ult. ubi ſic loquitur. *Quanta eſt dignitas, & quanta ſecuritas exire hinc lætum, exire inter anguſtias & preſſuras glorioſum, claudere in momento oculos, quibus homines videbantur & mundus, & aperire eoſdem ſtatim, ut Deus videatur & Chriſtus*. S. Aug. lib.12. de Geneſi cap.34. ubi dicit animas Sanctorum eſſe in paradiſo, ſive in tertio cœlo, quo raptus fuit S. Paulus, easque in illo cœlo Dei ſubſtantiam verbumq; Deum, per quod facta ſunt omnia, ineffabiliter videre: & in lib. meditationum c.22. *Felix anima*, inquit, *quæ terreno reſoluta corpore, libera cœlum petit, ſecura eſt & tranquilla; non timet hoſtem neque mortem: habet enim præſentem, cernitque indeſinenter pulcherrimum Dominum, cui ſervivit, quem dilexit, & ad quem tandem læta & glorioſa pervenit*.

Probatur 4. hâc ratione. Deus, cujus natura bonitas, cujus opus miſericordia eſt, pronior eſt haud dubiè ad remunerandum quàm ad puniendum: atqui animabus impio-

impiorum, statim atque decedunt è corporibus, pœnam æternam tam damni quàm sensus infligit, ut patet de Divite epulone, cujus anima, statim atque à corpore soluta est, in infernum est delata, ibique pœnis & cruciatibus affecta: ergo multò magis credendum est illum beatitudinem æternam, quæ in clara essentiæ suæ visione consistit, animabus sanctorum & justorum concedere statim atque ex hac vita perfectè a peccatis purgatæ migraverint.

Objicies, S.Matth. cap 20. in parabola operariorum, mercedem non nisi in fine diei omnibus simul operariis solvi; & Apocalyp.6 animas sanctorum visas esse sub altari, divinumque responsum accepisse, ut expectarent adhuc modicum tempus, donec compleretur numerus fratrum suorum: ex quibus locis videtur sequi, visionis beatificæ fruitionem simul omnibus electis concedendam usque in diem judicii differri. Resp. hæc & similia scripturæ loca intelligenda esse de beatitudine totali & completa, quæ non animæ solùm, sed etiam corporis gloriam requirit; quæ quidem, ut sic, post corporum resurrectionem in ultimum judicium secundum legem ordinariam reservatur.

SECTIO III.

An ad Deum clarè videndum intellectus creatus lumine aliquo supernaturali indigeat.

DIcendum est 1. intellectum creatum auxilio aliquo supernaturali indigere, quo confortetur & elevetur ad claram Dei visionem eliciendam; quod quidem auxilium supernaturale communiter à Theologis lumen gloriæ vocatur.

Probatur 1. ex Psal.35. *Apud te est fons vitæ: & in lumine tuo videbimus lumen* Apoc.21. *Claritas Dei illuminavit eam*, scilicet societatem beatorum videntium Deum, ut explicat S.Thom. quæst.12. art.5. ubi ex his duobus scri-

pturæ

pturæ locis probat necessitatem luminis gloriæ.

Probatur 2 ex Concilio Viennensi sub Clemente 5. in quo inter alios errores Begardorum & Beguinarum iste quinto loco recensetur. *Quòd anima non indiget lumine gloriæ elevante illam ad Deum videndum, & eo beatè fruendum*, & ibidem tanquam hæreticum damnatur, ut etiam refertur Clementinâ (*ad nostrum*) tit. de hæreticis.

Probatur 3. ex S. Aug. lib. 1. de peccatorum meritis & remissione cap. 19. ubi sic loquitur: *Verumtamen, si percepto baptismate ex hac vita emigraverit soluto reatu, cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manens in æternum justificatos præsentiâ creatoris illuminat.*

Probatur 4. hâc ratione: si intellectus ad eliciendum actum fidei supernaturalis in hac vita indiget auxilio aliquo supernaturali, multò magis indigebit ad eliciendum actum visionis beatificæ: cùm longè sit perfectior, ac multò magis supereemineat naturali facultati ipsius intellectus: atqui certum est intellectum non posse sine auxilio aliquo supernaturali actum fidei elicere, ut definitum est in Concilio Tridentino Sess. 6. can. 2. & 3. & antea definitum fuit in Conciliis contra Pelagium congregatis: ergo à fortiori idem intellectus ad eliciendum actum visionis beatificæ indigebit auxilio aliquo supernaturali; & illud est, quod à Theologis vocatur lumen gloriæ.

Dicendum 2. lumen illud gloriæ esse qualitatem habitualem intellectui creato ab ipso Deo infusam, illique inhærentem. Ita communiter Theologi aliquibus exceptis, qui aliter illius luminis naturam explicant.

Probatur assertio hâc ratione; quia scilicet per lumen gloriæ intelligitur donum aliquod, quo intellectus creatus elevatur permanenter & modo sibi connaturali ad Deum clarè videndum: cùm enim status beatitudinis sit permanens, debet etiam habere modum sibi convenientissimum, quo intellectus perficiatur permanenter, ac reddatur capax per aliquid sibi inhærens ad visionem illam eliciendam, in qua essentialis ejus beatitudo consistit.

Con-

Confirmatur ex eo, quòd ad actum fidei eliciendum ipsa fides habitualis tanquam lux aliqua subobscura intellectui infunditur, illique inhæret eo fine, ut compleat & perficiat ejus vim ex se in sufficientem ad credendum in Deum: ergo à pari, imò à fortiori dicendum est, lumen gloriæ habitualiter inhærere intellectui creato, ut compleat & perficiat ejus vim debilem & insufficientem ad clarè videndum Deum.

Est autem observandum hîc quòd, quamvis de fide sit, intellectum creatum indigere aliquo auxilio seu lumine supernaturali ad claram Dei visionem eliciendam, ut patet ex Conc. Viennensi suprà relato, non est tamen expresse definitum, quid propiè sit illud lumen, an sit qualitas habitualis inhærens, vel aliquid aliud; quamvis longè probabilius sit id, quod diximus, & oppositum, licèt non sit hæreticum, videatur tamen aliquibus Theologis erroneum, ut docet Isambertus ad quæst.12. disp.2. art.3.

Quæres, an lumen illud gloriæ tale sit vel esse possit, ut non tantùm creatum intellectum, sed etiam oculum corporeum elevare queat ad visionem claram divinæ essentiæ? seu an oculus corporeus lumine aliquo elevari possit ad essentiam ipsius Dei videndam? Respondetur id fieri omnino non posse. Ita S. Aug. epist.111. & 112. ubi ex professo illud variis tum scripturæ tum SS. Patrum Athanasii; Gregorii Nazianz. Ambr. & Hieronymi authoritatibus probat. Ratio ejus rei est, quia nulla potentia sua vitali actione extra limites objecti sui versari potest; unde, si impossibile est per facultatem corpoream visivam percipere saporem vel sonum, multò magis percipere rem purè spiritalem, qualis est Deus. Deinde, si Deus visu corporeo, prout in se est, videri posset, magis adhuc posset sensu interno; unde sequeretur ipsa bruta animalia capacia fore beatitudinis, quæ in visione Dei consistit, quod absurdum est, & dici non debet.

Obiicies Job dixisse cap.19. *In carne mea videbo Deum meum*; & c.42. *Auditu auris audivi te, nunc autem oculus*

meus videt te. Ad primum locum respondetur cum S. August. lib 22. de civit. c. 19. Job non dicere se carnè, aut per carnem, id est oculis carneis visurum Deum; sed in carne, hoc est post resurrectionem resumpto corpore: quod autem addit postea; *Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt*; vel de oculis mentis accipiendum est, vel de visione humanitatis Christi, quem in spiritu tunc prævidebat, & Redemptorem vocabat. Ad secundum locum respondetur cum S. Thoma art. 3. de oculo mentis intelligendum esse, vel potiùs (ut alii interpretantur) de effectu divinæ providentiæ erga homines, quem tunc ait se fuisse expertum evidenter, & quasi ad oculum cognovisse; cùm antea nonnisi auditu, & ex aliorum relatione agnovisset.

SECTIO IV.

Quid intellectus lumine gloriæ illustratus in divina essentia videat.

Dicendum 1. intellectum lumine gloriæ illustratum videre Dei essentiam, & simul tres personas divinas, ac omnes perfectiones formaliter in Deo existentes.

Probatur 1. ex scriptura. 1. S. Joan. 3. *Videbimus eum sicuti est*, quæ verba unanimiter SS. Patres intelligunt de visione beatifica, quâ videtur Deus, sicuti est in seipso: atqui Deus in seipso est unus in essentia, trinus in personis, habetque formaliter in se omnes perfectiones: ergo

Probatur 2 ex Conc. Florentino in decreto unionis, ubi definitum est animas justorum recipi in cœlum, & intueri clarè Deum unum & trinum sicuti est; unde sequitur secundùm mentem Conc. omnes, etiam divinas perfectiones à beatis videri; cùm non minùs Deo conveniat esse v. g. sapientem, justum, quàm esse unum in essentia, & trinum in personis.

Probatur 3. hâc ratione: impossibile est aliquid, quod est

est omnino simplex & indivisibile, clarè & perfectè videri, quin simul videantur omnia, quæ illi insunt, & cum quibus realiter idem est : atqui essentia divina est simplicissima & omnino indivisibilis, & præterea est idem realiter cum personis divinis, & cum omnibus perfectionibus formaliter in Deo existentibus : ergo visâ essentiâ divinâ necessariò videntur etiam & personæ divinæ, & omnes perfectiones formaliter in Deo existentes.

Dices, inde consequens fore Deum à beatis comprehendi Resp. id non sequi ; ad comprehensionem enim Dei, præter cognitionem omnium perfectionum , quæ formaliter in eo existunt, requiritur præterea, ut cognoscantur ea omnia, quæ in illo sunt eminenter, seu quæ ab illo extra se produci possunt, atque insuper ut ipsa divina essentia cum illis omnibus , quæ formaliter vel eminenter in se continet , tam perfectè cognoscatur , quàm in se cognoscibilis est ; quod cùm solius Dei proprium sit, sequitur *illum* à *nullo* intellectu creato posse comprehendi.

Dicendum 1. intellectum lumine gloriæ illustratum videndo clarè divinam essentiam , videre simul etiam in ea multas alias res præter ipsum Deum. Ita S. Thom. 1. p. q. 12. a. 9. & q. 58. a. 7. & cum illo communiter omnes Theologi.

Ad hujus autem assertionis clariorem intelligentiam, notandum est ex S. Doctore animas beatas in cœlo duplicem habere creatarum rerum cognitionem ; unam per proprias illarum species , quas vel initio beatitudinis à Deo acceperunt , vel per aliquas revelationes de novo accipiunt ; alteram verò in essentia divina seu in verbo divino.

Hæc doctrina sic explicata probatur ex S. Aug. lib. 11. de civit. Dei cap. 7. ubi sic loquitur: *Cognitio creaturæ in se ipsa (ut ita dicam) decoloratior est, quàm cum in Dei sapientia cognoscitur velut in arte, per quam facta est*: & cap. 29. *Illi* (beati scilicet) *non per verba sonantia Deū discunt, sed per ipsam præsentiam immutabilis veritatis*, &c.

ipsam quoque creaturam meliùs ibi, hoc est in sapientia Dei tanquam in arte quâ facta est, quàm in ea ipsa sciunt: & paulò pòst enumeratis variis creaturarum cœlestium & terrestrium speciebus adjungit. *Omnia hæc aliter in verbo Dei cognoscuntur à beatis, ubi habent causas rationesque suas, secundùm quas factæ sunt incommutabiliter permanentes; aliter in seipsis: illic clariore, hic obscuriore cognitione.* S. etiam Bernardus lib.5. de consider. cap.1. paucis verbis id optimè explicat; *Vident* (beati scilicet) *verbum, & in verbo facta per verbum,*&c.*optimum videndi genus, si nullius egueris ad omne, quod nôsse libuerit.*

Probatur etiam hâc ratione: visio beatifica Sanctorum est quædam participatio visionis illius increatæ, quâ Deus seipsum & creaturas cognoscit: atqui Deus in essentia sua videt creaturas secundùm esse proprium, quod habent aut habere possunt in seipsis: ergo & Sanctos eodem modo creaturas aliquas in essentia divina videre posse censendum est.

SECTIO V.

Quasnam res præter Deum in statu gloriæ beati cognoscant.

CUm certum sit (ut in sectione præcedenti dictum est) beatos non tantùm Deum, sed etiam alia multa præter ipsum, sive in ejus essentia, sive per speciales revelationes, aut alio quovis modo cognoscere; quæritur, quænam sint illæ res, quarum cognitio illis in statu gloriæ competat? pro cujus resolutione.

Dicendum 1. beatos non cognoscere omnia futura contingentia, nec omnes aliorum liberas cogitationes. Ita communiter Theologi, estque sententia S. Dionysii & aliorum SS. Patrum asserentium angelos inferiores à superioribus illuminari, & aliquarum rerum nescientiâ purgari: & colligitur ex cap.10. Danielis, ubi refertur unum angelum beatum per tres hebdomadas restitisse alteri

alteri item beato, utroque illorum pro utilitate ſibi commiſſi contendente, & quid Deus fieri vellet, neſciente: & S. Matth. 24. ubi Chriſtus dicit beatos angelos judicii extremi neque diem neque horam ſcire.

Dicendum 2. quemlibet beatum perfectè & clarè cognoſcere omnia fidei noſtræ myſteria. Probatur ex Apoſt. 1. Cor. cap. 13. ubi loquens de fidei myſteriis dicit: *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem.* Probatur 2. ex S. Greg. lib 18. mor. cap. ult. in fine. *Hæc viſio nunc fide inchoatur; ſed tunc in ſpecie perficietur, quando coæternam Dei ſapientiam, quam modò per ora prædicantium quaſi per decurrentia flumina ſumimus, in ipſo ſuo fonte bibemus*: & S. Aug. lib. 20. de civit. cap. 1. *Quid videbimus niſi Deum, & omnia illa, quæ nunc non videmus credentes*, &c. *hic credimus, illic videbimus.* Probatur 3. ex eo, quòd præmium debet correſpondere merito: atqui fidei meritum in eo præſertim conſiſtit, quòd firmiter propter authoritatem Dei revelantis credantur illa, quæ obſcura ſunt & inevidentia: ergo fidei præmium in eo conſiſtere debet, ut eadem illa evidenter & clarè cognoſcenda proponantur.

Dicendum 3. quemlibet beatum omnes rerum ſpecies & genera, omniaque ſcientiarum naturalium objecta cognoſcere; ſeu ea omnia perfectè ſcire, quæ ab homine vel angelo naturaliter ſciri poſſunt. Ita S. Thom. art. 8. in reſp. ad 4. hoc conſtat; tum ex eo, quòd non minus credibile ſit, cuilibet beatorum Deum perfectam rerum omnium ſcientiam communicaturum, quàm communicaverat Adamo in ſtatu innocentiæ, ut docet S Thomas q. 94. a. 3. cùm ſtatus gloriæ longè ſublimior & perfectior ſit; tum etiam ex eo, quòd, cùm beatitudo ſit ſtatus omnium bonorum aggretatione perfectus, requirit, ut intellectus beati ea omnia cognoſcat, quæ requiri poſſunt ad naturalem ſui perfectionem, & ad explendum appetitum ſciendi rectæ rationi conſentaneum, qui ipſi naturaliter ineſt: atqui talis eſt rerum omnium naturalium cognitio: ergo, *&c.*

Dicendum denique quemlibet beatum ea omnia cognoſcere, quæ ad illum ſpeciali modo ſpectant; v. g. angelos hominum Custodes ſcire perfectè ea omnia, quæ ad eorum gubernationem conducere quocunque modo poſſunt; item quemlibet ſanctum cognoſcere omnes orationes, quæ ad illum diriguntur, & omnia, quæ ab hominibus viatoribus in ejus honorem fiunt.

Probatur 1. ex illis S. Petri verbis epiſt. 2. c. 1. *Dabo operam & frequenter habere vos poſt obitum meum, ut horum memoriam faciatis*; quibus ſignificat curam & ſollicitudinem, quam ſervaturum ſe dicit in ſtatu gloriæ pro ſalute fidelium; unde ſequitur eum in illo ſtatu cognoſcere omnia, quæ ad eorum ſalutem ſpectare poſſunt; hæc enim cognitio ipſi, utpote primo & ſummo totius Eccleſiæ poſt Chriſtum Paſtori, maximè competit.

Probatur 2. ex Conc. Senonenſi in decretis fidei, cap. 13. ubi damnantur hæretici, qui dicunt noſtras orationes à ſanctis non cognoſci, eoſque proinde à nobis non debere orari; diciturque *eum facilè intellecturum, quàm id falſum ſit, qui non ignorat Sanctis pervium eſſe omniforme divinitatis ſpeculum, in quo, quidquid eorum interſit, illuceſcit*.

Hinc ſequitur (quod notandum eſt) fieri poſſe, ut aliquis beatus, qui meritis ac proinde gloriâ minor eſt, plura in ſtatu beatitudinis ſciat & cognoſcat, quàm alius, qui gradum ſanctitatis & gloriæ ſuperiorem obtinet; quia ſcilicet illius ſpecialis conditio hanc cognitionem exigit, hujus verò minimè; nec propterea quidquam hujus gloriæ & felicitati detrahitur; ſiquidem, ut rectè dixit S. Aug. lib. 5. Confeſſ. cap. 4. Deum alloquens: *Beatus eſt qui te novit, etſi alia neſciat; qui verò te & alia novit, non propter illa beatior, ſed propter te ſolùm.*

SECTIO VI.

An omnes beati æqualiter Deum videant.

CUm (ut dicit S. Aug. lib. 1. de Trinit. c 9. & 15.) in viſione clara Dei ſit tota merces, viſioque illa ſit ſummum noſtrum bonum, unde communiter Theologi eſſentialem hominis beatitudinem in ipſa Dei viſione conſtituunt; hinc intelligi poteſt, cùm quæritur, an beati æqualiter Deum videant: idem eſſe ac ſi quæratur, an omnes beati æqualem gloriæ gradum obtineant?

Dicendum eſt igitur Sanctos in cœlo non æquali modo videre Deum, nec æqualiter eſſe beatos. Huic veritati, quæ de fide eſt, oppoſitus eſt error Joviniani, qui (ut teſtatur S. Hieronymus lib. 2. cont. Jovin.) aſſerebat nullam eſſe inter beatos, ſive in ratione meriti, ſive in ſtatu gloriæ, inæqualitatem.

Refellitur hic error, & noſtræ fidei veritas probatur 1. ex ſcriptura S. Joan. 14. *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt*: 1. ad Cor cap. 15. *Stella à ſtella differt in claritate; ſic & reſurrectio mortuorum*: & cap. 3. *Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundùm ſuum laborem*: & 2. ad Cor. 9. *Qui parcè ſeminat, parcè & metet.*

Probatur 2. ex communi conſenſu totius Eccleſiæ, quæ ſanctiſſimam Dei matrem ſuper omnem choros angelorum in cœleſtibus regnis exaltatam eſſe prædicat.

Probatur 3. ex S. Gregorio lib. 4. mor. cap. 31. *Quia in hac vita diſcretio eſt operum, erit in illa procul dubio diſcretio dignitatum.*

Obiiciebat Jovinianus parabolam operariorum S. Matt 20. quibus, licèt inæquali tempore & labore operantibus, æqualis merces unius denarii reddita eſt. Reſp. cum S. Aug. Ser. 59. de verb. Dom. cap. 4. per æqualitatem denarii cuique operariorum ſoluti, intelligendam eſſe æqualitatem durationis in beatitudine; hæc enim in omnibus æterna futura eſt: vel cum S. Thoma 1. 2. q. 5.

a.2. per denarium intelligi objectum beatitudinis, quod in se unum idemque est pro unoquoque beatorum scilicet essentia divina, quæ eadem ab omnibus clarè videbitur. Quæ tamen æqualitas durationis vel objecti, non impedit inæqualitatem visionis & fruitionis ipsius objecti pro ratione inæqualium meritorum cujuslibet beati: etenim, ut rectè docet S. Thom. 1. p. q. 12. a. 6. ille, qui plus habuerit de charitate, plus participabit de lumine gloriæ, ex cujus proinde majori, vel minori intensione secundùm mentem S. Doctoris provenit major vel minor perfectio visionis beatificæ.

TRACTATUS III.

De sanctissimæ Trinitatis Mysterio.

CUm ex omnibus Christianæ fidei mysteriis nullum sit, quod aut violentiùs dæmon jam ab initio nascentis Ecclesiæ impugnaverit, mysterio sanctissimæ Trinitatis, aut in cujus impugnatione pertinaciùs perseveraverit (ut satis evincunt Arrianorum, Sabellianorum, Patri passianorum, Macedonianorum hæreses, & aliæ similes pestes ex abyssi puteo emissæ, quæ tot in Ecclesia strages ediderunt) ideo maximi interest fidem sanam & perfectam de tam sublimi & ineffabili mysterio concipere & servare; ita ut illius face prælucente verum à falso, certum ab incerto in re tanti momenti secernere valeamus; præsertim cùm (ut rectè dixit S. Augustin. lib. 1. de trinit. c. 5.) *Nec ullibi periculosiùs erretur, nec aliquid laboriosiùs quæratur, nec quidquam fructuosiùs inveniatur.* Et quoniam non humanæ solùm, sed etiam angelicæ mentis captum longè superat; idcirco ad explicandas tam

tam ardui mysterii difficultates non tam humanâ ratione quàm fidei authoritate utendum est. Ac ut ordine aliquo procedamus, omnia, quæ de adorando illo mysterio dicenda sunt, ad duo capita revocabimus, in quorum 1. agetur de iis, quæ mysterium illud spectant in genere; in 2. de iis, quæ ad singulas divinas personas pertinent in particulari.

CAPUT I.

De iis, quæ spectant ad mysterium sanctissimæ Trinitatis in genere.

SECTIO I.

An mysterium sanctissimæ Trinitatis naturali ratione cognosci possit.

QUamvis mysterium Trinitatis sit supra rationem naturalem, certum est tamen non esse contra illam: *etenim verum vero repugnare non potest* (ut dicitur in Conc. Lateranensi 5. sess. 8.) nullumque argumentum à ratione naturali contra illius veritatem peti potest, quod non sit solubile. Cùm igitur hoc mysterium contra rationem non sit; quæritur an etiam aliquâ ratione naturali cognosci possit? Pro cujus resolutione.

Dicendum est, personarum trinitatem in unitate divinæ essentiæ, nullâ ratione naturali posse demonstrari. Huic veritati, quæ de fide est, opponitur error Raymundi Lul. qui (ut refert Nic. Emericus in decretorio Inquisitorum p. 2. q. 9. a 96.) asserebat omnes articulos fidei, proindeque sanctissimæ Trinitatis mysterium probari posse per rationes necessarias, demonstrativas & evidentes.

Refellitur hic error. & veritas nostræ assertionis probatur 1. ex scriptura. S. Matth. 11. ubi Christus dicit: *Nemo novit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare*: & cap. 16. cum S. Petrus Christum alloquens dixisset: *Tu es Christus Filius Dei vivi*, respondit ipse Christus: *Beatus es Simon Bar Iona: quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus*, &c.

Probatur 2. authoritate Gregorii undecimi summi Pontificis, qui supradicti Lullii opinionem ut hæreticam damnavit, ut refertur in præfato Directorio, loco citato.

Probatur 3. ex S. Hilario lib. 1. de Trinit. ubi sic loquitur: *Non putet homo suâ intelligentiâ se consequi posse mysterium divinæ generationis*. Et S. Aug. lib. 8. de Trinit. cap. 5. ubi de hoc mysterio loquens, *Priùs*, inquit, *credere debemus quàm intelligere*.

Probatur 4. hâc ratione: Omnis cognitio naturalis, quam de Deo habemus aut habere possumus, ducitur solùm ex creaturis à posteriori & per effectus, atqui nullus est effectus qui referat nobis Deum esse unum in essentia & trinum in personis; siquidem omnia opera Dei ad extrà tribus personis divinis communia sunt, & omnino indivisa, nec Deus ad extrà operatur ut trinus, sed quatenus unus: ergo Dei opera ad extrà nos ad trium divinarum personarum notitiam perducere nequeunt, nec ulla proinde ratio ex iis peti potest, quæ Deum esse unum in essentia & simul trinum in personis demonstret.

Objicies 1. Philosophos quosdam ethnicos ut Trismegistum, Platonem, Plotinum & alios, ita locutos fuisse in libris, quos ediderunt, ut videantur aliquam hujus mysterii notitiam habuisse. Resp. Philosophos illos vel tantùm locutos fuisse de diversis essentiæ divinæ proprietatibus & perfectionibus, non verò de distinctis in una essentia divina personis; vel, si aliquam personarum divinarum notitiam habuerunt, illam non ex naturali luce aut proprii ingenii viribus obtinuisse, sed ex libris Mosaicis accepisse, sicut de Platone asserit S. Aug. lib. 8. de Civitate Dei cap. 12.

Obji-

Obiicies 2. hominem creatum esse ad imaginem Dei, ut dicitur Gen.1. & in omnibus creaturis reperiri vestigium aliquod sanctæ Trinitatis, ut docet S Aug. l.7. de Trinit. c.10. atqui ex imagine cognosci naturaliter potest prototypon, sicut animal ex vestigio. Resp.1. hanc imaginem in eo consistere, quòd homo sit naturæ intelligentis sicut Deus, unde nihil potest colligi, nec demonstrativè concludi de Trinitate personarum in Deo; ac multò minùs ex aliis creaturis, in quibus nihil invenitur, quod ad hujus mysterii notitiam eos ducat, qui illud ignorant. Resp.2. nos nequidem scire posse vel in nobis imaginem Dei, vel in aliis creaturis vestigium Trinitatis inveniri, nisi fides divina illud revelaret; cùm Deus non cernatur in creaturis ut trinus, sed solùm ut unus, sicut ex antedictis constat.

SECTIO II.

An sint plures in Deo personæ.

AD clariorem intelligentiam eorum, quæ tum in hac sectione, tum in sequentibus de mysterio Trinitatis dicenda sunt, observandum est nos hîc sumere nomen personæ in ea significatione, in qua communiter à sanctis Patribus sumitur, scilicet (ut loquitur Boëtius lib. de duabus naturis, & post illum S. Thomas 1. p.q. 29. art.1.) pro rationalis seu intellectualis naturæ individua & incommunicabili substantia; quo etiam in sensu sumitur nomen hypostasis. Quamvis enim pluries in Ecclesia olim disceptatum fuerit de propria significatione harum vocum *hypostasis & substantiæ*, utrum idem essent cum persona & essentia, ut constat ex S. Greg. Naz. orat. 21. & ex S. Hieron. ep.57. ad Damas. aliquibus affirmantibus in Deo tres esse hypostases & unam essentiam, aliis id admittere renuentibus; nihilominus tamen eò res hæc tandem devenit, ut ex communi Ecclesiæ consensu nomen essentiæ & substantiæ in divinis pro ipsa natura &

deitate tribus personis communi sumeretur; nomen verò hypostasis significaret personam, seu id, quod unicuique personæ est proprium; unde in pluribus conc. Chalced. act. 5. & Constant. 2. col. 8. can. 4. quando de unione verbi divini cum humanitate agitur, illa unio dicitur facta esse secundùm hypostasim, hoc est in persona verbi; & negatur in Christo esse duas hypostales, hoc est personas. Hâc observatione præmissâ, pro quæstionis propositæ resolutione:

Dicendum 1. plures esse in Deo personas realiter à se invicem distinctas. Huic veritati, quæ de fide est, variæ hæreses olim oppositæ fuerunt, ut Sabellianorum & aliorum, qui personas divinas solis nominibus distingui voluerunt, & unam esse in deitate personam, quæ pro diversis officiis diversa nomina sortiretur; sicque Patrem revera pro nobis in cruce passum, unde & dicti sunt Patripassiani; ut fusiùs refert S. Epiphan. hær. 62. & S. August. in lib. de hæresibus c. 41.

Hæc hæresis refellitur, & fidei nostræ veritas probatur: 1. ex scriptura, in qua fit variis in locis plurium divinarum personarum mentio, ut Gen 1. *Deus ait: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*: ubi sermo fit in plurali numero, ordinaturq; ad personas distinctas ab ipso loquente, quæ tamen simul cum illo ad creationem hominis operentur: atqui non possunt aliæ personæ, quæ ibi colloquuntur, intelligi quàm divinæ; cùm agatur de creatione, quæ solius Dei propria est. Atque ita hunc locum intellexerunt S. Hilar. lib. 5. de Trinit. S. Athanas. orat. contra idola. S. Basil. hom. 10. in Exameron, S. Augustinus lib. 12. de Trinit. c. 6. & alii plures.

Dicendum 2. tres esse in Deo personas, nec plures nec pauciores; scilicet Patrem, Filium, & Spir. S. Hæc propositio de fide est, &

Probatur 1. ex his Christi verbis S. Joan. 14. *Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis*, quem locum S. Athanas. orat. contra gregales Sabellii pulchrè urget:

Cùm-

Cùm, inquit, *Christus de se loquitur, dicit (ego) cùm de Patre, dicit (ille) cùm de Spir. S. subjungit* (alium) *nonne igitur manifesta pertinacia est negare tres.* Item epist. 1. S. Joan. c. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo; Pater, Verbum, & Spir. S. & hi tres unum sunt.* Tres sunt (inquit Apost.) non Dii, qui plures esse non possunt; non Angeli, aut aliæ creaturæ, ibi enim loquitur de Deo, seu de ipsius Dei testimonio, ut ex verbis sequentibus patet: ergo de tribus personis intelligi debent, quæ, licèt inter se distinctæ sint, tamen unum, hoc est, unam naturam & essentiam habent. Denique S. Matth. cap. 28. apertissimè dixit Christus Dominus baptizandos esse fideles. *In nomine Patris, & Filii, & Spir. S.*

Probatur 2. ex Conc. Lateranensi sub Innocentio III. in decreto fidei cap. 1. ubi hæc verba habentur: *Firmiter credimus & simpliciter confitemur, quòd unus solus est verus Deus, Pater, & Filius, & Spir. S. tres quidem personæ, sed una essentia, substantia, seu natura omnino simplex.*

Probatur 3. ex S. Ambr. lib. 2. de fide ad Gratianum cap. 4. ubi explicans trisagium ex Isai. cap. 6. *Quid sibi vult*, inquit, *sub uno nomine trina sanctitatis repetitio*, &c. *Non dixit semel, ne Filium sequestraret; non bis, ne Spir. S. præteriret, non quater, ne creaturas adjungeret: & ut ostenderet unam esse Trinitatis Deitatem, cùm tertiò dixisset (Sanctus, Sanctus, Sanctus) addidit singulariter (Dominus Deus Sabaoth.)* Et S. Aug. lib. 1. de Trinit. cap. 4. *Omnes*, inquit, *quos legere potui, qui ante me de Trinitate scripserunt, hoc intenderunt secundùm scripturas docere, quòd Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus unius ejusdemque substantiæ, inseparabili æqualitate divinam insinuent unitatem; ideoque non sunt tres Dii, sed unus Deus; quamvis Pater Filium genuerit; & ideo Filius non sit, qui Pater est; Filiusque à Patre sit genitus, & ideo non sit Pater, qui Filius est; Spiritusque Sanctus nec Pater sit nec Filius, sed Patris & Filii Spiritus, Patri & Filio etiam ipse coæqualis.*

Probatur 4. hâc ratione, quâ S. Athan. suprà, & Tertul. lib. cont. Praxeam utuntur: qui accipit esse ab alio, realiter ab eo distinguitur, quia nihil seipsum producere potest: atqui ex variis scripturæ testimoniis infrà citandis constat in una Divinitatis substantia esse tres personas, quarum secunda producitur à prima, Filius scilicet à patre; tertia itém à prima & secunda, nempe Spir. S. à Patre & Filio: igitur Pater, & Filius, & Spir. S. in una eademque divinitatis substantia realiter à se invicem distinguuntur, sicque tres dantur in Deo personæ.

Obiicies, si plures essent in Deo personæ, quæ realiter essent inter se distinctæ, sequeretur quamlibet illarum non continere omnem perfectionem, proindeque non esse infinitè perfectam. Resp. distinctionem illam realem divinarum personarum se tenere tantùm ex parte relationum (ut postea dicetur) non verò ex parte naturæ & essentiæ. Unde, etiam si persona una relativè non sit altera, est tamen idem prorsùs cum illa essentialiter; & hoc modo quidquid est perfectionis in una, est etiam realiter in altera, propter summam ac simplicissimam essentiæ divinæ unitatem; unde S Greg. Nazian. Orat. 37. num. 21. optime dixit: *Quamvis Pater non sit Filius, tamen est id, quod Filius.*

Cæterum cùm hoc sanctissimæ Trinitatis mysterium adeò sublime sit, ut vix ab humano ingenio concipi possit, meritò S. Aug lib. 3. cont. Maximinum Arianum, postquam illud explicâsset, quod & nos hic apponere possumus. *Qui potest capere, capiat; qui autem non potest, credat, & oret, ut, quod credit, intelligat.*

SE-

SECTIO III.

An sint aliquæ processiones in personis divinis, & quot.

Sensus quæstionis est (suppositâ veritate illâ, quæ sectione præcedenti probata est, nempe tres esse in Deo personas) an inter illas aliquis ordo processionis reperiatur, seu an una procedat ab altera. Pro cujus resolutione.

Dicendum 1. in personis divinis reperiri veram aliquam & propriè dictam processionem. Hæc propositio est de fide &

Probatur 1. ex scriptura. S. Joan. 16. ubi Christus Dominus de se loquens dicit: *Exivi à Patre, & veni in mundum*; quo loco prior pars denotat ejus æternam emanationem à Patre; si enim de sola incarnatione locutus fuisset (ut rectè observat S. Augustinus tract. 42. in S. Joan.) satis fuisset dicere, veni in mundum. *Item* Mich. cap. 5. *Egressus ejus ab initio, à diebus æternitatis*. Item S. Joan. cap. 15. dicitur de Spiritu Sancto, *qui à Patre procedit*.

Probatur 2. ex symb. Niceno, quo utitur sancta Romana Ecclesia, in quo dicitur Filium ex Patre natum esse ante omnia sæcula, & Spiritum Sanctum ex Patre Filioque procedere: item ex symb. S. Athanasii, ubi dicitur Filius à Patre genitus, & Spiritus Sanctus à Patre & Filio procedens.

Probatur deniquè ex SS. Patribus infrà citandis, cùm in particulari de secundæ ac tertiæ personæ divinæ processione agetur.

Dicendum 2. duas esse in divinis processiones, nec plures nec pauciores; scilicet Filii à Patre, & Spiritus Sancti à Patre & Filio. Est de fide, &

Probatur 1. quia in scriptura duarum illarum processionum solùm mentio fit, ut constat ex dictis, & pleniùs constabit ex dicendis.

Pro-

Probatur 2. hâc ratione, quâ utitur S. Thom.q.27.a.5. quia divinæ processiones non accipiuntur nisi secundùm operationes Dei immanentes: atqui in natura intellectuali, qualis est divina, sunt duæ tantùm operationes immanentes; nempe intelligere & velle: ergo sunt duæ tantùm processiones.

Objicies, processionem quamcumque divinæ personæ minimè convenire: tum quia persona procedens necessariò est ab alio, & non à se; cùm tamen repugnet Deum esse, & à se non esse: tum quia, quod procedit, producitur; produci autem dicit imperfectionem. Resp. non repugnare Deum esse ab alio, qui sit idem numero Deus; tunc enim natura divina, cùm sit eadem in producente & in producto, non producitur; sed solùm communicatur per productionem personæ; & hoc nullam dicit imperfectionem, imò summam & infinitam indicat ipsius divinæ naturæ in seipsa fœcunditatem.

Quærunt hîc Doctores, an principium immediatum divinarum illarum processionum sit naturæ divinæ fœcunditas, an verò ejus intellectus & voluntas? Durandus existimat principium illud esse ipsam naturam divinam, quatenus infinitè fœcunda est, non verò quatenus intelligens & volens: verùm hanc sententiam communiter Doctores rejiciunt, non solùm ut minùs probabilem, sed etiã ut errori proximam ac in fide periculosam; asseruntque unanimiter divinas processiones esse per intellectum & voluntatem. Ita S. Thom. quæst. 27. art. 1. & 5. S. Bonav. in 1. sent. *&c.* Et constat ex iis scripturæ locis, in quibus secunda persona dicitur verbum ut S. Joan. 1. Apoc. 19. *&c.* Verbum enim in natura spirituali nihil est aliud quàm completa notitia intellectus. Item ex iis, in quibus vocatur sapientia, ut Prov. 8. Eccli 24. sapientia enim ad solum intellectum pertinet. Item Heb. 1. ubi vocatur imago Patris; ratio enim imaginis propriè intellectui competit, quia cognitio intellectus fit per assimilationem cognoscentis cum objecto, & speciem vitalem expressam. Constat etiam ex aliis scripturæ locis, in quibus Spiritus Sanctus

ctus vocatur amor & charitas Dei, quæ quidem spectant ad voluntatem.

Præterea, nisi dicamus Filium produci per intellectum, & Spir. S. per voluntatem, non posset explicari, cur productio Filii esset vera generatio; Spir. S. non item, ut ex infrà dicendis pleniùs constabit.

SECTIO IV.

An sint aliquæ relationes inter personas divinas, quot, & quales.

Dicendum 1. aliquas esse relationes reales inter personas divinas. Hæc propositio est de fide.

Probatur 1 ex scriptura, quæ pluribus in locis personas divinas nominibus relativis Patris, Filii, & Spiritus Sancti exprimit & appellat, ut constat ex antè dictis: Pater enim & Filius sunt correlata, quia Pater, est alicujus Filii Pater; & Filius, alicujus Patris Filius; similiter Spiritus Sanctus est ab aliquo spirante; cumque (sicut dictum est) per modum amoris procedat, relationem necessariò dicit ad principium, quia omnis amor est alicujus amantis.

Probatur 2. ex Conc. Toletano undecimo in confessione fidei, ubi expresè dicitur personas divinas referri relationibus: & Conc. Florentino Sess. 18. ubi Joannes Theologus agens partes Latinorum ait, apud omnes Doctores constare, solam in divinis relationem multiplicare personas.

Probatur 3. ex S. Augustino lib. 5. de Trinit. cap. 5. ubi dicit Patrem & Filium non appellari secundum substantiam, id est secundùm esse absolutum; sed secundùm esse relativum: nec Patrem dici ad se, sed ad Filium, nec Filium ad se sed ad Patrem.

Probatur 4. hâc ratione: Divinæ personæ distinguntur inter se realiter, ut de fide esse suprà dictum est: atqui non distinguntur per essentiam, cùm hæc una eademque sit in tri-

in tribus personis: ergo per reales relationes, cùm nullum aliud distinctionis fundamentum in illis reperiri possit.

Dicendum 2. esse quatuor relationes reales in Divinis, nec plures, nec pauciores; scilicet Paternitas & Filiatio, Spiratio activa & Spiratio passiva. Ita S. Thom. quæst. 28. art. 4. & communiter omnes cum eo Theologi. Probatur hâc ratione, quâ utitur S. Tho. Omnis origo & processio realis unius ab altero exigit necessariò duos respectus oppositos, quorum unus sit procedentis ad principium, à quo procedit, alter ipsius principii ad id, quod ab illo procedit: ergo, cùm in divinis duæ sint processiones (ut sectione præcedenti dictum est) sequitur esse quoque quatuor relationes reales; unam, quæ est Patris ad Filium, & vocatur Paternitas; alteram, quæ est Filii ad Patrem, & vocatur Filiatio; tertiam, quæ est Patris & Filii tanquam unius Principii ad Spiritum Sanctum; & vocatur Spiratio activa; quartam denique, quæ est Spir. S. ad Patrem & Filium, & vocatur Spiratio passiva.

Dicendum 3. relationes in divinis distingui inter se realiter. Ita S. Thom. art. 3.

Probatur ex Conc. Toletano undecimo in confessione fidei, ubi dicitur in relatione cerni numerum personarum, hoc est ideo tres personas in divinis realiter inter se distingui: quia inter ipsas relationes aliquæ reales inveniuntur; unde infertur etiam relationes ipsas realiter inter se distingui, cùm quidquid realiter distinguit unum ab alio, debeat esse realiter distinctum à reali distinctivo illius.

Idem constat ex eo, quòd dicit Boëtius lib. de Trinit. quòd substantia in divinis continet unitatem, relatio verò multiplicat Trinitatem, unde sequitur, quòd, si relationes illæ non distinguerentur ab invicem realiter, non esset in divinis trinitas realis, sed rationis tantùm, seu per solam mentis operationem, quod Sabellianam hæresim redoleret.

Probatur insuper ex eo, quòd dicit S. Thom. loco cit. ea distinguuntur inter se realiter, inter quæ realis oppositio inveni-

invenitur; atqui inter relationes divinas talis oppositio invenitur; cùm de ratione relationis cujuslibet sit, ut inter terminos relativos sit oppositio relativa, alioquin nec esset relatio: ergo relationes divinæ inter se realiter distinguuntur.

Est tamen observandum spirationem activam, quamvis realiter à spiratione passiva distinguatur, nullo modo distingui à paternitate aut filiatione; tum quia secundùm axioma commune Theologorum, in divinis omnia unum sunt, nisi ubi obviat oppositio relativa; tum etiam, quia (ut definitum est in Conc. Lateranensi cap. Damnamus, sub Innocentio III.) in divinis non est quaternitas rerum; esset autem, si activa Spiratio à Paternitate & Filiatione realiter distingueretur.

Dicendum 4. relationes divinas non distingui realiter ab essentia divina. Huic veritati, quæ de fide est, oppositus fuit error Gilberti Porretani, qui (ut constat ex Conc. Remensi sub Eugenio III. & ex S. Bernardo serm. 80. in Cant.) asserebat relationes divinas ab essentia divina distingui realiter, esseque illi velut assistentes & affixas, quod etiam testatur S. Thom. sup. art. 2.

Refellitur hic error, & veritas nostræ fidei probatur 1. authoritate ipsius Conc. Remensis, in quo (ut refert Baronius tom. 12. ad annos 148.) præfatus error præsente & præsidente ipso Eugenio summo Pontifice damnatus est: & in confessione fidei art. 3. expresè definitum est, nullas esse in Deo relationes quæ non sint ipse Deus.

Probatur 2. authoritate SS. Patrum, quos Magister sententiarum lib 1. dist. 1. & 31. fusè citat & præsertim S. Bernardi, qui ex professio in loco suprà citato veritatem hujus assertionis, tanquam fide divinâ credendam, contra præfati Gilberti errorem propugnat.

Probatur 3 hâc ratione: si aliqua esset inter essentiam divinam & relationes distinctio, sequeretur aliquam esse in Deo compositionem, cùm in eo plures inter se realiter distinctæ res reperirentur; quod omnimodæ ejus simplicitati absolutè repugnat.

Dices,

Dices, inde sequi relationes illas inter se realiter non distingui; quæ enim sunt eadem uni tertio, sunt eadem & inter se, ut fert axioma Philosophorum: atqui relationes illæ sunt idem realiter cum essentia divina: ergo etiam & inter se. Resp. dictum axioma verum esse in rebus creatis & finitis, falsum in præsenti mysterio, quod nec Aristoteles novit, nec ullus ethnicorum Philosophorum cognoscere naturaliter potuit; proindeque illo non obstante verum esse id, quod fides docet, Deum esse verè unum in essentia, trinum in personis, divinamque essentiam ob infinitatem suam identificare sibi omnia, cum quibus nullam habet oppositionem, ac proinde omnes divinas relationes; cùm tamen hæ sibi mutuò identificari nequeant, ob realem, quam ad invicem habent oppositionem.

SECTIO V.

An sint admittendæ aliquæ notiones in personis divinis, & quot.

PEr notiones hic intelligimus proprietates quasdam personales & veluti notas, quibus personæ divinæ inter se distinguuntur in ordine ad nostrum intellectum. Circa quæstionem igitur propositam.

Dicendum 1. aliquas notiones in divinis esse admittendas. Ita S. Thom. quæst. 32. art. 2. & post illum communiter omnes Theologi. Constat 1. ex S. Aug. lib. 5. de Trinit. cap. 6. Ubi ait aliam esse notionem, quâ Pater æternus intelligitur ut genitor; aliam, quâ dicitur ingenitus; prioremque ei competere relative ad Filium, posteriorem verò absolutè in ordine ad seipsum. Et ex S. Basil. ep. 43. ubi vocat notionem, propriam personæ formam & notam, vel characterem seu signum distinctivum; & dicit illas notiones esse necessarias, ut de Trinitatis mysterio inconfusa cognitio habeatur.

Probatur 2. ex eo, quòd (ut rectè observat S. Doctor supra)

ſuprà) neceſſarium fuit notiones illas excogitare & admittere ad juvandam intellectus noſtri imbecillitatem, ut ſcilicet pro noſtro captu ac modulo per inadæquatos conceptus de perſonis divinis loqui, myſteriumque Trinitatis aptè & diſtinctè explicare poſſemus, ut ex ſequentibus patebit.

Dicendum 2. quinque tantùm notiones admittendas eſſe in divinis, ſcilicet Innaſcibilitatem, Paternitatem, Filiationem, Spirationem activam, & Spiratiònem paſſivam. Ita S. Thom ſuprà art. 3. & communiter omnes Theologi, qui ſic illas probant, ſimul & explicant. Tot dantur notiones in divinis, quot haberi poſſunt ex his duobus reſpectibus (*à quo alius* & *qui ab alio*) quia penes eos eſt omnis diſtinctio divinarum perſonarum: atqui hi duo reſpectus ſolummodo nobis ſuggerunt quinque notiones nunc enumeratas; quod conſtat inductione factâ per modos, quibus perſonæ divinæ innoteſcunt. Pater enim tripliciter innoteſcit 1. ex eo, quòd à nullo eſt, cùm ſit ipſe principium ſine principio, unde exiſtit (Innaſcibilitas) 2. ex eo, quòd alius eſt ab eo per generationem, unde exiſtit (Paternitas) 3. ex eo, quòd alius eſt ab eo per Spirationem, unde exiſtit (communis Spiratio activa) ſimiliter Filius dupliciter innoteſcit 1. ex eo, quòd ipſe eſt ab alio per generationem, unde exiſtit (Filiatio) 2. eo quòd ab ipſo eſt alius per Spirationem, unde exiſtit (activa Spiratio) quæ illi cum Patre communis eſt, imo formaliter eadem ac in Patre; ac proinde ſuprà numeratæ notiones ſunt tantùm quatuor. Reſtat Spiritus Sanctus, qui non innoteſcit per hoc, quòd alius ſit ab ipſo, cùm nullam producat perſonam: ſed tantùm per hoc, quòd ipſe eſt ab alio, idque per Spirationem, unde exiſtit propria ipſius notio nempe (Spiratio paſſiva. Ex quibus facile eſt colligere ſupradictas quinque notiones.

Eſt autem obſervandum ex illis quinque notionibus quatuor eſſe relationes, ſcilicet Paternitas, Filiatio, Spiratio activa, & Proceſſio ſeu Spiratio paſſiva; nam Innaſcibilitas non eſt relatio, ſed potiùs negatio relationis,

onis, seu productionis passivæ ab altero : eamdem verò rem posse simul dici & relationem & notionem ; relationem, quatenus est ratio referendi unam personam ad aliam ; notionem, quatenus est ratio dignoscendi unam personam ab alia.

Quæres, cur non ponatur sexta notio, quâ designetur nullam personam à Spiritu Sancto produci; sicut in Patre ponitur Innascibilitas, ut ostendatur illum ab alia persona non produci. Resp. talem notionem non esse in Spiritu Sancto necessariam : non enim quælibet negatio debet inter notiones numerari, sed ea solùm, quæ aliquam perfectionem vel dignitatem exhibeat, cujusmodi est Innascibilitas in Patre, quatenus significat Patrem esse principium totius Deitatis, nec ab alio ullo produci : ex qua tamen Patris notione non sequitur, quòd Pater sit aliis personis excellentior; summa enim in omnibus ac perfectissima æqualitas est propter simplicitatem essentiæ divinæ, quæ tribus personis communis est, secumque illas prorsus identificat. Plura super hac re videri possunt apud Magistrum sententiarum lib.1.dist.27.& 28. ubi & varias sanctorum Patrum sententias fusiùs refert.

CAPUT II.

De personis divinis in particulari.

SECTIO I.

Quænam nomina primæ in divinis personæ propriè conveniant.

Ex variis nominibus, quæ primæ in divinis personæ convenire possunt, tria sunt præcipua, de quibus hîc nobis agendum est. Primum, est nomen ingeniti: cùm enim propria primæ personæ notio (ut ex ante-

dictis

dictis constat) sit Innascibilitas, ex illa derivatum est nomen Innascibilis sive Ingeniti, quod apud sanctos Patres ad primam sanctissimæ Trinitatis personam designandam adhibetur: quo quidem nomine non aliud significare voluerunt, quàm primam illam personam à nullo alio principio esse productam; in quo distinguitur à duabus aliis, quæ aliquod suæ productionis principium agnoscunt; unde sanctus Basilius lib. 4. contra Eunomium ex hac appellatione ingeniti, argumentum ducit ad probandum secundam Trinitatis personam non esse factam aut creatam, sed esse genitam; quia scilicet frustra alioquin Pater ingenitus appellaretur, si nulla esset genitura, cum qua comparatus dici posset ingenitus; ac potiùs increatus quàm ingenitus dici deberet.

Secundum, est nomen Patris, quod quidem si sumatur in ordine ad creaturas, non est personæ nomen sed essentiæ; proindeque non solùm primæ, sed etiam aliis duabus personis convenit; eo namque sensu paternitas in Deo significat ejus bonitatem & providentiam erga creaturas præsertim rationales, quatenus illas creat, conservat, gubernat, *&c.* quæ actiones creandi, conservandi, gubernandi, *&c* communes sunt toti Trinitati. cùm sint actiones ad extrà, Deus autem ad extrà non operetur, ut trinus, sed quatenus unus est; unde Christus Dominus S. Matt. 23. dicit: *Vnus est pater vester, qui in cælis est*; & cap. 6. jubet nos ita orare: *Pater noster, qui es in cælis*, ubi nimirum dictio *Pater* ex communiori Theologorum sententia sumitur essentialiter, simulque refertur ad tres personas, non autem ad solum patrem.

Si verò nomen Patris sumatur in ordine ad internam generationem, tunc soli primæ personæ competit, quod patet ex variis scripturæ locis suprà citatis & adhuc infrà citandis, & ex omnibus fidei symbolis; in quibus Ecclesia profitetur primam in divinis personam verè & propriè esse & dici patrem, nullique alteri personæ hoc nómen eo sensu acceptum competere; unde S. Athanasius in symb. suo: *Vnus ergo Pater, non tres Patres*; & S. Cyril.

ryl. Alexand. lib. 11. in S. Joan. explicans illa verba (*Pater manifestavi nomen tuum hominibus* c. 17.) sic loquitur: *Manifestavit nomen Patris Filius, quatenus in eam notionem ac sinceram contemplationem nos induxit, ut intelligeremus, non solùm Deum illum esse reverâ (id enim & ante Christi adventum vulgo prædicabatur per scripturam divinam) sed hoc insuper, præterquam quod Deus est, eumdem quoque esse non ementitâ appellatione Patrem, qui in seipso & ex seipso proprium habet fœtum cum natura sua concurrentem atque æternum*: & paulò post subjungit nomen Patris magis illi convenire quàm nomen Dei: *Hoc enim dignitatis*, inquit, *illud substantivæ proprietatis notionem continet.*

Tertium, est nomen Principii, quod quidem duplici modo potest similiter considerari, vel ad extrà & secundùm respectum ad creatures, vel ad intrà & secundùm actiones immanentes: priori modo est nomen essentiale tribus personis conveniens eodem modo, quo suprà de nomine Patris dictum est; posteriori verò, est notionale, quod primæ & secundæ personæ convenit, sed præsertim primæ. Et quidem, quòd Patri & Filio conveniat, patet ex Conc. Florentino sess. ult. & ex Conc. Lugdunensi sub Gregorio decimo capite unico de summa Trinitate, ubi vocabulum Principii dicitur commune Patri & Filio ad intrà, quatenus ambo simul producunt Spiritum Sanctum. Quod autem præsertim ac potissimum personæ Patris hoc nomen Principii conveniat, patet ex eo, quod solus Pater sit principium sine principio, solus simul producens & improductus, & à S. August. lib. 4. de Trinitate cap. 20. & S. Athan. orat. cont. Gregales Sabellii vocatur *Principium totius Deitatis*; non quod ipsa Deitas ab ipso procedat, hoc enim dicere est hæreticum & damnatum in Conc. Lateranensi sub Innocentio III. cap. 2. sed quia est principium aliarum personarum, in quibus est tota Deitas, & quibus totam Deitatem ipse communicat.

Quæres, an sicut Pater dicitur principium, sic etiam possit dici causa Filii & Spiritus Sancti; item an possit dici au-

ei author ipsius Filii & Spir. S. Respondetur, quod spectat ad nomen causæ; apud Latinos usum illius nominis non esse admittendum, quamvis apud Græcos Patres nonnunquam nomen causæ & principii in divinis indifferenter sumptum reperiatur: ratio est, quia hoc nomen causæ secundùm communem acceptionem importat diversitatem substantiæ & dependentiam unius ab altero, ac proinde quamdam prioritatem & posterioritatem naturæ, præsertim si sermo sit de causa efficiente, qualis esset Pater respectu aliarum personarum; cùm nec causæ materialis, nec formalis, nec finalis rationem habere posset. Quod autem spectat ad nomen authoris, respondet S. Aug. l. 3. cont. Maximinum c. 14. *Si propterea Deum Patrē Deo Filio dicis authorem; quia ille genuit, iste genitus est; quia iste de illo est, non ille de isto: fateor & concedo: si autem per nomen authoris minorem vis facere Filiū, Patremq. majorem, nec ejusdē substantiæ Filium, cujus est Pater; detestabor & respuam.*

SECTIO II.

Quid fides Catholica de secunda sanctissimæ Trinitatis persona credendum proponat.

Loquimur hîc tantùm de iis, quæ ad rectam & veram sanctissimæ Trinitatis notitiam pertinent, de mysterio Incarn. suo postea loco acturi. De secunda igitur sanctissimæ Trinitatis persona Catholica fides quinque præsertim veritates docet esse credendas: prima est, esse verum & naturalem Dei Patris Filium: secunda, esse Patri consubstantialem: tertia, esse Patri coæternum: quarta, esse Patri per omnia æqualem: quinta, esse verè ac propriè unum cum Patre Deum.

His quinque veritatibus opposita fuit olim hæresis Arii, qui (ut constat ex Athanasio variis in locis, ac præsertim in libro de Synodis, ex quodam opusculo, quem ipse Arius edidit, inscripsitque *Thalia*) dicebat Filium Dei,

nec Deum esse, nec genitum ex substantia Patris, nec proinde ipsi consubstantialem; sed esse creaturam, non ab æterno sed in tempore, ante alias tamen productam.

Hi errores seu potiùs blasphemiæ refutantur, & veritates nostræ fidei probantur sigillatim eo ordine, quo suprà propositæ sunt.

Prima quidem, quòd scilicet secunda persona sit verus & naturalis Dei Filius, probatur manifestè ex scriptura Ps. 2. ubi Deus Pater Filium alloquens, *Filius meus es tu*, inquit *ego hodie genui te* S.Matth. 3. *Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui*, quæ verba sic explicat S.Leo Papa hom.de Transfiguratione: *Hic est Filius meus non adoptivus, sed proprius; non aliunde creatus, sed ex me genitus.* S.Joan.3.*Sic Deus dilexit mundum ut Filium suum unigenitum daret*; quòd si non esset naturalis, sed adoptivus, unigenitus dici non posset, cùm plurimi alii sint per adoptionem filii.

Secunda veritas, nempe quòd sit Patri consubstantialis, hoc est ejusdem naturæ & substantiæ cum ipso, probatur ex his Christi Domini verbis, Sanct.Joan 10. *Ego & Pater unum sumus*; quo quidem testimonio (ut rectè dixit S.Aug. tract.36 in S.Joan.) simul liberamur ab erroribus Arii & Sabellii tanquam à Scylla & Charybdi: quòd enim dicit, *unum*, significat unitatem essentiæ & naturæ, ac proinde consubstantialitatem, quam negabat Arius: quòd autem addit *sumus*, distinctionem indicat personarum, quam Sabellius inficiabatur. Hoc eodem testimonio usus est S. Athan. ser. 4. contra Arianos; & S.Hilar.lib.7.de Trinit.

Eadem veritas expresse definita est in Conc. Niceno primo adversùs Arium, ubi ex decreto Conc. vox (*consubstantialis*) in symb.apposita est, & idem symb.in aliis Conc. unanimi Patrum consensu receptum.

Tertia veritas, quòd sit Patri coæternus, probatur Mich.5. *Egressus ejus ab initio, à diebus æternitatis*, quæ verba S.Hieronymus in illum locum, & communiter alii SS. Patres de æterna generatione Filii Dei interpretantur.

Item

Item sanct. Jo. I *In principio erat verbum*, quo testimonio sanct. Aug. in illum locum.[1] & alii sancti Patres usi sunt ad probandam contra Arianos verbi divini æternitatem.

Quarta veritas, scilicet quòd sit Patri per omnia æqualis, probatur ex Apost. ad Philipp. 2. ubi de filio Dei loquens dicit, quòd, *Cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*, hoc est (ut explicat S. Chrysostomus & sanct. Ambros. in hunc locum) cùm esset ejusdem naturæ & substantiæ cum Deo Patre, nihil sibi arrogavit indebitum, cùm se existimavit ipsi Deo Patri per omnia æqualem; unde rectè sanct. August. Ps. 126. *Quare*, inquit, *non est rapina? quia est natura*: & lib. 3. cont. Maximinum Arianum occurrens objectioni Arianorum dicentium Filium esse minorem Patre, quia totum, quod erat, à Patre acceperat: *Non potest*, inquit, *is, qui accepit, ei qui dedit, esse inæqualis quia & hoc accepit, ut esset æqualis: nihil enim Patre minus habet ille, qui dixit; omnia quæ habet Pater, mea sunt.*

Quinta denique veritas, nimirum quòd Filius Dei sit verè & propriè unus cum Patre Deus præterquam quòd ex antè dictis evidenter sequitur, probari insuper potest ex variis scripturæ locis, in quibus Filius Dei verè & propriè Deus vocatur. Is. 35. *Deus ipse veniet, & salvabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorum, &c.* S. Joan. 20. *Respondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus.* Rom. 9. *Ex quibus est Christus secundùm carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula.* 1. sanct. Joan. 5. *Et simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus.*

Ex quibus locis & aliis similibus, cùm constet Filium Dei esse verum Deum, sequitur, ut sit unus & idem cum Patre Deus; cùm plures Dii nec sint, nec esse possint.

Objiciebant primò Ariani: quando Filius genitus est, vel erat, vel non erat; si erat, quare genitus est; si non erat, ergo aliquando non fuit, ac proinde nec æternus nec Deus est. Respondetur cum sancto Basilio, non erat, antequam gigneretur, sed erat, cùm gigneretur; semper autem genitus, semper igitur fuit. Unde san-

ſanctus Aug.epiſt.174.ad Paſcentium. *Semper gignit Pater, & ſemper naſcitur Filius*. Ratio eſt, quia Filius gignitur in æternitate, quæ eſt indiviſibilis, immutabilis, infinita, coexiſtens omnibus partibus noſtri temporis ; cùm ergo non poſſimus illam explicare niſi per reſpectum ad noſtrum tempus, coëxiſtat autem toti noſtro tempori, fit, ut rectè dicamus Filium ſemper genitum eſſe, & ſemper gigni ; quamvis (ut rectè obſervat S. Auguſtinus) aptiùs dicatur ſemper genitum eſſe, quàm ſemper gigni: nam licèt ſemper duret divinæ generationis actus, tamen ſemper etiam perfectus eſt & conſummatus. Et hæc eſt ratio, quare Chriſtus Dominus divinam ſuam generationem explicat per verbum præteriti temporis S. Joan.8. *Ego ex Deo proceſſi*; & nos in ſymb. credimus genitum, non factum.

SECTIO III.

Ob quam rationem Filii proceſsio dicatur, & vere ſit generatio; Spiritus Sancti verò nec ſit, nec dici poſsit.

CUm certiſſimum ſit ex antè dictis, Filii proceſſionem eſſe veram & propriè dictam generationem, ſiquidem ipſe procedens eſt verus & propriè dictus Dei Filius ex Deo Patre verè genitus, ut pluribus in locis ſacræ ſcripturæ dicitur ; Spiritus ſancti verò proceſſionem nec eſſe, nec dici poſſe generationem, cùm Filius Dei nec ſit, nec dici poſſit: quærunt Theologi, quæ ſit hujus differentiæ ratio? Communis reſolutio ea eſt, quam affert S. Thomas 1. p.q. 27. art.2. & lib. 4. cont. gentes cap.10. ſcilicet quòd generatio propriè dicta eſt origo ſeu proceſſio viventis à vivente principio conjuncto ſecundùm ſimilitudinem naturæ ; proceſſio autem Filii talis eſt. In primis enim eſt proceſſio ſeu origo viventis, quia Filius non ſolùm eſt vivens, ſed eſt ipſa vita ; unde 1. S. Joan. cap.1. vocatur, *verbum vitæ*, &c. *vita æterna, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis*. Deinde eſt à principio vivente ;

quia

quia Pater, qui per intellectionem notionalem eſt ejus principium, vitâ intellectuali perfectiſſimâ vivit; unde S. Joan. 5. dicitur, quòd *Pater habet vitam in ſemetipſo*; & S. Matth. 16. Chriſtus dicitur *Filius Dei vivi*. Eſt etiam à principio conjuncto: Filius enim producitur ex ſubſtantia Patris, & cum illo unum eſt, ut ex dictis ſectione præcedenti conſtat. Denique eſt ſecundùm ſimilitudinem naturæ; quia Filius eſt perfecta & expreſſa imago Patris, unde vocatur ab Apoſt. Hebr. 1. *Splendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ ejus*; & Coloſſ. 1. vocatur *Imago Dei inviſibilis*.

Verùm iſta non ſolvunt difficultatem initio ſectionis propoſitam, proceſſio enim Spiritus ſancti æque ac Filii, eſt origo viventis à vivente, ut per ſe patet: eſt etiam in ſimilitudinem naturæ, quia per omnia Patri & Filio æqualis eſt, & cum illis unus Deus.

Multum laborârunt ſancti Patres in hac difficultate ſolvenda, & varias excogitarunt rationes, cur Filii proceſſio ſit vera & propriè dicta generatio, Spiritus S. non ſit.

Omnium optima ea eſt, quam affert S. Aug. lib. 9. de Trinit. cap. 10. ubi dicit ideo Filium Dei vocari & eſſe propriè genitum, ſeu verè & propriè generari, eo quòd procedat per intellectionem, Spiritum S. verò minime, eò quòd procedat per voluntatem. Quæ ratio ut intelligatur, obſervandum eſt, illud, quod procedit per intellectionem, procedere formaliter & ex vi ſuæ proceſſionis ſimile intelligenti, quando intelligens ſe ipſum intelligit; cùm intellectio habeat pro termino verbum internum, quod eſt ſpecies ſeu ſimilitudo vel imago expreſſa rei intellectæ; quod autem procedit per volitionem non eſt formaliter vi ſuæ proceſſionis ſimile volenti, etſi volens ſeipſum velit; cùm volitio ſit voluntatis actio, quæ per ſe non exprimit ullam ſimilitudinem, ſed eſt potiùs propenſio & inclinatio quædam erga rem volitam & amatam, juxta illud S. Aug. *Amor meus, pondus meum; illo feror quocumq; feror.* Unde fit, ut, cùm Filius procedat à Patre per intellectionem quâ Pater ſe ipſum intelligit, vi proceſſionis illius formaliter ſit in natura ſimilis Patri, cùm ſit verbum ſeu

species & imago expressa ipsius Patris: ideoque processio ejus sit vera & propriè dicta generatio. Cùm autem Spiritus sanctus per volitionem & amorem procedat, inde fit, ut non sit formaliter vi suæ processionis similis in natura principio, à quo procedit, sed tantùm materialiter, id est, quatenus terminus ille productus per amorem Patris & & Filii identificatur cum essentia divina. quæ ob infinitatem suam identificat sibi omnia, quæ in Deo sunt.

Cæterùm quamvis eâ ratione utcunque explicetur difficultas initio sectionis proposita, certior tamen distinguendi ratio non aliunde petenda est, quàm ex eo, quòd ipsa fides nobis apertè declarat unicum & unigenitum esse in divinis Filium, illiusque productionem perinde verè & propriè dici generationem: Spiritus sancti verò productionem nec esse, nec dici posse generationem, cùm ex eadẽ fide certum sit, illũ nec esse, nec dici posse Patris & Filii Filium, nec ab illis generari, sed procedere; quod constat tum ex scripturis antè relatis, tum ex omnibus fidei symb. quibus Ecclesia Cath. utitur. Quare humiliter profiteri quisque meritò potest cum S Damasceno lib.1. de fide cap.10. *Generationem à processione differre compertum habemus, sed quis differentiæ modus, ignoramus*: & eum S. Aug. lib 3. cont. Maximinum cap.14. *Quid intersit inter nasci & procedere, inter illam generationem & hanc processionem, distinguere nescio, non valeo, non sufficio: generationem illam quis enarrabit, & processionem hanc quis enarrabit?*

SECTIO IV.

Quo sensu secunda in divinis persona vocetur verbum.

INter plura nomina, quæ præter ipsum nomen Filii secundæ in divinis personæ variis in locis scripturæ tribuuntur, unum est, quod aliquam explicationem requirere videtur, scilicet nomen verbi, circa quod quæri in

in primis potest, an verbum in divinis sit nomen personale proprium Filii?

Antequam respondeatur, observandum est inprimis verbum hic accipi pro conceptu intellectus, de cujus ratione est, quod ab alio procedat. Observandum est præterea, magnum esse discrimen inter intelligere & dicere in rebus spiritualibus: intelligere enim, importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam; at verò dicere, importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum, seu ad terminum ipsius intellectionis: in illo nulla importatur originis ratio, in isto verò maximè.

His observatis, dicendum est verbum in divinis propriè & strictè loquendo esse nomen personale proprium Filii.

Probatur 1. ex scriptura. S. Joan. 1. *Verbum caro factum est*, & aliis in locis.

Probatur 2. ex S. Aug. lib. 6. de Trinit. cap. 2. *Verbum solus Filius accipitur*, & lib. de hæres. cap. 12. Alogianos recenset inter hæreticos, quod & facit S. Epiph. hæres. 51. eò quòd negarent verbum in Deo esse propriè Filium Dei.

Probatur 3. quia verbum in divinis propriè & strictè loquendo non est ipsum intelligere, sed est aliquid productum intelligendo tanquam imago & expressio rei intellectæ; at in divinis producere seu produci ab aliquo, pertinet ad rationem nominum personalium, cùm personæ divinæ secundùm originem distinguantur: ideoque licèt tota sanctissima Trinitas verè sit intelligens & intellecta, una tamen persona sola est dicens, quæ profert verbum, nempe Pater; & una sola ut verbum dicta, nempe Filius.

Ut autem clariùs adhuc hoc intelligatur, notandum est duplex esse verbum; unum exterius, quod ore profertur, & de illo hic non agimus: alterum interius, quod mente concipitur, estque ipsius rei intellectæ expressa similitudo; ut enim docet S. Thomas 1. p. q. 27. art. 1. *Quicunque intelligit, ex hoc ipso quòd intelligit, procedit aliquid intra i-*

 psum,

Ipsum quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiva proveniens, & ex ejus notitia procedens; quam quidem conceptionem vox significat, & dicitur verbum cordis significatum verbo vocis. Sicut autem res alias, sic etiam seipsam mens rationalis intelligere potest, & tunc producit in se quamdam sui ipsius expressam imaginem ex se natam, & in se immanentem: & eo modo, quantùm possumus, concipere debemus Deum Patrem ab æterno seipsum intelligere, & cognoscere, seque intelligendo & cognoscendo, sui ipsius imaginem expressam intra se producere, non quidem accidentalem. ut in nobis fit, sed sibi consubstantialem; quæ imago verbum ejus est. Sicque secunda in Trinitate persona verè & propriè verbum est, & dici debet.

Quæres, ex quarum rerum cognitione verbum divinum procedat? Antequam respondeatur, observandum est unicam numero in Deo esse cognitionem rerum omnium, nempe divinæ essentiæ, divinarum personarum, & creaturarum spectatarum tam quoad essentiam, quàm quoad existentiam actualem; per eamq; verbum divinum procedere. Sed cùm hæc cognitio, ex qua verbum procedit, ad illa omnia objecta terminetur, quæstio est, utrum ad hoc, ut procedat, necesse sit per se & formaliter prædictam cognitionem ad illa omnia terminari, an potiùs sit satis ad aliqua; reliquis ad quæ terminatur merè per accidens & purè concomitanter se habentibus.

Hac observatione supposita: breviter resp. ex variis super hac re doctorum sententiis illam videri probabiliorem, quæ asserit verbum divinum procedere ex notitia illa, qua Deus Pater seipsum, essentiamque divinam, omnesque ejus perfectiones, nec non divinas personas, ac denique omnes creaturas possibiles cognoscit. Quod constat ex eo, quod verbum divinum procedit ex notitia Patris nobilissima ac perfectissima, qualis est sola comprehensiva notitia essentiæ divinæ: atqui comprehensio essentiæ divinæ est cognitio eorum omnium, quæ tum formaliter, tum eminenter in ipsa continentur, cujusmodi sunt ea, quæ supra enumeravimus: ergo verbum divi-

divinum ex præfata illorum omnium cognitione procedit: unde rectè S. Aug. lib. 15. de Trinit. cap. 14. *Deus Pater, inquit non integre perfecteque seipsum dixisset si aliquid esset minus in verbo quam in seipso.*

SECTIO V.

Quid fides catholica de tertia in divinis persona credendum proponat.

OBservandum est hoc nomen (Spiritus sanctus) duobus modis considerari posse: 1. secundum vim suæ significationis, ut est nomen compositum ex duabus dictionibus; & sic est nomen essentiale, commune omnibus personis sanctissimæ Trinitatis, quia Pater est verè Spiritus, & verè sanctus; similiter & Filius: 2. prout ex communi usu & accommodatione Ecclesiæ sanctorumque Patrum, est unicum nomen ex illis duobus conflatum: & tunc est proprium tertiæ personæ: quod constat ex communi usu loquendi; tum in scripturis, tum in Conc. & apud SS. Patres; ubi enumerantur divinæ personæ, tertia illarum nomine Spiritus sancti designatur.

Quod si quæras, cur tertia illa persona sic vocetur: hanc rationem reddit S. Aug. lib. 15. de Trinit. cap. 19. *Quia Spiritus Sanctus est communis ambobus, Patri scilicet & Filio, ideo id vocatur ipse propriè, quod ambo communiter.* Accedit & alia ratio, quia scilicet procedit per actionem voluntas: atqui sanctitas propriè ad voluntatem spectat; nec enim dicitur quis sanctus ab operatione intellectus, sed solùm voluntatis: pari modo spirare, & spiritus sunt voces specialiter ad voluntatem pertinentes, quatenus spirare aliquando significat vehementer amare aut ardenter desiderare, ut cùm vulgò dicimus aliquem spirare vindictam aut cædes, vel è contra sanctos viros spirare charitatem, pietatem &c. Et sic peculiari jure ac titulo tertia in divinis persona rectè nuncupatur Spiritus sanctus,

ctus, quia per operationem voluntatis procedit.

Hac observatione supposita de tertia illa persona seu de Spiritu sancto tres præsertim veritates fides Catholica credendas proponit. Prima est, illum esse verum Deum, Patri & Filio consubstantialem, & per omnia æqualem. Secunda, à Patre & Filio procedere. Tertia denique procedere à Patre & Filio tanquam ab unico principio.

Primæ veritati oppositus est error Macedonii & ejus asseclarum, qui (ut refert Sozomenus lib. 4. c 26.) asserebant Spiritum sanctum non esse Deum, sed aliquam substantiam spiritalem, superiorem omnibus Angelis, creatam à Patre per Filium: qui error fuit etiam Arii, qui sicut Filium, ita etiam Spiritum sanctum creaturam dicebat, teste S. Epiphanio hæresi 69.

Refellitur hic error, & veritas nostræ fidei probatur 1. authoritate scripturæ. 1. S. Joan. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus: & hi tres unum sunt*: quæ verba clarissimè indicant unitatem substantiæ & divinitatis in Spiritu Sancto, & aliis personis divinis. S. Matth. cap. ult. Christus præcipit credentes baptizari in nomine Patris & Filii, & Spiritus sancti; sacramenta autem conferri non debent nisi nomine & authoritate veri Dei, qui solus est author & largitor gratiæ. S. Marc 3. ubi dicitur cætera peccata hominibus dimitti: peccata autem in Spiritum sanctum non remitti in æternum. Denique act. 5. sanctus Petrus increpans Ananiam, quòd mentitus esset Spiritui sancti, addit postea, illum non esse mentitum hominibus, sed Deo.

Probatur 2. Authoritate universalis Ecclesiæ, quæ in symb. Apost. profitetur, se credere in Spiritum Sanctum æquè ac in Patrem & Filium: & in Conc. Constantinop. in quo Macedonii hæresis proscripta fuit, in symb. Fidei dicitur, *Credo in Spiritum Sanctum Dominum, qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur.* Et in symb. S. Athanasii dicitur: *Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus; & Patris, & Filii, & Spiritus Sancti una est divinitas, æqualis gloria*, &c.

Pro-

Probatur 3. ex unanimi consensu SS. Patrum, qui libris integris Spir. S. divinitatem contra hæreticorum blasphemias propugnaverunt, ut S. Basilius, S. Ambrosius & S. Augustinus passim in libris de Trinitate præsertim lib. 1. cap. 6. & alii communiter omnes.

Secundæ veritati oppositus est error Græcorum asserentium Spir. S. à solo Patre procedere.

Refellitur. & veritas nostræ fidei (scilicet quòd Spiritus sanctus non tantùm à Patre, sed etiam à Filio procedat) probatur 1. authoritate scripturæ, in qua variis in locis dicitur Spiritus sanctus mitti & dari à Filio, ut S. Joan. 15. *Cùm venerit paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre;* atqui missio in divinis personis denotat processionem, ut explicant SS. Patres S. Greg. hom. 26. in Evang. *Missio,* inquit, *Spiritus Sancti est ejus processio de Patre & Filio;* & S. Hilar. lib 8. de Trinit. *Spiritus Sanctus mittitur à Filio, quia esse ab illo accipit:* & cap. 16. S. Joan Christus Dominus loquens de eodem Spir. S. *Ille,* inquit, *me clarificabit: quia de meo accipiet;* quem locum de Spir. S. processione intellexit S. Amb. lib. 2. de Spir. S. cap. 12. & S. Aug. tract. 99. in S. Joan.

Probatur 2. ex Conc. Ephesino tom. 1. c. 14. in quo lecta & recepta fuit Epist. S Cyril ad Nestorium, in ea autem epist. manifestè dicitur Spir. S. à Patre & Filio procedere: & in Conc. Chalced. actione 5. in qua eadem Epist. S. Cyril. recipitur, & confirmatur: ac denique in Conc. Florent. sess. 7. & 22. in quo eadem veritas simpliciter & absolutè definita fuit, consentientibus simul Latinis & Græcis, tametsi postea infeliciter Græci ab hac fide defecerint.

Eadem veritas probari insuper potest ex SS. Patribus, ut S. Basil. l. 3. cont. Eunomium, S. Chrysost hom. 4. de symb. S. Greg Nysseno epist. ad Ablabium, & pluribus aliis, qui unanimiter id docent, & quorum doctrina fusè in præfato Conc. Florentino declaratur.

Tertia denique veritas, scilicet quòd Spiritus Sanctus à Patre & Filio tanquam ab unico principio procedat.

probatur 1. authoritate Conc. gener. Lugdunensis cap. unico de summa Trinitate & fide cath. ubi expresse definitum est; Spiritum Sanctum esse à Patre & Filio, non tanquam duobus principiis, sed tanquam unico principio, nec duabus spirationibus, sed unâ: Item Conc. Florentini sess. ultimâ in litteris unionis dicitur, Spiritum sanctum à Patre & Filio tanquam uno principio & unica spiratione procedere.

Probatur 2. ex sancto Aug. lib. 5. de Trinit. cap. 14. ubi sic loquitur: *Sicut Pater & Filius & Spir. S. sunt unus creator, & unus dominus: ita Pater & Filius sunt unicum Spir. S. non duo principia*: eodem etiam modo loquitur sanct. Hilarius lib. 4. de Trinit. & sanct. Anselmus lib. de processione Spir. S. cap. 10.

Probatur 3. ratione, siquidem in divinis omnia unum sunt, ubi non obstat oppositio relativa: atqui inter Patrem & Filium quatenus spirant, nulla est ejusmodi relativa oppositio, ut per se patet: ergo, *&c.*

Porro observandum est, quòd quamvis rectè dici possit, Spiritum sanctum procedere à duobus vim spirandi habentibus, ac proinde esse duos spirantes; quia scilicet procedit à duabus distinctis personis, Patre scilicet & Filio: non tamen ideo dici potest esse duos spiratores. Ratio hujus discriminis est, quod adjectiva nomina plurali numero efferri possint, quoties diversa sunt supposita, quamvis non sint diversæ formæ; substantiva verò multiplicari non debent, nisi & forma, quam supposita significant, multiplicetur: itaque rectè dicimus duos habentes vim spirandi, vel duos spirantes adjective, quia sunt duæ personæ; sed non dicimus duo principia, nec duos spiratores substantivè, quia unica est forma & una virtus, per quam spirant.

Dices S. Hilar. lib. 1. de Trinit. vocare Patrem & Filium authores Spiritus sancti, proindeque eodem modo dici posse spiratores. Resp. apud SS. Patres quibusdam in locis sensum potiùs illorum attendi debere quàm verba: quamvis enim nonnunquam nomina substantiva pro adjecti-

adjectivis usurpent ad hoc mysterium explicandum, nihilominus substantiva illa modo adjectivo intellligi debent, ut de S. Hilario docet S. Thom. quæst. 36. a. 4. ad 7.

SECTIO VI.

Quo sensu Spiritus Sanctus vocetur amor.

AD uberiorem cognitionem eorum, quæ de Spir. S. processione dicta sunt, conferre potest explicatio hujus nominis, quod passim in scripturis & apud SS. Patres reperitur, quo Spir. S. amor vocatur. Quod, ut distinctius intelligatur, prænotandum est hoc nomen (Amor) in divinis duplici modo sumi posse; 1. essentialiter, pro illo amore, quo tres personæ divinæ diligunt; 2. notionaliter, idque vel active, scilicet pro amore notionali productivo, quo Pater & Filius producunt Spir. S. vel passivè pro amore notionali producto, & tunc est nomen personale solius Spir. S. proprium. Quoniam verò ea, quæ ad voluntatem spectant in divinis, magis adhuc nos latent, quàm quæ ad intellectum, ideò juvabit ea, quæ ad amorem illum divinum productum pertinent, ex analogia productionis verbi divini paucis hîc explicare.

Sicut igitur, dum Pater seipsum in essentia sua contemplatur, verbum mentis exprimit; & sic Filium generat: ita Pater, & Filius dum se in unitate essentiæ diligunt; affectus voluntatis, qui est utriusque amor, simul ab utroque exprimitur, sicque Spiritus sanctus producitur. Item sicut intelligere convenit Filio non secus ac Patri; sed conceptum efformare, seu verbum dicere, soli Patri: ita amare Spiritui sancto convenit non secus ac Patri & Filio: sed affectum exprimere, & amorem spirare, soli Patri & Filio. Item sicut verbum divinum seu Filius ex cognitione essentiæ divinæ ejusque perfectionum omnium, nec non trium personarum divinarum, ac denique omnium creaturarum possibilium procedit: sic amor di-

vinus seu Spir. S. ex ejusdem essentiæ divinę, perfectionum, personarum, creaturarumq; omnium possibilium dilectione procedit; nec enim minùs perfecta debet esse actio amandi, per quam producitur Spir. S. quàm actio intelligendi, per quam gignitur Filius: quare sicut ista (ut superiùs dictum est) ad omnia intelligibilia, sic & illa ad omnia diligibilia extendi debet.

Ex his patet, quo sensu intelligi debeat id, quod docet S. Thomas quæst. 37. art. 2. cùm dicit Patrem & Filium diligere se Spir. S. hoc enim verè & propriè dicitur, si verbum (diligere) sumatur notionaliter, prout significat spirare amorem; quia scilicet Pater & Filius relativè notionaliter diligunt seinvicem Spir. S. tanquam dilectionis suæ termino & amore producto; unde S. Aug. lib 6. de Trinit. c 5. dicit, quòd Spir. S. est. *Quo genitus à generante diligitur, genitoremque suum diligit*: & eodem sensu Synesius hymno 4. vocat Spir. S. *Centrum genitoris & geniti*: & appositè S. Bernard. serm. 8. in Cant. super illa verba: *Osculetur me osculo oris sui*: *Si*, inquit, *rectè Pater osculans, Filius osculatus accipitur; non erit abs re Spiritum Sanctum osculum intelligi, utpote qui Patris & Filii imperturbabilis pax sit, gluten firmum, individuus amor, indivisibilis unitas.*

SECTIO VII.

Qua ratione persona una in divinis mitti dicatur ab alia.

CErtum est ex scripturis secundam & tertiam sanctissimę Trinitatis personam mitti. Et quidem de Filio constat ex S. Matt. c. 15. *Non sum missus nisi ad oves, quæ, &c.* & S. Joan. 6. *Misit me vivens Pater, &c.* De Spiritu Sancto etiam S. Joan. 14. *Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo*: & cap. 15. *Cùm venerit Paracletus, quem ego mittam vobis.*

Cùm

Cùm igitur hoc verum sit, quæritur, quâ ratione persona divina dici possit mitti ab alia? Pro cujus resolutione nihil aptiùs afferri potest quàm id, quod docet sanct. Th. 1. p. q 43. art. 1. ubi divinæ missionis rationem sic explicat.

Duo in ratione missionis importantur, quorum unum est, habitudo missi ad principium à quo mittitur, aliud est habitudo missi ad terminum, ad quem mittitur. Est autem habitudo missi ad eum, à quo mittitur, quædam ab ipso processio, idque vel per imperium, ut cùm servus à Domino mittitur, vel per consilium, ut si rex dicatur mitti à consiliariis ad ineundum bellum; vel secundùm originem, ut cùm flos emittitur ab arbore. Habitudo verò missi ad terminum, ad quem mittitur, est, ut aliquo modo ibi esse incipiat, ita ut vel absolutè ibi incipiat esse, quia nempe ibi antea omnino non erat; vel incipiat ibi aliquo modo esse; quo priùs non erat. Missio igitur divinæ personæ convenire potest, tum quatenus importat ex una parte processionem originis à mittente, tum secundùm quod importat ex alia parte novum modum existendi in alio; sic Filius dicitur à Patre missus in mundum, quia ab ipso Patre procedens incepit in mundo esse per carnem assumptam, quamvis antea in mundo esset (juxta illud sanct. Joan. 1. *In mundo erat, & mundus per ipsum factus est*) non tamen eo modo, quo cœpit esse per incarnationem.

Ex dictis intelligi potest 1. quòd licet inter creaturas, missio aliquam importet minorationem in eo, qui mittitur ab alio, proindeque tollat æqualitatem perfectionis inter utrumque; in divinis tamen nullam inferre inæqualitatem inter personam missam & mittentem; quia fit solùm secundùm processionem originis absq; ulla prioritate aut posterioritate durationis vel causæ. Ubi obiter observandum est, quòd, cùm novus ille modus, quo divina persona missa dicitur esse, ubi antea non erat, sit secundùm aliquam operationem ad extrà, quâ aliquid efficit in creatura: nihil autem in creatura operetur nisi per entitatem suæ naturæ quam accepit à persona mittente seu pro-

producente; hinc fit, ut habeat ab ipsa quòd aliquid efficiat in creatura: & sic cùm novo modo incipit esse, ubi non erat, jure ac meritò illuc à persona producente mitti censeatur.

Intelligi potest 2. quòd quamvis omnes divinæ personæ dici possint venire ad nos, juxta illud S. Joan. 14. *Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*; non tamen omnes aut quælibet illarum à qualibet mitti potest: cùm enim (ut suprà dictum est) missio propriè dicta, sit indissolubiliter annexa processioni, & eatenus persona una mitti ab alia dicatur, quatenus ab ipsa procedit, & per processionem accipit virtutem operandi in aliqua creatura, ut sit aliquo modo in ea, quo antea non erat; hinc sequitur personam divinam non posse mitti nisi ab aliqua procedat, nec ab illa posse mitti, nisi ab ipsa procedat: unde fit, ut Filius & Spiritus sanctus solùm mitti dicantur: Filius à solo Patre, a quo solo procedit; Spiritus sanctus verò à Patre & Filio, eo quòd ab utroque procedat.

Quæres, ad quosnam effectus divina persona mitti dicatur; Resp. primario & præcipuè mitti ad conferendam gratiam sanctificantem; unde, quando scriptura loquitur de missione alicujus personæ divinæ, illum effectum communiter adjungit, ut S. Joan. 10. *Ego veni, ut vitam habeant, & abundantiùs habeant*: & ad Rom. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*: Secundariò verò ad omnes alios effectus, quos persona divina missa potest variè & multipliciter in creatura operari; quo fit, ut missio divinæ personæ esse possit vel invisibilis, cùm fit solùm per productionem interioris gratiæ, sive gratum facientis, sive gratis datæ; vel visibilis, cùm aliquid præterea exteriùs in creatura operatur. Observat autem S. Th. art. 2. nunquam visibiliter mitti personam divinam, quin simul etiam mittatur invisibiliter secundùm aliquod gratiæ donum.

SECTIO VIII.

Quomodo de Sanctissimæ Trinitatis Mysterio sit loquendum.

QUod Apostolus dixit (charissimum sibi discipulum alloquens 2.Tim.2.) *Formam habe sanorum verborum, quæ à me audisti*, hoc meritò quisque attendere debet in omnibus fidei mysteriis, sed præsertim in sanctissimæ Trinitatis mysterio, quod sicut aliis sublimius, sic etiam difficilius est; proindeque quoties de illo loquendum est, cautela major adhiberi debet, ne defectu aut scientiæ aut advertentiæ, verbis minùs sanis aut aptis, tanti mysterii veritas vel sanctitas obscuretur.

Hac igitur de causâ breviter hîc aliquot regulas communiter ab omnibus Theologis receptas proponemus, quibus utile imò necessariū videtur in hac materia attendere. Cùm autem in qualibet enunciatione duo termini reperiantur, prædicatum scilicet & subjectū; videndum est, quoties de hoc mysterio loquendū erit, quâ ratione uterq; propositionis terminus rectè fidei consonus & conformis esse possit.

Prima regula. Nomina concreta, substantiva, essentialia, id est, quibus essentia divina vel aliquod ejus attributum absolutum exprimitur, de tribus personis divinis in numero singulari prædicari debent. Ita S. Thomas 1 p quæst.39. art.30 e.g. nomen istud (Deus) quod est substantivum essentiale, prædicari non debet in plurali de tribus personis, sed tantùm in singulari: unde sanct. Athan in symb. *Deus Pater, Deus Filius, Deus Spir.S. Et tamen non tres Dii; sed unus est Deus, ita Dominus Pater. Dominus Filius, Dominus Spir.S. Et tamen non tres Domini; sed unus est Dominus.*

Secunda regula. Nomina adjectiva essentialia, quamvis de personis divinis in plurali numero prædicari possint, ut docet S.Thomas loco citato, communiter tamen

in

in singulari numero enunciari debent, quia scilicet substantivo potiùs modo quàm adjectivo solent usurpari: hinc est, quòd licèt ad rigorem dici possit esse in Trinitate tres omnipotentes, tres æternos, tres increatos; tamen ut (in symb. S. Athan. habetur) convenit magis dicere, quòd Pater, & Filius, & Spir. S *non sunt tres omnipotentes; sed unus omnipotens. Sicut non tres æterni; aut increati; sed unus æternus, & unus increatus.*

Tertia regula. Nomina concreta, substantiva, essentialia, ut plurimùm pro ipsâ divina essentia prout per se in tribus personis subsistit, aliquando etiam pro qualibet illarum personarum supponere possunt. Ita S. Thom. art. 4. e.g. in illa propositione: *Creavit Deus cælum & terram* Genes. 1. nomen (Deus) significat ipsam divinam essentiam in tribus personis subsistentem: in hac verò, *misit Deus Filium suum in mundum* S. Joan. 3. idem nomen (Deus) sumitur pro prima Trinitatis persona: rursus in hac alia: *Dixit Dominus Domino meo*, Ps. 109. nomen (Dominus) tam pro prima quam pro secunda in divinis persona sumitur.

Quarta regula. Nomina essentialia in abstracto nunquam supponere possunt pro divinis personis. Ita S. Thom. art. 5. unde in Conc. Lateran. sub Innocentio III. cap. Damnamus reprobantur istę propositiones tanquam falsæ, *essentia generat, & essentia generatur*; quâ ratione similiter dici non debet, quòd divinitas generet, vel quòd Pater producat divinitatem: quamvis enim Deus & divinitas seu essentia divina sint idem secundùm rem, seu in sensu identico; non tamen est idem modus significandi utrobique, seu non sunt idem in sensu formali: hoc enim nomen (Deus) cùm significet divinam essentiam ut in habente illam, ex modo suæ significationis potest supponere pro persona; at verò hoc nomen (Divinitas seu divina essentia) cùm significet essentiam divinam ut formam abstractam, ideo ex modo suæ significationis pro persona supponere non potest. Porrò (ut rectè notat S. Doctor) ad veritatem locutionum considerare oportet

non

non solùm res significatas, sed etiam modum significandi.

Observandum est tamen aliquando apud sanct. Patres, nomina quædam essentialia in abstracto poni pro divinis personis, quæ (ut idem sanct. Thom. monet art. 5. ad 1.) intelligi & exponi debent per concreta vel per personalia v. g. cùm apud aliquos legitur in divinis sapientiam de sapientia procedere, sensus est, Filium, qui est sapientia divina procedere à Patre cui hæc divina perfectio æquè ac Filio competit. Aliquando etiam nomina illa essentialia abstracta personis divinis tribuuntur per quamdam appropriationem, quod fusè explicat idem sanct. Doctor art. 8. & sic v. g. communiter potentia tribuitur Patri, sapientia Filio, bonitas Spiritui sancto; non quòd illa & similia nomina non sint toti Trinitati communia, sed id fit ad juvandam utcunque intellectus humani imbecillitatem, ut sic faciliùs veram & realem distinctionem personarum divinarum, in perfectissima & simplicissima essentiæ divinæ unitate concipere possit.

TRACTATUS IV.

De creatione Angeli & hominis, ac utriusque lapsu.

OMnia, quæ in hoc tractatu explicanda sunt, ad quinque capita revocabuntur; in quorum 1. agetur de creatione rerum in genere; in 2. de creatione Angelorum eorumque natura; in 3. de Angelorũ bonorũ merito & beatitudine, malorumq; lapsu atq; damnatione, in 4. de creatione hominis ac innocentiæ seu justitiæ originalis statu; in 5. denique de lapsu hominis ac peccato originali.

CAPUT I.

De creatione rerum in genere.

SECTIO I.

An Deus sit causa efficiens rerum omnium.

SEnsus quæstionis est, an omnes res aliæ ab ipso Deo, sint ab illo tanquam à causa efficiente, sive per creationem, sive alio quocunq; modo producantur. Pro cujus resolutione.

Dicendum 1. Deum esse rerum omnium authorem, seu primam causam efficientem. Huic veritati, quæ de fide est, oppositi fuerunt olim varii hæreticorum errores: alii siquidem dixerunt mundum hunc non à Deo sed ab Angelis conditum fuisse, ut Simon Magus, Menander, & alii apud sanct. Irenæum lib. 1. adversus hæreses: cap. 21. & seq. Marcion teste Tertul. lib. 5. adversus eumdem opinatus est materiam primam ex se esse, proindeque à Deo non esse productam: Manichæi etiam existimaverunt res omnes corporeas non à Deo bono, sed à Deo malo esse productas, ut refert sanct. Aug. hæresi 26. quod etiam asseruerunt hæretici Albigenses, ut testatur sanct. Antoninus 3. part. hist. tit. 19. cap. 1.

Refelluntur hi & similes errores, & veritas nostræ fidei probatur 1. ex scriptura. Ps. 145. *Qui fecit cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt*: sanct. Joan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est*, & Rom. 11. *Ex ipso, & per ipsum & in ipso sunt omnia.*

Probatur 2. ex omnibus symb. qui in Conc. gener edita sunt, in quibus universalis Ecclesia semper professa est se credere. *In unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli, & terræ, visibilium omnium & invisibilium.*

Pro-

Probatur 3. authoritate SS. Patrum, Irenæi, Epiphanii, Augustini & aliorum, qui in libris suis ex professo illos errores proscripserunt, & fidei nostræ veritatem propugnaverunt: unus instar omnium hic nobis erit Augustinus, qui lib. 1. de Genesi ad litteram cap. 14. sic loquitur: *Catholica fides præscibit, & certissima ratio docet, nullam naturarum materiam esse potuisse, nisi ab omnium rerum non modò formatarum, sed etiam formabilium inchoatore Deo atque creatore.*

Probatur 4. hâc ratione, quæ est sancti Doctoris 2. p. q. 44. a. 1. id omne, quod habet esse per participationem, est ab eo, quod habet esse per essentiam, cùm, quidquid in aliquo genere & per participationem est tale, sit ab eo, quod in eodem genere est maxime & perfectissimè tale: atqui res omnes extra Deum habent esse per participationem, cùm ex se ipsis non sint, solus autem Deus per essentiam, cùm à se ipso sit: ergo omnia, quæ sunt extra Deum, sunt ab ipso tanquam à prima causa sui efficiente.

Dicendum 2. non tantùm id, quod per creationem productum est, sed etiam id omne, quod per causas secundas continuo efficitur, immediate à Deo tanquam causa primâ simul concurrente produci.

Probatur 1. ex scriptura, ps. 146. *Qui producit in montibus fœnum: & herbam servituti hominum*: Is. 26 *Domine dabis pacem nobis: Omnia enim opera nostra operatus es nobis*: 1. Cor. 12. *Operatur omnia in omnibus.*

Probatur 2. ex sancto August. ep. 146 ad Consentium: *Quomodo*, inquit, *negare poterimus Deum etiam nunc operari cuncta, quæ creantur, cum Dominus dicat, Pater meus usque nunc operatur* (& paucis interjectis) *Si Deus nunc ista non format, quomodo legitur, priusquam te formarem in utero novi te?*

Probatur 3. hâc ratione, quia non aliter aliquid immediatè à Deo fieri concipitur, nisi quia Deus immediatè illud cognoscit, & immediatè vult esse; Deus enim, cum sit purissimus Spiritus, non aliter agit, quàm intellectu & vo-

& voluntate: atqui Deus isto modo se habet etiam respectu eorum, quæ nunc fiunt interventu causarum secundarum, cùm illa sint entia vera & bona, proindeque non minus immediatè ab ipso cognita & volita, quàm ea, quæ ab ipso solo in principio mundi creata sunt.

Quæres, per quam actionem Deus effectum aliquem cum causa secunda immediatè producat? an scilicet id faciat per eamdem actionem causæ secundæ, an per distinctam? Resp. si de actione immanente Dei sermo sit, effectum illum produci vi & efficaciâ divinæ volitionis, prout explicatum est in tractatu secundo, cùm de voluntate Dei ageretur: si autem quæstio sit de actione Dei transeunte. Resp. actionem Dei & causæ secundæ eamdem esse realiter, sed tamen formaliter distinctam; est eadem cum illa realiter; utraque enim unum eumdemque simplicem terminum habet nempe effectum productum, qui totus est à causa prima, & totus à causa secunda: est distincta formaliter; quia actio illa creaturæ, ut si dependenter à Deo, dicitur concursus & operatio Dei; ut verò est à creatura, dicitur concursus causæ secundæ.

SECTIO II.

An solius Dei proprium sit creare.

Notandum est verbum creandi duobus modis accipi posse; 1. latè, prout significat quamcumque rei effectionem seu productionem, 2. strictè & propriè, prout significat productionem totius alicujus entis ex nihilo, hoc est ex nullo subjecto præsupposito: & eo sensu intelligi debet quæstio proposita, an scilicet solius Dei proprium sit aliquid ex nihilo producere. Pro cujus resolutione.

Dicendum 1. fide catholicâ credendum esse, res omnes, quæ de facto per creationem productæ sunt aut producuntur, à solo Deo fuisse creatas, aut de novo creari.

Hæc veritas constat tum ex iis, quæ sectione præcedenti

denti dicta sunt, tum ex eo, quòd in scripturis passim Deus vocatur *Creator omnium*, ut Eccli 24. 2 Mach. 1. *Creasse omnia*, ut Ephes. 3. & Apoc 4. *Fecisse cælum & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt*, ut Ps. 145. & habetur expresse definitum in Conc. Lateran sub Innocentio III. cap. 1. Idipsum etiam probant sancti Patres contra hæreticos sectione præcedenti memoratos: S. Basil. lib. 4. contr. Eunomium, S. Athan. ser. 3. cont. Arianos, S. Aug. lib. 3. de Trinit. cap. 8. & alii.

Dicendum 2. solius Dei proprium esse creare, ita ut nulla creatura id præstare possit saltem tanquam causa principalis.

Probatur 1. ex scriptura. Eccli. 1. *Unus est altissimus Creator omnipotens*: Sap. 13. *A magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri.* Jerem. 32. *Domine Deus: ecce tu fecisti cælum & terram in fortitudine tua magna.*

Probatur 2. ex S. Patribus. S. Athan. ser. 3. cont. Arianos. *Administrare, servorum est; creare autem solius Dei ejusque verbi & Sapientiæ*: S. Aug. lib. 9. de Gen. ad litt. cap. 15. *Creare naturam aliquam tam nullus potest angelus, quàm nec se ipsum.* S. Cyril. Alexand lib. 2. in Julian. *Ea sunt natu & inaccessa, quæ propria sunt solius summæ substantiæ, quorum unum esse dicitur efficaciter operari posse ut creatorem, & producere res quæ aliquando non erant.*

Probatur 3. ratione, quâ utitur S. Thom. 1. p. quæst. 45. art. 5. nimirum quòd effectus debet esse à causa eo magis universâ, quò ipse est magis universus; atqui totum esse quod per creationem producitur, est effectus universalissimus: ergo non potest esse nisi à causa universalissima, quæ est Deus.

Porrò quamvis hæc ratio sicut & aliæ, quæ communiter afferuntur à Theologis ad id probandum, planè non convincant; junctæ tamen authoritatibus suprà citatis sententiam in assertione positam, si non omnino certam, saltem probabilissimam esse ostendunt.

Quæres, an saltem creatura tanquam causa instrumentalis

talis possit simul cum Deo concurrere ad creationem alicujus rei ? Resp. probabile videri, hoc fieri posse, tum quia nulla videtur in hoc reperiri contradictio, tum quia de facto verba prolata à sacerdote concurrunt instrumentaliter physicè (ut supponimus ex tractatu de Sacramentis) ad consecrationem hostiæ, seu ad productionem corporis Christi in hostia; quæ quidem productio (ut docet Conc. Trid.) fit per conversionem totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi, ad quam conversionem non minor potentia requiritur quam ad creationem.

SECTIO III.

An aliquæ creaturæ fuerint, vel esse potuerint ab æterno.

QUod ad primam propositæ quæstionis partem, dicendum, fide catholica credendum esse neque mundum neque ullam creaturarum fuisse ab æterno, sed omnia, quæ sunt vel fuerunt durationis suæ initium habuisse.

Probatur 1. ex scriptura. Gen. 1. *In principio creavit Deus cælum, & terram*; quo loco per hanc vocem (*In principio*) S Ambr. in Hexaëmer. lib. 1. cap. 3. & S. August. lib. 11. de Civit. cap. 6. & alii communiter intelligunt initium temporis. Prov. 8. *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret*: S. Joan. 17. *Clarifica me, tu Pater, apud temetipsum, claritate, quam habui, priùs, quam mundus esset, apud te.*

Probatur 2. authoritate Conc. Later. sub Innoc. III. c. 1. ubi expresè definitur, quòd *Deus ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem; angelicam scilicet & mundanam.*

Porrò quamvis hæc veritas certissima sit, nec de illa dubitare ulli catholico liceat; est tamen id verum (quod rectè docuit S. Thomas quæst. 46. art. 2.) nullâ ratione natu-

naturali probari posse demonstrativè, mundum hunc aliquod in tempore habuisse initium, nosque id nonnisi ex divina revelatione cognoscere certò posse.

Jam quod spectat ad secundam quæstionis propositæ partem; an scilicet mundus aut aliqua creatura ab æterno produci potuerit; variæ sunt super hac re Theologorum sententiæ: quidam enim absolutè id negant; alii è contrà omnino affirmant; alii autem mediâ viâ incedentes, existimant eas res, quæ habent esse permanens & fixum, potuisse ab æterno produci; quæ verò successivum & fluens, non potuisse: alii denique omnium probabilissimè opinantur (quod & S. Doctor innuere videtur suprà in resp. ad 8.) nullam implicare contradictionem; ac proinde potuisse ab æterno mundum produci quoad eas res, cum quarum æterna duratione non sit conjunctum infinitum actu; quoad alias verò, non potuisse; eo quòd infinitum actu in creatis rebus esse non possit, secumque involvat contradictionem.

CAPUT II.

De creatione Angelorum eorumque natura.

ANgelos, hoc est substantias quasdam spirituales existere, non modò fides catholica docet, scripturæque sacræ innumeris propè in locis testantur (ut ex infrà dicendis patebit) sed etiam ipsa ratio naturalis suggerit; siquidem multi ex Philosophis ethnicis, licèt nullâ fidei luce illustrati, solo tamen rationis ductu id agnoverunt; unde Tertul. in apolog. cap 22. & S. Cyprianus Lib. de Idolorum vanitate Socratem & Platonem ita existimâsse asserunt, quod & S. Augustinus Lib. 2. de Civit. cap. 14. de Labeone & aliis ethnicis testatur. Certè Aristot. Lib. 8. Physicorum & 12. Metaphysicorum id ipsum argumentando colligit, præsertim ex orbium cœlestium

lestium motu & agitatione, quorum conversionibus ad perpetuitatem concitandis & gubernandis necessarium existimavit, aliquas præesse substantias spirituales ab omni corporum concretione abstractas & separatas.

Unde mirum est Sadducæos (ut Actorum 23. refertur) in illam hæresim vel potiùs cæcitatem incidisse, ut neque Angelum neque spiritum esse crederent, præsertim cùm aliunde quinque libros Moysis tanquam canonicos reciperent, in quibus tamen tam crebra & manifesta fit Angelorum mentio.

Cæterùm nomen Angeli, quod à Græco verbo ἀγγέλλειν (id est nunciare) derivatur, ex communi usu tum scripturæ tum Ecclesiæ significat, creaturas illas spirituales; quæ idcirco tali nomine nuncupantur, quòd sæpissimè à Deo mitti dicantur ad mandata divina hominibus significanda: quo etiam sensu per quamdam similitudinem sacerdotes in aliquibus scripturæ locis Angeli appellantur, eò quòd illorum officium præsertim sit Dei voluntatem hominibus nunciare & declarare.

SECTIO I.

Quandonam Angeli creati sint.

Supponimus 1. tanquam fide catholica certissimum, Angelos à Deo creatos esse. Id patet ex scriptura. Ps. 148. Ubi postquam David Angelos aliasque creaturas ad laudandum Deum invitavit, de illis omnibus pariter subjungit: *Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt*; quo Psalmistæ testimonio hanc veritatem probat S. Aug. Lib.11. de Civit. cap.9. & ad Coloss.1. *In ipso condita sunt universa in cælis, & in terra, visibilia & invisibilia, sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus sive potestates: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt.*

Supponimus 2. eadem fide certum esse Angelos non fuisse creatos ab æterno; cùm nulla omnino creatura fuerit ab æterno, ut suprà probatum est, & probari insuper potest

potest ex eo, quòd sancti Patres disputantes contra Arianos communiter inferebant Filium Dei esse verum Deum, quia scripturæ manifestè dicunt illum esse ab æterno, supponentes proinde tanquam certum & indubitatum, solum Deum esse ab æterno.

His præsuppositis, quæritur, quandonam Angeli creati sint? Resp. tres esse diversas super hac re sanctorum Patrum sententias. Quidam enim ex illis existimaverunt Angelos ante mundum corporeum fuisse creatos, ut S. Basil. hom. 1. & 2. in Hexaem. S. Hier. in c. 1. ad Titum, & alii quos refert Sixt. Senens. Lib. 5. biblioth. annot. 5. Quidam verò opinati sunt, illos fuisse creatos post mundum corporeum, sicut anima primi hominis creata fuit post ejus corpus, ita Gennadius & Achatius, ut refert Lipomanus in catena sua in Genes. Alii denique asseruerunt creatos illos fuisse simul cum mundo corporeo, ut S. Epiphanius hær. 65. sanct. Aug. Lib. 11. de Civit. cap. 9. sanct. Greg. Lib. 32. mor. cap. 10. & communiter omnes Doctores cum Magistro sententiarum in 2. dist. 2. & nominatim sanct. Thomas 1. p. q. 61. a. 3. cum quibus proinde

Dicendum est Angelos simul cum hoc mundo corporeo & sensibili fuisse creatos.

Probatur 1. ex scriptura Gen. 1, *In principio creavit Deus cœlum, & terram*, &c. *Dixitque* Deus: *Fiat lux*; ubi cæli ac lucis nomine plerique Patres Angelos intelligunt, ut sanct. Aug. suprà, sanct. Greg. Lib 27. mor. cap. 25. Exod. 20. ubi dicitur: *Sex diebus fecit Dominus cœlum & terram & mare, & omnia, quæ in eis sunt*; Angeli autem in cœlis sunt, proindeque inter omnia illa, quæ sex diebus facta esse dicuntur, sunt numerandi.

Probatur 2. ex Conc. Lateran. sub Innocentio III. cap. 1. ubi dicitur, quòd *Deus simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam spiritualem, & corporalem; angelicam scilicet & mundanam.*

Quæres, an hæc sententia asserens Angelos simul cum mundo corporeo fuisse creatos; sit de fide? quidam Doctores ita esse existimant, ut Greg. Ariminensis in 2. sent.

dist.2.& Ferrariensis Lib.2.contra gentes cap. 83. Meliùs tamen alii negant cum S. Thoma suprà art. 2. & in opusc in quo Lateranensis Conc. decretum suprà relatum exponit, dicitque decretum hoc à Conc. Lateran. editum fuisse contra Originis errorem, qui spiritales creaturas solas ac per se ab initio conditas asserebat, corporeas verò ex accidenti,ut in iis velut in quodam carcere spirituum quorumdam delicta plecterentur; contra quem errorem Conc.definivit utramque simul, hoc est pari consilio,conditam fuisse creaturam spiritalem & corporalem,idque ab initio temporis, hoc est non ab omni æternitate.

SECTIO II.

Vbinam creati sint Angeli.

CUm super hac quæstione nihil apertè dicat scriptura, nec Ecclesia quidquam definierit; ideo variæ sunt Theologorum sententiæ: quidam enim Angelos in hoc aere creatos fuisse existimant;alii in inferioribus cœlis; omnium probabilissimè S.Thomas suprà art.4. existimat in cœlo empyreo fuisse creatos, id quod etiam docuit Strabo in cap.1.Gen.Beda hom.2.Hexaemer. & ferè omnes reliqui scriptores post Bedam.Probatur 1.ex eo, quòd Is.14.dicitur *Cecidisse de cælo Luciferum*,& Apoc.12.*factũ esse prælium magnum in cœlo:Michael,& Angeli ejus præliabantur cum dracone,& draco pugnabat,& Angeli eius: & non valuerunt,neque locus inventus est eorum ampliùs in cœlo*.Probatur 2.ex eo,quòd (ut dicit S Thomas suprà) Angeli creati sunt,ut præsideant creaturæ corporeæ, unde conveniens fuit,ut in supremo loco corporali producerentur,cujusmodi est illud cælum empyreum.

Quæres,an de fide sit,cœlum illud,quod communiter vocatur empyreum,existere? Resp. quòd, quamvis super hac re nihil expressè ab Ecclesia definitum sit, quia tamen plurimi ex SS.Patribus tale cœlum existere do-

cuerunt,

cuerunt,ut S.Basil.hom.2.in Hexaëmer. S.Joan. Damasc. Lib.2.de fide cap.6 S Amb.Lib.1.Hexaemer.cap 3.Beda suprà,S.Thom.1.p.q.66.a.3.& communiter omnes hodie Doctores docent,ideo valdè temerarium videretur, illius cœli empyrei existentiam negare.

SECTIO III.

An Angeli sint omnino incorporei.

SEnsus quæstionis est,an Angeli sint substantiæ purè ac simpliciter spirituales? an verò in sua entitate aliquid corporeum & materiale habeant?

S. Aug. Lib. 8. de Civit. cap.14.& 15.refert Platonicos existimâsse,Angelos corpora valdè subtilia naturaliter sibi unita habere;ita etiam sensit Origenes Lib. 2.Periarchon 2.Tertul.Lib.de carne Christi, & aliqui alii veteres, qui quidem Angelis corpora non ejusdem rationis tribuunt;nam aliis cœlestia,aliis ignea,aliis aerea inesse censebant.

Vera nihilominus sentētia,quæ, ut certa tenēda est, asserit,Angelos esse omnino corporis expertes , atque adeò esse creaturas purè & simpliciter spirituales ac intellectuales.Ita S.Thomas quæst.50.art.1.

Probatur 1. ex iis scripturæ locis,in quibus Angeli vocantur spiritus;ad Hebr.1.*Omnes sunt administratorij spiritus*:Apoc.1.fit mentio septem spirituum,qui in conspectu throni Dei sunt;& in Evangeliis communiter dæmones vocantur immundi spiritus: nomen autem spiritus in scripturis,cùm substantiæ intelligenti tribuitur , non nisi rem incorpoream significare solet,quo sensu S.Joan. cap. 4.dicitur: *Spiritus est Deus.*

Probatur 2.ex verbis Conc.Lateran.suprà citatis, quibus Angeli significantur nomine creaturæ spiritualis, prout opponitur corporali.

Probatur 3, ex SS. Patribus, S. Ignatius in epist. ad Tral. Angelos vocat *incorporeas naturas*; S. Greg. Nysse-

Nyssenus Lib. 12. contra Eunomium, *incorporeas creaturas*, S. Greg Naz. orat. 24. *intelligibiles & incorporeas substantias*; S. Dionys. de divin. nom. cap. 4. *incorporales, intelligibiles, spiritalesque substantias, omni materiâ carentes*; S. Joan. Damasc. Lib. 2. de fide c. 3. *substantias intelligentes, materia atque corporis expertes*.

Probatur 4. hâc ratione, quâ utitur S. Thomas suprà; quia scilicet universi perfectio requirit, ut in omni genere, in quo est aliquid imperfectum, sit etiam aliquid perfectum; ergo in genere rerum purè spiritualium, cùm animæ nostræ sint aliquo modo imperfectæ, utpote substantiæ incompletæ quæ corporibus uniri naturaliter exigunt, convenit esse alias substantias completas purè spirituales, & à corporibus omnino independentes.

Objicies in septima Synodo gener. actione 5. recitari & approbari librum Joannis Episcopi Thessalonicensis, in quo dicitur Angelos esse tenui & aereo corpore præditos. Resp. hoc Conc. congregatum fuisse contra Iconoclastas, in eoque quæsitum fuisse non de natura Angelorum, an corporei essent vel purè spiritales, sed an imagines sanctorum & Angelorum rectè in Ecclesia pingi possent; unde ibi approbatum est à Patribus Conc. non quòd scripserat ille Joannes de corporibus Angelorum, sed quòd ex ejus verbis intulerat Tarasius Patriarcha, scilicet Angelos specie corporali pingi posse, cùm in tali specie aliquando apparuissent.

Porrò quamvis (ut docet S. Thom. quæst. 16. de malo a. 1) hæc sententia quæ affirmat Angelos esse substantias pure spirituales, talis non sit, ut opposita censeri debeat hæretica; etenim Lateran. Conc. suprà citatum hanc quæstionem ex instituto non definivit (ut observat S. Doctor) sed hoc unum intendit, ut utriusque naturæ eâdem ratione conditorem Deum contra Origenistas & *Manichæos* assereret; est tamē adeò certa, ut contrarium asserere sit valdè temerarium, utpote communi omnium Doctorum sensui repugnans.

Quæres, quid de apparitionibus Angelorum in formâ corpo-

corporea existimandum sit? Aliqui dixerunt (ut refert S.Thom.q.51.a.2.) omnes illas Angelorum apparitiones, quæ in scriptura memorantur, contigisse tantùm secundùm imaginationem, nec Angelos unquam corpora ulla, in quibus apparerent, assumpsisse. Nihilominus pro certo tenendum est id, quod docet S.Aug. Lib.15. de Civit.cap. 23. *Apparuisse hominibus Angelos in talibus corporibus, quæ non solùm videri, verùm etiam tangi possent*; ibidemq; dicit, id in scripturis tam apertè asseri, totque experientiis esse confirmatũ, *ut hoc negare, impudentia esse videatur.*

Cùm igitur hoc certum sit, dubium est, quâ ratione Angeli corpora illa assumant, in quibus se præbeant visibiles. Tertul. lib. de carne Christi sentire videtur ita corpus ab Angelo assumi, sicut assumptum fuit corpus humanum à verbo divino: sed illius opinio communiter ab omnibus tanquam absurda rejicitur, sicut & alia, quæ est Aureoli asserentis Angelum uniri corpori sicut formam materiæ; impossibile est enim, ut id, quod est ex se substantia completa, alterius substantiæ compositionem per modum formæ ingrediatur.

Vera igitur sententia, quæ est communis Theologorum, asserit Angelum corpus assumere, ipsique uniri tanquam motorem mobili; quod quidem corpus non ex nihilo, ut falsò dixit Tertul. suprà, sed ex aëre circumstante format, illum ita condensando & temperando, quantùm necesse est ad suscipiendos varios colores & figuras, sicut patet in nubibus, ita ut aptus sit ad corporis assumendi formationem.

Ex dictis colliges, Angelos, cùm sint substantiæ purè spirituales, esse etiam naturâ suâ incorruptibiles & immortales; ita ut, quamvis possint à Deo annihilari, cùm eorum existentia à Deo eam liberè conservante pendeat, nullâ tamen vi ullius agentis creati possint destrui & annihilari; cùm nullâ materiâ constent, quæ est principium corruptionis, nihilque in se habeant, aut extra se recipere possint, quod eorum substantiam purè spiritalem corrumpere aut destruere possit. Huic veritati, quæ in sexta

ſexta Synodo gener. actione 11. in Epiſt. Sophronii approbata eſt, ſubſcribunt communiter SS. Patres; S. Dionyſ. 4. de divin. nom. S. Aug. Lib. 12. de Civit. cap. 15. S. Damaſc. Lib. 2. de fide cap. 3. Et certè ſi Conc. Lateran. ſub Leon. 10. Seſſ. 8. definivit animam rationalem, quia purè ſpiritualis eſt, eſſe immortalem & incorruptibilem; à fortiori idem de Angelis ſentiendum eſt, cùm ſint naturæ & conditionis longè perfectioris, quàm ſit ipſa anima rationalis.

SECTIO IV.

Quid de loco, & motu Angelorum ſentiendum ſit.

DIcendum 1. certum eſſe, Angelos verè eſſe in loco quocunque modo in illo ſint; & ita eſſe in uno loco, ut ſimul alibi & multò minùs ubique eſſe dici non poſſint. Ita S. Thomas q. 52. & manifeſtè conſtat ex variis ſcripturæ locis, in quibus Angeli dicuntur eſſe aut non eſſe alicubi: S. Matth. 18. *Angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem Patris mei*: Apoc. 12. de Angelis malis dicitur, quòd *locus eorum non eſt ampliùs inventus in cœlo.*

Eſt autem obſervandum cum S. Doctore q. 52. a. 1. Angelos non eſſe in loco ad inſtar corporum, quorum partes partibus loci correſpondent, quod Theologi vocant eſſe in loco circumſcriptivè; ſed alio modo, qui ſubſtantiarum ſpiritualium proprius eſt, quem vocant eſſe in loco definitivè, hoc eſt ita eſſe in certo ſpatio loci alicujus, ut ſimul extra illud naturaliter eſſe non poſſit; quod rectè explicat S. Damaſc. Lib. 2. de fide orthodoxa cap. 3. his verbis: *Cùm autem intelligentia ſint, etiam intelligibilibus in locis ſunt, non corporum more circumſcripti. Non enim ut corpora ſecundùm naturam figurantur; neque triplici dimenſione conſtant: ſed eo ipſo ſunt in loco, quòd intelligibiliter præſentes ſint, & agant, ubicunque eſſe juſſi ſunt, nec poſſint eodem momento ſimul hic eſſe, & illic, & agere.*

Quòd

Quòd si quæras, quænam sit formalis ratio, per quam Angelus in loco aliquo esse dicatur? Variæ sunt super hac re Theologorum sententiæ: quidam enim existimant angelum esse in loco formaliter per suam substantiam; alii per operationem aliquam sive transeuntem sive immanentem; alii per suæ virtutis applicationem; alii per modum aliquem realem ipsis intrinsecum; alii denique omnibus his modis simul junctis. Nos in re incerta & obscura, quæ magis ad Philosophiam quam ad Theologiam pertinere videtur, liberum unicuique relinquimus illud, quod magis arridebit amplecti.

Dicendum 2. certum esse angelos moveri localiter. Ita S. Thom. q. 53. a. 1. & constat ex innumeris scripturæ locis, quæ hic recensere superfluum est, in quibus angeli sive boni, sive mali dicuntur ire, venire, ingredi, exire, discedere, ascendere, descendere, *&c.* Et S. Ambr. Lib. 1. cap. 10. de Spiritu Sancto dicit, Spiritum Sanctum non moveri, quia est infinitus, & ubique existit; at verò alios spiritus moveri à loco in locum, quia sunt finiti & creati.

Cùm autem dicitur, angelum posse moveri, illud intelligendum est (ut docet S. Thom. art. 2.) tam de motu continuo (quo scilicet locus aliquis deseritur, & alius acquiritur successivè & per partes, quomodo moverunt se angeli illi, qui in corporibus assumptis simul cum hominibus, quibus apparebant, ambulâsse in scripturis referuntur) quàm de motu discreto, quo scilicet de loco in locum movere se potest non transeundo per medium: quamvis enim corpus eo modo moveri non possit, quia commensuratur & continetur sub loco, unde (ut ait S. Doctor) oportet, quòd sequatur leges loci in suo motu, cùm tamen angeli substantia non sit subdita loco ut contenta, sed superior eo sit ut continens; inde fit, ut in potestate ejus sit se loco applicare, prout vult, vel per medium vel sine medio.

Quæres, an angelus possit movere localiter res alias à se? Resp. posse. Et quidem quòd possit movere res cor-

porales, constat ex pluribus scripturæ locis: Exod. 14. dicitur angelum, qui in columna nubis per mare rubrum Israëlitas educebat, tonitrua & fulmina in Pharonis exercitum eiaculâsse, & rotas curruum subvertisse: Dan 14 dicitur angelum transtulisse Prophetam Habacuc è Judæa in Babylonem, & Act. 8. angelum transtulisse S. Philippum è Gaza in Azotum. Ratio etiam id evincit, quia omnis creatura cognitione intellectuali vel sensibili prædita, quæ se ipsam loco movere potest, potest etiam alia suæ potentiæ motrici inferiora movere, ut patet inductione; ergo à pari, angeli, cum se movere possint, poterunt etiam corpora potentiâ suâ inferiora movere.

Quod autem spectat ad alias substantias spirituales, dicendum est similiter illas facultati motrici angelorum subesse, si eorum naturali perfectioni subsint; hoc est unum angelum posse alium sibi inferiorem movere, sicut & animam à corpore separatam. Et quidem de anima separata constat ex cap. 16. S. Luc. ubi dicitur animam Lázari in sinum Abrahæ esse delatam: de angelo verò patet ex eo, quòd dicitur Job. cap. 8. Raphaelem angelum apprehendisse dæmonium, illudque alligâsse in deserto superioris Ægypti.

SECTIO V.

Quomodo Angeli cognoscant se vel alias res.

Cum angeli sint creaturæ purè spirituales & intellectuales, certum est illos esse etiam maximè capaces intellectionis & cognitionis; sed difficultas est, qualis sit illorum cognitio, & ad quæ objecta se extendat; Pro cujus resolutione.

Dicendum 1. angelos præditos esse facultate intellectiva ab eorum substantia realiter distincta. Ita S. Thom. quæst. 54. Et probatur 1. ex S. Dionysio Lib. de cœlesti Hierarchia cap. 11. ubi tria in angelis distinguit scilicet *substantiam, virtutem, & operationem*; quod & Anselmus

docet

docet Lib. de Conceptu Virginis. Probatur 2. ex eo, quòd principia, quæ ad diversos actus proprios per se ordinantur, reipsa inter se distinguuntur: sed essentia & potentia alicujus creaturæ ad diversos actus per se ordinantur, nempe essentia ad existentiam, potentia verò ad operationem, qui sunt planè diversi actus: unde sequitur, in angelis potentiam cognoscitivam esse ab eorum essentia seu substantia realiter distinctam.

Dicendum 2. angelum se ipsum cognoscere per suammet ipsius substantiam, non verò per ullam aliam speciem intelligibilem. Ita S. Thom. quæst. 56. art. 1. Probatur ex S. August. Lib. 9. de Trinit. cap. 9. ubi dicit *mentem, dum seipsam intelligit, ipsam solam esse parentem notitiæ suæ.* Probatur 2. ex eo, quòd substantia angeli sit ejus intellectui maximè proportionata & intimè unita, unde frustra in tali cognitione adhiberetur species, quæ ideo tantùm in intellectione requiritur, quia objectum, quod intelligitur, vel distans est, vel facultati intellectivæ minimè proportionatum, ut sic illam ejus distantiam aut disproportionem suppleat.

Dicendum 3. angelos ad res alias à se naturaliter intelligendas aliquibus speciebus impressis indigere. Probatur 1. ex S. Dionys. c. 4. & 7. de div. nom. ubi ait angelos plenos esse formis & rationibus omnium rerum: & ex S. Aug. Lib. 2. de Gen. ad litteram cap. 8. ubi dicit res omnes corporeas prius creatas fuisse in cognitione angelorum quàm in se ipsis; hæc autem productio rerum in mente angelica aliter intelligi non potest, quàm secundùm esse objectivum per quasdam similitudines & species ipsis angelis ab initio inditas & concreatas; unde & ipse dicit res illas productas fuisse in intellectu angelico secundùm creatam in illis sapientiam.

Probatur 2. hâc ratione, quia necesse est objectum cognoscibile ita esse unitum & conjunctum potentiæ cognoscitivæ, ut illam determinet ad sui cognitionem: atqui res omnes, quas cognoscit angelus, non sunt ita conjunctæ & unitæ cum ejus intellectu, ut patet ex eo quòd

res cognovit, antequam existerent, sicut ex S. Aug. suprà diximus: ergo necesse est, ut per aliquam sui similitudinem intellectui angelico uniantur; illa autem similitudo non est ipsa angeli substantia; neque enim tam perfecta est, ut possit rerum omnium rationes exprimere, quod soli essentiæ divinæ competit: necesse est igitur, ut illa similitudo in intellectu angelico sit species aliqua intelligibilis.

Dicendum 4. species illas per quas Angeli cognoscunt, non esse ab objectis acceptas, sed ipsis a primo instanti suæ creationis fuisse à Deo infusas & inditas. Ita S. Thom. quæst 55. art. 2.

Probatur 1. ex cap. 28. Ezech. ubi primus Angelus dicitur fuisse plenus sapientiâ & perfectus ab illo die in quo conditus est (ea enim, quæ dicuntur in illo capite, intelligenda esse potiùs de Lucifero quàm de rege Tyri censent. S. Aug. Lib. 11. de Gen. ad Litt. cap. 24. S. Greg. Lib. 32. mor. cap. 24. & 25. S. Amb. Lib. 1. de Paradiso c. 2 S. Epiph. hær 64. & plures alii ex SS. Patribus) ille autem Angelus non fuisset plenus sapientiâ & perfectus primo die, quo creatus est, si species intelligibiles rerum omnium, quarum cognitio illi competebat, à Deo non accepisset; sed paulatim ac diverso tempore eas acquirere, & à rebus ipsis haurire opus habuisset.

Probatur 2. ex loco suprà citato S. Augustini scilicet 2. de Gen. ad Litt. cap. 8. & 30. ubi ex iis, quæ suprà retulimus, sequitur secundùm mentem illius sancti Patris Angelos cognovisse res, antequam existerent, ac proinde illarum species non ab ipsis rebus, sed à Deo in instanti suæ creationis accepisse.

Probatur 3 hâc ratione: si Angeli paulatim & successivè species acquirerent, easque peterent ab objectis, oporteret id fieri alterutro ex his duobus modis; scilicet vel quòd ipsi Angeli eas producerent ad præsentiam objectorum, vel quòd objecta ipsa eas producerent & transmitterent ad potentiam Angelorum intellectivam, at neutrum dici potest: non primum, quia antequam Angeli species illas in intellectu habeant, nullo modo res ex-

ternas

ternas cognoſcunt,nec proinde poſſunt earum ſimilitudines in ſe producere; nec ſufficit externa earum rerum præſentia; quia hæc quoque præſentia ab ipſis cognoſci non poteſt niſi ſuppoſitis ſpeciebus, quæ determinent eorum intellectum ad cognoſcendum, non enim hîc par eſt ratio intellectus angelici ac humani; ſi quidem homo, cùm ſit corporeus, facilè moveri & affici poteſt ab objectis corporeis præſentibus, quæ cùm ſpecies ſuas diffundant per medium uſque ad ſenſus externos, mediantibus illis ſenſibus externis nec non internis movent intellectum humanum, ut à phantaſmatibus corporeis abſtrahat ſpecies intellectuales; in Angelis autem cum ſint omnino incorporei, nihil tale fieri poteſt.

Neque etiam ſecundum dici poteſt, quia objecta illa externa ſunt ut plurimùm materialia & corporea, quæ non niſi ſpecies materiales & ſenſibiles producere poſſunt, quæ proinde ad uſum intellectus angelici ineptæ ſunt, illique inhærere nullatenus valent: ergo cùm angeli ſpecies illas neque producere, neque ab objectis accipere poſſint, ſequitur, ut illas à Deo in inſtanti ſuæ creationis acceperint.

Porrò ad pleniorem angelicæ cognitionis intelligentiam tres hîc quæſtiunculæ breviter explicandæ ſuperſunt. Prima eſt, an omnes Angeli per ſpecies æquè perfectas intelligant. Reſp. Angelos, quò ſunt in natura perfectiores, eò etiam perfectiores ac proinde univerſaliores à Deo ſpecies accepiſſe. Ita S. Thom. ſup. art.3. quod probat tum ex S. Dionyſ. Lib. de cœleſti Hier. c.12. ubi ait ſuperiores Angelos habere ſcientiam magis univerſalem; & Lib. de divinis nom. cap.13. ubi dicit omnia magis unita & collecta eſſe in ſuperioribus Angelis, prout magis ad Deum accedunt; tum etiam ex eo, quòd Angeli, quò perfectiores ſunt in natura intellectuali, eò ſunt ſimiliores Deo in intelligendo; ſed Deus in intelligendo maximè excellit in eo quòd per unicam & ſimpliciſſimam eſſentiam ſuam, res omnes intelligit; unde ſequitur, quò Angeli perfectiores ſunt, illos per ſpecies eò ſimpliciores & univerſaliores adeoque perfectiores intelligere.

Secunda est, an angelus semper actu cognoscat ea, quæ cognoscit. Resp. duas esse cognitiones, respectu quarum intellectus angelicus est semper in actu secundo. Una est cognitio supernaturalis beatifica; nam angeli beati semper sunt actualiter beati, ac proinde semper est in illis actualiter beatitudo, quæ in actuali intuitiva cognitione divinæ essentiæ consistit. Altera est cognitio naturalis, quâ angelus seipsum cognoscit: sicut enim corpora viventia semper sunt in actu secundo, respectu cujusdam operationis vitalis, puta respectu nutritionis; ita consentaneum est existimare substantias purè spirituales, quales sunt angeli, semper actu habere aliquam operationem vitalem naturaliter; nulla autem videtur esse ipsis magis naturalis quàm sui ipsius cognitio.

Quod autem spectat ad aliarum rerum cognitiones, rectè docet S. Thom. quæst. 58. art. 1. intellectum angelicum non semper in actu secundo esse, cùm nulla ratio id evincat; & præterea cùm species intelligibiles rerum aliarum in ipsis sint per modum habituum, credibile est eos posse illis uti aut non uti, prout ipsis libitum fuerit.

Tertia est, an angeli aliquo discursu utantur. Resp. cum S. Doctore, angelos nullo uti discursu in sua cognitione, sed simplici intuitu & apprehensione ea omnia cognoscere, ad quæ vis eorum cognoscitiva pertingere potest; sicque eodem simplici actu conclusiones in principiis, & effectus in causis inspicere: cujus rei ratio est, quia ex imperfectione intellectus humani provenit, quòd discursus ipsi necessarius sit, ut in alicujus veritatis notitiam deveniat: cùm autem intellectus angelicus humano longè præstet ac superemineat, utpote multò perfectiori lumine naturali præditus; hinc fit, ut ipsi modus intelligendi nobilior debeatur; est autem eò nobilior quò simplicior, quia sic propiùs ad divinum intelligendi modum accedit; unde sequitur, conveniens esse, ut angeli uno simplici intuitu, non verò per discursum, id est successivè, & quasi per partes ea omnia cognoscant, quæ intra limites potentiæ eorum cognoscitivæ continentur.

SECTIO VI.

Quasnam res Angeli cognoscant.

QUatuor hîc certa sunt. Primum est angelum naturaliter cognoscere seipsum, idque per suammet substantiam intellectui suo ad instar speciei impressæ unitam, ut ex suprà dictis patet.

Secundò certum est Angelum beatum claré & intuitivè cognoscere Deum per lumen gloriæ, & secluso statu beatitudinis eumdem naturaliter cognoscere posse, non quidem clarè & intuitivè, sed eo modo, quo naturaliter causa in effectu, & prototypon in imaginem cognoscitur; angelus enim eo ipso, quo perfectè substantiam suam agnoscit, eam ut effectum & ut imaginem Dei cognoscit, proindeque per illam sic cognitam Deum ipsum cognoscere potest.

Certum est 3, angelos se invicem naturaliter cognoscer per species proprias sibi à Deo inditas: hoc enim ex plurimis scripturæ locis constat; in quibus multa passim de angelis sive bonis sive malis dicuntur, unde mutua illorum cognitio necessariò infertur, ut Isa. 6. *Seraphim clamabant alter ad alterum:* & Dan. 10. angelus custos Judæorum dicit, angelum custodem Persarum viginti & uno diebus sibi restitisse, Michaelemque Archangelum sibi in adjutorium venisse. Deinde nisi angeli mutuò se cognoscerent, nulla inter eos societas, nullus ordo stare posset.

Certum est 4. angelos res corporeas cognoscere non tantùm in universali sed etiam in particulari. Hoc similiter patet ex variis scripturæ locis; nisi enim angeli unumquemque hominum in particulari cognoscerent, neque boni illum custodire, neque mali per tentationes illum impugnare possent; quod utrumque tamen fieri ex fide certum est.

Cùm hæc certa sint, tria sunt, de quibus est aliqua difficultas, Primum, an cognoscant res futuras. Secundum, an

an occultas cordis cogitationes. Tertium,an eiam res supernaturales.

Quod ad primum spectat S.Thom.quæst.57.art.3 utitur distinctione:vel enim quæstio est de futuris, quæ necessariò ex causis suis consequuntur,ut v. g. quòd eclipsis solis tali die & horâ futura sit; & manifestum est,eiusmodi futura naturaliter cognosci ab Angelis, cùm etiam ab ipsis hominibus cognosci possint: vel de futuris contingentibus,quæ à libero Dei vel hominis arbitrio pendent;& de illis dicendum est , non posse naturaliter ab Angelis certo cognosci; atque hæc doctrina ex fide certa est,cùm scriptura sacra manifestè dicat,ejusmodi futurorum cognitionem solius Dei propriam esse,Is.41.*Annunciate,quæ ventura sunt in futurum,& sciemus,quia Dij estis vos:*Et S.Pet.epist.2.cap 1.*Non voluntate humana allata est aliquando prophetia:sed Spiritu Sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.*

Id etiam constat ex SS.Patribus S.Chrys.hom.18.in S. Joan.*Certa*,inquit *prædictio futurorum immortalis duntaxat Dei opus est*:Tert.in apolog.cap.20. dicit *idoneum divinitatis testimonium esse veritatem divinationis*: & passim SS.Patres ex eo probant,fidei nostræ mysteria vera esse & à Deo testata,quia fuerunt antè prædicta: ita Justin. in apolog.2.ad Antonin.S.Aug.Lib.de catechizandis rudibus cap.26 & plures alii.

Obiicies, dæmones aliquando futura contingentia prædixisse. Resp in eis etiam sæpissime hallucinatos, ac mentitos fuisse, sæpe etiam obscurè ac ambiguè locutos, ut fraudem & ignorantiam occultarent. Quòd si aliquando ea,quæ ab ipsis sunt prædicta, evenerunt , hoc non ideo factum est, quòd illa certò scirent , sed quia per aliquas conjecturas id cognoscerent, quod & homines aliquando faciunt,longè tamen perfectiùs dæmones, idque tum propter diuturnum usum , & continuam rerum experientiam,tum propter acrimoniam & perspicacitatem ingenii, qua circumstantias omnes ad cujusvis statum pertinentes,naturales item dispositiones uniuscuiusq;

cujusque (ut quo quisque ingenio, quibus moribus præditus sit, quæ indoles ejus, & propensio naturalis) perfectissimè cognoscant. Adde, quòd aliquando ea prædicunt, quæ ipsis à Deo certas ob causas interdum revelantur, vel quæ ipsi Deo permittente facturi sunt; sic potuit Satan futuram calamitatem B. Job prænunciare statim, atque ipsi facultas eam infligendi à Deo concessa est; quo prædictionis genere sæpenumero gentiles delusi sunt.

Quæres, cur Angeli potiùs præterita cognoscant quàm futura, cùm illa non magis quàm ista existant, ac proinde species ipsis inditæ non magis videantur posse illa repræsentare quàm ista. Resp. speciem intelligibilem Angeli modificari, & quasi determinari per actualem existentiam rei præsentis, ut possit deinceps illam etiam præteritam repræsentare: quòd si hæc responsio non satisfacit, nihil dicendum superest, nisi voluisse Deum species illas, quas Angelis impressit, ejus esse conditionis, ut non possent res futuras merè contingentes, quamdiu futuræ sunt, repræsentare, sed tantum præsentes vel præteritas.

Quod ad secundum spectat, dicendum est Angelos naturaliter non posse certò cognoscere cogitationes illas, quæ liberè à nobis in mente concipiuntur, nec etiam actus internos liberè à voluntate elicitos: ita S. Th. q. 57. a. 4.

Probatur 1. ex scriptura, quæ hanc cognitionem soli Deo tribuit: 2. Paral. c. 6. *Tu solus nôsti corda filiorum hominum*: Jerem. 17. *Pravum est cor omnium, & inscrutabile: quis cognoscet illud? Ego Dominus*: Hebr. 4. *Discretor cogitationum & intentionum cordis.*

Probatur 2. ex SS. Patribus, qui id unanimiter docent. S. Hilar. in Ps. 139. *Cogitationes cordis nôsse non nostrum est sed ejus, de quo dictum est; scrutans corda & renes Deus*: S. Chrys. hom. 24. in S. Joan. *Quæ in corde hominum insunt nôsse solius est Dei, qui sigillatim corda finxit*: S. Cyr. Alexand. Lib. 2. in S. Joan. loquens de Nathanaële, qui Christum Dei Filium confessus est, *Noverat*, inquit, *solum Deum scrutatorem esse cordium, nec ulli alteri mentem hominis patere*: S. Augustinus serm. 234. de tempore, loquens

quens de Job Patriarcha, *Colebat*, inquit, *Deum, faciebat eleëmosynas, & quo corde faciebat, nemo sciebat, nec ipse diabolus sed solus Deus*: S. Hier. in Ps. 16. v. 10. *Diabolus*, inquit, *nescit, quid intrinsecùs in anima cogitet homo, nisi per exteriores motus intelligat.*

Probatur 3. ratione, quam ducit S. Doctor ex præstantia, & nobilitate mentis humanæ, quæ soli Deo subjacet tanquam primæ causæ efficienti, & ultimæ finali; unde consentaneum est, ut cogitationes, & affectiones, quæ ex libero ipsius arbitrio pendent, non nisi Deo soli pateant, aliis autem creaturis eatenus solùm, quatenus ipsa mens humana eas ab illis cognosci velit; ita ut hic voluntatis consensus sit veluti conditio quædam, sine qua non possit cogitatio, vel affectio interna mentis intellectui Angelico repræsentari.

Neque dicas, Angelum naturaliter harum cogitationum, & affectionum species habere sibi inditas, ergo dum existunt posse naturaliter illas cognoscere: in primis enim probabile est (quod aliqui Theologi asserunt) non habere Angelos cogitationum illarum, & affectionum species sibi ab initio creationis inditas, sed illas à Deo accipere tunc, quando cogitationes illæ vel affectiones ad eos diriguntur. Deinde quamvis concederetur ejusmodi species Angelis esse inditas & concreatas, dicendum nihilominus esset, eos illis uti non posse ad tales cogitationes aut affectiones cognoscendas, nisi accedat voluntas, & consensus hominis, cujus illæ sunt; Deus enim ob suavem suæ providentiæ dispositionem in gubernatione creaturarum rationabilium voluit illas suarum cogitationum & affectionum plenum & absolutum habere dominium, ita ut possent illas pro libito vel occultas tenere vel aliis detegere; proindeque species illarum Angelis inditas voluit esse tales, ut non possent Angelis repræsentare ejusmodi actus internos liberos invita rationali creaturâ cujus sunt, sed tantùm cùm ad eos ab ipsa dirigerentur.

Objicies, variis experientiis compertum esse, dæmones

nes cognoscere cogitationes & affectiones internas; v. g. dæmones aliquando in corporibus obsessis aliorum cogitationes, & intentiones purè internas etiam ipsis invitis enunciare. Resp. verum esse tales actus internos aliquando cognosci à dæmonibus, non quidem in seipsis, sed in aliquo suo effectu, quando scilicet aliquo signo producuntur; vel exteriùs ex motu corporis, mutatione vultus, & aliis similibus, per quæ etiam homines varios animi motus aliorum dignoscunt; vel interiùs ex iis, quæ in phantasia & sensibus internis deprehendunt, in quibus ordinariè, ob arctissimam illorum sensuum internorum cum intellectu & voluntate connexionem, cogitationum & affectionum nostrarum imagines sensibiliter efformantur; & sic dæmonum cognitioni patent, non quidem ut voluntati & rationi subsunt, sed (ut ita loquamur) quasi materialiter, prout in illis motuum sensitivorum signis deprehenduntur. Ubi obiter notandum est, totam illam cognitionem, quæ ex illis signis sensibilibus internis vel externis à dæmonibus hauritur, non esse certam, sed tantùm conjecturalem; cùm semper arcanum voluntatis occultum ipsis sit, nec dignoscere queant, qualiter ipsa se habeat erga signa illa sensibilia, quæ nullam ejus actibus inferunt necessitatem, liberamque relinquunt, ut ipsis consensum præbeat vel dissensum. Videndus S. Aug. Lib. de divinat. dæmon. cap. 5. & Cassian. col. 7. cap. 15.

Quod ad tertium denique spectat; si Angeli considerentur secundùm statum naturæ, seu secundùm naturales ipsorum vires, quæ etiam in dæmonibus remanserunt, dicendum est, res in entitate supernaturales, seu quarum cognitio intellectus creati vim naturalem supergreditur, non posse ab ipsis naturaliter cognosci. Ita S. Thom. quæst. 54. a. 5. Unde sequitur, dæmones cognoscere non potuisse mysterium Incarnationis, nec certò scire, an Christus esset verè Deus. Hoc manifestè constat ex verbis Apost 2 Cor. 2. *Loquimur*, inquit, *Dei Sapientiam in mysterio*, &c. *quam nemo principum huius sæculi cognovit;*

vit; ubi per principes hujus seculi S. Ans. & S. Thom. in commentariis super hunc locum dæmones intelligunt; *Si enim* (ut ait S. Leo ser. 11. de passione) *crudelis & superbus inimicus consilium misericordiæ Dei nosse potuisset, Iudæorum animos mansuetudine potiùs temperare, quàm injustis odiis studuisset accendere; ne omnium captivorum amitteret servitutem, dum nihil sibi debentis persequitur libertatem.*

Obiicies S. Luc. cap. 4. dici, quòd *exibant dæmonia à multis, clamantia & dicentia: quia tū es Filius Dei: & increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum.* Resp. 1. dæmones istis verbis usos fuisse fictè & adulatoriè; vel, ut veritatem ex ipsius ore Christi elicerent, vel, ut illi aliquam elationis & superbiæ occasionem darent. Ita S. Hieron. in c. 8. S. Matth. & *Hugo* Cardin in illum locū S. Lucæ. Resp. 2. si dæmones aliquam hujus mysterii cognitionem habuerunt, illam fuisse tantùm conjecturalem, & abstractivam, non verò evidentem, & intuitivam, de qua solùm hîc quæstio est; ita enim docent S. Leo serm. 4. in quadrag. S. *Hilar*, canone 3. in S. Matth. S. Hier. in cap. 4. S. Matth. S. Aug. Lib. 9. de civit. cap. 21. & plures alii.

Quòd si Angeli considerentur in statu gratiæ, dum erant in statu viæ; dicendum est aliqua mysteria sibi divinitus revelata cognovisse, putà mysterium sanctissimæ Trinitatis; non enim erant in eo statu nobis deteriores, nec ad minorem beatitudinem ordinabantur; quare nec minorem hujus mysterii cognitionem quàm nos habere debuerunt. S. Thomas suprà existimat etiam revelatum ipsis tunc fuisse mysterium Incarnationis, quod etiam docet S. Aug. Lib. 5. de Gen. cap. 19. & similiter probabile est, plures alias veritates supernaturales in eo statu fuisse ipsis divinitus revelatas, prout ad illius perfectionem requiri poterat.

Quòd si denique considerentur secundùm statum gloriæ. Dicendum est omnia mysteria, quæ vel ad eorum majorem fœlicitatem, vel ad Ecclesiæ militantis animarumque ipsorum angelorum custodiæ creditarum directionem

ctionem, & salutem conferre possunt, ipsis vel in verbo divino, vel extra illius visionem beatificam fuisse divinitus revelata, & patefacta; cùm credibile non sit, in illo statu ullam ipsis earum rerum cognitionem denegari, quæ ad majus ipsorum, vel Ecclesiæ bonum necessariæ sunt aut utiles.

SECTIO VII.

Qualis sit Angelorum voluntas.

CErtum est in Angelis esse voluntatem, eamque libero arbitrio præditam, quod ipsorum casus & ruina satis evidenter demonstrat; unde S. Bas. Lib. de Spiritu Sancto cap. 16. *Impiorum*, inquit, *& adversariorum spirituũ defectio, id quod dicimus, approbat, scilicet iuris sui ac libertatis esse invisibiles virtutes.* Et hæc est etiam doctrina S. Thomæ quæst. 59. art. 3. cujus hæc est ratio: ubicunque reperitur judicium indeterminatum seu indifferens ad hoc vel ad illud agendum, ibi reperitur voluntas seu liberum arbitrium; sicut è contrà, ubicunque non reperitur tale judicium indifferens, ibi nec liberum arbitrium reperitur; ut patet experientiá: atqui in omnibus habentibus intellectum inest ejusmodi judicium indeterminatum, eò quòd per intellectum possunt percipere rationem ipsam universalem boni, sub qua possunt hoc & illud cum quadam indifferentia sibi ad agendum proponere; hæc enim indifferentia judicii, & rationis circa bonum est quasi radix libertatis: quare cum Angeli nobilissimo intellectu sint præditi, concludendum est, in ipsis esse liberum arbitrium, idque excellentiùs, quàm in homine, sicut ipse intellectus angelicus humanum longe antecellit.

Porro non est necesse ad electionem liberam in Angelo, quòd præcedat consilium seu inquisitio quædam mediorũ, qualis requiritur in libera hominis electione; non enim cognoscunt inquirendo; cùm hoc pertineat ad discur-

sum

ſum rationis, qui in angelis non reperitur, ut ſect. 5. oſtendimus: ſed electio in angelis fit per ſubitam acceptationem cognitæ veritatis ſine ulla inquiſitiva deliberatione.

Quæres, an liberum illud arbitrium angeli ſit naturaliter inflexibile (ut quidam dicunt) in electione ſemel facta? Reſp. duas eſſe oppoſitas ſuper hac quæſtione Doctorum ſententias: quidam enim exiſtimant arbitrium angeli naturaliter flexibile, ac mobile eſſe perinde atque arbitrium hominis. Ita S. Bonav. in 2. diſt. 7. part. 1. a. 1. q. 1. & plures alii; atque hæc eſſe videtur ſententia S. Damaſc. Lib. 2. de fide cap. 3. ubi dicit angelos eſſe naturas ratione, intelligentiâ, & libertate præditas, ac propoſito & ſententiâ mutabiles, idque ex ſe & ſua ſponte; & S. Fulgentii Lib. de fide ad Petrum, ubi dicit angelos bonos non habere naturâ ſuâ immutabilitatem ex bono in malum, ſed ex ſola gratia.

Alii è contrà cenſent, angelos arbitrio ita inflexibili præditos eſſe, ut nequeant id adverſari, quod ſemel liberè elegerunt, neque id eligere, quod ſemel repudiârunt. Ita S. Thom. 1. p. q. 64. a 2. Cujus ratio hæc eſt, quòd angeli apprehenſio ab apprehenſione hominis multum differat: angelus enim apprehendit immobiliter per intellectum, ſicut & nos immobiliter apprehendimus prima principia, quorum eſt intellectus; homò verò per rationem apprehendit mobiliter diſcurrendo de uno ad alterum, poteſtque ad alterutrum oppoſitorum probabiliter procedere: hinc fit, ut voluntas hominis adhæreat alicui mobiliter, ita ut poſſit ab ipſo diſcedere, & contrario adhærere; at verò voluntas Angeli fixè & immobiliter adhæreat: ex quo patet, liberum arbitrium hominis flexibile eſſe ad oppoſita ante & poſt electionem, liberum autem arbitrium angeli ad utrumlibet ante electionem flecti poſſe, ſed poſt electionem ſemel factam eſſe inflexibile.

Liberum cuique eſt, quam voluerit ſententiam ex his duabus amplecti, cum utraque ſit probabilis; quamvis propter

propter ſancti Doctoris authoritatem, & allatam rationem ſecunda videatur eſſe probabilior.

SECTIO VIII.

Quomodo Angeli inter ſe loquantur.

CErtum eſt primò, angelos inter ſe loqui, & ſibi invicem cogitationes & conceptus ſuos manifeſtare. Hoc manifeſtè conſtat ex ſcripturis. Iſ. 6. *Seraphim clamabant alter ad alterum &c.* Apoc. 7. *Clamavit (unus Angelus) voce magnâ quatuor Angelis.*

Certum eſt ſecundo, poſſe quidem angelos loqui ſive nobiſcum, ſive inter ſe vocibus corporeis, quæ ſint ſimiles noſtris, quomodo eos ſæpe cum hominibus locutos eſſe ſcripturæ teſtantur; ſed alio quoque modo poſſe ipſos inter ſe colloqui nempe ſpiritali & ſine ullo adminiculo corporeæ vocis, conſtat ex his Apoſt. verbis 1. Cor. 13. *Si linguis hominum loquar, & angelorum, &c.* quibus cùm Angelorum linguæ ab humanis diſtinguantur, ſignificatur Angelos aliquo inter ſe modo colloqui poſſe, quo non poſſunt homines, qui proinde alius non eſt quam ſpiritalis: quem Apoſt. locum eo ſenſu exponens Theoph. *Angelis*, inquit *lingua eſt intellectiva, vis nimirum illa, quâ ſibi mutuò divinarum rerum intellectum ac divinas cogitationes impertiunt*: & S Damaſc. Lib. 2. de fide cap. 3. de Ang. loquens, *Non linguâ*, inquit, *neque auribus opus habent, verùm citra ſermonis adminiculum cogitationes ſuas atque conſilia inter ſe communicant.*

Cùm igitur hæc certa ſint; quæſtionis propoſitæ difficultas conſiſtit præſertim in explicando modo quo angeli inter ſe colloquuntur. De qua quidem re cùm in ſcripturis nihil reperiatur, ideo maximè inter ſe variant Theologorum ſententiæ, quas hic fuſiùs explicare minimè neceſſarium duximus, cùm nihil ad fidem pertineant.

Ut tamen in re, quæ per ſe obſcuriſſima eſt, & à ſenſibus humanis remotiſſima, lucem aliquam afferamus; brevi-

breviter hîc proponemus id, quod in hac quæstione probabilissimum nobis videtur, scilicet Angelum alteri Angelo loqui dirigendo & ordinando conceptum suum ad illum per operationem voluntatis, id est, volendo ut alter Angelus conceptum illum suum cognoscat, sicque locutionem Angeli nihil aliud esse, quàm conceptum illius liberè ordinatum & directum ad alterum; directionem verò illam voluntariam & liberam, esse veluti linguam seu conditionem, sine qua Angeli unius cogitatio seu conceptus alteri innotescere non potest: quia tamen illa directio licèt necessaria, minimè tamen sufficiens aliquibus Doctoribus videtur; ad exprimendum illum locutionis angelicæ modum, quantùm à nobis exprimi potest, addunt virtute illius directionis, vel novam speciem produci in intellectu Angeli ad quem conceptus alterius dirigitur, vel si species talis conceptus ab initio creationis ipsi indita est, illam tunc novam modificationem & veluti lucem quamdam de novo recipere, ut per eam Angelus percipere possit id, quod eum ante latebat, & quod per alterum illi tunc manifestatur.

Porrò ea, quæ de locutione Angelorum dicta sunt, debent similiter intelligi de eorum illuminatione, cum hac tamen differentia, quòd locutio latiùs pateat, quàm illuminatio; omnis enim illuminatio est locutio, cùm Angelus unus non aliter Angelum alterum illuminet nisi ei loquendo; at verò non omnis locutio est illuminatio, quia Angelus unus alterum illuminare dicitur, non quoties eum alloquitur, sed tunc solùm cùm aliquam veritatem sibi divinitus revelatam alteri de novo aperit & declarat, quod non fit nisi per Angelos superiores respectu inferiorum; ut fusè docet & explicat S. Dionysius Lib. de cæl. Hier. cap. 3. 4. & 8. & S. Thom. 1. p. quæst. 106.

SE-

SECTIO IX.

Quid de ordinibus Angelorum ſentiendum ſit.

SUpponendum eſt, eſſe plures angelos numero diſtinctos; hoc enim variis in locis manifeſtè teſtatur ſcriptura. Dan.7. *Millia millium miniſtrabant ei*: Apoc. 5. *Audivi vocem Angelorum multorum*, &c. *& erat numerus eorum millia millium*: ex quibus ſcripturæ verbis colligitur, non tantùm plures eſſe angelos, ſed etiam maximam eſſe illorum multitudinem, quam tantam eſſe aſſerit S. Doctor 1.p.q.50.a.3.ut omnem rerum materialium multitudinem excedat; unde S.Dion. Lib.de cæleſt.Hier.cap. 14. *Multi*, inquit, *ſunt ſupernarum mentium beati exercitus, qui imbecillam & contractam eorum, qui in materia cernuntur, & in uſu noſtro ſunt, numerorum rationem excedunt.* In quo elucet omnipotentia ſimul, & magnificentia ſupremi rerum conditoris, qui unico temporis momento tot, & tam nobiles,& perfectas creaturas ſolo verbo è nihilo produxit.

An autem ſicut numero, ſic etiam ſpecie inter ſe angeli diſtinguantur; nihil certò definiri poteſt, cùm in ſcripturis nihil ſuper hac quæſtione reperiatur, imò & Aug. Lib. contra Priſcil. c.11. expreſsè profitetur, *ſe hanc Angelorum differentiam ignorare, nec tamen in iſta ignorantia periclitari, cùm res ad fidem non pertineat.*

Quare omiſſis, quæ ſuper hac quæſtione in utramque partem à Theologis dicuntur, & quidquid ſit de illa differentia ſpecifica; ſacræ ſcripturæ & SS. Patres aliam declarant eſſe inter angelos differentiam ſcilicet ordinum, quos novem eſſe docet S. Dionyſ. Lib. de cæl. Hier. cap.6. & 7.& S Greg. hom.34. in Evang. hoc ex ſcripturis explicat & probat his verbis: *Novem*, inquit, *Angelorum ordines diximus: quia videlicet eſſe, teſtante ſacro eloquio, ſcimus Angelos, Archangelos, Virtutes, Principatus, Poteſtates, Dominationes, Thronos, Cherubim atque Seraphim. Eſſe*

namque Angelos pene omnes sacri eloquii paginæ testantur. Cherubim verò ac Seraphim sæpe, ut notum est, libri Prophetarum loquuntur. Quatuor quoque ordinum nomina Paulus Apostolus ad Ephesios (c.1.) *enumerat, dicens: Supra omnem Principatum, & Potestatem, & Virtutem, & Dominationem. Qui rursus ad Colossens.* (c.1.) *scribens, ait: Sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates,* &c. *Dum ergò illis quatuor, quæ ad Ephesios dixit, conjunguntur Throni, quinque sunt ordines, qui specialiter exprimuntur. Quibus dum Angeli, & Archangeli, Cherubim atque Seraphim adjuncta sunt, proculdubio novem esse Angelorum ordines inveniuntur.*

Hos autem novem angelorum ordines in tres Hierarchias distributos esse testatur S. Dionys. suprà, & in prima quidem ac suprema Seraphim, Cherubim, ac Thronos collocatos esse; in secunda & media Dominationes, Virtutes, & Potestates; in tertia denique, & infima Principatus, Archangelos, & Angelos.

Docet autem S. Thom. q.108. distinctionem illam Hierarchiarum, & ordinum inter angelos esse partim ab ipsorum natura, partim à gratia illis concessa; à natura quidem dispositivè, à gratia autem completivè; ac talem distinctionem remansuram post diem judicii tam quoad differentiam graduum, quàm quoad executionem officiorum, non quidem omnium, sed eorum tantùm, quæ statui gloriæ conveniunt; hominesque beatos assumendos esse pro meritis ad ordines beatorum angelorum, hoc est, illos per Christi gratiam tantam gloriam posse promereri, ut in illa angelis secundùm singulos ordinis gradus æquentur. Et q. seq. declarat idem Doctor, ordinem & prælationem illam etiam inter angelos reprobos post lapsum remansisse, non quidem quoad dona gratiæ, quibus spoliati sunt, sed quoad ea tantùm, quæ sunt naturæ illorum propria, quæ integra in eis remanserunt, ut infrà dicetur.

Porrò quidnam illa ordinum nomina significent, qualiave sint illorum beatorum spirituum officia ac ministeria fusè explicant S. Dionys. & S. Greg. suprà, & S. Antonin.

tonin.1.p.tit.31. cap.6. Certè Deus optimus maximus in his angelorum choris magnificentiam ac excellentiam perfectionum suarum clarè ostendit : amat siquidem in Seraphinis, ut charitas; contemplatur in Cherubinis, ut veritas; sedet in Thronis, ut æquitas; imperat in Dominationibus, ut majestas; regit in Principatibus; tuetur in Virtutibus; corroborat in Potestatibus; revelat in Archangelis; assistit in Angelis : vide S. Thomam citatâ quæst.108.art.6. ubi de his fusissimè agit.

CAPUT III.

De Angelorum bonorum merito ac beatitudine, & malorum peccato ac damnatione.

SECTIO I.

Quodnam fuit Angelorum bonorum meritum, & malorum peccatum.

SUpponimus tanquam certum angelos non fuisse creatos in statu beatitudinis supernaturalis quæ in clara Dei visione consistit; quia si in tali statu creati essent, in eo peccare non potuissent. Constat autem plures illorum peccasse.

Supponimus deinde omnes angelos fuisse conditos in gratia juxta doctrinam S. Thomæ 1.p. q. 62. a. 3. quæ est communis Theologorum; & constat ex Christi Domini verbis S. Joan. 8. quibus dicit Diabolum non stetisse in veritate; nomine enim veritatis ibi sanctitas intelligitur, prout sanct. Chrys. & alii SS. Patres hunc locum interpretantur, præsertim sanct. Cyr. Lib. 6. in sanct. Joan. c. 6. *In veritate*, inquit, *non stetit, quia prolapsus est à veri-*

tate nec manere voluit in sua originis sanctitate.& sanct. Judas in Epist. sua canonica v. 6. dicit reprobos angelos *non servasse suum principatum*, ille autem principatus non potest intelligi de principatu naturæ, quia, ut infrà dicetur, naturalia omnia integra in dæmonibus remanserunt, ergo debet intelligi de principatu gratiæ sanctificantis, quam in creatione acceperunt, & à qua exciderunt. Accedit authoritas SS. Patrum, qui hoc asserunt ut sanct. Basil. in Ps. 32. ubi dicit angelos *in prima constitutione substantiæ suæ simul infusam habuisse sanctitatem*; & sanct. Aug. Lib. 12. de civit. c. 9. ubi ait angelos fuisse à Deo creatos *cum bona voluntate & casto amore* (& paucis interjectis) *erat Deus simul & condens naturam Angelorum, & largiens gratiam.*

Hoc præsupposito, dicendum 1. quosdam angelos in gratia accepta perseverâsse, & per actus aliquos bonos ex gratia Dei simul cum liberi arbitrii cooperatione, beatitudinem æternam fuisse promeritos; alios autem ab illa gratia per suæ voluntatis pravitatem excidisse, sicque damnationem æternam incurrisse.

Constat enim in primis ex scriptura quosdam angelos esse beatos, sanct. Matth. 18. *Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei*: quosdam verò esse damnatos sanct. Matth. 15. *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus.*

Quòd autem angeli beati suam beatitudinem per aliquos actus bonos ex auxilio gratiæ fuerint promeriti, asserit sanct. Thom. suprà art. 4. & hæc est doctrina sanct. Patrum ut sanct. Aug. Lib 4. de Gen. ad Litt. c. 24. ubi dicit *Angelos beatitudinem consecutos, quia omnia sua ad Dei gloriam retulerunt*: sanct. item Greg. hom. 7. in Ezech. ubi dicit, malis Angelis in superbiam prolapsis, bonos in humilitate perstitisse.

Quòd denique angeli reprobi peccaverint, & per peccatum à gratia exciderint, damnationemque incurrerint, constat manifeste ex scriptura, Job. 4. *In Angelis suis reperit pravitatem*: & 1. sanct. Petri 2. *Deus peccantibus Angelis non pepercit sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos.*

Dicen-

Dicendum 2. peccatum reproborum angelorum fuisse peccatum superbiæ. Probatur 1. ex scriptura: Is. 14. *Detracta est ad inferos superbia tua*, &c. *qui dicebas in corde tuo: in cælum conscendam* &c. *similis ero Altissimo*; quem Prophetæ locum de diaboli peccato intelligit sanct. Aug. lib. 3. de Doctrina Christ. cap. 37. sanct. Greg. hom. 34. in Evang. & sanct. Bernard serm. 38. in Cantica. Ezech. 28. *Elevatum est cor tuum in decore tuo* &c. *dixisti in corde tuo Deus ego sum*; quæ verba similiter intelliguntur de Lucifero à sanct. Patribus; sanct. Ambr. de Paradiso cap. 2 sanct. Hier. in illum Ezech. locum, & aliis.

Probatur 2. ex sanct. Patribus, S. Chrys. hom. 3. de verbis Is. *Angelus per superbiam factus est diabolus*: sanct. Ambr. Ep. 84. ubi dicit, *in lapsu diaboli & hominis prævaricatione initium peccati fuisse superbiam.*

Ad pleniorem eorum, quæ suprà dicta sunt, intelligentiam, quæres 1. quinam Angeli, & quot peccaverint? Resp. imprimis non ex uno solo ordine sed ex pluribus fuisse eos, qui peccaverunt; Apost. siquidem ad Ephes. 6 tribuit Dæmonibus nomina quorumdam ordinum, ut Principatuum, & Potestatum ac proinde probabile esse (ut docet sanct. Thom. q. 63. a. 9. ad 3.) ex quovis ordine Angelorum aliquos peccâsse: sicut & verisimile est, ad quemlibet ordinem Angelorum homines beatos assumendos esse, ad instaurandas ruinas eorum, qui ceciderunt.

Præterea communis est sanct. Patrum opinio, supremum ex illis, qui peccaverunt, fuisse omnium Angelorum supremum, id est primum ex ordine Seraphinorum. Ita sanct. Thom. suprà a. 7. & constat ex cap. 40. Job. ubi vocatur *principium viarum Dei*, non quia fuerit ante alios & primò creatus, cùm omnes Angeli simul creati fuerint; sed quia (ut explicat sanct. Hieron & sanct. Greg. in illum locum) primus fuit dignitate & excellentiâ, id etiam asserit sanct. Aug. Lib. 11. de civit. cap. 15. & sanct. Basil. Lib. 4. contra Eunom. & alii communiter.

Docet denique sanct. Thom. cit. art. 9. pauciores fuis-

se eos, qui peccaverunt; quàm qui perstiterunt in bono; quod colligi posse videtur ex eo, quòd Apoc.12. dicitur draco secum traxisse tertiam duntaxat stellarum partem.

Quæres 2. in quo posita fuerit Angelorum superbia? Resp. varias esse super hac re Theologorum sententias. Quidam enim existimant, Angelos in sua naturali perfectione inordinatam habuisse complacentiam, & in illa tanquam in fine suo ultimo conquievisse. Alii dicunt, illos inordinatè appetiisse beatitudinem supernaturalem, tanquam propriis viribus, & sine ullo divinæ gratiæ auxilio consequendam. Asserunt alii, peccâsse angelos in eo, quòd acceptâ divinitus revelatione de hypostatica unione verbi divini aliquando facienda cum natura humana, hanc unionem sibi ex superbia experierint, & Christo Domino adeoque toti generi humano illam inviderint. Alii denique omnium probabilissimè docent, peccatum superbiæ Angelorum in eo positum fuisse, quòd Deo subjecti esse noluerint, sed independentiam ab ejus imperio appetierint, eoque modo similitudinem, cum Deo, qui ab omni subjectione & imperio est independens, affectaverint. Ita sanct. Aug. Lib. 11. de civit. cap.13. Ubi de Diabolo dicit, quod *recusavit suo subditus esse creatori, & superbiâ suâ velut authoritate privata elatus est*: & sanct. Greg. Lib.34 mor. cap.13. *Ei, à quo conditus fuerat, subesse despexit: ita enim Deus super omnia est, ut ipse sub nullo sit; Leviatan verò iste ejus celsitudinis culmen aspiciens, jus perversæ libertatis appetiit.*

Quæres 3. quanto tempore Angeli fuerint in via, seu quanta fuerit duratio temporis illius, in quo potuerunt mereri aut demereri? Resp. in primis dubitandum non esse, quin aliqua mora intercesserit inter creationem Angelorum & ipsorum beatitudinem vel damnationem, ita ut mora ista potuerit coëxistere alicui parti nostri temporis; quod colligi potest ex eo, quòd angeli boni non potuerint simul esse beati, & simul mereri, cùm actiones meritoriæ secundùm legem communem simul cum visione beatifica stare non possint; similiter Angeli reprobi prius peccaverint, quàm fuerint damnati. Con-

Constat præterea inter Theologos, moram illam & durationem viæ Angelorum fuisse brevissimam; etenim dicitur S.Joan. c.8. Diabolum *fuisse homicidam ab initio, & in veritate non stetisse*: Unde sequitur, illum statim post creationem peccavisse, & re verâ jam peccaverat, antequam accederet ad primos parentes, ut eos in peccatum pertraheret. Accedit etiam, quòd Angeli propter summam intelligendi sagacitatem & perfectionem omnia celerrimè exequantur. Quare dicendum videtur, saltem tria instantia temporis in illa duratione viæ Angelorum esse distinguenda; primum, in quo omnes tam electi quàm reprobi in gratia creati sunt; secundum, in quo boni bene operati sunt, & sic promeruerunt beatitudinem; mali è contrà peccaverunt, & sic damnationis reatum incurrerunt; tertium denique, in quo illi præmium virtutis beatitudinem acceperunt, isti è contrario in peccati vindictam, damnationis pœnâ fuerunt mulctari.

SECTIO II.

Quisnam sit status Angelorum in gloria.

TRia sunt, quæ S.Thomas tribus postremis artic. quæst 62. quærit circa beatitudinem Angelorum, quæ hîc breviter explicanda sunt.

Primum est, utrum in Angelis beatis remaneat cognitio ac volitio naturalis? & respondet S.Doctor affirmativè; cujus ratio est, quia beatitudo naturam non destruit, sed perficit, ergo in beatis Angelis non tollit operationes, quæ illis ratione naturæ suæ conveniunt.

Secundum est, an Angeli beati peccare possint? & respondet S.Doctor negativè; constat enim ex sacris litteris beatitudinem electorum sive Angelorum sive hominum æternam fore; at æterna non esset, si per peccatum ab illa excidi posset: unde S.Fulgent. lib. de fide ad Petrum c.23 sic loquitur: *Firmißimè tene, & nullatenus dubites, omnem creaturam naturaliter mutabilem à Deo incommutabili fa-*

factam esse, nec tamen posse quemlibet sanctorum Angelorum in deterius mutari; quia sic acceperunt æternam beatitudinem, quâ Deo stabiliter perfruuntur, ut eâ carere non poßint.

Accedit ratio, quâ utitur S. Doctor, quia scilicet Angeli beati in Deo clarè viso vident omnem rationem boni diligibilis, ergo ab illo nullatenus averti potest eorum voluntas; cùm illud bonum utpote infinitum omnem illorum capacitatem repleat.

Tertium est, an Angeli beati possint in beatitudine proficere? Respondet S Doctor cum distinctione; si enim sermo sit de beatitudine essentiali, quæ consistit in clara Dei visione, certum est, Angelos nullum illius incrementum unquam accepturos esse aut promerituros; cùm illa sit terminus & finis omnium meritorum; & prætereà eodem modo se habeat beatitudo in Angelis atque in hominibus, juxta quod dicitur Apoc.21.eamdem esse hominis & angeli mensuram, hoc est rationem meriti: atqui homines beati secundùm legem ordinariam in beatitudine proficere non possunt, juxta illud Eccles.11. *Si ceciderit lignum ad Austrum aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit*: Quod S. Patres interpretantur de immutabilitate quadam hominis in eo termino sive beatitudinis sive damnationis, ad quem post hanc vitam pervenerit: ergo idem de Angelis beatis dicendum est.

Quod si de beatitudine accidentali quæstio intelligatur. Respondet S Doctor, angelos beatos posse in illa proficere; tum quia possunt nova subinde gaudia experiri juxta illud S. Luc. 15. *Gaudium erit coram Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente*; tum quia possunt novas revelationes, & mentis illustrationes divinitus accipere, ut docet S. Dion. cap.7. de cælesti Hier. & S. Aug. lib.1. de Gen. ad litt. c 17. hæ autem novæ revelationes, sicut & illa gaudia ad beatitudinis accidentalis augmentum conferre possunt.

Est autem observandum hîc, quòd, quamvis angeli beati gloriæ accidentalis incrementum aliquod accipere possint,

possint, non possunt tamen illud de novo mereri, ut docet S.Thom art.9.ad 3.quia secundùm communem Theologorum sententiam in termino viæ nullus amplius superest merito locus.

SECTIO III.

Qualia sint officia Angelorum beatorum erga homines.

DIcendum est 1.Angelos interdum ad homines divinitus mitti, velut divinæ voluntatis internuncios, ac divinorum consiliorum executores & ministros Id manifestè constat ex scriptura. Exod.23. *Ecce ego mittam Angelum meum qui præcedat te*: S.Luc.1. *Missus est Angelus Gabriel à Deo in civitatem Galilææ ad virginem &c.* Act.12. *Nunc scio verè, quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis.*

An autem omnes omnino angeli mittantur; & si non omnes, quinam ex illis, controversum est apud Theologos. S.Thom.quæst.112. a.4. existimat Dominationes cæterosque superiores beatorum spiritum ordines nunquam mitti, sed tantùm reliquos ipsis inferiores. At Magister sententiarum in 2.dist.10.dicit, ordinariè quidem quatuor illos ordines superiores mitti non solere, sed tantùm inferiores; extraordinariè tamen etiam superiores illos mitti: & sanct. Greg.hom.34. in Evang. videtur asserere sanct. Gabrielem fuisse supremum ordinis Seraphinorum, quod etiam confirmari potest ex eo, quod sanct. Paulus Hebr.1. loquens de omnibus illis beatis spiritibus dicit: *Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capient salutis?* Ubi observandum est Apostolum loqui de omnibus beatis spiritibus sine ulla exceptione, cùm ibi de illis agat, prout Christo Domino sunt inferiores, quod ad omnes spectare manifestum est. Et Is.6. dicit Propheta, ad se unum de Seraphim volâsse. Utraque sententia probabilis est

est; secunda tamen probabilior videtur, quia magis ad sensum scripturæ videtur accedere.

Dicendum 2. Angelos mitti, & à Deo destinari ad custodiam hominum non tantùm in genere, sed & in particulari, ita ut cuique homini suus adsit Angelus tutelaris.

Huic veritati, quæ de fide est, oppositus est error Calvini, qui super illa verba Ps.90. *Angelis suis mandavit de te*, ait, custodiam illam Angelorum esse falsum commentum. Verùm refellitur hic error, & nostræ assertionis veritas probatur 1. ex scriptura. Gen.48. *Angelus, qui eruit me de cunctis malis*: Judith.13: *Custodivit me Angelus ejus, & hinc euntem, & ibi commorantem, & inde huc revertentem*: & S.Matth.18. *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.*

Probatur 2. ex S.Bas.Lib.3. contra Eunomium initio: *Quòd adsit*, inquit, *singulis credentibus Angelus tanquam pædagogus, & pastor viam dirigens, nemo contradicet, qui memor fuerit verborum Domini, ubi dicit, ne contemnatis unum de pusillis istis, quia Angeli eorum semper vident faciem Patris mei*; & Ps.33. *Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum*: & S.Hier. in cap.18. S.Matth. *Magna est dignitas animarum, ut unaquæque ab ortu nativitatis habeat in custodiam sui Angelum delegatum.*

Probatur 3. ex communi consensu totius Ecclesiæ, quæ semper ita esse sensit, ut colligitur ex Act.12. Ubi cùm S. Petrus è carcere divina virtute liberatus, pulsaret januam domus, in qua fideles congregati erant, cùm miraculum factum ignorarent, unanimi consensu omnes dixerunt: *Angelus ejus est*. Idem etiam colligi potest ex festo sancti Angeli custodis, quod à summo Pontifice institutum & approbatum, summo omnium consensu ubique receptum est.

Porrò sanct. Thom.a.5. docet Angelum custodem unicuique homini adesse, & erga illum suo munere fungi, ab ejus ex utero matris nativitate, & non ante, usque ad ejusdem mortem & non post: eò quòd ante nativitatem infans,

infans cenſeatur eſſe quaſi pars quædam matris , & velut fructus adhuc in arbore pendens, unde tunc per Angelum cuſtodem ipſius matris cuſtodiri cenſetur : poſt mortem verò non ampliùs egeat homo angelica cuſtodia, cùm ſit in termino viæ, nec ullus ſuperſit merito vel demerito locus.

Eſt autem obſervandum id, quod docet S. Dion. de cæleſti Hier. cap. 9. non ſolùm hominibus ſingulis, ſed præterea populis, regnis, provinciis, civitatibus ſuos peculiares Angelos ſeu Archangelos eſſe à Deo præpoſitos. Quod etiam conſtat ex ſcriptura : Dan. 10. Ubi dicitur, Principem regni Perſarum reſtitiſſe Gabrieli à Deo Judaici populi liberationem poſtulanti; ille enim Perſarum princeps non alius fuit quàm bonus Angelus hujus populi cuſtos ac tutelaris , ut exponit S. Hieron. in eum locum & S. Greg. Lib. 17. mor. c. 8. Et apud eumdem Danielem c. 12. S. Michaël dicitur ſtare pro filiis Iſraël; quia nempe olim fuit cuſtos ſynagogæ, ſicut nunc Eccleſiæ teſte S. Greg. loco citato : & S. Epiph. hær. 51. Angelos illos quatuor, de quibus mentio fit Apoc. cap. 9. totidem populorum præſides & cuſtodes interpretatur, ſcilicet Aſſyriorum , Babyloniorum, Medorum atque Perſarum.

Præterea ſingulis etiam rerum generibus atque ſpeciebus præfici Angelos docet S. Aug. Lib. 83. quæſt cap. 79. unde Apoc. 14. unus Angelus dicitur habere poteſtatem ſupra ignem , & cap. 16. alius vocatur *Angelus aquarum* : neque id mirari debemus; ſi enim Deus ipſe rerum omnium curam habere dignatur , & in ſcripturis dicitur eſcam dare pullis corvorum , & fœnum jumentis, ac veſtire lilia agri, quidni harum etiam rerum cuſtodiam Angelis commiſerit ?

Unde non ſine ratione quidam Doctores exiſtimant exponi poſſe ſcripturas (dum alloquuntur creaturas rationis expertes, ignem, aquam, fontes, volucres, beſtias, eaſq; ad laudandum, & benedicendum Deum invitant) ita , ut verba illa referantur ad Angelos cuſtodes , quos rogamus, ut has omnes creaturas ſibi commiſſas ad Dei gloriam dirigant.

Monet etiam S.Th.a.4.ad 1.quòd, quamvis cuilibet hominum angelus aliquis ad custodiam deputetur, Christum Dominum tamen nullum habuisse Angelum custodem, eò, quòd non indigeret tali custodiâ, cùm esset impeccabilis, & ipse potiùs angelorum custos dici deberet.

Innumera verò sunt beatorum illorum spirituum erga animas custodiæ suæ concreditas officia: arcent dæmones, Tob.12. increpant peccatores, Judic.2 docent & instruunt, Dan.9. consolantur in afflictionibus, Tob.5. addunt animum & subministrant vires, 3 Reg.19. offerunt preces; Apoc.8. denique animas justorum è corpore migrantes ad beatorum sedem deferunt, Luc.16.

Cùm igitur tot, & tanta sint angelorum beatorum in homines beneficia, sic vicissim hominum erga illos officia aliqua merito requiruntur, quæ paucis verbis complectitur S.Bern. ser.12. in Ps. 90. ubi explicans hæc verba *Angelis suis Deus mandavit de te*; *Quantam*, inquit, *debet tibi hoc verbum inferre reverentiam, afferre devotionem, conferre fiduciam. Reverentiam pro præsentia, devotionem pro benevolentia, fiduciam pro custodia*: Verum de his fusiùs in tract.seq. cùm de sanctorum veneratione & invocatione agemus.

SECTIO IV.

Qualis sit status damnationis reproborum Angelorum.

CErtum est 1. angelos prævaricatores statim post peccatum suum è cœlo esse deturbatos, ut dicitur Apoc. 12. *Neque locus inventus est eorum ampliùs in cælo*; & in infernum detrusos, ut constat ex epist.2.S.Petri c.2. *Deus peccantibus angelis non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos*: Quod quamvis ita sit, nihilominus dæmones non semper in inferno detineri, sed aliquando Dei permissu inter homines super terram in-

terram vagari constat ex variis scripturæ locis, ut S. Luc. 8. ubi plurimi dæmones à Christo ex unius hominis corpore ejecti, rogaverunt eum, ne illis imperaret, ut in abyssum irent, sed in porcos ingredi permitteret: unde S. Thom. q. 64. a. 4. rectè docet, duplicem locum pœnalem dæmonibus à Deo assignatum esse; unum quidem ratione culpæ suæ, & hic est infernus; alium verò ratione exercitationis humanæ, & hic est aër caliginosus terræ vicinus, in quo permissum est eis vagari, ut tentare, sicque exercere possint homines: cùm autem usque ad extremum judicii diem exercitatio illa durare debeat, ideo ad illud usque tempus (ut ait S. Doctor) & angeli mali nobiscum hìc versantur, ut impugnent, & boni, ut subsidio sint; post illum verò diem omnes mali tam angeli, quàm homines in inferno per æternitatem detinebuntur, boni verò in cœlo manebunt.

Certum est 2. ut docet S. Thom. art. 3. dæmones esse doloris capaces, & susceptibiles, non quidem illius doloris, qui est passio appetitus sensitivi, & percipitur organo corporeo; sed doloris purè spiritualis, qui (ut explicat idem S. Doctor) est quidam simplex actus voluntatis, quo refugit, & aversatur aliquid tanquam sibi contrarium, & nocivum, ut mox explicabitur.

Cùm hæc igitur certa sint, difficultas est, an dæmones ab igne inferni torqueantur. Pro cujus resolutione.

Dicendum est 1. ignem inferni, qui corporeus est ac materialis, à divina justitia tanquam instrumentum assumi ad puniendos dæmones, hosque proinde illo igne torqueri.

Ac inprimis, quòd ignis ille corporeus sit, ac materialis in dubium revocare non licet, cùm & scripturæ, & Patres hoc expressè asserant; unde S. Greg. Papa lib. 4. dialog. cap. 29. hoc tanquam certum proponit, & de quo nulli ambigere liceat: & S. Aug. lib 21. de Civit. a. 10. hoc tanquam certum affirmat; & huic veritati communiter subscribunt S. Patres.

Quòd autem ab illo igne dæmones torqueantur, constat ex scriptura. S. Matth. 25. ubi Christus Dominus di-

cit ignem inferni paratum esse diabolo, & angelis ejus; & Apoc. 20. dicitur diabolus in stagnum ignis missus, ubi cum bestia & pseudo propheta in æternum cruciandus est: constat etiam ex S. Greg. & S. Aug locis suprà citatis, in quibus asserunt, non tantùm corpora reproborum hominum, sed & illorum animas ab inferorum igne torqueri; eadem autem est ratio dæmonum.

Quæres, quomodo ille ignis, cùm sit corporeus, in dæmones, qui puri spiritus sunt, agere possit, illosque torquere? Variæ sunt super hac re Theologorum sententiæ: alii siquidem existimant, dæmones ab igne torqueri, in quantùm ab illo detinentur, illiq; divina virtute sunt alligati; unde à S. Juda in epist. canonica dicuntur dæmones *vinculis æternis sub caligine reservari.* Alii dicunt, eos ab igne torqueri non tantùm, quia eo detinentur, & alligantur, sed prætерea ex eo, quòd illum tanquam sibi maximè disconveniens, & nocivum apprehendunt, dum se ab illo in æternum detinendos continuò cogitant, nec ab illa cogitatione desistere possunt. Alii arbitrantur, ex illa detentione in iis (Deo ita volente) oriri tristitiam ac molestiam ei similem, quam hominis animus ex actuali sui corporis combustione experiretur. Alii docent, ipsum ignem per qualitatem aliquam supernaturalem ipsi à Deo inditam realiter agere in dæmones, ipsisq; dolorem & cruciatum incutere. Verùm quamvis hæc omnia probabiliter dici possint, certissima tamen omnium videtur esse sententia illa, quæ nihil certi hac in re definiri posse asserit; unde S. Aug. loco suprà citato post multa super hac quæstione subtilissimè disputata tandem sapientissimè concludit, *spiritus illos incorporeos pœnâ corporalis ignis affici, veris quidem sed tamen miris, & ineffabilibus modis.*

Dicendum 2. pœnas dæmonum, sicut & damnatorum hominum fore æternas. Huic veritati, quæ de fide est, oppositus olim fuit error Origenis, qui (ut refert Nicephorus Lib. 17. hist. Eccl. c. 27. & 28) existimavit hominum damnatorum, ipsorumque etiam dæmonum tormenta finem aliquando esse habitura.

Re-

Refellitur hic error, & nostræ assertionis veritas probatur 1. ex scriptura S. Matth. c. 25. ubi Christus Dominus refert hæc verba, quæ in extremo judicio adversùs reprobos prolaturus est; *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & angelis ejus*; ex quibus verbis, cùm constet, ignem illum esse æternum, sequitur, illius pœnam fore quoque æternam juxta id, quod subjungit: *Ibunt hi in supplicium æternum*: 2 ad Thess. 1. de reprobis dicitur quod *Pœnas dabunt in interitu æternas*: & S. Jud. in epist. can. dicit angelos reprobos, *vinculis æternis sub caligine reservari*: & Apoc. 20. dicitur, quòd *Diabolus missus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi cruciabitur in sæcula sæculorum.*

Probatur 2. ex Conc. Lateran. sub Innocentio III. cap. 1. de fide cath. in quo expresse definitum est reprobos & malos cum diabolo pœnam perpetuam subituros esse.

Probatur 3. ex S. Aug. lib. de fide & operibus a. 15. ubi de reproborum damnatione loquens, *Erit*, inquit, *æterna eorum cumbustio. sicut & ignis æternus*: & S. Ambr. lib. 7. in Luc. ubi hæc verba Is. 66. (*Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*) de æternis damnatorum suppliciis exponit.

Quæres, quâ ratione pœna æterna dæmonibus justè infligatur, cùm illorum peccatum fuerit quasi momentaneum? Resp. id justissimè fieri tam respectu dæmonum, quàm etiam hominum reproborum; tum quia (ut ait S. Aug. Lib. 21. de Civit c. 12. *Ille dignus est æterno malo, qui hoc in se peremit bonum, quod esse posset æternum*; tum etiam quia (ut dicit S. Thom. in Supp. quæst 99. art. 1.) pœna peccati taxatur secundùm dignitatem ejus, in quem peccatur; unde majori pœnâ dignus esset, qui percuteret alapâ principem ac regem, quàm si cuicunque alteri privato hanc injuriam irrogaret: atqui sive diabolus, sive homo mortaliter peccans, contra Deum infinitæ majestatis, & excellentiæ peccat, ejusque honori summam (quantum in ipso est) infert injuriam, dum in creatura per peccatum finem ultimum constituit; ergo infinitâ

pœnâ

pœnâ dignus eſt. Cùm autem creatura, quæ in ſe finita eſt, pœnam ſecundùm intenſionem acerbitatis infinitæ ferre non poſſit, pœna ſecundùm durationem temporis infinita illi ſubeunda eſt, quæ proinde juſtè à Deo illis infligitur. Tum denique quia (ut ait S. Greg. lib. 4. Dial. c. 44.) *ad magnam judicantis juſtitiam pertinet, ut nunquam careant ſupplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato*; qui enim in peccatum mortale propriâ voluntate labitur, ſe in eum ſtatum injuſtitiæ redigit, ex quo propriis viribus erui nuſquam in æternum poterit; unde ex hoc ipſo, quòd vult peccare, vult conſequenter in peccato per totam æternitatem manere; quare juſtè à Deo peccator non ſolùm ob actionem peccati, ſed præſertim ob voluntatem in peccato permanendi, quæ (ſicut dictum eſt) in æternum protenditur, pœnâ interminabili & æternâ plectitur.

SECTIO V.

Quæ ſit dæmonum conditio quoad intellectum, & voluntatem.

Quæſtionis propoſitæ ſenſus eſt, an intellectus dæmonum ita ſit obcæcatus, ut nullam ampliùs habeat veritatis cognitionem; an item eorum voluntas omnino ſit obſtinata in malo, & quæ ſit illius obſtinationis cauſa.

Quod ſpectat ad intellectum, obſervandum eſt duplicem eſſe cognitionem veritatis, unam ſpeculativam, alteram practicam; & utramque rurſus eſſe, vel naturalem, vel ſupernaturalem. Hâc obſervatione ſuppoſitâ.

Dicendum 1. cognitionem ſpeculativam naturalem integram in dæmonibus poſt peccatum manſiſſe, neque ullo modo fuiſſe diminutam. Ita S. Thom. 1. p. q. 64 a. 1. cuius ratio eſt, quia in dæmonibus poſt lapſum dona omnia naturalia integra remanſerunt, ut docet S. Dion. de div. nomin. cap. 4. & S. Aug lib. 2. de Gen. ad litt. c. 17.

Dicen-

Dicendum 2. cognitionem speculativam supernaturalem non esse in dæmonibus totaliter ablatam, sed valdè diminutam, ut docet S. Thom. suprà; quia scilicet de rebus supernaturalibus aliqua iis cognitio interdum conceditur vel mediantibus Angelis, vel aliquibus aliis modis; quamquam propriè loquendo hæc cognitio in eis supernaturalis nonnisi materialiter dici debeat, ut rectè observant aliqui Theologi, in quantùm scilicet est de aliquibus rebus supernaturalibus, non verò, quòd procedat ab ullo habitu supernaturali fidei, quo propter peccatum sunt spoliati, neque ex ullo motivo supernaturali, cujus in statu damnationis sunt incapaces.

Dicendum 3. cognitionem practicam de rebus agendis circa res morales, sive sit ordinis naturalis sive supernaturalis, fuisse dæmonibus ratione peccati detractam. De utraque constat in primis ex scriptura, in cujus variis locis dæmon vocatur homicida, mendax; ut S. Joan. 8. *Cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur.* Item aliis in locis vocantur dæmones spirituales nequitiæ, Principes & Potestates tenebrarum: & Ezech. 28. de primo angelo dicitur: *credidisti sapientiam tuam in decore tuó:* Deinde ex S. Aug. in Enchir. ad Laurentium cap. 24. & 25. ubi dicit ignorantiam rerum agendarum, & concupiscentiam nocivarum esse mala, hominibus, & dæmonibus communia. Demum hâc ratione, quia veritas & rectitudo judicii practici desumitur ex recta ordinatione affectus & voluntatis erga bonum morale, ut docet in Ethicis Philosophus: sed dæmones nullum habent, nec habere possunt affectum erga ullum morale bonum; ergo nec etiam judicium practicum verum & rectum.

Quod ad voluntatem attinet, dicendum est voluntatem dæmonum ita esse in malo obstinatam, ut nunquam possit flecti, & converti in bonum. Ita S. Thom. art. 2. & est de fide contra Originem, qui ideo censebat, tormenta dæmonum finem aliquando esse habitura, quia (ut refert S. Hieron. epist. 61. adversùs Joannem Hiero-

so-

solymitanum) existimabat, ipsos dæmones pœnitentiam aliquando esse acturos.

Refellitur hic error, & veritas nostræ fidei probatur ex eo, quòd (ut docet S. Cypr. in fine libri contra Demetr.) *Quando istinc excessum fuerit, nullus jam pœnitentiæ locus, nullus satisfactionis effectus*; quod & Scriptura figuratè declarat Ecc. 11. *In quocunque loco ceciderit (lignum) ibi erit*; quod autem homini mors, hoc dęmoni casus fuit: & Ecc. 9. dicitur, quòd *nec ratio nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos*: & Job 10. quòd ibi *nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*; unde S. Fulg. Lib. de fide ad Petrum c. 3. dicit *in igne inferni omnes Angelos prævaricatores, nec malâ voluntate posse carere, nec pœnâ* (& infrà) *sic bonam amisisse voluntatem, ut amissam resumere nequeant*: & S. Prosper Lib. 3. de vita contemp c. 12 rectè observat, damnatos mitti in tenebras ligatis manibus, & pedibus (ut dicitur Matt. 22) eò quòd deinceps non possint bona ulla opera exercere.

Ratio autem, cur nullus sit dæmonibus & damnatis pœnitentiæ locus, est, quia nullus est gratiæ; sicut enim hominibus in peccato mortali decedentibus nullã ampliùs gratiam dare decrevit Deus, quâ voluntates eorum ad pœnitẽtiam excitentur; sic nec angelis post lapsum: sine gratia autẽ nec hominis, nec angeli voluntas ad veram pœnitentiã converti potest, ut supponimus ex dicẽdis in tractatu de gratia.

SECTIO VI.

Quomodo à dæmonibus homines impugnentur.

Certum est ex fide, dæmones ex Dei permissu posse homines impugnare, eosque ad malum incitare, idque reipsa aliquando, imò sæpissimè facere, ut constat ex variis scripturæ locis, ut Gen. 3. ubi refertur, primos parentes ad peccatum fuisse à dæmone inductos, & epist. 1. S. Petri cap. 5. *Adversarius vester diabolus tanquam*

quam leo rugiens circuit quærens quem devoret: & Ephes.6. *Non est nobis colluctatio adversùs carnem & sanguinem, sed adversùs principes, & potestates, adversùs mundi rectores tenebrarũ harũ, contra spiritualia nequitiæ, in cælestibus, &c.*

Faciunt autem hoc dæmones, Deo non quidem volente, sed tamen permittente, illorumque perversos conatus in electorum suorum bonum ordinante; unde S. Thom. quæst.114. a.1. dicit, impugnationem hominum a dæmonibus ex ipsorum dæmonum malitia procedere; ordinem verò impugnationis esse à Deo, qui novit malis bene uti, eaque ad bonum ordinare.

Sicut autem Deus homines à dæmonibus impugnari permittit, sic & ipsis cùm impugnantur, gratiæ suæ auxilia subministrat, quibus si velint, qualibet tentatione superiores possint evadere; unde S. Paul. 1. Cor. 10. dicit. *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis; sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere*: & 2. Cor. 12. *Datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet à me; & dixit mihi; sufficit tibi gratia mea.*

Quæres, quomodo fiat illa hominis impugnatio per dæmones? Resp. duobus præsertim modis fieri posse, dæmone scilicet aliquid vel intra hominem, vel extra ipsum operante. Primo enim modo tentare potest, vel commovendo spiritus vitales, in quibus species sensibiles continentur, & eas potentiis cognoscitivis objiciendo, sicque pravam aliquam imaginationem efformando; vel commovendo humores, & spiritus in organo corporeo appetitus sensitivi, sicque indirectè voluntatem ad malum aliquod excitando. Secundo autem modo (hoc est aliquid extra hominem operando) ipsum tentare potest, cùm aliquid extra hominem operando) ipsum tentare potest, cùm aliquid verum, vel apparens sensibus externis objicit, unde occasio alicujus peccati perpetrandi ipsi homini suggeratur. Ita S. Thom. quæst.111. a.1.2.3. & 4. ubi fuse explicat, quâ ratione tam boni, quàm mali angeli interiùs vel exteriùs in homines agere possint.

CAPUT IV.

De creatione hominis, ac statu Innocentiæ.

SECTIO I.

Quid de creatione hominis sentiendum sit, & qualis sit ejus anima, an incorporea, & immortalis.

POst creationem cæterarum omnium rerum, quæ ad mundi constitutionem, & ornatum spectant, sex diebus factam, ipsomet sexto die hominem à Deo creatum seu formatum fuisse, sacræ litteræ testantur Gen cap.1. & in primis quidem corpus ipsius hominis virtute divinâ è limo terræ formatum fuisse; tum animam rationis capacem, & expertem corruptionis eâdem virtute divinâ creatam, & corpori inditam fuisse docent c.2. his verbis: *Formavit Dominus Deus hominem de limo terræ & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem.*

Sunt autem hic aliqua circa hominis creationem observanda.

Primum est, non solùm primi hominis, sed etiam omnium aliorum animas singulas immediatè à Deo creari, & corporibus infundi ac proinde falsum esse, & erroneum id quod censuit Tertul. (ut refert S. Hieron. in epist.ad Marcel.& Anapsychiam) scilicet animas generari ab animabus parentum, sicut corpora à corporibus, & simul cum semine traduci.

Hæc veritas probatur 1.ex scriptura. Ps.32. *Qui finxit sigil-*

sigillatim corda eorum: Zach.12 *Fingens spiritum hominis in eo*: Quibus locis ad hanc veritatem probandam utitur S. Hieron. epist. ad Pammach. adversus errores Joannis Hierosol.

Probatur 2. authoritate S. Leonis Papæ epist. 93. ad Turib. ubi expressè dicit *animas corporibus uniri non ab alio, nisi ab opifice à Deo qui ipsarum est creator*. Ibidem etiam damnat errorem Origenis asserentis, animas diu ante corporum productionem fuisse creatas: definitque animas hominum non esse, priusquam corporibus à Deo inspirentur: & S. Hilarii lib. 10. de Trinit. ante medium: *Anima*, inquit, *opus est Dei; carnis verò generatio semper ex carne est*.

Est autem hic notanda doctrina S. Thomæ quæst. 118. a. 2. ubi absolutè pronunciat hæreticum esse dicere, quòd anima intellectiva traducatur cum semine.

Secundum est, animam hominis esse substantiam purè spiritualem.

Probatur 1. ex scriptura, in qua ut plurimum anima humana vocatur spiritus: Eccles. 12. *Revertatur pulvis in terram suam unde erat; & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum*: S. Luc 23. *In manus tuas commendo spiritum meum*: Gal. 5. *Caro concupiscit adversus spiritum*.

Probatur 2. ex Conc. Lateran. sub Innocent. III. c. 1. Ubi definitum est, *utramque creaturam, spiritalem, & corporalem conditam esse à Deo, angelicam videlicet & mundanam: & deinde humanam, quasi communem ex spiritu, & corpore constantem*.

Probatur 3. ex SS. Patribus, qui passim pro certo affirmant, animam hominis esse spiritum incorporeum, maximè S. Aug. qui variis in locis contrariam sententiam refutat ut lib. de hæresibus hæresi 86 & lib. 10. de Gen. ad litt. cap. 24. & seqq. ubi errorem Tertul. animam corpoream asserentis confutat & epist. 28. ad S. Hieron. ubi sic loquitur: *incorpoream esse animam mihi fateor esse persuasum* (& paucis interjectis) *Neque hæc perinde loquor, ut te, quæ tibi nota sunt, doceam sed ut aperiam, quid firmissi-*

mè de anima teneam : eamdem veritatem probat S. Hier. in c.10. S. Matth. ex illis Christi Domini verbis : *Nolite timere eos qui occidunt corpus animam autem non possunt occidere.* In eadem etiam sententia sunt S. Greg. Papa Lib. 21. mor. cap.2. S. Greg. Nazianz. Apologetico 1. non longè ab initio, S. Ambr. Lib. de Noë & arca cap.25. & Lib. de bono mortis cap.9. & communiter omnes alii.

Tertium est, animam humanam, cùm sit spiritualis, esse quoque à corpore independentem, ac proinde immortalem.

Hæc veritas constat 1. ex scriptura, quæ innumeris propè in locis id asserit, ut Sap.2. *Nec judicaverunt honorem animarum sanctarum. Quoniam creavit Deus hominem inexterminabilem.* & cap.3. *Justorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis*: 2. Cor.5. *Audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.*

Constat 2. ex Conc. Lateran. sub Leone, in quo id expresè definitum est his verbis : *Damnamus, & reprobamus omnes asserentes animam intellectivam mortalē esse, aut unicam in cunctis hominibus; & hæc in dubium vertentes.*

Constat 3. ex S. Dion. cap.4. de div. nom. ubi dicit *animas humanas esse intellectuales, & habere substantialem vitam inconsumptibilem* : & S. Ambrosius citato Lib. de bono mortis cap.9. & communiter alii SS. Patres ex eo, quòd anima spiritualis sit, inferunt, & probant illam esse quoque incorruptibilem, & immortalem.

Variis etiam rationibus hæc veritas à Philosophis, & Theologis probari solet : quæ rationes petuntur tum ex ipsius animæ potentiarumque ejus præstantia, ac vi operatrice illimitata, quæ in omnes res existentes & possibiles tanquam in objecta sibi propria ferri potest; quod quidem formis materialibus nusquam competit, ut inductione constat : tum ex naturali appetitu beatitudinis ipsi animæ indito, quod frustra esse dici non debet; nec tamen ullis bonis creatis in hac vita expleri potest, ut experientiâ satis est compertum : tum ex operationibus

quibus-

quibusdam ipsius animæ à corpore omnino independentibus, quales sunt plurimę cogitationes rerum universalium, aut purè spiritualiū; si enim anima operari potest independenter à corpore, poterit etiam esse independenter ab eodem, cùm (juxta receptum axioma Philosophorum) modus operandi sequatur modum essendi. Tum denique ex consideratione divinæ justitiæ; cùm enim plurima opera mala ab hominibus committantur, ob quæ nullam in hac vita pœnam luunt; multa etiam opera bona exerceantur à justis, ob quæ nullam à Deo recipiunt mercedem; hinc sequitur aliam esse vitam, in qua à Deo summè justo, & malis supplicium debitum, & bonis præmium meritum retribuatur: hoc argumento usus est S. Chrys. serm. 4. de providentia: *Si*, inquit, *nihil est post hanc vitam, ne Deus quidem est; sin Deus est, justus est; quòd si justus sit, pro dignitate unicuique retribuet.*

Quartum denique in creatione hominis observandum est, quâ ratione dicatur factum illum esse ad imaginem, & similitudinem Dei. S. Aug. tract. 3. in S. Joan. existimat id esse, quia mente rationis capaci præditus est: S. Hieron. epist. 146. quia voluntatem habet liberam, quam in utramvis partem flectere potest: S. Ambr. Lib. de bono mortis c. 5. hanc Dei similitudinem, & imaginem in virtute constituit: *Fuga malorum*, inquit, *similitudo Dei est, & virtutibus imago Dei acquiritur*: S. Joan. Chrys. hom. 10. in Gen. in imperio & dominatu quem homo super animantes aliasq; creaturas sibi inferiores à Deo accepit.

Possunt convenientissimè hæ & aliæ similes SS. Patrum sententiæ simul jungi, ita ut ad perfectam imaginis & similitudinis cum Deo in anima humana complendam rationem, singulæ aliquid conferre censeantur, atque ita homo dicatur esse ad imaginem, & ad similitudinem Dei factus, in quantùm est rationis capax, arbitrii libertate præditus, imperio & dominatu in creaturas sibi inferiores à Deo donatus, & virtutum ac sanctitatis decore ornatus.

SECTIO II.

Qualis fuerit conditio primi hominis quoad intellectum.

QUæstio hæc sicut & illa, quæ sect. seq. proponetur, intelligenda est de homine in statu illo, in quo primùm à Deo creatus fuit, qui communiter vocatur status Innocentiæ seu justitiæ originalis. De homine igitur in illo statu, quæritur, qualis fuerit illius conditio quoad intellectum. Pro cujus resolutione.

Dicendum 1. Adamum in creatione accepisse à Deo perfectissimam scientiam, & cognitionem rerum omnium naturalium. Ita S.Thom.1.p. quæst. 94.a.3. Constat 1. ex eo, quod Eccli. 17. de primis parentibus dicitur, quòd Deus: *Disciplina intellectus replevit illos. Creavit illis scientiam spiritus, sensu replevit cor illorum*: tum etiam ex eo, quòd Gen 2. Adamus Dei jussu cunctis animantibus nomina propria imposuit, Unde sequitur, illum omnium animantium naturas callere debuisse nomina enim, quæ vera & propria sunt, debent naturis rerum congruere: & hoc argumento ad probandam perfectam rerum omnium in Adamo fuisse scientiam utitur S. Chrysost. hom. 14. in Gen. & post illum S. Thomas suprà.

Dicendum 2. quod, quamvis Adamus clarè, & intuitivè divinam essentiam non cognoverit, illum tamen longè altiorem, & perfectiorem Dei cognitionem habuisse, quàm nos modò habeamus. Ita S. Thom. suprà art.1. Et quidem, quòd claram essentiæ divinæ visionem non habuerit, rectè probat S. Doctor, ex eo, quòd si eam habuisset, à Deo per peccatum averti non potuisset, sicut nec possunt nunc beati in cœlo.

Quòd autem cognitio illa, quam de Deo habuit, altior & perfectior fuerit eâ, quam nunc habemus, constat ex eo, quòd cùm non haberet corpus tale, quod (ut ait Sapiens Sap. 9.) aggravaret animam, & sensum deprimeret,

cumque

cumque (ut poſtea dicetur) inferiores animæ potentiæ in illo ita eſſent ordinatæ,ut perfectè ſuperioribus ſubderentur,nec eas ullo modo impedirent; hinc fiebat(ut ait S.Doctor) quòd homo non impediebatur per res exteriores à clara & firma contemplatione rerum intelligibilium, quarum cognitionem per primæ veritatis irradiationem faciliùs percipiebat : additque ex S.Aug.l.11 de Gen.ad litt.cap. 33. probabiliter dici poſſe, Deum tunc primis hominibus locutum fuiſſe, ſicut loqui ſolet angelis, ipſa incommutabili veritate illuſtrans mentes eorum, etſi non cum tanta participatione,divinæ lucis.

Dicendum 3. Adamo ante peccatum myſteria aliqua ſupernaturalia divinitus fuiſſe revelata, ea ſcilicet, quorum cognitio in primo illo ſtatu fuit ipſi neceſſaria. Ita S.Th. art 3. Unde S.Epiph.initio Panarii adversùs 8c.hæreſes,dicit myſterium ſanctiſſimæ Trinitatis fuiſſe ab Adamo cognitum, & S.Doctor 2.2.q.2.a.7. aſſerit eidem Adamo divinitus innotuiſſe myſterium Incarnationis , non quidem ut fuit inſtitutum ad liberandum humanum genus à peccato, ſed ut ordinatum erat ad beatificandos homines, ſeu ipſos ad claram Dei viſionem perducendos, quam ipſi propriis viribus nec mereri,nec aſſequi unquam potuiſſent.

Sunt etiam aliqui Theologi , qui probabile eſſe exiſtimant , Adamum cognoviſſe bonorum angelorum meritum, & beatitudinem, ſimulque malorum caſum & damnationem, tum ad ejus conſolationem , cùm intelligeret nonnullos homines ex ipſo oriundos in eorum locum aſciſcendos eſſe, tum etiam ad propriam cautelam. Cætera verò, quæ neque ex principiis naturalibus ſciri poſſunt,nec ad homines rectè gubernandos in ordine ad finem ſupernaturalem pertinent, rectè à S.Thoma, ſuprà, Adamum latuiſſe dicuntur.

SECTIO III.

Qualis fuerit conditio primi hominis quoad voluntatem, & alias animæ potentias.

Dicendum 1. Adamum in creatione gratiam sanctificantem à Deo accepisse, sive eam post creationem à Deo acceperit, sive (quod probabilius videtur) in ea creatus fuerit.

Probatur inprimis ex scriptura. Eccles.7. *Deus fecit hominem rectum*; atqui non potuisset esse rectus sine gratia, quia passim in scriptura rectitudinis nomine denotatur gratia, & sanctitas: Job.1. *Erat vir simplex, & rectus*: Ps.7. *Salvos facit rectos corde*: item Ephes.4. *Renovamini spiritu mentis vestræ & induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est, in justitia, & sanctitate*; quibus verbis significat Apostolus, nos per Christi Domini merita renovari, ad eam justitiam, & sanctitatem, in qua initio conditi sumus.

Probatur 2. ex Conc. Trid. sess.5. ubi anathema dicitur *ei, qui non confitetur, primum hominem Adam, cùm mandatum Dei in Paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem, & justitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse*.

Id ipsum docent S. Bas. hom.10. in Hexaëmeron. & S. Aug. lib.14. de civit. cap.11. & 27.

Dicendum 2. primum hominem simul cum gratia sanctificante accepisse reliquas virtutes, & dona Spiritus Sancti, quæ ipsius gratiæ infusionem comitantur. Hoc constat ex Conc. Trid. sess.6. cap.7. ubi docet nos in baptismo accipere veram & christianam justitiam, & sanctitatem, quam Adam suâ inobedientiâ sibi, & nobis perdidit: & initio ejusdem capitis dicit illam justitiam & sanctitatem consistere in susceptione gratiæ & donorum; quòd si eam justitiam sibi Adamus perdidit; ergo eam priùs habuit.

Id etiam docet S. Damasc. lib.2. de fide cap.12. ubi

dicit, quòd *creavit Deus hominem innocentem, rectum, probum, omni virtutum genere exornatum.*

Dicendum 3. præter supradicta, primum hominem accepisse à Deo aliud insigne donum, cujus beneficio appetitus sensitivus tum concupiscibilis, tum irascibilis ita erat parti superiori animæ, ac rationi subjectus, ut nunquam nisi, ex illius præscripto, & imperio moveretur, nihilque saltem inordinatum posset præveniendo rationem appetere. Hoc similiter constat ex Conc. Trid. sess. 5. can. ult. ubi explicans verba. Apost. Rom. 7. sensualitatem, peccatum appellantis, ait, hanc sensualitatem, id est appetitum sentientem motibus suis inordinatis rationem prævenientem, dici peccatum; quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat; quòd si à peccato est, ergo ante peccatum non erat. Accedit authoritas S. Aug. lib. 2. de peccato orig. contra Pelagium cap. 35 ubi dicit in statu innocentiæ motus sensualitatis futuros fuisse obedientes *imperio tranquillissimæ charitatis.*

Dicendum 4. donum illud perfectæ subjectionis appetitus sensitivi sub imperio rationis fuisse gratuitum, & naturæ hominis minimè debitum, ac proinde supernaturale.

Probatur tum ex eo, quòd inter articulos Mich. Baij à Pio V. & Greg XIII. damnatos hic erat; *Integritas primæ conditionis non fuit indebita humanæ naturæ exaltatio, sed debita ejus conditio*: tum etiam, quia ex communi Theologorum consensu post peccatum omnia naturalia in homine integra remanserunt, quia peccatum, quatenus præcisè peccatum est, nulli perfectioni purè naturali repugnat; atqui certum est, in hominibus prædictam illam subjectionem ampliùs non reperiri: ergo hæc ipsi naturalis esse dici non potest.

Porrò ad illud donum subjectionis suprà explicatum accedit aliud non minùs excellens, dominium scilicet, quod homini super omnia animalia in statu innocentiæ perfectè competebat, ut constat ex cap. 1. Gen. Quamvis autem hoc dominium naturaliter homini convenire

videatur, multò perfectiùs tamen illud divino munere habuisset, si in statu innocentiæ perseverâsset; tunc enim (ut rectè observat Cajet. ad q.96. a. 1.) non solùm subjecta, sed etiam subdita, & obtemperantia sibi homo habuisset animalia; nunc autem etsi naturaliter homini subjecta sint, illi tamen nec subduntur, nec obediunt, ut satis experientiâ constat.

Dicendum est 5. probabilissimum esse, justitiam originalem, in qua primus homo conditus est, non fuisse unum aliquem simplicem habitum, quo totus homo rectus, & perfectus evaderet, sed potius fuisse quamdam aptissimam plurimorum habituum supernaturalium complexionem, quorum alii in intellectu, alii in voluntate, alii denique in inferiori animæ parte residerent, quibus proinde totus homo secundùm omnes facultates suas perficiebatur in ordine ad finem, ad quem creatus est. Ita Perer. lib. 5. in Gen. num. 88. Salian. in ann. veteris testam. ad diem 6. creationis num. 78. & plures alii. Ratio est, quia unus & simplex habitus non potuisset tam multiplices, & varios effectus producere, & tam diversas facultates regere, ac movere, ac in subjectis adeò differentibus residere.

Dicendum 6. primum parentem non sibi soli justitiam originalem à Deo accepisse, sed etiam suis posteris; id est, illam ab ipso, si non peccâsset, in posteros fuisse transfundendam. Id ex fide certum est, ut patet ex doctrina & definitione Conc. Trid. sess. 6. cap. 7. asserentis Adamum suâ inobedientiâ sibi, & nobis perdidisse justitiam illam, quam à Deo acceperat; & sess. 5. can 2. anathema dicitur ei, qui asseruerit, Adæ prævaricationem sibi soli, & non ejus propagini nocuisse; & acceptam à Deo sanctitatem, & justitiam, quam perdidit, sibi soli, & non nobis etiam eum perdidisse: hanc autem ille nobis perdere non potuisset, nisi eam in nobis transfundendam accepisset.

SECTIO IV.

An in statu innocentiæ homo fuisset immortalis.

DUplex est immortalitas, ut notat Mag. in 2. dist. 19. una, qua quis potest non mori, altera qua non potest mori; & de priore tantùm quæstio intelligenda est : certum est enim secundum immortalitatis genus proprium esse tantùm status gloriæ post resurrectionem.

Hâc distinctione suppositâ, dicendum est, hominem in statu innocentiæ futurum fuisse immortalem priori modo, hoc est, quòd si non peccâsset, potuisset non mori. Hæc veritas, quæ de fide est, constat tum ex scriptura, Sap. 1. *Deus mortem non fecit*; & cap. 2. *Deus creavit hominem inexterminabilem*, &c. *Invidiâ autem diaboli mors introivit in orbem terrarum*; tum ex Conc. Mileu. can. 1. & Trid. sess 5. ubi hæc veritas tanquam fide certa definita est.

Quæres, quânam ratione fieri potuisset, ut homo in illo statu immortalis extitisset; siquidem corpus ejus, utpote ex quatuor elementis compactum, naturâ suâ fuisset dissolubile? Resp. immortalitatem hominis in statu illo causandam fuisse, tum ex providentia Dei speciali, quâ fuisset ab omni læsione agentium externorum præservatus; tum etiam ex esu fructuum arboris vitæ, quibus præter id, quod illis cum aliarum arborum fructibus commune erat (nempe alere, & nutrire hominem) duplex adhuc inerat vis; una reparandi humoris radicalis, illiusque in primigeniam puritatem restituendi; altera caloris nativi corroborandi, ipsiusque vigorem pristinum restaurandi. Ita S. Thom quæst. 97. a. 4. & constat præterea ex S. Aug. lib. 14. de civit. cap. 26. ubi etiam docet, hominem in statu innocentiæ non solùm immortalem futurum fuisse, sed & impassibilem, hoc est, omnis læsionis, & immutationis corruptivæ expertem; quod & probat S. Doctor art. 2. ex eo, quòd si passibilis fuisset, fuisset etiam corruptibilis, ac proinde mortalis; quod enim pati potest aliquid naturæ suæ contrarium, potest etiam corrumpi.

Est autem hîc observandum 1. ex S. Doctore cit. art. 4. lignum illud vitæ, virtutem habuisse conferendi immortalitatem, non absolutè, & simpliciter, ita ut, qui semel de illius fructu comedisset, mori ampliùs non potuisset; sed tantum usque ad certum aliquod & determinatum tempus, quo elapso, vel homo ad statum gloriæ translatus fuisset, vel illius esu iterum uti debuisset.

Observandum 2. ex eodem S. Doctore quæst. 102. a. 1. Paradisum illum, in cujus medio dicitur lignum vitæ plantatum fuisse Gen. 2. & in quem primus homo post creationem à Deo translatus est, esse verum & corporeum locum in partibus Orientis situm, & maximâ aëris temperie præditum. Id constat tum ex cap. 2. Gen. ubi & locus, & arbores, & flumina Paradisi adeò accuratè commemorantur, ut manifestè appareat, eâ narratione non aliquid mysticè & figuratè significari, ut Philo & Origenes falsò existimarunt, sed historiam veram proponi, ut rectè probat S. Chrysost. hom. 13. in Genesim; tum etiam ex traditione Ecclesiæ, cujus testis est sexta Synodus gener. actione 13. ubi approbatur epist. Sophronij, quæ actione 11. recitata fuerat, in qua epist. Origenistæ damnantur ex eo, quòd præter plurimos alios errores etiam *contra paternam & Apostolicam traditionem, Paradisi plantationem projecerint.*

Quæres, an adhuc extet ille Paradisus; an verò aquis diluvij vel aliquo alio modo fuerit destructus? Resp. S. Iren. lib. 5. contra hær. cap. 5. S. Athan. in epist de Nicæna Syn. cap. 3. & quosdam alios SS. Patres existimare, Paradisum illum adhuc extare, in eamque Enoch, & Eliam fuisse translatos, ibique etiamnum adhuc vivere: sunt è contrà quidam alij, qui illum non ampliùs extare sentiunt, alij denique mediâ viâ incedentes, regionem illam, in quâ Paradisus erectus fuit, adhuc extare quidem arbitrantur, ipsas tamen loci delicias, arbores, fontes, aliaque ornamenta Deo ita volente exolevisse, ut mirum non sit, certa ejus aliqua vestigia nusquam gentium reperiri.

CA-

CAPUT V.

De lapsu hominis, & peccato originali.

SECTIO I.

Quale fuerit primorum parentum peccatum.

SUpponimus 1. (sicut docet sacra scriptura Gen. 2.) divinæ sapientiæ visum fuisse, hominem à se recenter conditum, imposito præcepto sibi declarare subjectum; cæteris enim arboribus Paradisi ad esum concessis, unius tantum exceptio facta est, à cujus fructibus (Deo ita jubente) abstinere deberet; quod quidem præceptum (ut observat S. Chrys. hom. 14. in Gen.) probandæ obedientiæ convenientissimum fuit, quippe quod datum est, non de malo aliquo vitando, aut bono faciendo, quod naturæ lex, aut recta ratio vitandum, aut faciendum dictaret; sed quod ex sola jubentis voluntate penderet, ac solâ Dei authoritate niteretur.

Supponimus 2. ex cap. 3. Gen. primos parentes, Deo ita permittente, fuisse à dæmone tentatos, *neque enim*, ut ait S. Aug. lib 11. de Gen. cap. 4. *magna laus illis fuisset; si propterea bene viverent, quia nemo malè vivere suaderet.* Quamvis autem Cajet. & aliqui alii putent narrationem tentationis illius, quæ in illo Genesis loco habetur, esse mysticam & figuratam; nec ullum serpentem exteriùs intervenisse, sed diabolum, qui sæpe in scripturis serpentis nomine designatur, per suggestionem merè internam primos parentes impugnâsse; illa tamen opinio meritò ab omnibus rejicitur, communisque & receptissima Doctorum sententia est, dæmonem in hac tentatione veri serpentis organo usum fuisse, eaque omnia, quæ in illo cap. 3. referuntur, non figuratè, sed propriè & litteraliter intelligenda esse, ut de facto intellexerunt S. Aug. lib. 11. de

11. de Gen. ad litt. cap. 27. & 28. S. Chryſ. hom. 16. in Gen. & communiter alii omnes.

His præſuppoſitis, quæritur, quale fuerit peccatum, quod primi parentes commiſerunt, cùm tentationi dæmonis conſenſerunt, & de fructu vetito comederunt. Pro cujus reſolutione.

Dicendum 1. non unum, ſed multiplex fuiſſe illorum peccatum, ut rectè obſervat S. Doctor opuſc. 2. c. 190. ubi docet quinque modis Evam peccâſſe: *Primò enim*, inquit, *peccavit peccato ſuperbiæ, quâ inordinatè excellentiam appetiit; 2. curioſitatis, quâ ſcientiam ultra terminos ſibi præfixos concupivit; 3. gulæ, qua ſuavitate cibi permota eſt ad edendum; 4. infidelitatis per falſam æſtimationem de Deo, dum credidit verbis diaboli contra Deum loquentis; 5. inobedientiæ, præceptum Dei tranſgrediendo.* Addi poteſt & ſextum, ſcandali ſcilicet, quia fuit in lapidem offenſionis, & in petram ſcandali viro ſuo, & per ipſum omni generi humano; poſtquam enim ipſa peccavit, virum quoque ſuum ad peccandum induxit, qui quidem præter alia ſuprà dicta peccata, quæ ipſi cum uxore communia fuerunt, peccavit inſuper (ut notat S. Aug. ſuprà c. 42.) peccato inordinati erga uxorem amoris, eligens potiùs Deo diſplicere, quàm uxorem contriſtare.

Dicendum 2. inter illa primorum parentum peccata, primum, & præcipuum eſſe peccatum ſuperbiæ. Ita S. Doctor 2. 2. quæſt. 163. a. 1. & conſtat 1. ex eo, quòd Eccli. 10. dicitur: *Initium omnis peccati eſt ſuperbia*; & Tob. 4. *In ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio.*

Conſtat 2. ex S. Greg. lib. 4. mor. c. 9. *Duas*, inquit, *ad intelligendum ſe creaturas fecerat Deus, angelicam ſcilicet & humanam; utramque verò ſuperbia perculit*: eaque eſt communis SS. Patrum ſententia ac præſertim S. Aug. l. 14. de civit. c. 13. & 15. S. Fulg. lib. 2. de Incarn. & grat. Chriſti c. 22. & S. Bern. ſer. 1. de Adv.

Conſtat 3. eâ ratione, quâ utitur S. Doctor ſuprà; cùm enim in ſtatu innocentiæ pars inferior animæ ſuperiori perfectè ſubdita eſſet, prima inordinatio appetitus humani

mani non potuit esse circa bonum aliquod sensibile; unde sequitur, quòd fuerit circa bonum aliquod spiritale, quod appetiit supra mensuram sibi ex divina regula præstitutam; & hoc superbiæ proprium est.

Quæres in quo positum fuerit peccatum illud superbiæ primorum parentum? Resp. in eo positum fuisse, quòd uterque illorum inordinatè divinam similitudinem appetiit, idque duobus modis (ut docet S. Thom. sup. art. 2.) 1. quantùm ad scientiam boni & mali, ut scilicet per virtutem propriæ naturæ determinaret sibi, quid esset bonum, & quid esset malum ad agendum; vel etiam, ut per se ipsum præcognosceret quid sibi boni, vel mali esset eventurum: 2. quantùm ad potestatem operandi, ut scilicet virtute propriæ naturæ operaretur ad beatitudinem consequendam; unde S. Aug. lib. 11. de Gen. ad litt. cap. 30. dicit, quod *menti mulieris inerat amor propriæ potestatis, & quædam de se superba præsumptio*; & in Enchir. de peccato primi hominis cap. 45. loquens dicit, quòd *per superbiam homo in sua potiùs esse quàm in Dei potestate dilexit.*

SECTIO II.

An peccatum primi hominis in ejus posteros traducatur.

Certum est, Adamum per suam prævaricationem non tantùm sibi nocuisse, sed etiam posteris suis (ut expressè definitum habetur in Conc. Trid. sess. 5. can. 2.) ipsósque proinde simul cum illo per primum ejus peccatum amisisse originalem justitiam ejusque dotes omnes, mortemque, ac ærumnas varias corporis, & animæ incurrisse. Sed ex omnibus malis quæ primi hominis prævaricatio secum invexit, nullum gravius, & acerbius maculâ illâ, & fœditate originali, quam in ipso conceptu contrahunt omnes, qui de vitiata illius propagine oriuntur; de qua nunc quæritur, an veram & propriam peccati rationem habeat; seu an posteri Adami propriè dictum

peccatum ab ipso contrahunt. Pro cujus resolutione.

Dicendum est, peccatum primi hominis in ejus posteros traduci, illosque in primo conceptionis momento, quo anima corpori organizato infunditur, contrahere ab ipso peccatum originale.

Huic veritati, quæ de fide est, opponitur error Pelagianorum, qui, ut refert S. Aug. lib. 3. de peccat. meritis ac remissione cap. 6. & lib. de hæresibus hæresi 88. asserebant, pueros nullum ex primo parente peccatum contrahere; mortem, & alios ejusmodi defectus fuisse ipsis in prima creatione naturales, hominesque tales post Adami peccatum nasci, quales ante ipsius peccatum nati fuissent, adeoque peccatum illud Adami humano genere obfuisse non propagatione, sed exemplo, quatenus imitati sunt eum omnes, qui postea peccaverunt. Huic Pelagianorum errori posteà subscripserunt Albigenses, Anabaptistæ, & alij, qui videri possunt apud Belarm. tom. 4. lib. 4. cap. 2.

Refellitur hic error, & opposita veritas probatur 1. ex Scriptura. Ps. 50. *Ecce enim in iniquitatibus cōcptus sum: & in peccatis concepit me mater mea*; quæ verba de peccato originali explicat S. Aug. in narratione in ipsum Ps. Rom. 5. *Per unum hominem peccatū in hunc mundum intravit*, &c. *in qua omnes peccaverunt.*

Probatur 2. authoritate Conc. Arauf. secundi can. 2 & Conc. Trid. sess. 5. can. 2. in quibus definitum est per primi hominis inobedientiam non tantùm mortem, & pœnas corporis, sed etiam peccatum (quod est mors animæ) in omne genus humanum transijsse.

Probatur 3. ex S. Cypr. lib. 3. epist. 8. ad Fidum: *Infans*, inquit, *recens natus nil peccavit, nisi quòd secundum Adam carnaliter natus contagium mortis antiquæ primâ nativitate contraxit*: & S. Amb. lib. de apologia David cap. 11. *Antequam nascamur*, inquit, *maculamur contagio; antequam usuram lucis, originis ipsius excipimus injuriam, in iniquitate concipimur.*

Probatur denique ex eo, quòd baptismus ex Christi institu-

institutione & præcepto necessarius est, non solùm adul-
tis, sed etiam infantibus, ut è potestate dæmonis eripian-
tur, & remissionem peccati percipiant, ut patet ex oratio-
nibus quas baptismi sacramento Ecclesia præmittit : at
baptismus non confertur infantibus in remissionem pec-
catorum actualium, quæ committere non potuerunt, &
ob quæ in potestate dæmonis esse dici non possunt : ergo
baptismus datur illis in remissionem peccati alicujus
quod à primo parente contraxerunt.

Est autem hic observandum 1. peccatum illud originis
traduci in posteros ex Adami persona; unde dicit Apost.
1.Cor.15. quòd *in Adam omnes moriuntur*; & in Cōc. Trid.
suprà, dicitur, Adamum non sibi soli, sed etiam posteris
sanctitatem perdidisse; ex quo sequitur, quòd, si Evâ pec-
cante Adamus non peccâsset, ejus posteri nullum in ori-
gine peccatum contraxissent,

Observandum 2. non solùm aliquos Adami posteros,
sed omnes omnino, qui ab eo viâ ordinariâ propagantur,
peccatum originale contrahere, ut manifestè constat ex
antè dictis: quod quamvis verum sit, Doctores tamen ab
hac generali regula sanctissimam Virginem Dei genitri-
cem Mariam excipiunt, *de qua propter honorem Domini* (ut
loquitur S. Aug. lib. de natura & gratia cap. 36.) *nullam
prorsus, cùm de peccatis agitur, oportet habere quæstionem*:
& quamvis super hac re nihil adhuc ab Ecclesia definitum
fuerit, imò Sixtus V. in extravaganti (grave nimis) de re-
liquiis, & veneratione Sanctorum, prohibuerit, ne quis
affirmantem aut negantem partem hæreticam esse cense-
at; ea tamen sententia, quæ asserit, SS. illam virginem ab
omni originalis peccati labe fuisse prorsus immunem,
adeò unanimi Doctorum catholicorum zelo propugnatur,
ut Paulus V. Pontifex maximus decreto suo prohibuerit,
ne quis in concionibus, lectionibus, aut quibuscumque
actibus publicis contrarium auderet asserere : quam pro-
hibitionem Greg. XV. ejus successor ad privata etiam col-
loquia extendit : & inter decreta nobilissimæ scholæ
Sorbonicæ illud observatu dignum, quo immaculatam
san-

sanctissimæ Deiparæ Conceptionem impugnari à suis prohibuit; imò potiùs ab illis quâcunque datâ occasione propugnari & stabiliri voluit, & ad illius decreti observationem eos jurejurando peculiari obstrinxit; in quo & suam in tuenda Virginis immaculatæ dignitate pietatem ostendit, & omnibus aliis facem prætulit ad id præstandum.

SECTIO III.

Quid sit propriè peccatum originale.

OBscura, & difficilis est hæc quæstio, siquidem, ut rectè dixit S. Aug. lib. 1. de moribus Ecclesiæ c. 22. *Nihil est peccato originali ad prædicandum notius, nihil ad intelligendum secretius*: & certè antiquorum Patrum vestigiis inhærere meliùs fuisset, qui (ut refert S. Doctor lib. 3. de peccat. meritis & remissione cap. 6.) simpliciter credebant, Adami posteros peccatum verè incurrere, & esse naturâ filios iræ (ut loquitur Apost.) nec ulteriùs, quid esset illud peccatum origin. inquirebant. Verùm cùm hujus temporis hæretici super hac re varia dogmata prava, & erronea protulerint, multùm interest in hac quæstione saltem agnoscere, quid à veritate catholica sit alienum, ac proinde quid repudiandum; ut postea, quid tutò teneri possit, faciliùs innotescat.

Duæ sunt igitur præcipuæ hæreticorum hujus temporis super hac quæstione sententiæ, quæ breviter hîc à nobis refutandæ sunt. Prima est Matthiæ Illyrici, qui in variis libellis à se editis asseruit, vel potiùs somniavit, originale peccatum esse substantiam quamdam à dæmone factam, quæ sit ipsius dæmonis viva & essentialis imago, quæ per peccatum primi hominis rationali animæ cujusque posterorum ejus ita impressa sit, ut illam totam substantialiter corruperit, & in imaginem diaboli transformaverit

Refellitur hic error in primis ex eo, quòd peccatum

non

non est substantia, sed potiùs privatio, & defectus, ut supponimus ex tractatu de peccatis: Deinde ex eo, quòd dicitur Gen. 1. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat: & erant valde bona*: cap. autem 1. S. Joann. dicitur: *Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil*; cùm igitur omne id, quod aliquam existentiam realem habet, à Deo factum sit; & quidquid à Deo factum est, valdè bonum sit; hinc manifestè sequitur, peccatum, quod est essentialiter malum, non posse esse aliquid, quod existentiam realem habeat, nec proinde esse substantialem aliquam diaboli imaginem.

Secunda sententia est Lutheri art. 2. de concupiscentia remanente in baptizatis, & Calvini lib. 2. instit. c. 1. parag. 8. qui asserunt, peccatum origin. nihil aliud esse, quàm concupiscentiam seu inordinationem potentiarum inferiorum animæ, quam vocant hæreditariam naturæ nostræ corruptionem seu pravitatem, quæ reos nos facit damnationis.

Refellitur hic error 1. authoritate scripturæ, Rom. 8. *Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu*, per baptismum scilicet, ut explicat Conc. Trid. sess. 5. can. 5. Atqui in baptizatis remanet concupiscentia, & inordinatio illa inferioris appetitus, juxta illud Rom. 7. *Video aliam legē in membris meis, repugnantem legi mentis meæ*; & ad Galat. 5. *Caro concupiscit adversùs spiritum*: ergo, *&c.* & in epist. canonica S. Jacobi c. 5. *Concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum*; quem locum explicans S. Aug. l. 6. adversùs Julianum c. 15. *Profectò*, inquit, *in his verbis partus à pariente discernitur. Pariens enim est concupiscentia, partus peccatum, sed concupiscentia non parit, nisi conceperit; non concipit, nisi illexerit, hoc est, ad malum perpetrandum obtinuerit voluntatis assensum*; ex quibus verbis Apostoli sic explicatis patet, concupiscentiam non esse peccatum, sed causam peccati, ut in tractatu de peccatis fusiùs dicetur.

Refellitur 2. authoritate Conc. Trid. sess. 5. can. 5. *Si quis per Iesu Christi gratiam, quæ in Baptismate confertur, reatū peccati originalis remitti negat; aut etiam asserit non tolli*

totum id, quod veram, & propriam peccati rationem habet,&c.*anathema sit,*&c. *Manere autem in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem, hæc sancta Synodus fatetur, & sentit: quæ, cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus sed viriliter per Iesu Christi gratiam repugnantibus non valet: quin imò, qui legitimè certaverit, coronabitur. Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatū appellat, sancta Synodus declarat Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quòd verè, & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est & ad peccatū inclinat. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit.*

Refellitur 3. authoritate SS. Patrum. S. Joannis Chrys. hom.13. in epist. ad Rom. *Ipsæ*, inquit, *passiones in se peccatum non sunt; effrænata verò ipsarum immoderantia peccatum operata est*: S. Aug. lib.1. de nuptiis & concupiscentia c.23. *Concupiscentia*, inquit, *in renatis jam non est peccatum si ei ad illicita opera non consentitur*: & lib.6. cont Julian. *Percipitur in Baptismo perfecta novitas, & perfecta sanitas ab iis malis nostris quibus eramus rei; non ab iis, cùm quibus confligendum est, ne simus rei.*

His igitur erroribus refutatis restat, ut breviter videamus, quid de proposita quæstione sentiendum sit, & quid propriè sit peccatum originale. Omissis autem variis Theologorum sententiis, quas hîc referre nostri instituti non est, omnium probabilissima esse videtur ea, quæ asserit, peccatum originale formaliter nihil aliud esse, quàm privationem ipsius justitiæ originalis, quatenus per illam hominis anima sanctificabatur, & perfectè Deo subjiciebatur, non verò quatenus pars inferior animæ perfectè subdita per ipsam reddebatur superiori, corpusque à corruptione omni ac læsione eximebatur. Ita S. Thom. 1.2.q.82. Ratio est, quia peccatum originale in eo formaliter consistit, quod per Baptismi sacramentum tollitur: atqui per illud tollitur privatio illa justitiæ originalis superiùs explicata, cùm per illud gratia infundatur, quæ animam sanctificat, eamque habitualiter perfectè Deo subjicit, tum per se, tum per alios ha-

bitus

bitus supernaturales, quos secum in illam invehit, non tollitur autem per Baptismum inordinatio appetitus inferioris, sicut nec subjectio ad mortem, & alia hujus vitæ incommoda: ergo in illa sola justitiæ originalis privatione superiùs explicata consistit peccatum originale.

Quæres 1. quòmodo hæc privatio justitiæ originalis veram, & propriam in Adæ posteris peccati rationem habeat? Resp. id provenire ex eo, quòd inerat illis obligatio, ac debitum nascendi cum illa justitia originali, prout animam sanctificabat, & perfectè Deo subdebat, idque virtute præcepti divinitus ipsi Adamo impositi tanquam totius generis humani capiti, quo obligabatur, non tantùm sibi justitiam illam, & sanctitatem obedientiâ suâ servare; sed etiam in posteros suos transmittere; unde S. Anselm. lib. de conceptu virgin. cap. 26. *Hoc peccatum*, inquit, *quod originale dico, aliud intelligere nequeo in ipsis infantibus, nisi ipsam, quam suprà posui factam per inobedientiam: Adæ justitiæ debitæ nuditatem, per quam omnes sunt filij iræ.*

Quæres 2. unde constet, præceptum illud obedientiæ datum fuisse Adamo ut principi, & capiti totius generis humani, non verò ut privatæ personæ? Resp. id constare ex ijs scripturæ locis, in quibus dicitur omnes Adami posteros in ipso per ejus inobedientiam peccâsse, per illamque peccatores fuisse constitutos, ut Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit*, &c. *in quo omnes peccaverunt*; & rursus ibidem: *Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi*; neque enim meliùs explicari potest, quomodo id factum fuerit, quàm quia præceptum illud Adamo impositum sit ut principi & capiti totius humani generis; in cujus sic spectati voluntate omnes omnium ejus posterorum voluntates quodammodo continebantur, non secus, ac subditorum voluntates in principis voluntate, & motus omnes membrorum voluntarij in ipsa animæ voluntate.

Quæres 3. cur Deus voluerit Adamo ut capiti totius humani generis, non verò tantùm ut privatæ personæ

istud

istud obedientiæ præceptum imponere, quod tamen ... videbat ab ipso esse infringendum? Resp. non esse nostrum id curiosiùs investigare, sed satius esse humiliter agnoscere & confiteri, id justissimo, licet occultissimo Dei judicio factum esse, ut ingenuè fatetur S. Aug. in libris contra Julian. & S. Bern. serm. 1. de dom. 1. post Epiph. unde Apost. postquam dixit Rom. 11. quòd *conclusit Deus omnia in incredulitate: ut omnium misereatur*, exclamat *quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum Domini?*

Quæres 4. quomodo fieri possit, ut anima cujusque hominis peccatum illud originale ab Adamo contrahat, cùm ab illo non oriatur per generationem, sed à Deo immediate creetur, & corpori infundatur? Resp. peccatum illud contrahi, quatenus anima rationalis à Deo creata unitur corpori, quod ab Adamo per generationem ordinariam derivatur, & per hanc unionem fit pars hominis ab Adamo ortum habentis, debentis primo suæ generationis instanti habere sanctitatem, & justitiam in ea sui parte, quæ illius habendæ capax est, quam cùm non habeat primo illo momento, invenitur proinde privatus justitiâ, ac sanctitate debitâ, & ex consequenti inquinatus originali peccato, quod (ut dictum est) in illius justitiæ, ac sanctitatis privatione formaliter consistit. Quòd si cui hæc solutio plenè non satisfacit in hac quæstione, quæ vel ipsi S. Augustino difficillima semper visa est, audiat ipsum sanctum Doctorem epist. 29. ad S. Hieron. ubi dicit *sufficere nobis debere, ut sciamus modum, quo ab originali peccato liberari possimus; etiamsi nesciamus modum, quo in illud inciderimus.*

SE-

SECTIO IV.

Quinam sint effectus peccati originalis in hac vita.

CUm (ut suprà dictum est) originale peccatum consistat formaliter in privatione sanctitatis & gratiæ, quæ per justitiam originalem homini collata fuisset; sequitur, privationem omnium aliorum donorum, quæ justitia originalis in se complectebatur (ut cap. præc. sect. 3. diximus) esse effectum ipsius peccati originalis: ex hac privatione autem secuta est ipsius naturæ humanæ debilitatio, & in deteriùs commutatio, ac corruptio, de qua loquitur Conc. Arausic. 2. can. 1. & Trid. sess. 5. can. 1 ubi dicitur *totum Adam per illam prævaricationis offensam, secundùm corpus & animam in deteriùs commutatum fuisse.*

Hunc verò peccati effectum pleniùs explicat S. Th. 1. 2. quæst. 85. a. 1. dicit per peccatum originale hominem fuisse spoliatum gratuitis, & vulneratum in naturalibus & art. 3. enumerat quatuor vulnera in animæ potentiis per peccatum originale inflicta; scilicet in intellectu ignorantiam, in voluntate malitiam, in irascibili infirmitatem, & in concupiscibili concupiscentiam, seu habitualem illam inclinationem, vel proclivitatem ad bonum sensibile rectæ rationi repugnans, quæ alio nomine communiter fomes peccati dicitur.

Porrò hæc naturæ humanæ per peccatum origin. vulneratio, ac corruptio, non ita intelligenda est (ut rectè docet Philip. Gamach. in 1. 2. q. 85 c. 1. Nic Isamb. ad 1. 2. q. 83. disp. 6 art. 1. & alii Doctores comuniter) quod per peccatū originale natura humana in se corrupta sit, aut quòd ulla ejus propria, & intrinseca perfectio deperierit, ut dicunt hęretici asserentes liberū arbitriū fuisse in homine extinctū, id est, per peccatum originale sublatā fuisse, & destructam voluntatis humanæ indifferentiam ad opposita, in qua ejus natura-

turalis libertas propriè consistit (Calvinus enim lib.2. instit.cap.2.num.7. ideo tantùm negat liberum hominis arbitrium post peccatum, quòd homo post illud liberam non habeat boni,vel mali electionem, ac quidquid bene,vel malè operatur, illud necessariò quamvis non coactè, sed sponte operetur) cùm in hominibus æquè, ac in angelis post peccatum naturalia omnia integra remanserint,ut ex S.Dion.cap.4. de div.nom. docet S. Thom. 1.p.quæst.95.art.1. & cum eo communiter omnes Theologi; sed ideo dicitur natura humana per peccatum corrupta,quia per illud privata est justitiâ & sanctitate originali,quæ ipsi tanquam forma quædam supernaturalis inerat,quâ perficiebatur in ordine ad Deum; omnis enim destructio formæ est quædam subjecti,cui inest, & per quam illud perficitur, corruptio. Dicitur etiam vulnerata ob imperfectiones, quæ privationem illam justitiæ originalis consecutæ sunt; quæ quidem imperfectiones vulnera dicuntur, non quòd homo in puris naturalibus constitutus iis obnoxius non fuisset, sed quia tunc non habuissent rationem pœnæ, nec ex aliquo reatu ortum habuissent, sed ex conditione ipsius naturæ; quare in puræ naturæ statu dicerentur defectus, in statu verò naturæ lapsæ dicuntur vulnera, quia supposito peccato jam habent pœnæ,ac vindictæ rationem.

Unde quando S.Aug.lib.3 de lib.arb. dicit c.18. *concupiscentiam non esse naturam hominis instituti, sed pœnam damnati*, sensus ejus est hominem in prima sui institutione,quâ creatus est à Deo sanctus,& rectus, non habuisse hanc imperfectionem, sed quòd per peccatum illam contraxit; ibi enim non loquitur S.Aug.de creatione, & constitutione hominis in statu puræ naturæ, sed in statu justitiæ originalis,ut ex ejus contextu manifestum est.

Dices, si defectus illi essent homini naturales; sequeretur, malitiam voluntatis esse quoque illi naturalem; quod tamen falsum esse videtur. Resp. malitiam duplici modo sumi posse;1.pro vitioso aliquo habitu, sive actu,

in qua

in qua significatione sumitur à S. Thom. 1. 2. quæst. 78. a. 1. ad 3. & eo sensu non est illa homini naturalis: 2. pro defectu, & privatione bonitatis alicujus, quæ in justitia originari reperiebatur, & per quam voluntas hominis speciali modo ad Deum ordinabatur; & eo sensu malitia illa dici potest homini naturalis, quia scilicet illa bonitas, & rectitudo non erat ejus naturæ debita, sed ex gratuita Dei beneficentia procedebat, ut præcedenti capite dictum est.

Est autem hîc observandum, quòd, licèt defectus illi, qui ab origin. peccato causantur, sint homini naturales; esse nihilominus verum, illos tum per actualia peccata, tum per vitiosos habitus, quæ per peccata illa contrahuntur, maximè augeri; unde fit, ut homo per peccata illa actualia, quæ committit, & per vitiosos habitus, quos ratione illorum contrahit, longè majorem obscurationem in intellectu, & malitiam in voluntate, atque adeò longè acriores stimulos concupiscentiæ, & majorem ad illos reprimendos debilitatem experiatur; quàm alioquin naturaliter haberet, si nulla actualia peccata commisisset, aut nullos habitus vitiosos contraxisset.

Jam, quod spectat ad corpus, breviter dicendum est, dolores omnes; & pœnas, nec non innumera morborum genera, quibus homines in hac vita subjacent, ac denique mortem ipsam esse peccati origin. effectus. Hoc manifestè constat ex scriptura. Gen. 2. *In quocumque die comederis ex eo, morte morieris*: & cap 3. *Multiplicabo ærumnas tuas*, &c. *In sudore vultus tui vesceris pane*: & Rom. 6. *Stipendia peccati, mors*; unde S Aug. de verbis Domini ser. 21. c. 2. *Quis nescit, quia peccati pœna est, necesse esse, ut moriamur? & quod gravius est, quando nescimus? pœna certa est, hora incerta.*

SECT. V.

SECTIO V.

Quinam sint effectus peccati originalis in futura vita.

QUæstionis hujus præcipua difficultas est de parvulis sine baptismo ex hac vita decedentibus, ac proinde in originali peccato morientibus; an scilicet ratione illius peccati originalis, cum quo solo decedunt, pœnâ aliquâ afficiantur; & quænam illa sit. Pro cujus resolutione.

Dicendum est, parvulos cum originali peccato ex hac vita decedentes nunquam perventuros esse ad fruitionem gloriæ cœlestis, sed eâ in æternum esse privandos.

Huic veritati, quæ de fide est, opponitur error Pelagianorum, qui, ut refert S. Aug lib. de hæres. cap. 18. pueris, etiamsi non baptizarentur, æternam & beatam vitam promittebant: ad quem errorem proximè accedere videtur Hieron. Savonarolæ lib. de triumpho crucis, ubi dicit infantes in peccato originali morientes, futuros post ultimum judicium beatos naturali beatitudine, & in quodam velut Paradiso terrestri perpetuò fœliciterque victuros, plenos sapientiâ & virtutibus, Deum toto corde diligentes, imò & Angelorum consortio, & revelationibus sæpe fruentes.

Refellitur hic error, & nostræ fidei veritas probatur 1. ex scriptura. Rom. 5. ubi dicit *per unius delictum in omnes homines in condemnationem*, ergo ex illius mente rei sunt damnationis, quicunque illo originali delicto implicantur: & S. Joan. 3. dicitur, quòd, *qui incredulus est Filio, non videbit vitam*; parvuli autem cum peccato originali decedentes, neque actu, neque habitu credunt in Christum.

Probatur 2. quia, si verum esset, parvulos in peccato originali decedentes fruituros esse beatitudine illa suprà memorata, sequeretur illos melioris esse conditionis, quia

quia peccaverunt in Adamo quam si in puris naturalibus decessissent; neque enim tanta fœlicitas deberetur infantibus in statu puræ naturæ decedentibus; unde consequens foret illos prœmium ex peccato Adami esse consecuturos, quod est manifeste contra scripturam.

Cùm igitur certum sit, infantes cum originali peccato decedentes gloriâ, & beatitudine in æternum privandos esse; ac proinde subituros æternam damnationem, quatenus in illa privatione consistit; controversum est inter Theologos, an in illo statu privationis, & damnationis, aliquibus pœnis afficiantur. De qua re tres esse inter illos sententias refert Bellarm. tom. 4. lib. 6 de amissione Gratiæ cap. 1. Prima est eorum, qui existimant parvulos propter solum originale peccatum, cum quo decesserunt, pœnâ ignis in æternum esse cruciandos: ubi monet idem Bellarminus hæreticos nostri temporis, qui sententiis extremis maximè delectantur, hanc ideo libenter sententiam amplecti.

Secunda est eorum, qui parvulos quidem ab ignis cruciatu liberant, sed tamen asserunt eos interno quodam dolore propter amissionem cœlestis beatitudinis affici.

Tertia denique sententia est eorum, qui asserunt, parvulos cum solo originali peccato decedentes, ita ob illud damnari, ac visione Dei, & cœlestis gloriæ fruitione privari, ut tamen nullum inde dolorem neque internum, neque externum patiantur.

Hæc tertia sententia ut aliis duabus mitior, sic etiam probabilior videtur, maximè propter authoritatem S. Greg. Nazianz. orat. de Baptismo, ubi loquens de parvulis sine Baptismmo decedentibus *Existimo*, inquit, *illos neque gloriâ donandos, neque pœnâ mulctandos esse; ut qui baptismi quidem characterem non habeant, sed improbitate quoque non laborent; verùm & ipsi damnum potiùs passi fuerunt, quàm injuriam fecerint.*

Huic sancto Patri subscribunt S. Thom. q 5. de malo a. 1. 2. & 3. & S. Bonav. in 3. sent. dist 33. quibus in locis varias afferunt rationes, ob quas rectè dici potest parvulos illos dolorem nullum ex amissione beatitudinis percepturos;

ptyos; quia ſcilicet ignorabunt omnino ſe illam amiſiſſe, cùm id ſcire niſi per fidem non poſſint; fidem autem nunquam habuerint, nec in illo ſtatu habituri ſint: vel quia quamvis agnoſcant ſe illam beatitudinem amiſiſſe, tamen agnoſcent etiam ſimul ſe aliorum damnatorum pœnas evaſiſſe, quæ poſterior cognitio tale gaudium in illis cauſabit, ut dolorem omnem; quem ex priori concipere poſſent, auferat; & ſic in quodam ſtatu medio inter gaudium & dolorem ipſos perpetuò detineat: vel denique quia, quamvis videant ſe à gloria excluſos, ſimul etiam intelligent, nullam ſe unquam proportionem ad illam habuiſſe, cùm nec uſum liberi arbitrij, nec ullum gratiæ ſupernaturalis auxilium unquam habuerint; unde fiet, ut nullâ inde triſtitiâ afficiantur, ſicut non triſtantur infimæ conditionis homines, quod ad regnum aliquod, vel imperium non pervenerint, quamvis ſe regiâ, aut imperatoriâ dignitate carere videant, nec ad illam unquam ſe perventuros ſperarent.

Objicies S. Auguſtinum ſerm. 14. de verbis Apoſt. & S. Fulgentium de fide ad Petrum cap. 26. dicere, parvulos non baptizatos in ignem æternum ituros. Reſp. ignis æterni nomine duo poſſe intelligi; 1. locum inferni, in quo eſt ignis æternus; 2. pœnam ſenſibilem, quæ ab illo igne infligitur: & juxta priorem ſenſum Patres illos intelligendos eſſe, ita ut velint ſolùm, parvulos illos ad aliquam inferni partem deſcenſuros, ibique perpetuo moraturos, ut & communiter Doctores docent, ubi tamen ſummâ animi, & corporis pace. & quiete perfruentur, nec non aliquo moderato lumine, ita ut ſemper verum ſit, nullam illos pœnam ſenſibilem externam, aut internam ſubituros eſſe.

***

TRA-

TRACTATUS V.

De generis humani reparatione per divini verbi Incarnationem.

POst considerationem lapsus primi hominis, ac ruinæ totius generis humani, videndum est nunc, quâ ratione *Deus, qui dives est in misericordia* (ut ait Apost. Ephes. 2.) *propter nimiam charitatem suam, quâ dilexit nos & cùm essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo*, &c. *ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitias gratiæ suæ:* cùm igitur præcipuus hujus mysterii fructus ad nos ex ejus cognitione, & fide deriverur, atque, ut ipse hominum salvator Christus Dominus Patrem suum cælestem alloquens dixit S. Joan. 17. *Hæc sit vita æterna: ut cognoscant te, solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum*, ea de causa in hoc tractatu præcipuas veritates ad illius mysterii fidem pertinentes peculiari studio collegimus; ut, qui voluerint, præ oculis habere possint, non tantùm quid de illo tanquam certum credere, quidve tanquam erroneum abjicere debeant; sed etiam quibus terminis, & loquendi modis Sapientiam illam in mysterio absconditam aliis revelare, & explicare aptè, & convenienter possint.

CAPUT I.

De veritate mysterii Incarnationis.

SECTIO I.

Quid nomine Incarnationis verbi divini intelligendum sit.

PEr Incarnationem divini verbi nihil aliud intelligunt S. Patres & Doctores (ut ex infrà dicendis constabit) quàm duplicis in Christo naturæ, divinæ scilicet ac humanæ conjunctionem, vel (ut brevius loquamur) verbi divini cum carne humana unionem; ita ut in illa duarum naturarum unione, divina quidem natura per propriam hypostasim ipsius verbi divini subsistat; humana verò natura non per propriam (ut fit in aliis hominibus) sed per alienam nempe divinam terminetur; unde unio hæc appellatur hypostatica, seu personalis, eò quòd duæ admodum dispares naturæ, divina scilicet & humana, in una eademque hypostasi, seu persona divina uniantur, & subsistant, non confusione aliquâ utriusque naturæ, neque conversione unius in alteram, sed (ut loquitur S. Athan. in Symb.) assumptione humanitatis in Deum.

Quare in isto incarnationis vocabulo per nomen carnis, non ea sola humanæ naturæ pars significatur, quæ vocatur corpus, sed ipsa tota natura humana, ex carne seu corpore organico, & anima rationali constans, quâ in significatione frequenter in sacris scripturis sumptum reperitur, Gen. 6. *Omnis caro corruperat viam suam*: S. Luc. 3. *Videbit omnis caro salutare Dei.*

Quamvis autem mysterium istud variis nominibus, & vocabulis apud SS. Patres expressum reperiatur, & aliquando

quando dicatur, *divini verbi corporatio* ut à S. Hil. in prologo super Ps. aliquando *contemperatio divinitatis cum humanitate* ut à S. Greg. Nyss. orat. catechet. cap. 11. aliquando *inhumanatio, œconomia,* &c. ut à S. Damasc. lib. 3. de fide cap. 13. & aliis; usus tamen communiter invaluit, ut Incarnationis vocabulum tanquam omnium aptissimum ad illud significandum cæteris omnibus præferretur, unde antiquissimi Ecclesiæ Patres illo usi sunt, ut S. Cypr. lib. 2. contra Judæos, S. Ambr. in cap. 2. S. Lucæ, S. Hieron. in cap. 1. S. Marci, S. Aug. lib. 10. de civit. Dei cap. 24. & plures alii, qui videntur illud desumpsisse ex eo loquendi modo, quo S. Joannes cap 1. mysterium istud expressit dicens: *Et verbum caro factum est*: & certè vocabulum istud Incarnationis omnium optimè ineffabilem Dei erga nos charitatem exprimere videtur, qui propter nos viles & abjectos homunciones, eò usque majestatem suam demittere dignatus est, ut (sicut dicit Apost. Hebr. 2.) carni communicaverit & sanguini, illudque nobiscum commune habere voluerit, quod cum vilissimis & abjectissimis animalculis nobis commune est.

SECTIO II.

Quomodo hujus mysterii veritas contra Ethnicos probari possit.

CUm (ut Apost. princeps edixit ep. 1. cap. 3.) debeamus semper esse *parati ad satisfactionem omni poscenti nos rationem de ea, quæ in nobis est, spe*; possintque variæ occurrere occasiones, in quibus necessitas aliqua, vel saltem utilitas audientium id à nobis exigere videatur; idcirco, quod alii fusiùs, nos hîc breviter, & quantum compendii ratio ferre potest, exequemur; ostendemusque, quibus argumentis contra ipsos Ethnicos, & Paganos hoc dominicæ Incarnationis mysterium demonstrari possit: ad illius autem veritatem demonstrandam duo præsertim hîc nobis probanda sunt; 1. quòd

unio illa naturæ divinæ cum humana sit possibilis;2, quòd ipsa in persona Christi facta sit.

Quod ad primum spectat, hoc argumento uti possumus. Illud rectâ ratione naturali & prudentûm arbitrio possibile meritò judicatur, quod nullis argumentis contrariis potest sufficienter refelli, nec absurdum, aut impossibile demonstrari; atqui Incarnatio verbi divini est ejusmodi: ergo meritò possibilis æstimari debet. Major propositio hujus argumenti constat ex eo, quòd natura ipsa docet, viros prudentes nihil debere sine recta ratione affirmare aut negare, ergo nec aliquid impossibile asserere, quando argumenta contraria probabiliter solvi possunt. Minoris verò propositionis veritas constabit ex solutione argumentorum, quæ in contrarium afferri possunt, quorum præcipua sunt hæc, quæ sequuntur.

Primum est, indignum videri Deo, ut dicatur passus, crucifixus, mortuus, *&c*. Resp. in Christo Domino duas fuisse naturas divinam, & humanam, & divinam quidem omnis interitus, & mutationis expertem semper fuisse, non esse autem indignum Deo, imò ejus charitate, & misericordiâ infinitâ dignissimum, ut secundùm naturam humanam, quam assumpsit, pati & mori voluerit iis de causis, quibus passum & mortuum esse credimus.

Secundum est, Deum non posse naturam humanam assumere, quin mutetur; hoc enim posito aliter se haberet quàm antea, nempe esset verus homo, cùm antea non fuisset. Resp mutationem illam totam se tenere ex parte naturæ assumptæ, non vero personæ assumentis, quæ in isto naturæ humanæ accessu nullo modo immutatur; cùm natura humana, neque ut aliquid essentiale, neque ut aliquid accidentale, divinæ illi personæ accesserit, nihilque reale in ipsam agere aut influere possit Confirmatur hæc responsio ex eo, quòd Deus per Incarnationem non acquirit, aut amittit ullam perfectionem sibi intrinsecam; quamvis enim fiat homo, humanitas tamen non sit intrinseca ejus divinitati, sed solùm illi unitur sine ulla intrinseca

trinſeca ipſius Dei mutatione; unde, quamvis ex eo, quòd dicitur Deum factum eſſe hominem, rectè colligatur, mutationem aliquam eſſe factam; non tamen neceſſe, factam eſſe in Deo, ſed ſufficit, quòd facta ſit in humanitate.

Tertium eſt, ea, quæ inter ſe nullam habent proportionem, non poſſe invicem uniri, ita ut ex eis fiat unica ſubſtantia; inter Deum verò, & naturam creatam, cùm infinitè inter ſe diſtent, nullam poſſe proportionem reperiri. Reſp. duplicem eſſe proportionem; unam geometricam, per quam dicimus, rem aliquam eſſe alterâ duplò, quadruplò, vel centuplò majorem, vel minorem; aliam verò, quæ dicitur habitudinis, ſeu ordinis alicujus inter unum aut alterum, qualis eſt inter potentiam, & objectum, inter cauſam & effectum: quamvis autem inter Deum & naturam creatam nulla geometrica proportio ſit aut eſſe poſſit, eſt tamen proportio habitudinis; nam perſona divina & natura humana ſunt per ſe tales, ut hæc ab illa poſſit aſſumi, & tanquam à termino, & ultimo ſuo complemento pendere, & hanc illa poſſit ſuſtentare, ac terminare.

Quartum eſt, Chriſtum Deum & hominem fore tantùm ens per accidens, & non per ſe; illud enim dicitur à Philoſophis ens per accidens, quod fit ex duobus entibus completis, & actu exiſtentibus; atqui natura divina & humana in Chriſto ſunt duo entia exiſtentia & completa. Reſp. verum eſſe ex duobus entibus in actu, quorum utrumlibet ſit in ſuo genere perfectum, completum, & terminatum, non poſſe fieri unum per ſe; at verò natura humana ſingularis, quâ ratione eſt aſſumpta à Verbo, non eſt propriè ens in actu completo, ſiquidem eſt in potentia ad perſonalitatem tanquam ad terminum ſubſtantialem: quare ex illa & perſonalitate Verbi conſtare poteſt unum ens per ſe, id eſt una ſubſtantia ultimò completa ſeu perſona.

Jam quod ſpectat ad ſecundum, variis argumentis probari poteſt peractum eſſe Incarnationis myſterium; ac

illa, quæ de Christo Domino credenda proponuntur, esse fide dignissima: aliquot hîc magis popularia proponemus.

Primum sumi potest ex Christi miraculis; quorum testis est orbis universus, quæque extant non solùm in Evangeliis, quibus fidem non adhibent Ethnici, sed etiam in propriis ipsorum historiis, cujusmodi fuit silentium falsorum Deorum oraculis Christo adveniente impositum, cujus mentio fit apud Plutarchum & alios. Item eclipsis illa stupenda, quæ præter omnem naturæ ordinem in morte Christi accidit, cujus meminit Plegon chron. Ethnicus Adriani imperatoris libertus, lib. 13. de temporibus, ut refert Orig. lib. 2. cont. Celsum, & Euseb. in Chronico, illiusque etiam in archivis Romanorum factam fuisse mentionem asserit Tertul. in apolog. adversùs gentes. Iisdem miraculis addi possunt prodigia, quæ nostro etiam tempore fiunt ad invocationem nominis Christi variis in locis circa ægrotos, & debiles præsertimque circa energumenos, quæ omnia cùm ipsius naturæ vires longè superent, à solo Deo fieri potuisse manifestum est; atqui Deus non potest falsum approbare: cùm igitur hæc miracula ad testandam Christi divinitatem, eorumque omnium, quæ de illo credimus, veritatem facta sint, sequitur illa omnia esse verissima ac fide dignissima.

Secundum argumentum duci potest ex modo, quo totius mundi ad Christi fidem conversio facta est; hæc enim non est facta vi aut armis, nec per sapientes, aut potentes sæculi, sed per duodecim piscatores, Philosophiæ ac litterarum humaniorum imperitos, idque non blanditiis, aut honoribus propositis, imò potiùs suppliciis, & carceribus, quin etiam suadendo relinquere amicos, parentes, consanguineos, calcare voluptates, colere humilitatem, castitatem, paupertatem, pati illatas injurias, inimicis benefacere, peccata omnia devitare, sicut & Plinius author Ethnicus testatur lib. 10. epist. 97. ad Trajanum Imperatorem; hoc enim re verâ omnem industriam humanam

manam prorſus exuperat, ſoliuſque divinæ potentiæ proprium eſt, talibus mediis tam arduis, imò tam contrariis, & paradoxis, non unam ſolùm civitatem aut gentem, ſed totum mundum ad Chriſti fidem adduxiſſe; nec ſolos pauperes, ſed etiam divites, Reges, Imperatores; nec ſolos idiotas, ſed philoſophos & ſapientes, idque tam brevi tempore; neque tantùm ad fidem Chriſti adduxiſſe, ſed etiam ad martyrium pro ipſo perficiendum animâſſe.

Tertium argumentum duci poteſt ex iis, quæ à Chriſto prædicta ſunt & prænunciata, ut Hieroſolymitanæ urbis vaſtatio, templi deſtructio, Judæorum diſperſio & captivitas, ac innumeræ calamitates, quibus à Chriſti morte attriti ſunt; Evangelii per univerſum orbem prædicatio, Eccleſiæ catholicæ contra omnes tyrannorum perſecutiones, & hæreticorum machinationes victoria & triumphus, & alia multa ſimilia, quæ partim adimpleta eſſe cognoſcimus, partim etiamnum adhuc hoc tempore adimpleri cernimus: quæ omnia tam clarè & diſtinctè prænunciata, tam certò & manifeſtè adimpleta, non ab alio quam ab ipſo Deo præſciri, & prænunciari potuerunt.

Quartum denique argumentum deſumi poteſt tum ex infinito propè martyrum numero omnis ætatis, ſexus, conditionis, inter quos plurimi ſapientiâ & ingenii præſtantiâ fuerunt celeberrimi, ut eorum ſcripta teſtantur; qui tamen omnes pro fidei Chriſti confeſſione mortem conſtantiſſimè ſubierunt; tum etiam ex puritate & ſanctitate doctrinæ ipſius Chriſti, quæ vel ex ſe ſola videtur ſufficere ad convincendos, imo & perſuadendos animos illius authorem alium eſſe non poſſe, quàm Deum omnis ſanctitatis fontem, ac proinde vera eſſe omnia, quæ in ejus doctrina continentur.

SECTIO III.

Quomodo ejusdem mysterii veritas probari possit contra Iudæos.

CUm Judæi veteris testamenti scripturas admittant, ex ipsarum authoritate contra illos hujus mysterii veritas probanda est: quod ut distinctiùs ac meliùs fiat, duo præsertim hîc à nobis demonstranda sunt: primum est Messiam in lege promissum non esse purum hominem, sed verum & naturalem Dei Filium, atque adeò verum Deum: secundum est, Messiam illum jam venisse, & opus humanæ redemptionis peregisse.

Quod spectat ad primum, ex innumeris propè scripturæ testimoniis, quibus divinitas Messiæ seu Christi in lege promissi probari potest, duo tantum hîc seligemus.

Primum desumitur ex his Ps. 109. verbis, quibus ipsemet Christus ad id probandum usus est: *Dixit Dominus Domino meo: sede à dextris meis*: etenim Dominus ille, cui dicitur (sede à dextris) est ipse Messias in lege promissus, ut sentiunt, & explicant ipsimet Rabbini Judæorum, quos refert & citat Galat. lib. 3. de arcanis cap. 5. & lib. 8. cap. 24. atqui idem ille Dominus est etiam verus Deus, aliàs nec deberet, nec posset sedere ad dexteram Dei, quod est æqualitatis cum ipso symbolum; nec etiam dici posset (ex utero) id est ex substantia Dei (ante Luciferum) id est ab æterno genitus, quod nulli puro homini convenire potest.

Secundum testimonium petitur ex his verbis Is. cap 9. *Parvulus natus est nobis, & Filius datus est nobis*, &c. & *vocabitur nomen ejus Admirabilis, consiliarius, Deus fortis, &c.* quibus verbis (quæ de Messia intelligunt ipsi Judæi, ut notat idem Galatinus lib. 3. de arcanis cap. 18. & 19.) ejus divinitas manifestissimè declaratur.

Quod ad secundum attinet, ex plurimis scripturæ testimoniis, quibus Messiam in lege promissum jam venisse proba-

probari poteſt, duo tantùm proferemus, quæ ipſi Judæo-rum Rabbini de Meſſia interpretantur, ut videre eſt apud eumdem Galat. lib. 4. cap. 4. & ſeqq.

Primum deſumitur ex Gen. cap. 49. ubi hæc verba ab ipſo Patriarcha Jacob morti proximo proferuntur. *Non auferetur Sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium*; hoc eſt, non deerunt reges, duces, legidatores de tribu Juda, donec veniat Chriſtus: atqui jam pridem videmus nullos ampliùs reges, nullos duces, nullos legidatores de tribu Juda, imò nec de ulla alia tribu inter Judæos, ſed omnes penitùs defeciſſe, idque ab annis mille ſexcentis, & ampliùs, quibus Judæi per orbem vagantur, & aliarum gentium quaſi perpetuæ ſervituri mancipati ſunt: conſtat præterea (quod etiam maximè obſervandum eſt) Chriſtum Dominum natum eſſe circa illud tempus, quo regia poteſtas à Judæis ablata eſt, quo Herodes alienigena Judaici regni Sceptrum invaſit.

Secundum teſtimonium ex Dan. cap. 9. petitur, ubi Angelus Gabriel prædicit Chriſtum poſt ſeptuaginta hebdomades eſſe venturum & à Judæis occidendum, & exinde civitatem Hieruſalem evertendam, & populum Judæorum diſſipandum, & vaſtitatem ejus ac deſolationem duraturam uſque in ſæculi finem: quæ omnia completa eſſe manifeſtum eſt; Hebdomades enim illæ intelliguntur, non dierum ſed annorum, quod apud Judæos conſuetum fuiſſe ex Levit. cap. 25. colligitur. illas autem fuiſſe completas eo tempore, quo Chriſtus occiſus eſt, fusè probant ſcripturæ interpretes ſuper illum Dan. locum; vaſtitatem autem civitatis, & templi, & Judæorum diſſipationem ab illo tempore per tot ſæcula durâſſe ſatis compertum eſt.

†(○)†
†

SECTIO IV.

Quomodo eadem veritas posſit contra hæreticos propugnari.

INter plurimas hæreſes, quæ Incarnationis Dominicæ veritatem impugnârunt, duæ præcipuæ extiterunt, ad quas reliquæ omnes aliquo modo poſſunt revocari, ac proinde in quarum refutatione cæterarum falſitas facilè poterit agnoſci.

Prima fuit Eutychetis, qui aſſerebat, poſt Incarnationem Verbi divini, unam tantùm in Chriſto remanſiſſe naturam, eamque factam eſſe, ex divinitate & carne per converſionem ipſius divinitatis in carnem: aſſerebat præterea divinitatem Verbi eo modo dici poſſe ac re verâ fuiſſe paſſam, mortuam, ac ſepultam: hunc hæreticum ita ſenſiſſe colligitur ex variis epiſt. S. Leonis Papæ, præſertim verò ex epiſt. 9. 10. 52. & 97. item ex Euagrio lib. 2. hiſt. cap. 18.

Catholica fides duas veritates huic hæreſi oppoſitas profitetur. Prima eſt in Chriſto poſt incarnationem duas integras, veras, & perfectas naturas remanſiſſe, divinam ſcilicet & humanam, quæ ſine ulla confuſione aut permixtione in perſona Verbi ſubſiſtant. Secunda eſt, divinam Chriſti naturam neque paſſam, neque mortuam fuiſſe, aut dici poſſe; ſed impaſſibilem, & immutabilem ſemper remanſiſſe.

Hæ veritates catholicæ probãtur, & ſimul errores oppoſiti refelluntur 1. ex ſcriptura, in qua duæ in Chriſto naturæ manifeſte diſtinguũtur pluribus in locis præſertim Phil. 2. ubi Apoſt. diſtinctè declarat, *Chriſtum Ieſum, cum in forma Dei eſſet, formam ſervi accepiſſe*; quæ verba explicans S. Vig. Papa lib. 2. contra Eutychetem, *Mirum eſt*, inquit, *cur timeant quidam dicere duas* (Chriſti) *naturas, cùm Paulus dicat duas formas*. Deinde evidẽter dicitur, Chriſtum non ſecundùm naturam divinam, ſed ſecundùm huma-

humanam passum esse 1. Pet. 2. *Christus peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum*: & cap. 4. *Christo igitur passo in carne.*

Probantur 2. ex Conc. Chalcedon. gener. quod fuit celebratum contra Eutychetem, in cujus actione 1. anathema profertur in ipsum Eutychetem dicentem, in Christo esse unam naturam ex divina & humana factam; & actione 5. profitentur Patres Conc. se credere *Christum Dominum eumdem perfectum in Deitate, eumdem perfectum in humanitate; Deum verè, & hominem verè,* &c.

Probantur 3. ex S. Justino martyre in expositione fidei: *Filius Dei* (inquit) *cùm unus sit, duæ in eo naturæ sunt; altera, quæ divina est, edit miracula; altera, quæ humana est, humilia excipit: quâ enim ex parte Deus est, res admirandas operatur; quâ verò ex Virgine est homo, crucem, passionem, & consimilia voluntate suâ naturaliter perfert:* & ex S. Leone Papa ser. 17. de passione Domini cap. 1. *Manente*, inquit, *in sua proprietate utrâq; substantiâ, nec Deus reliquit sui corporis passionem, nec Deum fecit caro passibilē, quia divinitas, quæ erat in dolente, non erat in dolore.*

Altera hæresis fuit Nestorii, qui (ut refert Evagrius lib. 1. hist. cap. 2. & sequent.) asserebat, beatam Virginem purum hominem peperisse, qui non solùm naturam, sed & personam humanam haberet, proindeque illam Dei genitricem dici non debere: addebat autem personam divinam Verbi unitam postea fuisse filio Mariæ, non quidem substantialiter, communicando hypostasim, sed accidentaliter, in quantùm scilicet Verbum divinum illi nomen, ac dignitatem suam impertivit, ut nimirum Deus ac Dei Filius diceretur, & ab omnibus adoraretur; sicque dicebat, in Christo non solùm duas naturas, sed etiam duas personas, eo, quo explicavimus, modo, inter se unitas.

Catholica veritas huic hæresi opposita docet, unam esse tantùm in Christo personam, eamque divinam; proindeque Christum Dominum, qui secundùm carnem de Virgine natus est, esse verum Deum, ac verum hominem; sanctis-

sanctissimamque Virginem verè ac propriè Dei matrem esse ac dici debere.

Hæc veritas sic explicata probatur, & oppositus error simul refellitur 1. ex scriptura. S. Luc. 1. *Quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei*: S. Matth. 16. *Tu es Christus Filius Dei vivi*: S. Joan. 20. *Hæc scripta sunt, ut credatis, quia Iesus est Christus Filius Dei.*

Probatur 2. ex Conc. Ephes. in quo hæresis illa damnata est, ipseque Nestorius depositus, ac in exilium missus, ibi miserè interiit, linguâ ejus (quâ in Christum Dominum, ejusque sanctissimam matrem tam impiè blasphemaverat) à vermibus penitùs corrosâ, ut refert Evagrius loco suprà citato. Item ex Conc. Constantinop. 2. can. 5. *Si quis introducere conatur in mysterio Christi duas subsistentias, seu duas personas, anathema sit*; & Can. 6. *Si quis abusivè Dei genitricem esse dicit gloriosam semper Virginem Mariam, anathema sit.*

Probatur 3. ex S. Leone Papa epist. 97. ad Leon. Augustum, ubi sic loquitur: *Anathematizetur ergo Nest. qui beatam Virginem Mariam non Dei sed hominis tantummodo credit genitricem; ut aliam personam carnis, aliam faceret Deitatis*: & S. Greg. Papa lib. 18. mor. cap. 27. *Quamvis*, inquit, *ipse Christus aliud ex patre, & aliud ex matre; non tamen alius ex patre, & alius ex matre; sed ipse est æternus ex patre, ipse temporalis ex matre; ipse qui fecit, ipse qui factus est; ipse author operis, ipse opus authoris; manens unus ex utraque natura, & in utraque natura; nec naturarum copulatione confusus, nec naturarum distinctione geminatus.*

Optimè denique Vinc. Lirin. lib. adversùs hæres. cap. 19. *In Deo*, inquit, *una substantia sed tres personæ; in Christo duæ substantiæ sed una persona; in Trinitate alius atque alius, non aliud atque aliud; in Salvatore aliud atque aliud, non alius atque alius.*

***

SE-

SECTIO V.

An convenieus fuerit Incarnationis mysterium.

PRoposita quæstio triplici modo potest intelligi ; 1.an conveniens fuerit personam divinam aliquam incarnari;2.an secundam potiùs quàm alteram; 3. an tali tempore & non citius nec tardius. *Pro* cujus resolutione.

Dicendum 1. convenientissimum esse alicui personæ divinæ incarnari, seu naturam humanam sibi hypostatice unire.Ita S.Thom.3.p.q.1.a. 1. Ratio, qua id probat, hæc est.Unicuique rei conveniens est illud , quod sibi competit secundùm propriæ naturæ rationem : atqui natura Dei est ipsamet essentia bonitatis,ex S. Dion. cap. 1. de div.nom.unde , quidquid pertinet ad rationem boni, conveniens est Deo;ad rationem autem boni pertinet, ut se aliis communicet,ex eodem S.Dion.cap. 4. Quare ad rationem summi boni pertinet , quòd modo summo se communicet , & id maximè fit per unionem hypostaticam,per quam Deus summo & præstantissimo, quo fieri potest modo,se creaturæ humanæ communicat, quæ per illam communicationem ad tantum dignitatis & excellentiæ gradum evecta est,ut teste S. Aug.lib. de prædest. Sanctor.c 15. *Quo altiùs ascenderet non haberet.*

Dicendum 2. convenientissimum fuisse , ut persona Filii potiùs,quàm Patris aut Spiritus Sancti naturam humanam assumeret.Ita S. Thom.q.3.a 8. cujus rei licèt præcipua & summa ratio sit , quòd ita divinæ sapientiæ visum fuerit , præter illam tamen quædam aliæ à SS Patribus afferuntur: unam aut alteram hîc delibare nobis sufficiet.

Prima igitur ea est,quam profert S. Bas.hom. de principio Evang. S.Joan.& S.Aug.lib. 15. de Trinit. cap. 11. quia scilicet maximè decuit , ut illa persona jungeretur

naturæ humanæ, per quam homines, qui in tenebris errori ac ignorantiæ per peccatum jacebant, peculiari quâdam ratione illuminarentur ac instruerentur? ea verò persona est Verbum divinum, juxta illud Eccli. 1 *Fons sapientiæ Verbum Dei in excelsis:* ita enim à Patre cælesti sumus per Verbum suum edocti, ut ait sanct. Thom. (sup.) sicut discipulus docetur verbo magistri.

Aliam rationem affert sanct. Athan. lib. de Incarnat. quia scilicet scopus Incarnationis fuit instauratio divinæ imaginis, quæ per peccatum fuerat in nobis velut oblitterata; unde maximè decuit, ut naturæ nostræ illæ uniretur, qui (ut ait Apost. Coloss. 1.) est *imago Dei invisibilis & splendor gloriæ, & figura substantiæ eius* Hebr. 1. ut sic imago illa in nobis quasi impressione sigilli divini repararetur, ut loquitur S. Clemens Alexan. in orat. exhortatoria ad Gentes.

Dicendum 3. convenientissimum fuisse, ut hoc mysterium non statim ab initio mundi conditi, nec omnino sub finem, sed in medio quasi tempore perageretur: non quidem statim ab initio, ut homines diuturnioribus malis conflictati meliùs agnoscerent naturæ suæ infirmitatem, majorique affectu divinæ gratiæ optarent, ac quærerent auxilium, & ob diuturnam expectationem pluris æstimarent divinæ misericordiæ beneficium. Neque etiam conveniens fuit, differri usque ad mundi finem, ne Dei cognitio prorsus ut hominibus extingueretur, neve generis humani strages, ac ruinæ nimium augerentur; unde consequens est, convenientissimum fuisse tempus illud, quod ad exequendum istud mysterium Deus delegit.

†(o)†
†

SECTIO VI.

An Incarnationis mysterium fuerit necessarium.

CErtum est in primis, Verbi divini Incarnationem non fuisse absolutè necessariam, sed prorsus liberam respectu Dei; cum ipsa etiam mundi creatio, & quælibet alia operatio ad extra, Deo sit omnino libera.

Certum est deinde, neque etiam supposito lapsu generis humani, fuisse absolute, & simpliciter necessarium, ad illius reparationem Filium Dei incarnari. Hoc constat ex eo, quòd scriptura variis in locis generis humani reparationem eo modo, quo facta est, tribuit charitati ac misericordiæ divinæ; ad Tit. 3. *Secundùm misericordiam suam salvos nos fecit:* S. Joan. 3. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret;* beneficium autem ex charitate & misericordia collatum, supponit in benefactore conferendi libertatem.

Præterea SS. Patres docent, potuisse Deum multis aliis modis humanum genus liberare; *Poterat* (inquit S. Athan. serm. 3. cont. Arianos) *sine ullo adventu Christi solummodo loqui Deus, & solvere maledictionem*: & S. Aug. lib. 13. de Trinit. c. 10. dicit *non alium modum possibilem Deo defuisse, cuius potestati cuncta æqualiter subiacent, sed sananda nostra miseria convenientiorem alium modum non fuisse.*

Quæstio igitur proposita intelligenda est ex hypothesi, quòd Deus non aliter genus humanum reparare voluerit, nisi per condignam pro peccato exhibitam sibi satisfactionem, an scilicet eâ suppositione factâ necessarium fuerit personam divinam incarnari, ut condignam illam satisfactionem pro peccatis nostris exolveret? an verò aliquis purus homo, qui non esset Deo hypostaticè unitus, id efficere potuerit. Pro cujus resolutione.

Dicendum est, ad reparationem generis humani per condignam & æquivalentem pro peccatis hominũ satisfactionem

ctionem, absolutè ac simpliciter necessarium fuisse personam divinam incarnari.

Hujus assertionis veritas ex duobus principiis pendet, quæ hîc à nobis probanda sunt. Primum est, nullum purum hominem quibuscumque gratiæ donis ornatum potuisse condignam & æquivalentem satisfactionem Deo pro peccatis aliorum hominum exhibere. Secundum est, Christum Dominum, Deum & hominem id perficere potuisse, & re ipsâ perfecisse.

Atque in primis, quòd purus homo id non potuerit, probatur ex his verbis Ps.48. *Frater non redimit, redimet homo: non dabit Deo placationem suam, & pretium redemptionis animæ suæ*; quæ verba explicans S. Bas. in hunc locum sic ait: *Ne igitur fratrem quære in redemptionem, sed eum qui excedit naturam tuam; neq; hominem nudum, sed hominem Deum Iesum Christum, qui solus placationem Deo dare potest pro omnibus nobis.*

Probatur 2. ex S. Leone Papa ser.1. de Nativit. ubi loquens de Christo, *Nisi*, inquit, *esset Deus; non afferret remedium, nisi esset homo, non præberet exemplum*: & S. Aug. in Enchir. cap.108. *Neque*, inquit, *per ipsum liberaremur mediatorem Christum, nisi esset Deus*: & S. Fulgent. lib. de Incarn. cap.4. *Nullatenus*, inquit, *humana natura ad auferendum peccatum mundi sufficiens atque idonea fieret, nisi unione Verbi Dei.*

Probatur 3. eâ ratione, quâ utitur S. Anselm. lib. 1. cur Deus homo cap.21. & S. Thom. q.1. a.2. ad 2. quia scilicet in omni peccato mortali reperitur semper offensa, & injuria objectivè infinita, quatenus est contra infinitam Dei bonitatem & excellentiam; at verò omnis satisfactio puri hominis non potest esse nisi finita, quamvis ex gratia Dei procedat; quælibet enim gratia creaturæ collata semper est finita, ipsique solùm confert dignitatem finitam, inde sequitur ex illa nullam actionem procedere posse, quæ illatæ injuriæ & offensæ commissæ sit æqualis, ac sufficiat ad perfectam & æquivalentem satisfactionem.

Confirmatur ex eo, quòd gravitas peccati desumitur ex dignitate, & excellentia illius, qui offenditur, quantitas verò, & magnitudo satisfactionis ex dignitate personæ, quæ satisfaciat: at in omni peccato mortali is, qui offenditur, semper est infinitus, nempe Deus; in satisfactione autem puri hominis is, qui satisfacit, semper est finitus: ergo impossibile est in ejus satisfactione, quantumvis magna posse reperiri æqualitatem cum offensâ in Deum commissa.

Jam verò quod Christus Dominus, Deus & homo potuerit, de condigno, & æquivalenter pro peccatis hominum satisfacere, & reipsa satisfecerit; probatur in primis ex duobus locis Apost. primus habetur Hebr. 10. ubi Apost. conferens sacerdotes antiquæ legis eorumque sacrificia cum Christo, ejusque sacrificio in cruce pro nobis oblato sic loquitur: *Et omnis quidem Sacerdos præstò est quotidie ministrans, & easdem sape offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata; hic autem* (Christus scilicet) *unam pro peccatis offerens hostiam*, &c. *una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos*; quibus verbis Apost. hoc discrimen constituit, quòd, cùm illi sacerdotes sacrificiis illis toties repetitis peccata auferre non possent, Christus id unicâ sui oblatione perfecerit; quod discrimen nullum esset, si Christi oblatio condigna & æquivalens non fuisset; si enim tantùm ex quadam congruitate remissionem peccatorum nobis Christus impetravit, hoc etiam haud dubiè illis antiquis sacrificiis fieri potuit, cùm essent actus religionis ex se boni, & divinitus ad Deum placandum instituti.

Secundus locus habetur Rom. 5. in quo sic loquitur Apost. *Sed non sicut delictum, ita & donum: si enim unius delicto multi mortui sunt; multò magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundavit*; quibus verb. Apost. Christi meritum ad salvandũ, præfert Adami merito ad perdendum. Cùm igitur Adami peccatum tale fuerit, ut per illud justè & condignè universũ genus humanum gratiâ privatum sit, & damnationis æternæ

reatum incurrerit; sequitur ex Apost. mente multò majorem in Christi merito fuisse vim ac virtutem condigne redimendi, ac reparandi genus humanum, & perfectè, ac æquivalenter pro ejus reatu satisfaciendi.

Probatur 2. ex S. Agapito Papa epist. 5. ad Anthimum, ubi eamdem comparationem inter Christum & Adamum faciens dicit, *validius fuisse donum libertatis quàm debitum servitutis*: & S. Chrysost. hom. 10 in cap. 5. Epist. ad Rom. ubi dicit Christum pro reatu primi parentis ac totius generis humani satisfecisse, quemadmodum si quis aliquem decem obolos debentem, & ob id carcere cum uxore & liberis detentum, ab illo carcere liberet, non tantùm solvendo decem illos obolos, sed & innumera auri talenta largiendo; unde paulò pòst subdit, Christum multò plura, quam debebamus solvisse pro nobis, tantoque plura, quanto guttulam exiguam pelagus excedit immensum, peccataque pro quibus satisfecit, fuisse *tanquam scintillulam, satisfactione quam exhibuit, tanquam super effuso mari solutam & extinctam.*

Probatur 3. hâc ratione, quia Christi satisfactio fuit simpliciter valoris infiniti; ergo æquivalens & condigna fuit: quod autem fuerit infiniti valoris, colligitur tum ex infinita dignitate personæ satisfacientis, tum ex valore infinito rei in satisfactionem oblatæ; Christus enim non aliam hostiam obtulit quam seipsum.

Objicies 1. Christus non satisfecit ut Deus, sed solùm quatenus homo; atqui ut homo non fuit infinitæ dignitatis; ergo nec potuit in actiones suas satisfactorias valorem infinitum transfundere. Resp. Christum satisfecisse, in quantum fuit homo Deus, id est, in quantum ejus humanitas in persona divina subsistebat, seu per actiones humanitatis in persona divina subsistentis, quæ actiones ut sic, erant infiniti valoris, cùm à persona infinitè digna procederent.

Objicies 2. Christus Dominus pro remissione peccatorum nobis impetranda Patrem suum oravit, ergo ad æqualitatem pro ipsis non satisfecit; si enim tali modo satisfe-

tis fecisse se cognovisset, frustra pro ipsa remissione Patrē orâsset. Resp. Christum Dominum orâsse, non ut precibus suis suppleret aliquid, quòd satisfactioni suæ deesset, sed quia ex ordinatione divina una ex actionibus, quibus Christus nos à peccatis redimere, & pro illis satisfacere debebat divinæ justitiæ, erat oratio; Unde Is. 53. inter alias actiones, quæ à Propheta enumerantur, quibus Christus pro peccatis hominum satisfacere debebat, ponitur oratio, quam Deo Patri obtulit pro transgressoribus; *Ideo dispertiam ei plurimos & fortium dividet spolia, proeo, quòd tradidit in mortem animam suam & cum sceleratis reputatus est: & ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogavit.*

SECTIO VII.

An, si homo non peccasset, Filius Dei incarnatus fuisset.

SEnsus quæstionis est, an vi illius decreti, quo statuit Deus, ut Verbum divinum carnem assumeret, quodque per scripturas sacras nobis innotuit, facta fuisset Incarnatio, etsi primus homo non peccâsset.

Duæ autem sunt super hac quæstione Theologorum sententiæ, ambæ maxime probabiles, & pietati consentaneæ; utramque hîc breviter explicabimus, ut cuique liberum sit (cum nihil insuper hac re ab Ecclesia definitum fuerit) eam, quæ magis arriserit amplecti.

Prima est eorum, qui negant Adamo non peccante Filium Dei fuisse incarnandū, quod probant 1. authoritate scripturæ, quæ variis in locis nullum alium finem proponit, cur Filius Dei sit incarnatus, quàm generis humani redemptionem: S. Luc. 19. *Venit Filius hominis quærere, & salvum facere, quod perierat*: S. Joan. 10. *Ego veni, ut vitam habeant, & abundantiùs habeant*; 1. ad Timoth. 1. *Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere.*

Pro-

Probant 2. authoritate SS. Patrum S. Leonis ser. 3. in Pentecost. *Si homo ad imaginem Dei factus in suæ honore naturæ mansisset, nec diabolicâ fraude deceptus à lege sibi posita per concupiscentiam deviâsset, creator mundi creatura non fieret:* S. Iren. lib. 5. adversùs hæreses c 14. *Si non haberet caro salvari, nequaquam Verbū caro factū esset:* S. Greg. lib. 4. Reg. c. 1. *Si Adam non peccâsset, Redemptorem nostrum carnem subire non oporteret:* S. Aug. ser. 8. de Verbis Apost. *Si homo non periisset, Dei Filius non venisset.*

t. Secunda sententia est eorum, qui asserunt, Verbi divini Incarnationem, tanquam maximum nobilissimum & perfectissimum divinæ sapientiæ opus, à Deo intentum ac decretum fuisse ante quamcumque puram creaturam in particulari consideratam, ac proinde ante prævisionem peccati primi hominis ut determinatè futuri, secundùm nostrum concipiendi modum.

Probatur primò ex c 8. Prov. *Dominus possedit me in initio viarū suarū*, vel, ut septuaginta interpretes vertunt, *Dominus creavit me in initio viarū suarū, antequā quidquam faceret à Principio*, ubi de se loquitur sapientia incarnata, seu Christus secundùm humanitatem ut docet S. Amb. lib. 1. de fide c. 7. & probat ex illa particula *Dominus*, nam Christus secundùm divinitatem non potest Deum appellare Dominum suum, sed patrem; cum ergo ibi appellet eum Dominum, sequitur, quòd de se loquatur secundùm humanitatem: quod etiam docent alii SS. Patres; nam, cùm Ariani ex hoc loco probare conarentur Christum esse creaturam respondebant SS. Patres locum illum intelligi debere de Christo secundùm humanitatem, ita S. Athan. ser. 3. & 4. contra Arianos S. Cyril. Alexand. lib. 4. Thesauri cap. 4. 6. & 8. S. Aug. lib. 1. de Trinit. cap. 12 Si ergo Christus secundùm humanitatem est initium viarum, id est operum Dei, cùm id non possit intelligi de ordine temporis, sed de ordine divinæ intentionis, & æternæ prædestinationis; hinc sequitur Christum secundùm humanitatem fuisse intentum ante omnes alias creaturas, atque adeò ante prævisionem peccati

cati primi hominis. Quod confirmari potest 1. ex eo, quòd idem Christus Dominus ab Apost. ad Coloss. cap. 1. vocatur *Primogenitus omnis creaturæ*; loquitur autem de Christo secundùm humanitatem, ut exponunt ibi S. Hieron. & S. Anselm. unde S. Cyril. lib. 10. Thesauri cap. 4. dicit, Christum vocari primogenitum, quatenus homo est, unigenitum verò, quatenus Deus est. Confirmari potest 2. ex his Apost. verbis 1. Cor. 3. *Omnia vestra sunt: vos autem Christi; Christus autem Dei*; quibus verbis Apost. dicere intendit, quòd, sicut omnes aliæ creaturæ propter hominem factæ sunt, & ex consequenti ipse homo à Deo ante illas est intentus ut finis illarum; sic ipsi homines omnesque aliæ creaturæ propter Christum Dominum factæ sunt, & ex consequenti Christus ipse prior ipsis à Deo intentus est.

Probatur 2. ex S. Aug. lib. 1. de nuptiis & concupisc. cap. 21. ubi dicit illud, quod de Sacramento Matrimonii habetur apud Apost. ad Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*, implendum fuisse in statu innocentiæ, si homo in illo perseverâsset, unde sequitur secundùm illius mentem, etiam Adamo non peccante Christum incarnandum fuisse. In eadem sententia sunt multi alii SS. Patres ut S. Cyril. Alex. lib. 5. Thesauri cap. 3. & 13. S. Ansf. lib. 1. cur Deus homo; Rupertus. l. 3. de gloria & honore Filii hominis, ubi ex professo illud probat. His meritò annumerare possumus Beatæ memoriæ Franciscum Salesium olim Episcopum Gebennensem, qui in suo theotimo seu tractatu de divino amore lib. 2. cap. 4. eamdem sententiam clarissimè pro more suo explicat & tuetur, eamque dicit se collegisse ex attenta consideratione scripturarum ac doctrinæ SS. Patrum.

Probatur denique hâc ratione: qui ordinatè vult, is post intentum finem priùs vult media propinquiora fini quàm remotiora: at Deus ordinatè vult id, quod vult; & ultimus finis, quem intendit, est bonitatis ac gloriæ suæ manifestatio, propter quam omnia alia extra se vult & operatur: unde sequitur, quod post hunc finem inten-

tum

tum priùs velit media illi propinquiora, quàm remotiora; atqui Incarnatio est medium propinquius divinæ gloriæ, quàm humani generis redemptio, estque in se longè excellentius, & ad divinam gloriam manifestandam aptius, cùm Christus solus, quatenus Deus & homo, multò majorem gloriam reddere possit, quàm universi angeli & homines, qui creati aut redempti fuerunt, imò qui sunt possibiles: ergo Deus priùs ipsius Christi Incarnationem voluit, quàm generis humani redemptionem, ac proinde ipsum Christum non propter homines primò & principaliter; sed potiùs & homines & Angelos, & quascunque alias creaturas propter ipsum Christum esse voluit.

Utraque sententia probabilis est, ut diximus; secunda tamen videtur probabilior, tum ob ea, quæ in ejus probationem allata sunt, tum etiam quia authoritates scripturæ & SS. Patrum (quæ in probationem prioris sententiæ citatæ sunt) facilè possunt explicari.

Quod enim spectat ad ea scripturæ loca, in quibus dicitur Christum venisse ad peccatores salvandos, fatemur illud esse verissimum; quamvis enim primò, & principaliter ante cujuslibet peccati prævisionem à Deo Christi Incarnatio intenta fuerit, hoc tamen non obstat, quin præviso postea Adami peccato, totiusque generis humani lapsu, eadem Incarnatio quasi secundariò & minùs principaliter ad illius restaurationem divinitus ordinata fuerit; & sic utrumque verum est, & Christum venisse ad salvandos homines, & nihilominus ante quamcumque creaturam à Deo intentum fuisse.

Ad illud autem, quod aliqui SS. Patres dicunt Adamo non peccante Christum non fuisse venturum, dicendum est hoc verum esse, si intelligatur Christum non fuisse venturum eo modo, quo venit, hoc est in carne passibili; neque ea facturum fuisse aut passurum, quæ humanæ salutis causâ fecit & passus est.

CA-

CAPUT II.

De modo, quo peractum est Incarnationis mysterium.

SECTIO I.

Quid sit unio hypostatica.

EXplicatis iis, quæ ad veritatem hujus mysterii pertinent, doctrinæ ordo postulat, ut videamus, quâ ratione illud peractum sit: cùm autem (ut constat ex antè dictis) Incarnatio facta fuerit per unionem naturæ humanæ cum divina in ipsius Verbi persona, videndum est in primis, quid sit illa unio; quod ut meliùs intelligatur, supponendum est ex Philosophia, subsistentiam seu personalitatem nihil aliud esse, quàm modum aliquem realem & substantialem, quo natura rationalis ultimò perficitur & completur, ita ut per se & independenter ab omni alio subsistat, & cuivis alteri ut sic, incommunicabilis existat, & ita ex natura substantiali rationali & subsistentia illa seu personalitate fit una singularis persona.

Hoc præsupposito, ut quæstioni propositæ satisfiat, notandum est, unionem hypostaticam duplici modo sumi posse, 1. pro actione, quâ Deus univit seu conjunxit humanam naturam cum hypostasi seu persona divini Verbi, quo sensu vocari potest unitio; & hæc actio seu unitio est à tota sanctissima Trinitate, sicut omnes aliæ actiones ad extrà, ut definitum est in Conc Lateran. sub Innoc. III. cap. 1. & in Conc. Tolet. 6. cap. 1.

Secundò, pro termino proximo, & immediato illius actionis, qui quidem secundùm probabiliorẽ Doct. sententiam, non est alius, quàm modus quidam, quo humanitas

Christi

Christi formaliter manet unita cum persona Verbi: hic autem modus non est accidentalis, sed substantialis, ut docet S. Thom. q. 2. a. 6. cùm sit de intrinseco & essentiali conceptu alicujus substantiæ, nempe Christi, prout est quoddam substantiale suppositum in divina humanaque natura subsistens; unde Martinus primus in Conc. Lateran. consultat. 5. can. 8. damnat eum, *qui non confitetur propriè & secundùm veritatem, in eodem Christo naturarum substantialem unionem indivisè & inconfusè.*

Porrò modus ille substantialis unionis ex duabus unionibus partialibus conflatus est, quarum altera est in corpore, altera in anima Christi; nam & corpus per se unitum est verbo, similiter & anima eidem verbo per se unita est: quod manifestè apparuit in triduo mortis Christi; tunc enim anima fuit à corpore separata, & tamen utrumque seorsim mansit unitum cum Verbo; unde sequitur, quòd in utroque reperiatur unio partialis; materialis quidem in corpore, spiritualis autem in anima, cùm utriusque conditio id exigat.

Est etiam modus ille unionis relativuus saltem relatione transcendentali, cùm dicat essentialem respectum partim ad humanitatem, tanquam ad subjectum, quod modificat, & tanquam ad terminum, quem unit; partim ad ipsum Verbum divinum, tanquam ad alium terminum, quem cum ipsâ humanitate connectit.

Quæres, an unio illa, quæ inter personam Verbi & inter humanitatem intercedit, sit omnium aliarum unionum, quæ in creaturis reperiuntur, maxima & arctissima? Resp. affirmativè; ratio est, quia illarum rerum unio maxima & arctissima est, quæ magis accedunt ad indivisionem & indistinctionem: atqui natura divina & humana in Christo, quatenus ambæ in eadem verbi divini subsistentia uniuntur, maximè accedunt ad indivisionem, & indistinctionem, eò quòd arctissimum ordinem habent ad invicem, utpote qui sit per aliquid, quod est simplicissimum & maximè unum, scilicet per Verbi divini subsistentiam; unde S. Bern. lib. 5. de considerat. cap. 8.

Inter

Inter omnia, inquit *quæ rectè unum dicuntur, arcem tenet unitas Trinitatis, qua tres personæ una substantia sunt: secundo loco illa præcellit, quâ è converso tres substantiæ scilicet verbum, anima, & corpus una in Christo persona sunt.*

Hinc sequitur, illam unionem, sicut est arctissima, sic etiam esse maximè indissolubilem; unde S. Leo ser. 17. de passione, *In tantam*, inquit, *unitatem Dei & hominis natura convenit, ut nec supplicio dirimi potuerit, nec morte disjungi.*

SECTIO II.

An sola Filii persona naturam humanam assumpserit.

SEnsus quæstionis est an humana natura ita cum persona Filii fuerit unita, ut solus Filius verè, & propriè incarnatus atque homo factus sit, non item Pater, aut Spiritus Sanctus. Pro cujus resolutione.

Dicendum est, certum esse ex fide, soli personæ Filii naturam humanam fuisse unitam, atque adeò solum Filium, non verò Patrem, aut Spiritum Sanctum naturam humanam assumpsisse, & hominem factum esse.

Hæc veritas apertè constat ex quàm plurimis scripturæ locis ut S. Joan. 1. *Verbum caro factum est:* & cap 3 *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.* Id etiam expresse definitum est in variis Conc. ut in Conc. Chalced. act. 5. Constantinop. 2. cap. 5. & continetur in omnibus symb. quibus Eccl. catholica utitur.

Verùm difficultas est, cùm in divinis omnia opera ad extrà sint indivisa, & tribus personis communia, quomodo unio illa in sola persona Filii, non item Patris, ac Spiritus sancti fieri potuerit.

Ad hujus difficultatis solutionem, observandum est id, quod docet S. Thom. 1. p. q. 40. a. 2. & communiter cum eo Theologi, personas divinas constare essentiâ divinâ tanquam aliquo communi, & suis proprietatibus per-

personalibus tanquam ratione constitutivâ & distinctivâ illarum.

Hâc observatione suppositâ, ad propositam difficultatem respondetur, si per unionem & assumptionem humanæ naturæ intelligatur actio illa, qua cum persona verbi conjuncta fuit, illam esse communem toti Trinitati, ut suprà dictum est; quòd si per unionem intelligatur terminus immediatus illius actionis, quæraturque, quomodo persona Filii potiùs, quàm Patris aut Spiritus Sancti immediatè terminet, & sustentet ipsam naturam humanam, dicendum est id fieri, quia illam terminat, ipsique unitur, non per aliquid absolutum & essentiale, sed per aliquid relativum; & personale sibi proprium. Hoc expresse definitum, & explicatum habetur in Conc. Tolet. 6. cap. 1. in professione fidei his verbis: *Cùm tota cooperata sit Trinitas cooperationem suscepti hominis, quoniam sunt inseparabilia opera Trinitatis, solus tamen Filius suscepit humanitatem in singularitate personæ, non in unitate naturæ; id est in eo, quod proprium est Filii, non quod commune Trinitati.*

Dices apud SS. Patres aliquando dictum reperiri, quòd natura divina humanam assumpsit; unde sequitur, cum illa Patri & Spiritui Sancto sicut & Filio communis sit, æquè dici posse Patrem, aut Spiritum Sanctum incarnatum esse ac Filium. Resp. cùm dicunt Patres, naturam Dei incarnatam fuisse, sensum esse (ut rectè explicat S. Th. 3. p. q. 3. a. 2) personam Filii primariò & propriissimè naturam humanam assumpsisse, & sic fuisse incarnatam; consequenter autem, & secundario divinam naturam, quæ cum ipsa Filii persona identificatur, naturam illam humanam assumpsisse, adeoque fuisse carni unitam, atque eatenus esse & dici posse incarnatam.

Porrò quamvis eo sensu modus ille loquendi verus sit, communiter tamen usurpari non debet, quin proprius & legitimus ejus sensus explicetur; unde S. Damasc. l. 3. de fide c. 6. licèt eo utatur, de illo tamen postea dubitat, an verus & proprius sit, & an debeat usurpari.

SE-

SECTIO III.

An post duarum in Christo naturarum unionem manserit proprietatum utriusque naturæ distinctio.

CAtholica fides docet (ut ex antè dictis satis constat) ita factam esse naturæ divinæ & humanæ in persona Verbi unionem, ut tamen manserit semper omnimoda proprietatum cujusque naturæ distinctio. Huic autem veritati, præter hæres. cap. præc. relatas & refutatas, opposita est nova hæresis Ubiquistarum, qui asserunt humanam naturam Verbo divino hypostatice hoc ipso unitam esse, quòd omnis plenitudo & energia divinitatis Verbi sit illi realiter communicata, & ita in eam transfusa, ut Christus etiam secundùm humanitatem, atque adeò quatenus homo, verissimè dicatur esse Deus, omnipotens, æternus, infinitus, ubique præsens; unde & Ubiquistarum appellationem sortiti sunt.

Refellitur hæc hæresis, & nostræ fidei veritas probatur 1. ex scripturis, quæ utriusque naturæ proprietates in Christo distinguunt 2. Cor. 13. *Etsi crucifixus est ex infirmitate; sed vivit ex virtute Dei*: 1. Petri 4. *Christo igitur passo in carne*: S. Joan. 20. Christus Dominus de se loquens, *Ascendo*, inquit, *ad Patrem meum, & Patrem vestrum; Deum meum, & Deum vestrum.*

Probatur 2. ex Conc. Chalced. act. 5. ubi definitum est, *unum & eumdem Iesum Christum Dominum unigenitum, in duabus naturis inconfusibiliter cognoscendum esse, nullâ naturarum differentiâ sublatâ propter unionem: sed magis utriusque naturæ proprietate in unam personam, & in unam subsistentiam concurrente*: & ex Conc. Lateran. 1. sub Martino I. can. 9. *Si quis non confitetur propriè & verè naturales proprietates Deitatis Christi & humanitatis indiminutè in eo & sine defectione salvatas*, &c. *sit condemnatus.*

Item in epist. Agathonis Papæ, quæ in sexta Synodo

gener.act.4.lecta & recepta est,dicitur *unamquamque naturam Christi,proprietatem naturalem retinere, & habere divinam omnia quæ divina sunt.*

Probatur 3. ex S.Greg.Naz.in orat.de filio : *Vno capitulo*,inquit,*moneo ut altiora afscribas divinitati,humiliora autem naturæ humanæ attribuas* : & S Joan. Damasc.lib.3. de fide cap.4 *Divinitatem*, inquit, *dicentes non nominamus ea quæ sunt propria humanitatis,neque de carne prædicamus ea,quæ sunt divinitatis propria.*

Probatur 4.ex absurdis , quæ positâ illâ hæresi consequuntur : si enim Christo secundùm humanitatem proprietates divinæ verè competerent , sequeretur ipsum Christum secundùm humanitatem suam esse authorem suæ humanitatis, & secundùm animam suam esse creatorem suæ animæ ; item secundùm humanitatem suam extitisse,antequam ipsa humanitas existeret , similiter secundùm humanitatem suam neque pati, neque mori potuisse,atque adeò neque passum, neque mortuum fuisse: quæ omnia,quàm absurda sint,nemo non videt.

Est autem observandum Doctores catholicos non negare , imò ultrò fateri,omnem plenitudinem divinitatis, atque adeò divinas omnes perfectiones naturæ humanæ Christi fuisse communicatas, non tamen eo sensu , quo illi hæretici volunt , quasi verò illæ divinæ perfectiones naturæ humanæ attribui possint, aut de illa prædicari, seu de Christo secundùm ipsam ; sed solùm isto sensu , qui verissimus est , quatenus nimirum natura humana in ipsa Verbi persona subsistit per ipsam Verbi subsistentiam, cum qua ipsius Verbi divinitas,ejusque perfectiones omnes identificantur.

SECTIO IV.

Quanam humanæ naturæ partes à Verbo assumptæ sint.

DIcendum 1. Filium Dei verum, & naturale corpus, ejuſdemque rationis cum noſtris corporibus aſſumpſiſſe. Eſt de fide contra Manichæos & Cerdonianos, qui (ut refert S. Aug. lib. de hæreſ. cap. 41. & 66.) aſſerebant. Chriſtum Dominum non habuiſſe verum & naturale corpus, ſed phantaſticum & apparens, Refellitur hic error, & veritas oppoſita probatur ijſdem authoritatibus ſcripturæ, Conc. & Patrum, quibus ſuprà probatum eſt Chriſtum Dominum veram naturam humanam aſſumpſiſſe, verumque Deum ac verum hominem eſſe; niſi enim verũ & naturale corpus aſſumpſiſſet, non poſſet dici verus homo, nec verè humanam naturam aſſumpſiſſe: unde S. Aug. lib. 83. quæſt. 14. *Si*, inquit *phantaſticum fuit corpus Chriſti, fefellit Chriſtus; & ſi fefellit, veritas non eſt; eſt autem veritas Chriſtus; nõ igitur phantaſma fuit corpus Chriſti.*

Dicendum 2. Filium Dei ſicut verum corpus, ſic etiam veram animam rationalem intellectu ac voluntate præditam, ac ejuſdem naturæ cum animabus cæterorum hominum aſſumpſiſſe. Huic veritati, quæ de fide eſt, oppoſitus fuit olim error Apollinaris, qui (ut refert S. Aug. lib. de hæreſ. cap. 55) aſſerebat, Verbum divinum aſſumpſiſſe carnem ſine anima, ipſumque Verbum fuiſſe inſtar animæ rationalis in carne aſſumpta.

Refellitur hic error, ac noſtræ fidei veritas probatur 1. ijſdem teſtimonijs, quibus ſuprà conſtare diximus Chriſtum eſſe, ſicut verum Deum, ſic etiam verum hominem; quod dici non poſſet, ſi animam humanam non aſſumpſiſſet, cum anima ſit pars eſſentialis hominis.

Probatur 2. eadem veritas ex ijs ſcripturæ locis, in quibus dicitur Chriſtum Dominum veram animam habuiſſe: S. Matth. 26. *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem*: S.

Joan. 10. *Potestatem habeo ponendi (animam meam) & potestatem habeo iterũ sumendi eam:* quibus in locis animã propriè accipi pro anima humana docet S. Aug lib. 83. qu. 80. Item ex Conc. Ephes. cap. 13. ubi expresse asseritur, *Dei Filium carnem animatam animâ rationabili sibi copulâsse*: & in symb. S. Athan. *Perfectus Deus, perfectus homo; ex anima rationali, & humana carne subsistens.*

Ex quibus sequitur, falsum & erroneum quoque esse id, quod aliqui Apollinaris discipuli dixerunt, qui, cùm Evangelij testimonijs convicti Filium Dei animam assumpsisse faterentur, illam tamen mente ac intellectu privatam fuisse ajebant, ejusque defectum à verbo divino suppletum fuisse; cùm intellectus ad veritatem humanæ naturæ absolutè pertineat, nec anima humana perfecta esse possit sine intelligendi facultate, neque possibile sit, ut divinitas in Christo suppleat rationem alicujus partis vel facultatis, cùm omnis pars sit ens imperfectum & incompletum comparatione totius; unde & hæc opinio à S. Leone Papa serm. 8. de nativit. Christi omnino reprobata est.

Dicendum 3. totum sanguinem, qui fuit in corpore Christi, fuisse ipsi verbo hypostaticè unitum.

Probatur 1. ex scriptura; Hebr. 2. ubi Filius Dei dicitur *participâsse carni & sanguini* sicut reliqui homines, ubi Apost. eodem modò de sanguine ac de carne loquitur; unde sequitur Verbum divinum eodem modo sanguinem atque carnem assumpsisse: item ex omnibus alijs scripturæ locis, quæ peccatorum remissionem & hominum redemptionem attribuunt sanguini Christi, ut ad Ephes. 1. *In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus*: & 1. Joan. 1. *Sanguis Jesu Christi, Filij ejus, emundat nos ab omni peccato.*

Probatur 2. ex Conc. Ephes. in epist. ad Nestorium, ubi dicitur *Verbum factum esse hominem assumptione carnis & sanguinis*: & in Conc. Chalced. act. 1. ubi lecta & approbata est quædam epist. S. Cyr. ad Acacium, in qua ipse ait: *Verbum caro factum est, id est, carnem & sanguinem assumpsit.*

Præ-

Probatur 3. authoritate Clementis VI. in extravaganti (unigenitus) de pœnitentijs & remissionibus, ubi affirmat *modicam guttam sanguinis Christi propter unionem cum verbo divino sufficisse ad redemptionē totius humani generis.*

Probatur 4. hâc ratione; omne id, quod ad veritatem humanæ naturæ pertinet, à Verbo divino assumptum fuit, ut constat ex antè dictis, cùm fuerit verus homo: atqui sanguis pertinet ad veritatem humanæ naturæ; sive enim informetur ab anima rationali (ut plerique senti-unt) sive habeat formam distinctam, semper tamen est pars omnino necessaria ad conservationem corporis humani, quâ sublatâ tota hominis natura corruit, neque homo ipse operari neque subsistere ad momentum potest: unde concludendum est, illum à Verbo divino fuisse assumptum.

Objicies vulgatum illud axioma S. Damasc. *quod Verbum assumpsit, nunquam dimisit:* atqui in triduo mortis Christus dimisit sanguinem, cùm ab ipsius corpore separatus fuerit. *Resp.* quòd, etsi sanguis Christi totus effusus fuerit, non tamen fuit à Verbo separatus, neque fuit corruptus, sed divinitus asservatus suam partialem formam sanguinis retinuit, ac post triduum denuò à Christo resurgente resumptus fuit. Et hoc constat, tum ex communi Doctorum consensu, tum etiam ex eo, quòd refertur in Direct: Inquisitorum part. 2. quæst. 10. num. 1. à Clemente VI. damnatum fuisse id, quod quidam concionator publicè in Ecclesia Barcinonensi dixerat, sanguinem Christi fuisse in ejus morte à divinitate separatum; quam doctrinam Inquisitor fidei ut hæreticam redarguit, ad eamque publicè retractandam, illius summi Pontificis authoritate concionatorem illum adegit.

Quod ad alios tres humores spectat, cùm ad integritatem & veritatem humanæ naturæ pertineant, valdè probabile est, illos fuisse à Verbo assumptos, sicut & dentes, & capillos & ungues, quos aliqui probabiliter existimant esse animatos; & quamvis non essent, ita tamen ad complementum corporis humani pertinent, ut S. Aug. in

Enchir. cap. 88. & lib. 12 de civit. cap. 19. existimet, illos reperiendos esse in corporibus beatorum post resurrectionem.

SECTIO V.

Quo ordine partes humanæ naturæ à verbo assumptæ sint.

SI spectetur ordo temporis, dicendum est, nec corpus, nec animam Christi fuisse ante unionem hypostaticam cum Verbo divino; sed omnes humanæ naturæ partes eodem temporis momento, quo esse inceperunt, simul à Verbo assumptas fuisse. Ita S. Thom. quæst. 6. a. 4. & hæc propositio de fide est, ut constat ex 6. Synodo gener. ubi act. 11. lecta est Epist. Sophronij, & Act. 13. approbata, in qua hæc verba habentur; *Simul quippe caro, simul Dei Verbi caro; simul caro animata rationalis: simul Dei Verbi caro animata rationalis*: & in 5 Synodo gener. apud Niceph. lib. 17. hist. cap. 28. hic canon tertius legitur; *Si quis dicerit priùs formatum corpus Christi in utetro sanctæ Virginis, deinceps unitum ei Verbum esse, anathema sit.*

Hanc etiam veritatem tanquam de fide docent SS. Patres. S. Hieron. apolog. cont. Ruffinum lib. 2. S Leo. Papa Epist. 11. ad Julianum, S. Fulgent. lib. de fide ad Petrum cap. 18. & S. Damasc. lib. 3 de fide cap. 11.

Probari insuper potest hâc ratione, quia, si aliquo temporis momento partes humanitatis Christi priùs conceptæ fuissent, ac positæ in rerum natura, quàm Verbo unirentur, sequeretur beatissimam Virginem non concepisse Deum, sed tantùm hominem, qui postea futurus erat Deus, quod sapit hæresim Nestorij, & in Conc. Ephes. cap. 3. damnatum est.

Quod si spectetur ordo naturæ & rationis, docet S. Thom. quæst. 6. a. 1. & seqq. animam priùs naturá fuisse Verbo unitam, quàm corpus, & spiritum seu mentem, vel intellectum priùs, quàm animam, ipsamque animam in-

intellectu mediante sicut & corpus mediante animâ fuisse à Verbo assumptum. Ita S. Aug lib. de agone Christiano cap. 18. *Immortalis veritas per spiritum animam & per animam corpus suscipiens, toto homine assumpto eum ab infirmitatibus suis liberavit*: & in 6. Synodo gener. act. 18. in edicto fidei Constantini Pogonati Imperatoris dicitur. *Verbum sibi compaginâsse corpus & animam per spiritum ex sancta & immaculata Virgine, & carnem quoque mediante animâ rationali*; quod quidem edictum ab ipso Conc. & à summo Pontifice Leon. II approbatum fuit, ut patet ex ipsius Leonis epist. ad dictam Synodum.

SECTIO VI.

An Christus aliquos defectus corporis assumpserit.

OBservandum est, corporales defectus in duplici esse differentia. alii enim communes sunt omnibus hominibus, & totam naturam consequuntur, ut sunt mors, fames, sitis, dolor *&c.* alii vero ex causis quibusdam particularibus proveniunt, suntque tantum in aliquibus hominibus, ut sunt lepra, febris, & alia id genus. Hâc distinctione suppositâ,

Dicendum 1. Filium Dei assumendo corpus humanum, simul etiam assumpsisse omnes illos defectus, qui sunt communes toti naturæ humanæ; atque ita assumpsisse corpus passibile, & obnoxium fami, siti, æstui, frigori, dolori, morti, & similibus; atque reipsa hæc omnia perpessum fuisse.

Huic veritati, quæ de fide est, oppositus fuit olim error Severianorum, qui (ut refert Niceph. lib. 18. cap. 29.) asserebant, corpus Christi non fuisse, verè & propriè passibile, & cum sensu doloris vulnerabile; quem errorem secuti sunt Armenii quidam, ut refert Euthymius in sua Panopolia parte 2. tit. 10.

Refellitur hic error. & veritas fidei nostræ probatur 1.

ex scriptura. Is. 53. *Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit* : &c. *vulneratus est propter iniquitates nostras* Ubi hæc particula (verè) notanda est; S. Luc. 24. *Oportebat Christum pati.*

Probatur 2. ex variis Conc. Ephesino, anathematismo 12. Chalcedon. act 5. Lateran sub Martino I. consf. 5. can. 4. istam veritatem definientibus.

Probatur 3. ex S. Cyril. Hierosf. catechesi 13. *Passus est*, inquit, *Iesus pro hominibus verè: non enim apparentia est crux, neque opinio redemptio, non imaginaria mors & fabulatoria salus; verè crucifixus est & non confundimur, neque necamus, sed potiùs in eo gloriamur* Hanc veritatem tanquam fide certam profitentur communiter SS. Patres. S. Ambr. lib. 2. de fide cap. 4. S. Aug. epist. 146. S. Leo Papa epist. 10. S. Damasc. lib. 3. de fide cap. 28. & reliqui omnes.

Dicendum 2. Filium Dei non assumpsisse defectus illos, qui ex causis particularibus consequuntur, v. g. deformitatem, morbos, & similes. Ita S. Thom. quæst. 14. a. 14. & cum eo communiter omnes. Ratio est, quia ibi tantùm reperiuntur defectus illi; ubi eorum causæ & radices locum habent: atqui defectuum illorum causæ, aut radices non fuerunt in Christo; oriuntur enim vel culpâ seu vitio aut ignorantiâ hominis, vel ex defectu & imbecillitate virtutis formatricis, quæ est in parentibus; nulla autem culpa in Christo fuit, aut esse potuit, nullum vitium, nulla ignorantia aut inconsideratio, neque virtus illa, quâ ejus corpus formatum fuit, imbecillis aut infirma fuit, cùm de Spiritu Sancto conceptus fuerit, imò opera, quæ miraculosè à Deo facta sunt, semper fuerint perfectissima, proindeque, cum Christi corpus fuerit miraculosè per Spiritus Sancti virtutem formatum, dicendum est, illud fuisse perfectissimum, pulcherrimum, optimo temperamento præditum, & omnibus partibus suis absolutissimum.

SECTIO VII.

An Christus in anima sua defectus aliquos habuerit.

DE quatuor præſertim defectibus difficultas aliqua eſſe poteſt, ſcilicet de peccato, de fomite peccati de ignorantia & de paſſionibus ſeu motibus appetitus inferioris; de quibus hîc ſigillatim, breviter tamen agendum nobis eſt.

Dicendum igitur 1. Chriſtum Dominum nullum unquam contraxiſſe peccatum origin. nec ullum actuale etiam leviſſimum commiſiſſe.

Probatur ex ſcriptura. 1. S. Petri 2. ubi de Chriſto dicitur, quòd *peccatum non fecit, nec inventus eſt dolus in ore ejus*: Hebr. 4. *Tentatus per omnia pro ſimilitudine abſque peccato*: & cap. 7. vocatur *Sanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus*. Eadem veritas definita eſt in Conc. Epheſ. can. 10. & Lateran. ſub Matrino I. conſ. 5. can. 5. & ab omnibus SS Patribus unanimiter tanquam certiſſima ex fide aſſeritur.

Quæres, quo ſenſu debeant intelligi hæc verba Pſal. 21. *Deus Deus meus, reſpice in me; quare me dereliquiſti? longè à ſalute mea verba delictorum meorum*, quæ communiter à ſanctis Patribus Chriſto patienti adaptantur. Omiſſâ impiâ & blaſphemâ cujuſdam hæretici explicatione, qui (ut refert Cardin. Hoſius lib 1. de hæreſib. noſtri temporis) hæc verba Chriſti deſperantis eſſe aſſeruit. Reſp. duplicem illorum verborum à SS. Patribus expoſitionem afferri. Prima eſt, Chriſtum ibi non in ſua, ſed in membrorum ſuorum, hoc eſt, omnium hominum perſona de illorum peccatis, non de ſuis loqui. Ita S. Leo Papa ſerm. 16. & 17. de paſſione, S. Greg. Naz. orat 36. quæ eſt quarta de Theologia, S. Damaſc. lib. 4. de fide cap. 19. & S. Thom q. 15. art. 1. ad 1. Secunda expoſitio eſt, verba illa eſſe quidem Chriſti loquentis in ſua perſona, illumque delicta appel-

lâsse suæ, quæ nostra erant, & à nobis commissa, eò quòd pro illis sponsorem se præstitisset, divinæque justitiæ satisfacere ad rigorem deberet. Ita S. Ambr. lib. de Incarnationis Dominicæ Sacramento cap. 5. S. Hieron. in illum Ps. 21 S. Aug. in enarratione ejusdem Ps.

Dicendum 2. Christum Dominum non modò peccatum nullum commisisse, sed nec committere potuisse; ac proinde fuisse prorsus impeccabilem Ita communiter SS. Patres S. Athan lib. de Incarnat. Christi post medium, *Verbi* (inquit) *Incarnatio secundùm naturam Dei facta, nostrorum vitiorũ susceptibilis non fuit.* S. Cyril. Alexand. lib. cõt. Antropomorphitas c. 33. vocat illos *stolidos prorsus ac dementes qui Christum, nescio quo pacto peccare posse affirmãt.*

Ratio autem illius impeccabilitatis in Christo ex triplici potissimùm capite desumitur 1. ex unione humanitatis ejus cum divinitate, quæ quidem divinitas cùm sit infinita simpliciter in omni genere sanctitas, humanitatem Christi Domini ita sanctificat (sicut infrà dicetur) ut, quẽadmodum ipsâ divinitate nulla major aut altioris ordinis sanctitas esse aut cogitari potest, ita humanitatis Christi sanctificatione, nulla major aut altioris ordinis esse aut cogitari queat; cum qua sanctificatione proinde nullum peccatum stare potest, cùm illi absolutè & omnimodè sit oppositum; unde S. Greg. Naz. citat. orat. 36. de Christo Domino loquens, *Quia*, inquit, *illius voluntas tota Deificata est, Deo procul dubio non adversatur.* 2. ex visione beatifica essentiæ divinæ, quâ Christi anima frui à primo instanti suæ conceptionis incœpit, ut infrà dicetur; hæc autem visio ex se est cum omni peccato incompossibilis. 3. denique ex gratia consummata, quâ ejus anima prædita est, quæ quidem, cùm longè major extiterit, quàm in omnibus sanctis & Angelis fuerit aut futura sit, ejus voluntatem ita in bono stabilire potuit, ut vel ex hoc capite etiam impeccabilis dici potuerit.

Dicendum 3. in Christo peccati fomitem nullo modo fuisse. Ita S. Thom. q. 15. a. 2. & probatur, quia fomes peccati ex peccato originali provenit; atqui in Christo pec-

peccatum originale nec fuit, nec esse potuit: ergo nec fomes peccati, sublatâ enim causâ tollitur effectus. Præterea eædem rationes quæ probant in Christo peccatum esse non potuisse, probant etiam in illo peccati fomitem non fuisse; cùm idem prorsus sit habere in se fomitem peccati, ac habere in se inordinatam inclinationem ad peccatum, ac proinde esse peccabilem; quod tamen de Christo nullatenus dici posse suprà probatum est.

Dicendum 4. in anima Christi nullam fuisse ignorantiam. Ita S. Thom. art. 3 Probatur 1. ex scriptura S. Joan. 1. dicitur Christum Dominum fuisse *plenum gratiæ & veritatis*; & cap. 21. dixit illi S. Petrus: *Domine, tu omnia nôsti*: & Coloss. 2. dicit Apost. quòd *in illo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi.* Probatur 2. ex 6. Synodo act. 13. ubi approbata est epist. Sophronii, in qua damnatur hæresis Agnoitarum, qui asserebant, Christum Dominum ignorâsse diem judicii extremi.

Objicies, in Evang. Luc. 2. dici, quòd puer Jesus proficiebat sapientiâ & ætate, ergo aliquid illius sapientiæ deerat, si in ea proficiebat. Resp. cum S. Greg. Naz. orat. in S. Basilium, Jesum dici profecisse sapientiâ, *non quòd incrementum aliquod acceperit, cùm ab initio sapientiâ plenus esset sed quòd sapientiam suam hominibus paulatim magis ac magis detegeret.*

Dicendum 5. animam Christi Domini verè fuisse passibilem, id est, potuisse moveri affectibus illis, qui passiones dicuntur. Ita S. Thom. a. 4. & seq. & constat manifestè ex scripturis, Christum multos ejusmodi affectus re ipsâ habuisse ut tristitiam, S. Matth. 26. timorem seu pavorem S Marc. 14. iram, ejusdem S. Marc. 3.

Hæ tamen passiones longè diversæ fuerunt in Christo ab illis, quæ in nobis solent oriri; in illo siquidem (ut dicit S. Aug. lib. 14. de civit. c. 8.) fuerunt ordinatissimæ, quocirca S. Thom. loco citato triplex discrimen assignat inter passiones, quæ in Christo fuerunt, & illas, quæ in nobis. Primum ex parte principii; quia in Christo seque-

bantur semper rationis deliberationem, in nobis illam sæpe antevertunt. Secundum ex parte objecti; quia Christi passiones habuerunt semper objectum rectæ rationi consentaneum, nostræ verò sæpissime feruntur in objectum ipsi rationi repugnans. Tertium denique ex parte effectus; in Christo enim ratio nullo modo ab ejus passionibus impedita est, in nobis verò passiones ipsam rationem vel impediunt, vel etiam aliquando prorsus obruunt: quibus de causis aliquibus SS. Patribus visum est, hujusmodi motus & affectus in Christo, non passiones sed propassiones dici debere.

CAPUT III.

De modo, quo de mysterio Incarnationis loquendum est.

PRæcipuæ difficultates, quæ in modis loquendi de mysterio Incarnationis occurrere possunt, oriuntur præsertim ex communicatione idiomatum, seu proprietatum utriusque naturæ, divinæ scilicet & humanæ, in una Christi persona; idcirco de illa idiomatum communicatione agendum nobis est.

SECTIO I.

An in Christo aliqua communicatio idiomatum admittenda sit.

CUm per unionem hypostaticam (ut ex antè dictis constat) duæ sint naturæ in persona Verbi unitæ & in illa subsistentes, divina scilicet, quæ ipsius Verbi propria

pria est,& humana, quam assumpsit; hinc oritur duplex communicatio respectu illius divinæ personæ; una ipsarum duarum naturarum; altera proprietatum seu attributorum cujusque naturæ: prior in eo consistit, quòd duæ naturæ prædicantur in concreto de persona Verbi; posterior quòd etiam attributa & proprietates utriusque naturæ in concreto de eadem persona similiter prædicentur. Juxta priorem rectè dicimus (Filius Dei est Deus, vel Filius Dei est homo) juxta posteriorem (Filius Dei est æternus, infinitus, impassibilis, vel Filius Dei est temporalis, finitus, passibilis) quod sic intelligendum est; est æternus secundùm divinitatem, temporalis secundùm humanitatem, & sic de aliis. Hâc observatione suppositâ.

Dicendum est, aliquam idiomatum seu proprietatum communicationem verè & propriè in Christo esse admittendam, est de fide.

Probatur in primis ex iis scripturæ locis, in quibus ea Christo Domino tribuuntur, quæ naturæ tum divinæ, tum humanæ propria sunt. ut S. Joan. 3. *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo. Filius hominis qui est in cælo:* S. Luc. 1. *Quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei:* S. Joan 8. *Antequam Abraham fieret, ego sum.*

Probatur 2. ex Conc. Ephes. in anathematismis sanct. Cyr. in quibus damnantur Nestoriani, qui communicationem idiomatum negabant, asseriturque Christum secundùm veritatem esse & dici verum Deum & verum hominem.

Probatur 3. ex sancto Leone Papa epist. 83. ad Palæstinos: *Non interest* inquit *ex qua substantia Christus nominetur, cùm inseparabiliter manente persona idem sit & totus hominis filius propter carnem, & totus Dei Filius propter unam cum Patre Deitatem*: & sanct. Damasc. lib. 3. de fide cap. 3. *Verbum*, inquit, *ea, quæ humanitati conveniunt, sibi vendicat, ac vicissim carni, quæ sua sunt, impartit, communicationis videlicet ratione ob mutuam partium inter se communicationem ac personalem unionem.*

Hinc

Hinc intelligitur, quo sensu accipienda sint ea, quæ ipse Christus de se aliquando dixit, in quibus aliqua contradictio esse videtur, ut cum dixit: *Pater major me est*, S. Joan. 14. *Ego & Pater unum sumus*, S. Joan. 10 Hæc enim, quamvis in speciem sibi contradicere videantur, sunt tamen verissime dicta; siquidem in priori loco Christus de se secundùm humanam naturam loquitur; in posteriori verò secundùm divinam.

SECTIO II.

Traduntur quædam regulæ in hac communicatione idiomatum enuncianda observandæ.

PRima est, de omnibus nominibus positis pro persona Christi seu pro supposito Verbi divini, possunt in concreto prædicari nomina omnia quæ naturam divinam vel humanam, aut illarum proprietates seu attributa significant. Ita S. Thom. q. 16 a. 4. & hæc etiam expressa est doctrina S. Damasc. lib. 3. de fide cap. 4. sic loquentis: *Cùm de persona*, inquit, *verba facimus, sive ab utraque natura simul, sive ab altera duntaxat eam appellemus, utriusque naturæ proprietates ipsi imponimus; etenim Christus (quæ vox utrumque complectitur) Deus & homo dicitur, creatus & increatus, passibilis & impassibilis.*

Ratio hujus regulæ est, quia cùm nomina in concreto significent id, quod habet formam per ipsa significatam, sensus illarum propositionum erit, Verbum divinum habere naturam divinam aut humanam, vel proprietates divinas ratione naturæ divinæ, aut humanas ratione humanæ; quod quidem supposità veritate Incarnationis ipsius Verbi verissimum est: unde quocunque nomine vocetur Christus, sive dicatur Verbum, sive Dei Filius, sive filius hominis (ut seipsum persæpe vocat in Evang.) sive alio quocunque vocabulo designetur, dummodo per illud persona ipsius Christi seu suppositum Verbi divini significetur, verè & propriè de illo natura divina & humana,

humana, & utriusque proprietates in concreto prædicari poterunt : e.g. demonstrato Christo verum erit dicere, quod & Apost. Petrus dixit Act. 10. *Hic est omnium Dominus*; verùm etiam erit dicere, quod idem dixit 1. Pet. 2. *Hic passus est pro nobis*, &c. *&*, *peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum.*

Secunda regula : de nominibus, quæ pro Christi persona ponuntur, non possunt in abstracto prædicari nomina pertinentia ad humanam ejus naturam, dicendo v. g. (Verbum divinum est humanitas) ac multò minùs illius naturæ proprietates ; neque etiam ulla nomina unius naturæ possunt in abstracto prædicari de nominibus alterius naturæ, dicendo v.g. (divinitas est humanitas, aut divinitas est mortua) Ita S. Thom. art. 5. Cujus ratio hæc est, quia significaretur tunc identitas personæ cum natura humana aut ejus proprietatibus, aut identitas ipsius divinitatis cum humanitate ; quod esset prorsus à veritate alienum.

Possunt tamen nomina divinæ naturæ propria prædicari etiam in abstracto de nominibus positis pro ipsa divini Verbi persona ; unde Apost. 1. Cor. 1. vocat Christum *Dei virtutem & Dei sapientiam.* Ratio hujus differentiæ est, quia proprietates divinæ cum ipsa Verbi persona identificantur, unde fit ut de illa etiam in abstracto prædicari possint, quod de humanæ naturæ proprietatibus dici non debet.

Tertia regula : nulla humanæ naturæ proprietas etiam in concreto potest de Christi persona prædicari cum reduplicatione Deitatis, neque proprietas ulla naturæ divinæ cum reduplicatione humanitatis : e. g. dici non debet, quòd Christus quatenus Deus passus aut mortuus fuit, & contrà quòd quatenus homo sit omnipotens, æternus, &c. Ratio est, quia inde sequeretur per unionem hypostaticam confusas esse in Christo naturas, aut illarum proprietates ; quod est contra hujus mysterij veritatem, ut supra demonstratum est : unde, quando in aliqua propositione affirmatur vel negatur aliquid de Christo cum

redu-

reduplicatione alicujus naturæ, videndum est, ut hoc illi conveniat secundùm naturam illam; aliàs propositio falsa esset.

Quarta regula: nullum prædicatum, quod formaliter includit personam humanam, aut excludit divinam, debet attribui Christo, e.g. dici non debet, quòd Christus est purus homo, quod est alius à Deo; quia hæ & similes propositiones significant vel Christi personam non esse divinam, vel duas esse in illo personas; quod à veritate prorsus alienum est.

SECTIO III.

Observationes aliquæ traduntur super regulis superiori sectione propositis.

QUamvis regulæ superiùs traditæ verissimæ ac certissimæ sint, nihilominus, ut modis loquendi de mysterio Incarnationis nihil excidat, quod vel minimùm ab illius veritate discordet, aliqua hîc adhuc observanda supersunt.

Primum est, cavendos esse certos loquendi modos quibus, quamvis ad rigorem secundùm suprà dictas regulas uti licitum sit, quia tamen ab aliquibus hæreticis usurpati sunt ad aliquos errores contra hujus mysterij veritatem invehendos, vel quia ipsis erroribus favere aliquo pacto videntur, ideo ab illis abstinere tutius est: unde S. Thom. art. 8. rectè dicit, quòd *nequidem nomina debemus habere cum hæreticis communia*, hanc ob causam quamvis hæ propositiones (Christus est creatura, vel Christus incepit esse) in aliquo sensu veræ sint, & ita usurpatæ reperiantur à quibusdam sanctis Patribus; quia tamen Ariani illis usi sunt, ut ipsius Filij Dei divinitatem impugnarent, tutius est vel absolutè ab illis abstinere, ut monet ibidem S. Doctor, vel nonnisi cum reduplicatione ipsius naturæ humanæ ijs uti.

Ob eamdem rationem hæc alia propositio (Christus

est Dei servus) communiter usurpari non debet, quia scilicet tum Ariani, tum etiam Nestoriani hoc loquendi modo utebantur; illi, ut Christum Deum esse negarent; isti, ut personam in eo humanam assererent: unde in Conc. Ephes. in epist. ad Nestorium hic loquendi modus rejectus est, sicut & in epist. Adriani I. ad Episcopos Galleciæ & Hispaniæ, & in Conc. Francoford. adversùs Elipandum Archiepiscopum Toletanum, qui hâc formulâ loquendi abutebatur.

Eâdem ratione, Christus Filius Dei adoptivus dici non debet, ut observat S. Thom. q.23. art.4. si quidem nomine Filii adoptivi connotatur, seu significatur ille, qui extraneus, ac proinde, qui non est Filius Dei naturalis: Ude S. Hilar lib.3. de Trinit. *Hic est verus & proprius Filius origine, non adoptione; veritate, non nuncupatione.*

Secundum est, quoties de hoc mysterio ad populum verba facienda sunt, abstinendum esse ab iis omnibus loquendi modis, qui, licèt sint veri, possent tamen aliquo pacto esse piarum aurium offensivi; omnia enim, quæ dicuntur, ad ædificationem audientium dici debere monet Apost. 1. Cor. 14. Unde, quoties de Christo Domino loquendum est, videndum, ne aliquid excidat, quod vel reverentiæ ipsi debitæ, vel hujus mysterii veritati quocunque modo repugnare videatur, e.g. quamvis propositiones illæ, quibus diceretur Christus minùs sapiens, aut minùs potens quàm pater, aut Angelis inferior, veræ sint, si de illo præcisè secundùm naturam humanam intelligantur, cùm & ipse Christus eo sensu de se dixerit, Patrem majorem se esse, & Apost Hebr. 2. eumdem dicat modico quàm Angeli minoratum: quia tamen hæ & similes propositiones in animis audientium aliquam possunt ingenerare cogitationem hujus mysterii veritati aut reverentiæ Christo debitæ parum consentaneam, ideo ab illis abstinendum est

Tertium est, ab omnibus quoque loquendi modis minùs aptis, de quibus aliqua inter ipsos Theologos controversia est, tutius esse omnino abstinere, quam ad osten-

tationem

tationem ingenii, vel doctrinæ iis uti,aut eos (præsertim coram laicis) propugnare velle; talis est ista propositio, (Christus est homo divinus) quæ quamvis aliquo sensu possit sustineri, cùm etiam Verbum ipsum dicatur Verbum divinum, nihilominus cùm aliquam difficultatem hæc denominatio patiatur,videaturque significare hominem illum, de quo prædicatur,non esse Deum, sed accidentalem tantùm habere cum Deo conjunctionem, idcirco melius est ab illa abstinere; unde & S.Damasc.lib 3.de fide cap.12. ob eamdem rationem negat, Christum dici debere hominem Deiferum. Talis est etiam hæc alia propositio (homo factus est Deus) quæ licèt aliquo sensu possit esse vera,nimirum si per illam intelligatur, factum esse ut homo sit Deus;in sensu tamen proprio & genuino falsa est,ut docet S. Thom.art.7. significat enim priùs hominem extitisse postea factum esse Deum; quod est prorsus à veritate alienum.

Quartum denique & ultimum hîc observandum est, SS Patres non semper secundùm rigorem logicum, sed interdum oratorio more de hoc mysterio locutos fuisse, proindeque à regulis præc. sect. traditis aliquando recessisse & nomina abstracta pro concretis, & concreta pro abstractis quandoque usurpâsse; unde apud illos propositiones quædam reperiuntur,quæ non tam secundùm propriam verborum significationem accipiendæ sunt, quàm secundùm sensum ab illis intentum, qui semper verus & orthodoxus fuit; quare cùm e.g. legitur apud quosdam, carnem Christi fuisse Deificatam sensus est, quòd, cùm homo carne constans verè sit Deus, ejus caro etiam verè est caro Dei, & eo sensu dici potest caro Deificata. Cum item dicunt Filium Dei assumpsisse hominem, sensus illorum est, Filium Dei humanam naturam, non verò humanam personam assumpsisse; & sic dicendum est de quibusdam aliis propositionibus, quæ passim apud illos occurre possunt.

CAPUT IV.

De Gratia Christi.

SECTIO I.

Qualis fuerit Gratia Christi.

NOmine gratiæ hîc intelligimus in genere; illud, per quod aliquis Deo gratus & dilectus efficitur, ac proinde justus & sanctus: cùm autem certum sit, Christum Dominum non solùm secundùm divinitatem, sed etiam secundùm humanitatem fuisse Deo gratum ac dilectum (quod & testimonio cœlitus misso tum in ejus baptismo, tum in transfiguratione declaratum est) ac proinde justum & sanctum, ut sæpe in scripturis vocatur; quæstio est, quâ ratione fuerit (in quantùm homo) Deo gratus ac dilectus, seu per quid ejus humanitas fuerit formaliter sanctificata. Pro cujus resolutione.

Dicendum 1. Christi humanitatem sanctificatam fuisse per gratiam habitualem, ejus animæ infusam.

Probatur 1. ex cap. 11. Is. Ubi de Christo dicitur, quòd *requiescat super eum spiritus Domini*, quo loco per spiritum Domini gratiam habitualem sanctificantem intelligi docet S. Thom. q. 7. a. 1. Item ex cap. 1. S. Joan. ubi Verbum incarnatum dicitur *plenum gratia & veritatis. Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus*; unde sic argumentari licet: Christus plenus fuit illâ gratiâ, quæ ex eo tanquam fonte in nos effluit, & per quam sanctificamur; atqui gratiam habitualem nos ex illo accipimus, & per illam sanctificamur, ut supponimus ex tractatu de Gratia; ergo Christus fuit præditus, imò plenus gratiâ illâ habituali sanctificante.

Probatur 2. ex Athan. serm. 2. cont. Arianos, ubi de Chri-

Christo sic loquitur: *Quia ipse ut homo gratiam accepit; inde etiam factum est, ut nos etiam acceperimus.*

Probatur 3 ratione ducta ex his Apost. verbis Rom. 8. *Quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filij sui;* Ubi enim est conformitas sanctitatis, ibi eadem forma sanctificans debet reperiri; unde sequitur, quòd, cùm inter Christum & alios justos conformitas illa secundùm Apost. mentem reperiri debeat; sicut justi per gratiam habitualem sanctificantur, sic etiam Christus per eamdem dici debeat sanctificatus.

Dicendum 2. Christi humanitatem præterea fuisse quoque sanctificatam per ipsammet divinitatem, cui unita fuit in persona Verbi.

Probatur 1. ex cap. 10. Act. ubi sanct. Petrus dicit Christum fuisse unctum Spiritu sancto, quo loco per unctionem sanct. Aug lib. 15. de Trinit. cap. 26. intelligit sanctificationem; quasi dicat sanctus Petrus Christum ideo fuisse sanctum, quia ipsâmet divinitate unctus & sanctificatus fuit.

Probatur 2. ex 6. Synodo gener. act. 17. ubi dicitur voluntatem Christi ideo nihil contrarium Deo velle, quia deificata est, id est sanctificata per divinitatē, cui unita est.

Probatur 3. ex S. Greg. Naz. orat. 36. num. 93. & 94. ubi dicit, Christum ut hominem esse divinitate ipsâ unctum, id est sanctificatum: nec illam unctionem fieri per aliquam operationem ut in alijs, qui sanctificantur, sed totius divinitatis ungentis præsentia; & S. Damasc. lib. 3. de fide cap. ubi sic loquitur: *Ipse Christus seipsum unxit, ungens ut Deus, unctus autem ut homo: unctio autem humanitatis est divinitas.*

Probatur 4 ex eo, quòd actiones humanitatis Christi fuerunt infiniti meriti ac valoris, ut dicetur c. 6. unde sequitur, ipsius sanctitatem fuisse infinitam, quia valor moralis & meritum actionum fundatur præsertim in sanctitate personæ operantis, ut supponimus ex tractatu de gratia; non potest autem intelligi, quomodo Christus secundùm humanitatem fuerit infinitè sanctus, nisi in quantùm

ejus humanitas per ipsammet divinitatem fuit sanctificata.

Dicendum 3 humanitatem Christi à primo instanti suæ conceptionis fuisse duobus supradictis modis sanctificatam; fuit enim à primò illo instanti Verbo divino unita, ut ex antedictis constat; unionis autem illius excellentia hoc postulabat, ut anima Christi gratiâ illâ & sanctitate habituali donaretur, cùm ratione illius unionis à primò illo instanti dignissima esset, cui gratia illa conferretur.

Quæres 1. an. sicut Christus habuit gratiam habitualem sanctificantem, sic etiam gratiam actualem excitantem, & adjuvantem acceperit ad actus supernaturales eliciendos, sicut & cæteri homines ex ejus meritis eam accipiunt? Resp. negativè: sicut enim beati in cœlo gratiâ illâ excitante, & adjuvante non indigent, qua clara Dei visio, & ejus perfectus ac beatificus amor illis sufficiunt ad actus virtutum supernaturalium eliciendos, qui eorum statui conveniunt; sic cùm anima Christi fuerit à primo instanti conceptionis excellentissimo lumine gloriæ prædita, proindeque clarâ essentiæ divinæ visione, ejusdemque amore beatifico dotata, nullâ præterea actuali gratiâ indiguit ad quosvis virtutum actus exercendos.

Quæres 2. an gratiæ illæ, quæ gratis datæ vocantur, Christo collatæ fuerint? Resp. affirmativè; ratio est, quia hæ gratiæ maximè aptæ fuerunt ad ea opera exercenda, per quæ ipse Christus generis humani redemptionem perfecit; unde convenientissimum fuit, ut in gradu perfectissimo illi conferrentur.

Quæres 3. an gratia habitualis Christi aliquod incrementum acceperit? Resp. negativè; Ratio est, quia gratia collata fuit Christo à primo instanti conceptionis intuitu unionis hypostaticæ, ut suprà dictum est; illius autem unionis dignitas & excellentia requirebat, ut in Christo talis gratiæ plenitudo inesset, quæ nullum postea incrementum acciperet. Id etiam præterea constat ex eo, quòd gratia non augetur in statu viæ secundùm legem Dei ordinariam, nisi per merita, atqui Christus nihil sibi meruit

tuit quoad animam, & perfectiones illi inexistentes, ut infrà dicetur; unde S. Greg. Nazian. Epist. 1. ad Cledonium paulò post initium exponens illi fidem cath. sic loquitur: *Si quis Christum ex operibus perfectum esse dixerit, anathema sit*; ex quo loquendi modo patet, hanc veritatem, ut fide divinâ credendam, ab illo propositam fuisse.

Nec his obstat, quòd S. Luc. cap. 2. dicitur puerum Jesum profecisse gratiâ & sapientiâ apud Deum & homines: ut enim docet S. Thom. q. 7. a. 12. ad 3. particulis istis (*Sapientiâ & gratiâ*) non intelligitur habitus; sed ipsa opera sapientiæ, & gratiæ; sensusque est, Christum pro ætatis suæ progressu perfectiora opera sapientiæ & gratiæ exercuisse; solet enim scriptura (ut monet S. Doctor) opera virtutum nuncupare ipsomet nomine virtutum.

SECTIO II.

An in Christo fuerint virtutes & dona Spiritus Sancti.

QUæstio intelligenda est non de virtutibus intellectualibus, ut sapientiâ, scientiâ, de quibus postea; sed de virtutibus propriè dictis, sive moralibus, sive Theologicis. Pro cujus resolutione.

Dicendum 1. in Christo fuisse omnes virtutes, quæ nullam secum imperfectionem includunt ejus beatitudini repugnantem. Hoc constat ex eo, quòd (ut docet S. Thom. q. 7. a. 2.) virtutes ab ipsa gratia tanquam à proprio fonte derivantur; unde, cùm in Christo fuerit gratia perfectissima, sequitur, quòd ex illa perfectissimæ etiam virtutes processerint.

Diximus in assertione, virtutes illas in Christo fuisse, quæ nullam includunt imperfectionem ejus beatitudini repugnantem; supponimus enim id, quod ex dicendis seq. cap. constabit, animam Christi fuisse à primo instan-

ti suæ creationis beatam, id est clarâ & intuitivâ Dei visione præditam.

Hinc sequitur 1. in Christo non fuisse fidem; virtus enim illa nullo modo potest cum visione beatifica consistere, ut docet S.Thom.art.3.

Sequitur 2.in Christo non fuisse spem; primarium enim illius virtutis objectum, est animæ beatitudo nondum obtenta, ut docet S.Thom art.4. At Christi anima (ut dictum est) à primo instanti suæ conceptionis fuit beata.

Dices, videri Christum utramque virtutem habuisse; de illo enim dixit Isaias cap.11. *Erit fides cinctorium renum ejus*; & in ejusdem persona David dixit Ps.30. *In te Domine speravi.* Resp. Isaiam Prophetam, fidei nomine intelligere fidelitatem in verbis & promissis. ut explicat S. Hier. in eum locum. Quod verò attinet ad spem, respondetur Christum habuisse quidem actum spei respectu gloriæ corporis, quæ est objectum spei secundarium; non tamen ipsam spei virtutem seu habitum, cùm nullum actum circa primarium ejus objectum elicere potuerit; unde & probabiliter aliqui Theologi dicunt, actum illum spei respectu gloriæ corporis non processisse ab ullo virtutis habitu, sed fuisse actum simpliciter elicitum ab ipsa Christi voluntate in statu beatitudinis jam posita, talemque actum nobiliorem fuisse, quàm si processisset ab anima Christi habitu spei præditâ, sed extra statum beatitudinis positâ.

Sequitur 3.in Christo non fuisse virtutem pœnitentiæ, si per illam intelligatur virtus illa specialis, cujus proprius actus sit dolere de peccato à se commisso, Deoque pro illo satisfacere, cùm (ut ex antè dictis constat) Christus nullum unquam peccatum commiserit, vel committere potuerit: si verò per pœnitentiam intelligatur virtus aliqua, cujus actus sit, detestari peccatum, à quocunque commissum sit, velleque pro illo satisfacere, ac divinam offensam compensare; certum est talem virtutem in Christo fuisse, cùm pro peccatis omnium hominum divi-

næ justitiæ satisfecerit, illaque summo odio & horrore prosecutus fuerit.

Dicendum 2. in Christo fuisse dona Spiritus Sancti. Ita S.Thom. suprà art.5. Probatur 1. ex If.11.ubi de Christo dicitur, quòd *resquiescet super eum spiritus Domini; spiritus sapientiæ, & intellectus, &c.* Probatur 2. ex eo, quòd (ut dicit S.Doctor) per dona Spiritus Sancti intelliguntur habitus quidam supernaturales divinitus infusi, hominem ad hoc disponentes, ut facillimè à Spiritu Sancto moveatur ad heroicas quasdam seu præstantissimas virtutum actiones; constat autem, quòd anima Christi facillimè, ac perfectissimè à Spiritu sancto ad quælibet excellentissima opera movebatur, juxta illud sancti Luc,4. *Iesus autem plenus Spiritu Sancto regressus est à Iordane: & agebatur à spiritu in desertum.*

Dices 1. hæc dona in beatis non ampliùs reperiri: neque enim in cœlo fortitudine opus est ad res arduas & difficiles, quæ illic nullæ sunt, neque consilio etiam opus est, nec timore; ergo cùm Christus à primò instanti conceptionis suæ beatus fuerit, sequitur, quòd dona illa non habuerit? Resp. 1. Christum non solùm beatum ac comprehensorem fuisse, sed etiam simul viatorem ac peregrinum, ut docet sanct. Thom. q.15. a. 10. ac proinde simul secundùm partem superiorem animæ divinâ visione ac fruitione præditum fuisse, simul etiam secundùm inferiorem ejusdem animæ portionem iis omnibus difficultatibus sive externis sive internis (si peccatum, ignorantiam, & alios defectus, de quibus suprà dictum est, excipias) obnoxium fuisse, quibus alii homines viatores subjacent, proindeque dona illa Spiritus sancti in eo non fuisse inutilia.

Resp. 2. quamvis hæc dona non maneant in beatis quoad passiones inferioris partis reprimendas vel dirigendas, manere tamen in illis quoad ornatum animæ ac rectitudinem voluntatis, quæ perfectam aptitudinem ac dispositionem semper retinet ad hoc, ut facillimè à Spiritu sancto moveri possit ad quidlibet illi placitum, ac pro-

proinde eâ etiam ratione dona illa potuisse in Christo Domino reperiri.

Dices 2. Donum timoris versari circa malum culpæ, vel pœnæ propter admissam culpam; atqui Christus nullo modo peccare potuit. Resp. cum S. Thoma q. 7. a. 6. fuisse in Christo timorem Dei, non quidem servilem, qui animam affligeret, sed filialem, qui charitatem accenderet, isque est, quem S. Aug. lib. 14. de civit. cap. 9. vocat timorem castum, quo quis peccatum horret *non sollicitudine necessitatis, sed tranquillitate charitatis*; unde (ut rectè explicat S. Doctor) in Christo fuit timor Dei, non prout respicit malum separationis à Deo per culpam, aut malum punitionis pro culpa; sed secundùm quod respicit ipsam divinæ majestatis eminentiam, prout scilicet anima Christi à Spiritu Sancto movebatur in Deum affectu quodam singularis reverentiæ; hunc enim affectum reverentiæ ad Deum Christus quatenus homo præ cæteris habuit pleniorem, ideoque attribuit ei scriptura Is. 11. plenitudinem timoris Domini.

CAPUT V.

De Scientia Christi.

SECTIO I.

Qualis fuerit scientia Christi.

Supponimus tanquam certum, Christum Dominum præter Scientiam increatam & divinam, quæ illi competebat in quantum Deus, habuisse etiam scientiam creatam in quantùm homo, cùm habuerit animam potentiâ intellectivâ præditam sicut cæteri homines. Hoc constat tam ex scriptura Is. 11. *Requiescit super eum spiritus scientiæ & intellectus*; S. Joan. 13. *Sciens Iesus, quia venit*

venit hora ejus : tum ex eo, quod in 6. Synodo gener. in qua definitum est adversùs Monothelitas omnia in Christo fuisse duplicia, & sicut duas naturas, sic etiam in eo cujusque naturæ operationes proprias fuisse : & in Conc. Lateran. sub Martino I. can. 9 definitum est, Christum assumpsisse animam rationalem cum omnibus proprietatibus, ac per omnia cæteris animabus hominum similem dempto peccato. Hoc præsupposito

Dicendum est 1. in Christo fuisse scientiam beatificam, id est Christi intellectum illustratum fuisse lumine gloriæ, ac per illud clarè divinam essentiam pluresque alias res cognovisse. Ita S. Thom. q. 9. a. 2.

Probatur 1. ex scriptura : S. Joan. 1 Verbum incarnatum dicitur fuisse *plenum gratiæ & veritatis*; si enim Christus habuit plenitudinem veritatis sicut & gratiæ, sequitur quòd sicut in gratia super omnes Angelos beatos in hac vita excelluit, sic etiam in cognitione & scientia; non excelluisset autem, si visionem beatificam non habuisset: item ex cap. 17. S. Joan. *Volo, ut, ubi sum ego, & illi sint mecum : ut videant claritatem meam*, quibus verbis, Christus Patrem suum pro discipulis suis orat, postulatque, ut ejusdem gloriæ, quâ tunc fruebatur, illos participes reddat; alia autem gloria intelligi non potest, nisi ea, quæ in visione clara divinæ essentiæ consistit, quam proinde tunc Christus habuit.

Probatur 2. ex S. Damasc. orat. de Transfiguratione, ubi dicit illam Christi Transfigurationem fuisse quamdam manifestationem gloriæ, quæ in ejus anima erat.

Probatur 3. hâc ratione, quâ utitur S. Thom. suprà : Christus ut homo fuit author salutis ac beatitudinis aliorum (sicut vocat eum Apost. Hebr. 2.) ergo, cùm causa effectus sui perfectionem continere debeat, Christus illam beatitudinem habere in se debuit.

Porrò ea, quæ diximus ad probandum Christum in statu viæ scientiam beatificam habuisse, probant etiam, illam habuisse à primo instanti conceptionis, proindeque illum ab eo instanti, fuisse beatum; siquidem jam ab eo instanti,

instanti, fuit plenus gratiæ & veritatis, fuit etiam author salutis cæterorum hominum; & sicut ratione unionis hypostaticæ Patris æterni naturalis Filius fuit; sic etiam hæres universæ gloriæ illius (ut vocat eum Apost. Hebr. 1.) ac proinde possessor.

Quamvis autem hæc veritas non sit absolutè de fide (ut rectè observat Isamb. ad quæst. 9. disp. 2. art. 6.) quia tamen pluribus scripturæ locis communique Doctorum consensu innixa est; ideo sententia opposita tanquam temeraria censenda est, ac omnino repudianda.

Dicendum 2. præter scientiam beatificam, duplicem aliam præterea fuisse in Christo scientiam, infusam scilicet & acquisitam. Ita S.Th. sup. a.3. & 4.

De scientia infusa constat tum ex scriptura, S. Joan. 7. *Mirabantur Iudæi, dicentes; quomodo hic litteras scit, cùm non didicerit?* Coloss. 2. *In quo* (Christo scilicet) *sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi*; tum etiam ex eo, quòd, nisi scientiam infusam Christus habuisset, caruisset aliquâ perfectione, quâ beati Angeli præditi sunt; illi siquidem (ut docet S. Aug. lib. 11. de civit. cap. 7.) duplicem habent de rebus cognitionem; unam, quam vocat matutinam, id est beatificam; alteram vespertinam, id est infusam, & per proprias species: ergo idem de Christo Domino dicendum est.

Quòd etiam idem Christus Dominus scientiam acquisitam habuerit, constat ex scriptura. Is. 8. *Antequam sciat puer vocare patrem suum & matrem*; quod tanquam de Christo prædictum Patres omnes interpretantur: Hebr. 5. *Cùm esset Filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam.* Constat etiam hâc ratione, quâ utitur S. Thom. art. 4. nihil eorum, quæ naturæ nostræ per se competunt, defuit humanitati à Verbo divino assumptæ: atqui naturæ humanæ per se competit in ipsa rationali anima intellectus agens, sicut & patiens seu possibilis, ut communiter docent Philosophi: ergo Christus assumpsit animam intellectu tum possibili tum agente præditam: at-

qui frustrà Christus intellectum agentem assumpsisset, nisi per ipsum aliquid operatus fuisset; operatio autem propria intellectus agentis est, species à phantasmatibus abstrahere, & sic cognitionem & scientiam per illas species sic abstractas comparare, quæ scientia dicitur acquisita; unde sequitur scientiam illam acquisitam in Christo fuisse.

SECTIO II.

Ad quasnam res Christi scientia se extenderit.

SEnsus quæstionis est, quasnam res Christus Dominus in statu viæ cognoverit per triplicem illam scientiam, quam diximus illum habuisse. Pro cujus resolutione

Dicendum est 1. Christum Dominum per scientiam beatificam perfectiùs & clariùs vidisse divinam essentiam, quàm quælibet alia creatura videre possit, atque adeò scientiâ illâ cæteris omnibus beatis sive Angelis sive hominibus longè præcelluisse; non tamen divinam essentiam comprehendisse, nec comprehendere potuisse.

Prima hujus assertionis pars constat ex eo, quòd dicit Apost. Ephes. 1 Christum à Deo Patre constitutum *ad illius dexteram in cœlestibus, supra omnē Principatum, & Potestatem, & Virtutem, & Dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solùm in hoc sæculo, sed etiam in futuro.*

Secunda assertionis pars ex eo constat, quòd universim SS. Patres asserunt nullum intellectum creatum posse divinam essentiam comprehendere, ut Bas. lib. 1. contra Eunomium, S. Aug Epist 112 & plures alij, quod proinde intelligendum est etiam de humano Christi intellectu: cujus rei ratio est, quia nullus intellectus creatus cognoscere potest omnes effectus possibiles divinæ omnipotentiæ, cùm sint infiniti; nullus etiam intellectus creatus cognoscere potest ipsam divinam essentiam eo perfectionis gradu, quo est à se ipsa cognoscibilis.

Dicen-

Dicendum 2. Christum Dominum per illam scientiam beatificam cognovisse omnia, quæcunque Deus cognoscit scientiâ (ut vocant) visionis; hoc est omnia, quæcunq; actu sunt, fuerunt, vel futura sunt; ac proinde omnes & singulos homines, ac singulas cujusque actiones, cogitationes, volitiones cum omnibus circumstantijs. Ita S. Thom. q. 10. a. 2. quod probat ex eo, quòd unusquisque beatus in essentia divina clare visa, cognoscat omnia, quæ ad ipsum spectant; ad Christum autem, & ejus dignitatem quodammodo spectant omnia; in quantùm omnia sunt ei subjecta, & præterea quia in quantùm homo constitutus est à Deo omnium judex; est autem proprium judicis ea cognoscere, de quibus ferre judicium debet.

Objicies, Christum diem extremum judicij non cognovisse, ut ipsemet testatur S. Marc. 13. Resp. SS. Patres duplicem illius loci afferre explicationem. Quidam enim (ut S. Athan. orat. cont. Arianos, S. Greg. Naz. orat. 4. de Theologia) explicant Christum Dominum, quatenus homo erat, naturali cognitione diem judicij nescisse: alij (ut S. Bas. lib. 1. cont. Enomium, S. Amb. lib. 5. ad Gratianum cap. 8. S. Aug. lib. 1. de Trinit. cap. 12. S. Hieron. in cap. 24. S. Matth. & S. Greg. lib. 8. regist. epist. 42) volunt, Christum dixisse nescire se illum diem subintelligendo, ut Apost. declararet.

Dicendum 3. Christum Dominum per scientiam infusam perfectè cognovisse omnia sive naturalia, sive supernaturalia, quæ ab homine vel ab Angelo cognosci possunt, ac proinde omnia mysteria; omnes scientias tam speculativas quàm morales, omnia denique naturaliter vel supernaturaliter scibilia.

Hoc constat tum ex verbis Apost. dicentis in eo reconditos esse thesauros omnes sapientiæ ac sententiæ, tum etiam ex eo, quòd omnimoda illa scientia competebat Christo, in quantùm caput erat tam hominum quàm Angelorum, ut infrà dicetur; in capite siquidem præ cæteris membris vigere debent omnes sensus.

Dicendum 4. Christum Dominum per scienntiam acquisitam ea omnia cognovisse, quæ ab homine naturaliter per lumen intellectus agentis cognosci possunt. Ita S. Th. quæst. 12. a. 1. quod probat ex eo, quòd nihil imperfectum fuit in Christo quantùm ad animam; fuisset autem imperfecta hæc ejus scientia, si secundùm eam non scivisset omnia, quæ per illam sciri possunt.

Est autem observandum Christum Dominum hanc scientiam acquisitam non habuisse ab instanti conceptionis, ut docet S. Doctor art. 2. sed illam acquisivisse brevissimo aliquo temporis spatio, idque ob admirabilem ingenij præstantiam; illum tamen (ut rectè monet idem S. Doctor art. 3.) nihil unquam ab ullo vel homine vel Angelo didicisse, sed per proprij ingenij virtutem scientiam illam ex rebus ipsis hausisse; cùm enim & hominum & Angelorum caput esset, ejus dignitati non congruebat, ut quidquam ab illis addisceret.

Objicies, constare ex Evang. quòd Christus Dominus homines aliquando interrogavit, & multa ab ijs quæsivit. Respondet S. Doctor art. 3. ad 1. Christum Dominum homines aliquando interrogasse, non ut aliquid addisceret, sed ut interrogatos erudiret.

CAPUT VI.

De voluntate & merito Christi.

SECTIO I.

An Christi voluntas fuerit libera.

Supponimus in Christo Domino fuisse non solùm divinam sed etiam humanam voluntatem; sive nomen voluntatis sumatur pro facultate volendi, sive pro ipso actu volendi, primum enim constat ex eo, quod in Christo

Christo Domino fuit natura humana integra & perfecta; est autem de integritate ac perfectione naturæ humanæ, cùm intellectualis sit, ut volendi facultate prædita sit. Secundum etiam patet ex eo, quòd de ratione ipsius facultatis volendi sit, ut actus sibi proprios & connaturales elicere queat.

Utrumque autem tanquam fide certum definitum fuit contra Monothelitas, unam tantùm in Christo voluntatem (divinam scilicet) admittentes, & humanam negantes, in 6. Conc. gener. act. 4. & 8. in epist. Agathonis Papæ, ibidem lecta & recepta, & in Conc. Lateran. sub Martino I. cons. 5. hâc igitur veritate suppositâ quæritur, an voluntas humana Christi fuerit libera? de divina enim jam egimus tract. 2. cap. 4. sect. 3. Pro cujus resolutione

Dicendum est, Christi Domini voluntatem fuisse verè ac perfectè liberam. Est de fide, & constat ex scripturis: Is. 7. prædicit Propheta de Christo, quòd *sciet reprobare malum, & eligere bonum*; atqui electio est actus proprius liberæ voluntatis, ut docet S. Thom. 3. part. q. 18. a. 4. ubi hunc locum Isaiæ ad probationem hujus veritatis adhibet; item cap. 53. ejusdem Prophetæ dicitur de Christo, quòd *oblatus est quia ipse voluit*; & ipse Christus Dominus S. Joan. 10. *Nemo tollit animam meam à me: sed ego pono eam à me ipso, & potestatem habeo ponendi eam; & potestatem habeo iterum sumendi eam.*

Probatur insuper hâc ratione: Christus Dominus præsertim per obedientiam suam perfecit opus nostræ redemptionis Rom. 5. ubi Apost. dicit per Christi obedientiam homines esse justificatos: atqui perfecta obedientia sine voluntatis libertate esse non potest, juxta quod dicit S. Aug. epist. 46 *Nullam posse sine arbitrio libero esse obedientiam*; unde sequitur Christi voluntatem fuisse perfectè liberam.

Objicies Christum Dominum ut suprà diximus, non potuisse peccare; ex quo sequitur illum in exequendis iis, quæ sibi à Patre imperata fuerunt, liberum non fuisse; si enim liber fuisset, potuisset illa non facere ac non faci-

endo peccare. Hæc objectio gravem continet difficultatem, an ſcilicet, & quâ ratione Chriſti libertas cum ejus impeccabilitate conciliari poſſit. Omiſſis autem variis Theologorum ad hanc objectionem reſponſionibus, omnium probabiliſſime loqui videntur illi, qui dicunt, quòd, quamvis Chriſtus Dominus ratione ſuæ impeccabilitatis liber non fuerit ad obſervanda vel non obſervanda in genere præcepta ſibi à Deo Patre impoſita, e.g. præceptum illud affirmativũ, quo ad genus humanum per mortem ſuam redimendum obligabatur; liber tamen fuit ad illud obſervandum, vel non obſervandum in ſpecie, vel in individuo, id eſt, quòd quamvis mandato illo divinitus accepto liberum illi non fuerit in genere, mortem acceptare, vel non acceptare; liberum tamen illi fuit mortem acceptare tali horâ vel momento temporis; ſeriùs, vel citiùs: liberum item ei fuit illam acceptare cum tali charitatis ardore vel intenſione, majori vel minori; item ex motivo talis vel talis virtutis, v. g. religionis, obedientiæ, patientiæ, fortitudinis, & ſimilium: unde ſequitur, illam mortis acceptationem Chriſto Domino fuiſſe ſimpliciter & abſolutè liberam, non ſolùm quoad ejus circumſtantias, ſed etiam quoad ipſius actus ſubſtantiam, non modò numericam, ſed etiam ſpecificam; non enim eſt idem numero ſecundùm ſubſtantiam voluntatis actus intenſus & remiſſus, multoque minùs actus elicitus ex proprio motivo alicujus virtutis, & ex proprio alterius diverſæ ſpeciei; cùm utriusque actus entitas ſeu ſubſtantia non modò numericè, ſed etiam ſpecificè diverſa ſit: & quamvis externa mortis & tormentorum perpeſſio ſit eadem ſecundùm Phyſicam ſuam entitatem quocunque ex actu voluntatis ſive intenſo ſive remiſſo, & quocunque ex formali motivo acceptetur: nihilominus in genere moris diverſa prorſus eſt pro diverſitate actus voluntatis, per quem acceptatur, nec quidquam bonitatis moralis aut meriti habet, niſi dependenter ab interno voluntatis actu: unde ſequitur acceptationem ac perpeſſionem mortis in Chriſto fuiſſe illi omnino liberam, quæ-

quæ tamen libertas nullam cum ejus impeccabilitate repugnantiam habuit : & sic dicendum est de alijs ejus actibus.

SECTIO II.

Quâ ratione Christi voluntas libera fuerit.

NOn est opus hîc ea repetere, quæ tract.2. cap.4. sect.3. dicta sunt, ubi observavimus de triplici libertate apud sanctos Patres fieri mentionem, nempe de libertate naturæ, gratiæ,& gloriæ. Quæstio autem proposita intelligenda non est de libertate gratiæ, constat enim ex ante dictis Christum Dominum à peccato fuisse perfecte liberum;nec de libertate gloriæ, cùm à primo instanti conceptionis ipsam acceperit, quamvis illa quoad corpus & partem animæ inferiorem in hac vita fruitus non fuerit. Quærimus igitur hic solùm de libertate naturæ, quâ ratione Christi voluntas perfectâ naturæ libertate prædita fuerit, quod ut evidentiùs fiat.

Supponimus id, quod loco citato à nobis dictum est, libertatem scilicet naturæ in eo consistere, quòd voluntati non solùm nulla coactio, sed neque etiam ulla necessitas inferatur, ac ipsa voluntas libera prorsus & indifferens relinquatur, tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem sui actus. Quamvis autem hoc ibi à nobis authoritate SS. Ambr. Hier. Aug. & Bern. obiter probatum sit; quia tamen hæc veritas maximi momenti esse censetur, & ex illa tanquam ex certo principio plurimæ aliæ Theologicæ conclusiones dependent, idcirco illam hîc denuò probamus.

In primis authoritate scripturæ : 1. Cor. 7. ubi Apost. loquens de servanda virginitate expressis verbis dicit, hominem *non habere necessitatem sed potestatem habere suæ voluntatis*, ubi potestatem volendi opponit necessitati volendi : Eccli.15. ubi dicitur *Deum reliquisse hominẽ in manu consilij sui. Item apposuisse illi aquã & ignem: ut ad quod*

voluerit, porrigat manum suam. Vitam & mortem, bonum & malum: ut, quod placuerit ei, detur illi; quem locum Patres Conc. Senonensis anno Domini 1528. adversùs hujus temporis hæreses tunc exortas congregati, in decreto fidei explicant de homine in statu naturæ lapsæ, & per Christum reparatæ, ubi & expressè contra præfatos hæreticos definiunt, *liberum in utramvis partem esse hominis arbitrium*.

Probamus 2. authoritate Conc. Trid. sess. 6. cap. 5. ubi dicitur, quòd tangente Deo cor hominis per Spiritus sancti illuminationem is, qui recipit inspirationem, possit eam abjicere; & can. 4. definitur hominem gratiæ posse dissentire, si velit. Ex quibus Conc. verbis Guil. Estius in 2. dist. 24. parag. 1. Gabr. Pennotus lib. 1. cap. 6. & alij Doctores efficaciter probant, non solùm coactionem, sed etiã necessitatem libertati naturali hominis esse contrariam. Et certè quando idem Conc. can. 5. anathema dicit in eos, qui asserunt post peccatum Adæ liberum hominis arbitrium fuisse amissum & extinctum, non alios haud dubiè intelligit quàm Lutherum, Calvinum, & eorum asseclas, in quos ille canon directus est, qui tamen non aliter liberum hominis arbitrium amissum & extinctum esse dicunt, nisi quia, cùm in creatione homo accepisset indifferentem ad utrumlibet arbitrij facultatem, illam per peccatum amisit; ita ut, quamvis in hoc statu, in quo nunc est, non agat coactè, necessario tamen agat.

Probamus 3. authoritate summorum Pontificum Pij V. & Greg. XIII. qui in bulla contra Mich. Bajum editâ has ejus propositiones damnarunt (*quod voluntariè fit, etiamsi necessariò fiat, liberè tamen fit*) & (*Sola violentia repugnat libertati hominis naturali*) item (*Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessariò facit*) quæ quidem bulla denuò Urbani VIII. authoritate confirmata & publicata est.

Probamus 4. authoritate almæ facultatis Sorbonicæ, quæ in decreto suo anno Domini 1560. edito, has, quæ sequuntur, propositiones tanquam falsas & hæreticas damnavit (*liberũ hominis arbitrium non habet potestatẽ ad opposita*)

posita) & *(libertas & necessitas eidem conveniunt respectu ejusdem)* item *(liberum arbitrium liberè vult id, quod necessariò vult)* & *(homo necessariò peccat etiam damnabiliter in aliqua specie peccati.*

Probamus 5. authoritate S. Thom. in quæstionibus disputatis de Malo quæst. 6. art. 1. ubi sic loquitur: *Dicendum, quòd quidam posuerunt, quòd voluntas hominis ex necessitate movetur ad aliquid eligendum, nec tamen ponebant quòd voluntas cogeretur; non enim omne necessarium est violentum, sed solùm cujus principium est extra: hæc autem opinio est hæretica, tollit enim rationem meriti & demeriti in humanis actibus.*

Ex quibus cùm evidenter constet, libertatem naturalem hominis requirere non solùm exemptionem à coactione, sed etiam à necessitate, in eoque consistere, ut positis omnibus ad agendum prærequisitis homo semper maneat indifferens ad agendum vel non agendum, ad hoc vel illud agendum: consequenter dicendum est, cùm Christus Dominus naturam humanam omnibus suis facultatibus ac proprietatibus instructam assumpserit, proindeque voluntatem ejusdem conditionis cum cæteris hominibus, illius libertatem naturalem in eo sitam fuisse, quòd ab omni non solùm coactione, sed etiam necessitate fuerit exemptus; potueritque pro libito agere, vel non agere, hoc vel illud agere, quod tamen intelligendum est respectu actionum bonarum; libertas enim illa, quæ in nobis est ad faciendum malum repudiato bono, in Christo non fuit propter ejus impeccabilitatem; quod tamen non obstat, quin verè & perfectè liber fuerit; ut enim rectè dicit S. Thom. in quæst. disput. de veritate quæst. 22. a. 6. *Velle malum non est libertas, nec pars libertatis, quamvis sit quoddam signum libertatis.*

SECTIO III.

An, & quâ ratione Christi actiones fuerint meritoriæ.

DIcendum 1. Christi Domini actiones humanas verè & propriè fuisse meritorias. Ita S. Thom. q. 19. a. 3. est de fide.

Probatur 1. ex scriptura, in qua dicitur redemptionem nostram, ac peccatorum nostrorum remissionem ex Christi sanguine, hoc est ex passionis ejus ac mortis merito procedere; ad Coloss. 1. *In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum*: Apoc. 5. *Redemisti nos Deo in sanguine tuo.*

Probatur 2. ex Conc. Trid. sess. 6. cap. 7. ubi dicitur *nostræ justificationis causam meritoriam esse Dominum nostrum Iesum Christum qui, cùm essemus inimici propter nimiam charitatem, quâ dilexit nos suâ sanctissimâ passione in ligno crucis nobis justificationem meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit.*

Probatur 3. hâc ratione: omnes conditiones ad meritum requisitæ in actionibus Christi Domini reperiuntur, ergo fuerunt meritoriæ. Probatur antecedens; quia conditiones ad meritum requisitæ (ut supponimus ex tractatu de Gratia) sunt hæ, quæ sequuntur. Prima, ut actio sit libera. Secunda, ut sit honesta seu bona moraliter. Tertia, ut sit à persona grata Deo, & justa. Quarta, ut exerceatur in statu viæ. Quinta denique, ut pactum intercedat ex parte Dei de præmio reddendo pro tali actione: atqui hæ conditiones in actionibus Christi reperiuntur; fuerunt enim liberæ, ut præc. sect. probatum est; fuerunt honestæ & bonæ, quod Christus ipse declaravit S. Joan. 8. *Ego, quæ placita sunt ei, facio semper*; fuerunt à persona Deo grata, quod & ipse Deus Pater in Baptismo, & Transfiguratione Christi testatus est; fuerunt factæ in statu viæ,

cùm

cùm Christus fuerit simul viator & comprehensor; pactum denique intercessit ex parte Dei Patris, juxta illud If.53. *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum, & voluntas Domini in manu ejus dirigetur.*

Dicendum 2. Christi Domini actiones fuisse infiniti valoris ad merendum. Hoc constat ex dictis supra cap.1. sect. 6 ubi probavimus, Christi Domini actiones fuisse valoris infiniti ad satisfaciendum; rationes enim, quæ probant de uno, probant etiam de altero.

Probatur præterea authoritate Clementis VI. summi Pontificis in Extravagante, quæ incipit (Unigenitus) de pœnitentiis & remissionibus ubi dicit *Christum Dominum acquisivisse Ecclesiæ thesaurum infinitum, constantem suis meritis & operibus satisfactoriis,&c. & non esse aliquatenus formidandum de consumptione seu imminutione hujus thesauri propter infinita ejus merita.*

Quæres, quando meritum Christi Domini inceperit, quanto tempore duraverit, & quando desierit? Resp. 1. Christi meritum incepisse à primo instanti suæ conceptionis. Ita S.Th.q.34.a.3. hoc constat ex cap. 10. ad Hebr. ubi refert Apost. Christum ingredientem in hunc mundum dixisse: *Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam*; & postea subjungit, *in qua voluntate sanctificati sumus*; ex quo sic possumus argumentari: ille actus Christi est meritorius, in quo sumus sanctificati: atqui in primo instanti conceptionis (tunc enim hunc mundum ingressus est, ut explicat S. Thom. in illum locum Apost.) actum submissionis & obedientiæ erga Deum Patrem elicuit, in quo sanctificati sumus: ergo à primo instanti conceptionis mereri incepit.

Resp. 2. Christum Dominum toto vitæ suæ tempore continuò & sine ulla intermissione omnibus suis actionibus meruisse. Hoc constat ex suprà relatis Christi verbis quibus dixit se, quæ placita erant Patri suo fecisse semper. Deinde ex eo, quòd Christus Dominus potuit quovis tempore tam somni quàm vigiliæ, mereri per actus in-

 ternos

ternos elicitos independenter à sensibus ratione scientiæ infusæ; si autem potuit, cùm ejus charitas esset perfectissima, non est dubitandum quin fecerit; unde SS. Patres illum etiam ipsius infantiæ tempore meruisse asseruni, ut S.Ambr.lib.2.in S.Luc. *Me inquit illius infantia vagientis abluunt fletus, mea lacrymæ illæ delicta laverunt.*

Resp. 3. Christum Dominum à momento suæ mortis mereri desiisse. Ita S.Thom.q.19.a.3. ad 1.ubi dicit, ex quo Christus viator esse desiit, illum non ampliùs fuisse in statu merendi. Ratio est, quia Christus per passionem in cruce, merita sua omnia consummavit, ut ipsemet testatus est, cùm, antequam ultimum spiritum emitteret, dixit: *Consummatum est.*

Objicies 1. frustra fieri per plura, quod potest per pauciora: atqui Christus per unicam actionem potuit nobis peccatorum remissionem & salutem promereri; ergo frustra videntur tot ejus merita fuisse multiplicata. Resp. verissimum esse unicam Christi actionem ad universum genus humanum redimendum fuisse sufficientissimam, cùm fuerit infiniti valoris, ac meriti; illum tamen non frustra pro nobis tot, & tanta facere ac pati voluisse, tum ut excessum infinitum suæ erga nos charitatis ostenderet, tum ut magis ac magis Patrem suum meritis suis glorificaret, tum ut præceptum sibi à Patre de redimendis hominibus impositum quàm perfectissimè adimpleret.

Ubi tamen observandum est, quòd, quamvis Christus quâcunque actione suâ nobis verè, ac de facto meruerit omnia & singula gratiæ & gloriæ dona, nihilominus non meruisse nisi respectivè ad mortem crucis, ita ut singula ejus merita per mortem compleri & consummari deberent: non sanè, quòd aliter fieri non posset, cùm vel minima Christi actio propter infinitam divini suppositi dignitatem per se ad redimendos mille mundos plusquam sufficeret; sed quia ab æterno definitum fuerat, ut redemptio nostra non aliter compleretur, quam per Chri-

sti mortem ac passionem; unde Is. cap. 53. de illo prædixerat: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum*; & ipse Christus sæpe in Evang. de passione sua tanquam de re prædefinita divinitus ad generis humani redemptionem locutus est, ut Marc. 8. *Cæpit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati multa*, &c, *& occidi*: & S. Joan. 12. de passione ac morte sua loquens (ut explicat S. August. tract. 31. in S. Joannem) *Nisi granum frumenti cadens in terram; mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.*

Objicies 2. Christum Dominum per vulnus illud, quod post mortem accepit, meruisse; cùm plures sancti Patres doceant ex ipsius latere Sacramenta Ecclesiæ fluxisse. Resp. vulnus illud fuisse meritorium, non pro illo instanti, quo inflictum est, sed ratione temporis præcedentis, quo Christus adhuc vivens illud præviderat, & ultro ac sponte acceptaverat, imò etiam Deo Patri pro nostra salute obtulerat.

SECTIO IV.

Quid Christus Dominus sibi, & quid nobis meruerit.

Dicendum 1. Christum Dominum sibi gloriam corporis, & nominis exaltationem promeruisse. Ita S. Th. quæst. 19. c. 3 & constat ex scriptura; S. Luc. 24. *Nonne hæc opportuit pati Christum & ita intrare in gloriam suam?* ad Philipp. 2. *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem*, &c. *Propter quod & Deus exaltavit illum*, in quem locum S. Chrys. *Extremam*, inquit, *Christus præstitit obedientiam, & propterea accepit supremum honorem*: & S. Aug. tract. 104. in S. Joan. *Humilitas, claritatis est meritum; & claritas, humilitatis est præmium.*

Dicendum 2. Christum Dominum nec gratiam, nec visionem beatificam, nec unionem hypostaticam sibi meruisse. Ita S. Thom. l. cit. quod probat ex eo, quod meritum

ritum non sit nisi ejus, quod nondum habetur; unde si Christus ita meruisset, sequeretur, quod aliquando ijs caruisset; quod tamen falsum est ut ex antè dictis constat.

Dicendum 3. Christum nobis meruisse salutem æternam per media convenientia consequendam, & omnia illa media, quæ ad illam consequendam aut necessaria sunt, aut utilia.

Hoc probatur universim ex his Apost. verbis ad Ephes. 1. ubi dicit, quod *Deus benedixit nos in omni benedictione spirituali in cælestibus in Christo*; in particulari autem Christum nobis meruisse vitam æternam constat Rom. 6. *Gratia Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro*, & S. Joan. 3. dicitur, Deum dedisse Filium suum. *ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.*

Quòd autem spectat ad media, cùm illa plura & diversa sint, ex ordine per singula discurremus: ac in primis Christus nobis meruit gratias omnes actuales; quæ peccatorũ remissionem antecedunt, & per quas ad illam disponimur, ut constat ex Conc. Trid. sess. 6. cap. 5. ubi declarat *justificationis exordium in adultis à Dei per Iesum Christum præveniente gratia sumendum esse*; *hoc est, ab ejus vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis, vocantur.*

Præterea Christus meruit nobis remissionem omnium, & quorumcumque peccatorum tam actualium mortaliũ, & venialium, quàm originalis. Hoc constat ex scriptura: 1 S. Joan. 1. *Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni peccato*: & ex Conc. Trid. suprà cap. 7. ubi dicitur neminem justificari posse nisi per merita passionis Christi Domini. Ubi observandum est (quod Conc. fusè explicat) Christum Dominum eatenus nobis remissionem peccatorum meruisse, quatenus Sacramenta & alia media, quibus illam remissionem consequimur, nobis promeritus est.

Eodem etiam sensu dicere debemus, Christum Dominum remissionem pœnarum omnium nostris peccatis debitarum nobis promeruisse, quatenus nobis media omnia promeruit, per quæ pœnarum illarum indulgentiam,

am,ac remiſſionem accipimus, aut pro illis ſatisfacimus; unde Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 8. dicit *omnem noſtram ſufficientiam ad ſatisfaciendum eſſe à Chriſto; nos in illo ſatisfacere, facientes fructus dignos pœnitentiæ; qui ex illo vim habent.*

Ipſam præterea animæ ſanctitatem quæ formaliter conſiſtit in gratia habituali nobis inhærente, ac ejus quodcunque augmentum, vim etiam illam & virtutem merendi, quæ per illam gratiam operibus noſtris ineſt dona item Spiritus Sancti, virtutes infuſas, & omnia alia quæcunque gratiarum genera & divinæ largitatis munera, tam interna quam externa quæ ad æternam ſalutem conducunt, finalem denique perſeverantiam Chriſti Domini meritis aſcribere debemus. Hoc conſtat ex ſcriptura: Rom. 8. ubi dicitur Deus nobis omnia cum Chriſto donâſſe. Huc etiam pertinet id, quòd Chriſtus dixit S. Joan. 15. *Ego ſum vitis, vos palmites: qui manet in me & ego in eo, hic fert fructum multum: quia ſine me nihil poteſtis facere*; quæ verba expendens Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 16 dicit *Chriſtum Jeſum tanquam caput in membra & tanquam vitem in palmites, in ipſos juſtificatos jugiter virtutem influere; quæ virtus bona eorum opera ſemper antecedit, & comitatur & ſubſequitur.*

Denique Chriſtus Dominus ipſam nobis prædeſtinationem promeruit, ut conſtat ex eo, quòd dicit Apoſt. Epheſ. 1. *Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti*; & eod. cap. *Prædeſtinavit nos in adoptionem filiorum per Jeſum Chriſtum*: & certè cum Chriſtus prædeſtinatis meruerit omnia dona ſupernaturalia à prima vocationis gratia uſque ad ultimam gloriæ conſummationem, ut ſuprà dictum eſt. Deusque dona illa omnia nonniſi intuitu meritorum ipſius Chriſti ab æterno illis præparaverit; ex conſequenti dici debet, prædeſtinationem ipſam ex ejus meritis eſſe, cùm juxta S. Auguſt. lib. de bono perſ. cap 14. prædeſtinatio nihil ſit aliud quàm *præſcientia, & præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſime liberantur, quicunque liberantur.*

Quæ-

Quæres an Christus etiam Angelis gratiæ ac gloriæ dona promeritus sit. Resp. affirmativè; quamvis enim id aliqui Doctores negent, probabilius tamen est, quòd meritorum Christi Domini virtus, & efficacia etiam ad beatos illos spiritus se extendat: & hoc constare videtur ex Apost. ad Ephes. 1. ubi dicit Christum Dominum esse caput supra omnem Ecclesiam, ac supra omnem Principatum, & Potestatem, & Virtutem, & Dominationem, & adimplere omnia in omnibus: unde sequitur omnes gratias & omnia dona supernaturalia ab ipso tanquam à capite, non solùm in universam hominum Ecclesiam, sed etiam in omnes beatorum illorum spirituum Hierarchia derivari. Accedit authoritas S. Bern. ser. 22. in cant. ubi dicit, quòd ille (Christus scilicet) qui hominem lapsum erexit, Angelo stanti, ne laberetur, dedit, sic illum ex captivitate eruens, sicut hunc à captivitate defendens; & hâc ratione fuit utrique redemptor, solvens illum, & servans istum.

SECTIO V.

An, & quâ ratione Christi merita omnibus hominibus applicentur.

Notandum est 1. meritum Christi & ejus applicationem distingui inter se, ut rectè observat Isamb. ad quæst. 19. disp. 6. art. ult. sicut pretium depositum ad emendam domum sufficiens, & ejus emptio seu illius pretii solutio: meritum enim Christi se habet, ut pretium sufficiens ad homines redimendos; applicatio verò, ut illius pretii solutio.

Notandum 2. applicationem meritorum Christi duplici modo posse considerari, activè scilicet & passivè; seu prout se tenet ex parte ipsius Christi, in quantum ipse per aliquos actus suæ voluntatis merita sua ordinavit, & applicavit ad salutem hominum procurandam; vel prout se tenet ex parte ipsorum hominum, quatenus merita

rita Christi de sacro ipsis communicantur, & eorum effectus ab ipsis reipsa percipiuntur. His prænotatis pro quæstionis propositæ resolutione.

Dicendum 1. Christi Domini merita non tantùm ex se sufficientia, & condigna fuisse ad totius generis humani redemptionem, sed ab ipso ad hunc finem fuisse Deo Patri oblata, sicque Christum Dominum verè pro omnibus hominibus redimendis mortuum esse, ac verè ipsis, quantùm ex se fuit, merita passionis, ac mortis suæ applicasse.

Probatur 1. ex scriptura 1. ad Timoth. 2. *Unus mediator Dei & hominũ homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus*: & cap. 4. *Speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maximè fideliũ*: 2. Cor. 5. *Christus pro omnibus mortuus est*: Ephes. 5. *Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo*: 1. S. Joan. 2. *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum: & ipse est propitiato pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.*

Probatur 2. ex Conc. Arelat. in quo approbata est Epist. Fausti adhuc nomen cath. profitentis, ubi anathema profertur in eum, qui dixerit, quod Christus non sit mortuus pro omnibus: & ex Conc. Trid. sess. 6. cap. 3. ubi Conc. expressis verbis dicit Christum Dominum pro omnibus mortuum esse, quamvis non omnes beneficium mortis ejus recipiant.

Probatur 3. ex S. Patribus, qui id ipsum unanimi consensu asserunt: S. Bas. in Ps. 48. *Inventum est unum pro omnibus simul hominibus dignum pretium, nempe sanctus, & omni pretio superior pretiosus Sanguis Domini nostri Iesu Christi, quẽ pro nobis omnibus effudit*: S. Greg. Naz. orat. 2. in Pascha, vocat Christi Domini passionem & mortem *non exigua cujusdam partis orbis terrarum, sed totius mundi expiationẽ nunquam intermorituram*: S. Chrys. hom. 7. in 1 Epist. ad Timoth. explicans hæc Apost. verba suprà citata (*qui dedit semetipsum redemptionẽ pro omnibus*) *Quid ergo*, inquit, *& pro gentilibus? ita est; Christus etiã pro gentilibus*

mortuus

mortuus est: & quo pacto inquies? illi non crediderunt? quia noluerunt; quod erat partium ipsius, impletū est: S. Cyr. lib. 4. in S. Joan. explicans illa Christi verba (*Panis, quē ego dabo, caro mea est pro mundi vita*) *Crucifixus est*, inquit, *Christus pro omnibus & propter omnes, ut uno pro omnibus mortuo omnes in ipso vivamus*; S. Amb. in Psal. 118. explicans hunc versiculum (*Misericordia Domini plena est terra*) *Sol*, inquit, *justitiæ omnibus ortus est, omnibus venit, omnibus passus est, & omnibus resurrexit; si quis autem non credit in Christū, generali beneficio ipse se fraudat, ut si quis clausis fenestris radios solis excludat; non enim ideo sol non est ortus omnibus, quia calore ejus ipso se fraudavit*: S. Hieron. Epist. 83. ad Oceanum *Mentitur*, inquit, *Ioannes Baptista digito Christum & voce demonstrans, ac dicens; Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi; si sunt adhuc in sæculo, quorum peccata Christus non tulerit*: S. Aug. in Psal. 95. *Vendere se potuerunt homines, sed redimere non potuerunt; venit redemptor, & dedit pretium, fudit sanguinem suum, & emit orbem terrarum: quæritis quid emerit? videte, quid dederit, & invenite, quid emerit: Sanguis Christi pretium est; tanti quid valet? quid, nisi totus orbis? quid, nisi omnes gentes?* S. Leo Papa ser. 1. de nativit. *Christus sicut nullum à reatu liberum reperit, ita pro liberandis omnibus venit*: S. Bernard. in Psal. (*Qui habitat*) *Sicut possunt omnia dicere Christo, creator meus es tu; sic possunt omnes homines eidem dicere Christo, creator meus es tu; sic possunt omnes homines eidem dicere, redemptor meus es tu.* His addimus beatæ memoriæ Fr. Salef. Geben. Episc. in tract. de amore div. lib. 2. cap. 5. ubi fusè eamdem veritatem docet & probat.

Est autem observandum in ijs scripturæ & SS. Patrum testimonis duo præsertim dici. Primum est, Christum Dominum semetipsum dedisse, tradidisse, obtulisse, &c. quæ verba significant actum voluntatis, quo Christus Dominus, quantùm ex ipso fuit, passionis ac mortis suæ merita applicavit. Secundū est, hanc traditionē & oblationē, factā fuisse pro omnibus hominibus, pro peccatis totius mundi; quod nihil aliud significat, quàm Christum Domi-

num

num meritorum suorum valorem, quantùm in ipso fuit, applicasse non solùm prædestinatis, sed generatim omnibus omnino hominibus sive prædestinatis sive reprobis sine ulla exceptione.

Probatur 4. hâc ratione: pro ijs omnibus mortuus est Christus, qui per Adami peccatum perierunt & mortui sunt: atqui omnes homines per Adami peccatum mortui sunt: ergo pro omnibus hominibus mortuus est Christus. Minor certa est, major probatur ex eo, quòd dicit Apost. 2. Cor. 5. *Si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt*; ubi infert, omnes per Adæ peccatum mortuos esse ac perijsse, quia Christus pro omnibus mortuus est: quo etiam argumento utitur S. Aug. lib. 6. cont. Julian. cap. 1. ubi probat, omnes etiam parvulos per peccatum originale mortuos esse, ex eo quòd Christus pro omnibus mortuus est; quod argumentum nullum foret si existerent, pro quibus Christus mortuus non esset.

Neque dicas S. Augustinum, & alios SS. Patres eatenus solùm velle Christum pro omnibus mortuum esse quatenus mortis ac passionis ejus meritum ad omnes redimendos sufficiens fuit. Resp. 1. quòd manifestè patet, hanc explicationem nullo modo congruere cum verbis SS. Patrum suprà relatis. 2. quòd si hoc esset, inde consequens fore, quòd etiam pro dæmonibus Christus mortuus esset, quodque dæmonum æquè ac hominū salvator dici posset & deberet, cùm ad dæmones salvandos meritum ejus sufficiens fuerit, quod solùm à mente S. Augustini & aliorum SS. Patrum, sed etiam à veritate catholica prorsus alienum est.

Dicendum 2. quamvis Christus verè pro omnibus mortuus sit, mortisque ac passionis suæ merita Deo Patri pro omnibus hominibus obtulerit; non omnes tamen meritorum ejus fructum ac mortis beneficium recipere. Ita Conc. Trid. sess. 6. cap. 3. Certum est enim e. g. plurimos Judæorum olim fuisse, qui & exteriùs per Evang. prædicationem, & interiùs per gratiæ motionem ad veritatem amplectendā excitati, illā repulerunt, de quibus conque-

queritur Deus, ut Apost. testatur Rom. 10. his verbis per Isaiam Prophetam Is. c. 65. olim prænunciatis: *Totâ die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem*; quibus item exprobrabat Apost. Act. 13. *Vobis oportebat primùm loqui Verbum Dei: sed quoniam repellitis illud*, &c. Certum est etiam plurimos homines gratiam Dei (ut ait Apost. 2. Cor. 6.) in vacuum recipere, id est varijs inspirationibus, & motionibus Spiritus Sancti præveniri, & excitari, quibus tamen consentire nolunt, ut supponimus ex tractatu de Gratia. Atqui Christus mortis & passionis suæ merita Deo Patri pro illis omnibus obtulit, & ex virtute illius oblationis processerunt haud dubiè gratiæ illæ, quibus præventi & excitati sunt, cùm nulla gratia nisi ex meritis Christi hominibus conferatur: quia tamen illas ex voluntatis pravitate abjecerunt, ideo nullus ad eos ex ejus morte fructus derivatus est. non defectu applicationis ex parte ipsius Christi, sed defectu consensus, & cooperationis ex parte illorum.

Dices, indè sequi Christi Domini voluntatem humanam, non fuisse semper divinæ conformem; sciebat enim v. g. Judæos à Deo Patre ob prævisam eorum incredulitatem esse reprobatos, & tamen ad promerendam illis gratiam, & gloriam merita mortis suæ applicavit. Resp. Christi Domini voluntatem fuisse semper divinæ Patris voluntati perfectissimè conformem, nec in applicatione meritorum suorum ullatenus ab illa recessisse: quòd, ut meliùs intelligatur, varios actus in Christi Domini voluntate distinguere possumus. Primus est, illum voluntate quadam generali, & antecedente voluisse, ut omnes homines, qui per peccatum Adæ perierant, per media quædam convenientia salutem æternam consequerentur, sicut & sciebat Deum Patrem eo modo velle *omnes homines salvos fieri, & ad agnitionē veritatis venire* 1. Tim. 2. Secundus est, illum voluisse pro omnibus mori, ac mortis & passionis suæ merita Deo Patri offerre, ut omnibus media illa ad salutem consequendam necessaria, & gratias ad id sufficientes obtineret, sicut & Patrem etiam

velle

velle sciebat. Tertius denique, cùm prævidisset, quòd aliqui gratias illas oblatas abjicerent, alii verò eas acceptarent, iisque consensum præberent; tum illos in peccato suo justissimè dereliquisse, ut ipsemet declaravit S. Joan. 8. *Ego vado, & quæretis me, & in peccato vestro moriemini.* Istis autem justificationem, & si in accepta justitia fideles essent, finalem in ea perseverantiam, ac demum æternam salutem voluisse, & ad id obtinendum passionis ac mortis suæ merita efficaciter applicâsse, & Deo Patri obtulisse quod & voluntati ejus conforme esse certò sciebat: & sic in omnibus perfectam cum illa conformitatem semper servavisse.

Dicendum 3. Christum Dominum non tantùm in generali omnibus hominibus, sed etiam in particulari cuilibet illorum merita sua applicâsse, ut specialia gratiæ dona secundùm cujusque statum & exigentiam obtineret. Hoc constat tum ex illis Christi verbis S. Matth. 18. *Non est voluntas ante Patrem vestrum, qui est in cælis, ut pereat unus de pusillis istis*, tum ex parabola boni pastoris ovem errantem requirentis, & inventam in humeris rpeortantis; & etiam ex eo, quod dicit S. Joan. 10. bonum pastorem vocare oves nominatim: Constat etiam ex illis Apost. verbis Ephes. 4. *Unicuique nostrûm data est gratia secundùm mensuram donationis Christi.* Ex quibus colligitur omnes & singulas gratias, quæ unicuique conferuntur, ab illa speciali applicatione meritorum Christi provenire; quod & docuit, & cum maximo pietatis sensu explicavit præfatus Episcopus Gebennensis introductionis suæ parte 5. cap. 13. ita ut sicut olim summus Sacerdos super pectus in rationali suo filiorum Israël nomina descripta gerebat; ita Christus Dominus (ut veritas figuræ responderet) omnes homines verè in corde suo habuerit, & sic omnibus & singulis meritorum suorum fructus distribuerit.

Dicendum 4. & ultimò merita Christi Domini non æqualiter omnibus ab ipso fuisse applicata. Hoc constat manifestè ex scriptura: S. Matth. 25. *Uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii verò unum*: & 1. Cor. 7. *Unusquis-*

que

que proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius vero sic. Hæc autem diversitas & inæqualitas gratiarum ab ipsius Christi voluntate procedit, qui dividit singulis, prout vult; in qua gratiarum divisione tamen nihil aliud facit, quàm quod divinæ Patris voluntati gratum & acceptum esse cognoscit.

Superest adhuc una difficultas, nimirum, quomodo fieri poterit, ut omnia gratiæ beneficia antiquis Patribus collata ex meritorum ipsius Christi applicatione processerint, cùm nulla tunc adhuc essent Christi merita. Resp. gratias illas antiquis Patribus à Deo collatas fuisse propter Christi merita, non quidem adhuc existentia, sed futura, & intuitu applicationis per ipsum Christum faciendæ; nihil enim repugnat, ut aliqua res nondum existens sed tantùm futura, sit causa motiva & excitans ad aliquid faciendum; quamvis etiam dici possit, merita illa Christi Domini, sicut & alia omnia quæcunque futura, fuisse tunc æternitati Dei præsentia ac proinde Deum intuitu illorum æquè operari potuisse in distributione donorum suorum, ac si jam de facto extitissent.

SECTIO VI.

Quomodo Christus Deum Patrem oraverit.

Quoniam oratio genus quoddam actionis est summopere meritoriæ, ideo locus hic postulare videtur, ut de Christi Domini oratione breviter aliquid dicamus.

Atque in primis certum est, Christum Dominum quatenus hominem, dum in statu viæ esset, verè oravisse. Id constat ex variis Evang. locis: S. Luc. 6. *Erat pernoctans in oratione Dei*: S. Mar. 1. *Diluculo valde surgens, egressus abiit in desertum locum, ibique orabat.* Quamvis autem Christus oratione pro se non indiguerit, sicut nos indigemus, maximè tamen conveniens fuit, ut oraret, tum quia actus orandi ex se est excellentissimus, cùm sit actus reli-

religionis, tum etiam quia Christus orando submissionis, ac fiduciæ erga Deum nobis exemplum præbuit.

Certum est præterea, Christum Dominum quatenus hominem, etiam nunc in statu gloriæ Deum Patrem pro nobis orare, vel expresse, petendo à Deo, ut ea, quæ nobis salutaria sunt, conferat; vel saltem tacitè, humanitatem suam tanquam hostiam olim in Cruce oblatam illi exhibendo, ut in eam Deus intuens nobis benefaciat: & de hac assertione sic disjunctivè posita dubitari non debet; id enim constat ex variis scripturæ locis, ut Rom.6. *Christus Iesus,* &c. *qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis*: 1.S.Joan.2. *Advocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum justum.*

An autem nunc tantùm oret modo illo tacito, an verò etiam per expressam petitionem, non est satis compertum: quidam enim negant Christum nunc expresse aliquid pro nobis petere, ut Rupertus lib.9. de divin. officiis cap.3. & Alensis p. 4. q.91. membr. 1. Alii verò affirmant ut S.Thom. in epist. ad Rom. cap.8.lect.7. & ad Hebr. c.7. sect.4. & S.Bonav. opusc.39. c.38. & hæc sententia propter illorum sanctorum authoritatem videtur probabilior. Neque hinc sequitur orationem illam Christi esse nunc meritoriam, cùm non sit ampliùs in statu merendi, nec etiam impetratoriam propriè loquendo, sed solùm quatenus id nunc à Deo Patre pro nobis exigit, quod præteritis passionis ac mortis suæ meritis debetur, quodque jam per merita illa pro nobis impetravit.

Porrò rectè observat S. Thom. in supplem. 3. part. q. 72.a.2.ad 3. Ecclesiam non solere, nec nos etiam debere absolutè petere à Christo Domino, ut oret pro nobis, sed tantùm, ut exaudiat nos, vel ut nostri misereatur; ne scilicet Arianis aut Nestorianis assentiri videamur, qui ipsam Christi personam, ad quam dirigitur oratio, sentiebant esse creatam, & divinâ inferiorem.

Quæres, an omnis Christi oratio fuerit semper exaudita. Resp. orationem omnem Christi propriè dictam, quæ

quæ ex absoluta & efficaci voluntate proficiscebatur, fuisse semper exauditam. Ita S.Thom.q.21.a.4. ratio est, quia Christus voluntate absolutâ nihil unquam voluit aut oravit, nisi quod Deum Patrem absolutè velle sciebat: quòd si quæstio sit de oratione impropriè dicta, per quam desideria inferioris appetitus explicabat, certum est non fuisse semper exauditam, cùm & ipse Christus voluntate absoluta & efficaci eam exaudiri noluerit, qualis fuit ista Matth.26. *Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste; verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu*: quamvis autem hæc oratio non fuerit exaudita, non fuit tamen inutilis, imò summa cum ratione Christus Dominus illam exprimere voluit, tum ut per illam indicaret se esse verum hominem, qui instar aliorum naturaliter mortem exhorresceret, tum etiam, ut patientiæ ac submissionis perfectæ erga divinam voluntatem nobis præberet exemplum, ut docet S. Aug. epist. 121. ad Probam cap.14.

CAPUT VII.

De vitæ ac mortis Christi Domini mysteriis.

QUamvis ea, quæ pertinent ad mysteria vitæ ac mortis Christi Domini, ex antè dictis satis intelligi possint, cùm omnia, quæ de mysterio Incarnationis dicuntur, non alio fine dicantur, nisi ut, quæ Christus Dominus in assumpta carne gessit aut passus est, rectè & sanè intelligantur: quia tamen præter illa, quæ dicta sunt, quædam adhuc occurrere possunt, in quibus aliqua luce opus est, ut, quæ certa sunt, ab incertis, aut etiam falsis & erroneis discernantur; ideo breviter in hoc capite mysteria illa transcurremus; eaque adnotabimus, quæ

quæ ad finem nobis propositum necessaria videbuntur; quod, ut faciliùs exequamur, juxta ordinem à S. Doctore præscriptum considerabimus in primis ingressum Christi Domini in hunc mundum, deinde progressum vitæ ejus in hoc mundo, demum ejusdem egressum ex hoc mundo, & ea, quæ egressum illum consequuta sunt.

SECTIO I.

De Christi Domini ingressu in hunc mundum.

INgressus Christi Domini in mundum duo præcipua mysteria hîc à nobis breviter consideranda complectitur, Conceptionem scilicet ejus & Nativitatem.

Quod ad Christi conceptionem spectat, observandum est 1. id, quod docet S. Ambr. lib. de Incarn. cap.6. in illa reperiri aliquid secundùm naturam, aliquid supra naturam: secundùm naturam fuit, quòd Christus ex muliere ortus est, supra naturam, quòd ex Virgine. Ad supernaturalem itaque modum conceptionis Christi pertinet, quòd activum principium generationis ejus non fuit virtus maris generativa, sed virtus supernaturalis divina, juxta quod sanctissimæ Virgini prædixerat Angelus, S.Luc. 1 *Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi*; quibus verbis, quamvis hoc opus (utpote charitatis Dei infinitæ) per quamdam appropriationem Spiritui Sancto tribuatur, illud tamen (ut docet S. Doctor quæst. 32. a.1. & ex antè dictis patet) tota Trinitas operata est.

Ad naturalem verò modum conceptionis illius pertinet, quod materia, de qua corpus Christi formatum est, fuit conformis materiæ, quam aliæ fœminæ concipiendo fætui subministrant, cum hac tamen differentia (ut docet S. Doctor q. 31. a,1, ad 3.) quòd cæterorum hominum co-

corpora ex ſanguine menſtruo, & ſemine mulieris formantur; at vero corpus Chriſti ex puriſſimis ſanguinibus ſanctiſſimæ Virginis formatum eſt, quod ante illum docuerat S. Damaſc. lib. 3. de fide cap. 2.

Obſervandum 2 ex eodem S. Doctore q. 33. a. 1. 2 & 3. corpus Chriſti eodem inſtanti, quo divinâ virtute conceptum eſt, fuiſſe eâdem virtute perfectè formatum & organizatum, & ſimul animatum, ac Verbi divini perſonæ unitum. Ita etiam S. Damaſc. ſuprà, & Sophron in ſuprà citata Epiſt. quæ in 6. Synodo gener. act. 11. & 13. lecta, & approbata eſt, ubi hæc verba habentur: *Simul quippe caro, ſimul Verbi Dei caro; ſimul caro animata rationalis, ſimul Verbi Dei caro animata rationalis*; unde S. Thom. cit. qu. 33. a. 3. docet contra fidem eſſe, ſi quis dicat, quòd caro Chriſti fuit priùs concepta, & poſtmodum à verbo aſſumpta.

Quod autem ad Chriſti nativitatem attinet, duo ſunt hîc notanda. Primum eſt, Chriſtum Dominum ex ſanctiſſima Virgine Matre Maria ita eſſe natum, ut neque conceptione ſuâ, neque nativitate ullum ejus virginitati perpetuæ intulerit detrimentum; ita ut ante partum, & in partu, & poſt partum inviolata, & illibata ſemper virgo permanſerit. Huic veritati, quæ de fide eſt, oppoſitus olim fuit error Heluidij hæretici, qui, ut refert S. Aug. lib. de hær. c. 84. ore blaſphemo aſſerere auſus eſt, ſanctiſſimam Virginem poſt partum fuiſſe corruptam; quod ante illum docuerat Jovinianus eodem S. Aug. teſte cap. 82.

Refellitur hic error, & noſtræ fidei veritas probatur 1. ex ſcriptura: Iſ. 7. *Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel*; quem locum pro aſſerenda matris Dei virginitate communiter SS. Patres urgent, ac præ cæteris S. Baſ. orat. in ſanctam Chriſti nativitatem, S. Hier. in illum Prophetæ locum.

Probatur 2. ex ſymb. Apoſt. ubi Chriſtus dicitur conceptus de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine: cujus ſymb. Apoſt. authoritate perpetuam beatæ Mariæ Virginitatem aſtruit S. Ambr. Epiſt. 81. ad Siricium.

Pro-

Probatur 3. ex S. Leo. Papa serm. 2. de nativ. Dom. *Humano* inquit, *usu & consuetudine quod credimus caret, sed divinâ potestate subnixum est, quòd virgo conceperit, virgo pepererit, & virgo permanserit*: & S. Aug. Epist. 3. ad Volusianum. *Ipsa virtus divina per inviolatæ matris virginea viscera, membra infantis eduxit quæ postea per clausa ostia, membra juvenis introduxit.*

Notandum est 2. sanctissimam Virginem omnis prorsus doloris in partu expertem fuisse. Ita Patres 6. Synodi gener. cap. 79. *Absque ullo dolore, virginis partum esse confitentur*; & S. Aug. serm. de Assumpt. B. Virg. *Illa enim*, inquit, *quæ sine peccati corruptione, & sine virilis admixtionis detrimento Christum suscepit, sine dolore peperit*: S. Hier. denique lib. contra Heluidium cap. 4. id probat ex eo, quòd in Evang. dicitur, Beatam Virginem puerum Jesum recens natum suis manibus pannis involvisse, & in præsepio reclinâsse, nec ullâ obstetrice opus habuisse.

SECTIO II.

De progressu vitæ Christi Domini in hoc mundo.

TRia hîc præsertim occurrunt observanda. Primum est, conveniens fuisse, ut Christus Dominus à S. Joanne baptizaretur, tum ut suo baptismate mundaret ac sanctificaret aquas, vimque regenerandi illis conferret, ut docet S. Ambros. lib. 2. in S. Lucam; tum etiam, ut insigne humilitatis exemplum nobis exhiberet, & priùs ipse exequeretur id, ad quod alios adhortari volebat, ut idem S. Ambr. declarat loc. cit. & S. Aug. ser. 63. de verbis Dom. Est autem hîc obiter notandum, baptismum illum, quem S. Joannes conferebat, non fuisse Sacramentum, nec habuisse ullam vim ex opere operato; sed fuisse quemdam ritum externum divinitus ipsi sancto Joanni inspiratum, quo homines excitabantur ad pœnitentiam agendam de peccatis (unde appellatur *baptismus pœniten-*

tia sanct. Luc. 3. & Act. 19.) & sic disponebantur ad gratiam per baptismum Christi recipiendam. Ita S. Thom. q. 38. a. 2.

Secundò, hîc observandum est, conveniens quoque fuisse Christum Dominum à dæmone tentari ob varias rationes, quas sanct. Doctor explicat q. 41. a. 1. ubi tamen notandum est, hanc Christi Domini tentationem fuisse tantùm exteriùs factam, apparente scilicet ei dæmone, sub specie aliqua humana, ut probabilissimè conjici potest, & externâ voce illum alloquente; non verò per internam suggestionem; quia cùm omnes motus animæ Christi essent perfectè rationi subjecti, nulla illicita cogitatio, nullus illicitus affectus à dæmone poterat in eo excitari. Ita docet sanct. Greg. hom. 16. in Evang. & sanct. Damasc. lib. 2. cap. 20.

Tertiò hîc observandum est, conveniens etiam fuisse, ut Christus Dominus doctrinam suam varijs miraculis confirmaret, ob eas rationes, quas explicat S. Doctor q. 43. a. 3. Porrò circa hæc Christi miracula tres præsertim difficultates hîc solvendæ occurrunt. Prima est, an Christus Dominus non solùm ut Deus, sed etiam, ut homo potestatem habuerit faciendi miracula. Resp. affirmativè; quod probatur ex eo, quòd in Evangelijs passim Christus Dominus multas curationes miraculosas solo tactu perfecerit, & S. Luc. cap. 6. dicitur, quòd *omnis turba quærebat eum tangere; quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes.* Unde S. Cyr. lib. de recta fide ad reginas titulo (quòd Christus sit vita) dicit, Christi corpus fuisse vivificum, id est, vitam alijs tribuens: & S. Damasc. lib 3. de fide cap. 5. dicit, *idem corpus fuisse instrumentum ac veluti organum divinitatis ad operationes divinas efficiendas*; & S. Hilar. can. 9. in S. Matth. *Potestas*, inquit, *intra corpus Christi manens, rebus ipsis caducis efficientiam addebat sanitatis*, ex quibus & alijs similibus SS. Patrum dictis sequitur, probabilissimum esse; quòd plures Theologi docent, Christi humanitatem fuisse illorum miraculorum causam instrumentalem, non tantùm moralem, sed etiam physi-

cam

cam & effectivam, id est, Christum Dominum quatenus hominem non solùm orando, & per modum causæ moralis & meritoriæ, sed etiam physicè simul cum divina virtute miracula illa esse operatum. Quod confirmari potest ex eo, quòd Christus Dominus plurima ex illis miraculis fecit, non deprecando sed imperando, ut S. Matth. 8. ubi dicitur, quòd *imperavit ventis & mari; & facta est tranquillitas magna*: & Luc. 4. ubi de socru Simonis febricante dicitur, quòd *stans super illam, imperavit febri, & dimisit illam.*

Secunda difficultas est, an miracula, quæ Christus fecit, fuerint ad ejus divinitatem probandam sufficientia. Respondet S. Doctor q. 43. a. 4. affirmativè, idque probat 1. ex eo, quod illa miracula transcendebant omnem creatæ virtutis potestatem; ideoque non nisi divinâ virtute fieri poterant, & propterea cæcus illuminatus rectè dicebat S. Joan. 9. *A sæculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati* 2. ex modo, quo faciebat miracula; non enim (ut dictum est) orando ut cæteri Prophetæ & Sancti; sed imperando, & tanquam potestatem habens illa perficiebat, unde colligi poterat illum cum Deo Patre æqualem habere virtutem. Denique ex ipsa ejus doctrina, quâ se Deum dicebat, quæ si vera non fuisset, miraculis divinâ virtute factis confirmata non fuisset.

Tertia difficultas est, an per illa miracula dæmones Christi divinitatem certò cognoscere potuerint. Resp. quòd (sicut rectè dixit S. Aug lib. 9. de civit. cap. 21.) Christus Dominus tantùm innotuit dæmonibus, quantùm voluit, tantùm autem voluit, quantùm oportuit; quare cùm ex una parte non esset expediens, ut dæmones Christi divinitatem apertè cognoscerent; ex altera verò requireretur, ut aliquid de illa suspicarentur; ideo speciali quâdam Dei providentiâ factum est, ut dæmones simul aliquo pacto cognoscerent, & etiam dubitarent. Ita S. Thom. q. 45. a 1. ad 2. ubi etiam id confirmat authoritate S. Ambr. & Chrys. & aliorum Patrum.

Quamvis autem dæmones Christi divinitatem, quamdiu

diu mortalis inter homines vixit, certò cognoscere non potuerint; est tamen verum, ipsis illam post ejus mortem certò innotuisse, illosque vel invitos Christum Dominum esse verum, & naturalem Dei Filium credidisse; unde dixit S. Jacobus in epist. canon. cap. 2. *Dæmones credunt, & contremiscunt*: & S. Paulus ad Philip. 2. *Ut in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum*: & ratio est, quia tunc evidentissima signa divinitatis ipsius experti sunt, cùm viderunt, eum ad inferos descendentem, & inde summa cum potestate justorum animas eripientem.

SECTIO III.

De egressu Christi Domini ex hoc mundo.

Circa egressum Christi, quæres 1. quid nobis Christi passio, & mors contulerit, & quâ ratione nobis proficua fuerit. Resp. S. Doctor q. 48. quinque modis præsertim passionem, ac mortem, Christi ad salutem nostram contulisse, nobisque proficuam fuisse. 1. per modum meriti; quia Christus, quatenus caput omnium hominum, per illam nobis & membris suis de condigno meruit, & ipsam æternam salutem, & omnia media, ad illam consequendam aut necessaria, aut utilia, ut suprà dictum est.

2. Per modum satisfactionis pro totius mundi peccatis; quæ quidem satisfactio à Christo Domino in passione ac morte Deo Patri pro nobis exhibita, non solùm sufficiens, & superabundans fuit, non tantùm propter dignitatem personæ satisfacientis aut rei oblatæ, ut cap. 1. diximus, sed præterea propter nimiam charitatem, ex qua patiebatur, & atrocitatem tormentorum, quæ patiebatur; ut enim observat S. Doctor q. 46. a. 5. passus est in omnibus, in quibus pati potuit, & ab omnibus, à quibus pati potuit.

Tertiò, per modum sacrificii; Christi enim passio & mors

mors fuit verum, proprium, & verè propitiatorium ſacrificium, ut vocatur à Conc. Trid. ſeſſ. 22. cap. 2. quòd quidem ex quacunque parte conſideretur, infiniti valoris fuit, ut ex antè dictis conſtat.

Quartò, per modum redemptionis, paſſio ſiquidem, & mors Chriſti fuit quædam ſolutio, per quam homines à ſervitute tum peccati, tum dæmonis redempti ſunt, ſicut captivi ac ſervi pretio redimi ſolent; unde princeps Apoſt. Epiſt. 1. c. 1. *Non corruptibilibus*, inquit, *auro vel argento redempti eſtis de vana veſtra converſatione paternæ traditionis: ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti*: & hinc verè ac propriè Chriſtus Dominus hominum Redemptor dicitur; ut fuſiùs explicat S. Bern. Epiſt. 190. ad Innocentium Papam contra Pet. Abaillardum, qui hunc titulum Chriſto Domino propriè competere negabat.

Quintò denique & ultimò per modum efficientiæ, hoc eſt, quod paſſio & mors Chriſti Domini ſalutem noſtram, ac media omnia ad illam operata eſt, per modum cauſæ efficientis inſtrumentalis; cum enim humanitas Chriſti Domini fuerit inſtrumentum divinitatis (ut ſuprà dictum eſt) ideo ex conſequenti omnes actiones & paſſiones Chriſti inſtrumentaliter operatæ ſunt ad ſalutem humanam in virtute divinitatis, & ſecundùm hoc paſſio, & mors Chriſti ſalutem humanam efficienter cauſare dicitur.

Rectè autem obſervat S. Doctor Sup. a. 6. act 3. inter iſtos quinque modos hanc eſſe differentiam, quòd paſſio Chriſti Domini, in quantùm comparatur ad ejus divinitatem, agit per modum efficientiæ; in quantùm verò refertur ad ejus voluntatem humanam, agit per modum meriti; ſecundùm verò, quod conſideratur in ipſa carne Chriſti Domini, agit per modum ſatisfactionis, redemptionis, & ſacrificij.

Quæres 2. an in Chriſti Domini morte humanitas ejus fuerit à divinitate ſeparata? Reſp. humanitatem Chriſti Domini etiam in ejus mortis triduo manſiſſe inſeparabiliter

liter divinitati unitam, ipſamque divinitatem ejus corpori in ſepulchro, & animæ in inferno conjunctam ſemper extitiſſe. Ita S. Damaſc. lib. 3. de fide cap 27. S. Fulg. lib. ad Traſimund. cap. 23. & unanimiter omnes alij SS. Patres, eſtque de fide, quæ ex antè dictis conſtat, probatque S. Doctor q. 50. a. 2. ex eo, quod in ſymb. de Filio Dei dicitur, quòd fuerit crucifixus, mortuus, & ſepultus, quod ejus corpori mortuo tantùm convenit; item quòd deſcenderit ad inferos, quod ſolam ejus animam ſpectat: quæ vera non eſſent, niſi ratione unionis hypoſtaticæ, per quam utraque pars divinitati ſemper conjuncta remanſit.

Quæres 3. an corpus Chriſti Domini poſt mortem corruptum fuerit. Reſpondet S. Doctor q. 51. a. 3. negativè; quod, ut meliùs intelligatur, notandum eſt ex S. Damaſc. lib. 3 de fide cap. 18. duplicem eſſe corporis humani corruptionem; unam, quæ fit per ſeparationem animæ ab illo, & hoc modo tam certum eſt Chriſti Domini corpus fuiſſe corruptum, quàm ipſum Chriſtum fuiſſe mortuum: alia corruptio eſt illa quæ fit per reſolutionem corporis in vermes, cineres, aut aliquid ſimile; & hoc modo conſtat ex fide Chriſti Domini corpus non fuiſſe corruptum juxta illud Pſ. 15. *Nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, hunc enim locum S. Petrus Act. 2. & Paulus cap. 13. de Chriſti corpore mortuo exponunt; additque S. Doctor ſuprà non decuiſſe Chriſtum pati corruptionem in corpore, ne mors ejus potiùs neceſſitati quàm voluntati aſcriberetur.

SECTIO IV.

De Chriſti Domini deſcenſu ad inferos.

Certum eſt ex fide, Chriſtum Dominum ſecundùm animam verè, & propriè deſcendiſſe ad inferos, non verò metaphoricè tantùm, ut falsò hunc ſymboli articulum hæretici interpretantur; quorum aliqui dicunt deſcen-

deſcendere ad inferos idem eſſe ac interire; alii idem eſſe ac ſepulturæ tradi; alii denique omnium impiiſſime per deſcenſum Chriſti ad inferos ſignificari aſſerunt, Chriſti animam dolores ac deſperationem animarum damnatarum pertuliſſe. Ita Calvinus lib. 2. inſtit. cap. 16. parag. 8 & ſeqq.

Refellitur hæc blaſphemia, & noſtræ fidei veritas probatur 1. ex ſcriptura: S. Matth. 12. *Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus,* &c. *ſic erit Filius hominis in corde terræ, &c.* Ubi per cor terræ S. Hieron. cap. 2. Jonæ, infernum intelligit; & ad Epheſ. 4. *Quòd autem aſcendit, quid eſt, niſi quia & deſcendit primùm in inferiores partes terræ:* quem locum de Chriſti Domini deſcenſu ad inferos exponunt S. Chryſ. & S. Hier. commentariis in illam Apoſt. epiſt. & S. Iren. lib. 5. cap. 31.

Probatur 2. ex ſymb. Apoſt. & ſymb. S. Athan. in quibus hæc veritas expreſſis verbis continetur.

Probatur 3. ex SS. Patribus, qui unanimiter huic veritati ſubſcribunt ut S. Leo Papa ſerm. 1. de Reſurr. *Reſurrectio Salvatoris nec animam in inferno, nec carnem diu morari paſſa eſt in ſepulchro*, S. Ambr. lib. de myſterio paſchæ c. 4. S. Greg. Papa lib. 13. mor. c. 20. & plures alii, qui citantur à Bellarm. lib. 4. de Chriſto c. 14.

Cum igitur hoc certum ſit, quædam dubia circa hunc Chriſti ad inferos deſcenſum ſolvenda ſuperſunt. Primum eſt, ad quæ inferorum loca Chriſtus deſcenderit. Ad hujus dubii ſolutionem obſervandum eſt ex S. Doct. in 4. diſt. 45. art. 3. inferorum nomine quatuor loca intelligi. Primus eſt ille, in quo damnatorum animæ cum dæmonibus torquentur. Secundus eſt Limbus puerorum cum ſolo peccato originali ex hac vita decedentium. Tertius eſt locus ignis purgatorii, in quo animæ juſtorum à peccatorum reliquiis expiantur. Quartus denique eſt Limbus ſanctorum Patrum, in quo ante Chriſti adventum ſanctorum animæ recipiebantur, ibique abſque ullo doloris ſenſu beatâ redemptionis ſpe ſuſtentati, placidâ quiete fruebantur, qui paſſim locus in ſacris litteris Abrahæ ſinus nuncupatur.

Hâc observatione præmissâ, dicendum est cum S,Doctore q.52.a.2. Christi Domini animam verè quidem, & secundùm substantialem præsentiam descendisse ad limbum sanct. Patrum, ibique cum illis mansisse per triduum illud, quo à corpore fuit separata : ad alia verò loca inferorum non descendisse, nisi secundùm aliquem specialem suæ virtutis effectum.

Ac in primis, quòd in Limbum sanctorum Patrum descenderit, patet ex eo, quòd communiter sancti Patres dicunt, ideo Christum Dominum descendisse ad inferos, ut inde sanctorum animas educeret, ac secum in cœlum eveheret, ut sanct. Ignat. in epist. ad Trall. & sanct. Hier. in caput 4. ad Ephes.

Quòd autem ibi per triduum remanserit, præter authoritatem S. Doct. id assertum habetur apud Iren. lib. 5. c. ult. & Tertul. in lib. de anima c. 31.

Altera verò assertionis pars, quâ diximus Christum Dominum non descendisse secundùm realem præsentiam ad alia inferorum loca, probatur à S. Doctore ex eo, quòd Christus Dominus nullam habuit causam ad infernum damnatorum descendendi, cùm neque locus esset ipsi congruus & decens; neque ad hoc, ut damnatos ac dæmones sibi genuflectere compelleret, necessarium fuit, ut eorum teterrimum ac fœdissimum carcerem adiret.

Idem de Limbo puerorum dici debet, tum quia locus ille minimè Christo Domino congruebat, tum etiam, quia non satis constat, an Christus Dominus se illis manifestaverit.

Quod ad locum purgatorii spectat, videtur etiam non fuisse conveniens, ut illum Christus adiret, ac præsentiâ suâ illustraret, cùm locus ille sit tantùm pœnis destinatus.

Secundum dubium est, quid Christus Dominus ad inferos descendens, animabus justis contulerit. Resp. Christum Dominum in primis Gloriæ lumen illis indidisse, atque adeò illas beatas effecisse, ut docet S. Thom. q. 52. a. 4. ad 1. & hoc colligitur ex illis Domini ad latronem crucifixum verbis, S. Luc. 23. *Hodie mecum eris in Paradiso.*

radiso, hoc est in loco, ubi mecum & cum aliis eris beatus: postea illucescente tertiâ die, beatas illas animas inde secum eduxisse, quò pertinet illud Zachar 9. *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu.* Denique quadragesimâ post resurrectionem die sanctas illas animas secum in cœlum invexisse, quando ipse (ut dicitur Ps.67.) *ascendit in altum, cepit captivitatem.*

SECTIO V.

De Christi Domini Resurrectione.

Fides catholica docet, Christum Dominum tertiâ post mortem die surrexisse à mortuis, animamque ejus proprio corpori iterum fuisse unitam. Circa hanc verò Christi resurrectionem quædam hîc observanda occurrunt.

Primum est, Christum Dominum non alienâ sed propriâ suâ virtute à mortuis surrexisse, juxta quod ipse dixerat S.Joan.10. *Potestatem habeo ponendi animam meam: & potestatem habeo iterum sumendi eam.*

Secundum est, Christum Dominum post resurrectionem, in corpore suo glorioso vulnerum cicatrices retinuisse, idque *non ex impotentia curandi* (ut ait Beda in cap.ult. S.Luc.) *sed ut perpetuum victoriæ suæ circumferret triumphum*, quod & de sanctis martyribus dicit S.Aug.lib.22.de civit.c.20.his verbis: *Fortaßis in illo regno in corporibus martyrum videbimus cicatrices vulnerum, quæ pro Christi nomine pertulerunt; non enim deformitas in eis, sed dignitas erit, & quædam quamvis in corpore, non corporis sed virtutis pulchritudo fulgebit.*

Tertium est, Christi Domini corpus gloriosum resurgendo per clausum sepulchrum penetrâsse; *Neque enim existimare debemus* (ut ait S.Hier.epist. ad Hedibiam q. 6.) *Angelum idcirco venisse, ut aperiret Domino resurgenti, & revolueret lapidem; sed postquam Dominus resurrexit, indicâsse, quid factum est, & sepulchrum vacuum reve-*

revolutione lapidis ostendisse : hocenim corporis sui gloriosi proprium fuisse ipsemet postea ostendit Joan 20. cùm ad discipulos in cœnaculo congregatos januis clausis ingressus est.

Quartum est, Christi Domini resurrectionem verè dici,ac esse causam resurrectionis nostræ futuræ (ut docet S. Thom.q.56.a.1.& 2.) non quidem meritoriam,cum post mortem nihil ampliùs meruerit,sed efficientem, in quantùm humanitas Christi est instrumentum divinitatis ; & sicut per illam plurima miracula , & etiam mortuorum aliquorum resurrectionem aliàs fecit sic & universalem omnium resurrectionem faciet ; quo sensu Christus Dominus S.Joan.5.dixit:*Venit hora in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei. & procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vitæ,&c*.quæ Christi verba S.Doctor in supp. quæst. 76.a.2. litteraliter intelligit de sensibili voce Christi , per quam imperabit resurrectionem,& simul illam operabitur ; de qua etiam voce Cassiodorus interpretatur illud Ps.67.*Ecce dabit voci suæ vocem virtutis* ad suscitandum scilicet mortuos.

Dici etiam potest, Christi Domini resurrectionem esse causam non solum efficientem, sed etiam exemplarem resurrectionis nostræ futuræ, in quantum scilicet (ut dicit Apost.Philipp.3.) *Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ*. Et eodem sensu resurrectio Christi Domini dici etiam potest causa exemplaris resurrectionis animarum nostrarum Rom.6. *Vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.*

SECTIO VI.

De Christi Domini in cœlos ascensione, & ad dexteram Patris sessione.

SIcut de resurrectione, sic etiam de ascensione dicendum est, Christum Dominum non alienâ ope, sed propriâ virtute tum divinitatis, tum etiam humanitatis glorificatæ ad cœlos ascendisse. Ita S. Doctor q. 57. a. 3. sicut autem certissimum est Christum Dominum ad cœlos ascendisse, sic etiam convenientissimum fuit, ut idem S. Doctor dicit a. 6. cùm enim locus debeat esse locato proportionatus, hinc sequitur corpori Christi glorioso & incorruptibili, locum gloriæ & in corruptionis debitum fuisse.

Quæres, quò Christus ascenderit, seu quisnam fuerit terminus ascensionis ejus? Respondet S. Doctor q. 57. a. 4. Christi Domini humanitatem fuisse suprà omnes cœlos elevatam, juxta quod dixit Apost. Ephes. 1. quòd Deus Pater *constituit illum in cælestibus ad dexteram suam supra omnẽ Principatũ & Potestatem & Virtutem, & Dominationem & omne nomen, quod nominatur non solùm in hoc sæculo, sed etiã in futuro. Et omnia subjecit sub pedibus ejus.*

Cæterùm quomodo, & quo situ, & in qua cœli parte sit corpus Christi Domini, supervacaneum est quærere (ait S. Aug. lib. de fide & symb. c. 6.) tantummodo in cœlo esse credendum est; non enim est fragilitatis nostræ cœlorum secreta discutere, sed est nostræ fidei de Dominici corporis dignitate sublimia & honesta sapere, ut ibidem dicit.

Quod spectat ad sessionem ipsius Christi Domini, quæ dicitur esse ad dexteram Patris, observandum ex S. Doct. q. 58. figuratam esse istam locutionem, proindeque non corporalem aliquam sessionem, sed tranquillitatem ac firmitatem status gloriæ Christi Domini debere intelligi vel etiam regiam ac judiciariam ejus potestatem: sicut, & nomine dexteræ Patris non significatur pars illa corporis

poris humani, quæ appellatur dextera (cùm enim Deus sit puriſſimus ſpiritus, nihil in eo corporeum cogitari fas eſt) ſed ipſius divina beatitudo & gloria, quæ dexteræ nomine quandoque in ſcripturis deſignatur, ut Pſal. 15. *Delectationes in dextera tua uſque in finem*; vel potiùs ſupremæ poteſtatis ejus participatio; & ſic Chriſtus Dominus dicitur ſedere ad dexteram Patris, 1. in quantum Dei Filius ipſi Patri conſubſtantialis, ac proinde paternæ poteſtatis, & gloriæ conſors & particeps: 2. in quantùm homo ad ejuſdem gloriæ ac poteſtatis conſortium, & participationem ratione unionis hypoſtaticæ admiſſus, & à Deo Patre ſupremus omnium Rex ac judex conſtitutus, ut ex infra dicendis conſtabit; & eo ſenſu docet S. Thom. a. 4. ſolius Chriſti proprium eſſe ſedere ad dexteram Patris, nec ulli Angelo, vel homini poſſe convenire.

SECTIO VII.

De regia Chriſti poteſtate.

CErtum eſt 1. Chriſtum Dominum non modò ut Deũ, ſed etiam ut hominem regiam poteſtatem, & ſummam authoritatem habuiſſe circa omnia ſpiritualia; ita ut potuerit arbitratu ſuo inſtituere, præcipere, & immutare, quæcunque ad Eccleſiæ Hierarchiam ejuſque ſtatum ſpiritualem pertinent.

Hæc veritas, quæ de fide eſt, conſtat ex eo, quòd in Evangelijs dicitur, Chriſtum Dominum abſolutè & ſine ulla limitatione, poteſtate illâ ſpirituali uſum fuiſſe, illiuſque virtute legem veterem abrogâſſe, novam condidiſſe, Sacramenta inſtituiſſe, peccata remiſiſſe, & alia ejuſmodi feciſſe, quæ nonniſi ab habente ſummam in Eccleſiæ regimine authoritatem fieri potuerint. Huc pertinet illud Pſ 2. *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus.*

Certum eſt 2. Chriſtum Dominum non habuiſſe tale dominium in res omnes temporales, quo ipſe ſolus eſſet quarumcunque rerum temporalium Dominus, ita ut nullus

nullus præter ipſum cujuscunque rei dominus aut proprietarius eſſet, cùm nec ipſe Deus tale dominium ſibi vendicare voluerit, ſed retento abſoluto quodam & ſupremo in res omnes dominio, proprietatem illarum hominibus benignè conceſſit, ita ut dependenter ab illo ſupremo dominio, verè ſint ac dicantur rerum ſuarum proprietarii & domini; unde refellitur quorumdam error, qui aſſerunt omnes principes ac dominos terræ à Chriſti Domini conceptione fuiſſe ſuis dominiis privatos, cujus præterea falſitas evidenter convincitur vel ex ipſius Chriſti teſtimonio dicentis S. Matth. 22. *Reddite, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari.*

Cùm hæc duo certa ſint, unum eſt dubium, an ſcilicet Chriſtus Dominus quatenus homo habuerit ſupremum quoddam dominium directum & abſolutum in res omnes temporales, & in omnia regna mundi, ita ut poſſet quoscunque Reges, & Principes privare ſuis regnis & dominiis, ſi voluiſſet. Pro cujus reſolutione duo breviter dicenda ſunt.

Primum eſt, Chriſtum Dominum etiam ut hominem verè & propriè dominium illud in res omnes habuiſſe, ac proinde fuiſſe verum & ſupremum Regem, ac Monarcham rerum omnium temporalium.

Probatur 1. ex ſcriptura: Pſ. 2. *Dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* S. Matth. 28. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra*: Apoc. 19. *Habet in veſtimento & in femore ſuo ſcriptum: Rex Regum, & Dominus dominantium*: quæ ſcripturæ teſtimonia de Chriſto Domino ut homine communiter à ſanctis Patribus intelliguntur.

Probatur 2. ex S. Aug. tr. 115. in S. Joan. ſuper hæc Chriſti verba: *Regnum meum non eſt de hoc mundo*, ubi rectè obſervat, Chriſtum Dominum non dixiſſe (Regnum meum non eſt in hoc mundo) cùm verè haberet Regnum etiam in terra, ſed ſolùm dixiſſe (non eſt de hoc mundo) id eſt, non acceptum ab hominibus, nec humanâ authoritate aut humano jure devolutum, & S. Bern. lib. 3. de Conſid. ad

ad. ad Eugenium Papam, ubi de Christo sic loquitur: *Hic est, de quo Propheta ait (& erit omnis terra possessio ejus) Christus, hic est, qui possessionem sibi vendicat, & jure creationis, & merito redemptionis, & dono Patris; cui enim alteri dictum est: Postula à me, & dabo tibi gentes?*

Probatur denique ex eo, quòd Christi Domini, etiam in quantùm hominis, dignitas & excellentia ratione unionis hypostaticæ talis ac tanta fuit, ut nullus honoris, prærogativæ aut potestatis titulus esse possit, qui non illi meritò deberetur.

Secundum est, Christum Dominum potestate illâ & dominio, quamdiu mortalis inter homines vixit, nunquam uti voluisse, sed sponte ac voluntariè illius usu se ipsum abdicâsse, ac paupertatem perfectissimam amplexum fuisse, ut sic non solùm merito suo, sed etiam exemplo nos efficaciùs juvaret; unde Apost. de illo dicit 2. Cor. 8. quòd *propter vos egenus factus est, cùm esset dives*: & ipse Christus Dominus eo sensu de se locutus est, cùm dixit sancti Matth. 8. *Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet.*

SECTIO VIII.

De judiciaria Christi Domini potestate.

Cum (ut ait sanct. Doctor q. 59.) regiam dignitatem potestas judiciaria consequatur, de illa prout Christo Domino competit, nobis agendum est, ac

Dicendum in primis, judiciariam illam potestatem Christo Domino competere, non modò quatenus Deus est, sed etiam quatenus homo, cum hac tamen differentia, quòd, quatenus Deus est, illam ex se habet; quatenus autem homo, non ex se, sed authoritate sibi divinitus commissa & delegata.

Hoc constat ex scriptura: Act. 10. *Ipse est, qui constitutus est à Deo judex vivorum & mortuorum*: & sancti Joan. 5. *Potestatem dedit ei judicium facere, quia Filius hominis est.*

Dicen-

Dicendum 2. ad judiciariam Chriſti poteſtatem pertinere, non ſolùm ultimum illud, & generale judicium, de quo ſæpius in Evangelijs mentio fit, ut ſanct. Matth. 16. 24. & 25. & 2 Cor. 5. ſed etiam particulare judicium in morte cujuſque ab illo faciendum: tale enim judicium in morte cujuſque faciendum eſſe.

Conſtat 1. ex ſcriptura: Eccli. 11. *Facile eſt coram Deo in die obitus retribuere unicuiq; ſecundùm vias ſuas* & Hebr. 9. *Statutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autē judicium.*

Conſtat 2. ex S. Aug. lib. 2. de anima, ubi hanc veritatem aſſerit; S Hieron. in cap. 2. Joel. ubi per diem Domini, diem judicij intelligendum eſſe dicit, ſive diem exitus uniuſcujuſque de corpore; *Quod enim*, inquit, *in die judicij futurum eſt omnibus, hoc in ſingulis in die mortis impletur*: & S. Chryſoſt. hom. 14. in S. Matth. *Omnes*, inquit, *animæ, cùm hinc emigraverint, varijs peccatorum catenis implicitæ, ad terribile illud tribunal ducentur.*

Tertiò id conſtat ex eo, quòd fide certum eſt, atque in Conc. Florent. definitum, in decreto unionis, animas poſt mortem ſine mora recipi in cælum, ſi ſint omnino expiatæ; vel amandari in infernum, ſi peccato mortali obſtrictæ ex hac vita deceſſerint; atqui dici non debet hoc ita fieri, ſine ſpeciali judicij divini decreto.

Quòd verò judicium illud particulare, æquè ac ultimum generale à Chriſto Domino quatenus homine exerceatur, conſtat ex eo, quod dicitur S. Joan. 5. quòd *Pater non judicat quemquam: ſed omne judicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium.*

Porrò ad hoc judicium particulare ſubeundem neceſſe non eſt animas realiter in cœlum deferri, aut Chriſtum ad illas è cœlo dilabi: ſed ſufficit, quòd illæ in ipſo mortis inſtanti intellectualiter eleventur ad audiendam ſententiam judicis, ita ut in eodem inſtanti cognoſcant ſeſe judicari, & pro ratione eorum, quæ in vita geſſerunt, & boni vel mali ſtatus, in quo deceſſerunt, vel ſalvari vel damnari, imperio & authoritate non ſolùm Dei, ſed etiam hominis Chriſti; ac eodem momento per inſtantaneam

neam loci mutationem constituantur in loco illo, in quo ex vi judicij, & imperij Christi Domini futuræ sunt, sive in Paradiso, sive in purgatorio, sive in inferno.

Dicendum 3. ad eamdem quoque judiciariam Christi potestatem pertinere alia omnia judicia, quæ erga homines etiam, dum in hac vita mortali degunt, divinitus exercentur; erga bonos quidem, cùm pro eorum meritis & recto gratiarum usu, gratiæ ipsæ augentur, & copiosiora auxilia subministrantur; erga malos verò, cùm pro eorum demeritis abundantiora gratiæ auxilia ipsis subtrahuntur, permittunturque excæcari & indurari: quòd enim hæc non tantùm æterno ac supremo Dei judicio, sed etiam Christi Domini, quatenus homo est, imperio peragantur, constat ex eo, quòd (ut suprà ex Act. 10. retulimus) non solùm mortuorum sed etiam vivorum judex à Deo sit constitutus.

Quæres, an etiam ad Angelos extendat se judiciaria illa Christi Domini potestas. Resp. affirmativè cum S. Doctore q. 59, ubi dicit Angelos omnes sive bonos, sive malos, judiciariæ potestati Christi Domini etiam quatenus hominis, subesse; idque ratione eorum, quæ circa homines operantur; cùm enim tam boni quàm mali Angeli aliquid ad salutem vel damnationem hominum cooperentur, ideo Christi supremi judicis sententiam quoad præmium vel supplicium accidentale sunt subituri; quo sensu ipse Christus Dominus dicit S. Luc. 15. quòd *Gaudium erit coram Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente*; & è contra dæmones dicunt cap. 8. S. Matth. &c. 1. S. Mar. *Quid nobis, & tibi, Iesu Fili Dei? venisti huc ante tempus torquere & perdere nos?*

SE-

SECTIO IV.

De dignitate capitis, quæ Christo Domino competit, respectu tam Angelorum quàm hominum.

OBservandum est hîc ex S. Th. q. 8. rationem capitis mystici desumi ex proportione ad caput naturale, in quo cùm tria considerari possint, ordo, perfectio, & virtus; ordo quidem, quia est prima pars hominis; perfectio verò, quia in eo vigent omnes sensus interiores & exteriores, cùm in cæteris membris sit solùm tactus; virtus denique, quia motus omnis cæterorum membrorum ab illo derivatur: sic etiam eadem tria de capite mystico intelligi debent, ita ut, cùm quæritur, an Christus Dominus sit caput hominum vel Angelorum, idem est, ac si quæratur, an respectu illorum hæ tres prærogativæ Christo Domino competant. Hâc observatione suppositâ.

Dicendum 1. Christum Dominum etiam quatenus hominem, esse caput totius Ecclesiæ. Id constat in primis ex Apost. Ephes. 1 ubi dicitur, quòd Deus Pater Christum Dominum *dedit caput supra omnem Ecclesiam*: & Coloss. 1. *Ipse est caput corporis Ecclesiæ.* Constat præterea ex eo, quòd Christo Domino etiam quatenus homini tres supradictæ capitis prærogativæ competunt: est enim primus in ordine prædestinationis divinæ, unde vocatur ab Apost. Rom. 8. *Primogenitus in multis fratribus.* Deinde cæteros omnes fideles omni virtutum & gratiarum genere antecedit, ut ex antè dictis patet. Tertiò denique virtutem habet influendi gratiam in omnia membra Ecclesiæ; unde S. Joan. 1. dicitur, quòd *de plenitudine ejus nos omnes accepimus*: & ipse Christus Dominus cap. 15. se ipsum viti comparat & fideles palmitibus, quâ comparatione influxum suum in illos satis declarat.

Dicendum 2. Christum Dominum quatenus hominem,

nem, esse caput omnium prorsus hominum. Ita S. Thom. a. 3. & probari potest enumeratione facta per diversos gradus hominum, quibus omnibus certum est illum & ordine & perfectione antecellere, & in eos omnes influxum aliquem habere. Et primò quidem de beatis constat, cùm sint membra Ecclesiæ triumphantis ipsi Christo perfectissimè unita. De justis item, tum in purgatorio, tum in hac vita existentibus, cùm ab ipso influxum gratiæ & charitatis recipiant: de fidelibus etiam, qui in peccato mortali sunt, cùm adhuc per fidem licèt velut membra mortua illi conjungantur, atque adeo ipse in eos fidem illam sive habitualem sive actualem, & alias omnes gratias actuales, quibus ad pœnitentiam excitantur, influat. De infidelibus quoque idem dici debet, cùm (ut suprà probatum est) pro illis etiam Christus Dominus mortuus sit, & ex consequenti (ut supponimus ex tractatu de gratia) illis, sicut & alijs omnibus, & etiam parvulis sine baptismi susceptione decedentibus gratias ad salutem sufficientes promeruerit.

Porrò licèt hoc sensu infideles dicantur membra Christi, non tamen propterea dici possunt membra Ecclesiæ; ad hoc enim non sufficit, ut quis à Christo Domino influxum aliquem recipiat aut recipere possit, sed præterea necessarius est aliquis alius gratiæ effectus, nempe ut fiat fidelis, & saltem in voto baptismi Sacramentum recipiat.

Ex dictis autem intelligi potest, Christum Dominum nullo modo esse aut dici posse caput damnatorum, cùm ex lege Dei ordinaria non sint ampliùs in potentia ad ullam cum Christo unionem, aut ad ullum gratiæ influxum ab ipso recipendum: qui proinde neque sunt, neque dici debent membra Christi.

Dicendum 3. Christum Dominum etiam quatenus hominem, esse caput Angelorum. Ita S. Thom. a. 4. & constat ex scriptura Coloss. 2. Christus vocatur ab Apost. *Caput omnis Principatus & Potestatis*: & Ephes. 1 idem Apost. dicit Christum Dominum à Deo Patre *constitutũ esse ad*

se ad dexteram suam in cœlestibus supra omnem Principatum & Potestatem, & virtutem & Dominationem & ipsum dedisse caput supra omnem Ecclesiam & epist. 1. Petri 3. Christus Dominus dicitur *profectus in cælum, subjectis sibi angelis*: ex quibus scripturæ verbis constat, Christum Dominum, saltem quoad ordinem & perfectionem, angelis præeminere; & sic illorum esse caput.

Quod verò sit etiam illorum caput quoad influxum, constat ex iis, quæ præc. cap. diximus, ubi probavimus, Angelos gratias ac gloriæ dona ex Christi meritis accepisse.

Dicendum 4. quòd licèt solius Christi proprium sit, esse caput Ecclesiæ, quatenus est fons & origo gratiarum omnium: hoc tamen non obstat (ut rectè docet S. Thom. a. 6.) quo minùs alia sint ipsi subordinata Ecclesiæ capita; itaque, quoniam sub Christo Romanus Pontifex totam visibiliter gubernat Ecclesiam, in illamque influit docendo, præcipiendo, pascendo, leges ferendo, varia gratiarum dona conferendo; ideo verè ac propriè caput visibile totius Ecclesiæ dicitur, imò & unusquique Episcopus in Ecclesia sua quamdam habere capitis dignitatem verè dici potest.

Neque id absurdum videri debet, quòd in mystico Ecclesiæ corpore plura sint capita sub uno primario & præcipuo capite, sicut nec absurdum est sub uno summo pastore Christo plures esse & dici in Ecclesia pastores, epist. 1. S. Petr. cap. 5. & præter fundamentum primarium & præcipuum (quod est Christus) alia etiam esse, & dici ejusdem Ecclesiæ fundamenta, Apoc. 21. sicut in quolibet regno præter regem, qui (ut dicitur 1. Reg. 15.) totius regni caput est, sunt etiam alii duces & optimates ab eo dependentes, qui etiam dicuntur, *capita populorum Amos 6.*

C A-

CAPUT VIII.

De adoratione Christo Domino debita, nec non de veneratione sanctissimæ Matri ejus, cæterisq; Sanctis, ac eorum reliquiis & imaginibus exhibenda.

SECTIO I.

Quænam adoratio humanitati Christi Domini debeatur.

AD clariorem eorum, quæ dicenda sunt, intelligentiam, notandum 1. est ex S. Doctore 2.2. q.84 91. & 203. inter laudem, honorem, & adorationem hoc esse discriminis; quòd laus sit quædam excellentiæ testificatio, quæ in verbis consistit, honor etiam in factis & aliis signis externis. Adoratio verò præter illam testificationem excellentiæ, includit essentialiter submissionem aliquam erga id, quod adoratur, in quo differt à laude, & honore, siquidem laudamus & honoramus etiam æquales vel inferiores, non adoramus verò nisi superiores; unde adoratio definitur à S. Damasc. orat.3. cap.4. *Animi cedentis, demissi, & humilis significatio.*

Notandum 2. ad completum actum adorationis tria ex parte hominis requiri: 1. ut intellectus agnoscat excellentiam ejus, qui adoratur: 2. ut voluntas internum erga eumdem affectum concipiat: 3. denique, ut aliquo exteriori actu submissionem illam protestetur.

Notandum 3. duplicem in universum esse adorationem, sicut duplex excellentia est, ratione cujus potest ali-

liquis nobis esse superior; una increata, altera creata: adoratio illa, quæ ratione increatæ excellentiæ defertur, usu in Ecclesia communiter recepto Latria vocatur, quo vocabulo significatur cultus ille religiosus, qui soli Deo debetur, in signum & protestationem supremi dominii, quod in res omnes creatas obtinet, sicque sumitur in scriptura, in qua falsorum Deorum cultus nomine idololatriæ exprimitur (Act. 17. *Videns idololatriæ deditam civitatem*) & falsorum Deorum cultores idololatræ vocantur (1. Cor. 10. *Neque idololatræ efficiamini*) eò, quòd cultum illum latriæ qui soli Deo debetur, ad idola transferrent: & eodem etiam sensu illud latriæ vocabulum sumitur in 7. Synodo generali act. 3. 4. & 6. & in Conc. Trid. sess. 13. c. 5. & apud S. Bas. in cap. 1. Is. & S. Aug. lib. 10. de civit. c. 1. & lib 15. cont. Faust. c. 9. Imò & ipsa vox adorationis passim ex communi usu jam recepta est ad significandum illum cultum, qui soli Deo debetur, unde dicimus solum Deum esse adorandum.

Cultus autem ille religiosus, qui ob creatam excellentiam defertur, communiter Dulia vocatur, quo nomine ex usu Ecclesiæ significatur servitus & submissio, non quælibet abjecta & vilis, qualis est mancipiorum; neque etiam honoraria & politica, qualis est subditorum erga principes; & inferiorum erga superiores; sed religiosa & pia, quæ scilicet sanctis defertur ob eorum virtutem & sanctitatem. Et quoniam inter sanctos varii, & inæquales sunt gradus sanctitatis, ideo iis, qui meritis ac virtutibus insigniores fuerunt, specialis aliquis honor defertur, qui ex communi usu Hyperduliæ nomine significatur; quo quidem honoris genere sanctissimam Virginem Deiparam præ aliis omnibus sanctis colendam esse, orthodoxi omnes unanimiter consentiunt.

Notandum 4. discerni non posse ex actu exteriori, utrum cultus qui defertur, latriæ sit, vel Duliæ; iisdem enim actibus & signis externis quibus Deum adoramus, Sanctos etiam sæpissime colimus; sicut enim Deo, sic & illis

illis caput aperimus, genua flectimus, *&c.* Quare hoc ex interno voluntatis affectu discernendum est: si enim exterior ille v.g. genuflexionis actus dirigatur ad protestandam infinitam Dei supra omnes creaturas eminentiam, nostramque omnimodam ab illo dependentiam, erit adorationis seu latriæ actus; si verò illa genuflexione intendamus cultum religiosum alicui Sancto ob ejus virtutes, vel gloriam deferre, erit actus duliæ.

His prænotatis, pro quæstionis propositæ resolutione, dicendum est Christi Domini humanitatē Verbo divino hypostaticè unitam, eâdem adoratione latriæ, quæ ipsi Verbo divino debetur, esse adorandam. Ita S. Th. 1. part. q. 25. a. 1.

Probatur in primis ex Conc. Ephes. can. 8. ubi definitur, Christum hominem Deum una esse adoratione adorandum, quòd S. Cyril qui huic Conc. nomine summi Pontificis præfuit, clariùs explicavit l. 1. de fide ad reginas, ubi docet: *In Christo non esse unam naturam, quæ adoratur; & alteram; quæ non adoretur; sed utramq; simul adorari unicâ adoratione:* Item ex 2. Synodo gener. collat. 8. can. 9. *Si quis duas adorationes introducit, & non una adoratione Verbum incarnatum cum propriâ carne adorat, anathema sit.*

Probatur 2. ex S. Ambr. l. 3. de Spir. S. c. 12. ubi explicans illa verba Ps. 98. (*adorate scabellum pedum ejus*) *Per scabellum,* inquit, *terra intelligitur, per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu adoraverunt; neque enim divisus est Christus:* & S. Aug. enarratione in eumdem Ps. *Exponens,* inquit, *Scriptura quid sit scabellum pedum ejus dicit; terra autem scabellum pedum meorum: anceps factus sum, timeo adorare terram, ne damnet me qui fecit cælum & terram,* &c. *& fluctuans converto me ad Christum, & invenio, quomodo sine impietate adoretur terra; suscepit enim terram de terra, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit; & quia in ipsa carne hîc ambulavit, ipsamque carnem nobis manducandam ad salutem dedit; nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit; inventum est quomodo adoretur scabellum pedum Domini*

mini, & non solùm non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.

Objicies, soli Deo deberi adorationem & latriæ cultum, humanitatem autem Christi quantumvis unitam hypostaticè Deo, Deum tamen non esse. Resp. duplicem esse adorationem; unam absolutam, quæ fit propter excellentiā inexistentem illi qui adoratur, seu quando aliquid adoratur propter se; alteram verò respectivam, quando aliquid adoratur propter aliud, seu propter excellentiam inexistentem alteri ad quod habet specialem ordinem & habitudinem: & primo quidem genere adorationis adorari debere Christi divinitatem, imò ipsum Christum; cùm per hoc nomen connotetur divinum suppositum, quod propter se & ratione propriæ increatæ excellentiæ adorari debet. Secundo verò adorationis genere humanitatem ejus adorandam esse, hoc est non propter se, sed propter Verbum divinum cui conjuncta est, non accidentaliter sed vera substantiali & hypostatica unione; sicque humanitatem Christi honore divino affici debere affirmant sancti Patres, ut S. Athanas. lib. de Incarn. Christi pagina 6 ubi de corpore Christi loquens ait. *Illud divina adoratione coli, quia increati corpus factum est*: & S. Aug. ser. 58. de Verb. Dom. *Ego*, inquit, *Dominicam carnem imò perfectam in Christo humanitatem propterea adoro, quod à divinitate suscepta, atque Deitati unita est.*

Quæres, utrum humanitas Christi Domini per se præcisè sumpta & considerata solùm secundùm excellentiam aliquam creatam, quæ ipsi inest, puta ratione gratiæ sanctificantis, aut virtutum, debeat cultu latriæ, an aliquo alio adorari? Resp. ex S. Thom. q. 25. a. 2 ad 1. humanitati Christi Domini ut sic, non deberi latriæ cultum, sed tantùm hyperduliæ; quia in illa hypothesi nihil in ea consideratur nisi creatum, quod proinde latriæ cultu adorari non debet

Quamvis autem speculativè hoc verum sit, sapienter tamen monet Philip. Gamach. ad præfatam q. 25. moraliter & practicè loquendo, istas præcisiones & abstra-

 ctiones

ctiones non esse admittendas, sed Christum perpetuò adorandum supremo latriæ cultu, cùm verè & à parte rei sit semper homo Deus; istamque quæstionem non Metaphysicè, sed moraliter ac Theologicè esse tractandam, nec ludendum in rebus tanti momenti, ne fortè occasio vel scandali vel erroris aliquibus præbeatur. Adde quòd Ecclesia nusquam solet humanitatem Christi hoc modo spectatam venerari, sed semper tanquam conjunctam & unitam Verbo divino adorare; unde S Athan. orat. cont. Arianos. *Adoraturi*; inquit, *non seponimus verbum à carne.*

SECTIO II.

Quomodo Sancti à nobis colendi sint.

CUm (ut ait S. Hieron. epist. 53. ad Riparium) *Honor servorum redundet ad Dominum*, & ad gloriam Christi summi totius Ecclesiæ capitis pertineat veneratio membris ejus nobilioribus exhibita; ideo post explicationem eorum quæ ad humanitatis ipsius adorationem pertinent, agendum est de cultu ipsis Sanctis debito.

Dicendum igitur 1 Sanctis tam Angelis quàm hominibus æternâ gloriâ in cælo perfruentibus cultum aliquem sacrum & religiosum esse reddendum, longè quidem minorem eo, qui Deo debetur, sed tamen majorem cultu illo civili & politico, qui hominibus quantæcunque dignitatis in hac vita defertur.

Probatur 1. ex scriptura: Gen. 18. & 19. ubi Abraham & Loth dicuntur Angelis sibi apparentibus honorem aliquem singularem & religiosum detulisse; idem dicitur de Josue cap. 5 & de patre ac matre Samsonis Judic. 13.

Probatur 2. ex sanctis Patribus, qui id unanimiter docent ut S. Greg. Nyssen. orat. in S. Theodorum martyr. *Cui regũ*, inquit, *talis honor habetur? quis ex iis, qui supra modum inter homines excellere visi sunt, tali memoria celebratur? quis Imperatorum adeò decantatus, ut hic miles pauper? &c.* & S. Damasc. lib. 4. de fide c. 16. *An non honorandi, qui*

totius

totius humani generis patronos se profitentur, ac Deo nostri causâ supplicant: honorandi certè, & quidem ita ut in eorum nomine templa Deo extruamus.

Probatur 3. ex eo ritu, qui in universa Ecclesia semper viguit. templa, & basilicas in honorem Sanctorum ædificandi illorumque festa celebrandi: cujus rei fidem faciunt omnes ferè sancti Patres & Ecclesiastici scriptores, qui videri possunt apud Judoc Coccium, tom. 1. lib. 5. de sanctis Ecclesiæ art. 13. & 14. & certè vel ipsa antiquissima basilicarum, & sacrorum ædificiorum monumenta in honorem sanctorum Deo consecrata, quæ ubique terrarum invisuntur, satis apertè testantur, Sanctis ab universa Ecclesia cultum religiosum semper fuisse delatum; minorem quidem illo qui Deo debetur, sed longè majorem quovis honore politico & civili, qui principibus, & regibus in terra defertur.

Dicendum 2. Sanctos gloriâ cœlesti perfruentes, à nobis esse invocandos, & hanc invocationem ad cultum ipsis debitum pertinere.

Probatur 1. ex scriptura: Gen. 48. ubi Jacob benedicens filiis Joseph, Angelum suum custodem invocat, ut ipse illis benedicat: Exod. 32. Moyses sic orat. *Recordare (Domine) Abraham, Isaac & Israel servorum tuorum.*

Probatur 2. ex Conc. Chalced. Act. 11. ubi Patres Conc. sic loquuntur *Flavianus post mortem vivit, martyr pro nobis oret*: & in 7. Synodo gener. Act. 6. hæc verba habentur. *Cum timore omnia agamus, postulantes intercessionem incontaminatæ Deiparæ, & sanctorum Angelorum, omniumque Sanctorum.*

Probatur 3. ex antiquo usu litaniarum, quæ in honorem Sanctorum indicebantur; de quo ritu mentio fit in variis Conc. ut in Conc. Aurel. 1. cap. 29. Tolet. 5. cap. 1. Bracarensi 2. cap. 9. Mogunt. sub Carolo Magno cap. 33. quæ quidem Conc. ante mille annos sunt celebrata.

Probatur 4. ex SS. Patribus, qui & ipsi Sanctos invocaverunt, ut S. Athan. ser. in Evang de sanctissima Deipara, id est de Annuntiatione, in ejus fine ipsam sanctam Deipa-

Deiparam invocat: S. Greg. Nyss.orat.in S.Theodorum, ipsum etiam sanctum in fine invocat: idem facit S.Greg. Naz. orat.in S.Athanasium, quem in fine invocat, & S. Hier.in epitaphio S.Paulæ eam similiter invocat.

Dicendum 3.Sanctos in cælo pro nobis orare, & orando patrocinari ac subvenire.

Probatur 1. ex scriptura: 2.Machab 15. *Hic est qui multum orat pro populo, & pro universa sancta civitate Ieremias Propheta Dei*: & S.Pet.epist.2.cap.1. *Dabo* (inquit) *operam & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.*

Probatur 2.ex S. Basil. epist. ad Julianum Apostatam: *Suscipio*, inquit, *sanctos Apostolos, Prophetas, Martyres, qui pro me apud Deum supplicant, quo per illorum mediationem propitius mihi sit Deus*: & S.Greg Nazianz.orat.20. in laudem ipsius S.Basilii, *Ac nunc ille quidem in cælo est pro populo preces fundens; neque enim ita nos reliquit ut prorsus reliquerit*: eamdem veritatem fusè probat S.Hieron. in toto lib.cont. Vigilantium hæreticum, qui Sanctos hac vita functos pro nobis orare negabat.

Porrò circa illam Sanctorum intercessionem & (ut loquitur S.Basilius) mediationem, observandum est, illam nullo modo derogare qualitati mediatoris, quæ Christo Domino competit, quamque illi Apost. tribuit, 1. Timoth. 2. *Unus est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus*: tum quia loquitur ibi Apost. de mediatione redemptionis; quod ex verbis immediatè sequentibus patet: *Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus*, qua ratione solus & unicus mediator est Christus; tum quia quocunq; modo dicatur mediator, semper illi hæc dignitas salva & integra manet, cum Sanctorum intercessiones, & interventiones nonnisi ex ipsius Christi meritis & ex unione sanctorum cum illo ut capite, valorem hauriant: unde quantumcunq; Ecclesia suffragia Sanctorum apud Deum impendat, semper tamen orationes ac petitiones suas concludit his verbis, *Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c.* ex quibus evidens est Sanctorum mediationem, & inter-

& intercessionem Christi Domini honori ac dignitati nullatenus officere, imò vim omnem suam ab ejus mediatione accipere.

SECTIO III.

Qualis cultus sanctissimæ Virgini Deiparæ Mariæ debeatur.

CUm ut ex antè dictis constat, honoris ac cultus, qui Sanctis deferendus est, mensura & modus ex magnitudine sanctitatis, virtutum, ac meritorum accipienda sit; hinc colligi potest, qualis honor & cultus sanctissimæ Virgini debeatur, cùm ejus sanctitas, virtus, ac meritum supra omnes alios sanctos longè superemineat. Ut tamen certius & evidentius istud innotescat, aliquot speciales sanctitatis & excellentiæ titulos in illa sanctissima Virgine hîc annotabimus, ex quibus inferre quivis poterit, quo religionis cultu prosequenda sit; *neque enim* (ut rectè dixit S. Bern. epist. 174.) *Virgo regia falso aut fucato eget honore, cùm veris honorum titulis & infulis dignitatum decorata sit.*

Primus igitur excellentiæ titulus ducitur ex innocentia singulari, quæ consistit in eo, quòd sanctissima Virgo privilegio speciali, nec ulli alteri Sanctorum unquàm concesso; ab omni peccati sive originalis, sive actualis labe prorsus immunis extitit.

Et in primis, quòd nullum unquam peccatum actuale ne quidem veniale commiserit, docet Sanct. Thom. 3. p. q. 27. a. 4. estque communis totius Ecclesiæ sensus, ut habetur in Conc. Trid. sess. 6. cap. 23. huic etiam veritati suffragatur S. Aug. lib. de nat. & grat. cap. 36. ubi dicit de sanctissima Virgine Maria loquens, *De qua propter honorem nullam prorsus, cùm de peccatis agitur, habere volo mentionem*: & S. Bern. epist. 174. *Decuit reginam Virginum singulari privilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam.*

Quòd autem etiam originalis peccati maculam nunquam contraxerit; probari potest ex iis omnibus scripturæ locis, in quibus illius singularis, & omnimoda puritas & innocentia significatur, ut Cantic. 4. *Tota pulchra es amica mea & macula non est in te*: atqui tota pulchra non esset, nec maculæ omnis expers, si originali peccato fœdata fuisset: ibidem vocatur *hortus conclusus, fons signatus*: & cap. 6. *una est columba mea, perfecta mea*: item ex illis ad eandem sanctissimam Virginem Angeli verbis S. Luc. 1. *Ave gratiâ plena: Dominus tecum*; *Quibus* (ut dicit S. Aug serm. 11. in natali Dom.) *ostendit ex integro iram primæ sententiæ exclusam, & plenam benedictionis gratiam restitutam.*

Probari etiam potest ex eo, quòd idem S. Aug. l. 3. cont. Julianum c. 9. dicit, illum qui in ætate adulta peccatum nullum commisit, nullum etiam in infantili contraxisse; unde sequitur, cùm ex eodem S. August. suprà, beatissima Virgo nullum in vita sua peccatum commiserit, nullum etiam in origine sua contraxisse; & S. Ansel. lib de conceptu Virginali cap. 18. *Decens*, inquit, *erat, ut sanctissima Virgo ea puritate niteret, qua major sub Deo nequit intelligi*, & in cap. 1. 2. ad Cor. *Omnes mortui sunt in peccatis sive originalibus, sive voluntate additis, nemine prorsus excepto, dempta matre Dei*: & Petrus Damian. ser. de Assumpt. *Caro Virginis* inquit, *ex Adam assumpta maculas Adæ non admisit.*

Denique accedit authoritas Sixti 4. summi Pontificis in extrav. (cum præexcelsa) de reliq & vener. Sanctorum; ubi fideles ad celebrationem immaculatæ Conceptionis sanctissimæ Virginis (sic enim loquitur) etiam indulgentiarum largitione invitat.

Et quamvis nihil adhuc ab Ecclesia super hac re definitum fuerit, nec proinde censendus esset hæreticus, qui oppositum teneret, ut expresè declaravit idem Sixtus 4. in extrav. (grave nimis) quam renovavit Conc. Trid. sess. 5. sententia tamen illa, quæ asserit sanctissimæ Virginis ab omni originali peccato exemptionem, adeò vera est,

est, ut Paulus 5. oppositum asserere in concionibus, lectionibus, aut aliis actibus publicis prohibuerit; quam prohibitionem Gregorius 15. ejus successor, etiam ad privata colloquia, & scripta extendit.

Dices, hinc sequi beatissimam Virginem à Christo Domino non fuisse redemptam; cùm enim nullum unquam peccatum actuale aut originale incurrerit, videtur quòd Christi Domini redemptione non indiguerit. Resp. illam indiguisse Christi Domini redemptione, non quidem ut à peccato liberaretur, sed ut à peccato præservaretur; ac proinde illam excellentiori modo præ omnibus Adæ posteris à Christo Domino fuisse redemptam: cùm enim ex modo conceptionis suæ, utpote vera Adami filia, & ex eo viâ generationis ordinariâ ortum ducens, peccatum originale contrahere deberet: quod illud non contraxit, Christo Redemptori debitrix fuit, cùm propter prævisa ejus merita, ab illo peccato penitùs præservata fuerit.

Secundus excellentiæ titulus ducitur, ex perfectissima gratiarum omnium plenitudine, & eminentissima sanctitate, qua beata Virgo cæteros omnes Sanctos tam Angelos quàm homines longè superavit. Hoc satis innuunt verba illa quibus ab Angelo dicta est Luc. 1. *Gratiâ plena* & à beata Elisabeth, benedicta inter mulieres: item ea, quæ de seipsâ sanctissima Virgo dixit *Beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est.*

Illud præterea constat ex eo, quòd universa Ecclesia professa est in 7. Synodo gener. Act. 5. his verbis, *Si quis non confitetur, sanctam semper Virginem Mariam propriè ac vere Dei genitricem, sublimiorem esse omni visibili, & invisibili creatura, anathema sit.*

Accedunt plurima eximia, & præclara sanctissimæ Virginis elogia à SS. Patribus prolata, quibus illius supra omnes Sanctos eminentiam singularem apertè testantur; aliquot illustriora hic proferemus. S. Epiphan. ser. de Laudibus Deiparæ, ipsam alloquens: *Quid dicam*, inquit, *aut quid proloquar; & quo pacto beatam prædicabo gloriæ radi-*

cem; *solo enim Deo excepto, cunctis aliis superior existis* S. Ephrem. orat. de laudibus ejusdem, illã vocat. *Optimam, præcellentissimam, sublimiorem cælitibus, honoratiorem Cherub. Seraph. sanctiorem, & incomparabiliter cunctis aliis supernis exercitibus superiorem.* S. Greg. Neocæsar. hom. in Annunciat. beatæ Virginis, *Maria sic gratiâ plena dicitur, quòd in illa totius gratiæ thesaurus reconderetur;* S. Ambr. in cap. 2. S. Luc. *Bene gratiâ plena dicitur, quæ sola gratiam quam nulla alia meruerat, consecuta est, ut gratiæ repleatur authore.* S. Petrus Chrysolog. ser. 143. *Bene gratiâ plena, quia cæteris per partes tribuitur, Mariæ verò simul se totam infudit gratiæ plenitudo:* S. Chrysost. orat. in Hypapante vocat illam *mundi miraculum:* sanct. Damasc. orat. 1. de Assumpt. *Abyssum gratiæ & sanctitatis:* S. Anselm lib. de excellentia Virginis cap. 8. dicit in beata Virgine fuisse, *Quamdam immensitatem gratiæ & gloriæ:* sanct. denique Greg. Papa explicans illa verba Is. 2: (*Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium*) *Potest hujus montis nomine beatissima semper Virgo Maria designari; mons quippe fuit, quæ omnem electæ creaturæ altitudinem, electionis suæ dignitate transcendit: an non mons sublimis Maria? quæ, ut ad Conceptionem Verbi æterni pertingeret, meritorum verticem supra omnes Angelorum choros usque ad solium Deitatis erexit.*

Ex quibus S. Gregorii verbis colligitur probabilissimum esse, quod aliqui Doctores existimant, gratiam illam sanctificantem, quæ beatissimæ Virgini in primo instanti conceptionis collata fuit, majorem, ac pleniorem extitisse gratiâ consummatâ cujuslibet etiam maximi sancti: quòd si tanta fuit Mariæ gratia in primo ingressu, quantam in progressu fuisse existimare debemus? cùm præsertim nullum vel momentum vitæ otiosum in ea fuerit, fidelissimeque, ac perfectissimè gratiis acceptis cooperata sit.

Tertius denique, & ultimus excellentiæ titulus desumitur ex dignitate Maternitatis Dei. Constat enim ex fide, illam esse verè & propriè Dei Matrem, hancque in ea

dignita-

dignitatem universa Ecclesia agnovit; in Conc. Ephes. ubi canone 1. anathema dicitur in eum, qui sanctam Virginem Dei genitricem esse non confitetur; & in 5. Synodo gener. Act. 4. idem anathema rursus profertur in eum, *Qui sanctam, & gloriosam semper Virginem propriè, & verè genitricem Dei esse non confitetur.*

Neque solùm beata Virgo verè, & propriè Dei mater extitit; sed præterea dignissima fuit, quæ ad illam maternitatem divinitus eligeretur, hancque proinde meritis suis, si non de condigno, certè de congruo consecuta est. Ita S. Ambr. lib. 2. de Virg. *Maria*, inquit, *digna extitit, ex qua Filius Dei nasceretur*; & S. Hieron. in epist. ad Eustochium de custodia virginitatis *Tantæ*, inquit, *puritatis extitit Maria, ut Filii Dei mater effici mereretur*; & universa Ecclesia in quadam Antiphona id ipsum profitetur.

Ex hac autem dignitate Matris Dei, quam sic promeruit, & cujus sublimitas nec dici, nec concipi potest, duplex adhuc excellentia derivatur. Prima, quod ratione illius dicatur, & verè sit omnium creaturarum etiam sanctissimarum, & in altissimo gloriæ gradu existentium Regina, & Domina (prout ab Ecclesia honorifice nuncupatur) ab iisque proinde cultum, & honorem tantæ majestati condignum recipiat. Secunda, quod ratione ejusdem maternitatis ipsemet Dei Filius illi se subiecerit, & (ut testatur Evangelista) subditus illi esse voluerit.

His igitur paulò fusius explicatis, restat, ut videamus, qualis cultus sanctissimæ Virgini, ratione tantæ & tam sublimis excellentiæ, debeatur. Pro cujus resolutione.

Dicendum est sanctissimam Virginem singulari & maximâ præ omnibus aliis sanctis veneratione seu Hyperduliâ colendam esse tam publicè quàm privatim. Ita Sanct. Thom. 3. p. q. 25. a. 5. ratio est, quia veneratio & cultus (ut jam dictum est) excellentiæ ac sanctitati correspondere debet: atqui excellentia, & sanctitas beatissimæ Virginis omnium aliorum sanctorum excellentiæ, ac sanctitati longè præeminet, ut ex titulis suprà explicatis constat:

ſtat: ergo cultus illi debitus longè major eſſe debet eo cultu, qui aliis quibuſcunque Sanctis defertur.

Quæres, an præter cultum Hyperduliæ, poſſit etiam cultus latriæ exhiberi ſanctiſſimæ Virgini, ratione unionis illius, quam inter illam & Filium ejus Chriſtum Dominum eſſe concipimus? Reſp. negativè cum S. Th. a. 5. ſup. citato; quamvis enim Metaphyſicè loquendo, aliquo ſenſu poſſet adorari adoratione aliquâ reſpectivâ; moraliter tamen & practicè loquendo, id fieri non debet propter periculũ erroris & ſcandali, unde meritò S. Epiph. hær. 78. & 79. reprehendit, & hæreſeos arguit aliquas mulieres in Syria, quę B. Virg. in ſignũ adorationis, libationes quaſdam offerebant.

SECTIO IV.

Qualis veneratio imaginibus, & reliquiis exhibenda ſit.

SUpponimus hanc eſſe differentiam imaginis & idoli (ut rectè docet & probat Bellarm. lib. 2. de ſanctis c. 5.) quòd imago ſit vera ſimilitudo rei alicujus, ut cùm pingitur homo, equus, &c. Unde & imago ab imitando dicta eſt; idolum verò ſit falſa ſimilitudo, quæ repræſentat id quod re vera non eſt, ut cùm gentiles repræſentabant ſtatuas Jovis, Martis, &c. tanquam Deorum, qui tamen re vera Dii non erant, nec eſſe poterant.

Hanc autem eſſe differentiam illarum vocum inde patet, quia ſcriptura nunquam tribuit nomen idoli veræ imagini, ſed ſolùm ſimulacris gentilium, v.g. vocat Filium Dei, imaginem Dei ad Coloſſ. 1. at nunquam vocat idolum: item 3. Reg. c. 7. Salomon dicitur feciſſe ad ornatum templi imagines Leonum, boum, palmarum, &c. nec tamen unquam iſta vocantur idola, quia rerum verarum erant ſimilitudines; unde Theodoret. quæſt. 38. in Exod. dicit, *Repræſentationes rerum non ſubſiſtentium dici idola*, & S. Hieron. in cap. 7. Oſée loquens de idolis, notat:

notat expressè, simulacrum seu idolum ita opponi Deo, sicut mendacium veritati.

Hinc patet, imagines Christi & sanctorum non esse idola, cùm res veras exhibeant; sed nec etiam sanctissimæ Trinitatis, & Angelorum imagines idola dici posse; quia non sunt factæ ad repræsentandam naturam Trinitatis, vel Angelorum, sed ad exhibendam formam in qua divinæ Trinitatis personæ, aut angeli ipsi aliquando apparuerunt, vel certè ad eorum proprietates & perfectiones signis quibusdam corporalibus exprimendas; unde S. Greg. Nazian. orat. in laudem Heronis dicit, quòd quando Angeli pinguntur, candida vestis, atque hilaris, & splendida facies solet illis tribui, ad designandam scilicet tum naturæ illorum puritatem, tum gloriæ, qua perfruuntur, splendorem. Hoc præsupposito, pro resolutione quæstionis propositæ.

Dicendum 1. usum sacrarum imaginum, seu quibus res sacræ repræsentantur, esse honestum & licitum.

Probatur 1. ex Scriptura: Exod. 25. *locutusq; est Dominus ad Moysen &c. duos quoque Cherubim aureos & productiles facies, ex utraque parte oraculi,* ubi per duos illos Cherubim aureos S. Hier. in c. 41. Ezech. intelligit duas statuas seu imagines aureas, quæ duos Angelos Cherubinos repræsentabant, & 3. Reg. 6. dicitur quòd Salomon Cherubinorum imagines ex lignis olivarum factas posuit in sanctuario.

Probatur 2. ex 7. Synodo gener. Act. 6. ubi hæc habentur, *Non est pictorum adinventio imaginum factura, sed catholicæ Ecclesiæ approbata legislatio, & traditio &c. Testimonium perhibet ipsa rerum antiquitas, & Sanctorum Patrum doctrina, qui has in venerabilibus templis susceperunt, & venerabilia templa dedicantes, has pingere studuerunt.*

Probatur 3. ex usu antiquo Ecclesiæ catholicæ, qui passim apud antiquos Patres refertur: Tertul. lib. de pudicit. c. 7. & 10. testatur, antiquitus Christi Domini imaginem sub specie pastoris ovem deperditam, & recuperatam super humeros gestantis, in calicibus sacris effigiari

consuevisse: S. August. lib. de consensu Evangelist. cap. 10. testatur, Christum Dominum in templi parietibus depictum fuisse, cum S. Apostolis Petro & Paulo, sibi ex utroque latere adstantibus. S. Greg. Nazianz. orat. in laudem defuncti Patris, refert templum ab illo extructum, fuisse variis picturis, & imaginibus sacris decoratum. S. denique Paulinus epist. 12. loquitur de variis imaginibus SS. Trinitatis & mysteriorum vitæ Christi, in Ecclesiæ apside pingi solitis.

Dicendum 2. sacras imagines esse à nobis venerandas, & colendas.

Probatur 1. ex eo, quòd scriptura docet, rebus sacris & divino cultui dicatis venerationem & honorem deberi Ps. 98. *Adorate scabellum pedum ejus: quoniam sanctum est*; quæ verba, quamvis in sensu mystico, & allegorico à quibusdam S. Patribus de Christi Domini humanitate accipiantur, ut suprà vidimus; in sensu tamen litterali, intelliguntur de arca testamenti, quæ 1. Paralip 28. vocatur scabellum pedum Dei; atqui sacræ imagines sunt etiam res quædam divino cultui dicatæ: ergo à pari veneratio illis, & honor debetur.

Probatur 2. ex suprà relata Synodo 7. gener. in cujus Act. 7 hæc verba habentur, *Sanctorum Patrum doctrinæ insistentes, & Ecclesiæ Cath.* (*in qua Spir. S. inhabitat*) *traditionem observantes definimus, cum omni diligentia & cura venerandas esse sanctas imagines*, &c. *illasque in templis esse collocandas*: & in Conc. Trid. sess. ult. definitum est imagines sacras, in templis præsertim habendas, & retinendas esse, eisque debitum honorem, & venerationem impertiendam esse.

Probatur 3. ex S. Basil. suprà cit. epist. ad Julianum Apostatam, ubi postquam locutus est de cultu Christo Domino, sanctissimæ Virgini, & aliis SS debito, & à se ipso exhibito, subjungit, *unde & characteres imaginum ipsorum honoro & adoro, præcipuè cùm hoc à sanctis Apostolis traditum sit*: & ex S. Athan. in quæstionibus ad Antiochū quæst. 39. ubi ait, eos esse dementes & fastu quodam arreptiti-

os,

os, qui crucem effigiesque sanctorum adorare recusant: item ex S. Hieron. in epitaph. S. Paul. cap. 3. ubi dicit, illam prostratam ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorasse. Plures alii SS. Patres citantur in præfata Synodo 7. præsertim Act. 4. diversa etiam miracula pro confirmatione ejus veritatis divinitus facta ibidem referuntur.

Quæres, quo genere cultus imagines honorandæ sint? Resp. cum S. Doctore q. 25. imaginem duplici modo posse considerari; 1. ut res quædam, puta lignum sculptum, vel pictum. 2. ut est imago alterius: & ipsi quidem priori modo spectatæ nullum honorem deberi, cùm nullam habeat excellentiam honore dignam; posteriori verò eumdem illi cultum, & honorem deferendum esse, qui debetur prototypo. cum hac tamen differentia, quod prototypo honor & cultus primariò & per se, seu propter excellentiam propriam tribuatur; imagini verò non nisi secundariò, & propter ipsius prototypi excellentiam, cui aliquo modo participare censetur propter moralem, quam habet cum ipso prototypo, unionem & conjunctionem, unde propriè loquendo, cultus imaginum, v. g. Christi aut Sanctorum, neque latria, neque dulia dici potest, cùm hæ voces interiorem submissionis affectum designent erga eum, qui adoratur aut colitur, qui affectus proinde erga ipsam imaginem præcisè concipi non potest; sed tantum impropriè & respectivè, ita ut dum externa submissionis nota, puta genuflexionis imagini exhibetur, internus honoris puta latriæ vel duliæ affectus erga prototypum concipiatur.

Hunc imaginum cultum ita esse intelligendum, & explicandum constat ex præfata Synodo 7. gener. in cujus Act. 3. in litteris orientalium Episcoporum ibidem lectis & approbatis, habentur hæc verba, *Sanctas imagines reveremur, &c. non in materia, aut coloribus honorē constituentes, sed per hoc officium nostrum, quod ipsis debemus, quorū typum imagines gestant impertientes*: & ex Conc. Trid. sess. 25. in decreto de veneratione imaginum, ubi expresse dicitur,

Ima-

Imaginibus venerationem debitam impertiendam esse; non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ, &c. *sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa quæ illa repræsentant; ita ut per imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus; & Sanctos veneremur, quorum illæ similitudinem gerunt.*

Quod spectat ad sanctorum reliquias, dicendum est, illis quoque cultum, & honorem esse deferendum.

Probatur 1 ex scriptura: Is. 11. *Ipsum gentes deprecabuntur & erit sepulchrum ejus gloriosum*; ubi Propheta de Christo Domino loquitur, dicitque sepulchrum illius fore honorandum; quod intelligendum est non tantùm pro eo tempore, quo Christi Domini corpus in eo jacuit? sed etiam pro tempore futuro postquam à mortuis resurrexit, ut explicat S. Hieron. in epist. ad Marcellam.

Probatur 2. ex cit. Conc. Niceno. 2. Act. 7. & ex Trid. sess. 2. Act & ex Trid. sess. 25. in præfato decreto, ubi dicitur, sanctorum corpora à fidelibus esse veneranda, quæ viva membra Christi fuerunt & templum Spiritus sancti, ab ipsoque ad æternam vitam suscitanda, & glorificanda: per quæ multa beneficia hominibus à Deo præstantur.

Probatur 3. ex miraculis, quæ per Sanctorum reliquias divinitus facta sunt: 4. Reg. 13. ad contactum corporis Elisei defuncti mortuus dicitur resurrexisse, quod S. Amb. in cap. 1. S. Luc. ipsius Elisei sanctitati tribuit: & Act. 19. refertur, sudaria & semicinctia S. Pauli, ægrotis applicata, sanitatem ipsis contulisse S. item Ambr. epist. 54. testatur, plures à possessione dæmonum esse liberatos, ad inventionem, & translationem corporum sanctorum martyrum Gervasii & Protasii, ubi vestem prædictorum Sanctorum contigerunt; & epist. 55. dicit idem factum esse, dum reliquiæ sanctorum martyrum Vitalis & Agricolæ transferrentur. & S. Aug. lib. 22. de civit. cap. 2. refert varia & insignia miracula, quæ facta sunt ad contactum reliquiarum S. martyris Stephani. Ex quibus miraculis colligitur, pium ac Deo gratum esse cultum illarum reliquarum, cùm cultores earum tot beneficiis cumulet.

Quod

Quod si quæras, quo cultu honorandæ sint Sanctorum reliquiæ; Resp. idem de illis, ac de imaginibus esse dicendum, illas scilicet cultu respectivo esse honorandas propter Sanctos quorum sunt reliquiæ; ac proinde eodem honore quo illi; ita ut qui honorat reliquias, illum primariò honorare intendat cujus sunt reliquiæ, & simul cum illo, has ejus reliquias tanquam aliquid illius.

Docet autem S. Thom. 2.2. quæst. 96. a 4. ad 3. reliquias collo appensas circumferri posse, & hoc patet etiam ex S. Aug. epist. 103. & S. Chrys. hom. (quod Christus sit Deus) & S. Greg. l. 7 epist. 120 tum ut ea gestatione honorem & amorem nostrum erga Sanctos testemur, tum etiam ut per intercessionem illorum quos hoc pacto honoramus, vel ab aliquibus malis divinâ misericordiâ liberemur, vel gratias aliquas impetremus.

Hinc etiam patet, quid de cultu, & adoratione sanctæ Crucis sentiendum sit, cùm enim (ut observat S. Thom. q. 25 a. 4.) duobus modis spectari possit, vel ut Christi in ea fixi, & extensi figuram repræsentat, vel prout ipsius Christi corpori & sanguini contactu conjuncta fuit: si priori modo spectetur, habet rationem imaginis, & convenit omni omnino Cruci sive in materia solida sculptæ, sive depictæ in pariete, sive manu in aëre formatæ, & quovis alio modo expressæ; & de illa idem omnino dicendum est ac de aliis imaginibus Christi Domini: si verò spectetur modo posteriori, habet rationem reliquiæ, quod quidem de illa sola cruce dici potest, in qua ipse Dominus passus & mortuus est, & de illa ut sic eodem modo ac de aliis reliquiis loquendum est.

Porro hîc observandum est quòd, quamvis honor qui reliquiis debetur, ejusdem generis sit, ac ille qui defertur imaginibus, hæc tamen inter utrumque differentia est, quòd reliquiæ peculiarem quamdam venerationem postulant præ imaginibus, propter unionem quam habent cum illo cujus sunt reliquiæ, quæ haud dubiè major & arctior esse censetur eâ, quæ inter imaginem & ejus prototypum intercedit; & ea ratione Sanctorum reliquiæ

quiæ, in majori habentur veneratione quàm illorum imagines, & crux illa in qua Christus affixus & mortuus est peculiari affectu & devotione colitur præ aliis Crucis ejusdem imaginibus propter unionem quam habuit cum ipsius Christi corpore, cujus contactu nobilitata est, & sanguinis ejusdem effusione decorata.

TRACTATUS VI.

De Gratia Divina.

CUm præcipuus meritorum Christi Domini effectus, sit gratia divina, quæ reliqua omnia bona ex illius salvatoris fontibus scaturientia, vel in se complectitur, vel ex se diffundit: doctrinæ ordo postulat, ut de illa nunc tractemus eaque præsertim circa illam investigemus, quæ à nobis Deus sciri voluit, & idcirco Ecclesiæ suæ revelare dignatus est, sepositis in hac materia omnibus aliis, quę tenuitatis nostræ modum excedunt, memores illius effati *Altiora te ne quæsieris*, Eccl. 3. & *Qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloria*: Prov.25.

Ut igitur ordine procedamus, tractatum hunc in quinque capita dividemus; in quorum 1. agemus de necessitate gratiæ divinæ, in 2. de ipsius gratiæ sufficientia. in 3. de ejusdem efficacia. in 4. de primario ejus effectu seu de justificatione in 5. denique de altero gratiæ effectu seu de merito.

CA-

CAPUT I.

De necessitate gratiæ divinæ.

SECTIO I.

Quid nomine gratiæ intelligatur.

GRatiæ nomen, si illius etymologiam spectemus, significat id, quod datur gratis seu ex pura benevolentia, ut docet S. Isidorus lib. 7. cap. 3. etymologiarum; si autem illius communem acceptionem attendamus, duobus præsertim modis inveniemus, nomen illud gratiæ apud sanctos Patres sumi, ut alias acceptiones minùs proprias, & à nostro instituto alienas omittamus.

Primo latè, pro quocunque dono gratuito divinitus collato; quo sensu creatio, conservatio, *&c.* potest divinæ gratiæ nomine appellari, unde sanct. Hier. epist. 139. ad Cyprianum dixit *Gratiam Dei esse, quod creatus sit homo*; & in 6. Synodo gener. Act. 11. in epist. Sophronii dicuntur Angeli esse ex gratia Dei immortales, quia scilicet immortalitatem, sicut & alia dona naturalia ex gratuito Dei beneplacito acceperunt.

Secundò strictè & magis propriè pro solis illis donis supernaturalibus, quæ intuitu meritorum Christi Domini nobis conferuntur, quæ quidem magis propriè, nomine gratiæ nuncupantur; tum quia, ut habetur in epist. Patrum Africanorum ad Innocentium Papam (quæ est 95. inter Augustinianas) Apost. gratiam non nisi in ea significatione sumere solet; tum etiam quia beneficia, quæ indignis & immerentibus conferuntur, gratiæ nomen longe potiori jure merentur; talia autem sunt beneficia nobis per Christi meritum collata.

Gratia verò modo illo posteriori sumpta multipliciter dividitur; 1. in gratiam gratis datam, & gratiam gratum facientem.

Gratia gratis data ea est (ut docet S. Thom. 1.2.q.111) per quam unus homo operatur alteri, ad hoc quod ad Deum reducatur, seu (quod idem est, quæ primò & per se refertur ad salutem alterius; & hujus gratiæ novem species ab Apost. enumerantur 1. Cor. 12. his verbis, *Alii per Spiritum datur sermo sapientiæ: alii autem sermo scientiæ secundum eundem Spiritum: alteri fides in eodem Spiritu: alii gratia sanitatum in uno Spiritu: alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum*; quæ omnia fusè à S. Doctore explicantur art. 4. ubi & observat, quasdam ex illis gratiis dari ad perfectam & accuratam mysteriorum cognitionem, quæ necessaria est ad alios erudiendos, qualis est gratia sapientiæ & scientiæ, non quidem acquisitæ sed infusè & supernaturalis; gratia item fidei, non quidem prout significat ipsam fidei virtutem, sed prout denotat excellentem quamdam & eminentem ipsius fidei certitudinem, qua homo aliquis efficitur idoneus ad instruendos & confirmandos alios, vel etiam ad hæreticos convincendos circa mysteria religionis.

Alias verò dari ad expositionem & explicationem earum rerum, quæ aliis ad salutem necessariæ sunt, talis est gratia linguarum, & interpretatio sermonum.

Alias denique ad efficaciter persuadendum ea, quæ exposita & explicata sunt, & ad hunc finem conceditur donum Prophetiæ, discretio spirituum, & virtus miraculorum sive ad restituendam corporis valetudinem, & sic dicitur gratia sanitatum; sive ad alia miracula exteriùs facienda. & vocatur operatio virtutum.

Quamvis autem omnis & quæcunque gratia sit gratis data, ut ejus nomen sonat, ac proinde nomen illud gratiæ gratis datæ sit nomen genericum, quod omnibus gratiæ speciebus convenit; hæc tamen gratiæ species de qua nunc agimus, communiter gratia gratis data vocatur,

quia

quia solet ignobiliori speciei nomen generis appropriari, e.g. nomen genericum animalis communiter brutis tribuitur.

Est porrò hîc observandum hanc gratiam, cùm non ad propriam sanctificationem, sed tantùm ad aliorum utilitatem concedatur, æquè peccatoribus ac justis tribui; unde S. Matth. 7. Christus Dominus dicit, in die judicii multos impios, & reprobos sibi dicturos, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus? &c. & S. Aug. lib. 83. quæstionum qu. 79. dicit, posse aliquem non modo peccatorem, sed etiam infidelem prophetare, miracula facere, dæmones expellere, in honorem nominis Christi Domini.

Gratia autem gratum faciens (de qua potissimùm in hoc tractatu agendum nobis erit) ea est, quæ per se primò dirigitur, & ordinatur ad hominem, in quo est, sanctificandum, & amabilem ac gratum Deo reddendum & hæc longè dignior est quam gratia gratis data; unde Apost. loco cit. explicatis variis istius gratiæ gratis datæ generibus, ad meliora æmulanda charismata, hoc est ad gratiam gratum facientem operandam, hortatur; ideoque propter excellentiam ac dignitatem sibi propriam, absolutè & simpliciter gratia dicitur, & subdividitur in gratiam habitualem, & gratiam actualem.

Gratia habitualis est ea, quæ per modum habitus seu qualitatis permanentis divinitus infunditur, existitque in nobis, licet actu non operemur; hujus habitualis gratiæ mentio fit in variis scripturæ locis, ut If. 11. *Requiescet super eum Spiritus Domini*: S. Joan. 14. *Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*: S. Joan. 3. *Qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet*: etenim (requiescere & manere) sunt voces significantes habitualem & durabilem existentiam, qua Deus in anima justi maneat per aliquod donum speciale eamque inhabitet: & S. Aug. epist. 85. gratiam illam vocat interioris hominis pulchritudinem, eamque asserit in parvulis quoque post baptismum remanere;

& S.

& sanct. Cyr. Alexand. lib. 4. in Isaiam orat. 2. eamdem gratiam dicit esse ornatum animæ, illique insidere ac inhærere.

Gratia autem actualis ea est quæ tribuitur per modum actus, seu operationis transeuntis, consistitque in piis motibus intellectus, & voluntatis, quos Deus in nobis excitat, illisque nos adjuvat vel ad bonum liberè prosequendum, vel ad malum fugiendum & de hac pleniùs nobis in sequentibus agendum erit.

SECTIO II.

Quinam fuerint errores Pelagianorum circa gratiæ necessitatem.

UT catholicæ fidei veritas circa divinæ gratiæ necessitatem clariùs effulgeat, discutiendum nobis est, quinam errores olim illi adversati fuerint: cumque inter alios hæreticos gratiæ divinæ infensos, Pelagiani primas olim partes tenuerint, de illorum erroribus hic nobis agendum est, de quibus quidem quoniam non levis hodie inter Theologos controversia est, nullum ad ejusmodi errores dignoscendos, certius ac facilius medium adhibere posse existimavimus, quàm si sedulò investigemus, & attentè consideremus, quid in illis hæreticis Ecclesia tanquam erroneum reprobaverit; id est, quid Conc. quid Pontifices summi, de Pelagii & asseclarum ejus dogmatibus pronunciaverint; quid in eorum dictis, aut scriptis condemnaverint & quas veritates erroribus illorum oppositas fide credendas definierint. Cùm enim fidei catholicæ veritas, sola divina authoritate constet: non argutiis aut disceptationibus eruenda est, sed ex fontibus iis liquidò haurienda, per quos ad illam nos Deus voluit derivari.

Ut igitur ordine aliquo procedamus, observandum est, Pelagii ejusque asseclarum errores, in quatuor præsertim Conc. Carthag. Mileu. Carthag. altero, & Arausi.

á pro-

2. proſcriptos fuiſſe, & à quatuor potiſſimum ſummis Pontificibus, Innocentio, Zoſimo, Cœleſtino, & Gelaſio condemnatos & anathemate perculſos: de quibus ſigillatim, ac breviter nobis agendum eſt.

Ac in primis nullam hîc facimus mentionem Dioſpolitanæ Synodi, quæ ante quatuor præfata Conc. contra Pelagium coacta eſt, huic enim ipſe Pelag. fictis & ſimulatis verbis illuſit, in eaq; occultatis potiùs, quàm ejuratis erroribus abſolutus eſt, ut teſtatur S. Auguſt. variis in locis, ac præſertim in libro de geſtis Pelagii, ubi acta illius Synodi fusè refert: unde S. Hier. epiſt. 79. hanc Synodum, miſerabilem vocat.

§. I.

Quid de Pelagianorum erroribus cenſuerint Africana Concilia, Carthaginenſe ac Melevitanum.

CUm igitur ea, quæ Dioſpoli facta fuerant in Africam ab Oroſio presbytero relata fuiſſent, ſimulque Gallorum quorumdam Epiſcoporum litteræ adverſus Pelagium ab eodem fuiſſent exhibitæ; Conc. 67. Epiſcoporum Carthagine coactum eſt Anno Chriſti 416. in quo rebus omnibus diligentiùs examinatis, & perſpectis, decretum eſt, Pelagium, ejuſque diſcipulum Cæleſtium (niſi errores ſuos palam, & ex animo ejurarent) anathemate feriendos eſſe; ut patet ex Epiſt. Epiſcoporum ipſius Synodi ad Innocentium Papam, quæ eſt inter Auguſtinianas 90. In qua quidem epiſt. poſtquam dixerunt: *Se ideo hæc illi intimare, ut ſtatutis ſuis etiam Apoſtolicæ ſedis adhibeatur authoritas*: ipſius Pelagii ejuſque aſſeclarum hæreſim his verbis exponunt. *Iſti* (Pelagiani ſcilicet) *aſſerunt, in eo Dei gratiam deputandam, quòd talem hominis inſtituit, creavitq; naturam, quæ per propriam voluntatem legem Dei poſſit implere*, &c. *Eandem quoque legem ad gratiam pertinere, quòd illam*

illam Deus in adjutorium hominibus dedit. Illam verò gratiam quâ Christiani sumus, nolunt omnino cognoscere, &c. Hominibus persuadere non cessant, ad operandam perficiendamque justitiam, & Dei mandata complenda, solam sibi humanam sufficere posse naturam, &c.

Eodem anno in Africa congregatum est Conc. Milevit. cui interfuit S. Aug. cum 60. aliis Episcopis, in quo ad eumdem Innocentium Papam ipse S. Aug. ep. 92. nomine totius Synodi scribens de Pelagianorum erroribus sic loquitur. *Isti dicunt posse hominem in hac vita præceptis Dei cognitis, ad tantā perfectionem justitiæ sive adjutorio gratiæ Salvatoris per solum liberum voluntatis arbitrium pervenire; ut ei non sit necessarium dicere (Dimitte nobis debita nostra) Illud verò, quod sequitur (ne nos inferas in tentationem) non ita intelligendum, tanquam divinum adjutorium poscere debeamus, ne in peccatum tentati decidamus; sed hoc in nostra positum esse potestate, & ad hoc implendum solam sufficere voluntatem hominis.*

§. II.

Quale iudicium fuerit Innocentii Papæ super iisdem erroribus.

His acceptis epist. Innocentius rescripsit ad supradictorum Conc. Patres eorum sententiam confirmans errorésq; Pelagianorum condemnans; & in epist. quidem ad Patres Conc. Carthag quæ numeratur inter Augustin 91. postquam dixit illos in eo, quòd Apostolicam sedem consulebant, antiquæ traditionis exempla servare, de Pelagianorum erroribus sic loquitur; *Quid enim potest esse tam iniquum, tam barbarum, tam Christianis mentibus inimicum; quàm huic te negare debere, quidquid in quotidiana gratia consequeris, cui te ipse confiteris debere, quod natus es?* &c. *Et cui putes debere quod vivis, quomodo te non putas illi debere, quod, quotidianam ejus consequendo gratiam, taliter vivis?* (subjungit postea) *illos negare nos adjutorio*

torio indigere divino, quasi ex nostra in totum possibilitate perfectos. (item) *Illos nescire quòd nisi magnis precibus gratia in nos implorata descendat, nequaquam terrenæ labis & mundani corporis vincere conemur errores, cùm pares nos ad resistendum non liberum arbitrium, sed Dei solum facere possit auxilium, &c.* (addit) *Deum quotidiana nobis præstare remedia, quibus nisi freti confisíque nitamur, nullatenus vincere humanos poterimus errores. Necesse est enim, ut quo auxiliante vincimus, eo iterum non adjuvante vincamur.* (& tandem concludit) *Quisquis ergo huic assentiens videtur esse sententiæ quò dicat, adjutorio nobis non opus esse divino, inimicum se catholicæ fidei, & Dei beneficiis profitetur ingratum.*

In epist. autem ad Patres Conc. Milevitani inter Augustinianas ep. 93. postquam similiter dixit, *antiquæ regulæ formam toto semper orbe servatam hanc esse, ut super anxiis rebus sedes Apostolica consuleretur, & de Apostolico fonte responsa per omnes provincias semper emanare, præsertim quoties fidei ratio ventilatur*; de Pelagianis subjungit. *Ecce homines qui non posuerunt Deum adjutorem suum; negantes enim auxilium Dei, inquiunt, hominem sibi posse sufficere, nec gratiâ hunc egere divinâ, qua privatus necesse est laqueis diaboli irretitus occumbat, dum ad omnia vitæ perficienda mandata, sola tantummodo libertate contendit.* (addit postea) *Quare Pelagium, Cælestiumque, id est inventores vocum novarum quæ sicut dixit Apostolus, ædificationis nihilum, sed magis vanissimas consueverunt parere quæstiones, ecclesiastica communione privari Apostolici vigoris authoritate censemus.*

§. III.

Quid contra eosdem errores in altero Concilio Carthaginensi statutum fuerit.

DEfuncto Innocentio cùm ab ejus in Apostolica Sede successore Zosimo Cælestius, ejusque magister Pelagius variis & subdolis artibus, nec non ficta ementi-

taque fidei professione anathematis, quo eos Innocentius perculerat, absolutionem obtinere conarentur; Episcopi Africani numero 214 rursum Carthagine convenientes anno Domini 418. contra præfatum Pelagium ejusq; asseclas canones 8. condiderunt, qui licèt ab aliquibus, Conc. Milevitani supra cit. esse dicantur; probabilius tamen est, ab isto Conc. Carthag. editos esse, ut constat ex epistolâ Cælestini Papæ ad Episcopos Galliæ infrà citandâ, in qua hujus Concilii nomine citantur, & confirmantur.

In illis autem canonibus Patres Concilii sedulò collegerunt omnes Pelagianorum errores, quos jam ab Ecclesia damnatos, vel denuò damnandos esse judicaverunt; ut quivis scire distinctè posset, quid in Pelagianis dogmatibus fugiendum ac devitandum esset. Itaq; postquam in duobus primis anathema dixerunt in eos, qui asserebant, Adamum etsi non peccasset, moriturum tamen fuisse; aut qui infantibus baptismum ad salutem necessarium esse, illosque originale peccatum ab Adamo contrahere negabant; in reliquis canonibus damnant, eos qui dixerint.

Gratiam Dei, in qua justificamur per Iesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ jam commissa sunt, non etiam ad adjutorium, ut non committantur.

Item, *Eandem gratiam Dei, propter hoc tantùm nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appetere, quid vitare debeamus; non autem per illam nobis præstari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus, atque valeamus.*

Item. *Ideo nobis gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur arbitrium, faciliùs possimus implere per gratiam: tanquam etiamsi gratia non daretur, non quidem facilè, sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata.*

Item. *Eos, qui verba hæc S. Ioannis Apostoli 1. Ioan. 1. si dixerimus quoniam peccatum non habemus; ipsi nos seducimus & veritas in nobis non est sic accipienda putaverint,*

vint, ut dicant, propter humilitatem oportere dici, nos habere peccatum, non quia verè ita est.

Item. *Qui dixerint, in Oratione Dominica ideo dicere sanctos (Dimitte nobis debita nostra) ut non pro seipsis hoc dicant, quia non est eis jam necessaria ista petitio; sed pro alijs, qui sunt in populo suo peccatores.*

Hos autem canones ad Zosimum Papam à Patribus Conc. transmissos, & ab ipso approbatos, & confirmatos fuisse testatur S. Prosper in Chronico ad annum 419. his verbis, *Concilio apud Carthaginem habito 214. Episcoporū ad Papam Zosimum Synodalia decreta perlata sunt, quibus probatis, per totum mundū hæresis Pelagiana damnata est.*

§. IV.

Quid super Pelagianorum, & Semipelagianorum erroribus edixerit Cælestinus Papa.

CUm igitur Pelagiana hæresis toties proscripta, & damnata, jam ubique ferè extincta esset, nihilominùs aliquot post annis in urbe Massiliensi alijsque deinde Galliæ partibus, novi rursus errores circa gratiam exorti sunt; quorum authores licet à Pelagio recederent, divinæ gratiæ necessitatem admittentes; quia tamen non satis ad fidei veritatem accederent, ipsamque gratiam dicerent non purè gratis dari, sed intuitu alicujus bonæ dispositionis v. g. boni alicujus desiderij, aut conatus ipsius voluntatis, ex solis arbitrij viribus eliciti, ideo hæretici habiti sunt, dictique Semipelagiani.

Cumque illi præsertim S. Augustini tunc defuncti doctrinam de gratia, & libero arbitrio impeterent, multa in illum invidiosissimè criminantes, SS. Prosper & Hilarius tanti viri memoriam tam indignè vellicari non ferentes, Cœlestinum Papam adierunt, egeruntque cum illo, ut & Massiliensium frænaret audaciam, & S. August. doctrinam ab illorum calumnijs vindicaret; quòd Cœlestinus eorum votis annuens, & Ecclesiæ paci providere

 cupiens,

cupiens, præstitit in epist. decretali, quæ incipit (Apostolici verba præcepti) quam ad Episcopos Galliæ transmisit, in qua increpatis Massiliensibus, & collaudato S. Augustino, ea ex ejus doctrina colligit, quæ à prædecessoribus suis probata, & definita, ab omnibus recipi, & fide cath. credi deberent: sic igitur loquitur

Necessariũ fuit diligenter inquirere, quid rectores Romanæ Ecclesiæ de hæresi (Pelagiana scilicet) *quæ temporibus eorum exorta fuerat, judicaverint, & contra nocentissimos liberi arbitrij defensores quid de gratia Dei sentiendũ esse censuerint, ita ut etiam Africanorũ Conciliorũ quasdam sententias jungeremus, quas utiq; suas fecerunt Apostolici antistites cùm probarunt: ut ergo pleniùs qui in aliquo dubitant, instruantur, constitutiones sanctorum Patrum compendioso manifestemus indiculo. Quod si quis non nimiũ est contentiosus, agnoscat, omniũ disputationũ connexionem ex hac subditarum authoritatum brevitate pendere, nullamq; sibi contradictionis superesse rationem, si cum catholicis credat & dicat.*

In prævaricatione Adæ, omnes homines naturalem possibilitatem & innocentiam perdidisse, & neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserentis erexerit,

Neminem esse per semetipsum bonum, nisi participationem sui illi donet, qui solus est bonus.

Neminem etiam baptismatis gratiâ renovatũ, idoneũ esse ad superandas diaboli insidias & ad evincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum Dei adjutorium perseverantiam bonæ conversationis acceperit.

Quòd nemo nisi per gratiam, libero benè utatur arbitrio.

Quòd omnia studia & omnia opera, ac merita Sanctorũ ad Dei gloriam, laudemq; referenda sint; quia nemo aliunde ei placet, nisi ex eo, quod ipse donaverit.

Quòd ita Deus in cordibus hominum, atque in ipso libero operetur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit; quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus.

Illud etiã quod intra Carthaginensis Synodi decreta cõstitutum

tutum est, quasi proprium Apostolicæ Sedis amplectimur quod scilicet 3. capitulo definitum est, ut quicunque dixerit gratiam Dei qua justificamur per Iesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ jam commissa sunt, non etiam ad adjutorium, ut non committantur, anathema sit. Adjungit demũ ea, quæ capitulo seu canone 4 & 5. ejusdem Conc. Carthag. definita, & à nobis supra relata sunt; ac denique sic concludit.

Hic ergo Ecclesiasticis regulis, & ex divina sumptis authoritate documentis ita adjuvante Domino confortati sumus, ut omniũ bonorũ affectuũ atque operũ, & omniũ studiorum, omniumq; virtutum quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum fateamur authorem: & non dubitemus, ab ipsius gratia omnia hominis merita præveniri per quem fit, ut aliquid boni & velle incipiamus & facere. (& paucis interjectis) *Profundiores verò difficilioresq; partes occurrentium quæstionum, quas latiùs pertractarunt, qui hæreticis restiterunt, sicut non audemus cõtemnere, ita non necesse habemus astruere; quia ad confitendum gratiam Dei, cujus operi ac dignationi nihil penitus subtrahendum est satis sufficere credimus, quidquid secundum prædictas regulas, Apostolica Sedis nos scripta docuerunt; ut prorsus non opinemur catholicum, quod apparuit præfixis sententiis esse contrarium.*

Hîc solas apposuimus fidei definitiones: summorum verò Pontificum testimonia brevitatis gratiâ omisimus.

§. V.

Quid Gelasius Papa, quid item Concilium Arausicanum 2. contra Pelagianorum & Semipelagianorum reliquias decreverint.

CUm igitur his Pontificum Conciliorumque decretis penitus extincta videretur hæresis Pelagiana cum omnibus suis reliquiis, nihilominus ex ejus veluti cineri-

cineribus post plures annos scintillæ quædam rursus in aliquibus Dalmatiæ, & Italiæ partibus emerserunt temporibus Gelasij Papæ, qui hac de causa duas scripsit Epist. ad Honorium Dalmatiæ Episcopum, in quibus confirmat, quæcunque à prædecessoribus suis contra hæresim Pelagij statuta fuerant: & in alia Epist. circulari ad omnes Episcopos per Picenum, tria capita hæresis Pelagianæ tunc repullulantis refert; 1. scilicet parvulos nasci sine ullo peccato origin. 2. gratiam Christi ad salutem consequendam non esse necessariam; 3. denique illam secundùm hominum merita conferri: quæ quidem capita iterum sub anathemate damnat.

Cumque insuper circa idem tempus Semipelagiani turbas aliquas iterum in Gallijs moverent, occasione illarum in civitate Arausicana congregatum est Conc. provinciale 12. Episcoporum, quod Arausicanum 2. dictum est, in quo eadem rursus contra Pelagianos, & Semipelagianos decreta sunt, quæ jam in præcedentibus Conc. & à præfatis Summis Pontificibus definita fuerant, quorum summa hæc est. Gratiam interiorem Dei per Christum, id est Spiritus Sancti illuminationem & inspirationem quæ ex meritis Christi tribuitur, ita esse nobis necessariam, ut sine illa neque Deum invocare, neque à peccato purgari, neque affectum credendi concipere, neque ad baptismum pervenire, neque externæ prædicationi Evangelij consentire, neque rectè cogitare, aut pedes nostros à falsitate retinere, neque bonum aliquod opus æternæ vitæ meritorium exercere, aut in bonorum operum exercitio perseverare possimus.

Quas veritates postquam expressit viginti quinque canonibus, quos ex aliorum Conciliorũ & Pontificum ipsiusque etiam S. Augustini verbis contexuit, hanc subjungit conclusionem, in qua omnium illarum veritatum summam complectitur his verbis:

Ac sic secundùm suprà scriptas scripturarũ sententias vel antiquorum Patrũ definitiones, hoc Deo propitiante & prædicare debemus, & credere, quod per peccatũ primi hominis ita incli-

inclinatum, & attenuatum fuerit liberum arbitrium, ut nullus postea aut diligere Deum sicut oportet, aut credere in Deum aut operari propter Deum quod bonum est possit, nisi gratia eum, & misericordia divina prævenerit.

Ex his igitur Conciliorum Pontificumque sententiis, & decretis constat, summam totius hæresis Pelagianæ reliquiarumque ejus hanc fuisse, ut scilicet 1. hæretici illi omnem prorsus Dei gratiam repudiaverint, asseruerintque ad salutem æternam consequendam solas humani arbitrii sufficere vires.

Postea verò ut Ecclesiæ damnationem effugerent, illos gratiæ quidem necessitatem admisisse, sed fictè & subdolè; nomine gratiæ liberum arbitrium naturamque in qua conditi sumus, intelligentes.

Cumque sic fraus illorum patesceret; ut errorem tegerent, Gratiam Christi in legis notitia, Evangelicæ doctrinæ promulgatione, ipsiusque Christi Domini ac Sanctorum exemplis, nec non in peccatorum remissione, & condonatione posuisse.

Cumque nihilominus illos adhuc urgerent SS. Patres ut non solum externum, sed etiam præsertim internum gratiæ auxilium agnoscerent, illud tandem scripturæ testimoniis convicti admiserunt, ita tamen ut dicerent, gratiam illam internam non esse absolutè necessariam, sed tantum utilem ad bonum faciliùs operandum.

Denique cùm ulterius adhuc urgerentur ad confitendam ipsius gratiæ necessitatem, huic veritati tandem subscripserunt, sed simul etiam dixerunt gratiam illam internam non prævenire hominis voluntatem, sed potiùs ab illa præveniri, adeoque per aliqua bona desideria, aut aliquos pios affectus, & conatus humanæ voluntatis obtineri, Deumque illam gratiam piorum illorum desideriorum, & affectuum intuitu tribuere, pertinaciter asseveraverunt.

E contrario autem constat, summam veritatum illarum, quas præfati Pontifices & Concilia tanquam fide cath. credendas definierunt, hanc esse.

Primò, solam hominis voluntatem, aliaque adjumenta externa legis & Evangelii ad salutem æternam consequendam, aut ad opera bona illius salutis meritoria facienda non sufficere.

Secundò, ad bona illa opera salutis æternæ meritoria exercenda, necessariam esse internam Dei gratiam, quæ in interiori illustratione intellectus, & pia voluntatis motione consistit.

Tertiò, Gratiam illam divinam non solùm omnia illa opera bona, sed etiam omnes pios & liberos voluntatis affectus & conatus, quibus homo aliquid à Deo mereri potest, prævenire.

Quartò, illam gratiam prævenientem purè gratis homini tribui, ac sine ullis meritis ex parte ipsius.

Quintò denique, gratiam illam nihilominus intuitu meritorum Christi Domini hominibus tribui, ideoque gratiam Christi vocari.

SECTIO III.

De variis humanæ naturæ statibus.

PEr status humanæ naturæ intelligimus varios modos, quibus se natura humana habuit, aut habere potuit, juxta divinæ providentiæ dispositionem in ordine ad finem suum ultimum consequendum.

Hoc posito; quinque præsertim status humanæ naturæ communiter à Theologis dignoscuntur, scilicet naturæ puræ, naturæ integræ, innocentiæ seu justitiæ originalis, naturæ lapsæ sibi relictæ, & naturæ lapsæ reparatæ; quorum ultimus nunc reipsa existit; tertius initio creationis mundi extitit; tres vero alii cùm nunquam extiterint aut extituri sint, considerantur ut purè possibiles: de singulis hîc breviter aliquid annotandum est.

Ac in primis per statum puræ naturæ intelligimus illum, in quo ea solùm haberet homo quæ ipsi connaturalia sunt, puta facultates omnes naturales, & concursum

Dei

Dei generalem tam conservationi, quàm operationibus suis naturalibus necessarium omnes etiam imperfectiones & defectus purè naturales; careret verò sicut peccato ejusque omni reatu, sic etiam omni gratia supernaturali, & auxilijs quibusvis etiam naturalis ordinis sibi minimè ratione naturæ suæ debitis.

Circa hunc statum igitur dicendum 1. nullum unquam hominem in puris naturalibus aut creatum fuisse aut extitisse. Est de fide contra Pelagium, qui (ut refert S. Aug. lib. de pec. orig. cap. 13.) existimabat hominem sine virtute aut vitio, sine gratia aut peccato, id est in puris naturalibus fuisse conditum. Verùm hic error refelli, & veritas opposita probari facilè potest ex ijs quæ dicta sunt tractatu 4. Ubi probatum est primum hominem in statu gratiæ sanctificantis fuisse conditum illoque peccante, posteros ejus omnes ordinariâ generationis viâ propagatos, in peccati originalis reatu concipi; undè sequitur nullum hominem in puris naturalibus aut creatum esse, aut unquam extitisse.

Dicendum 2. statum illum puræ naturæ licèt nunquam extiterit, esse tamen possibilem, Deumque potuisse (si ita illi placuisset) hominem in puris naturalibus creare.

Probatur 1. ex bullâ Pij 5. & Gregorij 13. quæ renovata fuit per Urbanum 8. in bulla quæ incipit (in eminenti) data anno 1641. in qua damnantur hi duo articuli scilicet, *Deum non potuisse talem ab initio creare hominem, qualis nunc nascitur, & falsam esse Doctorum sententiam qui dicunt, primum hominem creari & institui potuisse à Deo sine justitia naturali*: & quamvis hi duo articuli ita damnati sint in præfatis bullis, ut non sit planè evidens, an ideo quia falsi & hæretici, an verò tantùm, quia temerarij & scandalosi, ac proinde pacis ac unitatis Ecclesiæ inimici; quovis tamen modo damnati dicantur, certè post Apostolicæ sedis judicium hæ & aliæ propositiones in illis bullis reprobatæ, à nullo hodie propugnari possunt, quin se aut veritatis, aut saltem unitatis, & pacis Ecclesiæ inimicum profiteatur.

Probatur 2. ex eo, quòd manifestum est Deum potuisse hominem sine peccato, & sine ullo gratiæ dono creare; sine peccato quidem, cùm illius author nec sit, nec esse possit, sine gratia autem, quia si Deus hoc non posset, sequeretur gratiam illam simul esse & non esse; esset ex hypothesi; non esset, quia hominis naturæ debita esset, quod ipsi gratiæ repugnat, ut patet ex antè dictis:

Objicies, si Deus posset hominem creare in puris naturalibus, sequeretur illum authorem esse concupiscentiæ, quæ ab Apost. Rom. 7. vocatur peccatum, quia (ut explicat Conc. Trid. sess. 5. can. 5.) ex peccato est, & ad peccatum inclinat, ac proinde Deum esse authorem alicujus rei, quæ ad peccatum inclinaret. Resp. Deum esse authorem concupiscentiæ in quantum est author facultatis sensitivæ in homine, ac propensionis, quam talis facultas habet in bonum sibi connaturale; & hæc propensio dicitur inclinare ad peccatum, non quidem per se, & ex natura sua, sed per accidens, quatenus propensio illa in bonum sensibile, rectæ rationis ordini aliquando repugnat, voluntatemque ad illius boni sensibilis fruitionem contra rationis ordinem pellicit: hæc autem lucta partis inferioris in superiorem in puris naturalibus, *non fuisset peccati supplicium* (ut rectè dicit S. Aug. lib. 3. de libero arbit.) *sed proficiendi admonitio, ac perfectionis exordium.*

Jam quod spectat ad alios quatuor status, breviter dicimus, quòd per statum naturæ integræ illũ intelligimus, in quo pars hominis superior, Deo ut authori naturæ, ultimoque illius fini subjecta esset, & pars inferior seu sensitiva superiori seu rationi, ita ut licèt quantùm ex se est, appetitus sensitivus rationem prævenire & contra illam insurgere posset, impediretur tamen per auxilia quædam naturalis ordinis ipsius hominis naturæ & meritis indebita. Hunc autem statum possibilem esse patet, ex eo quòd nullam secum invenit contradictionem aut repugnantiam, neque ex parte Dei cujus bonitati maximè convenit, hominem donis ejusmodi licèt indebitis afficere, neque ex parte hominis qui sic ad perfectionem naturæ suæ faciliùs

compa-

comparandam finemque ultimum sibi connaturalem assequendum juvaretur.

Status autem innocentiæ seu justitiæ originalis huic integræ naturæ statui superaddit gratiam ac reliqua dona supernaturalia, quæ homini in prima creatione à Deo collata sunt, de quibus tractatu 4. egimus.

Status naturæ lapsæ ac sibi relictæ ille est, in quem per peccatum primi hominis humana natura decidit, & in quo remansisset nisi per divinam misericordiam ab illo liberata fuisset. Hunc autem statum possibilem esse hinc patet quòd potuisset Deus si voluisset, universæ naturæ humanæ massam in eo peccati & damnationis statu relinquere, in quo per peccatum primi hominis constituta est; unde, quando de illius per Christi gratiam reparatione scriptura loquitur, dicit factam illam fuisse ex Dei charitate, benignitate, misericordia, &c.

Status denique naturæ lapsæ & per Christum reparatæ ille est, in quo nascimur & in quo per Christi gratiam à peccato liberari, & salutem consequi possumus: in illo autem statu quamvis per baptismum reatus omnis peccati originalis penitùs tollatur, remanet nihilominus in baptizatis concupiscentia seu fomes peccati, *Quæ cùm ad agonem relicta sit* (ut loquitur Conc. Trid. Sess. 5. can. 5. *nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus non valet: quinimo, qui legitimè certaverit, coronabitur.*

SECTIO IV.

An & qua ratione gratia, quæ in statu innocentiæ primo homini collata fuit, diversa sit ab illa quæ in statu naturæ lapsæ confertur.

Certum est 1. gratiam sanctificantem in statu innocentiæ fuisse primo homini collatam, sive illam post

creationem acceperit, sive, quod probabilius est, in ea creatus fuerit, ut docet S. Th. 1. p. q. 95. a. 1. de qua re tract. 4. supra cit. egimus.

Certum est 2. gratiæ actualis auxilium aliquod in statu innocentiæ fuisse homini necessarium, illumque solis arbitrii viribus justè vivere, & in justitia perseverare non potuisse. Ita docet passim S. Aug. præsertim lib. de corrept. & gr. c. 11. ubi dicit, primum hominem gratiam habuisse, in qua si permanere vellet, nunquam malus esset & sine qua etiam cum libero arbitrio bonus esse non posset.

Certum est 3. in pluribus differre gratiã status innocentiæ, quam aliqui vocant gratiam sanitatis, à gratia status naturæ lapsæ reparatæ quam vocant medicinalem, ac in primis in eo, quòd omnis gratia medicinalis sit ex Christi Domini meritis, gratia verò sanitatis ex illis non sit, si eorum sententia vera sit, qui existimant, Adamo non peccante Filium Dei non fuisse incarnandum.

Deinde in eo, quòd gratia medicinalis amplior sit & abundantior, quam gratia sanitatis, juxta illud Christi Domini S. Joan. 10. *Ego veni ut vitam habeant, & abundantiùs habeant*, unde Apostolus Rom. 5. dicit, quòd *ubi abundavit delictum, superabundavit gratia*; ubi enim gravior est miseria, ibi amplior misericordia; ubi major inopia, ibi abundantior copia requiritur.

Præterea gratia sanitatis ad id tantùm conferebatur, ut homo sanctitatem & innocentiam acceptam conservaret; gratia verò medicinalis ad hoc, ut tum à variis & gravissimis peccati orig. & act. ægritudinibus sanetur, tum ut sanatus à variis periculis (quæ sive interiùs sive exterius incurri possunt) præservetur, tum etiam, ut in recuperata sanitate & sanctitate proficiat, & usque in finem perseveret. Hancque tertiam utriusque gratiæ differentiam fusè explicat S. Aug. lib. cit. de corrept. & gr.

Cùm igitur hæc in confesso sint apud omnes, superest adhuc una difficultas hîc solvenda; an scilicet gratia sanitatis in eo præsertim differat à gratia medicinali, quòd gratiæ

gratiæ sanitatis homo si vellet, dissentire posset, gratiæ verò medicinali necessariò assentiatur, nec ab illa dissentire possit. Hanc utriusque illius gratiæ differentiam affert Calvinus in Antidoto Conc. Trid. ad Sess. 6. ubi in Patres illius Concilii invehitur, quòd dicentes hominem in statu naturæ lapsæ posse gratiam oblatam abjicere, & can. 4. posse illi dissentire si velit; gratiæ medicinali tribuerent, quod erat proprium gratiæ sanitatis, ipsisque hac de causa Pelagianismi notam inurit.

Verùm falsitas hujus dogmatis evidenter patebit ex dicendis infrà cap. 2. unum hîc tantùm interim aut alterum testimonium S. Augustini (cujus authoritate Calvinus hoc suum dogma propugnare maximè conatur) afferemus ad probandum ex mente illius S. Patris gratiam illam, quæ in statu naturæ lapsæ homini tribuitur, nullam ipsi ad agendum inferre necessitatem, ejusque voluntatem liberam, & indifferentem ad consentiendum Deo, vel dæmoni relinquere; sic igitur loquitur S. ille Pater lib. 50. homiliarum hom. 12. *Cùm per Dei adjutorium in potestate tua sit, utrum consentias diabolo quare non magis Deo, quam ipsi obtemperare deliberas? &c. Quare ad peccandum seducit Satanas? cùm Deus posuerit homini in potestate non consentire Satanæ, &c. Dat quidem ille* (diabolus scilicet) *consilium, sed Deo auxiliante nostrum est vel agere, vel repudiare quod suggerit.* Et hom. 16. *in tuo arbitrio Deus posuit cui pares locum, Deo an Diabolo.* Huic veritati subscripsit etiam S. Hieronymus in cap. 49. Isa. cùm dixit, *Dei vocare est, & nostrum credere; nec statim si nos non credimus impotens est Deus, sed potentiam suam nostro arbitrio derelinquit, ut justè voluntas præmium consequatur.* & S. Fulg. lib. de prædest. & gr. cap. 9. ubi dicit Deum inter se & homines ita ordinasse, *ut vocatione ipsius, bonorum principia sumeremus: vocati autem & illuminati viam mandatorum ejus, boni ingenii intelligentiâ nosceremus, & ea libero eligeremus vel relinqueremus arbitrio.* S. item Bern. ser. 5. in quadrag. *potest*, inquit, *inimicus excitare tentationis motum, sed in te est, si volueris, dare seu negare consensum.*

Cùm igitur in his S. Augustini aliorumque SS. Patrum testimoniis agatur de homine in statu naturæ lapsæ, de illoque dicatur quòd à Deo adjutus; & auxilio gratiæ præventus liber remaneat ad obtemperandum Deo vel diabolo, ad consensum tentationi dandum, vel negandum, ad bonum eligendum, vel relinquendum; inde infertur, secundùm illorum mentem gratiam medicinalem æquè ac gratiam sanitatis, nullam inferre homini ad agendum necessitatem, illumque, si velit, posse gratiam illam sequi vel abjicere, & illi consentire, vel dissentire; ac proinde fictitiam esse illam differentiam quam Calvinus inter utramq; gratiam in odium Conc. Trid. invehere conatus est.

SECTIO V.

An gratia necessaria sit ad cognoscendum quodlibet verum.

NOn agimus hìc de necessitate gratiæ habitualis sanctificantis; certum est enim sine illa quodlibet verum cognosci posse, unde S. Aug. lib. 1. retractat. c. 4. retractat id, quod dixerat lib. 1. Soliloq. c. 1. Deum nonnisi mundos corde verum scire voluisse.

Quæstio igitur intelligi debet de necessitate gratiæ actualis ad cognoscendum quodlibet verum in statu naturæ lapsæ, de quo solo deinceps nobis agendum est: sunt autem veritates quæ ab homine cognosci possunt in duplici differentia, aliæ naturales, quæ vel ex objectis sensibilibus cognosci, vel naturali discursu intelligi possunt; aliæ supernaturales, ad quarum cognitionem neque per objecta sensibilia; neque per naturalem discursum perveniri potest. Rursum utriusque generis veritates sunt vel speculativæ vel practicæ; speculativæ sunt earum rerum quæ tantummodo cognoscendæ sunt ut animam hominis esse immortalem; practicæ verò illarum quæ non solùm cognoscendæ, sed & faciendæ sunt, ut

virtu-

virtutem esse amplectendam. Hac distinctione suppositâ pro quæstionis propositæ resolutione.

Dicendum 1. quamlibet veritatem speculativam naturalem, quæ ex effectis aut objectis sensibilibus deducitur, posse cognosci seorsim ab homine per solas naturæ vires absque ullo speciali gratiæ auxilio. Ita S. Thom. 1. 2. q. 109. a. 1. & constat ex eo, quòd talis cognitio non superat naturæ vires, cùm sit de objecto naturali per media naturalia cognoscendo; unde & ipsi Ethnici philosophi tam multa de rebus creatis perspecta naturaliter habuerunt, imò & de Deo ipso; juxta quòd dicit Apost. Rom. 1. *invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur.* Constat præterea ex eo, quòd S. Aug. lib. 1. ad Simplicianum q. 2. ait, Deum in eligendis hominibus ad gratiam salutarem, neque ingenium, neque scientiam, & doctrinam attendere: unde sequitur, scientiam & doctrinam ante omnem gratiam haberi posse.

Objicies, multa esse in rebus naturalibus etiam seorsim ac distributivè sumptis, quæ à nobis cognosci nequeunt v. g. quænam sint ultimæ rerum differentiæ, & similia. Resp. quàm plurima ex ijs non cognosci re vera de facto, quia eorum proprietates, vel effectus aliquando non satis apparent; nos verò in conclusione egimus, non de quibuscunque veritatibus naturalibus, sed de ijs duntaxat, quæ ex effectis & objectis sensibilibus deducuntur. Adde etiam multa ex ijs naturaliter sciri posse, quæ tamen non cognoscuntur, quia non satis diligenter investigantur; & etiam multa sciri à quibusdam, quæ tamen putantur esse adhuc incognita.

Instabis, in Conc. Arau. 2. can. 9. dici, divini muneris esse cognoscere veritatem. Resp. Conc. ibi loqui de cognitione supernaturali, quæ conferat ad veram, & Christianam pietatem, ut patet ex canonibus præcedentibus & consequentibus, non verò de naturali, de qua sola hîc quæstio est.

Dicendum 2. veritates speculativas supernaturales non posse naturaliter ab homine cognosci, sed tantùm per specialem gratiam ac revelationem Dei. Pro-

Probatur I. ex scriptura: I. Cor. 7. *Misericordiam consecutus à Domino, ut sim fidelis* unde S. Aug. lib. de gr. & libero arbr. c. 7. colligit ipsam fidem non haberi nisi Deo miserante & c. 14. ex ijs verbis Apostoli ad Philipp. I. *Vobis donatum est pro Christo, non solùm ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini*; ex quibus verbis idem S. Aug. sup. rectè infert, Dei donum esse æquè in eum credere, ac pro eo pati.

Probatur 2. ex Conc. Trid. sess. 6. can. 3. ubi dicitur anathema ei, qui asseruerit hominem posse sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione, & adjutorio credere, sicut oportet.

Porrò ex ijs ultimis Concilij verbis colligitur posse quidem hominem per solas naturæ vires assentiri veritatibus fidei sibi exteriùs propositis assensu quodam opinativo, ita ut ratio propter quam illis assentitur non sit divina revelatio, sed motivum aliquod probabile, ut in hæreticis contingere cernimus, quorum hic assentiendi modus proprius est: at verò ijsdem veritatibus assentiri non posse sicut oportet, id est assensu certo, & infallibili authoritate Dei revelantis innixo, sine ipsius divinæ gratiæ auxilio speciali.

Dicendum 3. hominem non posse per proprias vires ullam veritatem practicam supernaturalem cognoscere; posse tamen aliquas practicas naturales, licèt non omnes. Assertio constat tribus partibus: I. satis constat ex ijs, quæ pro secunda conclusione jam diximus, & confirmari potest ex Conc. Milevit. seu Carthag. can. 4. ubi dicitur, *donum Dei esse scire, quid facere debeamus*, supple ad vitam æternam consequendam, de qua ibi loquitur Conc.

Secunda assertionis pars probatur I. ex Apost. Rom. I. ubi dicit Philosophos inexcusabiles fuisse, quia cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt; unde sequitur, illos non tantùm speculativè cognovisse, unum esse Deum sed & practicè, illum esse glorificandum & colendum, aliàs si hoc invincibiliter ignorassent, fuissent excusabiles; cùm ad culpam non deputetur

(juxta

(juxta S. Aug. lib.3. de lib.arb.c 18.) quod quis invitus ignorat. Probatur 2. ex eodem S.Aug.in Ps.57. ubi dicit præceptum illud nostris cordibus ipsa veritatis manu inscriptum esse, *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.*

Tertia denique pars assertionis constat, tum ex humanæ mentis imbecillitate ac difficultate, quæ plerumque occurrit in discernendum bonum à malo in multis casibus particularibus; tum ex contrariis passionibus; quibus tanquam nubibus mens obscuratur; sæpe enim evenit sentientem appetitum in objectum sibi conveniens, licet aliunde à recta rationis ordine alienum, vehementi motu abripi; unde sequitur, mentis languor & obnubilatio, exhaustis per fomitis æstum animæ viribus juxta illud Sap.9. *Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ providentiæ nostræ, corpus enim, quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.*

SECTIO VI.

An possit homo velle, aut facere bonum aliquod sine gratia.

QUæstio intelligenda est non de gratia habituali de qua sequenti sect. agetur; sed de actuali; an scilicet homo bonum aliquod opus sine illius auxilio velle aut facere possit. Pro cujus resolutione

Dicendum 1. Neminem sine speciali divinæ gratiæ auxilio posse velle aut perficere bonum aliquod opus quod ad salutem æternam consequendam conferat. Est de fide contra Pelagianos.

Probatur 1. ex scriptura: 1. Cor.15. *Gratiâ Dei sum id quod sum*: Ephes.2. *Gratiâ estis salvati* Philipp 1. *Qui cœpit in vobis opus bonum perficiet.* Plura alia scripturæ testimonia pro confirmatione illius veritatis videri possunt passim in libris S.Hier. ac S.Aug, contra præfatos hæreticos conscriptis.

Probatur 2. ex Conc.Melevit. Carthag. Arausf. & ex

Summis Pontificibus Innocentio, Zoſimo , Cœleſtino, & Gelaſio , quorum authoritates fusè retulimus ſuprà ſect. 1. & præterea ex Conc. Trid.ſeſſ.6. can.1.2.& 3. ubi anathema profertur in eum,qui dixerit , hominem poſſe ſine Chriſti gratiâ juſtè vivere,ac vitam æternam promereri.

Probatur 3.hac ratione,qua utitur S.Thom.1.2.q.109. a.5.quia actus perducentes ad finem,ipſi fini proportionati eſſe debent; atqui vita æterna eſt finis excedens naturæ humanæ proportionem : ergo ad eam perducentes ipſius naturæ proportionem excedere debent , proindeque ſolis illius viribus ſine divinæ gratiæ auxilio fieri nequeunt.

Dicendum 2. probabile eſſe, quòd homo per proprias arbitrii vires cum ſolo generali Dei concurſu ſine ullo gratiæ actualis auxilio, aliquod bonum opus morale (quod tamen nihil ad æternæ vitæ meritum conferat) perficere poſſit: probabilius tamen eſſe , quòd non poſſit,ſed quòd ad perficiendum quodcunque opus,quod ſit ex omni parte moraliter bonum , tam ratione objecti, quàm finis & circumſtantiarum , aliquo divinæ gratiæ auxilio indigeat.

Hæc aſſertio duas habet partes, in 1. dicimus probabile eſſe,quòd homo per proprias arbitrii vires poſſit aliquod opus bonum moraliter exercere,quia multi graves authores exiſtimant,ut Magiſter ſentent.in 2 diſt.26 c.ult S Bonav.Scot. Durand. Cajet. Bellarm. Suar. Gamach. & alii plures; idque probant variis tum authoritatibus, tum rationibus,quæ apud illos videri poſſunt

In 2.verò aſſertionis parte dicimus probabilius eſſe,hominem in ſtatu naturæ lapſæ nullum opus ex omni parte moraliter bonum poſſe reipſâ efficere cum ſolo generali Dei concurſu ſine ſpeciali aliquo gratiæ auxilio.Ita Greg. Arimin Hiſp. Capr. Per. Sotus, & plures alii quos citat, & ſequitur Vaſq.diſp.190.

Probatur 1.ex ſcriptura:S.Joan.15. ubi Chriſtus Dominus dicit *Sine me nihil poteſtis facere*, in quæ verba S.Aug. tract.81.in Joan. *Sive ergo parum*, inquit, *ſive multum*,

ſine

sine illo fieri non potest, sine quo nihil fieri potest : & 2. Cor. 3. *non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis : sed sufficientia nostra ex Deo est* : atqui nullum prorsus moraliter bonum fieri potest nisi bona aliqua cogitatio præcedat.

Probatur 2. ex Cœlestino Papa ex Epist. suprà cit. ad Episcopos Galliæ can. 9. ubi ait omnem sanctam cogitationem, pium consilium, omnemque bonæ voluntatis motum ex Deo esse : & ex Conc. Arausi 2. can. 22 ubi dicitur quòd *nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum.*

Probatur 3. ex S. Ambr. lib. 1. de vocat. gent. cap. 3. ubi dicit quod, si Deus non operatur in nobis, nullius possumus participes esse virtutis ; & cap. 9. dicit, quòd omne verbum bonum, & omne opus sanctum subministratio fit Spiritus Sancti, sine quo nihil rectè agatur : & ex S. Aug. serm. 13. de verbis Apost. ubi loquens de auxilio gratiæ Dei, *Prorsus*, inquit, *si defuerit, nihil boni agere poteris ; agis quidem illo non adjuvante libera voluntate, sed malè*

Probatur 4. authoritate S. Doctoris quæst. 24. de veritate art. 14. ubi postquam dixit, sine gratia habituali fieri posse aliquod virtutis opus, statim adjungit, *Sed si velimus gratiam Dei dicere non aliquod habituale donum, sed ipsam misericordiam Dei, per quam interiùs motum mentis operatur, & exteriora ordinat ad hominum salutem, sic nec ullum bonum potest homo facere sine gratia Dei* ; & 1. 2. quæst 109. a. 2. dicit, hominem posse quidem etiam in statu naturæ corruptæ per virtutem suam naturalem aliquod bonum particulare agere, sicut ædificare domos, plantare vineas, & alia ejusmodi, non tamen totum bonum sibi connaturale, ita quòd in nullo deficiat.

Probatur denique hac ratione deducta ex ijs quæ S. Doctor dixit, tum in corpore art. tum in resp. ad 1. nullum unquam opus bonum morale homo deliberatè vult aut facit, quin aliqua præcedat deliberatio rationis, quæ semper ex aliqua prima cogitatione indeliberata pendet, quæ nisi occurrat, nunquam de tali bono faciendo deliberabit, nec proinde illud unquam faciet ; unde Aristo-

teles

teles à S. Doctore ibid. cit. dicit. initium bonæ consultationis esse à bona fortuna, id est, non procedere ab ipsius hominis deliberata voluntate: quod igitur talis ante omnem deliberationem in mente hominis exoriatur cogitatio, qua moveatur ejus voluntas ad aliquod bonum faciendum, ab ejus electione non pendet, neque id ex se præstare potest; *nemo enim* (ut ait S. Aug. lib. de Spirit. & litt. c. 33.) *habet in potestate, quid ei veniat in mentem*: unde sequitur, illud speciali divinæ providentiæ ordinationi ascribendum esse, respectu cujus nihil fortuito & indeliberate accidere potest, proindeque quoties aliquis bonum aliquod opus vult aut exequitur, illius initium speciali divinæ beneficentiæ auxilio semper ascribere tenetur; quòd quidem auxilium cùm aliàs sit ipsi indebitum, neque ulla possit afferri ratio, cur hanc potiùs quàm aliam cogitationem ejus menti Deus immitere teneatur, rectè ac meritò gratuitum seu gratiæ divinæ auxilium dici debet.

Confirmatur ex eo, quòd rectè à Deo per Christi merita petimus, aut petere possumus gratiam ad quodvis etiam minimum opus virtutis moralis exercendum; item rectè ipsi Deo gratias agimus pro singulis virtutum moralium actibus per nos exercitis; atqui ut dicit S. Aug. Epist. 107. *Prorsus non oramus Deum sed orare fingimus, si nos ipsos non illum credimus facere quod oramus; prorsus non agimus gratias Deo, sed agere fingimus, si unde illi gratias agimus ipsum facere non putamus.*

Objicies illud Apost. Rom. 2. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt.* Resp. varias esse hujus dicti Apostolici interpretationes; ac verissimam omnium illam videri quam profert S. Aug. lib. de Spirit. & litt. c. 26. S. Prosper, lib. cont. Collat. c. 22. S. Fulgent. lib. de Incarn. c. 25. S. Thom. in illum locum & alij, Apostolum ibi loqui de gentilibus veri Dei cultoribus, & absque circumcisione alijsque scriptæ legis ceremonijs bene operantibus, ac divinam legem servantibus ex vera fide in Deum & auxilio gratiæ, quales fuerunt

runt Melchisedech, Job, & alij: quod autem eos, dicit Apostolus, naturaliter ea, quæ legis sunt, facere, vult tantùm illos id facere sine ulla lege scripta, qualis data fuerat Judæis, & propter quam se tantopere supra cæteras gentes efferebant; sed cum sola lege naturæ, quæ tamen non excludebat, imò ad sui observantiam divinæ gratiæ auxilium requirebat.

Ex dictis colliges, quòd sicut sine divinæ gratiæ auxilio non potest homo ullum opus bonum facere; sic etiam illum nullam tentationem (quæ vera tentatio sit) posse perfectè, & per aliquod motivum moraliter bonum superare, cùm utrobique sit par ratio; poterit quidem sine gratia tentationi alicui leviori consensum denegare, eique resistere ex motivo aliquo indifferenti v. g. illicitam aliquam voluptatem repudiare ex motivo tuendæ sanitatis cui noxia esset; sed ex motivo honesto & bono sine gratia nusquam poterit, quia motivum illud bonum cujuscunque virtutis sit, semper bonam aliquam cogitationem divinitus immissam præsupponit, ut ex suprà dictis constat.

SECTIO VII.

An possit homo sine gratia habituali bonum aliquod opus exercere.

QUæstionis sensus est, an sicut actualis gratia, sic etiam habitualis ad quodlibet opus bonum exercendum necessaria sit, ac proinde an homo illâ privatus & in statu peccati mortalis existens, cum solo gratiæ actualis auxilio aliquod opus moraliter bonum exercere possit, sive opus illud sit quocunque modo æternæ vitæ meritorium, sive non sit (de qua re agetur cap. 4.) Pro cujus resolutione.

Dicendum est, posse aliquod opus moraliter bonum fieri sine gratia sanctificante, seu hominem in statu peccati

peccati mortalis posse aliquos actus moraliter bonos exercere.

Huic veritati, quæ de fide est, opponitur error Joannis Hus, qui (ut refertur in Conc. Constant. sess. 15.) asserebat extra statum gratiæ sanctificantis nullum opus bonum fieri posse, & omnia peccatorum opera esse peccata; quem etiam errorem secutus est Calvinus lib. 2. instit. c. 3 & Michaël Bajus qui articulo 35. ex ijs qui damnati sunt in bulla superiùs relata, dixit *Omne quod agit peccator aut servus peccati, peccatum esse.*

Refellitur hic error, & opposita veritas probatur 1 ex scriptura: S. Luc. 11. ubi Christus Dominus alloquens Pharisæos, quos ibidem dicit rapinâ & iniquitate plenos esse; *Verumtamen*, inquit, *quod superest date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis*; & eodem cap. dicit Christus. *petite & dabitur vobis: quærite, & invenietis*: quòd autem illic non tantùm justos sed etiam peccatores alloquatur, constat ex ijs, quæ subjungit. *Si ergo vos cùm sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris, &c.* Et cap. 18. Publicanus percutiens pectus suum & orans, justificationem impetrat.

Probatur 2. ex Conc. Constant. in quo prædictus error damnatus est. & ex Conc. Trid. sess. 6. cap. 6. ubi enumerantur varij actus virtutum, qui ab homine in peccato mortali existente ex divinæ gratiæ auxilio exercentur, ut fidei, timoris, spei, &c. quibus peccator ad justificationem recipiendam se disponit.

Probatur 3. ex S. Aug. Epist. 105. ubi in peccatoribus ante justificationem agnoscit virtutem & meritum fidei, *nec ipsa* (inquit) *remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat; neque enim nullum est meritum fidei.*

Probatur 4. ex eo, quòd multa sunt opera virtutum, puta religionis temperantiæ, &c. ad quæ exercenda etiam peccatores legibus Ecclesiasticis obligantur, v. g. ad Missam diebus festivis audiendam, ad jejunium certis diebus servandum: &c. nec tamen legimus, Ecclesiam ullo canone aut lege, ejusmodi hominibus in peccato mortali

tali existentibus injunxisse, ut, antequam Missæ celebrationi intersint, aut jejunii observationem inchoent, de peccatis suis confiteantur, aut saltem perfecto contritionis actu doleant. sicut injunxit iis, qui sacram Eucharistiam, aut alia sacramenta essent suscepturi, vel eadem confecturi, aut aliis ministraturi; quod tamen haud dubiè fecisset, si nullum opus virtutis moraliter bonum à peccatoribus exerceri posse existimasset.

Objicies. Is. cap. 1. dici sacrificia, & quæcunque alia opera religionis à peccatoribus exercita, esse Deo exosa & abominanda. Resp. non ideò præcisè opera illa Judæorum fuisse Deo exosa, quia ipsi Judæi peccatores essent, sed quia illa ex prava intentione, & cum aliis vitiosis circumstantiis exercebant, ut patet ex his verbis quæ immediatè sequuntur; *Manus enim vestræ plenæ sunt sanguine, & in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra.*

Quæres, an sicut absque gratia sanctificante potest homo aliquod bonum opus exerecere, sic etiam possit sine illa omnia divinæ legis præcepta servare. Resp si de præceptis illis quæstio sit, quæ ad actus aliquos supernaturales exercendos obligant, quamvis aliqua eorum sine gratia sanctificante impleri possint, omnia tamen & singula non posse; cùm aliqua ex iis sint, quorum observatio gratiam sanctificantem in homine præsupponit, quale est præceptum de Eucharistia dignè sumenda; quod si de præceptis solius legis naturalis quæstio intelligatur, dicendum est quòd, quamvis ad observationem cujuslibet illorum divisivè sumpti, gratia sanctificans minimè requiratur; sine illa tamen omnia legis naturalis præcepta collectivè sumpta saltem tempore aliquo diuturno servari non posse, proindeque hominem in statu peccati mortalis diu subsistere non posse, quin in alia peccata dilabatur. Ita S. Thom. cit. quæst. 109. a. 4. & 8. ubi dicit, hominem non posse servare totam legem sine gratia habituali sanante seu sanctificante; & probatur ex eo, quod dicit Apost. Rom. 2 *Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur*, quæ Apost. verba S. Aug.

lib.

lib.de Spirit.& litt.c.26 sic intelligenda esse dicit, *Ut sciamus aliter eos non esse factores legis nisi justificentur; ut non justificatio factoribus accedat, sed ut factores legis, justificatio præcedat.*

Hujus autem rei ratio alia non est, quàm quò, si peccator in illo peccati mortalis statu auxiliis gratiæ actualis quæ nulli unquam desunt, fideliter cooperetur, ad vincendas tentationes quæ occurrunt, & exercenda opera bona moralia quorum sese offert occasio, Deus pro sua ineffabili bonitate abundantiora illi gratiæ suæ præstabit auxilia, in eoque veræ compunctionis spiritum excitabit, qui secum gratiam sanctificantem, vel per alicujus sacramenti susceptionem, vel extra sacramentum afferret; unde infertur, neminem esse, qui notabili aliquo tempore torpescat in statu peccati mortalis, & non incidat in novum aliquod mortale peccatum. Si enim per illud tempus internis gratiæ auxiliis sibi à Deo ad servanda omnia legis divinæ præcepta, & ad superandas tentationes occurrentes oblatis fideliter cooperaretur, Deus haud dubiè prædictum illi compunctionis spiritum immitteret juxta suavem misericordiæ suæ dispositionem, quo efficaciter excitatus, à peccato tandem resurgeret, & gratiam sanctificantem consequeretur.

SECTIO VIII.

An possit sine fide aliquod opus moraliter bonum exerceri.

Quæstionis sensus est, an sicut sine gratia sanctificante, sic etiam sine ulla fide supernaturali sive habituali sive actuali, possit aliquod opus moraliter bonum exerceri, id est, an infidelis, sive hæreticus sive Ethnicus aliquod opus moraliter bonum facere possit. Pro cujus resolutione

Dicendum est, posse infideles opera aliqua moraliter bona exercere. Ita S.Thom. 2.2.q.10.a.4.

Pro-

Probatur 1. ex scriptura, in qua laudantur aliqua opera infidelium tanquam bona, ut Exod. 1. laudantur obstetrices Ægyptiorum, quòd Hebræorum masculis contra injustum regis edictum pepercissent: & Act. 10. Cornel. Centurio adhuc infidelis existens (ut observat S. Thomas suprà) dicitur fecisse eleëmosynas, & orationes obtulisse, quæ acceptæ Deo fuerunt.

Probatur 2. ex S. Chrysost. hom. de fide & lege naturæ, ubi dicit multos qui Deum ignorant, bonis operibus florere, quamvis hæc opera ad salutem promerendam non sint ipsis utilia: & ex S. Hieron. in cap. 1. ad Galat. ubi dicit multos absque fide & Evangelio Christi, multa sapienter & sanctè perficere, v.g. parentibus obsequi, inopi manum porrigere &c. Item ex S. Aug. lib. de Spiritu. & litt. cap. 26 ubi dicit, quòd *impiorum Deum verum neque veraciter, neque justè colentium, quadam tamen facta, vel legimus, vel novimus, vel audivimus, quæ secundùm justitiæ regulam non solùm vituperare non possumus, verùm etiam meritò rectéq; laudamus*; & lib. 5. de civit. cap. 15. dicit, Deum Romanis tam amplum Imperium dedisse in remunerationem bonarum virtutum, quæ in ipsis erant: & epist. 130. de Polemone loquens, quem dicit exhortatione Xenocratis ex luxurioso continentem esse factum, *quanquam ergo* (inquit) *non fuerit Deo acquisitus, sed tantùm à dominatis luxuriæ liberatus; tamen ne idipsum quidem, quod meliùs in eo factum est, humano operi tribuerim, sed divino* (& quibusdam interjectis) *Polemo ergo si ex luxurioso continens factus, ita sciret, cujus esset hoc donum, ut eum abjectis superstitionibus coleret, non solùm continens sed & veraciter sapiens & salubriter religiosus existeret.*

Neque dicas, his & similibus locis apud S. Augustinum agi de operibus infidelium, quæ fuerunt quidem bona ex objecto, seu (ut ipse loquitur) ex officio, sed non ex fine; Resp. enim opera illa, quæ ut bona referuntur, & laudantur à S. Augustino cit. locis, fuisse bona non tantùm ex objecto & officio; sed etiam ex fine; alioquin si mala fuissent ex fine, seu si ob pravum aliquem finem facta fuissent,

ſent, ſimpliciter; & abſolutè mala fuiſſent, adeoque peccata; unde ſequeretur, Deum peccata remunerare, ad peccata facienda juvare, peccata eſſe dona Dei; quòd abſurdum eſt, & nullatenus dici debet.

Objicies 1. illud Apoſtoli Rom. 14. *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Reſp. per fidem hoc loco non intelligi fidem Theologicam; ſed dictamen conſcientiæ, ut ex contextu verborum Apoſtoli evidens eſt; ibi enim agit de novis Chriſtianis, qui conſcientia reclamante cibos manducabant, quos vetitos credebant, quia in lege Moſaica vetiti erant, illoſque monet conſcientiam illam erroneam deponere, aliàs ſi dum illis veſcuntur, credant ſibi hoc licitum non eſſe, dicit illos peccatum committere, quia omne quod fit contra conſcientiæ perſuaſionem, peccatum eſt.

Objicies 2. S. Auguſtinum varijs in locis apertè docere ab infidelibus nulla opera bona præſtari. Reſp. illis in locis S. illum Patrem velle tantùm, quòd infideles rarò exerceant opera, quæ verè bona ſint, propter defectum intentionis, quæ in illis ut plurimum prava erat, ac vitioſa; quamvis alioquin ex auxilio gratiæ divinæ qua excitabantur, recta eſſe potuiſſet; unde lib. de Spir. & litt. c. 27. loquens de gentilium operibus dicit quòd *ſi diſcutiantur quo fine fiant, vix invenientur, qui juſtitiæ debitam laudem mereantur*; ubi particula (*vix*) indicat aliqua infidelium opera quamvis rariſſimè, ex recta intentione proceſſiſſe; vel ſi abſolutè aliquando neget ab infidelibus opera ulla bona exerceri, illum intelligi debere de operibus bonis æternæ vitæ meritorijs; unde lib. 4. cont. Julianum cap. 3. *Scito*, inquit, *nos illud tantùm dicere bonum hominis, per quod ſolum poteſt ad æternum Dei donum regnumq; perduci.*

Objicies 3. ex ante dictis conſtare, nullum opus moraliter bonum ſine divinæ gratiæ auxilio fieri poſſe; atqui nullum gratiæ divinæ auxilium in infidelibus ante fidei perceptionem reperitur. Reſp. falſum eſſe, nullum gratiæ auxilium infidelibus dari ante fidem; docet enim apertè S. Aug. lib. 1. de grat. Chriſti cap. 24. Regem Aſſuerum infide-

infidelem peculiari gratiæ divinæ auxilio excitatum fuisse ac adjutum, ut furorem deponeret, & mansuetudinem sectaretur; & suprà ex eodem S. Patre vidimus Polemonem infidelem, dono divinæ gratiæ ex luxurioso continentem esse factum; & cap. seq. probabitur, omnibus omnino hominibus, ac proinde etiam infidelibus antequam fidem recipiant, imò etsi nunquam illam recipiant, gratias ex Christi Domini meritis dari ad salutem sufficientes.

SECTIO IX.

An homo in gratiæ habitualis sanctificantis statu, indigeat aliquo gratiæ actualis auxilio ad operandum bonum, & ad finalem perseverantiam consequendam.

QUæstionis sensus est, an homo in gratiæ habitualis sanctificantis statu constitutus, præter habitus supernaturales fidei, spei, & charitatis, aliarumque virtutum, quæ ipsam gratiam sanctificantem comitantur (ut dicetur infrà) indigeat aliquo gratiæ actualis auxilio, ut possit bonum operari, tentationes occurrentes superare, & in illo gratiæ sanctificantis statu usque ad finem vitæ perseverare. Pro cujus resolutione.

Dicendum 1. hominem justum seu gratiâ sanctificante præditum, non posse absque novo gratiæ actualis auxilio opera exercere æternæ vitæ meritoria. Ita S. Thom. q. 109. a. 9.

Probatur 1. ex Conc. Arausf. 2. can. 10. ubi dicitur, baptizatos omnes acceptâ per baptismum gratiâ posse quidem, & debere ea, quæ ad salutem pertinent, adimplere, sed Christo auxiliante, & cooperante; & ex Conc. Trid. sess. 6. cap. 16. ubi dicitur, Christum Jesum tanquam caput in membra, & tanquam vitem in palmites, in ipsos justificatos jugiter virtutem influere; quæ virtus bona

eorum opera ſemper antecedit, & comitatur, & ſubſequitur; hæc autem ſaltem de juſtorum operibus æternæ vitæ meritorijs intelligi debent.

Probatur 2. ex S. Aug. lib. de grat. & libero arbit. c. 6. ubi ſic loquitur, *Neceſſarium eſt homini, ut gratia Dei non ſolùm juſtificetur impius, id eſt ex impio fiat juſtus, cùm redduntur ei bona pro malis; ſed etiam cùm fuerit jam juſtificatus ex fide ut ambulet cum illo gratia, & incumbat ſuper ipſam, ne cadat.*

Probatur 3 ex eo, quòd habitus non movent potentiam, nec illam ad operandum juvant, niſi priùs ab ipſa potentia applicentur ad operandum: naturalis autem potentia hominis non poteſt per ſeipſam habitum ſupernaturalem applicare ad operandum, niſi ipſa priùs excitetur à Deo; cum initium omnis boni operis ex Deo ſit, ut ex antè dictis conſtat.

Dicendum 2. neque etiam poſſe hominem in ſtatu gratiæ ſanctificantis exiſtentem, ullum cujuſcunque virtutis opus bonum exercere abſque aliquo gratiæ actualis auxilio. Ita S. Thom. loco cit.

Probatur 1. ex can. 9. ſuprà cit. Conc. Arauſ. ubi dicitur, quòd quoties bona agimus, Deus in nobis atque nobiſcum ut operemur operatur; & can. 10. dicit adjutorium Dei, etiam renatis ac ſanctis, eſſe ſemper implorandum.

Probatur 2. eadem ratione qua ſuprà ſect 6. oſtendimus; non poſſe hominem ex ſolis naturæ viribus ſine gratiæ actualis auxilio ullum opus moraliter bonum exercere; ratio enim illa id æquè probat de homine in ſtatu gratiæ ſanctificantis exiſtente; cum in tali ſtatu nullum virtutis actum poſſit exercere, niſi tales in ejus mente oriantur cogitationes, quibus moveatur voluntas ad illius virtutis actum exercendum: hæ autem cogitationes cum omnem deliberationem præveniant, ex ſola Dei miſericordia provenire cenſendæ ſunt, ac proinde Chriſti Domini gratiæ aſcribi debent.

Dicendum 3. non poſſe hominem in ſtatu gratiæ uſque in vi-

in vitæ suæ finem perseverare absque speciali divinæ gratiæ auxilio. Ita S. Thom. suprà a. 10. Et constat ex antè dictis; cùm enim homo sine auxilio gratiæ actualis nullam tentationem vincere, nec ullum bonum opus exercere possit, à fortiori sequitur, nec posse sine speciali gratiæ auxilio in accepta justitia usque in vitæ finem perseverare; cùm perseverantia illa obtineri nequeat, nisi per exercitium bonorum operum, & victoriam tentationum occurrentium, ut fusè docet, & explicat Conc. Trid. sess. 6. cap. 13. & can. 22. anathema profert in eum qui dixerit, justificatum sine speciali auxilio Dei in accepta justitia perseverare posse; & eodem sensu dixit Cœlestinus Papa in Epist. ad Episcopos Galliæ can. 6. *Neminem etiam baptismatis gratiâ renovatum idoneum esse ad superandas diaboli insidias, nisi per quotidianum Dei adjutorium perseverantiam bonæ conversationis accipiat*; quòd optimè explicat S. Hier. Epist. ad Cresiphontem adversus Pelag. cap. 3. his verbis. *Non sufficit mihi quòd semel gratiam mihi donavit, nisi semper donaverit: peto ut accipiam, & cum accepero rursus peto: avarus sum ad accipienda Dei beneficia; nec ille deficit in dando; nec ego satior in accipiendo.*

Dices, contingere posse ut aliquis statim post acceptam justificationem in hac vita decedat, in quo casu nullum speciale gratiæ actualis auxilium illi ad perseverandum necessarium est. Resp. in tali casu posse quidem hominem perserverare absque novo gratiæ actualis auxilio, sed non sine novo, & indebito favore ac dono divinæ misericordiæ, quo fit, ut ex hac vita in eo statu subtrahatur, & ex varijs & maximis salutis amittendæ periculis singulari Dei beneficentia eruatur, juxta quòd dicitur Sap. 4. *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius, &c. Placita enim erat Deo anima illius: propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum.*

Quæres, an homo in gratia sanctificante constitutus, possit cum auxilio gratiæ omnia, & singula peccata venialia devitare. Resp. in primis certum esse, quodlibet

peccatum veniale divisivè sumptum, posse ab homine justo cum ordinario gratiæ auxilio devitari; posse item tot & tanta, tamque specialia gratiæ auxilia homini justo à Deo communicari, ut eorum beneficio vitam ab omni prorsus veniali peccato immunem ducat; hoc enim re ipsa factum esse in sanctissima Virgine Maria universa tenet Ecclesia, ut patet ex Conc. Trid sess. 6. can. 23. Quòd si quæstio sit, an homo justus cum illis gratiæ auxiliis, quæ communiter justis dantur, omnia & singula peccata venialia per totum vitæ tempus evitare possit? Resp. non posse; hoc enim expresè definitum est in cit. canone 23. Conc. Trid. in quo damnatur, qui dixerit, hominem justificatum posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei privilegio. Id etiam probat S. Aug. epist. 89. quæst. 1. ex his orationis Dominicæ verbis, (*dimitte nobis debita nostra*) *Omnibus enim* (inquit) *necessaria est Oratio Dominica, quam etiam ipsis Apostolis suis Dominus dedit, ut unusquisque Deo dicat, dimitte nobis debita nostra; cui enim hæc in oratione verba necessaria non fuerint, ipse hic sine peccato vivere pronunciandus est. quales si aliquos futuros Dominus prævideret, meliores utique quàm extiterunt ejus Apostoli, aliam orationem illos doceret.*

CAPUT II.

De Gratia Sufficienti.

SECTIO I.

Quid sit gratia præveniens, excitans, & operans.

AD faciliorem eorum, quæ de gratia sufficienti dicturi sumus intelligentiam, priùs hìc explicandæ sunt variæ species, seu acceptiones ipsius gratiæ actualis.

Alia

Alia siquidem est gratia excitans, alia adjuvans: utriusque mentio fit Apoc.3. *Ecce sto ad ostium & pulso* : (en gratia excitans) (*si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam intrabo ad illum, & cænabo cum illo , & ipse mecum.*(en gratia adjuvans) Et in Conc. Trid. sess. 6. cap. 5. *Ut qui per peccata à Deo aversi erant, per ejus excitantem, atque adjuvantem gratiam ad convertendum se ad suam ipsorum justificationem, eidem gratiæ liberè assentiendo, & cooperando, disponantur.*

Alia item gratia operans, alia cooperans : de operante loquitur Apostolus Philipp.2. *Deus est, qui operatur in vobis & illis velle , & perficere.* de cooperante 1. Cor. 15. *Abundantiùs illis omnibus laboravi: non ego autem sed gratia Dei mecum.* De utraque loquitur S. Aug lib. de gr. & lib. arb. c. 17. *Deus*, inquit, *cooperando in nobis perficit, quod operando incepit* : (& paulò pòst.) *sine illo enim vel operante ut velimus, vel cooperante, cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus.*

Alia denique gratia præveniens, comitans , & subsequens: de præveniente dicitur Psal. 58. *Misericordia ejus præveniet me*: de comitante Psal. 72. *Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me* : de subsequente vero Psal. 22. *Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ* : de his etiam tribus mentio fit in Conc. Trid. sess. 6. cap 16. ubi dicitur, Christum Dominum in ipsos justificatos jugiter virtutem influere , quæ virtus bona illorum opera semper antecedit, & comitatur , & subsequitur.

Jam ut aliquid de singulis dicamus : gratia excitans (quæ eadem est cum præveniente , & operante, ut rectè observat Gamach. in 1.2. ad quæst. 111. cap. 3. & ratione tantùm ab illis distinguitur) nihil est aliud , quàm motus aliquis bonus tam intellectus, quàm voluntatis , in nobis à Deo sine nobis productus, quo nos excitat vel ad bonum libere prosequendum, vel ad malum fugiendum.

Dicitur in primis motus ; quia non consistit in dono ullo habituali ; sed in auxilio aliquo actuali , ut con-

ſtat ex antè dictis, & ex dicendis adhuc patebit.

Dicitur, motus intellectus; quia conſiſtit in pia cogitatione & illuſtratione intellectus, quod conſtat ex Conc. Arauſ.2.can.7.& Trid.ſeſſ.6.cap.5. ubi gratia illa (de qua nunc loquimur) vocatur illuminatio.

Dicitur præterea, motus voluntatis; illa enim gratia excitans comprehendit non tantùm ſanctas cogitationes, & illuſtrationes intellectus; ſed etiam repentinos, & indeliberatos motus voluntatis, puta delectationis, timoris, & ſimiles: unde dicitur in Concilio Arauſicano, can.7. Spiritum ſanctum dare ſuavitatem in credendo, & conſentiendo veritati.

Dicitur etiam, motus illos intellectus, & voluntatis in nobis à Deo produci; quia Deus illos in nobis efficit, idque non ſolùm quatenus in eos influit per veram actionem phyſicam; verùm etiam, quia ſoli Deo ejusque gratuitæ miſericordiæ tribuendum eſt, quòd in nobis exorti ſint, cùm in noſtra poteſtate non fuerit ut orirentur: ut conſtat ex iis, quæ capite præcedenti dicta ſunt; unde S. Auguſt. lib.1. ad Simplicianum quæſt.2. *Vocanti Deo rectè tribuitur quòd benevolumus, nobis verò tribui non poteſt, quòd vocamur.*

Dicitur denique, præfatos motus in nobis ſine nobis fieri, quia, quamvis fiant in nobis phyſicè & vitaliter in eos influentibus in genere cauſæ efficientis (quod conſtat ex eo, quòd ejuſmodi gratiæ excitantis motus paſſim in ſcripturis, & apud SS. Patres exprimuntur per actus vitales intellectus, & voluntatis) fiunt tamen ſine nobis liberè operantibus, cùm omnem deliberationem, ac libertatis uſum præveniant, ut patet ex antè dictis, & ex ipſamet experientia, quâ conſtat in noſtra poteſtate non eſſe, ut hi motus in nobis vel oriantur, vel non oriantur; licèt poſtquam exorti ſunt, liberum nobis ſit, ipſos vel continuare, vel interrumpere; *Nemo* (inquit S. Aug. lib. de Spir. & litt.) *habet in poteſtate, quid ei veniat in mentem; ſed conſentire vel diſſentire, voluntatis eſt.*

Ex dictis patet, qua ratione eadem gr. dicatur præveniens

exci-

excitans, & operans: dicitur enim præveniens, quatenus non solùm omne meritum nostrum, sed etiam omnem libertatis usum prævenit: dicitur excitans, quatenus potentias animæ nostræ excitat, & per modum suasionis impellit ad bonum, vel retrahit à malo; unde S. Aug. lib. de Spir. & litt. cap. 34. *Suasionibus*, inquit, *agit Deus ut velimus, & ut credimus.* Dicitur denique operans, quatenus operatur in nobis ut velimus, seu consentiamus, inclinando & movendo voluntatem ad volendum, & consentiendum, sive re ipsa consensum obtineat sive non; qui enim alteri aliquid suadere nititur dicitur operari, & laborare ut alter id velit & præstet, sive persuadeatur ille, sive non persuadeatur.

SECTIO II.

Quid sit gratia adjuvans, cooperans, comitans, & subsequens.

Gratia adjuvans, quæ & cooperans, vel comitans dicitur; illa est secundum S. Aug. & lib. de gr. & lib. arb. c. 17. *Per quam Deus voluntibus cooperatus perficiens*, seu per quàm Deus, cùm volumus bonum, aut illud exequimur, nos ad illud volendum & exequendum adjuvat, ac nobiscum cooperatur.

Cum autem difficillimum sit explicare, quid sit illud, per quod Deus ad id nos adjuvat ac nobiscum cooperatur; hinc factum est, ut Theologi super hac re in varias sententias distracti sint; nos in re valde abstrusâ, aliorum omissis sententijs, id quod nobis probabilissimum visum est, breviter proponemus.

Atque in primis dicimus, probabile esse id, quod asserunt, aliqui Doct. gratiam excitantem, & operantem posse ailquando habere veram rationem gratiæ adjuvantis, seu cooperantis, tunc scilicet, cùm sic allicit voluntatem ad consentiendum, ut re ipsa consentiat. Hoc constat ex eo, quod gratia illa, quæ causat consensum

sensum nostrum liberum, est gratia adjuvans seu cooperans; ad gratiam enim cooperantem nihil aliud requiritur, quàm ut sit gratia, & ut nobiscum operetur; atqui talis est aliquando gratia operans, quia est vera gratia, ut ex antè dictis constat; & quando voluntas illi consentit, ac bonum operatur, est causa moralis ipsius consensus, & boni operis quod fit; omnis enim impulsio, exhortatio, suasio (qualis est gratia operans, ut suprà diximus) vi cujus voluntas sic allicitur ad aliquid boni liberè volendum & faciendum, ut reipsa velit & faciat, est causa moralis efficiens ipsius volitionis, & operis quod fit; hinc S. Augustinus varijs in locis ascribit consensum nostrum liberum in bonum gratiæ operanti tanquam causæ, quæ illum efficit, ut lib. 1. de prædest. Sanct. cap. 19. *Deus*, inquit, *operatur in cordibus hominum vocatione illa secundùm propositum suum, ut non inaniter audiant, sed eo audito convertantur.*

Est autem hîc advertendum, etiamsi suprà dicti Doctores dicant, gratiam excitantem, & operantem esse quoque posse adjuvantem & cooperantem; illos tamen hæc duo non confundere, quasi sit idem esse gratiam operantem, & cooperantem, excitantem & adjuvantem; hoc enim tantùm intendunt, eamdem entitatem gratiæ dici posse operantem & cooperantem varia consideratione; operantem quidem, quatenus illam in nobis Deus sine nobis producit, & ut sic vim habet in actu primo efficiendi consensum liberum nostræ voluntatis, sive illum in actu secundo efficiat, sive non efficiat; Cooperantem verò quatenus reipsa moraliter in eum influendo ipsum simul cum nostra voluntate in actu secundo causat & efficit.

Dicimus 2. quemlibet supernaturalem habitum virtutum infusarum posse quoque habere rationem gratiæ cooperantis; est enim donum aliquod supernaturale naturæ nostræ minimè debitum, quodque primam originem ex pura Dei misericordia ducit, ac physicè concurrit simul cum voluntate ad operationes supernaturales,

quas

quas ut eliceremus, ab ipsa gratia operante excitati sumus.

Dicimus denique influxum supernaturalem, quo Deus physicè nobiscum concurrit ad consensum nostrum liberum, & opera bona, veram & propriam rationem habere gratiæ cooperantis: est enim donum aliquod Dei naturæ nostræ minimè debitum, ac proinde merè gratuitum, per quod cùm volumus (ut ait S. Aug. lib. de gr. & lib. arb. c. 7.) & sic volumus ut faciamus, Deus nobiscum operatur, ac proinde veram gratiæ cooperantis rationem obtinet.

Jam quod spectat ad gratiam subsequentem; omissis variis ejus acceptionibus, quæ passim apud Theologos videri possunt, breviter dicimus per illam intelligi posse gratiam illam, quæ liberum nostrum in bonum consensum subsequitur, interiùs excitando ad bonum opus exequendum, cùm ejus exequendi oportunitas exhibetur, & ad illius boni executionem, si consentiat voluntas, concurrendo; unde S. Fulgentius ad Monimum c. 11. *Travenit*, inquit, *Deus, & donat homini bonam voluntatem: deinde subsequitur benè volentem, operando in illo boni operis facultatem.*

Hinc patet gratiam subsequentem nihil in re differre ab operante & cooperante; sed tantùm in eo, quòd aliquam priorem gratiam tam operantem, quàm cooperantem præsupponit.

SECTIO III.

An detur aliqua gratia sufficiens.

PRæter suprà relatas, & explicatas gratiæ actualis divisiones, superest adhuc una, in qua major difficultas reperitur, qua scilicet ipsa gratia excitans seu operans subdividitur in sufficientem & efficacem, quæ antequam explicetur, observandum est nomen gratiæ sufficientis bifariam sumi apud Theologos, 1. genericè, pro-

ut convenit gratiæ tam efficaci quàm inefficaci ; 2.ſpecificè, prout eſt ſpecies quædam ipſius gratiæ ſufficientis genericè ſumptæ, ac ipſi gratiæ efficaci opponitur ; eique tanquam imperfectiori ſpeciei nomen genericum attribuitur.

Gratia ſufficiens genericè ſumpta, eſt ea quæ vires homini ſufficientes præbet ad benè operandum, quamque ſi velit, abjicere poteſt, ſive de facto illam abjiciat, ſive illi aſſentiatur & cooperetur : & eo ſenſu gratiæ ſufficientis nomen tam efficaci quàm inefficaci tribui poteſt ; unde gratia illa quæ S. Paulo divinitus conceſſa eſt, & per quam tentationes ſuperabat, ac ſalutem operabatur, quæque proinde efficax erat, ſufficiens nominatur 2. Cor.12. *Sufficit tibi gratia mea* ; & S. Proſper lib. de vocatione Gentium cap.16. gratiam, quæ ſalutem reipſa operatur, ſufficientem vocat.

Gratia ſufficiens ſpecificè ſumpta eſt ea, quæ homini præbet quidem vires ad benè operandum, ſeu cum qua poteſt homo benè operari, quamvis reipſa non benè operetur defectu liberæ cooperationis.

Gratia verò efficax ea eſt, cùm qua ita poteſt homo benè operari ut etiam re ipſa benè operetur.

Jam circa ipſam ſufficientem gratiam ſive genericè, ſive ſpecificè ſumptam, duæ ſunt præcipuæ difficultates à nobis ſolvendæ : 1. eſt, utrum in ſtatu naturæ lapſæ Deus talem hominibus det gratiam excitantem & operantem, cui conſenſum præbere vel negare, & quam recipere, vel abjicere poſſint ſi velint, imò quam de facto aliquando abjiciant illique diſſentiant. Secunda eſt, an talis gratia ſufficiens detur omnibus hominibus adultis ſive fidelibus ſive infidelibus.

Circa primam duæ ſunt ſententiæ, quæ licet inter ſe valdè oppoſitæ videantur, in eo tamen conveniunt, quòd gratiam illam ſufficientem dari negent. Prima eſt Pelagianorum, qui (ut ſuprà vidimus) cùm exiſtimarent voluntatem hominis ſibi ipſi ſufficere ad bonum quodlibet operandum & ad ſalutem conſequendam, ideo negabant

ullam

ullam dari gratiam internam sufficientem, quæ voluntatis humanæ insufficientiam suppleret. Verùm hujus sententiæ falsitas plenissimè constat ex iis, quæ de gratiæ necessitate cap. præc. dicta sunt.

Secunda sententia est quorumdam Theologorum, qui quamvis concedant sufficientem gratiam primo parenti in statu innocentiæ datam fuisse, nihilominus in statu naturæ lapsæ, nullam aliam existimant hominibus à Deo conferri nisi efficacem, qua eorum voluntas ita moveatur, ut illi dissentire illamque abjicere nullatenus possit: quæ quidem sententia vel eo nomine ab aliquibus meritò rejicitur, quòd illi apertissimè suffragari videatur Calvinus lib. 2. institut. c. 3. §. 2. ubi sic habet: *Voluntatem movet gratia, non qualiter multis sæculis traditum est & creditum ut nostra postea sit electionis, motioni ejus aut obtemperare aut refragari; sed illam efficaciter efficiendo;* eodemque capite almæ facultatis Sorbonicæ Doctores, Pelagianos appellat eò, quòd gratiam sufficientem in statu naturæ lapsæ dari afferent, cui posset homo dissentire si vellet, illique de facto aliquando dissentiret.

Vera igitur sententia illa est, quæ asserit homini etiam in statu naturæ lapsæ dari gratiam sufficientem, talem, ut illam possit abjicere si velit, illique dissentire, & de facto aliquando illam abjiciat, illique dissentiat.

Quoniam verò hæc sententia gravioris alicujus momenti hodie meritò esse judicatur, ex eaque plurimæ aliæ Theologicæ veritates pendent, idcirco probationem illius paulo fusiorem proponemus, eamque majoris facilitatis gratiâ in plures paragraphos dividemus.

§. I.

Gratiam sufficientem, quæ in statu naturæ lapsæ homini datur, talem esse ut illi resistere possit, & de facto aliquando resistat, probatur ex variis scripturæ locis.

INnumera sunt ferme scripturæ testimonia, quæ ad id probandum faciunt: nos hic aliquot tantùm illustriora eligimus.

Primum petitur ex Is. c. 5. ubi Deus de Judæis conquerens sic loquitur, *Quid est quod debui ultrà facere vineæ meæ, & nō feci ei? an quòd expectavi ut faceret uvas, & fecit labruscas?* Quo loco parabolicè referuntur multa gratiæ auxilia Judæis à Deo collata, ut bonorum operum fructus producerent: est autem evidens, gratias illas effectum suum non habuisse, proindeque Judæos illis assentiri noluisse. Neque dicas, solius externæ gratiæ ibi fieri mentionem, puta legis Mosaycæ, &c. cùm enim externa illa adjumenta sola non sufficiant ad benè operandum sine gratia interiori, si hanc Deus ipsis non contulisset, quorsum diceret, se expectasse ut opera bona facerent, cùm ad id facultatem sufficientem non haberent?

Secundum petitur ex cap. 1 Prov. *Vocavi, & renuistis: extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis.* Quibus verbis manifestè conqueritur Deus, internas gratias vocantes & excitantes fuisse neglectas ac despectas.

Tertium ex cap. 11. S. Matth. ubi Christus Dominus sic loquitur, *Væ tibi Corozain væ tibi Bethsaida; quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent:* quibus verbis apertè significatur, datam fuisse gratiam harum civitatum incolis, per quam converti potuerunt, & tamen noluerunt. Neque dicas, Christum Dominum hic solùm loqui

qui de miraculis & signis exterioribus, quia Pelagianum esset dicere, quòd Tyri & Sidonij solis exterioribus signis & miraculis sine interioris gratiæ auxilio converti potuissent; ergo de his solis Christus Dominus ibi non loquitur, sed simul de internis gratiæ auxilijs, quæ cum alijs exterioribus miraculorum adjumentis collata Judæis fuerant, quæque ipsi ex voluntatis suæ pravitate abjecerant, licèt talia essent ut idolatriæ ipsi & omni vitiorum genere perditi homines ijsdem acceptis, non solùm ad pœnitentiam converti potuissent, sed etiam re ipsa conversi fuissent.

Quartum ex his Christi Domini verbis S. Matth. 23 *Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti?* Ubi observandum est, illos qui noluerunt, habuisse gratiam ad volendum sufficientem, qua potuerunt velle, alioquin non diceret Christus Dominus (volui congregare filios tuos & noluisti) quomodo enim voluit, & ita voluit ut de nolentibus conqueratur, si eos quos sciebat per se, non posse velle, non juvit quantùm necessarium erat ad hoc, ut possent velle.

Quintum ex cap. 7. Act. ubi S. Stephanus Judæos alloquens, *Vos*, inquit, *semper Spiritui Sancto resistitis*; quid est autem aliud Spiritui resistere, quàm ejus gratiæ reluctari?

Sextum denique ex Rom. 2. *Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam & impœnitens cor thesaurizas tibi iram*: per quid verò benignitas Dei ad pœnitentiam nos adducit, nisi per gratiæ interioris auxilia? Cur autem impij thesaurizant sibi iram secundùm duritiam suam & impœnitens cor, nisi gratiæ illi resistendo?

* *
*

§. II.

§. II.

Eadem sententia Conciliorum authoritate probatur.

Ex tribus præsertim Conciliis nostræ sententiæ veritas probari potest.

Primùm est Conc. Valentinum c. 2. ubi dicitur, *Malos non ideo perire, quia boni esse non potuerunt, sed quia boni esse noluerunt*; unde sequitur, gratiam malis conferri, quâ boni esse possint, cum ex se ipsis & sine illa tales esse non possint, sed gratiam ab ijs repudiari, eò quod boni esse nolint.

Secundùm est, Conc. Senonense celebratum anno 1528. paulo ante Tridentinum, in cujus decreto 15. expressis verbis definitum habent, *Tale non esse Dei trahentis auxilium, cui resisti non poßit*, quod postea probat ijsdem ferme scripturæ locis quæ §. præc. relata sunt, additque, *Frustrà certè Stephanus Iudæos duræ cervicis, & incircumcisi cordis argueret, qui semper Spiritui Sancto resisterent; frustrà Paulus Thessalonicenses admoneret spiritum ne extinguerent si divinis inspirationibus homines inevitabiliter raperentur.*

Tertium denique est, Conc. Trid. sess. 3. cap. 6. ubi dicit, peccatores *per excitantem, atque adjuvantem gratiã, ad convertendum se ad suam ipsorum justificationem, eidem gratiæ libere assentiendo, & cooperando, disponi; ita ut, tangente Deo cor hominis per Spiritus Sancti illuminationẽ, neque homo ipse nihil omnino agat inspirationem illam recipiens, quippe qui illam & abjicere potest*, & can. 4. anathema profert in eum qui dixerit: *liberum hominis arbitrium à Deo motum, & excitatum non posse dissentire, si velit*; ex quibus Concilij verbis sic possumus argumentari: gratia illa vocans & excitans de qua loquitur Concilium talis est, ut sufficiat homini ad convertendum se & ad bonum operandum; atqui ex mente Conc. potest homo ejusmodi gra-

gratiam abjicere si velit, etiam tunc cùm per eam actualiter à Deo excitatur, & movetur, illique dissentire: ergo ex Conc. mente, potest homo gratiam sufficientem abjicere illique dissentire.

§. III.

Probatur eadem sententia ex SS. Patribus.

EX innumeris ferè SS. Patrum testimoniis, quæ hic afferri possent, aliquot illustriora proferemus.

In primis ex S. Chrys. hom. 7. in S. Joan *Gratia Dei*, inquit, *in omnes diffusa est, omnibus se facilem exhibet, omnes pari honore advocat, qui autem ejus munere frui negligunt, hanc suam cæcitatem sibi ipsis imputent.*

Ex S. Leone Papa serm. 2. in solemnitate Epiphaniæ, *Si dona Dei*, inquit, *non irrita fecerimus, per ea quæ dedit, merebimur accipere quod promisit*: ergo secundùm illius mentem dona Dei per quæ meremur, id est auxilia gratiæ excitantis, irrita facere possimus.

Ex S. Ambr. ser. 8. in Psal. 118. *Plena est*, inquit, *terra misericordiâ Domini, si quis autem non credit in Christum, generali beneficio ipse se fraudat, ut si quis clausis fenestris radios solis excludat, non ideo sol non ortus est omnibus, quia calore ejus se ipse fraudavit; sed quod solis est, prærogativam suam servat; quod imprudentis est, communis à se lucis gratiam excludit.*

Ex S. August. epist. 54 ad Macedonium, *Pertinet*, inquit, *ad nos ut boni simus; accipere & habere id, quod dat is qui de suo bonus est, quo quisque neglecto, de suo malus est*: ergo ex illius mente id negligere & abjicere possumus, quod Deus dat ut boni simus: & lib. 2. Actor. cap. 8. cum Felice Manichæo, *Non est ergo indignum*, inquit, *ut Deus dicat, ite in ignem æternum, iis qui per liberum arbitrium misericordiam ejus respuerunt*: & lib.

ad

ad Simplicianum quæst.2.dicit quòd Esaü, *vocatione Dei contemptâ reprobus factus est:* & lib.de nat. & grat. cap. 6. *Non tibi*, inquit, *deputantur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quòd negligis quærere, quod ignoras; neque quòd vulnerata membra non colligis, sed quod volentem sanare contemnis.* Neque dicat aliquis, ideo hominem dici contemnere Deum sanare volentem, quia vocationi externæ non obtemperat, vocatio enim illa & gratia externa nullaterus hominem sola sanare potest, nisi adsit etiam interna; unde S.Aug.lib.de spiritu.& litt.cap.4. *Doctrina illa*, inquit, *qua mandatum accipimus continenter recteque vivendi, littera est occidens, nisi spiritus adsit vivificans.*

Denique ex S.Prospero lib de vocat.Gent.cap.26. *Gratia Dei* inquit, *in omnibus justificationibus principaliter præeminet suadendo exhortationibus, movendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corque ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo.* (& aliquibus interjectis subjungit) *quæ opitulatio per innumeros modos sive occultos, sive manifestos omnibus adhibetur; & quòd à multis refutatur, ipsorum est nequitia; quòd autem à multis recipitur, & gratia est divinæ, & voluntatis humanæ.*

§. IV.

Solvuntur objectiones.

PRima petitur ex illis Apostoli verbis 1. Cor.4. *Quis te discernit?* quibus declarat non esse in hominis potestate se ab aliis discernere in iis, quæ ad salutem spectant, sed id solius Dei proprium: atqui si posset homo gratiæ divinæ consentire vel dissentire, posset etiam per arbitrii sui vires se ab aliis discernere.

Resp. id non sequi: ratio est quia quamvis, cùm homo à gratia dissentit, hoc per solius arbitrii libertatem seu potiùs pravitatem faciat; quando tamen illi consentit, id non arbitrii sui viribus, sed gratiæ divinæ ascribere debet,

debet, quia per illam excitatur & juvatur ad hoc ut ipſi conſentiat, & niſi ab illa excitaretur & juvaretur, nullo modo conſentire poſſe; unde ſemper divinæ gratiæ debitorem ſe totius boni quod agit agnoſcere debet, nec ullo modo in ſe gloriari, quaſi per illum conſenſum ſe ab aliis diſcernat; quod fusè explicat beatæ memoriæ Fr. Saleſ. Epiſc. Geben. lib.4. divini amoris cap.6. ubi ad id exprimendum utitur ſimilitudine Sicariorum & tyrannorum, qui illis ſe vitam immeritò, ac ſine ulla ratione donare arbitrantur, quibus necem non inferunt; ſic (inquit) ridiculum, imò impium eſſet exiſtimare, voluntatem hominis inſpirationi, ac gratiæ divinæ virtutem operandi ac efficaciam tribuere, eo quòd reſiſtentiâ ſuâ illam ejus virtutem ac efficaciam non impediat. Poſſumus quidem ejus efficaciæ obicem ponere, ſed non hanc illi tribuere; gratia ſiquidem hanc ſuam virtutem, & efficaciam haurit à ſola divina bonitate, ex qua ortum ducit, non ab humana voluntate, ad quam juvandam adhibetur.

Adde, quòd ad illum conſenſum eliciendum longè ſemper potiores ſunt divinæ gratiæ quàm arbitrij humani partes; cùm enim liberum hominis arbitrium per peccatum à Deo averſum ſit, & longè proclivius ad malum quàm ad bonum; hinc fit, ut nunquam amplectatur bonum niſi gratiâ potentiſſimâ adjuvetur; quando autem quis averſus eſt à re aliqua, quam tamen amplectitur, cùm fortiſſimè ſuadetur, licèt poſſit ſuaſioni reluctari, tunc ſuadenti potiùs quàm agenti aſcribi ſolet effectus. Et hæc eſt doctrina S. Aug. lib. de prædeſt. Sanct. cap. 5. *Quiſquis*, inquit, *audet dicere, habeo ex meipſo fidem, non ergo accepi, profectò contradicit huic apertiſſimæ veritati Apoſtoli dicentis; quis te diſcernit?* &c. *nõ quia credere nõ ſit in arbitrio voluntatis, ſed in electis præparatur à Domino volũtas.*

Secunda objectio, eſt gratiam illam ſufficientem, cui dicimus poſſe ab homine reſiſti, eamdem prorſus eſſe cum gratia poſſibilitatis, quam admittebant Pelagiani, & contra quam tamen S. Auguſtinus toto libro de gratia

Chriſti

Christi invehitur ut veritati orthodoxæ contrariam.

Resp. Gratiam sufficientem, quam hîc propugnamus, longè diversam esse ab illa gratia possibilitatis, quam admittebat Pelagius, 1. enim per gratiam possibilitatis intelligebat gratiam externam legis & Evangelicæ doctrinæ; nos verò internam illam esse profitemur. 2. Pelagius asserebat, gratiam illam possibilitatis esse tantùm necessariam secundùm quid, id est ad faciliùs operandum; nos verò dicimus, illam absolutè & simpliciter necessariam esse ad operandum. 3. Pelagius per gratiam possibilitatis existimabat, omnimodam bene agendi virtutem ita homini conferri, ut ad volitionem ac operationem boni nulla præterea gratia necessaria illi esset, sicque bonum ipsum propriâ & solâ arbitrij sui virtute vellet, & operaretur, nos autem sic dicimus voluntatem excitari ad hoc ut possit bonum facere & operari, ut necessarium præterea sit, gratiam illi cooperari eamque adjuvare dum vult & operatur, 4. denique quòd Pelagius existimabat soli arbitrio libero deferendum esse totum illud bonum quod vellet & operaretur, nos verò, quamvis soli voluntati ascribendum dicamus, quòd voluntas possit gratiæ resistere & de facto aliquando resistat, si tamen gratiæ consentiat, id asserimus adscribendum esse tum divinæ gratiæ, tum humanæ voluntati, sed multò magis adhuc divinæ gratiæ, quàm humanæ voluntati, ut ex antè dictis constat.

Quod autem hæc esset Pelagij mens constat tum ex dictis cap.1. tum ex ijs, quæ habet S. Augustinus lib. de gr. Christi cap. 47. quæ hic referemus, quoniam sunt observatu dignissima: *Si*, inquit, *concesserit nobis Pelagius non solam possibilitatem in homine, etiamsi nec velit nec agat benè; sed ipsam quoque voluntatem & actionem, id est, ut benè velimus & benè agamus quæ non sunt in homine, nisi quando bene vult & benè agit, si, ut dixi, concesserit etiam ipsam voluntatem, & actionem divinitus adjuvari, & sic adjuvari, ut sine illo adjutorio nihil benè velimus & agamus, eamque esse gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum*

strum, in qua nos suâ non nostrâ justitiâ justos facit, ut ea sit vera nostra justitia quæ nobis ab illo est, nihil de adjutorio gratiæ Dei (quantùm arbitror) inter nos controversia relinquetur.

SECTIO IV.

An cuilibet homini detur gratia sufficiens ad salutem.

Quæstio de solis adultis intelligenda est, de infantibus enim agetur postea: illius igitur sensus est, an cuilibet adulto detur gratia sufficiens ad benè operandum, & ad salutem per bona opera consequendam. Pro cujus resolutione.

Dicendum est, Deum cuilibet homini adulto, sive fideli, sive infideli, sive prædestinato, sive reprobato, dare gratias sufficientes ad benè operandum, & ad salutem per bona opera consequendam.

Hujus assertionis veritas probatur 1. ex scriptura. Prov. 1. *Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam: in capite turbarum clamitat, in foribus portarum urbis profert verba sua, dicens: Vsquequo parvuli diligitis infantiam, & stulti ea, quæ sibi sunt noxia, cupient, &c. en proferam vobis spiritum meum, & ostendam vobis verba mea*; ex quibus verbis apertè colligitur divinam gratiam undequaque diffundi, & ad omnium corda penetrare; omnesque per illam sufficienter admoneri & excitari ad bonum: & Sap. 11. *Misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam. Diligis enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti*, quomodo autem Deus misereretur omnium, & parceret omnibus, si non daret saltem ijs auxilium, quo converti ad pænitentiam possent si vellent: S. Joan. 1. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*; quæ verba de luce interioris gratiæ intelligunt SS. Patres ac nominatim S. Chrysost. & S. Cyrill. in illum Evangelij locum, & etiam S. Aug. infrà citandus.

Pro-

Probatur 2. tum ex ijs, quæ diximus tract. præc. ubi ostendimus, Christum Dominum pro omnibus passum ac mortuum, tum etiam ex ijs, quæ sect. seq. dicemus.

Probatur 3. ex SS. Patribus S. Dionys. de cœlest. Hier. c. 9. ubi dicit, *immensum, & infinitum divini luminis pelagus semper paratum esse, & patere omnibus ad participandum:* S. Chrysost. hom. 7. in S. Joan. *Gratia,* inquit, *in omnes diffusa est: non Judæum, non Gentilem, non Græcum, non Barbarum, non Scytham, non liberum aut servum, non virum aut mulierem, non senem, aut juvenẽ fugit, & dedignatur; omnibus eadem est, omnibus se facilem exhibet:* S. Ambr. lib. 2. de Abel & Cain cap 3. *Omnibus,* inquit, *opem sanitatis detulit, ut quicumque perierit, mortis suæ causas sibi ascribat, qui curari noluit, cùm remedium haberet, quo posset evadere.* S. Aug. lib 1. de Gen. cont. Manichæos cap. 3. ubi explicans suprà citata S. Joannis verba *(erat lux vera quæ illuminat omnem hominem) Illud,* inquit, *lumen non irrationabilium animalium oculos pascit, sed pura corda eorum, qui Deo credunt, & ab amore visibilium rerum & temporalium se ad ejus præcepta servanda convertunt, quod omnes homines possunt si velint, quia illud lumen illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum;* quod confirmat lib. 1. retractationum cap. 10.

Paulus Orositus denique (ut plurimos alios omittamus prolixitatis evitandæ gratiâ) qui S. Augustini discipulus fuit, cujusq; operâ & studio S. ille Pater ad Pelagianam hæresim profligandã plurimùm usus est, in apologetico de arbitrij libertate contra Pelagium longè ante medium sic loquitur; *Mea semper hæc est fidelis, atque indubitata sententia, Deum adjutorium suum non solùm in corpore suo (quod est Ecclesia, cui specialia ob credentium fidem gratiæ suæ dona largitur) verùm etiam in hoc mundo gentibus, propter lõganimem sui æternamq; clementiã subministrare, idq; speciatim, quotidie, per tempora, per dies, per momenta, per atomos, & cunctis & singulis,* (& aliquibus interjectis sic concludit) *ex quo evidentissimè declaratum est, nemini hominũ deesse Dei adjutorium, præsertim cùm & seductor adsistat, & insit infirmitas.*

Porrò

Porrò hîc observandum est, quòd, quamvis nemo sit, cui auxilium gratiæ desit, illud tamen omnibus non æqualiter dari: aliis siquidem majus, alijs minus confertur. Hoc manifestè patet ex varijs scripturæ locis: Psalm. 147. *Non fecit taliter omni nationi* Luc. 8. *vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis.* Et satis constat ante Christi adventum longè uberiora gratiæ auxilia Judæos præ alijs habuisse, ut testatur locus Psalmi citatus; & certum est, Christianis longè potiora ejusdem gratiæ beneficia, quàm Turcis & alijs infidelibus conferri; cujus rei alia ratio afferri non potest quàm illius voluntas, qui dividit singulis prout vult, quique potest ex eadem massa facere vas, aliud quidem in honorem, aliud verò in contumeliam.

SECTIO V.

An Deus velit omnes homines salvos fieri.

MAgnam hujus quæstionis solutio lucem dabit ijs, quæ præc. sect. dicta sunt; si enim vera sit in Deo voluntas, ut omnes homines salvi fiant, sequitur, ut ijsdem sufficientia ad salutem gratiarum auxilia præbeat, cùm aliter intelligi non possit, quòd ei talis voluntas insit; cùm bene velle Dei respectu creaturarum, nihil aliud sit quàm benefacere.

Ad faciliorem autem propositæ quæstionis resolutionem, prænotandum est duplicem in Deo voluntatem à Theologis distingui, ut tract. 2. cap. 4. dictum est, antecedentem scilicet & consequentem: hujus divinæ voluntatis distinctionem agnoverunt SS. Patres, ut constat ex loco citato, & adhuc pleniùs ex infrà dicendis constabit. Antecedens illa est, qua Deus aliquid ex se vult ante prævisionem cooperationis creaturarum liberarum; consequens verò, qua faciendum aliquid decrevit, prævisis creaturarum liberarum bonis vel malis actionibus.

Cer-

Certum est autem, Deum non velle voluntate illa consequente omnes homines salvos fieri, imò velle plurimos illorum à salute excludere; quos scilicet prævidit, per voluntatis pravitatem peccaturos, & in peccato morituros. De voluntate igitur antecedente proposita quæstio intelligenda est, an scilicet Deus ab æterno veram habuerit voluntatem salvandi omnes homines, ipsisque vi illius voluntatis, gratias ad salutem sufficientes conferendi eâ conditione, ut, qui gratiis illis rectè uterentur, ad salutem pervenirent; qui autem non uterentur, à salute exciderent. Pro cujus resolutione

Dicendum est, Deum antecedenti voluntate, eo sensu qui suprà explicatus est, velle omnes homines salutem consequi.

Probatur 1. ex scriptura 1. ad Timoth. 2. *Obsecro*, inquit Apostolus, *fieri obsecrationes, orationes, &c. pro omnibus hominibus, &c. hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo; qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*; ubi observandum est, ex mente Apostoli Deum velle omnes illos homines salvos fieri, pro quibus hortatur fieri orationes: atqui hortatur, ut orationes fiant pro omnibus omnino hominibus nullo excepto: unde sequitur, Deum etiam omnes homines nullo prorsus excepto velle salvos fieri, eâ tamen conditione, ut ipsi homines media ad salutem consequendam præparata amplectantur, iisque rectè utantur; sic enim hunc locum explicant S. Damasc. lib. 2. de fide c. 29. & S. Th. 1. p. q. 19. a. 6. ad 1. eodem sensu dixit S. Petrus epist. 2. cap. 3. *Deus non vult aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti*: & Ezech. c. 33. ipse Deus loquens, *vivo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortem impii, sed ut convertatur impius à via sua, & vivat*; super quæ verba Tertul lib. de Pœnit. cap. 4. *O beatos nos*, inquit *quorum causâ Deus jurat: O miserrimos si nec juranti Domino credimus.*

Probatur 3. ex S. Ambr. lib. de Parad. c. 8. *Venerat*, inquit, *Dominus Iesus omnes salvos facere peccatores: etiã circa impios suam debuit ostendere voluntatem. Et ideo nec proditurũ*

debuit

debuit præterire, ut adverterent omnes, quòd in electione etiam proditoris sui, servandorum omniū insigne prætendit: & S. Chrys. in c. 1. ad Cor. *Imitare Deum tuum; si omnes ille vult salvos fieri, meritò pro omnibus oportet orare*: & hō. 1. in epist. ad Ephes. distinguit in Deo voluntatem primam & secundam, hoc est antecedentem & consequentem, dicitque voluntatem primam Dei esse, ut non pereant omnes, qui peccaverunt, voluntatem secundam, ut pereant, qui à pravitate resurgere noluerunt. Denique ex S. Damasc. lib. 2. de fide c. 29. ubi dicit Deum primariò quidem omnes homines servari, ac regni sui compotes esse velle: illos creâsse, ut bonitatis ipsius sint participes, ac nihilominus iis, qui peccant, pœnam inferri velle. Prius illud quidem voluntate antecedente, seu beneplacito ex ipso manante: posterius verò voluntate insequente atque permissione, quæ à nostro vitio ortum ducit.

Obijcies, SS. Aug. Prosper. & alios, qui divinæ gratiæ veritatem contra Pelagianos propugnaverunt locum suprà relatum ex epist. 1. ad Timoth. cap. 2. ita exponere, ut sensus illius sit, Deum eatenus velle omnes homines salvos fieri, quatenus vult, ut ex omnibus hominum nationibus, conditionibus, ætatibus, aliqui salvi fiant, vel quatenus nullus salvatur, quem Deus salvum fieri non velit; cæterùm illos negare, quòd Deus velit omnes homines salvos fieri. Resp. illos negare quidem Deum velle omnes homines salvos fieri voluntate consequente, quod verissimum est, non verò voluntate antecedente; aliàs sibi ipsis contradicerent; S. August. enim lib. de vera relig. cap. 55. sic loquitur: *Placuit authori suo, ut non interiret, quidquid à Deo per verbum factum est*: & lib. de Spir. & litt. cap. 33. *Vult autem Deus omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, non sic tamen ut eis liberum adimat arbitrium, quo vel bene vel malè utentes iustissimè iudicentur*: S. Prosper verò in responsione, ad objectiones Vincentianas object. 2. ubi sic loquitur: *Sincerissimè credendum est, atque profitendum*, *Deum velle, ut omnes*

 homi-

homines salvi fiant, siquidem Apostolus, cuius illa est sententia, sollicitè præcipit (quod in omnibus Ecclesiis piissimè custoditur) ut Deo pro omnibus supplicetur, ex quibus quòd multi pereunt pereuntium est meritum; quòd multi salvantur, salvātis est donū: & in Responsione ad capitula Gallorū capitulo 8. *Qui dicit, quòd nō omnes homines Deus velit salvos fieri, sed certum numerum prædestinatorum, duriùs loquitur, quàm loquendum est de altitudine inscrutabili gratiæ Dei, qui & omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.*

SECTIO VI.

Quid de peccatoribus obduratis, atque infantibus sine baptismo decedentibus sentiendum sit.

QUæritur an peccatoribus obduratis, quamdiu in præsentis vitæ statu manent, Deus aliqua semper gratiæ auxilia tribuat, quibus converti ad pœnitentiam possint si velint. An etiam infantibus absque baptismo decedentibus dici possit gratiam ad salutem sufficientem à Deo concedi.

Quod spectat ad primum, quidam Theologi existimant, quòd quamvis Deus ordinarie omnibus gratiam sufficientem largiatur, illum tamen aliquando eam quibusdam peccatoribus denegare ob gravissima quædam ab ipsis patrata crimina. Ita Tostatus in cap. 4. Exod. quæst. 12.

Alii verò (quod longè probabilius est) asserunt, nulli peccatori, quantumlibet horrenda & atrocia flagitia commiserit, quamdiu tamen in hac vita degit, sufficientia auxilia gratiæ à Deo denegari. Ita Suar. Greg. Valent. Philipp. Gamach. ad quæst. in cap. 5. & plures alii.

Probatur 1. ex scriptura: Ps. 76. *Nunquid obliviscetur misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas?* S. Matth. 11. *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis*

(hoc

(hoc est, peccatis ingentibus gravati & oppressi, ut explicat S. Hier. in eum locum, & S. Aug. ser. 11. de Verbis Domini c. 7.) *& ego reficiam vos*: 2 Pet. 3. *Patienter agit Dominus propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti.*

Probatur 2. ex S. Aug. citato serm. cap. 13. *De nullo*, inquit, *desperandum est, sive intus, sive foris fuerit, sive in Ecclesia, sive extra Ecclesiam, quamdiu patientia Dei ad pœnitentiam adducit, nec de hac vita rapit impium*: Item ex S. Fulg. epist. 7. c. 8. *Sicut medico nostro nulla est incurabilis plaga, ita nec in aliquo vulnere, nec in aliquo tempore, cœlestis potest deficere medicina.*

Probatur 3. ex eo, quòd si ob aliquod peccatum Deus gratiam omnem sufficientem peccatori subtraheret, sequeretur, quòd peccator de tali peccato pœnitere non posset, cùm id ex solis arbitrii viribus non possit: atqui S. Thom. 3. p. q. 86. asserit erroneum esse, si dicatur, aliquod esse peccatum in hac vita, de quo quis pœnitere non possit: unde sequitur, quemlibet peccatorem quamdiu in hac vita degit, de quolibet peccato suo pœnitere posse, proindeque Deum gratiæ suæ auxilium illi necessarium non denegare.

Est autem hic observandum, auxilium illud gratiæ non adesse quidem omnibus momentis cuilibet homini; neque enim id naturæ humanæ conditio patitur, ut scilicet semper actu aliquam bonam cogitationem in mente, aut pium affectum in voluntate experiatur; neque etiam id necessarium est ad hoc, ut quis dicatur habere auxilium gratiæ sufficiens ad pœnitendum, aut benè agendum; sed sufficit, ut opportunis temporibus ad hoc excitetur & adjuvetur, juxta quod dicitur Ps. 9. Deum esse adjutorem in opportunitatibus; unde quamvis non omnibus momentis, creberrima tamen, & (ut loquitur Innocentius Papa in epist. ad Conc. Carthag.) *quotidiana Deus præstat remedia*. Ideoque rectè dixit Apostolus Hebr. 4. *Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ ut misericordiam consequamur; & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.*

Objicies 1. obdurationem peccatoris in ſubtractione gratiæ conſiſtere, juxta quod dicit S. Aug. epiſt. 105. *Non obdurat Deus impertiendo malitiam, ſed non impertiendo gratiam*: ergo ex illius mente peccatori obdurato nulla ampliùs gratia tribuitur. Reſp. obdurationem duplicem eſſe, unam abſolutam, alteram ſecundùm quid. Prior conſiſtit in ſubtractione cujuscunque gratiæ, & talis eſt obduratio dæmonum & damnatorum. Poſterior verò in ſubtractione gratiæ alicujus ſpecialis, quâ efficaciter cor peccatoris moveretur, quamvis ſemper aliquod ei gratiæ auxilium ſufficiens tribuatur, quo poſſet converti, ſi vellet, licèt de facto propter pravitatem voluntatis non convertatur; priori autem modo nulli quantumvis maximo peccatori, quamdiu in hac vita degit, gratia ſubtrahitur, ut ex antè dictis patet, ſed tantùm poſteriori.

Objicies 2. varia ſcripturæ loca, in quibus dicuntur peccatores non poſſe converti, credere, *&c.* ut S. Joan. 12. ubi de Judæis dicitur: *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Iſaias: excæcavit oculos eorum, &c.* unde ſequitur, ſufficientem gratiam illis defuiſſe ad hoc, ut credere poſſent. Reſp. his verbis ſcripturam ſignificare ſolùm aut maximam in agendo difficultatèm, quæ moralis impoſſibilitas dici ſolet, aut impoſſibilitatem conſequentem, quia ſcilicet Deus præviderat fore, quòd, quamvis illi ſignis externis & gratiis internis excitarentur ad fidem, minimè tamen ex pravitate voluntatis crederent; atque ita S. Auguſt. tract. 53. in S. Joan. exponit hunc locum: *Propterea,* inquit, *non poterant credere, quia hoc Iſaias dicit; hoc autem Propheta prædixit, quia hoc Deus futurum præſcivit: quare autem non poterant? citò reſpondeo; quia nolebant, malam quippe eorum voluntatem prævidis Deus.*

Obſervant etiam rectè aliqui Doctores fieri interdum poſſe, ut, peccatores ipſi obdurati in ſtatum adeò miſerabilem voluntatis ſuæ pravitate decidant, ut inde reſurgere, imò & tentationes aliquas ſibi à dæmone illatas vincere nullatenus poſſint, neque ad id gratiam ullam ſuffici-

ſufficientem habeant, Deo ſic permittente & juſtè illis hanc gratiam in peccatorum punitionem ſubtrahente; quod quamvis ita ſit, nihilominus tamen Deus pro ſua ineffabili clementia aliquam aliam gratiam ſufficientem ſemper illis tribuit, ut & ſtatus ſui miſeriam agnoſcere, & gratiæ divinæ auxilium optare & invocare poſſint; quod ſi convenienter faciant, Deus haud dubiè illis non deerit, ac gratiæ ſuæ auxilium oportuno tempore præſtabit; unde Conc. Tridentinum ſeſſ.6.cap.11. S. Auguſtini ſententiam ex ejus lib. de nat. & gr. cap.47. refert, & approbat: *Deus impoßibilia non jubet, ſed iubendo monet, & facere, quod poßis, & petere, quod non poßis, & adiuvat, ut poßis.* Ex quo ſequitur, quòd, quamvis aliquando deſit gratia benè operandi; nunquam tamen deeſt gratia poſtulandi, & impetrandi auxilii divini.

Dices, fruſtrà induratos Deum orare, nam ut refertur 2.Machab.9. Rex Antiochus Deum oravit, nec tamen fuit miſericordiam conſecutus: ſimiliter Hebr.12. de Eſau dicitur, quòd non invenit pœnitentiæ locum, quamquam cum lacrymis inquiſiſſet eam. Reſp. peccatores obduratos non fruſtrà Deum orare, quando convenienter orant, hoc eſt, cum recta intentione & ex vero pœnitentiæ motivo; quando verò eorum oratio ex prava aliqua intentione procedit, aut cum vitioſo aliquo motivo conjungitur, tunc verum eſt fruſtrà illos orare: orabat quidem Antiochus divinâ ictus plagâ, ſed doloris ſolatium, non peccati remedium quærens: plangebat Eſau primogenitâ ſibi ereptâ, non peccata in Deum à ſe commiſſa, & ideo minimè mirum videri debet, ſi neuter illorum à Deo exauditus eſt.

Jam quod ſpectat ad parvulos ſine baptiſmi ſuſceptione decedentes, duæ ſunt Theologorum ſententiæ. Prima negat, ſecunda verò affirmat etiam parvulis abſque baptiſmo decedentibus (ſive id ex parentum negligentia aut culpa eveniat, ſive ex alia quacunque cauſa) Deum, quantùm ex parte ſua eſt, media ad ſalutem ſufficientia præparâſſe ac providiſſe; quia ſcilicet pro illis æquè, ac

pro aliis baptiſmum inſtituit,& baptiſmi miniſtros, quorum operâ ipſis conferri poſſet;& etiam cauſas naturales præparavit,quarum efficaciâ fieret,ut in lucem ederentur;præceptum etiam parentibus & aliis impoſuit, ut in lucem editos baptizari curarent: quòd ſi ex parte cauſarum naturalium inter ſe concurrentium, ſeque invicem impedientium,aut ex incuria parentum,aut ex culpa miniſtrorum contingat eos non baptizari; nihil aliud inde ſequitur,niſi Deum extraordinario providentiæ ſuæ auxilio non adfuiſſe,ut ejuſmodi defectus impediret, non autem ipſos auxilio ſufficienti fuiſſe deſtitutos, ut alienâ curâ juxta ſtatus ſui conditionem, baptiſmi gratiam, ac proinde ſalutem conſequi poſſent.

CAPUT III.

De gratia efficaci.

SECTIO I.

Quid ſit gratia efficax, & qua ratione à ſufficienti diſtinguatur.

OBſervandum eſt 1. duobus modis gratiam dici poſſe efficacem:1. latè,in quantùm apta eſt ex ſe conſenſum voluntatis ſimul cum ipſa efficere, niſi pravitas illius obſtet,quo ſenſu quælibet gratia ſufficiens,etiam ea quæ reſpuitur,& cui reſiſtitur,dici poteſt efficax:quia ex ſe apta eſt ad illum voluntatis conſenſum eliciendum, quamvis reipſa ob ejus reſiſtentiam non eliciat.

Secundò ſtrictè,prout non ſolùm poteſt elicere conſenſum noſtræ voluntatis,ſed etiam illum re ipſa infallibiliter elicit & attrahit: & de gratia efficaci tali modo ſpectata nobis hìc agendum eſt. Ob-

Observandum 2. certum esse, dari talem gratiam efficacem: hoc enim constat ex scriptura, Ezech. 36. *Spiritum meum ponam in medio vestri: & faciam ut in præceptis meis ambuletis*; non dicit solùm, ut possitis ambulare, sed ut de facto ambuletis: Philipp. 2. *Deus est, qui operatur in vobis & velle, & perficere*: & ex Conc. Arauſ. 2. can. 6. ubi dicitur, per infusionem & inspirationem Spiritus Sancti, fieri in nobis ut credamus, velimus, &c. & ex S. Aug. lib. de gr. & lib. arb. c. 16. *Certum est*, inquit, *nos facere cum facimus, sed ille facit ut faciamus præbendo vires efficacißimas voluntati, qui dixit, faciam ut in justificationibus meis ambuletis.*

His observatis, quod spectat ad primam quæstionis partem, duæ sunt præcipuæ circa naturam gratiæ efficacis Theologorum sententiæ. Prima dicit, gratiam efficacem esse motionem quamdam & impulsionem à Deo voluntati creatæ impressam, qua sic impellitur, ut ab ejus vi physicè ad agendum prædeterminetur, ita ut non possit non agere, nec motioni aut impulsioni resistere.

Verùm refellitur hæc sententia ex iis quæ sect. seq. dicemus, cùm ostendemus gratiam efficacem talem esse, ut, quamvis infallibiliter illi voluntas assentiatur, possit tamen non assentiri, sed illam possit abiicere si velit.

Secunda sententia docet gratiam efficacem nihil aliud esse quàm illustrationem, ac inspirationem, seu persuasionem internam divinitus immissam, quæ talis est, ut per eam infallibiliter inducatur creata voluntas ad hoc, ut velit & operetur bonum.

Hæc sententia, quam ut veriorem amplectimur, probatur ex S. Aug. variis in locis, in quibus manifestè docet, gratiam illam quæ nos facit operari, in inspirationibus & suasionibus internis consistere, præsertim lib. de Spir. & litt. c. 34. ubi sic loquitur, *Suasionibus agit Deus, ut velimus & ut credamus*: & paulò pòst, *his quando agit Deus cum anima rationali ut ei credat, neque enim credere potest quolibet libero arbitrio: si nulla sit suasio vel vocatio cui credat,*

profectò & ipsum velle credere, Deus operatur in homine: & lib.2.de peccat meritis c.17. *Nolunt homines*, inquit, *facere quod justum est sive quia latet, an justum sit sive quia non delectat*, &c *ut autem innotescat, quod latebat, & suave fiat, quod non delectabat, gratia Dei est.*

Iam verò, quod spectat ad secundam quæstionis propositæ partem, in quo scilicet gratia efficax à gratia sufficiente differat; dicendum est gratiam sufficientem sumptam pro gratia illa, quæ vires homini sufficientes ad operandum præbet, sive re ipsâ operetur sive non, ab efficaci aliter non differre nisi tanquam genus à specie, ut satis constat ex iis, quæ suprà dicta sunt; si verò gratia sufficiens sumatur pro gratia illa, quæ, licèt sufficientes homini vires præbeat ad bene operandum, nunquam tamen infert operationem, non quidem defectu virtutis sufficientis ad eam inferendam, sed defectu creatæ voluntatis, quæ cùm libera sit, non vult ei cooperari; eo sensu gratia sufficiens seu inefficax distinguitur ab efficaci (de qua nunc agimus) 1. in eo, quòd gratia efficax semper major est gratiâ sufficiente in ratione doni, cùm longè sit accipienti utilior & melior; 2. in eo, quòd efficacia gratiæ est à solo Deo tanquam à propria causa, ejus verò inefficacia oritur à sola creata voluntate, quæ gratiæ ipsi consensum denegat, & sic eam inefficacem reddit; unde S. Prosper lib. 2. de vocat Gent. c. 26. *Quòd gratia* inquit, *à multu respuitur, ipsorum est nequitiæ; quòd verò suscipitur, & gratiæ divinæ est, & voluntatis humanæ*,

Verùm ad clariorem hujus distinctionis intelligentiam, quæres; utrum ex duobus hominibus æquali gratiâ præventis & excitatis, contingat aliquando, aut contingere possit, ut unus gratiæ consentiat altero non consentiente, proindeque ut æqualis gratia in uno efficax sit, in altero verò sufficiens tantùm, seu inefficax.

Respondetur 1. illum, qui consentit, majorem semper, absolutè loquendo, gratiam accipere, non solùm in ratione doni, ut suprà diximus, sed etiam in ratione entitatis

tatis ipsius gratiæ; cùm ipsum consensum accipiat, atque adeò gratiæ adjuvantis & cooperantis donum, quo caret is, qui non consentit.

Respondetur 2. si de sola gratia excitante sermo sit, seclusis omnibus aliis, multos graves Theologos existimare fieri posse, ut ex duobus æquali prorsus gratiâ præventis & excitatis, unus consentiat, alter verò dissentiat. Ita Ruardus Taperus art. 7. contra Lutherum, Bellarm. lib. 6. de lib. arbit. cap. 15. & plures alii, quibus meritò adjungere possumus beatæ memoriæ Franc. Saleſ. Episc. Geben. lib. 2. divini amoris cap. 10. ubi explicans judicium, quod vocat comparationis, de quo in variis Evangelii locis mentio fit, illud in eo faciendum esse, dicit, quòd aliqui æqualibus, imò majoribus gratiæ auxiliis præventi & excitati, divinæ nihilominus misericordiæ consensum negaverint, alii æqualibus, imò minoribus gratiæ auxiliis excitati, inspirationem divinam secuti fuerint, & ad pœnitentiam conversi.

SECTIO II.

In quo propriè consistat ipsius gratiæ efficacia.

VAriæ sunt super hac quæstione Theologorum sententiæ: quidam enim (ut in præc. sect. dictum est) efficaciam gratiæ in impulsione quadam, & prædeterminatione Physica ipsius voluntatis constituunt. Alii efficaciam illam volunt esse tantùm moralem, ac sitam esse in aliqua ut intrinseca prædeterminandi non quidem Physicè, sed moraliter tantùm ipsam voluntatem. Alii in suavitate ac delectatione quadam interiori, quæ voluntatis consensum infallibiliter & insuperabiliter eliciat. Alii in contemperatione quadam & congruitate ipsius gratiæ cum ingenio, indole, affectionibus, & aliis dispositionibus hominis, qui gratiæ consentit. Quidam efficaciam gratiæ collocant quidem in prædicta con-

gruitate, non tamen præcisè, sed ut subest scientiæ Dei, quam mediam seu conditionalem vocant. Sunt denique qui paulò cæteris audentiores asserunt gratiam efficacem, formaliter ut talem, constitui per consensum liberum, quem simul cum voluntate efficit, ita ut ab illo consensu formaliter efficax denominetur.

Nos in quæstione difficillima & abstrusissima, quid maximè secundùm catholicæ fidei principia tenendum nobis videatur, tribus seq. propos. breviter aperiemus.

Prima est, certum esse, gratiam illam quæ efficax dicitur, non tantùm præstare ut humana voluntas velle & operari possit, sed etiam efficere ut re ipsa velit & operetur, idque infallibiliter & (ut loquitur S. Aug.) indeclinabiliter, insuperabiliter, ac invictissimè. Hoc constat ex variis ipsius S. Aug testimoniis præsertim lib. de corrept. & grat. c. 12. ubi sic loquitur, *Subventum est infirmitati voluntatis humanæ ut divina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur*, & paulò post dicit, *ipsam gratiã efficere in hominibus, ut Deo donante invictißimè quod bonum est vellent, & hoc deserere invictißimè nollent.*

Secunda est, cum hac infallibili, indeclinabili, insuperabili, ac invictissimâ gratiæ efficaciâ stare nihilominus semper salvam & illibatam voluntatis humanæ libertatem, ita ut possit semper homo gratiam illam, quam recipit & cui consentit, abiicere illique dissentire si velit. Hoc satis constat ex antè dictis, & confirmari denuò potest ex illis Apost verbis 2. Cor. 6. *Exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*, ex quibus sequitur, eamdem posse in vacuum recipi, hoc est abijci & repudiari; & in vacuum non recipi, hoc est, in voluntate consensum operari; aliàs frustrà hortaretur Apostolus ne in vacuum gratia reciperetur, si in vacuum recipi non posset: & ex Conc. Trid. loco suprà sæpius cit. ex cap. 5. sess. 6. ubi expressis verbis dicit hominem gratiam illam, cui liberè assentitur & cooperatur, posse abijcere si velit: quod & can. 4. iterum repetit. Addere possumus insuper & ipsius S. Aug. testimonium lib. 2. cont. Petilianum c. 84. ubi sic loqui-

loquitur, *Si tibi proponam quæstionem, quomodo* Deus *Pater attrahit ad filiū, quos in libero dimisit arbitrio, fortassis eam difficile soluturus es; quomodo enim attrahit si dimittit ut quis quod voluerit eligat; & tamen utrumq; verum est.* Ac etiam suprà citati Fr. Salesii, qui in præfato lib 2.c.52.dicit *voluntatem nostram, cùm motionem divinæ gratiæ sequitur, æquè liberè illi consentire, atque liberè eidem dissentit; quando illam abiicit*: atqui quando voluntas gratiæ dissentit, posset illi consentire si vellet: ergo secundùm illius mentem, quando eidem gratiæ consentit, ita consentit, ut illi etiam dissentire possit, si velit.

Tertia denique est, si quæratur quo modo hæc duo adeò inter se opposita simul convenire possint, ut & gratia invictissimè, & voluntas liberrimè operetur: & quæ sit illa divinæ gratiæ virtus adeò mirabilis; quæ sine ulla humanæ libertatis læsione effectum suum infallibiliter sortiatur: nihil certius ac melius respondere possumus nisi quòd ille solus novit qui id efficit, neque aliquid ulteriùs inquirere necessarium est; hoc ipse S. Aug. profitetur lib. de grat. Christi c.24. *Fateamur*, inquit, *internâ atque occultâ mirabili ac ineffabili potestate operari in cordibus hominū, non solùm veras revelationes, sed etiam bonas voluntates*; & epist.107. gratiam efficacem dicit esse, *Vocationem altam & secretam*. & lib. de Spir. & litt. c.34. *Cur*, inquit, *illi ita suadeatur ut persuadeatur: illi autem non ita, duo sola occurrunt interim quæ respondere mihi placeat: O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei; quàm incomprehensibilia sunt judicia eius & investigabiles viæ eius! Et nunquid iniquitas apud Deum? cui responsio ista displicet, quærat doctores, sed caveat ne inveniat præsumptiores.*

Quare meritò hîc profiteri possumus, quod idem S. Pater epist.3 ad Volusianum alia occasione dixit, *Demus Deum aliquid posse, quod nos fateamur investigare non posse.* Et certè videtur hæc quæstio una esse ex illis occurrētibus, quas profundiores difficilioresq; appellat Cœlestinus Papa in epist. ad Episcopos Galliæ, quasque (ut ejusdem Pontificis verbis utamur) latiùs pertractarunt ii, qui hæ-

reticis restiterunt,& adhuc hodie pertractant illi, qui in Theologicis Palæstris exercentur;ac proinde sicut illas non audemus contemnere, sic etiam non necesse habemus adstruere;cùm ad cognitionem & confessionem divinæ gratiæ,cujus operi ac dignationi nihil subtrahendum est,sufficere possint ea,quæ hîc secundùm Ecclesiæ regulas, & sedis Apostolicæ definitiones explicata sunt.

CAPUT IV.

De gratiæ effectibus,ac in primis de iustificatione.

SECTIO I.

In quo propriè & formaliter consistat hominis justificatio.

SEnsus quæstionis est,quidnam sit, quod propriè & formaliter efficiat hominem coram Deo justum & sanctum. & in quo vera & formalis ejus justitia consistat.Pro cujus resolutione.

Dicendum 1. justitiam illam,& sanctitatem, quæ verè & formaliter nos justos efficit,non esse favorem aliquem extrinsecum Dei,sed donum aliquod supernaturale nobis inhærens, quo verè & formaliter justi dicimur, & sumus.

*H*uic veritati,quæ de fide est, varii hæreticorum opponuntur errores: quidam enim dixerunt nos formaliter justos esse per ipsammet essentialem Dei justitiam; alii per Christi justitiam nobis imputatam; alii per solam extrinsecam peccatorum condonationem. *Hi* errores, & si qui sunt alii similes,damnati sunt in Conc. Tridentino

sess.

sess. 6.c.7.& simul nostræ assertionis veritas definita &explicata his verbis: *Vnicâ formalis causa* (nostræ justificationis scilicet) *est justitia Dei; non quâ ipse justus est, sed quâ nos justos facit; quâ videlicet ab eo donati, renovamur spiritu mentis nostræ; & non modo reputamur, sed verè justi nominamur, & sumus,* &c. *dum eiusdem sanctißimæ paßionis merito per Spiritum Sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur, atque ipsis inhæret.*

Hujus autem controversiæ status (ut rectè observat Bellar.li.2 de justific.) revocari potest ad hanc unicã quæstionem; utrum scilicet formaliter justi efficiamur per justitiam aliquam nobis inhærentem; si enim partem affirmantem probaverimus, consequens erit, nos neque solâ & essentiali Dei justitiâ, aut ipsius Christi justitiâ nobis imputatâ, neque etiam sola extrinseca peccatorum condonatione sed aliquo alio dono supernaturali nobis inhærente, verè & formaliter justificari: quod antequam probemus, observandum est nos hîc sumere nomen justitiæ, non prout significat specialem illam virtutem moralem, quæ jus suum unicuique reddit, sed prout in scrrpturis frequentissimè, præsertimque in epist. S. Pauli accipitur, scilicet pro rectitudine illa interna, quâ homo benè ac rectè ordinatur erga Deum; à qua justitia sic intellecta derivatur nomen justificationis, quod quidem si sumatur in fieri, denotat translationem hominis à statu peccati ad statum justitiæ & sanctitatis, quo sensu accipitur in Conc. Trid. sess 6.cap.4. Si verò sumatur in facto esse, significat terminum illius translationis, qui est, hominem esse justum & erga Deum rectè se habere.

Hâc observatione suppositâ, assertionis nostræ veritas probatur 1. ex scriptura Rom 5 *Sicut per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi; ita & per unius obeditionẽ, justi constituentur multi.* Sicut igitur per inobedientiam Adami constituti sumus injusti, non solâ injustitiâ ejus nobis imputatâ, sed injustitiâ aliquâ nobis verè intrinsecâ & inhærente, ut probavimus tract. 4. ubi de peccato orig. egimus; ita ex mente Apost. per obeditionem

Christi constituimur & efficimur justi, non solâ justitiâ Christi nobis imputatâ, sed per justitiam nobis intrinsecam & inhærentem: & 1. Cor. 6. *Et hæc quidem fuistis; sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis*; ubi Apostolus explicans, quid sit hominem esse justificatum, dicit idem esse ac ablutum, & sanctificatum esse: & ad Tit. 3. justificationem dicit esse regenerationem, renovationem, effusionem Spiritus Sancti: quæ verba de sola justitiæ imputatione vel extrinseca peccatorum condonatione, explicari nequeunt, sed aliquid longè majus significant, ac proinde de dono aliquo supernaturali nobis ininhærente intelligi debent.

Probatur 2. ex Conc. Trid. sess. 6 can. 11. *Si quis dixerit, homines justificari vel sola imputatione justitiæ Christi, vel solâ peccatorum remißione, exclusâ gratiâ, & charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffundatur, atque illis inhæreat; aut etiam gratiam, qua justificamur, esse tantùm favorem Dei, anathema sit.*

Probatur 3. ex S. August. qui variis in locis Ep. 83. ad Contium. justitiam & sanctitatem vocat interioris hominis pulchritudinem; unde sequitur, illam esse ipsi intrinsecam, & inhærentem: & enarratione in Ps. 98. *Laudemus*, inquit, *& exaltemus illum, qui fecit ipsam justitiam quam habemus: ipse in nobis fecit: quis enim in nobis fecit justitiam, nisi qui nos justificavit?*

Obijcies 1. hæc verba Ps. 31. *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates; & quorum tecta sunt peccata, beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum*: ex quibus colligunt hæretici, peccatorē eatenus justificari, quatenus peccatum illi à Deo non imputatur. Resp. SS Patres hunc locū longè alio sensu intelligere, & explicare quā faciant hæretici; quod ut evidens fiat, aliquot illius loci explicationes ex illis colligemus, & breviter hîc afferemus. S. Justinus Martyr. in Dialogo cum Tryphone prope finem, *Beatus*, inquit, *cui non imputabit Dominus peccatum, hoc est, cui pœnitenti Deus peccata remittet; non sicut prædicatis vosmetipsos fallentes, & alij quidam vestri similes asseverant, quòd, etiamsi*

peccatores fuerint, modò Deum noverint, non imputabit eis Dominus peccatum: S. Hieron. in illum Psal. locum, postquam sic illum explicavit, *Beati quorum peccata per confeßionem à Domino diluuntur*, immediatè subjungit, *remittuntur peccata per baptismum, teguntur per charitatem, non imputantur per martyrium*: S. Aug. in enarrat. 2. in eundem Psal. *Beati, quorum remißa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata; id est, quorum peccata abolita sunt*; & paucis interjectis, *Deus tegat vulnera non tu; nam si tu tegere volueris erubescens, medicus non curabit: medicus tegat & curet; emplastro enim tegit, & sub tegimine medici sanatur vulnus*.

Obijcies 2. 1. Cor. 1. dici Christum factum esse nobis à Deo justitiam & redemptionem; unde videtur sequi, nos per ipsammet Christi justitiam nobis imputatam justificari. Resp. cum distinctione: si enim dicatur Christum esse redemptionem & justitiam nostram in genere causæ meritoriæ, verum est; si autem in genere causæ formalis falsum, & à veritate prorsus alienum, ut ex suprà dictis constat.

Dicendum 2. Donum illud supernaturale animæ inhærens, per quod formaliter justi efficimur, esse ipsammet gratiam habitualem, sic dictam quòd animæ inhæreat per modum habitus.

Probatur 1. ex eo quòd (ut suprà dictum est) Apost. de dono illo loquens dicit illud effundi, diffundi in cordibus nostris, nos illo ungi; quæ verba meliùs & aptiùs intelligi non possunt quàm de gratia habitualiter inhærente.

Probatur 2 authoritate Conc. Viennensis Clementina 1. ubi dicitur, opinionem illam Theologorum (quæ asserit in baptismo virtutes, & gratiam informantem quoad habitum conferri) tanquam probabiliorem, & dictis Sanctorum magis consonam, & concordem, sacro approbante Conc. esse amplectendam.

Probatur 3. ex SS. Patribus, quorum verba nonnisi de gratia habituali propriè intelligi possunt: S. Dion. Eccl.

Hier.

Hier. parte 1. c. 2. dicit, per sacræ electionis operationem statum in nobis divinum effici: S. Basil. lib. de Spiritu Sancto c. 26. explicans, quomodo Spiritus Sanctus per gratiam inhabitet in homine, *Sicut* inquit, *cernendi vis est in oculo sano; sic & operatio Spiritus in anima purgata*, &c. *& quemadmodum ars est in eo, qui nactus est illam; ita spiritus in eo, qui recepit, semper quidem præsens, at nõ perpetuò operans* & S. Cyrill. Alex. lib. 4. in Is. orat. 2. *Formatus*, inquit, *in nobis Christus Spiritu Sancto nobis quamdam formam per sanctificationem & iustitiam imprimente: sic enim in animis nostris elucet character substantiæ Dei ac Patris, reformante (ut dixi) Spiritu Sancto nos per sanctificationem in ipsum.*

Probatur 4. hâc ratione: homo enim denominatur justus non solùm quando actu operatur, sed etiam quando nihil actu agit: v. g. quando dormit: & hæc denominatio non est extrinseca, sed intrinseca, & per gratiam inhærentem, quæ proinde habitualis esse debet. Præterea etiam ipsi infantes per baptismum justificantur per susceptionem veræ & internæ gratiæ: atqui eiusmodi gratia actualis esse non potest, cùm ipsi infantes nullius motionis actualis in Deum capaces sint: ergo gratia illa, per quam justificantur, debet esse permanens & habitualis.

Quæres, an hujus secundæ assertionis veritas de fide sit. Respondet Philip. Gamach. ad quæst. 110 cap. 1. quòd, quamvis de fide sit, hominem justificari per aliquam gratiam, quæ habeat veram entitatem realem in anima justi, ut ex antè dictis constat, non esse tamen prorsus ex fide certum, an gratia illa justificans sit verus habitus, quamvis proximè ad fidem accedat, nec nisi maximâ temeritate negari possit: licèt enim Conc. Vienn. suprà relatum, veritatem illam non definiat tanquam fide certam, illam tamen approbat, & amplectendam dicit, tanquam Sanctorum doctrinæ magis consonam & concordem.

SE-

SECTIO II.

Quinam sint effectus gratiæ habitualis sanctificantis.

INter plurimos alios ipsius gratiæ habitualis effectus, qui à SS.PP. & Doctoribus enumerantur, septem sunt præcipui, quos hîc breviter explicabimus.

Primus est, remissio peccatorum, quæ statim ac animæ gratia infunditur, esse desinunt, & penitus ab ea delentur.

Probatur 1. ex scriptura. Ezech. 36. *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris*: Psal. 50. *Lavabis me, & super nivem dealbabor*: & Rom. 8. *Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu.*

Probatur 2. ex Conc. Trid. sess. 5. can. 5. ubi profert anathema in eum, qui dixerit *per gratiam, quæ in baptismate confertur, non tolli totum id, quod veram, & propriam peccati rationem habet.*

Probatur 3. ex S. Greg. Nazianz. orat. in sanctum baptisma, ubi dicit, baptismi gratiam uniuscujusque hominis peccatum purgare, & maculas omnes peccati prorsus abstergere; quod & testatur S. Ambr. lib. de initiandis c. 7. S. Aug. lib. 1. cont. duas epist. Pelagianorum c. 13. ubi dicit gratiam in baptismo collatam *dare omnium indulgentiam peccatorum; auferre crimina, non radere*, &c.

Secundus gratiæ effectus, est naturæ sanitas; cùm enim peccatum sit languor, & morbus maximus, illo sublato sequitur naturæ sanitas, juxta quod dicitur Psalm. 102. ubi postquam Psalmista sic locutus est: *Benedic anima mea Domino*, &c. *qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis*, adjungit immediatè postea; *qui sanat omnes infirmitates tuas*: & eâdem ratione S. Matth. 9. Christus Dominus se medicum esse declarat his verbis: *Non est opus valentibus medicus, sed malè habentibus.*

Est autem observandum sanitatem illam quam confert gratia, in eo non consistere, quòd per illius infusionem eximatur homo ab omnibus illis infirmitatibus, quas per peccatum originale contraxit, cùm in baptizatis remaneat semper concupiscentia seu fomes peccati; sed quòd per gratiam infirmitates illæ mortem animæ inferunt, omnino curentur: quamvis autem aliæ quædam infirmitates ex originali peccato contractæ, in homine justificato remaneant, quidquid tamen in illis verè & propriè nocivum est, hoc per gratiam aufertur, quod Conc. Trid. sess. 5. can. 5. declarat his verbis, *Manere autem in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem, hæc sancta Synodus fatetur, & sentit: quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus non valet: quin imò, qui legitime certaverit, coronabitur.*

Tertius effectus, est decor & pulchritudo quædam spiritualis ipsius animæ, ut habetur in Catechismo Conc. Triden. p. 2. c. 2. *Est autem gratia qualitas divina in anima inhærens, ac velut splendor quidam, & lux. quæ animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasq; animas pulchriores, & splendidiores reddit.* Unde S Aug. tr. 9. in 1. epist. S. Joan. *Anima nostra fœda est per iniquitatem, amando Deum pulchra efficitur; quantùm in te crescit amor, tantùm crescit pulchritudo.* Porrò ex hac pulchritudine animæ sequitur.

Quartus effectus, qui est reddere hominem Deo gratum, & dilectum: Psal. 145. *Dominus diligit justos:* Sap. 4. *Placita erat Deo anima illius:* & S. Hieron. in cap. 10. Daniel. ad illa verba, *vir desideriorum* ; dicit in alia versione haberi virum desiderabilem, eò, quòd omnis sanctus habens in se animæ pulchritudinem, amabilis; & desiderabilis Domino efficitur.

Quintus gratiæ effectus, est hominem justum efficere Filium Dei adoptivum; unde Apostolus Rom. 8. gratiam Christi vocat *Spiritum adoptionis*: & S. Joannes epist. 1. cap. 3. *Videte*, inquit, *qualem charitatem dedit nobis Pater, ut Filii Dei nominemur & simus*: & in Cate-

chiſmo Concilii Tridentini,part.4.cap.9. dicitur bapsiſmum ideo Sacramentum regenerationis ab Apoſtolo vocari,quia per gratiam in eo collatam naſcimur ex Deo tanquam ejus filii:& S.Thomas quæſt.114.a.3. dicit, per eamdem gratiam hominem divinæ naturæ conſortem fieri,ac in Filium Dei adoptari ; ex qua adoptione (ut ibidem aſſerit S.Thom.) ſequitur.

Sextus gratiæ effectus, ſcilicet jus ad vitam æternam idque titulo hereditatis:*Si Filii* (inquit Apoſtolus Rom. 8.)*& heredes:heredes quidem Dei,coheredes autem Chriſti:* Pſal.36.*Juſti autem hereditabunt terram.* Illud autem jus ad æternam gloriam,eatenus effectum ſuum obtinebit, ſi homo juſtus uſque ad extremum vitæ in ſtatu gratiæ perſeveret.

Septimus denique gratiæ effectus,eſt dignitas & valor, qui ex ipſa gratia derivatur in actiones bonas, & meritorias hominis juſti,ratione cujus poteſt per illas de condigno ejuſdem gratiæ,& gloriæ augmentum promereri ; unde Concilium Tridentinum ſeſſ.6.cap.16.docet, vitam æternam duplici titulo juſtis uſque in finem vitæ in juſtitia perſeverantibus eſſe reddendam , hereditatis ſcilicet & mercedis.Hanc enim ut hereditatem obtinent infantes poſt baptiſmi ſuſceptionem,ante rationis uſum ex hac vita decedentes,cùm nullius meriti capaces ſint; eamdem verò tum ut hereditatem,tum ut mercedem juſti adulti recipiunt,qui præter jus adoptionis ad illam, etiam bonorum operum meritis ſe illâ dignos reddiderint, & ſic uſque in finem vitæ perſeveraverint:verùm de illo ſeptimo gratiæ effectu pleniùs capite ſequenti agetur.

SE-

SECTIO III.

An simul cum habituali gratia aliqui virtutum habitus in animam infundantur.

SUpponimus 1. ex S. Thoma 1.2. q 57. & seqq. duo esse virtutum genera, acquisitarum scilicet, & infusarum. Acquisitæ dicuntur illæ, quarum habitus per earumdem actus acquiruntur, de quibus Philosophi in Ethicis agere consueverunt: infusæ verò illæ dicuntur, quarum habitus non producuntur per actus, sed divinitus infunduntur. Virtutes autem illæ infusæ duplicis adhuc sunt generis; quædam enim sunt Theologicæ, sic dictæ, quòd Deum tanquam objectum suum immediatum respiciunt, quales sunt fides, spes, & charitas. Aliæ verò sunt morales, quæ in eo præsertim ab acquisitis differunt, quòd morales virtutes acquisitæ finem aliquem rectæ rationi naturali convenientem duntaxat spectent, infusæ verò ad altiorem & supernaturalem finem actus suos dirigant.

Supponimus 2. præter illas virtutes morales infusas, dari etiam aliquos alios habitus supernaturales, qui communiter vocantur dona Spiritus Sancti, de quibus agit S. Thomas q. 68. a. 1. ubi docet, dona illa differre à virtutibus infusis, in eo, quòd animam perficiunt adhoc, ut efficiatur promptè mobilis ab inspiratione divina, seu à Spiritu Sancto ad actiones quasdam virtutum exequendas. His præsuppositis pro quæstionis propositæ resolutione.

Dicendum 1. simul cum gratia, virtutum Theologicarum fidei, spei, & charitatis habitus in animam infundi. hæc veritas expressè habetur definita in Conc. Trid. sess. 6. ca. 7. his verbis: *Unde in ipsa iustificatione cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur, fidem, spem, & charitatem*, &c.

Dicen-

Dicendum 2. simul cum gratia, habitus virtutum moralium supernaturalium, quæ ad communem statum Christianorum pertinent, in animam infundi.

Probatur 1. ex cap. 8. Sap. ubi dicitur sapientiam divinam docere sobrietatem, & prudentiam, justitiam, & virtutem; atqui sapientiam divinam, seu Deum docere illas virtutes, nihil est aliud quàm eas infundere, ut dicitur in Conc. Milevitano seu potiùs Carthag. cap. 4.

Probatur 2. ex SS. Patribus, qui simpliciter asserunt hominem, dum in gratia Dei est, omnibus præditum esse virtutibus, quas, cùm ab eadem gratia excidit, infœliciter amittit; unde S. Hieron. præfatione in threnos Jeremiæ de anima in peccatum lapsa loquens, *Non auri*, inquit, *& argenti metallo, sed virtutibus radiabat; ablata sunt hæc omnia, nudata est domus Dei cunctis ornamentis suis*: & S. Aug. tract. 8. in epist. 1. S. Joannis enumeratis variis virtutibus, quæ in anima justi reperiuntur, dicit illas esse ad instar exercitus, Christumque Dominum in interiori homine habitantem virtutibus illis quasi ministris suis uti: & in Catechis. Concil. Trid. part 2. c. 2. hæc verba habentur: *Huic autem gratiæ additur nobilissimus omnium virtutum comitatus, quæ in animam cum gratia divinitus infunduntur. Quare cùm Apostolus ad Titum ait: salvos nos fecit per lavacrum regenerationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum salvatorem nostrum: D. Augustinus verba illa explanans (effudit abundè) explanans, nimirum, inquit, ad remissionem peccatorum, & copiam virtutum.*

Diximus in assertione virtutes illas infundi, quæ ad communem Christianorum statum pertinent; certum est enim, virtutes quasdam eximias & singulares, quæ ad statum illum non sunt necessariæ, in justificatione simul cum gratia omnibus non conferri, ut patet de continentia virginali, de qua loquens Apost. 1 Cor. 7. *Unusquisque* inquit, *proprium donum habet ex Deo.*

Porrò notandum est, virtutum illarum infusarum habitus non conferre facilitatē in operando, cùm formaliter

liter non expellant malos habitus contrarios, qui ante justificationem in statu peccati contracti sunt; sed tribuere solùm voluntati novam potestatem ad actus sibi proprios exercendos: unde minimè mirum videri debet, si aliquando peccatores recenter justificati, difficultatem in exercendis illis actibus experiantur: quæ tamen difficultas ab ipsis superari potest tum ipsarum virtutum infusarum; tum etiam gratiarum actualium, quæ nunquam illis desunt, auxilio.

Dicendum 3. præter suprà dictas virtutes Theologicas & morales, dona etiam Spiritus Sancti simul cum gratia in animam infundi. Id constat ex Conc. Trid. sess. 6. ca. 7. ubi dicit *Iustificationem non esse solam peccatorum remissionem sed & sanctificationem, & renovationem interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ, & donorum.* Id etiam docet S. Thom. suprà q. 68 c. 2, ubi dicit, dona illa Spiritus Sancti esse homini ad salutem necessaria, quoniam ad hunc finem, qui prorsus supernaturalis est, & omnem ejus facultatem longè supergreditur, præter omnia suprà dicta indiget adhuc peculiari motione & ductu Spiritus Sancti, juxta illud Psal. 142. *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.*

In quo elucet admirabilis prorsus, & magnifica Dei erga homines benignitas, & misericordia, qui naturæ nostræ adeò fragili & imbecilli tot & tanta gratiæ suæ adminicula, & auxilia providit, ut nos elevet, & deducat ad finem illum sublimem & supernaturalem, propter quem creati, & redempti sumus.

Dices, multos esse idiotas & simplices, qui quamvis sunt in statu gratiæ, illis tamen donis carere videntur, ut dono sapientiæ, scientiæ &c. Resp. dona illa infundi quoad habitus, quorum actus varii sunt pro varietate conditionum & statuum, in quibus Spiritus Sanctus per illa dona unumquemque justum ad sequendum instinctum suum disponit in iis, quæ statui suo competunt, ut salutem æternam consequatur; unde nullus est adeò idiota & simplex, qui si gratiâ sanctificante præditus sit,

non habeat lumen sapientiæ, & scientiæ infusum, quatenus sibi necessarium est, ut ad finem supernaturalem in omnibus actibus suis dirigatur; imò experientiâ satis constat, idiotas & simplices in gratia Dei constitutos, quamvis nullo ingenii acumine, nullâ scientiâ aut humanâ sapientiâ præditi sint, in iis tamen quæ ad salutem spectant, interiori lumine dirigi, quo carent illi, quos sapientes, & prudentes hujus sæculi vocat Apostolus, qui in temporalibus negotiis maximè perspicaces, in rebus ad æternam salutem spectantibus cæci sunt, & quasi iudicio ac ratione destituti? unde dixit Apostolus 1. Cor. 1. *Videte fratres vocationem vestram, quia non multi sapientes secundùm carnem, &c.* & S. Aug. lib. 8. confess. cap. 8. *Surgunt indocti, & cælum rapiunt: & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce ubi volutamur in carne & sanguine?*

SECTIO IV.

An gratia habitualis à charitate distincta sit.

CErtum est ex antè dictis, charitatem à gratia habituali sanctificante nunquam esse disiunctam, proindeque illum, qui gratiam habitualem accipit, etiam charitatis habitum sibi infusum recipere: sed controversum est inter Doctores; an gratia, & charitas sint à parte rei quid unum, an verò illarum habitus realiter inter se sint distincti.

Duæ sunt autem super hac quæstione Theologorum sententiæ. Alii enim existimant, realiter inter se distingui; & gratiam quidem in ipsa animæ substantia tanquam in proprio subjecto sedem habere, charitatem verò in voluntate; & per charitatem nos diligere Deum, per gratiam autem nos à Deo diligi.

Alii verò asserunt gratiæ & charitatis unum eundemque esse habitum, nec ab invicem nisi ratione distingui.

Im

Ita Bellarmin. lib. 1. de grat. & lib. arb. & alii.

Hujus autem secundæ sententiæ (quam ut probabiliorem amplectimur) veritas probatur 1. ex Conc. Trid. sess.6.cap.7.ubi,quamvis super hac quæstione (cùm ad fidem minimè pertineat) nihil definire voluerit,satis apertè tamen indicavit, cui sententiæ magis faveret; postquam enim dixit,unicam formalem causam nostræ justificationis esse justitiam Dei; non quâ ipse justus est, sed quâ nos justos facit;explicans postea,quænam sit illa justitia,dicit peccatorem justum fieri,dum passionis Christi merito,per Spiritum Sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum,qui justificantur,atque ipsis inhæret; ubi nullius alterius gratiæ justificantis præterquam charitatis mentionem facit.

Probatur 2.ex S.Aug.lib.de nat & grat.c.ult.ubi sic loquitur: *Charitas inchoata,inchoata justitia est; charitas provecta,provecta justitia est; charitas magna,magna justitia est,charitas perfecta,perfecta justitia est*:& ex S. Bern. lib. de modo benè vivendi c. 4. *Timor sanctus introducit in mentem hominum perfectam charitatem. Perfecta autem charitas,perfecta est sanctitas.*

Quærunt hîc aliqui,an sicut habitualis, sic etiam actualis charitas formaliter hominem sanctificet:an v.gr.actus perfectæ contritionis ex vero charitatis motivo elicitus, per se & formaliter hominem justificet. Resp. in primis certum esse, quacunque ratione id fiat,sive formaliter, sive meritoriè, sive alio quovis modo, actum perfectæ contritionis,seu charitatis peccata delere, hominemque justificare; id enim expresse definitum est in Conc. Trid.sess.14 cap.4.ubi dicit,contingere aliquando contritionem charitate perfectam esse,hominemque Deo reconciliare,priusquam Sacramentum pœnitentiæ actu suscipiatur.

Resp. 2. probabilissimum esse etiam formaliter per ipsummet actum charitatis hominem justificari, proindeque peccata omnia deleri;cùm (ut ait S. Doctor 2. 2. q. 27. a.4.ad 3.) per actum quemlibet perfectæ charitatis,

tis, aversio à Deo formaliter tollatur, & anima immediatè Deo conjungatur vinculo spiritualis unionis; unde dicitur 1. S. Joan. 4. quòd, *qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*: & S. Bernard. serm. 83. in cant. dicit Charitatis actum esse, *spiritualis connubii animæ cum Deo non solùm contractum, sed etiam amplexum.*

SECTIO V.

An aliquæ dispositiones ad justificationem requirantur, & quæ.

SUpponimus tanquam certum ex fide, solum Deum esse causam principalem efficientem justificationis; hoc enim constat ex scriptura: Job. 14. *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu qui solus es?* Is. 43. *Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas*; unde sequitur ex pura & gratuita Dei misericordia pendere justificationem hominis, illumque proinde non alio modo posse justificationem consequi, nisi eo, quem ipse Deus illi præscripsit. Hoc præsupposito, pro quæstionis propositæ resolutione

Dicendum 1. Deum, ut hominem adultum justificet, aliquas ab illo dispositiones, seu bonos aliquos motus liberi arbitrii exigere, ad quos tamen illum gratiæ actualis auxilio excitat, & adjuvat. Ita S. Thom. q. 113. a. 3.

Probatur 1. ex scriptura, quæ innumeris propè in locis hortatur peccatores ad pœnitentiam, ad timorem Dei, & alios similes actus virtutum, ut per illos ad peccatorum remissionem accipiendam se disponant.

Probatur 2. ex Conc. Trid. sess. 6. cap. 6. ubi explicat varios actus virtutum, per quos peccator ad justificationem disponitur, & can. 9. profert anathema in eum: qui dixerit, nulla ex parte necesse esse, ut impius ad justificationis gratiam consequendam voluntatis suæ motu præparetur ac disponatur.

Probatur 3. ex his S. Aug. verbis ser. 15. c. 11. de verbis

bis Dom. *Qui fecit te sine te non justificat te sine te; fecit nescientem, justificat volentem.*

Objicies, in Conc. Arauſ. 2. can. 4. dici Deum, ut à peccato purgemur, voluntatem noſtram non expectare. Reſp. verum eſſe, quòd Deus non expectat voluntatem noſtram, ut primam gratiam vocantem, & excitantem tribuat, à qua incipit noſtra juſtificatio; falſum autem eſſe, poſtquam Deus peccatorem gratiâ ſuâ excitavit, ut pœniteat, illum ejus voluntatem non expectare, ut ei tribuat peccati remiſſionem, gratiamque juſtificantem ei infundat: & hunc eſſe Conc. ſenſum indicant verba ſequentia quibus dicit, ut purgari velimus, per Spiritus Sancti infuſionem, & operationem in nobis fieri.

Dicendum 2. primam ex diſpoſitionibus in adulto requiſitis ad juſtificationem, eſſe fidem. Ita S. Thom. 1. 2. quæſt. 113. a 4. & 5.

Probatur ex eo, quòd dicit Apoſt. Hebr. 11. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum.* Deinde ex Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 8. ubi fides dicitur eſſe, *humanæ ſalutis initium, fundamentum, & radix omnis juſtificationis:* & ex S. Aug lib. de prædeſt. ſanct. art. 7. *Fides*, inquît, *prima dicitur, ex qua cætera impetrantur*: & ex S. Cyrill. Jeroſol. Catecheſi 1. ubi dicit fidem eſſe quaſi oculum, & lampadem ad viam ſalutis inveniendam.

Eſt autem hîc obſervandum fidem illam, quam dicimus ad juſtificationem requiri, non eſſe fiduciam ſeu confidentiam, quâ credit homo ſua peccata ſibi eſſe à Deo remiſſa (ut falsò dicunt hæretici) ſed eſſe fidem illam, quâ veritatibus à Deo revelatis aſſentimur: unde ſcriptura deſcribens fidei actum ad juſtificationem neceſſarium, explicat illum per aſſenſum datum veritatibus à Deo revelatis, non verò per fiduciam de peccatorum commiſſorum obtenta remiſſione; S. Joan. 20. *Hæc ſcripta ſunt, ut credatis, quia Jeſus eſt Chriſtus Filius Dei; & ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus.* Et Eccleſia etiam nullam aliam à baptizandis fidem exigit, quàm eorum, quæ in ſymbolo continentur.

Dicen-

Dicendum 3. fidem ſolam non ſufficere, ſed præter illam aliarum quoque virtutum actus tanquam diſpoſitiones ad juſtificationem conſequendam requiri. Hoc conſtat ex eo, quòd ſcriptura ad peccatoris juſtificationem timoris, ſpei, pœnitentiæ, aliarumque ſimilium virtutum actus, æquè ac fidei requirit, ut mox dicetur.

Ad objectiones autem hæreticorum ſolvendas, hoc uunum advertere ſufficiat, nuſquam haberi in ſcripturis fidem ſolam juſtificare. Dicit quidem Apoſt. varijs in locis nos juſtificari ex fide, quod veriſſimum eſt, cùm ſit initium ac radix omnis juſtificationis; ſed non dicit nos ex ſola fide juſtificari.

Dicendum 4. præter fidem quinque alias diſpoſitiones ordinariè concurrere, ut habetur in Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 6. ſcilicet divinæ juſtitiæ timorem, ſpem veniæ ex divina miſericordia, dilectionem Dei, quo ipſe propter ſe, & ſuper omnia diligatur, & ex illius dilectionis motivo odium ac deteſtationem peccati, ac propoſitum novæ vitæ obſervationisque mandatorum, nec non ſuſcipiendi baptiſmi in eo, qui nondum baptizatus eſt; & idem dicendũ de pœnitentiæ Sacramento, ſi homo baptizatus ſit.

Jam quod ſpectat ad timorem divinæ juſtitiæ, dicit Conc. peccatores illo utiliter concuti; quod adverſùs Lutherum declaravit, qui docuit timorem illum eſſe peccatum, ut patet ex bulla condemnationis articulorum ipſius à Leone X factæ, & ex can. 8. ejuſdem ſeſſ. 6. Concil. Trid. ubi anathema dicitur ei, qui hoc docuerit. Hæc autem veritas præter ipſius Conc ac ſummi Pontificis authoritatem probari poteſt, & error oppoſitus refelli ex ſcriptura Prov. 14. *Timor Domini fons vitæ*: Eccli. 1. *Timor Domini expellit peccatum*: & lib 2. Reg. cap 12, Nathan Propheta comminatione pœnarum Davidem ad pœnitentiam cohortatus eſt: & S. Matth. 3. S Joannes Baptiſta idem fecit erga Judæos: & Chriſtus Dominus S. Luc. 12. hortatur ad timendum eum, qui, poſtquam corpus occiderit, animam poteſt mittere in gehennam; unde

 patet.

patet, quàm verè dixit Conc. Trid. sess. 14. cap 4. timorem illum gehennæ *esse donum Dei, & impulsum Spiritus Sancti, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantùm moventis, quo pœnitens adjutus viam sibi ad justitiam parat*. Ut autem hæc meliùs intelligantur, observandum est, timorem illum servilem duplici modo concipi posse. 1. quando quis à peccato abstinet, vel bonum aliquod facit, eo tantum fine, ut effugiat pœnam; & ita dispositus est; ut, nisi timeret pœnam nec à malo abstineret, nec bonum faceret; & sic fuga pœnæ sit quasi ultimus finis, quem sibi proponit in faciendo bono, vel abstinendo à malo, & hic timor malus est. 2. quando aliquis abstinet quidem à malo, vel bonum aliquod facit, ut pœnam effugiat; sed ita ut fuga & devitatio pœnæ sit tantùm finis proximus, non verò ultimus, quo ad abstinendum à malo, vel ad bonum faciendum moveatur; atque ita dispositus sit, ut, quamvis pœnam evitare posset, non tamen propterea vellet aut malum committere, aut bonum, quod sibi faciendum est, omittere: & hic timor bonus est atque utilis, ac de illo intelligenda sunt ea, quæ suprà diximus.

Quod spectat ad spem, certum quoque est ex scriptura illam requiri ad justificationem; Ps. 31. *Sperantem in Domino misericordia circumdabit*; Prov. 28. *Qui sperat in Domino, sanabitur*.

De dilectione Dei similiter constat ex his Christi Domini verbis S. Luc. 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*.

De odio etiam & detestatione peccati patet ex innumeris propè scripturæ locis hanc præsertim dispositionem ad peccatoris justificationem requiri, sicut & propositum novæ vitæ, observationis mandatorum, ac suscipiendi Sacramenti sive baptismi, sive pœnitentiæ, ut pleniùs dicetur in tract. de Sacramentis.

Dices ex Conc. Trid. suprà, solam contritionem perfectam sufficere ad peccatoris justificationem; unde sequitur illarum virtutum actus ad eam minimè requiri. Resp. concedendo antecedens, & distinguendo consequens; non

non requiri, ut illarum virtutum actus explicitè semper eliciantur, conceditur; non requiri, ut saltem virtualiter & implicitè, negatur: in actu enim perfectæ contritionis omnium illarum virtutum actus virtualiter & implicitè continentur; nam qui verè dolet Deum offendisse, eò quòd illum perfectè & summè diligat, is & virtualiter in Deum credit & timet illum, si non timore servili, certè reverentiali & filiali, & sperat in eum, quem summè bonum agnoscit, & in posterum vult illi obsequi, & omnia præstare, quæ ipsi placita esse cognoscit.

SECTIO VI.

An gratia habitualis seu charitas augeri, vel minui, vel amitti possit.

QUod spectat ad primam quæstionis propositæ partem, dicendum est, gratiam habitualem seu charitatem posse in hac vita augeri. Ita S. Thom. 2. 2. q. 24. art. 4. Id constat in primis ex scriptura: Prov. 4. *Iustorum semita, quasi lux splendens procedit & crescit usque ad perfectam diem*: & Apoc. 22. *Qui justus est, justificetur adhuc; & sanctus, sanctificetur adhuc.* Deinde ex Conc. Trid. sess. 6 c. 10. ubi dicit *Justificatos in ipsa justitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescere atque magis justificari.*

Est autem observandum, gratiæ habitualis seu charitatis augmentum non fieri ad instar aliarum virtutum acquisitarum, quæ quidem sicut per actus producuntur, sic etiam per eosdem augentur & intenduntur; cùm enim gratiæ seu charitatis habitus non producatur per actus, sed à Deo infundatur, augmentum illius à solo Deo est tanquam à causa efficiente, non verò ab actibus bonis hominis justificati, nisi quatenus per illos ipsius gratiæ & charitatis augmentum promeretur, ut cap. seq. dicemus.

Quod spectat ad secundam quæstionis propositæ partẽ, dicendum est, gratiam habitualem seu charitatem minui

non posse. Ita S. Thom. sup. art. 10. quod probat ex eo, quòd, si minueretur, hoc fieret vel per cessationem ab actibus ipsius charitatis, vel per aliquos actus ipsi contrarios, sicut fit in virtutibus acquisitis, quæ utroque illo modo minuuntur; quia conservatio cujusque rei dependet à sua causa, virtutis autem acquisitæ causa sunt ipsius actus; unde illis cessantibus, vel alijs contrarijs advenientibus, paulatim minuitur ipsius virtutis habitus, ac tandem totaliter corrumpitur. Hoc autem in gratia seu charitate locum non habet; cùm enim charitatis habitus neque producatur, neque augeatur per actus, hinc fit, ut (præcisè loquendo) per actuum cessationem directè non minuatur: neque etiam per actus contrarios seu per peccata; peccatū enim si mortale sit, non minuit, sed totaliter charitatis habitum corrumpit, ut mox dicetur: si autem veniale sit, habitum charitatis non minuit; si enim minueret vel effectivè, vel meritoriè minueret; non effectivè, quia ipsi charitati non opponitur; neque etiam meritoriè, qui enim delinquit in minori (ut ait S. Doctor) non meretur detrimentum in majori, neque Deus se ab homine magis avertit, quàm homo avertat se ab ipso. Quod quamvis verum sit, rectè tamen monet S. Doctor ibidem, aliquo sensu dici posse per peccata venialia, vel per cessationem ab exercitio bonorum operum indirectè minui gratiam vel charitatem, in quantùm minuitur fervor ejus, & homo magis ac magis disponitur ad totalem ipsius corruptionem.

Quod denique ad tertiam quæstionis propositæ partem attinet, certum est gratiam posse amitti: idque constat tum ex scriptura, Ezech. 18. *Si averterit se justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem, &c. omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur*: & experientiâ nimis funestâ compertum est, justitiam & gratiam non solùm posse amitti, sed etiam de facto fere ab omnibus amitti, ac paucissimos esse; imò pene nullos, qui gratiam in baptismo acceptam usque in finem vitæ retineant, quique pœnitentiæ remedio non indigeant.

SECTIO VII.

An aliquis certò scire possit se esse justificatum.

QUæstionis sensus est, an aliquis certus esse possit certitudine fidei, cui proinde non possit subesse falsum, se esse justificatum, ac in statu gratiæ habitualis sanctificantis constitutum. Pro cujus resolutione

Dicendum 1. neminem debere nec posse credere certò, se esse justificatum. Est de fide contra Calvinum, qui lib. 3. instit. c. 2. parag. 16. & seqq. & in Antidoto Concil. Trid. ad cap. 13. & 14. sess. 6. asserit, quemlibet fidelem non solum esse certum de sua justificatione; sed etiam teneri ad credendum se per Christi justitiam sibi imputatam esse justificatum.

Refellitur hic error, & veritas nostræ fidei probatur 1. ex scriptura: Eccles. 9. *Nescit homo, utrum amore an odio dignus sit*: Psal. 18. *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me*, ex quo loco S Hier. lib. 1. adversùs Pelagianos probat, justorum nemini planè cognitum esse, sitne absque peccatis, an non: & 1. Cor. 4. *Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc justificatus sum.*

Probatur 2. ex Conc. Trid. sess 6. cap. 9. ubi expresse habetur, quòd *sicut nemo pius de misericordia Dei, de Christi merito, deq; Sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet: sic quilibet, dum seipsum, suamq; ue propriam infirmitatem, & indispositionem respicit, de sua gratia formidare, & timere potest; cùm nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.*

Probatur 3. ex S. Aug. serm. 23. de Verbis Domini: *Fortasse*, inquit, *tu nihil invenis in conscientia tua; invenit ille, qui melius videt*: & S. Bernard. ser 3 de Adventu: *Accedit ad sollicitudinis cumulum & pondus timoris, quòd cùm & meam & proximi conscientiam servare necesse sit, neutra mihi satis est nota; utraque abyssus est imperscrutabilis; utraque mihi nox est.*

 Porrò

Porrò id sapientissimè à Deo factum esse, ut de propria justificatione nullam habeant homines (quamdiu in hac mortali vita degunt) certitudinem; inde constat, quòd (ut ait S. August. lib. de corrept. & grat. c.13) *in hoc loco tentationis, tanta est infirmitas, ut etiam possit superbiam generare securitas.*

Dicendum 2. quòd, quamvis secundùm legem ordinariam nemo scire certò possit, se esse in statu gratiæ sanctificantis; id tamen extraordinariè per specialem revelationem divinitus factam, posse cognosci, ut de facto sanctissima Virgo id cognovit, cùm ab Angelo audivit: *Ave gratia plena, Dominus tecum*: item S. Magdalena, cùm Christus Dominus illi dixit, *remittuntur tibi peccata tua*; & etiam omnes sancti Apostoli, ut docet S. Thom. q.24. de veritate art.9.

Dicendum 3. posse etiam quemlibet justum citra omnem revelationem habere certitudinem aliquam moralem, seu conjecturalem de sua justificatione, signisque quibusdam, & verisimilibus argumentis atque conjecturis probabiliter cognoscere, se esse in statu gratiæ; in quibus tamen, qualiacunque sint, nullus absolutè debet conquiescere, neque in seipso confidere, vel gloriari; quoniam ut rectè monet Conc. Trid. sess.6. cap.10.) *Omnis hominum vita non humano judicio examinanda, & judicanda est, sed Dei; qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit unicuique à Deo.*

[o]

C A-

CAPUT V.

De altero gratiæ effectu, seu de merito.

SECTIO I.

An possit homo aliquid à Deo mereri.

OBservandum est nos hîc non sumere nomen meriti latè, prout etiam aliquando in malam partem accipitur, ut 2. Paralip. c. 19. *Iram Domini merebaris*; sed strictè & propriè, prout significat actionem liberam, honestam & bonam, quæ mercede aliquâ & præmio digna est: qua in significatione dicitur Eccli. 16. *Omnis misericordia faciet locum unicuiq;, secundùm meritum operũ suorum.* Hac observatione supposita, pro quæstionis propositæ resolutione.

Dicendum hominem posse verè & propriè aliquid à Deo mereri. Est de fide contra Calvinum & ejus asseclas, qui nomen meriti communiter rejiciunt tanquam divinæ gratiæ ac misericordiæ injuriosum, ac superbiam & præsumptionem redolens: verùm quàm falsò id dicant, & ut potiùs desidiæ suæ ac socordiæ, quàm ut Dei gloriæ consulant, ex ijs, quæ mox dicemus, patebit. Nostræ igitur assertionis veritas.

Probatur 1. ex pluribus scripturæ locis, in quibus mentio fit mercedis à Deo justis reddendæ propter bona illorum opera, ut S. Matth. 5. *Cùm persecuti vos fuerint*, &c. *propter me: gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis*: 1. Cor. 3. *Unusquisq; propriam mercedem accipiet secundùm laborem suum.*

Probatur 2. ex Conc. Arausi. can. 18. *Debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia, quæ nõ debetur, præcedit, ut fiant:* & ex Conc. Trid. sess. 6. cap. 16. *Bene operantibus usque in fi-*

in finem, & in Deo sperantibus proponenda est vita æterna, & tanquam gratia filijs Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus, & meritis fideliter reddenda.

Probatur 3. ex SS. Patribus, qui unanimi consensu bonis justorum operibus merendi vim inesse docent; ut S. Cypr. lib. de unitate Ecclesiæ post medium, *Justitiâ*, inquit, *opus est, ut promereri quis possit Deum; præceptis ejus ac monitis obtemperandũ est, ut accipiant merita nostra mercedẽ*: S. Aug. Epist. 105. *Nullane*, inquit, *sunt merita justorum? sunt planè, quia justi sunt; sed ut justi fierent, merita non fuerunt.*

Objicies 1. S. Luc. c. 17. *Cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus.* Resp. nos esse servos inutiles (ut explicat S. Ambr. lib. 8. in S. Luc.) si consideremus id, quod facimus, prout à nobis tantum est; sed non ut est à Christo, in nobis per gratiam suam operante: vel ut explicat Beda in hunc locum; nos esse servos inutiles respectu Dei, cùm nihil illi utilitatis accedat ex operibus nostris, quamvis per ejus misericordiam, & gratiam opera illa bona nobis sint valde utilia, & proficua.

Objicies 2. ex Is. 64. *Facti sumus ut immundus omnes nos, & quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ.* Resp. Prophetam illic loqui, in persona justorum; sed Judæorum, qui, cùm peccatis in anima sordescerent, meritò dicere poterant justitias suas, id est legis externas observationes, immundas esse, & sordidas in conspectu Dei; cùm (ut Christus dixit) quæ de corde exeunt, ea sint, quæ coinquinent hominem. Ita hunc locum explicat S. Hier. commentarijs in illud Prophetæ caput.

SE-

SECTIO II.

An meritum rectè dividatur in meritum de condigno, & meritum de congruo.

PEr meritum de condigno intelligunt Theologi meritum illud, quod mercede ac præmio ex se dignum est, & cui proinde ex quadam justitia debetur merces ac præmium: per meritum autem de congruo illud, quod quamvis mercede non sit ex se dignum, illi tamen ex decentia quadam & congruitate debetur. Hac observatione supposita

Dicendum 1. justos posse de condigno aliquid à Deo mereri.

Probatur 1. ex iis scripturæ locis, in quibus dicitur justos per bona opera fieri dignos præmio & remuneratione; Sap.3. *Deus tentavit eos, & invenit illos dignos se*: Luc. 10. *Dignus est operarius mercede sua.* Apoc.3. *Ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt.* Item ex iis, in quibus dicitur Deum bonis justorum operibus reddere mercedem ex quadam justitia: S.Matth.20. *Quod justum fuerit, dabo vobis* Hebr.6. *Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri* 2.ad Timoth.4. *Bonum certamen certavi*, &c. *In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex non solùm autem mihi, sed & iis, qui diligunt adventum, ejus*: quæ Apostoli verba Conc. Trid. suprà de mercede bonis justorum operibus debitâ & à Deo reddendâ explicat.

Probatur 2. ex SS.Patribus, qui passim Deum erga justos debitorem esse dicunt, ut S. Cypr lib. de eleëmosyna; *Præclara*, inquit, *ac divina res, salutaris operatio, quæ promeretur Christum judicem, & Deum computat debitorem*: S Ambr.lib.7.in S.Luc *Reddes ergo, Domine, quod debes; beati, quibus es debitor*: S.Hier.ep.ad Heluidiam c.1. *Quanta beatitudo pro parvis magna recipere, & Deum habere debitorem*; & S. Aug.serm. 16. de verbis Apost.

Possumus ita Deum alloqui tanquam debitorem, eique dicere: Redde quod promisisti, quia fecimus, quod jussisti.

Objicies, inter Deum & creaturam nullam esse posse justitiam, neque Deum posse unquam debitorem ulli creaturæ fieri. Resp. hoc verissimum esse, si creatura præcisè secundùm se consideretur: non item, si quatenus homo justus, est membrum vivum Christi Domini, & ex ejus merito ac virtute operatur; & quamvis etiam eâ ratione inter Deum & hominem non possit esse justitia strictè sumpta, est tamen inter utrumque vera aliqua ratio justitiæ latè sumptæ, qualis est inter Patrem & Filium, dominum & servum.

Dicendum 2. dari etiam meritum de congruo.

Probatur ex iis scripturæ locis, in quibus, aliquid à Deo peccatoribus dari dicitur intuitu aliquorum bonorum operum, ut Exod. 1. refertur de obstetricibus Ægyptiorum, & Act. 10. de Cornelio Centurione. Certum est autem peccatores nihil à Deo posse de condigno mereri, ut sect. seq. dicetur, unde sequitur meritum illorum esse tantùm de congruo.

SECTIO III.

Quænam conditiones requirantur ad meritum ex parte illius, qui meretur.

QUæstio intelligenda est de merito condigno, quod propriè & simpliciter meritum dicitur, & pro illius resolutione

Dicendum est, duas potissimùm conditiones requiri ex parte illius, qui meretur; prima est, ut sit in statu gratiæ sanctificantis: secunda, ut sit in statu viæ. Ita communiter omnes.

Primæ conditionis necessitas probatur 1. ex scriptura: S. Joan. 15. *Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite sic nec vos, nisi in me manseritis*: & 1. Cor. 13. *Si distribuere in cibos pauperum omnes facultates meas,*

meas,&c.*charitatem autem non habuero,nihil mihi prodest.*
Probatur 2 ex Conc.Trid.sess.6.cap.16. ubi meritum dicitur esse fructum justificationis,diciturque sine unione cum Christo,ac virtute,quam in justificatos influit, bona illorum opera meritoria esse non posse.

Probatur 3.ex S.Greg.lib.2.moral.c.8.ubi dicit, quòd *non Abel ex muneribus,sed ex Abel munera oblata placuerunt*;quasi dicat Deum priùs intueri personam quâm munera,& opera ejus,illaque ipsi accepta esse non posse, nisi persona offerentis vel operantis ipsi grata & accepta sit.

Secundæ conditionis necessitas constat 1. ex scriptura: S.Joan.9.*Venit nox* (mortis tempus scilicet) *quando nemo potest operari*:Galat.6.*Dum tempus habemus,operemur bonum*:Eccles.11 *In quocumq; loco ceciderit*(*lignum*) *ibi erit.* Deinde ex S Hier.in cap.6.1.ad Cor. *Tempus*, inquit, *sementis, est vita præsens, quam currimus ; cùm vita ista transierit,operandi tempus aufertur*:& S.August.in Enchir. c.110.*Nemo*,inquit,*speciei,quod hic neglexerit,cùm obierit, apud Deum promereri.*

Ratio autem hujus conditionis alia non est, quàm ipsius Dei voluntas, qui constituit, ut merita omnia morte finirentur; aliàs si ita voluisset, beati etiam in cœlo mereri potuissent,cùm status beatitudinis merito non repugnet,ut patet in Christo Domino.

SECTIO IV.

Quænam conditiones requirantur ex parte actus meritorii.

DUæ sunt præsertim conditiones , quæ ex parte actus requiruntur ad hoc,ut sit meritorius; prima est, ut sit liber non tantum à coactione,sed etiam à necessitate. Hujus conditionis necessitas

Probatur 1.ex scriptura: Eccli.31. ubi de homine justo bene operante hæc dicuntur : *Qui probatus est in illo, &* *perfe-*

perfectus est, erit illi gloria æterna; qui potuit transgredi, & non est transgressus: facere mala, & non fecit: ideo stabilita sunt bona illius in Domino: & 2.Cor.9. ubi Apostolus loquens de eleëmosyna, ad quam fideles hortabatur, *unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate.*

Probatur 2.ex SS.Patribus, qui unanimiter hanc in bonis operibus conditionem requirunt, ut S.Justin. martyr. apolog.1.circa medium, ubi de bonis justorum operibus loquens, *Neque enim*, inquit, *quidquam horum laude dignum esset, nisi utramque in partem convertere, & quasi flectere se possent:* S.Iren.lib.4.c.11. *Qui operantur bonum, gloriam & honorem percipient; quoniam operati sunt bonum, cùm possent illud non operari:* S.Hier.lib.2.cont.Jovin *Liberi arbitrii nos condidit Deus; nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur, alioquin ubi necessitas, nec corona, nec damnatio est*; quam illius sententiam referens & approbans S Aug.lib.de nat.& grat.c.5. *Quis*, inquit, *non agnoscat, quis non toto corde suscipiat, quis taliter conditam humanam neget esse naturam; sed in recte faciendo ideo nullum est vinculum necessitatis, quia libertas est charitatis:* S.Bernard.lib.de grat.& lib.arb.non longè post initium, *Ubi necessitas*, inquit; *ibi libertas non est, nec meritum.*

Probatur 3.ex eo, quòd ad demeritum seu peccatum requiritur, ut peccantis voluntas libera sit non solùm à coactione, sed etiam à necessitate; ergo à contrario ad meritum bene operantis voluntas nullam in agendo non modò coactionem, sed etiam necessitatem pati debet, Consequentia patet, cùm utrobique sit par ratio: antecedens probatur ex S.Aug.lib.de duabus animabus c.11.ubi dicit, *neminem vituperatione supplicio ve dignum esse, qui id non faciat, quod facere non potest* (additque) *nonne ista cantant, & in montibus pastores, & in theatris Poëtæ, & indocti in circulis, & docti in bibliothecis, & magistri in scholis, & antistites in sacris locis: & in orbe terrarum genus humanum:* & in lib.de lib.arb.cap.18. *Quis enim peccat in eo, quod nullo modo caveri potest; peccatur autem, caveri igitur potest.*

Se-

Secunda conditio requisita ex parte ipsius actus ad hoc, ut sit meritorius, est, ut sit bonus & honestus, tam ex parte objecti, quàm finis & aliarum circumstantiarum ; id est, ut actus ille habeat objectum bonum, & honestum, & fiat propter finem bonum ac Deo gratum , ac in ipsum Deum vel actualiter vel saltem virtualiter referatur , nec ullâ pravâ circumstantia vitietur.

Hujus conditionis necessitas constat ex eo, quòd in scripturis retributio, merces, & corona promittuntur tantùm operibus bonis : id etiam expresè habetur in Conc. Trid. sess. 6. cap. 16. & can. 31. & 32. unde S. Aug. lib. de grat. & lib. arb. cap. 6. *Quæ mala sunt* , inquit , *non coronat Deus*. Quod autem opera illa bona nullâ malâ circũstantiâ vitiari debeant, patet ex eo, quòd, si aliquâ tali circumstantiâ vitiarentur , desinerent esse bona & honesta , cùm juxta commune Philosophorum axioma ; bonum sit ex integra causa, malum ex quocunque defectu , quod fusiùs explicabitur in tract. de actib. hum.

Addunt aliqui Doctores tertiam conditionem ex parte ipsius actus ad hoc, ut sit meritorius, nimirum ut à charitate sit elicitus , aut saltem imperatus Quamvis autem verum sit actus illos , qui à charitate eliciuntur vel imperantur, esse maximè meritorios præ actibus aliarum quarumcunque virtutum ; nihilominus divinam largitatem ac benignitatem magis commendat sententia illorum , qui existimant conditionem hanc, licèt optimam , minimè tamen esse necessariam ad meritum ; quam proinde ut probabiliorem amplectimur , asserimusque cuivis operi bono & honesto hominis justi , quamvis non eliciatur ex motivo vel imperio charitatis , inesse veram & propriam rationem meriti , dummodo conditiones omnes suprà explicatæ illi adsint.

Probatur hæc sententia 1. ex ijs omnibus scripturæ, & SS. Patrum testimonijs , quæ propè innumera sunt , in quibus excitantur , & invitantur homines ad opera misericordiæ aliarumque virtutum exercenda , nullâ factâ mentione , quòd ex motivo vel imperio charitatis fieri debe-

debeant; asseriturque bonis illis operibus reddendam esse à Deo mercedem.

Probatur 2. ex Conc. Trid. sess. 6. cap. 16. ubi postquam dixit, Christum Dominum in justificatos jugiter influere virtutem (id est gratiam actualem) quæ bona eorum opera semper antecedit, & comitatur, & subsequitur, addit postea, *nihil ampliùs deesse ipsis justificatis, quo minùs plenè operibus illis, quæ in Deo* (hoc est in statu gratiæ habitualis sanctificantis seu charitatis, per quam Deo unimur, & in ipso manemus) *sunt facta, divinæ legi satisfecisse, & æternam vitam verè promeruisse censeantur.*

Ex quibus Concilij verbis constat, bonis operibus, quæ per gratiæ actualis auxilium, & in statu gratiæ sanctificantis fiunt, nihil deesse quo minùs sint meritoria: atqui talia sunt opera bona justorum, quæ conditiones suprà explicatas habent; fiunt enim in statu gratiæ sanctificantis, ut supponimus; fiunt etiam per auxilium gratiæ actualis, ut capite 1. docuimus: ergo talia opera sunt meritoria, nec ulteriùs requiritur, ut à charitate eliciantur, aut imperentur.

Confirmari potest eadem sententia ex can. 24. ejusdem sess. ubi anathema profertur in eum, qui dixerit, *Justitiam acceptam non conservari, atque etiam augeri coram Deo per bona opera*; ubi duo advertenda sunt: primùm est, justitiam seu gratiam sanctificantem augeri per bona opera non physicè, sed tantùm meritoriè (ut suprà diximus) ac proinde, quando Concilium dicit justitiam, seu gratiam augeri per bona opera, idem esse ac si diceret, hominem justum per bona opera, ipsius justitiæ & gratiæ augmentum promereri: secundum est, Concilium loqui de quibuscunque operibus bonis indistinctè, & indefinitè (ut rectè observavit S. Franc. Salef. in tractatu divini amoris lib. 3. c. 2.) unde (ut ibidem monet) ubi nihil excipitur, nihil distinguendum est; proindeque ipsius Concilij verba intelligi debent de quibuscunque justorum operibus, dummodo ex omni parte bona sint, qualia sunt illa, quæ suprà dictas conditiones habent,

quæque

quæque haud dubiè juxta Conc. mentem sunt verè meritoria.

Probatur 3. hâc ratione ductâ ex suprà relatis Concilii verbis: iisdem operibus potest homo justus mereri, quibus potest divinæ legi satisfacere: atqui potest homo justus divinæ legi satisfacere per opera moraliter bona, etiamsi non fiant ex motivo, vel imperio charitatis: quis enim dixerit hominem justum, v. gr. eleëmosynam graviter aut extremè indigenti erogantem ex motivo obedientiæ, quia Deus sic fieri præcipit, non satisfacere divino præcepto, quo eleëmosyna in tali casu facienda præscribitur? ergo, si per illud opus moraliter bonum divinæ legi satisfac[illegible], quamvis illud non eliciat ex motivo vel imperio charitatis, per idem opus bonum etiam mereri poterit.

Quæres, an præter supradictas conditiones tam ex parte operantis quàm ex parte operis, requiratur insuper pactum, vel promissio ex parte ipsius Dei. Resp. affirmativè cum S. Doctore q. 114. a. 1. ad 3. ubi dicit actionem nostram non habere rationem meriti, nisi ex præsuppositione divinæ ordinationis: & constat ex scriptura, in qua bonorum operum merces dicitur reddi ex promissione Dei, S. Jacob. 1. *Cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se*: & ex S. August. in Ps. 86. *Debitorem*, inquit, *Dominus ipse fecit se, non accipiendo, sed promittendo.* Accedit & hæc ratio, quia reddenti acceptum non debetur merces, nisi ex promissione remunerantis: atqui quando aliquis bonum operatur, Deo reddit, quod ab illo accepit; unde Cœlestinus Papa in epist. ad Episcopos Galliæ, *Tanta est*, inquit, *bonitas Dei erga homines, ut nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona.*

Ex dictis colliges, quinque conditiones requiri ad hoc, ut opus aliquod sit de condigno meritorium: prima est, ut is, qui meretur, sit in statu viæ: secunda, ut sit in statu gratiæ sanctificantis: tertia, ut liber sit ab omni coactione & necessitate: quarta, ut opus, quod exercet, sit omni ex parte bonum & honestum: quinta denique, ut interce-

intercedat pactum, & promissio ex parte ipsius Dei de mercede pro hujusmodi opere bono retribuenda. Ad hoc autem, ut opus sit meritorium de congruo, secunda & quinta conditio minimè requiruntur, sed sufficit status viæ, libertas operantis, ac bonitas & honestas operis.

SECTIO V.

Quænam res cadant sub meritum.

QUæstio intelligenda est de rebus illis, quas quis sibi mereri potest: de iis enim, quas alteri potest mereri, agetur sect. 7. Et pro illius resolutione

Dicendum 1. neminem de condigno, vel de congruo posse sibi primam gratiam actualem promereri. Hæc veritas, quæ de fide est, constat tum ex scriptura, 2. Timoth. 1. *Vocavit nos vocatione suâ sanctâ, non secundùm opera nostra sed secundùm propositum suum, & gratiam.* Tum ex Concil. Trid. sess. 6. cap 5. ubi dicit, *Iustificationis exordium in adultis à Deo per Iesum Christum præveniente gratiâ sumendum esse, hoc est, ab ejus vocatione quâ nullis eorum existentibus meritis, vocantur.* Tum etiã ex iis omnibus, quæ cap. 1. contra Pelagianos & Semipelagianos allata sunt.

Dicendum 2. hominem in statu peccati mortalis, non posse ullis bonis operibus de condigno mereri primam gratiam justificantem; posse tamen de congruo.

Quod non possit de condigno, constat ex scriptura Rom. 3. *Iustificati gratis per gratiam ipsius* (id est Christi) quæ verba expendens Conc. Trid sess. 6. cap. 8. *Gratis*, inquit, *justificari dicimur; quia nihil eorum, quæ justificationem præcedunt, sive fides sive opera, ipsam justificationis gratiam promeretur* (de condigno scilicet)

Quòd autem peccator, gratiæ actualis auxilio præventus, possit de congruo primam gratiam sanctificantem promereri, constat ex scriptura: Dan. 4. ubi Propheta Nabuchodonosorem infidelem, & peccatorem alloquens, *Peccata*, inquit, *tua eleemosynis redime*: & ex S.

August. Epist. 89. q. 4. *Si dives epulo pauperis ulcerosi misertus fuisset, mereretur & ipse misericordiam:* & ep. 105. jam aliàs citatâ, *neque*, inquit, *ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat, neq; enim nullum est fidei meritum.*

Dicendum 3. hominem in statu gratiæ sanctificantis cõstitutum posse ipsius gratiæ augmentum de condigno promereri. Ita S. Thom. q. 114. a. 8.

Probatur ex Conc. Trid. sess. 6. can. 32. ubi profert anathema in eum, qui dixerit, *Hominem justificatum bonis operibus, non verè mereri augumentum gratiâ*; quæ illius verba de vero & propriè dicto merito, quale est meritum de condigno, intelligenda sunt; non autem de congruo, quod non nisi impropriè meritum dicitur.

Probatur præterea ex eo, quòd ejusmodi justorum bonis operibus nihil desit ad hoc, ut sint augmenti ipsius gratiæ de condigno meritoria sunt enim (ut supponimus) opera ex omni parte bona, liberè ab homine viatore, & justo exercita, & præterea ejusmodi operibus gratiæ augmentum Deus promisit S. Joan. 14. *Si diligitis me, mandata mea servate. Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis:* illis enim verbis, dum Spiritus Sanctus justis promittitur, augmentum ipsius gratiæ promitti intelligendum est, ut docet S. Aug. tract. 74. in S. Joan. *Restat, ut intelligamus Spiritum Sanctum habere illum, qui diligit, & diligendo mereri, ut plus habeat, & plus habendo diligat.*

Dicendum 4. hominem justum sibi reparationem post lapsum non posse de condigno promereri. Id constat ex ijs verbis Ezech. 18. *Si averterit se justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem, &c. omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur.* Ex quibus rectè inferunt Theologi, omnia hominis justi merita mortificari, & extingui per peccatum mortale superveniens; nemo autem meretur per opera, quæ mortificata & extincta sunt. Præterea nusquam Deus promisit se quibuscunque justi operibus hanc concessurum gratiam, ut si justus ille peccatum aliquod mortale committat, ipsi tempus pœnitendi, & gratiam effica-

cem à peccato resurgendi concedat; quæ tamen promissio necessaria esset ad hoc, ut de condigno illam promereri posset.

An autem id saltem de congruo mereri possit, valde dubium & incertum est; quamvis enim quidam Theologi hoc asserant, alij tamen probabilius negare videntur (quia ut ex antè dictis patet) omnia prorsus merita hominis justi per peccatum mortale, quod committit, extinguuntur; unde, quamdiu in statu illo peccati remanet, nullum prorsus effectum habere possunt.

Dicendum 5. hominem justum non posse de condigno finalem in statu gratiæ perseverantiam ullis operibus bonis promereri. Ita S. Thom. supra art. 9. & constat in primis, ex eo, quod dicit Apostolus omnes & quoscunque justos alloquens Philipp. 2. *Cum metu & tremore salutem vestram operamini*; metu autem illo, ac tremore ampliùs non indigeret, qui finalem perseverantiam de condigno semel meritus esset. Constat prætereà ex Conc. Trid. sess. 6. cap. 13. ubi dicit, neminem sibi certi aliquid absolutâ certitudine circa perseverentiam suam posse polliceri: posset autem is, qui perseverantiam illam de condigno meritus esset. Constat denique ex eo, quòd nulla in scripturis habetur Dei promissio, de dono perseverantiæ infallibiliter in ullius boni operis compensationem, tribuendo per modum mercedis, quin potius vetat nos de perseverantia esse securos 1. Cor. 10. *Qui se existimat stare, videat, ne cadat*: Apoc. 3. *Tene, quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.*

Quæres, an saltem de congruo justus finalem in gratia perseverantiam mereri possit. Resp. affirmativè: quia quamvis Deus illam tanquam alicujus operis mercedem non promiserit; est tamen ejus infinitæ bonitati valdè congruum, ut illam justo humiliter, & obnixè petenti tribuat: aliàs, si illius perseverantiæ donum justus nullâ ratione mereri posset, frustra pro illo impetrando Deũ oraret; quare, cùm saluberrimum sit, & consultissimum homini justo quotidie donum perseverantiæ illius

finalis

finalis à Deo postulare; indicium est, quòd possit illam aliquo pacto promereri, & impetrare; unde S. August. lib. de bono persever. c 17. *Restat*, inquit, *in his bonis usque in finem perseverantia, quæ frustra quotidie à Deo poscitur si non eam Dominus per gratiam suam in illo, cujus orationem exaudit, operatur*,

Dicendum 6. bona temporalia. quatenus ad vitam æternam consequendam necessaria sunt. cadere posse sub meritum condignum hominis justi. Ita S. Thom. suprà a. 19. & probatur ex eo, quod, qui potest mereri finem, potest etiam mereri media necessaria ad illum finem : atqui justus salutem æternam de condigno mereri potest (ut constat tum ex antè dictis, tum ex ijs, quæ sect. seq. dicentur) ergo poterit etiam de condigno mereri bona illa temporalia, quatenus sibi necessaria sunt ad vitam æternam consequendam; id est, poterit mereri, ut Deus speciali providentiâ ita disponat rerum exteriorum ordinem, ut conatus viri justi necessarius ad bona illa temporalia obtinenda suum effectum assequatur.

Hinc sequitur, bona temporalia non dari justis secundùm proportionem, & quantitatem meritorum, sicut ipsis tribuuntur bona spiritualia ipsius gratiæ, sed prout magis vel minùs ipsis conducunt ad salutis æternæ consecutionem; unde fit, ut multi justi relinquantur in extrema paupertate, alij è contrà divitijs affluant, alij in statu quasi medio consistant, Deo pro sua providentia ita disponente, prout unicuique videt magis expedire ad salutem.

Quod si de ijs bonis temporalibus præcisè, & secundum se consideratis quæstio sit, dicendum est, illa non cadere sub meritum de condigno, cùm ut sic, vera bona non sint, sed res indifferentes, quibus homo bene vel malè uti potest, ac proinde ad quæ Christi gratia (quæ est omnis meriti principium) non ordinatur; posse tamen cadere sub meritum de congruo, unde S. August. passim in lib. de civit. Dei dicit, Deum virtutes antiquorum Romanorum varijs bonis temporalibus compensâsse.

SECT. VI.

SECTIO VI.

An justus de condigno mereri vitam æternam posſit.

NEgant hæretici hujus temporis ; affirmant è contrario Catholici, quorum ſententia, ut certiſſima & fide credenda, probatur 1. ex ſcriptura : S. Matth. 5. *Beati, qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam; quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.* Et ibidem : *Merces veſtra copioſa eſt in cælis*: Rom. 2. *Reddet unicuiq; ſecundùm opera ejus; iis quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam.*

Probatur 2. ex Concilio Tridentino ſeſſ. 6 cap. 16. ubi dicit vitam æternam tanquam mercedem ex ipſius Dei promiſſione bonis juſtorum operibus, & meritis eſſe fideliter reddendam ; & can. 32. anathema profertur in eum, qui dixerit, juſtificatum bonis operibus non verè mereri vitam æternam, & ipſius vitæ æternæ (ſi tamen in gratia deceſſerit) conſecutionem, atque etiam gloriæ augmentum.

Probatur 3. ex Baſil. orat. in initium proverbiorum : *Omnes*, inquit, *qui vitam Evangelicam incedimus, mercatores ſumus per opera mandatorum nobis poſſeſſionem cæleſtium comparantes*; quibus verbis, cùm dicat bona opera eſſe veluti pretium, quo gloria cœleſtis emitur, hinc ſequitur, illa eſſe verè digna, quæ tali gloriâ cōpenſentur, ac proinde illius de condigno meritoria. Et S. Aug. epiſt. 105. ad Sixtum; *Sicut*, inquit, *merito peccati tanquā ſtipendiū redditur mors, ſic merito juſtitiæ tanquā ſtipendiū vita æterna.*

Probatur denique ex eo, quòd in bonis juſtorum operibus reperiuntur omnes conditiones neceſſariæ ad promerendum de condigno vitam æternam : ſunt enim opera liberè ab homine juſto & viatore facta , & ex omni parte bona, ut ſupponimus, & talibus operibus Deus pro mercede vitam æternam pollicitus eſt, juxta quod dicit

Apoſto-

Apostolus 1. Timoth. 4. *Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ*: & Tit. 1. *In spem vitæ æternæ, quam promisit, qui non mentitur, Deus.*

Objicies, varijs in scripturæ locis dici gloriam æternam dandam esse justis hominibus ex Dei misericordia; ergo non ex justitia, nec proinde illam justi de condigno merentur. Resp. illorum scripturæ locorum, quæ à S. Augustino diligenter expenduntur tum citata Epist. 105. tum in lib. de corrept. & grat. cap. 13. duas afferri expositiones: una est, gloriam æternam ex divina misericordia justis tribui, non quòd non sit vera merces meritorum, sed quia ipsa justorum merita ex Dei misericordia, & gratia ortum ducunt. Altera est, quia justi ex hac vita decedentes semper divinâ indigent misericordiâ, ut æternæ vitæ mercedem percipiant; nullus est enim adeò justus, qui in multis non offendat, quique peccata venialia non committat, sine quibus (ut ait S. Aug.) nulli vivunt, & pauci vitam finiunt; unde divinâ indigent misericordiâ, ut illorum remissionem percipiant, & sic ad æternæ vitæ fruitionem perveniant.

Addere possumus vitæ æternæ mercedem rectè dici ex divina dari misericordia, quia Deus (secundùm commune Theologorum axioma) justos semper remunerat supra condignum, & ipsius gloriæ cælestis merces quorumcunque operum meritum longè exuperat: unde S. Bas. in illud Psalm. 114. *Convertere anima mea in requiem tuam. Proposita est*, inquit, *æterna requies ijs, qui legitimè in hac vita decertârint, quæ non secundùm operum debitum ac meritũ retribuitur, sed juxta magnificentiam Dei ijs, qui in ipsum speraverunt, exhibetur*: & S. Fulgent. lib. 1. ad Monimum c. 10. rationem reddens, cur vita æterna dicatur gratia; cũ sit merces meriti, dicit, id esse. *Quia nõ solùm donis suis Deus dona sua reddit, sed etiam quia tantùm ibi gratia divinæ retributionis exuberat, ut incomparabiliter atque ineffabiliter omne meritum quantumvis bonæ & ex Deo datæ humanæ voluntatis, atque operationis excedat.*

Quæres hîc obiter, in quo consistat vita illa & beatitu-

do

do æterna, quam justi bonis operibus promerentur. Pro illius quæstionis resolutione

Dicendum 1. vitam illam & beatitudinem æternam propriè, & formaliter consistere in actionibus intellectus simul & voluntatis, quibus beati Deum, prout in se est, clarè vident, perfectè amant, illoque perfruuntur.

De actione intellectus constat ex scriptura. Psalm. 83. *Videbitur Deus Deorum in Sion*: 1. Joan. 3. *Videbimus eum sicuti est* 1. Cor. 13 *Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem*. Item ex S. Ambr. lib. 2. offic. c. 2. *Scriptura posuit vitam æternam in cognitione divinitatis*: S. Aug. lib. de Trinit. cap. 10. *Christus tradet regnum Deo Patri, quando perducet credentes ad contemplationem Dei, ubi est finis omnium bonarum actionum.*

De actione autem voluntatis, constat ex eadem scriptura. Ps. 35. *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos*. S. Matth. 5. *Beati, qui esuriunt & sitiunt justitiam: quoniam ipsi saturabuntur*; vera autem saturitas propriè respicit appetitum, & voluntatem, & in cælesti beatitudine tantum reperitur: & ita hunc locum exponit S. Hier. Item ex S. Aug. lib. 1. de Doct. Christ. c. 32. *Summa hæc est merces, ut fruamur Deo*, & lib. 2. de civit. cap. 30. *Ibi* (in cælesti beatitudine scilicet) *vacabimus, & videbimus, videbimus & amabimus; amabimus & laudabimus: ecce quod erit in fine sine fine; nam quis alius est noster finis, nisi pervenire ad regnum, cujus nullus est finis?* & S. Bern. epist. 18. *Sicut in hac vita initiat fides & desiderium; ita in alia consummat visio & amor.*

Dicendum 2. ad complementum illius beatitudinis pertinere quoque ipsius corporis resurrectionem & glorificationem.

Et quidem, quòd corpora sint resurrectura, constat ex scriptura: Job. 19. *In novissimo die de terra surrecturus sum; & rursum circumdabor pelle meâ* 1. Cor. 15. *Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti.*

Quòd autem justorum corpora sint glorificanda, constat ex eo, quòd dicit Apostolus ibidem: *Seminatur corpus animale,*

Theologia Mo
ralis Abelli
Episcopi